BIBLIOTHECA BIBLIOLOGICA

Fondată de **I. Crăciun**
SERIE NOUĂ
29 (48)

HERMENEUTICA BIBLIOTHECARIA

-Antologie Philobiblon-
(III)

Editori
Carmen Crişan, István KirályV., Cristina Popa,
Viorica Sâncrăian şi Raluca Soare

Presa Universitară Clujeană
Biblioteca Centrală Universitară
„Lucian Blaga"

Cluj-Napoca, 2007

BIBLIOTHECA BIBLIOLOGICA

Fondată de **I. Crăciun**
SERIE NOUĂ
29 (48)

HERMENEUTICA BIBLIOTHECARIA

– Antologie Philobiblon –

(III)

Editori

Carmen Crişan, István Király V., Cristina Popa,
Viorica Sâncrăian şi Raluca Soare

Presa Universitară Clujeană
Biblioteca Centrală Universitară
„Lucian Blaga”

Cluj-Napoca, 2007

Copyright © **Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” – Cluj-Napoca**

Challanges of Culture

Past for the Future

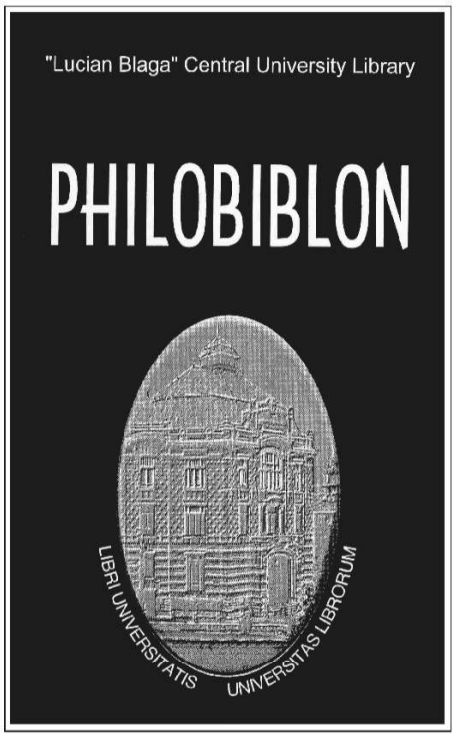

Trecut pentru Viitor

Provocarea Culturii

Details-Acquisitions-Subscriptions
www.bcucluj.ro/Philobiblon
e-mail: philobib@bcucluj.ro

CUPRINS

CONTUR

Re-Introducere, sau: Dincolo de „teoria şi practica" informării şi documentării – Spre o hermeneutică necesară

Viorica Sâncrăian Atelier *Philobiblon*

FOCUS

Gheroghe Vais Biblioteca Universității din Cluj, 1906-1909

Dénes Győrfi Gyalui Farkas – fost director adjunct al bibliotecii universității din Cluj

Vladimir F. Wertsman Seria filatelică multiculturală *Librariana*

Meda-Diana Hotea „O scriere chineză în cifre arabe"

Carmen Crişan Utilizarea bazelor de date ştiințifice abonate de Biblioteca Centrala Universitara Lucian Blaga în anul 2005

Gabriela Morărescu Anul 2005 – o nouă abordare a bibliotecilor filiale

Mariana Falup Realizări şi perspective în automatizare şi modernizare

Maria Petrescu Digitizarea documentelor culturale

Alina Ioana Şuta De la schimbul internațional de publicații la schimbul experienței – un contact polonez

Marcela-Georgeta Groza Biblioteca de Matematică şi Informatică între ieri şi mâine

Luminița Tomuța Remodelarea unei biblioteci – Remodelarea mentalităților

Emilia-Maria Soporan O prietenie activă pe tărâmul multiculturalității: Andrei Pippidi - Adrian Marino

Costel Dumitraşcu Informațiile bibliografice sau: Pe urmele cărții în bibliotecă

ORIZONTURI

Pavel Puşcaş Astrolabium

Ioan Mihai Cochinescu Alchimia şi muzica

Alin Mihai Gherman Muzică şi literatură – Aproximații şi însemnări ale unui meloman înrăit

Monica Gheț Muzica împotriva ciumei

Florina Iliş Adrian Marino şi ideea de literatură din perspectivă hermeneutică

Rodica Frențiu *Tatakau Hikaku Bungaku* – Adrian Marino şi comparatismul militant în Japonia

Mariana Soporan Fondul arhivistic Adrian Marino din Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga"

Gábor Győrffy Adrian Marino: alternativa autohtonă a culturii libere

Sidonia Grama Între spații ale amintirii şi locuri ale memoriei – Comemorarea a 15 ani de la revoluție în Timişoara

REFLEXII

Ioana Robu- Sally Wood-Lamont Cea de-a 10-a Conferință a Asociației Europene pentru Informare şi Biblioteci Medicale (EAHIL)

Felix Ostrovschi Un alt fel de discurs – Adrian Marino

Liana Iancu Radio, presă, carte – Iancu Tiberiu – şi după

Kinga Tamás Váczy Leona (1913-1995) Biblioteca, spațiu intelectual al omului sau: *Trecut pentru viitor*

Adrian Grănescu Emil Pintea (16 decembrie 1944 - 6 ianuarie 2004) – polivalența unui destin

Melinda Éva Szász Pasiune pentru carte şi artă – Dénes Gábor

Meda-Diana Hotea „Lumină din lumină": primăvară pascală – Expoziție (07 aprilie - 03 mai 2005)

Kolumbán Judit Expoziția de manuscrise de sec. XVI-XVIII în Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga" – *Homo scribens:* genurile memoriei si tipologia scrierii în secolele XVI-XVIII-lea (*Homo scribens:* emlékezéskultúra és íráshasználati-szokások a XVI-XVIII században)

Meda-Diana Hotea „Cartea cărților" – Memoria credinței – Expoziție (10.02 - 25.02.2005)

Raluca Soare Clădirile clujene sau martorii tăcuți

Adrian Grănescu (Despre) Managementul construcțiilor de biblioteci – recenzie şi marginalii

Maria-Stela Constantinescu-Matița Mircea Popa: *Andrei VERESS – un bibliograf maghiar, prieten al românilor* (Recenzie)

István Király V. Activitatea Ştiințifică a Universității „Babeş-Bolyai" – 2005, sau de la povara... la demnitatea istoriei

Bodnár Róbert Pe urmele unei biblioteci pierdute

Raluca Soare *Un om, o carte, o bibliotecă* – Traian Brad, un slujitor al cărții

Ildikó Bán Lidia Kulikovski: *Accesul persoanelor dezavantajate la potențialul bibliotecilor* (Manual pentru bibliotecari) Chişinău, Editura Epigraf, 2006 (Recenzie)

Iacob Mârza Meda-Diana Hotea: *Catalogul cărții rare din colecțiile B. C. U. „Lucian Blaga"– Donația Gh. Sion Vol. I (sec. XVI-XVIII)* (Recenzie)

Ruxandra Cesereanu Adrian Marino între *unit-ideas* şi *Zeitgeist*

Iulia Grad Filozofia evreiască: între Ierusalim şi Atena

Raluca Soare *De-o parte şi de alta a cărților* Adrian Grănescu (Recenzie)

Boglárka Daróczi Literatura germană pentru copii apărută în România între 1944-1989 – O bibliografie

Publicațiile Colecției **BIBLIOTHECA BIBLIOLOGICA**

Revista Philobiblon – VOLUMELE APĂRUTE

CONTUR

Re-Introducere
sau:
Dincolo de „teoria şi practica" informării şi documentării
Spre o hermeneutică necesară –

Notă

Intitulăm şi acest al treilea volum de antologie Philobiblon, tot Hermeneutica Bibliothecaria, deoarece pe parcurs am realizat şi mai adânc faptul că „formula" expresiei atinge şi numeşte tocmai miezul şi orizontul intenţiilor şi scopurilor „bibliologice" şi „biblioteconomice" efective ale rubricilor de resort ale publicaţiei antologate. De aceea, începând cu volumele X-XI/ 2005-2006, rubrica „bibliologică" principală a revistei poartă deja în titlul ei exact această sintagmă. În strânsă legătură cu motivele specificate aici se află însă şi faptul că şi acest text „premergător" se numeşte tot şi tocmai: Re-Introducere. Căci, recitind şi acum textul introductiv al primului volum de antologie Philobiblon – Hermeneutica Bibliothecaria (I) – din anul 1998, am observat că el şi-a păstrat şi astăzi aproape în întregime actualitatea conceptului, conţinutului şi mesajului său. Este deci vorba şi acum despre re-publicarea a ceva ce a fost – şi a rămas: actualizare!!! Adică: un lucru care a rămas şi rămâne în continuare de gândit şi – poate – de făcut!

I. Preliminarii

Automatizarea şi informatizarea nu mai reprezintă astăzi un simplu deziderat pentru bibliotecile româneşti. Dimpotrivă, ele sunt o realitate care, pe zi ce trece, prinde contururi mai circumscrise, devenind de mult mediul nostru cotidian. Cu cât ne sunt însă mai „apropiate", cu atât mai mult devin ele şi o sursă de sfidări şi de confruntare. Cu ce anume ne confruntă – în primul rând şi în esenţă – automatizarea şi informatizarea bibliotecilor în general şi ale activităţilor de informare, în special?

Ca orice întrebare pusă în mod serios şi explicit, şi această întrebare trebuie lămurită mai întâi în natura şi structura ei proprie! Ceea ce din punct de vedere structural ne izbeşte însă din capul locului la această întrebare, este faptul că, în ea, este cuprins deopotrivă şi în mod explicit şi cel care o ridică – adică cel care de fapt şi susţine întrebarea. Altfel spus, în această întrebare noi înşine suntem şi rămânem aceia care, aflaţi în faţa unei confruntări, ne întrebăm în fond despre noi înşine! Apoi: în şi prin această întrebare, „sarcina" cu care ne confruntăm – deci: automatizarea-informatizarea şi modernizarea continuă a bibliotecilor – devine şi ea dizlocată din toposul ei pur destinal – dictat adică de vremurile în care, agitaţi, trăim – şi se eliberează pentru întâlnirea şi asumarea unor sfidări organice şi care sunt cu adevărat istorice!

Prin urmare, chiar prin structura ei, această întrebare se dovedeşte a fi o interogaţie propriu-zis hermeneutică, a cărei natură trebuie, de aceea, întrevăzută, realizată şi păstrată în mod autentic şi explicit de-a lungul tuturor demersurilor noastre de auto-înţelegere. Din acest motiv, discuţiile de faţă nu – mai – pot deveni în nici un chip vreo vorbărie despre „ce ar fi" şi „ce se poartă" în profesie, ci problematizările trebuie re-conduse tematic la izvoarele lor autentice, în aşa fel încât, ele să treacă şi prin analiza propriei noastre situări aflate faţă-n faţă cu adevăratele sfidări ale prezentului timpului.

Problema necesităţii introducerii metodelor hermeneutice în înţelegerea şi desfăşurarea activităţilor de informare – în special a celei bibliografice – a fost pusă pentru prima oară după ştiinţa noastră, de către Bruno Richardot.[1] Deşi desfăşurate la un nivel conceptual destul de precar, propunerile lui ţintesc totuşi atât o înţelegere mai profundă a esenţei activităţilor bibliografice, cât şi a tematicilor bibliografiate.

---

[1] Richardot, Bruno, *Des pratiques bibliographiques á l'hermeneutique documentaire: sens et référence en documentation*, In: *Documentaliste*, vol. 33(1996), Nr. 1, p, 15-17

Tradiţional, hermeneutica este arta – apoi ştiinţa – interpretării. Prin opera lui Hans-Georg Gadamer ea a fost ridicată însă la rangul de teorie universală a înţelegerii.[1] Interpretând – hermeneutic – temele şi problemele cu care ne confruntă tradiţia şi existenţa noastră actuală, noi de fapt realizăm o înţelegere superioară a propriei noastre fiinţe şi situări. De aceea, comprehensiunea hermeneutică se desfăşoară totdeauna într-un cerc, care este deschis de fiecare dată de către intenţionalitatea şi efortul interpretării şi care, pe parcurs, se întoarce şi revine apoi tocmai spre- şi la o mai profundă înţelegere de sine a interpretatorului însuşi. Confruntându-se – în prezentul situării – cu problemele tematic conturate ale interpretărilor sale, interpretatorul se va găsi deci – la capătul chestionărilor sale hermeneutice – confruntat de fapt cu sine însuşi…

Din această perspectivă trebuie acum să reluăm întrebarea noastră anterioară: Cu ce anume ne confruntă – în esenţă – automatizarea-informatizarea şi modernizarea continuă a bibliotecilor în general, şi cea a activităţilor de informare, în special? Întrebarea trebuie însă pusă şi susţinută în întreaga ei amploare, deschidere şi profunzime! Altfel riscăm să insistăm – şi noi – în obişnuitele răspunsuri de conjunctură, sau în veleitarismele – la fel de obişnuite în fond.

Ori, aceste răspunsuri interpretează întrebarea de mai sus, ca fiind de regulă referitoare la o chestiune de tehnică. Adică, informatizarea reprezintă, este şi rămâne, în esenţa ei, o problemă de dotări (calculatoare, soft-uri, hard-uri, programe etc. noi) şi de competenţe tehnice. Exigenţele sincronizării permanente cu ele constau deci, în primul rând – dacă nu chiar în exclusivitate – în solicitări vizând dobândirea resurselor privitoare la dotare şi în obţinerea competenţelor de „operare”.

Numai că, în felul acesta, dotările şi „operarea” pot deveni – şi chiar devin în mod constant – scopuri în sine care îşi dezvoltă utilitatea nu în primul rând pentru utilizatorul şi publicul bibliotecilor – şi cu atât mai puţin în vederea orizontului *sui generis* de sensuri –, ci mai degrabă pentru operator. Pe aceste structuri, lipsite în fond de orice fel de organicitate, se pot clădi apoi – ce-i drept – multe cariere efemere...

În realitatea ei esenţială, informatizarea şi automatizarea bibliotecilor ne confruntă însă – pe noi, bibliotecarii – în permanenţă şi în primul rând: cu noi înşine. Altfel spus, ea se dovedeşte a fi o întrebare şi o sfidare propriu-zis hermeneutică, care ne îndeamnă – sau ne obligă – ca pe- şi prin parcursul chestiunilor tehnice, să ne definim şi să ne re-definim în permanenţa pe noi înşine, adică propria noastră fiinţă, stare, situare şi disponibilitate profesională, instituţională şi existenţială generală, totdeauna actuală! Cu privire aţintită desigur şi spre viitor...

II. Fuga de prezent şi de autenticitatea prezentului

Acest „viitor” exercită însă şi o forţă de atracţie exterioară la care „se rezistă” cu greu. Există şi persistă astfel în zona noastră o stranie şi evident ficţională înclinaţie către „tematizarea” şi „dezbaterea” lui. În loc deci ca bibliotecarii şi profesioniştii informaţiei să se angajeze şi să se concentreze critic şi analitic la problemele organice ce decurg din realitatea – profesională, instituţională, materială, socio-politică, istorică, mentală, managerială etc. – efectivă a situaţiei lor prezente, ei se „refugiază” – ademeniţi şi fascinaţi – în imaginarul facil a tot felul de proiecte „ciberotetice”, „ciberospaţiale” etc….

La baza acestor manifestări nu se află însă – credem – chestiuni pur psihologice sau psiho-sociologice,[2] ci ele se clădesc de fapt pe aspecte legate de probleme de mentalitate. Mentalitatea, mentalităţile sunt structuri – deopotrivă conştiente şi inconştiente – care pre-judecă şi pre-determină atât orientarea problematizatoare cât şi atitudinea şi comportamentul subiecţilor şi chiar ale colectivităţilor. Ele participă în orice proces hermeneutic – desfăşurat spontan sau metodic – atât în privinţa a ce anume este problematizat şi tematizat şi a felului şi nivelului la care se desfăşoară tematizarea, cât şi la cel al concluziilor şi/dar, mai ales, al consecinţelor acestor tematizări.

---

[1] Gadamer, Hans-Georg, *Wahrheit und Methode*, Tübingen, 1975 (În ediţie românească: *Adevăr şi metodă,* Teora, Bucureşti, 2002, 735 p,)

[2] A se vedea în acest sens: Prins, Hans - Gier, Wilco de, *Status, Image and Reputation of Librarianship. A raport of an empirical research undertaken on behalf of IFLA's Round Table for the Management of Library Associations,* IFLA/NBLC, The Hague, 1993

Din acest punct de vedere atât „fuga" de propriul nostru prezent „real", cât şi viziunea după care automatizarea şi informatizarea muncii de bibliotecă sunt privite ca fiind probleme ce vizează în mod aproape exclusiv chestiuni de dotare tehnică şi de competenţe de „operare", sunt în fond două aspecte ale uneia şi aceleiaşi mentalităţi, care ne este proprie şi care ne orientează şi ne şi defineşte zi de zi. Caracteristica cea mai importantă a acestei mentalităţi este însă – în mod paradoxal în aparenţă – tocmai lipsa problematizării proceselor chiar din perspectiva analizei şi studiului mentalităţilor, adică: lipsa cercului hermeneutic!

Şi aceasta în două direcţii: pe de o parte în trecerea cu vederea asupra faptului că însăşi infrastructura informaţională a modernizării poartă în- şi cu sine o anumită mentalitate, fără adoptarea şi adaptarea căreia punerea ei „în funcţiune" nu poate fi nici organică şi – la urma urmei – nici întru-totul eficientă. Adică a faptului că pe de o parte trebuie trase şi duse până la capăt nu numai toate concluziile şi consecinţele „profesionale", „restrânse", dar şi cele instituţionale, administrative, legislative, de asociere, de formare şi de formare continuă etc., care decurg din acest proces şi, pe de altă parte, prin nesocotirea faptului că adoptarea acestei mentalităţi presupune la rândul ei schimbarea, depăşirea efectivă şi suprimarea expresă a datelor propriilor noastre mentalităţi prezente şi pre-judicative! Aceste structuri mentale – care deci trebuie depăşite – se cer de aceea studiate, problematizate şi apoi identificate şi recunoscute tocmai ca fiind „ale noastre" şi ca fiind – în acelaşi timp – propriile noastre frâne şi – desigur – însărcinări.

În lipsa acestei orientări problematizatoare şi tematizatoare, întreaga discuţie şi întregul proces de modernizare riscă să devină, în esenţă şi în fond – în pofida rezultatelor „parţiale" –, un proces „veleitar" şi „încremenit în permanenţă în proiecte" şi în simple declaraţii de intenţii.[1]

Fuga de prezent şi de autenticitatea prezentului înseamnă, deci, – cel puţin în parte – şi „fuga" de acea întrebare care ne-ar pune faţă-n faţă cu propria noastră mentalitate actuală – împreună cu toate consecinţele ei –, dar care ne orientează totuşi în modul de concepere, de organizare şi de funcţionare a instituţiilor, asociaţiilor şi proiectelor noastre profesionale.

Dacă însă se adevereşte că această întrebare trebuie pusă – şi încă în mod apăsat şi explicit – atunci se ridică imediat şi o altă problemă, strâns legată de ea: unde anume trebuie şi poate fi ridicată o asemenea întrebare?

„Locul" potrivit pentru întrebarea hermeneutică despre mentalităţile existente şi dominante în profesia noastră de bibliotecar şi în organismele şi instituţiile sale este, desigur, sfera publică! Fără a intra în conceptualizări complicate, se poate spune că ceea ce într-un domeniu sau într-o profesie aparţine prin excelenţă sferei publice, sunt tocmai publicaţiile sale. Ele ar trebui şi poate chiar ar putea, deci, problematiza mentalitatea, situaţia, starea, imaginea, orientarea, recunoaşterea socială şi statutul profesiilor şi al instituţiilor noastre. În ele ar trebui – poate chiar ar putea fi – deci, studiate şi dezbătute, cu mijloace raţionale şi riguroase, legislaţia, organizarea administrativă, statutele posibile, variantele şi sensurile eficiente ale asocierilor etc., ale profesiei şi existenţei noastre.

Numai că, asociaţiile noastre abia au avut până acum reviste, sau dacă au, ele abia circulă, şi este foarte interesant şi edificator de studiat „bibliometric" sau „scientometric", care anume este frecvenţa, ponderea şi mai ales nivelul/orizontul intelectual şi ştiinţific al reflecţiilor şi analizelor pe aceste teme – totuşi arzătoare şi fundamentale – în puţinele publicaţii de care dispune aici profesia noastră. Şi mai interesantă este studierea ponderii pe care o au în aceste publicaţii dezbaterile şi confruntările explicite – argumentate şi polemice – de idei, de păreri şi de proiecte…[2] Lucrurile nu

---

[1] Lipsa interoperabilităţii diferitelor sisteme – mai mult sau mai puţin integrate – de informatizare, utilizate în diferitele biblioteci româneşti cât şi discuţiile interminabile de ex. „în vederea" catalogării partajate etc., nu sunt decât exemple cruciale pentru ilustrarea acestei stări.

[2] O asemenea investigaţie a fost efectuată de noi în 1997, informaţiile ei fiind actualizate apoi şi pentru anul 1998, creându-se astfel şi o bază de date bibliografică, care a fost ulterior şi „comercializată". Bibliografia şi studiul respectiv se găseşte în volumul *Hermeneutica Bibliothecaria – Antologie Philobiblon* (I), Presa Universitară Clujeană, Colecţia: *Bibliotheca Bibliologica* (19), Cluj-Napoca, 1998, p. 83-175

stau altfel, din păcate, nici în ceea ce priveşte literatura de specialitate publicată la noi în cărţi şi volume.[1]

III. Philobiblon: un cadru posibil

Philobiblon este o revistă editată de către Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga" din Cluj. Primul ei volum (nr. 1-2/1996) a apărut în aprilie 1997. Fiind destinată în primul rând schimbului internaţional inter-bibliotecar – ea se publică în limba engleză – revista urmăreşte concomitent obiective programatice, pragmatice, promoţionale şi de imagine. Ca atare ea nu-şi propune pur şi simplu umplerea unui gol existent, mai mult sau mai puţin conjunctural, în literatura biblioteconomică românească, ci promovează o fizionomie, un sens şi o consistenţă proprie, particulară şi – sperăm – durabilă.

Încadrându-se în „categoria" publicaţiilor periodice editate de către unele din marile biblioteci – B.C.U. „Lucian Blaga" fiind una dintre cele mai „mari" biblioteci universitare din Centrul Europei –, Philobiblon este în primul rând o revistă de cultură majoră. Spre deosebire însă de alte reviste asemănătoare, ea nu se rezumă doar la valorificarea documentară şi ştiinţifică a colecţiilor bibliotecii care o editează, ci are în vedere şi valorificarea şi focalizarea potenţialului ştiinţific şi spiritual al centrului universitar şi cultural în care publicaţia a luat fiinţă.

Tot spre deosebire de revistele altor mari biblioteci, Philobiblon are şi o rubrică dedicată problematicii profesiei de bibliotecar şi a organismelor şi instituţiilor sale. Nu întâmplător această rubrică se intitula la început „O profesie în schimbare – O societate în tranziţie". Căci ea a dorit şi doreşte să fie, în primul rând, nu un for de „lămurire" a problemelor de manualitate şi de meşteşug profesional, ci tocmai un cadru de ridicare, de conştientizare, de problematizare şi de analiză multidisciplinară şi exigentă a re-definirilor necesare, decisive şi integrale ale profesiei. Este vorba, deci, de analize, studii şi de meditaţii actualizate – dar ridicate la nivel de conştiinţă culturală – „despre" starea prezentă şi „despre" perspectivele realmente fundamentate şi critic prefigurate ale profesiei noastre, în spaţiul nostru existenţial.

Studiile înserate şi în acest volum – ca şi în antologiile precedente –, provin în marea lor majoritate din această rubrică, iar orientarea şi calitatea lor ne fac să privim cu încredere seriozitatea acestui proiect.

Proiect care ţinteşte în esenţa ei ultimă tocmai intersectarea culturii şi a informaţiei! Cum ar putea însă să se „intersecteze", „informaţia" şi „cultura", dacă ele nu s-ar angaja reciproc în primul rând în direcţia creării unei culturi a informaţiei? Căci cultură autentică ne-informată nu a existat niciodată, în timp ce informaţia lipsită de cultură – chiar in-cultă – ne înconjoară, ne obstrucţionează şi chiar ne agresează moment de moment! nu numai în spaţiul public "social" al mediilor, dar şi în cel al angajamentelor noastre profesionale şi instituţionale pur tehnice, de suprafaţă şi/sau veleitare.

Dar ce altceva ar putea însemna, în cazul nostru, această „cultură a informaţiei", dacă nu, pe de o parte, tocmai sondarea sensurilor şi rosturilor autentice ale informaţiei însăşi – sensuri şi rosturi ce se dovedesc mereu a fi şi a fi trimise "dincolo" de complicatele "servicii informaţionale" ale unor instituţii concepute strict ca „servicii" furnizate „utilizatorilor"? Apoi, pe de altă parte, cum am putea noi ajunge la degajarea şi conturarea acestor sensuri dacă am elimina reflexia hermeneutică şi cea critică din analiza stării şi situaţiei profesiei noastre?

Într-un cuvânt: aici se pledează – pe baza unor analize critice şi a unei comprehensiuni hermeneutice – pentru exerciţiul unor structuri mentale care sunt departe de a fi simple accesorii ocazionale ale informatizării şi automatizării, ci care, dimpotrivă, tocmai fundamentează şi dau sens deplin dotărilor electronice şi competenţelor de operare!

Iar revista Philobiblon este şi va rămâne deschisă pentru colaborarea cu oricare bibliotecar şi oricare bibliotecă, interesată şi competentă în deschiderea cercurilor hermeneutice ce pornesc de dincoace şi ajung dincolo de „practica şi teoria informării".

---

[1] A se vedea cercetarea Ana Mariei Căpâlneanu din al doilea volum Hermeneutica Bibliothecaria – Antologie *Philobiblon*, Editori Viorica Sâncrăian şi István Király V., Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2004, p. 31-102

Dar şi experienţa cooperării revistei cu colaboratorii-autorii bibliotecari, dezgroapă în continuare zilnic noi dificultăţi care sunt şi ele legate de aspecte ce privesc şi se înrădăcinează de fapt în probleme de mentalităţi. Nu ne referim doar la lipsa experienţei de a utiliza în public raţiunea (adică de a „scrie"), ci mai degrabă la lipsa şi carenţele nevoii însăşi de a instaura şi fundamenta ceea ce s-ar putea numi societatea civilă a profesiei. Ori, o societate civilă autentică se poate fundamenta doar pe baza şi cu participarea unor indivizi autonomi, iar societatea civilă a unei profesii se poate clădi numai pe indivizi a căror autonomie rezidă în principal în profunzimea mentală în cadrul şi orizontul căreia ei îşi manifestă, susţin şi realizează în public şi independent competenţele lor, în raport şi în contextul unor situaţii şi probleme profesionale determinate.

De aceea, Philobiblon a dorit de mai mulţi ani să devină, treptat, şi un cadru-prilej *informal* pentru constituirea şi conturarea societăţii civile a profesiei de bibliotecar şi a instituţiilor de bibliotecă. Nevoia angajării revistei în această direcţie a fost şi este generată de constatarea îngustimii spaţiului nostru public profesional, în care „persoanele" să se manifeste în mod argumentat şi în acord cu reala lor competenţă profesională şi autonomie mentală, raportându-se în acelaşi timp la contra-argumente ridicate în mod la fel de raţional şi responsabil. În felul acesta – poate – valoarea lor s-ar constitui, s-ar impune şi s-ar aprecia nu în funcţie de „imagini construite" câteodată prin impostură şi conformism, ci într-adevăr pe baza validităţii existenţiale, demonstrate în situaţii dialogale publice. În acest mod, revista poate deci contribui nu numai la decantarea şi aprecierea reală a valorilor profesionale, dar şi la ridicarea nivelului de abordare a problemelor cu care ne confruntăm şi, prin urmare, la modificarea mentalităţilor nesincronizate cu prezenţa noastră în timp.

Aşa se explică – probabil – şi faptul că, deşi Philobiblon nu intenţiona niciodată şi căutuşi de puţin să se afle în pas cu „moda" efemeră a profesiei, ea îşi nimereşte totuşi epoca. Dacă avem în vedere, de exemplu, tematicile Conferinţelor Generale anuale IFLA începând din anul 1998 – adică din anul apariţiei primului volum de Antologie Philobiblon – atunci putem constata cu uşurinţă faptul că există o consonanţă şi o sincronie cu totul naturală, necăutată şi organică, cu programele lor şi contribuţiile rubricilor Philobiblon de resort.[1]

De altfel, contactul revistei Philobiblon cu sfera publică nu se poate rezuma nici la simplul act al publicării şi nici la cel al „reprezentării" şi realizării unei concepţii redacţionale, oricât de întemeiată să fie ea. În fond, orice revistă şi oricare redacţie este în acelaşi timp şi o instituţie şi un for de dezbatere publică a unor probleme determinate, dezbatere care nici nu are neapărat legătură directă şi imediată cu actul propriu-zis al publicării… În acest sens şi în această direcţie am înfiinţat desigur în jurul revistei şi Atelierul Philobiblon.[2]

*

Majoritatea covârşitoare a cercetărilor, studiilor şi dezbaterilor inserate şi în acest al treilea volum de antologie au fost prilejuite, condiţionate sau chiar iniţiate de existenţa revistei Philobiblon. Ele demonstrează – dacă mai era nevoie – faptul că revista reuşeşte într-adevăr să

[1] Conferinţa Generală IFLA din anul 1998, a avut ca tematică tocmai „Intersecţia dintre Informaţie şi Cultură", iar tematicile Conferinţelor Generale ulterioare au fost: **1999** (Bangkok, Thailanda): „Libraries as Gateways to an Enlightened World" (Bibliotecile ca porţi către o lume iluminată; **2000** (Ierusalim, Israel): „Information for Cooperation: Creating the Global Library of the Future" (Informare pentru cooperare: Crearea bibliotecii globale a viitorului); **2001** (Boston, SUA): „Library and Librarians: Making a Difference in the Knowledge Age" (Bibliotecă şi bibliotecari: Realizarea unei diferenţe în epoca cunoaşterii); **2002** (Glasgow, Scoţia): „Libraries for Life: Democracy, Diversity, Delivery" (Bibliotecile în slujba vieţii: democraţie, diversitate, oferirea de servicii); **2003** (Berlin, Germania): „Access Point Library: Media-Information-Culture" (Biblioteca ca punct de acces/portal: media-informaţie-cultură); **2004** (Buenos Aires, Argentina): „Libraries: Tools for Education and Development" (Bibliotecile: Instrumente pentru educaţie şi dezvoltare); **2005** (Oslo, Norvegia) „Libraries – A Voyage of Discovery (Bibliotecile – o călătorie a descoperirii); **2006** (Seoul, Republica Korea) „Libraries: Dynamic Engines for the Knowledge and Information" (Bibliotecile: mecanisme dinamice pentru cunoaştere şi societatea informaţiei); **2007 (**Durban, Africa de Sud) „Libraries for the Future: Progress, Development and Partnership" (Biblioteci pentru viitor: progres, dezvoltare şi parteneriate)

[2] Cu privire la concepţia, funcţionarea şi experienţa Atelierului *Philobiblon*, vezi textul ce urmează.

focalizeze şi să mobilizeze nu numai spațiul cultural, universitar-ştiințific şi intelectual, dar şi pe cel profesional-biblioteconomic clujean. Or, acest lucru exprimă şi atestează nu doar nevoile, dar şi disponibilitățile şi capacitățile de reflexie ale profesioniştilor noştri. Cu atât mai mult am simțit şi de această dată nevoia ca aceste lucrări să nu fie difuzate exclusiv pe o rețea internațională, ci ele să fie puse şi la dispoziția breslei profesionale autohtone. Altfel cercul hermeneutic nu s-ar închide în mod autentic nici acum…

Editorii

Atelier Philobiblon

Viorica Sâncrăian[1]
B.C.U. – Cluj

Atelierul Philobiblon funcţionează la Biblioteca Centrală Universitară din Cluj începând cu luna aprilie 1999. Consider că o scurtă revenire asupra „istoriei" sale, asupra proiectului şi al semnificaţiei acestuia, este importantă pentru a nu se estompa intenţiile iniţiale ale fondării atelierului dar, mai ales, pentru că deja s-au conturat şi ca atare se pot formula constatări şi estimări ale desfăşurării sale efective precum şi ale conţinutului întâlnirilor. Acestea pot deci deveni factori de apreciere a utilităţii Atelierului, a continuării sau, de ce nu, a încetării sale.

Evident, ideea şi organizarea Atelierului Philobiblon este legată de editarea revistei cu acelaşi nume, consacrată şi bine cunoscută deja în peisajul publicaţiilor periodice de cultură majoră ale marilor biblioteci. Au apărut până în prezent nouă în 5 caiete. Unele sunt comasate din motive financiare, în primul rând, dar şi organizatorice. Ultimul volum este tipărit pe anii 2005-2006.

Faptul că atât revista cât şi Atelierul au venit să umple un vid şi o nevoie reală în peisajul local şi regional, că incită comunitatea (ştiinţifică, culturală şi profesională) la dezbatere şi iniţiative pentru integrarea în evoluţia profesională (evoluţie la nivel mental), că facilitează crearea cadrului de manifestare şi comunicare, producerea de materiale prin colaborare „pluri-categorială" – scriitori, istorici literar, bibliotecari, arhivişti etc. – că permite participarea în manieră deliberată la problematizări prin filtrul analizei şi sintezei, în jurul articolelor, sunt intenţiile care s-au materializat în valori reale, în paginile revistei şi în desfăşurarea Atelierelor.

Spiritul revistei şi al Atelierului s-a construit, printre altele, pe câteva idei şi analize ale publicisticii de specialitate şi ale comunicării culturale şi profesionale. Apreciem că situarea deasupra tehnicismului profesional cotidian cere şi impune să ştim să conciliem gustul studiului cu cel al energiei, profesionalismul cu analiza şi cercetarea, cu scrisul, să folosim analiza, substanţa în acţiune şi nu în parade verbale. Într-o comunitate universitară şi deci ştiinţifică şi culturală, devine din ce în ce mai grav să nu încercăm să evităm ne-analiza, ne-scrisul.

Pentru a-şi îndeplini „misiunile" asumate, revista, în special prin rubrica ei intitulată la început *O profesie în schimbare - o societate în tranziţie*, dar care apare mai nou cu titlul *Hermeneutica Bibliothecaria*, se adresează unui anumit public, acela care este sau devine capabil să vadă profesia nu la gradul de abilităţi tehnice ci la nivel de cultură profesională.

Bazat pe aceste valori, *Philobiblon* este o revistă de cultură – pentru că este cunoaştere, libertate şi progres. Pe de o parte articolele sunt rezultatul unui larg demers intelectual care presupune, pe un prim nivel, cunoaşterea, înţelegerea mesajului şi prelucrarea lui, iar pe un al doilea nivel, transmiterea în scris al acestuia, pe de altă parte cunoaşterea pe care o bibliotecă are misiunea s-o transmită se adresează unui anumit public, pe un prim nivel, prin transmiterea documentelor şi informaţiilor către cititori – tehnici, manualitate –, iar pe al doilea nivel, prin cultura profesională – analize, studii, problematizări, starea profesiei, evoluţii –, pentru un public special.

Astfel apar materiale sau instrumente pentru o acţiune în care gândirea independentă este chemată să deţină locul predominant şi acest gen de „scris" nu reduce cunoaşterea la un utilitar ci revendică posibilitatea fiecăruia de a reflecta, a problematiza, a formula o opinie şi o atitudine culturală sau profesională.

Revista Philobiblon are deja şapte apariţii, cu un conţinut bogat, şi ca întindere şi ca substanţă. Ea este şi un important instrument de imagine pozitivă a instituţiei care o editează. „Atelierul" de pe lângă revista Philobiblon, a avut cel puţin două argumente de pornire, şi anume susţinerea conţinutului articolelor prin dezbatere publică dar şi dorinţa şi nevoia de comunicare. El este un forum activ în mediul unei structuri profesionale, o activitate publică necesară unui exerciţiu

[1] E-mail: sancraia@bcucluj.ro

democratic cultural şi profesional, este deci o practică autentic culturală şi profesională în jurul revistei cu acelaşi nume.

Atelierul este apoi şi un cadru deschis oricui, foarte potrivit pentru a ne informa, a descoperi, a dezbate, a ne instrui, care adună deci în libertate, experienţe, gânduri, realizări şi proiecte, independente sau comune. Întâlnirile sunt organizate în jurul unor teme care abordează subiecte de interes general, politici şi practici culturale sau profesionale, permiţând un moment de schimb de idei şi experienţe; se focalizează uneori pe examenul unor activităţi, alteori pe discuţii în jurul unor subiecte vizând aspecte de vechi sau nou în fenomenul de mediere a informaţiei. În toate cazurile atelierul este destinat să genereze întrebări, să formuleze opţiuni, cu scopul de a lua partea cea mai bună din discuţii şi experienţele împărtăşite, din diversitatea lor.

Temele nu sunt neapărat pentru prima dată auzite aici, ele pot apărea chiar ca piste vechi; uneori dezbaterile devin mai largi, depăşind strict pragul bibliotecii şi implicând alte instituţii (universitate, asociaţie etc.), dar foarte importantă este participarea la dezbatere chiar dacă termenul, printr-o uşoară alunecare semantică, poate fi văzut sub semnificaţia de duel verbal, ieşire la rampă sau, dimpotrivă, de stereotip lipsit de suport, limbaj de lemn. Însă nu este vorba aici de expresia în sine, atelierul nu este o „reglare de conturi" ci efectiv un *forum* pentru probleme, majore sau aparent minore, cu idei venite din reflecţii şi experienţe personale şi cu o relativă subiectivitate dar selectate, elaborate şi nu improvizate. Acest mod de organizare alături de conţinutul propriu zis îi conferă caracterul profesional. Participând la discuţii, mi se pare just să emitem critici şi propuneri relative la profesia noastră, asupra fondului şi nu a formei. Unele rumori colaterale sau chiar critici şi atitudini vin să întărească această convingere a noastră şi, în acelaşi timp, incită interesul de a anima atelierul şi de a-l face să funcţioneze.

Foarte important este, sau ar fi, ca instituţiile şi profesia să înţeleagă, să aprecieze, să susţină şi să valorifice demersul iar realizarea lui presupune, în materie de personal, competenţe, seriozitate, calificare şi, desigur, mijloacele materiale de realizare efectivă (spaţiu etc.)

Participarea la întâlniri s-a direcţionat de la primele teme şi, cu mici fluctuaţii, s-a creat un grup conturat, excluzându-se automat, pe parcurs, neconsistenţa, dezinteresul, desconsiderarea sau superficialitatea. Atelierul a devenit o legătură cu colegi din alte biblioteci şi deci un schimb de idei şi experienţe, un contact care s-a instituit natural şi benefic. Este de remarcat participarea consecventă a colegilor de la Biblioteca Judeţeană „Octavian Goga" şi, în funcţie de interesul pentru tema propusă, a celor de la Biblioteca Universităţii de Medicină şi Farmacie, Biblioteca Universităţii de Ştiinţe Agricole şi uneori, de la Arhivele Statului, Biblioteca Academiei, Biblioteca Academiei de Muzică… Dacă cu plăcere remarcăm prezenţa, la una din întâlniri, a unui grup de bibliotecari din Republica Moldova, însă semnalăm cu mâhnire izolarea sistematică din comunitatea profesională clujeană a Bibliotecii Universităţii Tehnice.

Este foarte bine faptul că la câteva întâlniri au participat studenţi de la facultatea de biblioteconomie, pentru ei este foarte instructiv, atât pentru conţinutul informaţiilor dar mai ales pentru forma de organizare şi derulare a comunicării, pentru legătura între generaţii. Unii manifestă chiar un interes viu şi îşi exprimă opinii, formulează întrebări sau cer precizări în legătură cu anumite subiecte.

Perceperea Atelierului în cadrul organizaţiilor şi al personalului este diferit şi emblematic prin gradul de interes faţă de dezbaterea publică de teme de actualitate şi evoluţie culturală şi profesională, de cercetare şi activitate editorială, de apreciere a demersului în sine.

Atelierul este conceput ca intervenţie, ascultare şi gândire pentru cei care vor şi sunt capabili să facă acest lucru. Să fim decepţionaţi de participare redusă, de formularea aproape constantă a părerii de rău că la anumite teme de interes punctual nu participă cei direct vizaţi? Cred că nu, din raţiuni esenţiale: strategia dominantă este succesul crescând (progresiv!) al circulaţiei conţinutului şi al consistenţei intervenţiilor, al exerciţiului participării şi nu numărul de „subiecţi" prezenţi.

Orice atitudine umană şi socială este rezultatul unor motivaţii diverse şi complexe care nu pot duce la o explicaţie unică şi simplistă – aşa sperăm cel puţin. Desigur, până la urmă alegerea ne aparţine fiecăruia dintre noi. Din punctul de vedere al ideii de bază a Atelierului (a organizatorilor)

numărul de participare în sine nu este un scop. Noi oferim o motivație consistentă care poate înlătura obstacole invocate pentru neparticipare şi respingem „efortul" oricui de a găsi explicații sau pretexte, când de fapt în sinea lor nu au nici un chef să răspundă la o solicitare.

Ceea ce eu aş dori să întreb (şi să mă întreb) este: „Care e motivația profesiei noastre de a ne angaja în astfel de întâlniri?" Dar, ce altceva ar putea fi dacă nu conceperea, fără îndoială, a rolului (rolurilor) pe care îl dăm noi înşine funcției instituției şi profesiei noastre?! Pentru că a ne întâlni, a fi prezenți, este ceva peste „schimbul de opinii" în afara cadrului care angajează atitudini deschise; în formula Atelierului au loc confruntări, se elimină tensiuni şi susceptibilități, se analizează experiențe, propuneri de decizii şi orientări comune, şi variante de punere în aplicare în cotidianul profesional. Se creează raporturi favorizând schimbul şi cooperarea.

Totuşi, de fiecare dată ne miră ceea ce considerăm pe moment a fi refuzul de dezbatere a mizelor cu care ne confruntăm, refuzul exprimării soluțiilor alternative celor care ni se propun şi dorința de a ne cantona, voluntar, în acea inerție existentă („ce ni se dă de gata") sau în aspectele pur tehnice.

Un număr de colegi se întâlnească aici cu plăcere şi interes şi respectul pentru ei motivează continuarea atelierului, şi alegerea judicioasă a temelor propuse.

Desfăşurarea întâlnirilor este în general consistentă, câteodată alunecând totuşi spre generalizări. Calitatea dezbaterilor depinde şi de exercițiul de dezbateri, de vocabularul şi nivelul profesional al participanților iar limitele extinderilor în jurul subiectului sunt delimitate prin mediere. Poate o mediere mai fermă ar concentra mai bine ideile, dar şi o oarecare elasticitate care destinde şi încurajează dialogul real, libertatea tonului – destul de rar întâlnit altminteri –, permit concluzii interesante.

Schimbul de idei ajută profesioniştii informației şi documentării să reflecteze asupra perspectivelor anunțate sau formulate şi le permite să se poziționeze într-un context legat de specificitatea exercițiului meseriei lor cotidiene. Prin această viziune, participantul – bibliotecarul –, este interlocutor şi partener în cadrul forumului: aici ieşim din închistări austere, spiritul şi cunoştințele devin libere, devin dezbateri şi frământări, se conturează în idei şi direcții deschise, care pot fi, fie deja materializate în scrisuri, fie puncte de pornire pentru ele.

Temele întâlnirilor au fost alese în funcție de materialele propuse pentru publicarea în revistă sau de anumite momente speciale din activitatea noastră, oricum toate făcând parte din cultura profesională şi exercițiul profesiei :

- experiențe şi rapoarte de stagii, experiențe străine
- învățământul superior bibliologic
- apariții editoriale
- viață asociativă
- teme de mare actualitate şi cu mari carențe în bibliotecile noastre: statistici, marketing, retroconversia, tezaure specializate, formare profesională, anchetele sociale în biblioteci, administrarea colecțiilor, biblioteci filiale şi specializate, rolul şi promovarea imaginii instituției din interiorul ei
- teme de evoluții de informatică documentară (utilizarea DVD, impactul introducerii mijloacelor moderne de informare în BCU, servicii multimedia)
- structuri şi instrumente de informare: comunicare regională, centre de informare comunitară
- serviciile de referință – noi tendințe
- literatura bibliologică românească
- produse, bibliografii editate la BCU[1]

Născut din şi pentru existența revistei Philobiblon, Atelierul este complementar acestuia. Dacă revista, recurgând la producția ştiințifică şi culturală, este prin articolele sale în apropierea unui eveniment (ştiințific, social, cultural), este deci memorie, identitate şi comunicare, Atelierul

[1] Pentru o imagine completă, anexez un tabel cu întâlnirile, cu temele şi intervențiile, în ordine cronologică a susținerii lor, până-n luna februarie 2007.

prin raportare la informația veridică şi instrumentalizarea regăsirii şi accesului, este cadru de intersectare a mai multor perspective teoretice şi metodologice aplicate situațiilor prezente. Analizele sunt mai puțin un câmp de aplicare decât o relevare a teoriei: a pune la încercare teoria, a depăşi viziuni vechi, a se interesa nu de expuneri ci de efectele sale posibile, raportate întotdeauna la cerințele utilizatorilor, adaptate unor realități prezente şi pe alt nivel; teorie dar şi activitate practică, dimensiuni culturale dar şi de cercetare, dispozitive tehnologice dar şi produse.

O seamă de teme care merg pe o altă pistă, pragmatică de data aceasta, situează atelierul la un nivel de mediere culturală şi ştiințifică în spațiu public, prin impactul tehnologiei asupra practicilor curente şi asupra gândirii, realizarea de noi spații publice pentru oferta şi accesul la informație, formarea de comunități virtuale care cer şi impun colaborare. Evoluțiile în profesie şi inovația sunt prezente peste tot în domeniul informației, ori inovația se bazează pe idei şi competențe profesionale. Pentru evoluție, serviciile de informare au nevoie să-şi partajeze experiențele (în cadrul instituției sau în rețea), să le valorifice. Ele nu pot lucra singure ci prin adăugare de competențe exterioare sau integrarea în rețea a competențelor existente. Viitorul lor depinde de acest mod de organizare. Prin generalizare, afirmând în acelaşi timp identitatea fiecăruia, se pot crea suporturi de informații foarte diferite şi complementare care constituie de fapt viitorul însuşi al profesiei.

Iată că, prin toate abordările, Atelierul este, implicit şi o activitate de perfecționare, de educație profesională, de formarea continuă, şi toate acestea trebuie privite în adevărata lor esență şi obligativitate.

Schimbul de experiențe pe care îl realizăm prin forma de atelier este, de ce nu, şi un nucleu de „inteligență economică" – termen tot mai des întâlnit în literatura de specialitate, care înseamnă a compara sistematic şi chiar concurențial, performanțele unei organizații, ale unui domeniu, serviciu sau chiar persoane, cu acelea ale altora mai eficiente: pentru că miezul „inteligenței economice" în biblioteci – fenomen extrem de complex – este informația, iar reperarea şi exploatarea ei generează eficiența.

Profesia de bibliotecar/documentalist, biblioteca în sine ca instituție, se re-definesc în întregimea lor, ies din vechea lor identitate conturată, închisă, tehnicistă, primesc valențe şi deschideri formidabile, obligatorii, care, foarte rezumativ, înseamnă revizuirea şi reevaluarea funcționării globale, conceperea şi construirea unui sistem eficient de administrare a cunoştințelor şi informației: strategii de servicii de informare care, fiind liantul esențial cu lumea cercetării şi inovației, să fie şi sursă de beneficii şi, nu în ultimul rând, de imagine. Instituția se deschide şi îşi valorifică „avuția" (arhive şi personal) nu unei categorii de utilizatori ci societății.

Am vrea deci ca Atelierul Philobiblon să fie în continuare un veritabil forum, în care să se dezbată într-adevăr, şi în care opiniile să fie libere şi ofensive, temele să fie importante şi interesante, iar subiectele să incite participarea profesionistă şi problematizări, să determine lectura profesională şi colaborarea şi, în final, să cheme spre partajarea ideilor importante prin scrierea de articole.

Tot cu titlu concluziv trebuie să spunem că nu a intrat deloc în intenția noastră să prezentăm Atelierele Philobiblon ca o „dare de seamă" a derulării lor, pentru a le evidenția meritele şi slăbiciunile, cu scopul de a face apoi un plan de acțiune bazat pe concluziile formulate. Aceasta este o treabă de administrație.

Desigur, nu este lipsită de importanță sublinierea drumului deja parcurs, mai ales, pentru a vedea progresul realizat. Mai repede, văd continuarea lor ca rezultatul implicării noastre prin cel puțin două impulsii la fel de puternice: aceea de voință de angajare şi realizare, pe de o parte, şi aceea de răspuns şi participare tot mai firească, pe de altă parte. Atelierul plasează problemele profesiei în cadrul mai general al operației numite „dezbatere în bibliotecă". El se produce în jurul a o serie de probleme pe care le putem concentra sub două mari întrebări : este biblioteca un cadru de angajare cultural-profesională ? este bibliotecarul un producător ?

„Dezbaterea în bibliotecă" este ocazia unei reflexii asupra articulării dintre produs şi mediere: produsul ca rezultat al muncii tehnice a bibliotecarului şi medierea ca relație directă sau indirectă cu utilizatorii. Rezolvarea acestor problematizări se face deci prin apariția unui al treilea

pol: utilizatorul. Această relație ternară (bibliotecă, bibliotecar, utilizator) este cea care a asigurat succesul dezbaterilor deja ținute. In acest cadru, profesia este cultură, pentru că este un act creator, aproape tranzacțional, care creează legături, relații de esență culturală.

Atelierul nu este, desigur, un scop în sine. Am văzut şi evaluat deja faptul că el îşi găseşte justificarea prin contribuția la identitatea profesiei, la evoluția pe plan mental a profesioniştilor bibliotecii, poate contribui, pe termen scurt, la ameliorarea existentului însoțind schimbările şi proiectele pe termen mediu şi lung: poziții şi perspective de dezvoltare şi, mai mult, proiecte de actualitate sau actualizare a referințelor profesiei.

Intervențiile continuă să exprime diferite interese care, tot mai evident, definesc segmente ale profesiei mult mai aproape de diversitate şi modernitate, înscriindu-se în contextul schimbărilor şi evoluției meseriilor din biblioteci. Bibliotecarii vorbesc despre tehnici, echipamente şi produse moderne dar şi despre alte dimensiuni care definesc profesia: aspecte de sociologie (caracterul instituțional, oficial, evaluabil al culturii prin prisma structurii colecțiilor pe care le oferim), aspecte de psihologie (intruziunea lecturii la cititorii adolescenți sau copii prin bibliotecile publice etc.).

Plasat în această perspectivă – de formare profesională –, activitățile de acest fel devin, prin preocupările şi, deci, tematicile abordate, o miză majoră în politica de dezvoltare instituțională: integrare universitară (dezvoltarea metodologiei de cercetare documentară), creşterea şi diversificarea utilizatorilor, creşterea nivelului de exigență privind calitatea serviciilor, dezvoltarea comportamentelor față de informație şi solicitanții ei, pregnanța evoluțiilor tehnice, masivitatea resurselor electronice a ofertei documentare, evoluția meseriilor în biblioteci etc.

Prin Atelier, construim deci în fond o cultură, un mod de exprimare, apoi de partajare către centre de interes. Confruntarea individului cu o astfel de ofertă nu e suficientă să garanteze învățarea dar aduce informații, dirijează interesul pentru instruire. Prin urmare atelierele nu sunt propriu-zis învățare ci, mult mai complex decât atât, evoluție, dezvoltare, elaborare în cadrul unei culturi comune. Este deci în acest context profitabil să conturăm şi să prezentăm un forum ca fiind un dispozitiv util, un demers participativ, aflat în perspectiva consolidării şi dezvoltării, al reînceperii, oricând, cu dinamism.

Perimetrul de desfăşurare a Atelierului cuprinde personal din diferite servicii şi diferite biblioteci (din nou subliniem prezența constantă a colegilor de la Biblioteca Județeană „O. Goga" din Cluj), care sunt, concomitent, intervenienți şi beneficiari, atingându-se astfel două obiective ale aceleiaşi axe: participarea. Acest lucru permite partajarea, gândirea împreună a problemelor, implicarea directă în acțiuni posibile de realizat şi adecvarea lor la aşteptările reale ale instituției.

Din punctul de vedere al organizării, o echipă restrânsă, îşi asumă misiunea operațională: reperarea temelor posibile, a persoanelor care le susțin, anunțarea acțiunii, medierea întâlnirilor. Astfel în ansamblul său Atelierul răspunde global unor nevoi şi voințe. El se bazează pe voluntariat şi investire personală, atât la nivelul intervenienților cât şi al participanților. Participările sunt apreciate, în interiorul atelierului şi sperăm cât mai curând şi în afara lui iar nivelul ştiințific, recunoscut, este în evoluție continuă.

În termeni negativi, remarcăm că folosirea structurii de dezbatere în spațiu public în biblioteci rămâne încă destul de fragilă. Dacă unii îl iau în serios, pentru mulți Atelierul rămâne, poate, o noutate sau un exercițiu dificil care generează rezerve şi ne-participare, din diverse motive. Unul foarte simplist ar fi faptul că este o activitate anexă, ne-obligatorie, dar unul foarte complex şi grav este faptul că nu este perceput ca anticiparea unei nevoi de formare profesională şi, deci, nu se alocă acel puțin timp necesar, ori, acest tip de personal, în mare procent, este cel neimplicat în definirea şi atingerea competențelor în evoluție.

Pentru că, în fapt, Atelierul se dovedeşte a fi o organizare cu atât mai adecvată unei formări cu cât permite mai bine înțelegerea complexității dezbaterilor: evită compartimentarea reflecțiilor, concertează acțiunile în jurul unor obiective prioritare cu interacțiune în dublu sens – un obiectiv se realizează prin mai multe acțiuni, pe de o parte, şi o acțiune la rândul ei poate duce la determinarea mai multor obiective. Echipa responsabilă cu organizarea şi derularea Atelierului are rolul de a da această direcție.

Am văzut până acum şi valenţele de învăţare/formare creionate în jurul Atelierului. Prin nivelul conţinutului la care a ajuns, prin articolele care adesea sunt rezultatele unui demers de cercetare, prin faptul că ele, cuprinse în volum, devin publice, apreciez că putem să-i adăugăm şi o valoare de cercetare. Unele teme dezbătute sunt fie îndemn spre o cercetare fie deja rezultatul unei cercetări şi integrează bibliotecarul în comunitatea ştiinţifică.

„Cercetarea despre bibliotecă, la bibliotecă, prin bibliotecă, de către bibliotecă, pentru bibliotecă”[1], iată o diversitate gramaticală care înseamnă că biblioteca poate fi obiect, teren sau instrument de cercetare.

Astfel, teme mari ca: istoria bibliotecilor, biblioteca în practicile culturale, biblioteca în politicile culturale, biblioteca în politicile de cercetare, în politicile educative, în politicile memoriei culturale şi ştiinţifice, biblioteca-instituţie, serviciu public, spaţiu public, loc de muncă, echipamente de lucru, practici şi produse ale muncii, cultura profesională etc. sunt toate şi întrebări dar şi subiecte de cercetare. Căci pe cât activitatea de cercetare este de redusă şi modestă, pe atât rezultatele ei sunt dispersate şi puţin cunoscute. Iar cercetarea în bibliotecă este indisolubil legată de caracterul ştiinţific al profesiei.

DESFĂŞURĂTORUL ÎNTÂLNIRILOR ATELIERULUI PHILOBIBLON

nr.crt	DATA	REFERENT	TEMA ŞI TITLUL PREZENTĂRII
1	aprilie 1999	Florina Iliş-Ionuţ Costea Florina Iliş, István Király, Angela Marcu, Olimpia Curta	- Prezentarea volumului Hermeneutica Bibliothecaria – Antologie Philobiblon - Literatura bibliologică românească – articole din publicaţii periodice – 1990-1997-. Bază de date analitică, bibliometrică şi de nivel – prezentare
2	iunie 1999	Viorica Sâncrăian	Formarea continuă: între nevoie şi realitate
3	noiembrie 1999	Liana Miclăuş	Comunicare regională: Biblioteca Universitară Karlsruhe; Al 89-lea Congres al bibliotecarilor germani, Freiburg
4	martie 2000	Olimpia Curta	Informatică documentară: Studiu privind impactul introducerii mijloacelor moderne de informare în BCU „Lucian Blaga”
5	martie 2000	Florina Iliş, Ilona Gurka-Balla	Învăţământul superior bibliologic britanic Biblioteci britanice
6	mai 2000	Rozalia Porácz-ky,Călina Reti-şan, Ioan Drăgan	Informatizare şi management – Lansarea volumului Management pentru viitor - biblioteci şi arhive
7	decembr. 2000	István Király, Viorica Sâncrăian	- Philobiblon, revista bibliotecii universitare, a culturii şi a bibliotecarilor clujeni; - Atelierul Philobiblon, forum de dezbateri
8	februarie 2001	Valeria Salánky	Anchetele sociologice în bibliotecă: Cunoaşterea şi aprecierea bibliotecii de către utilizatori

[1] Yolla Polity, *Les bibliothèques, objet de recherche universitaire*. În *Bulletin des bibliothèques de France*, Tome 46, nr.4.

9	aprilie 2001	Daniela Todor	Publicația BCU: Activitatea ştiințifică a cadrelor didactice şi a cercetătorilor UBB – tradiție şi perspective
10	mai 2001	Hermina Anghelescu	Biblioteci şi centre de informare americane – realizări şi dileme
11	iunie 2001	Angela Marcu	Serviciile de referință – noi tendințe – Sinteză documentară
12	iulie 2001	Monica Lazăr	Indexarea tematică-tezaure: Evoluția indexării spre tezaurele specializate
13	octombrie 2001	Georgeta Dodu	Informațiile comuni-tare: Centrul de informare comunitară sau Biblioteca dincolo de educație şi divertisment
14	octombrie 2001	Lucia Hosu	Suporturile multimedia: Utilizarea DVD ca suport multimedia în biblioteci
15	decembr. 2001	Traian Brad	Asociațiile de bibliotecari şi biblioteci din România
16	octombrie 2002	Anastasia Fodorean, Monica Lazăr	Retroconversia documentelor de bibliotecă
17	decembr. 2002	Rozalia Poraczky, Erika Molnar	Marketing în biblioteci: Marketing în organizațiile non-profit
18	ianuarie 2003	Doina Popa, Adriana Székely	Statisticile de bibliotecă în România
19	februarie 2003	Carmen Crişan	Servicii multimedia: Sala multimedia – strategii de dezvoltare a serviciilor
20	aprilie 2003	Monica Stoica, Adriana Székely, Lenuța Pop	Administrarea şi conservarea colecțiilor în BCU Cluj
21	mai 2003	Gabriela Morărescu	Biblioteci filiale – biblioteci specializate
22	noiembrie 2003	Georgeta Dodu	Centrul Public de informare NATO
23	februarie 2004	Meda Hotea	Promovarea imaginii instituției prin intermediul Departamentului Colecții Speciale
24	martie 2004	Ana Maria Căpâlneanu	Literatura biblioteconomică: Analiza bibliometrică a cărților româneşti de biblioteconomie şi ştiința informării
25	mai 2004	Ilona Gurka Balla	UNIMARC – Şansă pentru o Bază de date națională
26	noiembrie 2004	Adriana Székely	2002-2003 în statisticile bibliotecilor universitare româneşti
27	ianuarie 2005	Stelian Mândruț	Virgil Vătăşianu şi Biblioteca Universității din Cluj
28	februarie 2005	Mariana Alda	Activitatea de contabilitate în bibliotecă

29	aprilie 2005	Dumitraşcu Costel	Informaţiile bibliografice sa Pe urmele cărţii în bibliotecă.
30	mai 2005	Monica Lazăr	Tehnica şi formatele indexării
31	octombrie 2005	Mariana Falup, Lidia Slavnicu, Crenguţa Căpuşan, Teodora Bochiş, Angela Todea	Secţia Împrumut din BCU – realizări şi perspective – automatizare şi modernizare
32	noiembrie 2005	Victor Cenuşă	Multimedia şi biblioteca publică
33	ianuarie 2006	Ioana Şuta	De la schimbul internaţional de publicaţii la schimbul experienţei – un contact polonez
34	februarie 2006	Carmen Crişan	Utilizarea bazelor de date ştiinţifice abonate de către BCU Cluj
35	martie 2006	Gabriela Morărescu	Anul 2005 – o nouă abordare a bibliotecilor filiale
36	aprilie 2006	Costel Dumitraşcu	Informaţii bibliografice sau Pe urmele cărţii în bibliotecă
37	mai 2006	Cristina Popa	Ce şi cât ştim despre depozitul legal
38	iunie 2006	Felix Ostrovschi	Adrian Marino, un altfel de discurs
39	octombrie 2006	Dèneş Györfi	Gyalui Farkas – personalitate marcantă a Bibliotecii Universitare la sfârşitul secolului XIX şi începutul secolului XX.
40	noiembrie 2006	Tiberiu Trenea	Restaurarea şi refuncţionalizarea Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga”
41	noiembrie 2006	Liana Miclăuş	Motivaţia performanţei în bibliotecă – un studiu transcultural
42	decembrie 2006	Angela Marcu	Bibliografia Generală Naţională
43	ianuarie 2007	Sorina Stanca	Proiect european pentru servicii interactive la Biblioteca Judeţeană "O. Goga″
44	februarie 2007	Mariana Falup	Împrumutul interbibliotecar naţional şi internaţional.

FOCUS

Biblioteca Universităţii din Cluj
– 1906-1909 –

Gheorghe Vais[1]
Facultatea de Arhitectură şi Urbanism
Cluj-Napoca

INSTITUŢIA

La originea bibliotecii universităţii clujene stă Biblioteca Muzeului Ardelean (Erdélyi Múzeum Könyvtár). Aceasta a fost de la început secţiunea cea mai consistentă a Muzeului ce şi-a putut începe imediat activitatea după decretul de înfiinţare. Fondul ei de carte iniţial s-a constituit în principal din donaţii şi cea mai importantă a fost biblioteca contelui Kemény József, promisă în 1842, care conţinea 15.000 volume şi o colecţie de 1.000 manuscrise şi diplome. Adusă cu 36 căruţe de la Gerend (unde rămăsese până la înfiinţarea Muzeului), ea devine nucleul în jurul căruia fondul se va amplifica, ajungând pe la 1863 să conţină 20.483 de volume.[2]

Lipsa unui spaţiu propriu făcea ca biblioteca să ocupe diverse spaţii obţinute prin închiriere sau generozitatea proprietarilor. Cel mai mult a funcţionat la parterul casei contelui Bethlen Sándor de pe strada Bel-Farkas (1857) (azi Kogălniceanu). Aici se deschide la 15 iulie 1860 şi sala de lectură, marcând începutul funcţionării ca bibliotecă publică.[3]

Biblioteca Muzeului va funcţiona independent doar 12 ani (1860-1872). Odată cu înfiinţarea Universităţii (1872) se stabileşte şi înfiinţarea Bibliotecii Universitare (Egyetemi Könyvtár). Contribuţia decisivă a Muzeului Ardelean la demararea şi susţinerea activităţii didactice a universităţii antrenează şi propria bibliotecă. S-a încheiat un contract cu Universitatea prin care Biblioteca Muzeului (30.408 volume) se punea la dispoziţia acesteia. Semnarea contractului la 29 august 1872 marchează momentul în care Biblioteca Muzeului devenea parte organică a Bibliotecii Universitare.[4]

La început studenţii şi profesorii frecventau colecţiile de cărţi acolo unde le prinsese unirea instituţională: colecţiile muzeului în casa Bethlen iar cele ale universităţii în clădirea de pe strada Farkas a fostului colegiu iezuit. Aceasta era o clădire şubredă cu două niveluri şi fusese sediul Guberniului şi al Comisiei regale. Ulterior aici se va muta şi colecţia muzeului. Urmează o perioadă agitată în viaţa cărţilor bibliotecii care se mută în diverse spaţii prin eforturile conducerii universităţii. În octombrie-noiembrie 1895 biblioteca se mută în noua clădire a universităţii, respectiv în corpul vizavi de teatrul vechi. Cu toate că noile spaţii sunt mai moderne (luminoase şi uscate) biblioteca suferă în continuare de lipsa de spaţii adecvate, deoarece în proiectul universităţii nu se prevăzuse o zonă funcţională specifică pentru bibliotecă. Se ajunsese la situaţia paradoxală în care biblioteca avea acum un spaţiu mai mic ca înainte iar unele dintre funcţiuni interferau ne-permis: sala de lectură era şi garderobă.[5]

Creşterea permanentă a importanţei bibliotecii în mediul universitar, dublată de achiziţiile tot mai numeroase la fondul de carte,[6] ridicau probleme tot mai mari în condiţiile crizei de spaţii. Pe fondul acestei situaţii, Asociaţia Muzeului (Múzeum-Egylet), Consiliul Universitar (Egyetemi Tanács) şi conducerea bibliotecii au declanşat o energică campanie, la Cluj şi Budapesta, pentru construirea unei clădiri noi.

---

[1] E-mail: gheorghe.vais@arch.utcluj.ro
[2] GYÖRGY Lajos, *Az Erdélyi könyvtárügy és a Kolozsvári egyetemi könyvtár*, în *Erdély Magyar Egyeteme – Az Erdélyi Egyetemi gondolat és a M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem Története*, Az Erdélyi Tudományos Intézet Kiadása, Kolozsvár, 1941, p.223.
[3] *Ibid.,* p.223.
[4] *Ibid.,* pp.226, 227.
[5] *Ibid.,* p.230.
[6] La începutul anilor 1890 fondul de carte depăşea 200.000 volume.

AMPLASAMENTUL

Prima reacţie a avut-o municipalitatea oraşului, care va oferi pentru construirea bibliotecii un lot gratuit de 1.050 mp aflat la intersecţia străzilor Belső- şi Külső-Torda (azi Universităţii şi Avram Iancu).[1] În acelaşi timp la minister se vehicula ideea cumpărării lotului vechiului teatru de lângă Universitate (cca. 2.000 mp), unde după demolarea acestuia s-ar putea construi o clădire în acelaşi stil cu universitatea vecină.[2] Clădirea teatrului va fi până la urmă cumpărată de Universitate în primul deceniu al secolului XX, dar va fi folosită ca depozit al Muzeului Botanic.

În cele din urmă Ministerul Învăţământului şi Cultelor maghiar a cumpărat în anul 1903 un teren de 6.000 stânjeni (de la Csiky şi Tamási), ce se întindea de la colţul străzilor Mikó (Clinicilor) şi Arany János (Petru Maior) până la mijlocul str. Mikó, aproximativ vizavi de accesul principal în Complexul clinicilor.[3] Terenul cumpărat (probabil loturile cu nr. 2, 4, 6, 8 şi 10) ocupa o parte a laturii vestice a Pieţei Arany János[4] şi oferea şansa ca viitoarea construcţie a bibliotecii să participe la ansamblul urban al acesteia.

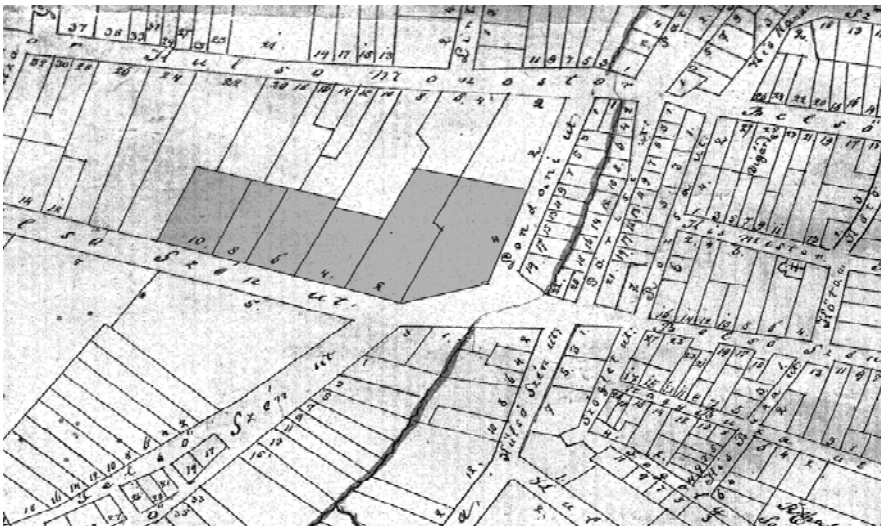

fig. 1 - Cluj. Piaţa Cărbunelui (Szénpiac), fragment din planul cadastral al oraşului, desenat de cartograful Bádány Sándor în 1869. Parcelele posate sunt cele achiziţionate pentru construcţia bibliotecii.

Terenul pe care urma să se construiască biblioteca se găsea pe latura vestică a Pieţei Arany János,[5] loc important aflat lângă latura vestică a centurii de fortificaţii a oraşului, mai exact în dreptul Turnului Cizmarilor (Csizmadiák bástyája), ce includea Poarta Mică a str. Cărbunelui (Szén-utczai Kis-ajtó). Multă vreme zona aferentă din afara fortificaţiei avusese interdicţie de construire[6] din raţiuni militare dar odată cu pierderea importanţei militarea a oraşului, zidurile şi

[1] Probabil este vorba de lotul pe care se va construi în 1909-10 Căminul studenţesc Gábor Áron (Gábor Áron Diákotthon), arhitect Nagy Károly.
[2] GYÖRGY Lajos, *Op.cit.,* p.234.
[3] *Ibid.,* p. 236.
[4] Piaţa Arany János (Arany János tér) primeşte, după instalarea aici a statuii lui Sf.Gheorghe la 18 septembrie 1904, numele Piaţa Sf. Gheorghe (Szentgyörgy tér).
[5] Vechea Piaţă a Cărbunelui (Szénpiac) a purtat de-a lungul timpului denumiri diferite: 1852-1857 Piaţa Străzii Cărbunelui (Szénutczai piacz), 1899 Piaţa Londra (London tér), 1899 Piaţa Arany János (Arany János tér), 1904-1917 Piaţa Sf. Gheorghe (Szentgyörgy tér), 1923 Piaţa Sf. Gheorghe, 1933-1937 Piaţa Gh. Sion, 1941 Piaţa Sf. Gheorghe (Szentgyörgy tér), 1945 Piaţa Sf. Gheorghe, 1962 Piaţa Păcii, 1995 Piaţa Lucian Blaga. (cf. Asztalos Lajos, *Kolozsvár, helynév- és településtörténeti adattár*, Kolozsvár Társaság – Polis könyvkiadó, 2004, p.468)
[6] ASZTALOS Lajos, *Kolozsvár, helynév- és településtörténeti adattár*, Kolozsvár Társaság-Polis könyvkiadó, 2004, p.469.

turnurile devin anacronice pentru dezvoltarea Clujului. Prin demolarea turnului în 1831 se stimulează dezvoltarea Pieței Cărbunelui (Szénpiac) şi a întregii zone aflate la vest de aceasta.

Importanța locului decurgea din poziția sa între „oraşul interior" şi Mănăştur, dar şi din faptul că aici convergeau 6 străzi[1] ce atribuiau pieții un rol de placă turnantă a zonei pericentrale vestice. Forma triunghiulară a pieței fusese determinată organic de tendința de rezolvare naturală a unei intersecții relativ complicate. Pe la mijlocul secolului XIX, aici se întâlneau trei din zonele oraşului: *Oraşul interior (Belváros)* la est, *Mahalaua Str. Cărbunelui (Szén utczai Külváros)* la sud-vest şi *Mahalaua Mănăşturului (Monostori Külváros)* la nord-vest.

O altă caracteristică a zonei era de natură geologică şi o genera Pârâul țiganilor (Czigány Patak) care străbătea piața prin mijlocul ei în drumul său spre Someş. De-a lungul timpului, el alimentase şanțul fortificației, dar odată cu astuparea acestuia, inunda zona după fiecare ploaie, afectând construcțiile existente. Riscul inundațiilor va fi eliminat abia în a doua jumătate a secolului XIX, când se regularizează valea şi se canalizează pârâul pe porțiunea ce străbătea piața.

Ultimii patru ani ai secolului XIX marchează un important câştig pentru zona limitrofă pieței care devine centrul administrativ *comitatens* odată cu construirea (în continuarea Palatului Wesselényi de pe str. Arany János, azi Petru Maior) *Palatului Comitatului Cluj (Kolozsvármegye Székháza)* în 1896-1897. Terminarea *Clinicilor Universitare Karolina (Karolina Egyetemi Klinikák)* de pe str. Mikó în 1900 definitivează importanța locului, atribuindu-i şi rolul de important centru medical al Transilvaniei. Conştienți de toate acestea, edilii oraşului doresc asocierea locului cu unul din simbolurile oraşului şi dezvelesc aici la 28 septembrie 1904 o copie a statuii ecveste Sf. Gheorghe. Aceasta fusese amplasată chiar în mijlocul pieței la recomandarea lui Haller Károly, preşedintele Societății de Înfrumusețare (Szépítő Egylet).[2] Cu acest prilej s-a schimbat şi numele pieței din Arany János în Sf. Gheorghe (Szentgyörgy tér).

CONCURSUL DE PROIECTE

În primăvara anului 1904, Ministerul Învățământului şi Cultelor de la Budapesta anunță organizarea unui concurs de proiecte pentru realizarea unei noi clădiri, având la bază o temă întocmită de directorul bibliotecii, apreciatul bibliolog Erdélyi Pál.[3] Organizarea de concursuri de arhitectură era la vremea respectivă un obicei răspândit în Ungaria, mai ales în cazul comenzilor oficiale.

Programul de arhitectură impunea realizarea unei „biblioteci închise" aşa cum erau toate marile biblioteci publice ale timpului. Schema funcțională avea particularitatea dată de cerința de a cuprinde la un loc, şi totuşi separat, cele două componente ale bibliotecii clujene: colecțiile Universității şi cele ale Muzeului Ardelean.

În urma cercetărilor pe care le-am făcut în arhiva bibliotecii universitare, unde se mai păstrează unele din planşele proiectelor concurente, am identificat opt colective de arhitecți ce au participat, cu certitudine, la concurs: *Kesselbauer Ágoston* (Veszprém), *Kismarty-Lechner Jenö & Warga László* (Budapesta), *Korb Flóris & Giergl Kálmán* (Budapesta), *Komor Marcell & Jakab Dezső* (Budapesta), *Láng Adolf* (Budapesta), *Orth Ambrus & Somló Emil* (Budapesta), *Sebestyén Artúr* (Budapesta) şi *Villányi János & Hajós Alfréd* (Budapesta).

Participanții proveneau aproape în totalitate din capitala regatului, fiind în marea lor majoritate „consacrați" ai arhitecturii maghiare a momentului. Erau obişnuiți cu concursurile ca o modalitate curentă de acces la marea majoritate a comenzilor importante ale statului. Aşadar nu trebuie să ne mire faptul că proiectarea bibliotecii celei de a doua Universități din Ungaria timpului era realmente atractivă pentru arhitecții consacrați maghiari.

---

[1] În piață pătrundeau străzile: dinspre est *Jókaj Mór* (Napoca) venind din Piața Centrală a oraşului, dinspre nord *Párizs* (Şincai) asigurând legătura cu Cetățuia, Parcul Central şi Teatrul de Vară, tot dinspre nord *Arany János* (Petru Maior) făcând legătura cu Palatul Comitatului şi Parcul Central, dinspre vest *Mikó* (Clinicilor) ce ducea la Clinici, spre Grădina Muzeului (Mikó) şi Mănăştur, dinspre sud-vest str. *Trefort* (Victor Babeş) coborând de la Complexul Psihiatric şi dinspre sud, *Majális* (Republicii) ce cobora spre oraş din zona de loisir câmpenesc de pe panta nordică a Feleacului.

[2] SAS Péter, *Mesélő Képeslapok, Kolozsvár 1867-1919*, Noran könyvkiadó, Budapest, 2003, p.176.

[3] GYÖRGY Lajos, *Op.cit.,* p.236.

Aureolați de reuşita de la Complexul Clinicilor Universitare din Cluj, terminat în 1903, Korb şi Giergl participă la concurs cu o soluție ce le va aduce în final comanda lucrării. Planul de situație dezvăluie una din cele mai interesante soluții, unde prin accentuarea uneia din diagonalele parcelei se obține o „rotire" a clădirii către piața Arany János. Se atribuie în felul acesta o importanță sporită pieței dar şi clădirii propriu-zise care devine un reper important al locului.

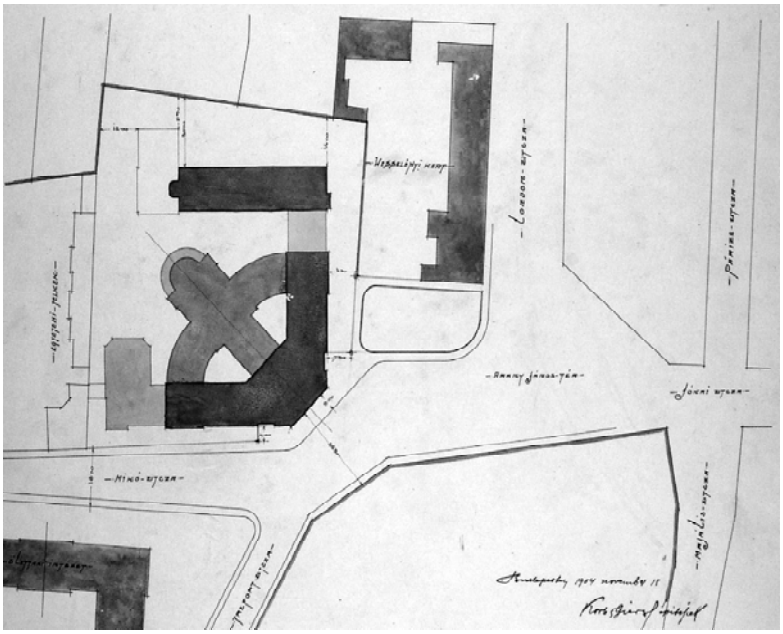

fig. 2 - Planul de situare al proiectului de concurs, în varianta lui Korb şi Giergl.

Numărul mic de planşe păstrate face dificilă descifrarea schemei funcționale adoptate. Totuşi, compoziția este lizibilă datorită unei soluții simple şi clare în care două volume, cu parter şi două etaje, având colțul teşit, închid în spatele lor corpul sălii de lectură poziționat pe diagonala parcelei. Acesta se mai leagă de restul clădirii prin două corpuri arcuite care probabil conțineau spațiile anexe şi circulațiile de serviciu. Foarte clar este rezolvat şi depozitul de carte, ce ocupa singur un corp de clădire (s+p+3+m) amplasat la nord de corpul principal, cu care comunica la unul din niveluri.

Prin introducerea accesului principal la parterul corpul teşit, autorii au obținut o dublă orientare: spre piață (şi deci spre centrul oraşului) dar şi spre strada Mikó (către complexul clinicilor). Hipertrofierea corpului (supra-înălțarea acoperişului şi decorația mai abundentă) a condus la obținea un volum-accent vizibil de la distanță mare. Autorii estimaseră că el ar putea deveni vizibil chiar din centru, pe culoarul străzii Jókai (astăzi Napoca) al cărui ax „ochea" tocmai acest corp. Descifrarea planului etajului 2, singurul păstrat, ne dezvăluie că circulația verticală principală se realiza prin intermediul a două scări a câte trei rampe, ce flancau coridorul din axul principal ce conducea la sala de expoziții. În acelaşi timp putem remarca volumul prismatic simplu al depozitului de carte şi claritatea soluției de depozitate pe etajere dispuse perpendicular pe pereții longitudinali.[1] Nivelurile depozitului erau înjumătățite de galerii metalice (vezi secțiunea A-B) care permiteau accesul la partea superioară a rafturilor. Asemenea soluții erau frecvente şi asigurau o mai bună folosire a spațiilor depozitului, asigurând un acces uşor la toate etajerele.

[1] Se ştie că simplitatea şi claritatea mobilării depozitului cu rafturi se reflectă în manipularea eficientă a cărților, scurtând foarte mult timpul de aşteptare din sala de lectură.

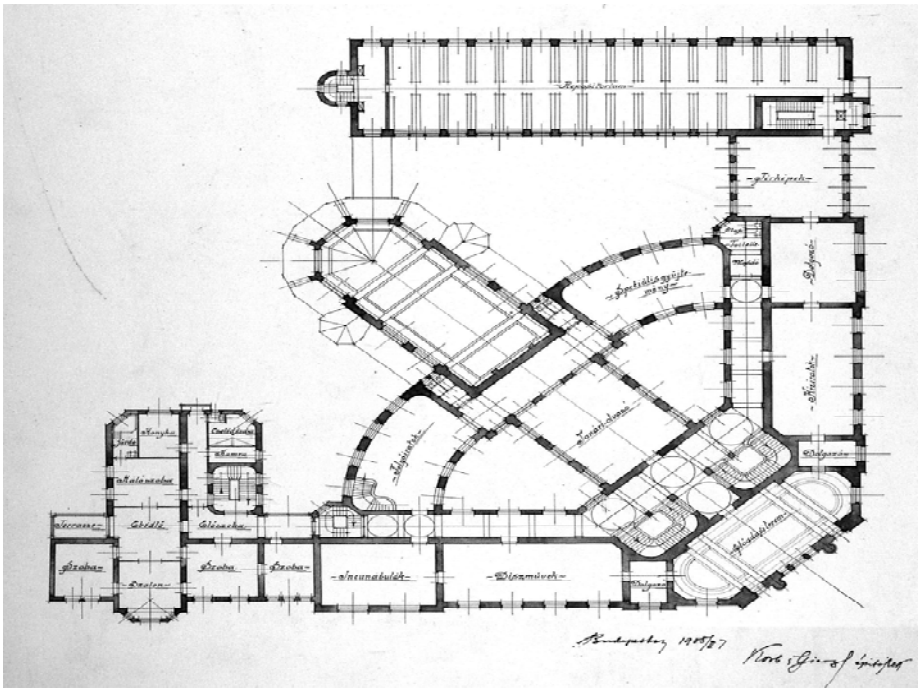

fig. 3 - Plan etaj 1 (etapa II de concurs) al variantei lui Korb şi Giergl.

La această variantă de concurs surprinde faptul că, fără să fie câştigătoarea primei faze a concursului, conţinea foarte multe din elementele funcţionale şi formale ce se vor regăsi în construcţia terminată. Ea dovedeşte talentul şi maturitatea profesională a autorilor în descifrarea rapidă şi corectă a datelor de temă. Faptul că „ştiau" mai bine amplasamentul decât restul concurenţilor, deoarece mai avuseseră de-a face cu el la proiectarea clinicilor, îi condusese la una din cele mai corecte soluţii din punct de vedere urbanistic. De acea, cred că varianta lui Korb şi Giergl s-a constituit ca un reper important în alegerea criteriilor juriul concursului, care a impus acest tip de rezolvare urbană la faza a doua a concursului.

Proiectele participante la concurs s-au grupat în două categorii principiale în funcţie de modul de amplasare al clădirii. O primă categorie consta din proiecte (Kesselbauer, Kismarty-Lechner & Warga, Láng, Orth & Somló şi Sebestyén) care ignorau practic piaţa Arany János, limitrofă amplasamentului. Acestea rezolvau clădirea ca şi cum parcela s-ar fi aflat la mijlocul unui front stradal. Cealaltă categorie de proiecte (Korb & Giergl, Komor & Jakab şi Villányi & Hajós) lega clădirea bibliotecii de piaţă printr-o „întoarcere" a volumului acesteia spre ea, generând o soluţie de colţ. În felul acesta încercau să valorifice vecinătatea cu piaţa şi relaţia vizuală a amplasamentului cu centrul oraşului (pe culoarul străzii Jókay, azi Napoca). Alegerea uneia dintre aceste două variante de amplasare a fost sarcina principală a juriului.

Jurizarea s-a făcut la Budapesta în luna iulie 1904. La propunerea juriului,[1] s-a acordat premiul întâi (3.500 coroane) proiectului lui *Orth Ambrus - Somló Emil*, premiul al doilea (2.000 coroane) proiectului lui *Korb Flóris - Giergl Kálmán* şi premiul al treilea (1.500 coroane) soluţiei lui *Sebestyén Artúr*.[2] Totuşi, ministrul Berzeviczy Albert considerând că nici unul din proiecte nu satisfăcea integral exigenţele temei, a invitat laureaţii la o a doua etapă de concurs cu o temă mai precisă, mai apropiată de realităţile tehnice şi bugetare. Este posibil ca ministrul să fi fost influenţat de unele aspecte ale soluţiei lui Korb & Giergl, pe care să le fi impus, ulterior, ca cerinţe de temă. Din nefericire, dintre cele trei proiecte participante la a doua etapă a concursului, s-au păstrat, în arhiva bibliotecii, doar variantele Orth-Somló şi Korb-Giergl.

Găsirea soluţiei „ideale" încă de la prima fază a concursului le-a permis lui Korb şi Giergl să opereze la varianta nouă doar ajustări care au condus la realizarea unui proiect remarcabil prin

[1] Juriul avea în componenţă şi doi clujeni: rectorul universităţii Apáthy István şi directorul bibliotecii Erdélyi Pál.
[2] GYÖRGY Lajos, *Op.cit.*, p.236.

claritatea schemei funcţionale şi a compoziţiei planului, fapt confirmat de singurele planuri păstrate (etaj 1 şi 2).

Schema compoziţiei consta dintr-un volum (s+p+2) de forma literei „L", având articulaţia teşită la 45º. Între braţele sale, pe bisectoarea unghiului interior considerată axa întregii compoziţii, s-a amplasat al doilea volum (s+p) ce stă oblic faţă de primul. Cele două sunt legate prin două corpuri simetrice, segmente de arc ce închid două curţi interioare.

În plan funcţional, corpul de clădire oblic adăpostea marea majoritate a funcţiunilor de primire (vestibuluri, holuri, garderobe, scări de onoare etc.) şi unităţile funcţionale principale (sala mare de lectură, sala de lectură a profesorilor etc.). Depozitul de cărţi (s+p+4) a fost conceput ca un volum relativ izolat în partea de nord a compoziţiei. Această variantă era impusă de încărcarea formidabilă pe care o dau cărţile dar şi de posibilităţile de extindere, mai uşoare în cazul corpurilor independente. Depozitul comunica cu restul clădiri prin articulaţii cu un singur nivel, asigurându-se astfel fluxul cărţilor către sălile de lectură. Pentru creşterea vitezei de manipulare a cărţilor, depozitul era dotat cu ascensoare la fiecare scară.

Eclectismul geometrizat, sobru, influenţat de secession definea stilul faţadelor. Acestea reflectau prudenţa autorilor faţă de reacţia autorităţilor alergice la seccesionul maghiar. Korb şi Giergl tocmai trăiseră o experienţă neplăcută la Academia de Muzică (Zeneakadémia) din Budapesta 1904-07, unde la presiunea ministrului învăţământului faţadele secession ale proiectului câştigător al concursului, fuseseră re-desenate de autori într-o manieră barocă.

Unul din atuurile importante ale proiectului era costul moderat al execuţiei, determinat de simplitatea soluţiei şi de caracterul raţional al schemei funcţionale. Pentru autorităţile ministeriale de la Budapesta, care reclamau cu fiecare ocazie, reducerea costurilor de execuţie, varianta lui Korb şi Giergl părea să fie cea mai convenabilă.

PROIECTUL DE EXECŢIE

În final, tandemul Korb Flóris Nándor & Giergl Kálmán din Budapesta îşi va adjudeca lucrarea şi cei doi vor fi însărcinaţi să întocmească un proiect de execuţie a cărui soluţie funcţională să fie inspirată de schema Bibliotecii Universităţii din Basel[1], considerată de directorul bibliotecii Erdélyi Pál un model ideal al bibliotecilor universitare europene.

Data oficială a începerii proiectului de execuţie poate fi considerată ziua de 14 iunie 1906, când s-a întrunit Comisia de Construcţii a Bibliotecii (Könyvtárépítési Bizottság) pentru a discuta şi decide asupra ofertelor de preţuri venite de la Korb şi Giergl.[2] Probabil că aceste oferte reflectau diferite variante ale proiectului, aflate între limitele minimă şi maximă ale schemei funcţionale.

Amplasamentul a fost ocupat de clădire conform planului de situaţie de la prima fază a concursului. Singura modificare a constat din eliminarea corpului de locuinţe din extremitatea vestică a faţadei de pe str. Mikó, aşa cum se poate vedea dintr-o ridicare topografică a oraşului din 1917. Şi în acest plan este evidentă calitatea soluţiei care prin generarea unui volum accentuat pe colţul teşit asigura elementul dominant al pieţei şi zonei limitrofe.

În lipsa planşelor de execuţie originale am folosit în studiul meu planurile şi secţiunea publicate în ediţia cvadrilingvă (engleză, franceză, germană şi maghiară) a albumului *A Királyi Magyar Egyetemek Epületei* (Clădirile universităţilor regale maghiare) vol. III, apărută la Budapesta în 1908. Valoarea lor documentară constă în faptul că au fost publicate imediat după inaugurarea bibliotecii, reflectând caracteristicile proiectului de execuţie, conţinând probabil şi modificările apărute pe parcursul execuţiei. Cu alte cuvinte ele ar putea reflecta, la modul cel mai fidel, configuraţia funcţional-spaţială a bibliotecii la inaugurarea din 1909.

La nivelul demisolului, elementul funcţional principal îl constituia ansamblul bibliotecii populare (antecamera, sala de lectură, garderoba şi grupurile sanitare) amplasată pe latura sudică, spre str. Mikó (azi Clinicilor). Având în vedere că această secţie se adresa cititorilor dinafara sistemului universitar, cu alte cuvinte publicului larg, este de înţeles amplasarea ei înafara fluxului

[1] GYÖRGY Lajos, *Op.cit.,* p.236.
[2] *Ibid.,* p.236.

principal. Accesul la ea se făcea rapid, la stânga intrării principale, evitându-se interferențele cu fluxurile de la nivelurile rezervate studenților şi profesorilor.

Separarea netă a fluxurilor dintre cititorii universitari şi ne-universitari era benefică funcționării corecte a bibliotecii, dar reflecta în acelaşi timp tendințele de separare socială practicată la mai toate programele de arhitectură ale vremii.

Existau prevăzute la acest nivel şi pachetul de funcțiuni (atelierele de legătorie şi ambalare) unde se realizau operațiuni de întreținere a cărților din depozitul propriu sau a celor achiziționate. Puținele spații rezervate procedurilor terapeutice s-ar putea explica prin stadiul incipient al domeniului din perioada respectivă care viza doar asigurarea integrității fizice a cărților.

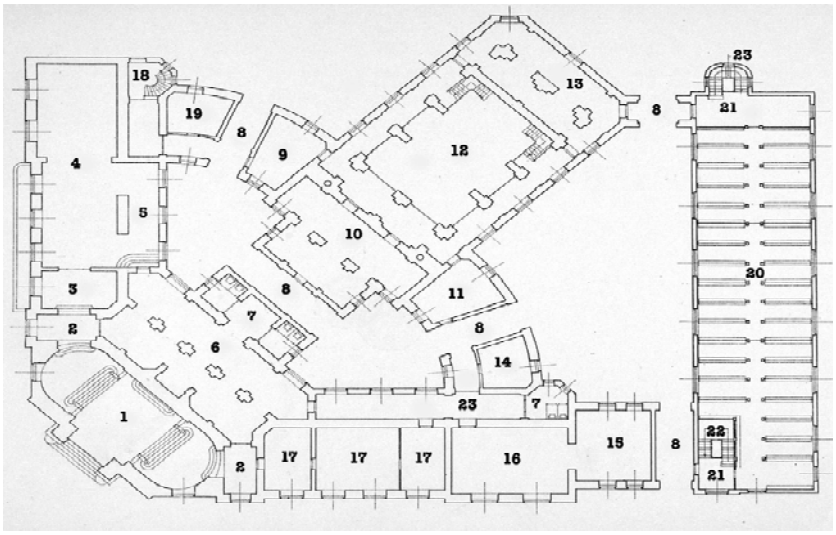

fig. 4 - Biblioteca Universității şi Muzeului Ardelean, plan demisol:

1. intrarea principală şi vestibul, 2. hol, 3. antecamera bibliotecii populare,4. sala de lectură a bibliotecii populare, 5. blocul bibliotecarelor (biblioteca populară), 6. garderoba (biblioteca populară), 7. grup sanitar), 8. pasaje,9. atelier, 10. sala arzătoarelor, 11. atelier aparataj electric, 12. sala cazanelor, 13. depozit combustibil, 14. camera curățenie, 15. atelier ambalare, 16. atelier de legătorie, 17. locuința portarului, 18. a doua scară, 19. camera fochistului, 20. depozitul de cărți, 21. scara depozitului de cărți, 22. ascensor şi monte-charge, 23. ascensor cărți.

Spațiile destinate funcțiunilor energetice (centrala termică, sala cazanelor, depozitul de combustibil etc.) ocupă întreaga suprafață a corpului oblic. Dimensiunile lor foarte mari reflectă nivelul tehnologiei ce presupunea utilaje şi echipamente termice foarte masive. Aş remarca aici ingeniozitatea soluției aplicate pentru cele două coşuri de fum înglobate în zidăria unui perete median, eliminându-se astfel riscul unei apariții stânjenitoare a acestora în volumetria generală.

Pentru asigurarea accesului în cât mai multe puncte de pe perimetrul clădirii s-au prevăzut cinci pasaje (semi)carosabile pentru a căror realizare cota ±0,00 a trebuit ridicată. Această operațiune a avut ca efect „ieşirea" din pământ a clădirii în zona nord-estică iar rezolvarea s-a impus de la sine prin adăugarea unui nivel parțial (subsol) sub sala arzătoarelor, sala cazanelor şi depozitul de combustibil. Nivelul parțial adăugat este vizibil în secțiune şi sugerat în planul demisolului, unde în sala cazanelor existența a două scări simetrice indică dezvoltarea pe două niveluri.

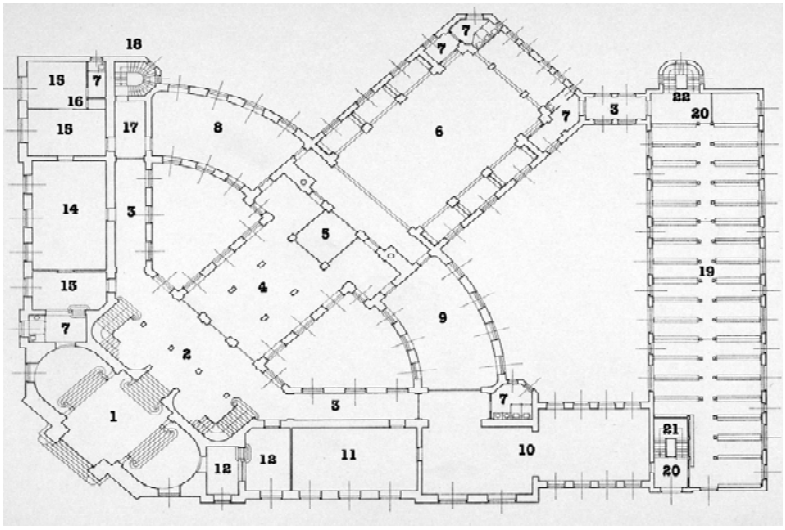

fig. 5 - Biblioteca Universităţii şi Muzeului Ardelean, plan parter:

1. intrare principală şi vestibul, 2. holul principal (scările şi garderoba), 3. coridoare, 4. sala cataloage, 5. blocul bibliotecarilor, 6. sala mare de lectură, 7. grupuri sanitare, 8. sala lectură periodice, 9. sala lectură presa, 10. sala manipulanţi cărţi, 11. sala noutăţi, 12. birou director adjunct, 13. antecamera sălii de şedinţe, 14. sala de şedinţe, 15. birou director, 16. seif, 17. antecamera, 18. scara treia, 19. depozitul general, 20. scara depozit general, 21. ascensor şi monte-charge, 22. ascensor cărţi.

Parterul conţinea trei categorii funcţional-spaţiale: prima era cea a celor trei sălilor de lectură (sala mare, ziare şi periodice) precedate pe fluxul cititorilor de sala cataloagelor. Ansamblul acestor spaţii ocupa centrul geometric al compoziţiei, fiind legat pe toate direcţiile de corpul „colţ" şi depozitul general. Rolul funcţional al acestor spaţii era acela de fi o interfaţă între cititori şi fondul de carte. La intersecţia celor trei săli de lectură era amplasat blocul bibliotecarelor, o „insulă" ce controla traficul cititorilor şi asigura primirea şi returnarea cărţilor. A doua categorie se definea ca fiind cea destinată conducerii bibliotecii (birourile directorilor, sala de şedinţe etc.). Caracterul de reprezentare a directorilor în relaţiile cu exteriorul determinase realizarea unor birouri precedate de antecamere în care domneau secretarele. Ultima categorie era destinată cărţilor. Acestea erau depozitate în spaţiul amplu al depozitului (9,27 km de rafturi la inaugurare)[1] care prin scările şi ascensoarele electrice permiteau accesul uşor al cărţilor în orice punct al bibliotecii.

Cel mai important spaţiu al parterului era sala mare de lectură ce ocupa extremitatea nord-vestică a corpului oblic şi care fusese pusă la dispoziţia studenţilor la 8 februarie 1909[2], cu aproape două luni înaintea inaugurării oficiale. Arhitecţii o concepuseră pentru o capacitate de 200 locuri[3], distribuite în spaţiul central şi în cele şase alveole amplasate simetric pe laturile lungi. Fluxul cărţilor dinspre depozit se realiza printr-o mică circulaţie directă, soluţie ce asigura un timp de aşteptare rezonabil. Spaţiul interior fusese conceput cu o secţiune bazilicală, pentru a asigura un iluminat natural, cât mai apropiat de cel zenital, considerat ideal pentru o sală de lectură.

Muzeului Ardelean (Erdélyi Múzeum) îşi păstra colecţiile în spaţii de la etajele superioare, asigurându-se o protecţie sporită a patrimoniului său prin evitarea fluxului principal. La etajul întâi, sala incunabulelor, sala miniaturilor şi sala manuscriselor erau găzduite de aripile corpului „L" de o parte şi alta a sălii de conferinţe ce ocupa articulaţia. La etajul al doilea sala de expoziţii aflată pe axul compoziţiei era flancată de spaţiile pentru arhiva muzeului şi arhivele de familie. Acestea din urmă erau constituite din documentele a cca. 40 de familii aristocratice şi nobiliare depozitate în cutii de tablă specializate.[4]

---

[1] *Ibid.,* p.240.
[2] *Ibid.,* p.239.
[3] *Ibid.,* p.239.
[4] *Ibid.,* p.239.

Dacă comparăm soluția din proiectul de concurs cu varianta realizată, constatăm că la etajului doi s-a aplicat o variantă mai economică prin renunțarea la spațiile corpurilor curbe. Tot din motive financiare s-a simplificat şi spațiul sălii principale de lectură. În proiectul de concurs (etapa II) aceasta avea o rezolvare mai elaborată, terminată cu o formă rotunjit-poligonală, amintind de corurile bisericilor catolice. Este posibil ca autorii să fi urmărit o analogie a spațiului dedicat întâlnirii dintre om şi carte cu spațiul sacru.

Economiile făcute în cazul sălii de lectură au generat o soluție cu forme simplificate, mai săracă în expresivitate. Imaginea exterioară a volumului sălii de lectură este chiar sărăcăcios, sugerând, mai degrabă, o funcțiune industrială. La interior preponderența planurilor pline asupra golurilor accentuează impresia de masivitate iar efortul de a atenua această senzație prin aplicarea pe planurile pline a unor registre decorative din tencuială aplicată nu-şi atinge scopul. Această concesie făcută de arhitecți este după mine punctul cel mai slab al proiectului, mai ales dacă facem comparația cu arhitectura sălilor de lectură ale bibliotecilor contemporane din Europa.

Un element important al schemei funcționale la care s-a renunțat în timpul execuției a fost corpul locuințelor. Acestea erau elemente obligatorii în mai toate schemele funcționale ale clădirilor publice de la cumpăna secolelor. Era rezultatul unei politici de resurse umane, conform cărei prezența cvasi-permanentă a conducerii într-o instituție asigura premisele unei funcționări normale. În cazul nostru, corpul locuințelor ocupa extremitatea de pe str. Mikó (Clinicilor) a compoziției, asigurând apartamentelor directorului de la parter şi bibliotecarului şef de la etajul 1 orientări favorabile către sud şi vest. Ar fi trebuit să fie un edicol al bibliotecii, de corpul căreia era separat de un gang carosabil ce permitea accesul de serviciu în curțile interioare ale complexului.

Planul parterului, aşa cum arăta în proiectul de execuție ne dezvăluie că soluția inițială a parterului a suferit modificări. Cea mai importantă dintre ele altera schema funcțională prin eliminarea garderobei generale din spațiul ce preceda sala mare de lectură. Migrarea ei în holul parterului elibera o suprafață mare (10 x 11,5 m) ce a fost ocupată de cataloage, care lăsau locul în corpurile arcuite unor noi săli de lectură pentru periodice şi ziare. Sunt de părere că această operațiune, realizată la inaugurare, a mutilat eleganța schemei funcționale şi a aglomerat holului parterului cu venirea garderobei (scindată în doua părți) aici. Decizia acestei modificări a fost luată probabil pentru a se câştiga spațiu pentru sălile de lectură.

Tot din planul parterului (proiectul de execuție) este vizibilă şi simplificarea soluției la vestibulul ovoidal de la intrarea principală unde, probabil că tot din rațiuni de economie, s-a renunțat la cele opt colonete ce punctau spațiul central al vestibulului. Ele au fost înlocuite de mici socluri-parapet realizate din piatră.

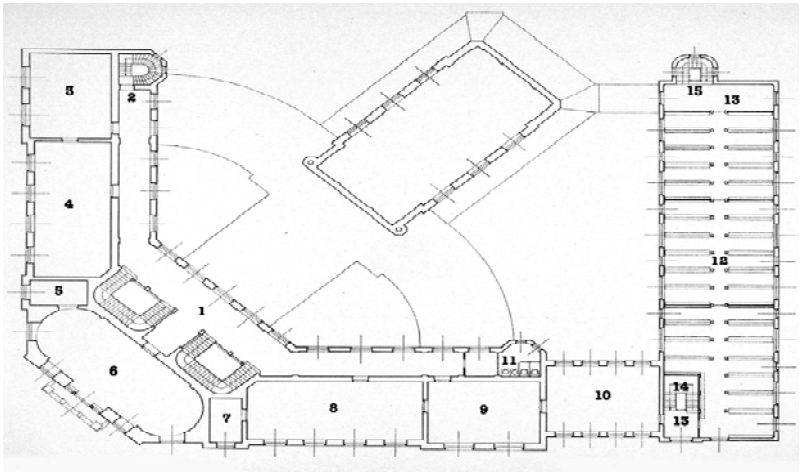

fig. 6 - Biblioteca Universității si Muzeului Ardelean - plan etaj 1:

1. scara principală şi coridoare, 2. scara doua, 3. sala incunabule, 4. sala miniaturi, 5. camera pregătire conferințe, 6. sala conferințe, 7. birou secția manuscrise, 8. sala manuscrise, 9. sala de lucru, 10. depozit hărți, 11. grup sanitar, 12. depozitul general de cărți 13. scara depozit general, 14. ascensor şi monte-charge, 15. ascensor cărți.

Programul de arhitectură realizat a fost cel al unei „biblioteci închise" în care separația dintre cititor şi cartea depozitată era netă. Tot fondul de carte se păstra într-un depozit central în care accesul cititorilor era strict interzis. Tipul acesta de bibliotecă publică era specific timpului şi va mai trece multă vreme până când „bibliotecile deschise”[1] vor începe să le înlocuiască.

În program existau totuşi şi câteva abateri de la regula „bibliotecii închise”. Acestea erau întâlnite în zona arhivelor Muzeului Ardelean, unde depozitarea documentelor se făcea în acelaşi spațiu cu cel de lectură. O astfel de situație era acceptată din cauza unui număr mai redus de cititori ce puteau fi uşor supravegheați.

În final, la inaugurare, biblioteca universitară asigura condiții de lectură pentru 252 cititori[2], din care 200 în sala mare, iar restul în sălile de lectură specializate, la care se adăugau şi cele 100 de locuri de la sala de lectură a bibliotecii populare.

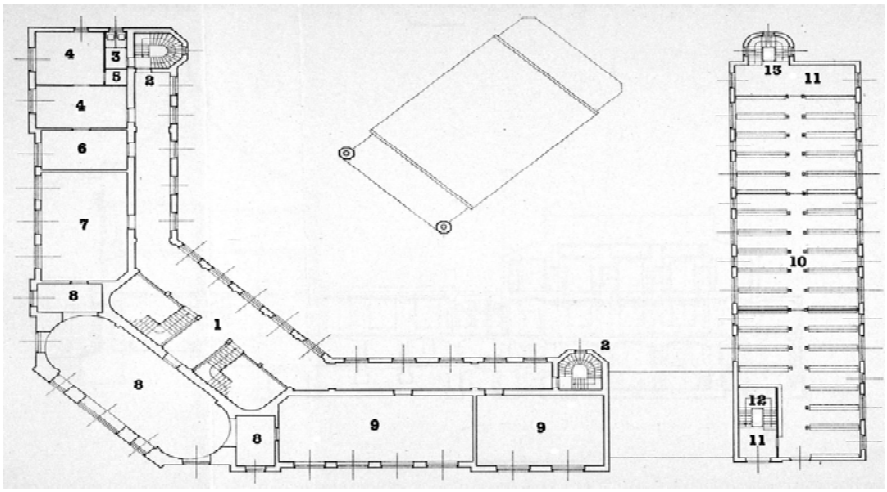

fig. 7 - Biblioteca Universității şi Muzeului Ardelean - plan etaj 2:

1. scara principală şi coridoare, 2. scara doua, 3. grup sanitar, 4. birou arhivari, 5. seif, 6. sala de lucru, 7. arhiva Muzeului Ardelean, 8. sala de expoziții, 9. săli arhive de familie, 10. depozitul general de carte, 11. scara depozitului general, 12. ascensor şi monte-charge, 13. ascensor cărți.

Din cauza economiilor impuse investițiilor bugetare guvernamentale, la biblioteca din Cluj s-a realizat un program arhitectural „minimal” ce va fi completat o dată cu trecerea timpului. O primă extindere s-a realizat în 1931-34[3] când se vor supraetaja volumul sălii cataloagelor şi corpurile curbe, construindu-se trei săli şi un coridor. Probabil că tot atunci se completează, la etajul doi, articulația (estică) cu depozitul de carte. Aceste spații erau prevăzute în proiectul de concurs şi cel de execuție, dar fuseseră eliminate pe şantier din rațiuni de cost. Ultima extindere semnificativă s-a înregistrat în 1960, când se construieşte un nou depozit de cărți[4], amplasat pe locul unde ar fi trebuit construit corpul de locuințe.

EXECUȚIA CLĂDIRII

La 14 iunie 1906, când s-a întrunit Comisia de Construcții a Bibliotecii pentru a discuta ofertele de preț venite de la firma Korb şi Giergl, s-a hotărât şi încredințarea execuției antreprenorului clujean Reményik Károly.[5] Acesta era unul din cei mai activi constructori din din oraş, având la activ execuția unor clădiri importante ale Clujului: Academia Comercială I (azi

[1] Bibliotecile „deschise” se diferențiază de cele „închise” prin faptul că fondul de carte este depozitat chiar în sălile de lectură iar cititorii au acces direct la cărți.
[2] GYÖRGY Lajos, *Op.cit.,* p.240.
[3] *Ibid.,* p.246.
[4] Noul depozit avea o formă dreptunghiulară (45,6 x 13,9 m) şi oferea o suprafață suplimentară de depozitare de cca. 2.580 mp repartizată pe patru niveluri: demisol, parter şi două etaje; proiectul fusese întocmit la DSAPC sub şefia de proiect a arhitectului Sóvágó (informația: dr. arh. Vasile Mitrea)
[5] GYÖRGY Lajos, *Op.cit.,* p.238.

Rectoratul Universității Tehnice) împreună cu Maetz Frigyes în 1886-87, Sinagoga Neologă (azi Templul Deportaților) împreună cu frații Horváth în 1887, Palatul Direcției de Poștă în 1891-98, Colegiul Unitarian (azi Liceul Brassai) în 1899-1901 si Complexul Clinicilor Universitare ale Spitalului Carolina în 1886-1903.

Presat de toată lumea, antreprenorul a demarat în vara anului 1906 săpăturile şi imediat s-au turnat fundațiile. Ritmul susținut s-a păstrat, iar în toamna anului 1907 clădirea ajunge sub acoperiş. Ritmul de execuție fusese extrem alert dacă avem în vedere rigorile unor fațade care combinau câmpurile din cărămidă zmălțuită policromă cu elemente de piatră. La acestea se mai adăuga lipsa mijloacelor mecanice de manipulare care impunea la vremea aceea manipularea „cu spinarea" a materialelor. Spre dezamăgirea generală lucrările de finisaj s-au prelungit depăşind toate aşteptările, aşa că abia peste un an, la 23 decembrie 1908, a început mobilarea spațiilor bibliotecii, iar deschiderea festivă a avut loc abia la 18 mai 1909.[1]

În execuția lucrării, un rol foarte important l-a avut tânărul arhitect budapestan Kappeter Geza, nepotul lui Korb Flóris Nándor, care a reprezentat firma de proiectare pe şantier în perioada 1907-08. Sarcinile sale decurgeau din asigurarea descifrării corecte a desenelor din proiect şi din completarea lor atunci când se dovedea existența unor omisiuni în proiectare. Profitând de acest sejur, el va realiza proiectul pentru Palatul Urania şi câteva vile.[2]

Costul realizării bibliotecii (teren, proiectare, construcție şi echipare) a fost de 1.692.007,94 coroane[3], valoare ce a fost suportată din bugetul guvernamental şi alocată în tranşe anuale.

UNITȚILE FUNȚIONALE

Funcționarea unei biblioteci are la bază o anumită tehnologie specifică ce face posibilă întâlnirea dintre om şi carte în condiții de siguranță absolută pentru cea din urmă. Aceasta cerință reclamă spații şi o tehnologie de exploatare care să asigure condiții pentru *căutare*, *lectură* şi *depozitare,* determinând astfel cele trei categorii importante funcționale ale unei biblioteci.

Dacă urmăm fluxul principal al vizitatorilor ce traversează vestibulul ne vom întâlni, la parter, cu *garderoba generală* a bibliotecii, separată în două module amplasate în golurile celor două scări de onoare. Poziția ei aici este rezultatul unui compromis ce a presupus o redistribuire funcțională, realizat înainte de inaugurare. Caracterul obligatoriu al garderobei în biblioteci a fost asigurat în cazul nostru de amplasarea chiar în nodul de circulație, astfel încât şi prin poziție ea să devină „inevitabilă". Rezolvată panoramic, a fost echipată cu tejghele închise de lemn şi cuiere metalice, ceea ce presupunea existența unui personal permanent care să asigure securitatea obiectelor păstrate, dar şi o supraveghere a nodului principal de circulație.

Sala cataloagelor asigura condiții pentru căutarea titlurilor de către cititor şi era supravegheată de personalul din *blocul bibliotecarilor* ce ocupa o poziție foarte strategică între sala cataloagelor şi sala mare de lectură. Funcția principală a blocului era cea de control al accesului cititorilor şi de preluare a comenzilor acestora, fiind un „centru nervos" al întregii biblioteci. Ca poziție, era situat chiar la intrarea în sala mare de lectură, într-un loc în care fluxul principal al cititorilor se bifurca şi spre sălile de lectură ale periodicelor (stânga) şi ziarelor (dreapta). Cele patru mari glasvanduri de lemn îi dădeau aspectul unui „acvariu" ce proteja bibliotecarii fără să împiedice vizibilitatea către toate direcțiile.

Acesta era primul spațiu specializat al bibliotecii în care pătrundea cititorul. El asigura funcțiunea de *căutare* a titlurilor, fiind cunoscut sub denumirea de *sala cataloagelor.* Aceasta era amplasată între garderobă şi sala mare de lectură, fiind echipată cu pupitre cu sertare, în care se păstrau, după reguli clare, fişele de evidență a titlurilor şi cataloagele tematice. În mod uzual, sistemul de organizare al fişelor şi cataloagelor trebuia să reflecte modul de organizare al depozitelor din bibliotecă, pentru a asigura eficiență în activitatea personalului de manipulare.

---

[1] *Ibid.,* p.239.

[2] GERLE János, KOVÁCS Attila, Makovecz Imre, *A századforduló Magyar Építészete,* Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1990, p.74

[3] GYÖRGY Lajos, *Op.cit.* p.239.

fig. 8 - Sala cataloagelor. În fundal se remarcă blocul bibliotecarilor.

• *Unitatea funcțională a spațiilor de lectură*

Sălile de lectură sau „spațiile pentru citit" ale bibliotecii alcătuiau o unitate funcțională definitorie şi indispensabilă pentru programul arhitectural.[1] Aşa cum se obişnuia, ele erau specializate în funcție de materialul şi felul lecturii. Astfel biblioteca avea pe lângă sala mare de lectură încă trei asemenea spații: sala periodicelor, sala ziarelor (presei) şi sala de lectură a bibliotecii populare aflată la demisol. Din aceeaşi categorie făceau parte şi sălile specializate (incunabule, miniaturi şi manuscrise) de la etajul întâi, cât şi cele ale arhivelor Muzeului Ardelean amplasate la etajul al doilea. Specificul acestora din urmă le făcea „inaccesibile" marelui public, iar vizitatorii lor se recrutau cu precădere din rândul celor care prin natura activității lor aveau accesul permis.

Sala mare de lectură era din multe puncte de vedere spațiul principal al bibliotecii. Era locul cel mai viu şi mai aglomerat al bibliotecii datorită celor aproximativ 200 de cititori ce se puteau afla simultan aici. Era spațiul cu cea mai mare suprafață liberă (20,8 x 10,75 m) din toată schema funcțională şi ocupa locul cel mai important în compoziția planimetrică. Planul era un dreptunghi la care se adăugau câte trei nişe de studiu (3,85 x 1,80 m) pe fiecare latură lungă. Datorită dimensiunilor şi soluției spațiale bazilicale, ea era spațiul cel mai spectaculos, chiar dacă i se poate reproşa o oarecare masivitate.

[1] Mai ales în condițiile în care programul arhitectural nu conținea spații ale serviciului de împrumut.

fig. 9 - Sala mare de lectură. În fundal blocul bibliotecarilor.

Sala mare de lectură era mobilată, în principal, cu pupitre individuale de studiu, de o formă mai specială determinată de un decupeu al blatului ce asigura o poziție ergonomică cititorului. Pupitrul de studiu oferea cititorului etajere şi suporturi înclinate pentru cărți iar pentru a asigura o oarecare izolare era dotat cu un parapet frontal de cca. 30 cm înălțime. De-a lungul timpului, sala va avea configurații variate de mobilare prin amplasarea diferită a pupitrelor, demonstrând o flexibilitate posibilă şi datorită iluminatului natural consistent asigurat de ferestrele sălii. Ca în orice sală de lectură existau şi elemente de mobilier complementar, reprezentate de etajerele destinate volumelor de largă utilizare (dicționare şi enciclopedii) aflate la dispoziția cititorilor în regim de acces liber la raft. Registrele de etajere erau amplasate perimetral, alcătuind elemente de separație între nişele de studiu individual.

Sălile de lectură specializate flancau accesul în sala mare şi ocupau ariile celor două corpuri laterale arcuite: în stânga *sala de lectură a periodicelor* iar în dreapta *sala de lectură a ziarelor*. Având suprafețe mai mici decât sala mare, ele funcționau după aceleaşi principii şi beneficiau de un mobilier asemănător. Poziția lor aici se datora unor compromisuri în schema funcțională[1] ce urmăriseră obținerea de cât mai mult spațiu pentru sălile de lectură. Spațiul lor fusese la un moment dat alocat cataloagelor, soluție ce fusese abandonată în timpul execuției.

Un caz mai special îl reprezintă *sala de lectură a bibliotecii populare.*[2] Ea aparținea unei unități funcționale distincte din cadrul bibliotecii universitare, fiind o secție ce se adresa publicului dinafara sistemului universitar. Biblioteca populară ocupa o parte din demisolul clădirii, având în componența sa spații pentru: vestibul, garderobă, grupuri sanitare, blocul bibliotecarilor şi o sală de lectură. În felul acesta ea reprezenta o unitate funcțională cvasi-autonomă, mai izolată în cadrul schemei generale, asigurându-se ne-interferența fluxurilor de cititori.

După cum rezultă din cercetarea materialului fotografic din epocă, această sală asigura un confort mai redus decât în restul bibliotecii. Probabil că cititorii de aici se recrutau din straturile mai sărace ale societății şi modul de organizare al acestei încăperi reflecta segregarea socială pe care o practicau proiectanții epocii. Cele aproximativ 100 locuri erau dispuse pe şase perechi de mese de citit lungi, cu câte opt locuri fiecare, dispuse transversal şi degajând o atmosferă destul de sărăcăcioasă.

[1] Este dificil de identificat momentul când s-a hotărât operațiunea de permutare a funcțiunilor din planul parterului. Cert este că schema nouă era definitivată la inaugurarea oficială din 18 mai 1909.

[2] Azi spațiul sălii de lectură a bibliotecii populare este ocupat de sala de împrumuturi.

În spațiile destinate colecțiilor Muzeului Ardelean exista o juxtapunere între funcțiunea de „citit” şi cea de „depozitare”. Într-o lume a bibliotecilor închise acest lucru era posibil doar datorită fluxului mic de cititori ce aveau acces la materialul de patrimoniu depozitat aici în regim de arhivă. Acesta rezultase din pasiunea de colecționari a unor membri de seamă ai aristocrației ardelene care-şi donaseră colecțiile private Muzeului Ardelean. În categoria acestor spații intrau sălile incunabulelor, miniaturilor şi manuscriselor de la etajul întâi şi arhivele propriu-zise ale Muzeului Ardelean la etajul al doilea.

Unul din cele mai interesante spații amintite mai înainte era cel al *sălii arhivelor de familie* amplasate pe latura dinspre piață, la etajul al doilea. Materialul adăpostit aici conținea documentele a cca. 40 de familii importante din Ardeal şi Ungaria[1] depozitate pe etajere în cutii de tablă. Amintind de cutiile de valori din seifurile băncilor, cutiile metalice ofereau o siguranță sporită la păstrare şi protejau mai bine documentele în timpul manevrelor de căutare. Pereții interiori ai sălii erau complet „tapetați” cu etajere metalice simple, iar pentru a se putea ajunge uşor la nivelurile superioare ale rafturilor s-a realizat o galerie metalică confecționată din profile metalice, grilaje şi plasă de sârmă. Parapetul galeriei era ornat cu tablouri reprezentând blazoanele celor mai importante familii ce-şi aveau aici documentele.

În aceeaşi categorie se încadra şi *sala miniaturilor*[2] unde se păstra o colecție remarcabilă provenită de la Muzeul Ardelean. Spațiul sălii era dreptunghiular (16,0 x 7,0 m) şi fusese amplasat la etajul întâi al corpului dinspre str. Mikó. Ea servea în acelaşi timp ca depozit dar şi ca sală de lectură pentru un public recrutat din sfera specialiştilor. Funcțional era împărțită în două zone: cea de depozitare (cu etajere şi pupitre de păstrare) şi cea de studiu (mese şi scaune) organizată în apropierea ferestrelor.

Elementul cel mai interesant al sălii îl constituiau cele două pupitre masive din lemn cu dublă funcțiune: de *expunere*, prin micile vitrine înclinate de la partea superioară şi de *păstrare* prin sertarele plate ce ocupau corpul mobilierului. Acestea din urmă erau protejate de obloane mobile care se escamotau complet în corpul mobilierului. Existența vitrinelor oferea posibilitatea de organizare de mici expoziții, conferind sălii miniaturilor o atractivitate suplimentară.

• *Unitatea funcțională a spațiilor de depozitare*

Depozitarea este cea de-a treia categorie funcțională importantă a unui program de bibliotecă. Ea este răspunsul la cerințele de păstrare a patrimoniului scris ce alcătuieşte nucleul unei biblioteci, oricât de mică ar fi aceasta. În cazul „bibliotecilor închise”, depozitele sunt unități funcțional-spațiale distincte şi bine definite în cadrul schemelor funcționale ale programului, concretizându-se de cele mai multe ori în corpuri de clădire distincte.

La biblioteca din Cluj, depozitul general era adăpostit de un corp de clădire aparte, aflat pe latura nordică a compoziției. Volumul său paralelipipedic având ca bază un dreptunghi (44,42 x 12,06 m), era orientat cu axa lungă pe direcția est-vest şi se dezvolta pe şase caturi (demisol, parter, trei etaje şi un nivel mansardat). Suprafața de depozitare era amplificată prin împărțirea etajelor curente cu câte un planşeu intermediar uşor confecționat din schelet metalic şi câmpuri din plăci de sticlă translucide. Acestea din urmă trebuiau să permită pătrunderea luminii naturale pe toată aria unui nivel de depozitare contracarând poziția planşeului intermediar, realizat la jumătatea înălțimii ferestrelor.

Organizarea planului depozitului era simplă şi funcțională, fiind configurat după principiul „pieptenului”. Acest sistem presupunea amplasarea etajerelor perpendicular pe pereții longitudinali şi realizarea unei circulații centrale care să permită uşor accesul în toate alveolele de depozitare. Era o soluție foarte simplă şi încetățenită în proiectarea depozitelor de carte ale timpului. În cazul nostru, aria etajului curent al depozitului (40,03 x 10,20 m) conținea 18 perechi de rafturi pe latura

[1] Bánffy, Teleki, Wessélenyi, Apor, Eszterházy, Gyulai, Kuún, Jósika, Kemény, Kornis, Lázár, Toldalagi, Thorotzkay, Henter, Szentkereszthy, Ugron, Bornemissza, Wass şi altor familii mai mici.

[2] Astăzi spațiul este ocupat de sala Colecțiilor speciale iar mobilierul pare să fi rămas cel din epoca Sălii Miniaturilor.

lungă nordică şi 15 perechi pe cea sudică, asigurându-se în felul acesta la o lungime totală de raft de 9,25km.[1]

Rafturile metalice duble pentru cărţi fuseseră concepute de directorul Erdélyi Pál care combinase sistemele Lipman şi Wenkel[2] obţinând un hibrid uşor de exploatat. Erdélyi Pál avea o experienţă remarcabilă în biblioteconomie, obţinută în calitate de bibliotecar al Bibliotecii Universităţii din Budapesta, pe care o părăsise în 1900, când fusese numit directorul bibliotecii din Cluj.[3]

Câteva mari incendii din secolul XIX aduceau în problematica programelor de arhitectură şi ideea protecţiei la foc. Dacă ne gândim că doar pe parcursul a 15 ani (1882-1897) muriseră 4.750 de oameni în câteva incendii declanşate în teatrele[4] europene, putem înţelege îngrijorarea publicului şi autorităţilor vizavi de siguranţa oferită de clădirile publice. Chiar dacă bibliotecile nu suferiseră asemenea accidente catastrofale, au beneficiat de atenţia autorităţilor care se vor lansa într-o campanie de emitere a normativelor ce stipulau măsurile de protecţie cerute la noile construcţii. Riscul de a avea victime umane şi de a-şi vedea clădirea distrusă de incendiu era amplificat în cazul bibliotecilor de riscul pierderii patrimoniului de carte. În cazul marilor biblioteci un asemenea incident major ar fi însemnat o adevărată catastrofă culturală ce putea fi evitată prin respectarea unor norme speciale adaptate programului.

La biblioteci, depozitele generale de carte erau cele care presupuneau, atunci ca şi acum, un risc major de incendiu şi puneau în faţa arhitecţilor şi bibliotecarilor sarcina de a elimina cât mai mulţi factori ce ar putea declanşa focul. Korb şi Giergl răspunseseră acestor probleme prin realizarea depozitului general într-un corp de clădire relativ independent, ce putea fi rapid izolat de restul bibliotecii prin uşi metalice rezistente la foc. Structura de rezistenţă din beton armat ca şi zidăriile de cărămidă erau incombustibile şi aveau un grad de rezistenţă la foc acceptat de normele timpului. Pentru o posibilă izolare a unui focar de incendiu, etajele depozitului general erau împărţite în trei compartimente de incendiu ce se puteau etanşa prin închiderea uşilor metalice dintre ele. Aceloraşi exigenţe li se supunea şi mobilierul depozitului general, realizat în mare parte din profile metalice, dar având blaturile etajerelor din lemn care este posibil să fi fost ignifugate.

Pe lângă depozitul general, biblioteca clujeană mai avea unul foarte specializat – *depozitul de hărţi* – situat la etajul întâi al articulaţiei dintre clădirea principală şi depozitul mare. Vecinătatea cu depozitul general îi asigura perspectiva folosirii unei părţi din capacitatea acestuia de depozitare în cazul creşterii colecţiei de hărţi. Spaţiul său era aproape pătrat (9,0 x 10,0 m) şi beneficia de dublă orientare (est-vest), care-i asigura lumină naturală din abundenţă.

Specificul său reclama păstrarea hărţilor ne-pliate, evitându-se astfel manipulări periculoase (plieri-deplieri) pentru integritatea lor. Mobilierul realizat din lemn păstra hărţile mici în sertare, iar cele mari pe panouri verticale glisante. Manipularea se făcea de către personalul depozitului, deoarece accesul publicului era teoretic interzis.

• *Unitatea funcţională a spaţiilor conexe*

În activitatea curentă a bibliotecilor o sarcină importantă decurgea, ca şi astăzi, din rolul pe care şi-l asumau în operaţiuni de propagandă culturală. Activităţile de promovare şi popularizare a evenimentelor culturale impusese schemei funcţionale apariţia unor spaţii conexe, reprezentate în cazul nostru de sala de conferinţe şi cea de expoziţii. Ambele ocupau poziţii privilegiate în spaţiul bibliotecii, fiind găzduite de etajele corpului teşit al intrării, cel care în volumetria de ansamblu fusese conceput de arhitecţi ca un accent principal.

---

[1] GYÖRGY Lajos, *Op.cit.,*p.240.
[2] *Ibid.,* p.240.
[3] *Ibid.,* p.232.
[4] HOFFMANN Hans-Christroph, *Die Theaterbauten von Fellner und Helmer,* Prestel-Verlag, München, 1966, p.24.

fig. 10 - Sala de conferinţe.

Sala de conferinţe era găzduită de un spaţiu (19,4 x 1,0 m) ce avea în plan o formă dreptunghiulară terminată la capete cu două spaţii semicirculare. Forma rezultase din rolul de articulaţie al volumului ce o conţinea şi oferea spaţiului interior o particularitate aparte. Sala avea o capacitate de cca. 120 locuri asigurate de scaune tapiţate cu şezutul rabatabil,[1] orientate astfel încât lumina să vină de la stânga. Cei care conferenţiau beneficiau de un podium pe care se găseau două mese de conferinţă. Exista posibilitatea proiecţiilor de filme care erau favorizate de existenţa rulourilor obturatoare de la ferestre şi de prezenţa ecranului escamotabil din spatele podiumului vorbitorilor.

Sala de expoziţii era identică cu cea de conferinţe şi ocupa spaţiul similar de la etajul al doilea. Aşa cum apare ea în materialul fotografic, seamănă foarte puţin cu imaginea de azi a unei expoziţii, datorită existenţei unui mobilier masiv, greu de deplasat, ce induce ideea că la vremea respectivă flexibilitatea nu era o prioritate a spaţiului expoziţional.

• *Unitatea funcţională a spaţiilor administrative*

Deoarece Biblioteca Universităţii şi a Muzeului Ardelean se afla sub autoritatea administrativă a Consiliului Universitar (Egyetemi Tanács), era lipsită de serviciile administrative ale unei instituţii independente. Sarcinile acestora erau rezolvate de structurile administrative ale Universităţii, iar acest lucru se reflecta în cadrul schemei funcţionale prin absenţa spaţiilor destinate lor. Totuşi, birourile nu lipseau cu desăvârşire, iar în schemă erau prezente cele destinate conducerii, personalului ştiinţific (bibliotecari şi arhivari) precum şi o sală de consiliu.

Biroul directorului (5,37 x 5,28 m) ocupa împreună cu antecamera lui (5,18 x 7,7 m) extremitatea vestică a parterului. Poziţia sa aici nu era întâmplătoare dacă ne amintim că, în imediata sa vecinătate, proiectul de execuţie prevăzuse un corp cu locuinţele conducerii ce nu s-a mai construit. Acest birou, era de fapt, un ansamblu de trei încăperi[2] precedate de o antecameră unde funcţiona secretariatul direcţiunii, aflat în legătură şi cu sala de consiliu.

Biroul directorului adjunct era un spaţiu bicameral, plasat la parter în dreapta nodului principal de circulaţie. Proiectul prevăzuse un prim spaţiu pentru primiri-discuţii (3,6 x 7,0 m) şi o nişă de lucru (5,3 x 3,2 m) situată patru trepte mai sus, din care se deschidea o fereastră arcuită spre vestibulul bibliotecii. Cele două spaţii erau separate de un parapet de lemn, alcătuind de fapt un singur volum interior foarte confortabil.

---

[1] Mobilierul sălii de conferinţe s-a păstrat aproape intact până astăzi. Scaunele tapiţate erau grupate în patru pachete de 28 locuri (7 rânduri a câte 4 locuri) separate de circulaţii. Rândurile de scaune erau fixate în pardoseală.

[2] Biroul directorul avea propriul grup sanitar şi o debara care era destinată seifului.

Prima impresie pe care o provoca *Sala de consiliu* era cea de hipertrofiere în raport cu celelalte încăperi ale bibliotecii. Situaţia era explicabilă, dacă ţinem cont că aici se întrunea Comisia Permanentă pentru Bibliotecă (Könyvtári Állandó Bizottság),[1] un consiliu de administraţie, destul de numeros, impus de dubla subordonare a bibliotecii faţă de Universitate şi Asociaţia Muzeului Ardelean.[2]

Sala în care se întrunea consiliul era dreptunghiulară (11,77 x 7,0 m) şi ocupa mijlocul corpului sudic, în imediata vecinătate a antecamerei directorului, cu care comunica printr-o uşă. Principalul ei mobilier era o masă impozantă de lemn, dreptunghiulară, acoperită cu postav verde, în jurul căreia puteau lua loc 23 de persoane. Cu timpul ea a primit o altă destinaţie fiind astăzi sala de lectură a profesorilor. La un secol după inaugurarea bibliotecii acest spaţiu şi-a păstrat în mare parte imaginea şi mobilierul iniţial, suferind o serie de modificări impuse de re-conversia funcţională.

fig. 11 - Sala de consiliu.

• *Unitatea funcţională a spaţiilor auxiliare*

Funcţiunile aparţinând acestei categorii asigurau activităţile legate de prelucrarea, manipularea şi întreţinerea materialelor din depozitele de carte şi arhivele bibliotecii. Era o activitate ce trebuia să fie „invizibilă" publicului şi funcţionarea ei nu trebuia să stânjenească publicul.

Prima dintre aceste funcţiuni asigura o prelucrare primară a noutăţilor. Acestea soseau în *sala noutăţilor* situată pe latura estică a parterului, unde se asigura triajul lor, repartizându-se materialul nou sosit diferitelor *săli de prelucrare*. Situate pe la diverse niveluri, în funcţie de specializarea pe care o aveau, ele adăposteau activităţile de prelucrare tematică (fişare şi catalogare) după criteriile biblioteconomiei timpului. Din această cauză mobilierul lor de bază erau etajerele deschise cu poliţe apropiate unde se depozita, pe diverse criterii, materialul ce îşi aştepta rândul la prelucrarea bibliografică.

Titlurile soseau şi plecau din bibliotecă trecând pe la *atelierul de ambalare* situat la demisol, unde împărţea un spaţiu bicameral cu *atelierul de legătorie*. Acest binom funcţional asigura condiţii pentru recondiţionarea materialelor bibliotecii, ce viza la vremea respectivă menţinerea integrităţii fizice a cărţilor.

---

[1] Comisia Permanentă pentru Bibliotecă funcţiona sub preşedinţia prorectorului Universităţii şi era subordonată Consiliului universitar.

[2] Biblioteca avea un patrimoniu alcătuit din colecţiile Universităţii şi Muzeului Ardelean.

În zona nevăzută a instituției exista o adevărată „armată de cărăuşi – manipulanții – coloana vertebrală a unei „biblioteci închise", cei care transportau cărțile de la depozitul general la cititorii din sălile de lectură şi înapoi. La bibliotecile moderne ale timpului existau şi mijloace mecanice de transport ale cărților[1] care completau fără să elimine rolul lor. Korb şi Giergl asiguraseră pentru ei, la parter, o *sală a manipulanților*, generoasă ca dimensiuni, unde aceştia aveau şi posturi de lucru fixe. Aici avea loc un triaj al cărților înainte de returnarea la depozit, ocazie cu care se putea verifica starea cărților şi trimiterea lor la recondiționare dacă era cazul. Poziția strategică a acestui spațiu în imediata vecinătate a scării estice de la depozitul general de carte oferea manipulanților un acces uşor la fondul de carte căruia i se aplicau periodic diverse proceduri de verificare menite să-l păstreze în cele mai bune condiții.

În schema bibliotecii existau şi unele spații auxiliare destinate funcțiunilor tehnice (centrala termică, sala cazanelor, depozitul de combustibil etc.) şi de deservire indirectă (cele care nu vizau direct activitatea de bază – grupuri sanitare, cameră de curățenie, atelier de aparataj electric, camera fochistului, locuința portarului etc.). Nu am insistat asupra lor deoarece nu aveau o importanță specifică în schema funcțională sau spațiul lor nu avea o relevanță arhitecturală semnificativă.

• *Unitatea funcțională a spațiilor de primire şi circulație*

Specificul funcțional şi caracterul public al bibliotecilor genera existența a două fluxuri de circulație fundamentale: unul al cititorilor şi altul al cărților. Primul era destinat beneficiarilor serviciilor bibliotecii şi de aceea spațiile sale primeau un accentuat caracter public, fiind tratate cu generozitate spațială şi abundență decorativă. Spațiile destinate lui erau printre cele mai reprezentative ale unei biblioteci, reprezentând un important vector de imagine al instituției. Cel de al doilea flux era „discret" şi exclusivist, fiind rezultatul unui răspuns logic şi funcțional la necesitatea circulației cărților şi personalului de manipulare între depozit şi sălile de lectură.

Pătrunderea în clădirea bibliotecii pe sub portalul intrării principale şi traversarea windfangului aducea publicul în spațiul *vestibulului*, o adevărată placă turnantă al fluxului cititorilor. Era spațiul principal destinat primirii publicului şi locul în care acesta decidea pe care din cele trei direcții posibile să o urmeze. Prima direcție se suprapunea cu axa majoră de compoziție a planului, conducând cititorul pe fluxul principal spre sala mare de lectură şi funcțiunile principale ale bibliotecii. Celelalte două direcții erau secundare (corespunzând corpurilor laterale ale planului) şi duceau spre biblioteca populară şi anexele acesteia (prin portalul din stânga) sau spre anexele demisolului (prin portalul din dreapta).

Amplasat la un nivel intermediar, între demisol şi parter, spațiul vestibulului juca un rol esențial şi în preluarea unor diferențe de nivel.[2] De aceea spațiul său era animat de trei pachete de scări, corespunzând direcțiilor principale de circulație. Scara centrală urca spre parterul clădirii iar cele două laterale coborau spre demisol. Prezența lor conferea vestibulului un dinamism spațial remarcabil în condițiile unei suprafețe moderate (20,6 x 6,7 m) exprimând foarte bine funcțiunea lui de triaj al circulației. Forma sa rezultase din combinația în plan a unui dreptunghi (13,6 x 6,7 m) cu două semicercuri (cu raza de 3,5 m) iar planul vestibulului era identic cu spațiile aflate deasupra: sala de şedințe la etajul unu şi cea de expoziții la etajul doi.

Vestibulul şi holul parterului erau legate între ele de o rampă de scară ascendentă,[3] plasată pe axul principal,[4] ce permitea trecerea fluentă dintr-un spațiu în celălalt, asigurând continuitate şi provocând o impresie spațială sporită. Diferența de nivel dintre vestibul şi parter (1,65 m) favoriza celui care urca scările spre holul parterului impresia de parcurgere a unei căi sacre ce urca spre sanctuarul cărților, clişeu des folosit în arhitectura interioară a bibliotecilor timpului.

---

[1] Benzi transportoare, ascensoare specializate şi câteodată poştă pneumatică.

[2] Cota de referință ±0,00 se afla în fața intrării bibliotecii. Vestibulul avea aria centrală la +0,75 iar lateralele la -0,30 de unde se cobora la demisolul aflat la -1,00. Din spațiul central al vestibulului se urca la parterul aflat la +2,40.

[3] În proiectul de execuție avea o lățime de 1,8 m şi conținea 11 trepte ce asigurau legătura între +0,75 cota vestibulului şi +2,40 cota parterului.

[4] *Axul principal* era definit de bisectoarea unghiului drept dintre corpurile de la piața Arany János (L. Blaga) şi strada Mikó (Clinicilor). În plan această axă era ocupată de: windfang, vestibul, hol parter, sala cataloagelor, blocul bibliotecarilor şi sala mare de lectură.

fig. 12 - Vestibulul bibliotecii, rampa ce urca spre holul parterului.

Holul parterului fusese conceput şi el ca o placă turnantă a circulaţiei vizitatorilor care intrau în spaţiile bibliotecii propriu-zise. Indiferent de calea pe care o urmau, aceştia foloseau garderoba (despărţită în două fragmente ce flancau accesul principal la parter) după care îşi continuau drumul spre funcţiunile parterului sau urcau la etajele clădirii spre colecţiile Muzeului Ardelean. Configuraţia planimetrică şi spaţială a acestui nucleu (accesul principal, perechea de garderobe asociate cu scările principale) era remarcabilă prin modernitatea sa, rezultată din planul liber punctat de rampele scării şi stâlpii structurii de rezistenţă.[1]

Elementele caracteristice al acestei unităţi funcţionale[2] erau cele două *scări principale* care alcătuiau nodul de circulaţie al vizitatorilor. Ele fuseseră poziţionate în două nişe[3] simetrice din corpul teşit, flancând axul principal şi imprimând celor ce urcau traiectorii ascendente orientate spre axul clădirii. Scările asigurau legătura între parter şi etajele 1 şi 2, pe o înălţime de nivel de 5,12 m, fiind alcătuite din câte trei rampe (1,5 m lăţime) şi două podeţe, conţinând în total 32 trepte înalte de 16 cm şi late de 35 cm. Fiecare scară începea cu câte un pachet de pornire (trei trepte la parter şi două la etajul 1) evazat faţă de rampă şi concepute rotunjit dar executate poligonal. Treptele aveau muchiile protejate de profile din alamă şi erau echipate cu tije, tot din alamă, pentru prinderea covoarelor antiderapante.

Din punct de vedere spaţial, zona scărilor principale degaja o atmosferă deschisă şi liberă, graţie sveltеţei elementelor structurale (stâlpi, rampe, balustrade etc.) ce permitea pătrunderea nestânjenită a luminii naturale. Prin asocierea spaţiului scărilor principale cu holurile de nivel şi coridoarele corpurilor drepte se configura un volum interior amplu caracterizat, în primul rând, de o continuitate spaţială amplă pe verticală şi orizontală.

Expresivitatea scărilor principale era consistent îmbogăţită de balustrada metalică ce fusese confecţionată (prin sudare şi nituire) din profile pătrate, platbande şi plăcuţe de diverse dimensiuni după un desen auster. Dantelăria riguroasă a balustradei contrasta benefic cu decoraţia simplă şi moderată a pereţilor, stâlpilor şi tavanelor, introducând în atmosfera locului un accent de preţiozitate.

---

[1] Cu timpul au apărut o *serie de modificări* impuse de alte viziuni. Garderobele s-au mutat la demisol, fiind scoase în felul acesta din fluxul principal iar spaţiul holului de la parter a fost fragmentat de nişte glasvanduri care au anulat complet efectele de continuitate spaţială urmărite de Korb şi Giergl.

[2] Unitatea funcţională a spaţiilor de circulaţie.

[3] Nişele (6,91 x 4,00 m) aveau colţurile rotunjite impunând această formă principalelor elemente ale scărilor.

Korb şi Giergl gândiseră şi obținuseră un sistem de circulații cu gabarite generoase, configurate simplu şi bine iluminate natural care permitea vizitatorilor o orientare rapidă în spațiul bibliotecii. Schema de circulație era foarte clară: scările principale şi holurile de nivel se găseau în centrul compoziției, pe axul principal, de unde porneau pe două direcții simetrice, corespunzând corpurilor laterale, cele două coridoare ale fiecărui nivel. La extremitățile acestora se aflau scările secundare închise în case de scări proprii.

Circulația secundară, pe verticală, era asigurată de două scări de serviciu amplasate la capetele coridoarelor principale. În proiect ele fuseseră botezate „Scara a doua – II. lépcső" marcând în felul acesta importanța lor în schema funcțională a bibliotecii. Ele nu erau identice. Scara din stânga compoziției, de la capătul corpului de pe str. Mikó, îndeplinea un rol mai important, asigurând legătura cu toate nivelurile bibliotecii de la demisol până în pod iar cea din dreapta era doar parțială făcând legătura dintre etajul 2 şi pod. Amândouă erau „capsulate" în case de scări proprii semipoligonale în care se desfăşurau rampe balansate.

În fine, trebuie amintite şi cele două scări ale depozitului general de carte care, prin poziția lor la capete, asigurau circulația personalului la diferitele niveluri de depozitare şi permiteau accesul acestora în restul bibliotecii. Ele erau asociate cu nişte ascensoare specializate care ocupau golul dintre rampe: ascensorul pentru cărucioare la scara estică şi pater-nosterul la cea vestică.

ELEMENTELE DE LIMBAJ ARHITECTURAL

Korb Flóris Nándor şi Giergl Kálmán făceau parte dintr-o generație de arhitecții budapestani ce se exprimau, în mod curent, într-o manieră istoricistă fără însă să refuze experimente secession. Clădirile lor cele mai importante din Budapesta: *Palatele Klotild* 1900-01, *Imobilul de raport Király* 1902 şi *Academia de Muzică* 1904-07 vădeau o înclinație spre motive clasicizante şi baroc (al căror adept era Korb) combinate cu elemente secession şi seccession maghiar impuse probabil de Giergl. Acesta din urmă părea să fie dornic de experimente inovatoare, completându-l astfel pe mai conservatorul său partener.

La biblioteca clujeană cei doi au adoptat o variantă a secessionului – *secessionul eclectic* – rezultat din îmbinarea elementelor istoriciste cu cele secession, obținând un vocabular stilistic pigmentat de elemente neo-Baroc. O asemenea sinteză fusese posibilă deoarece Art Nouveaul central european „*s-a dezvoltat în cadrul modelului baroc, cu legături mult mai puternice față de istoricism decât față de mişcările sale paralele din Franța, Anglia sau Belgia"*[1] Unii chiar erau de părere că secessionul nici nu era o mişcare înnoitoare ci mai degrabă un moment de apogeu al neo-stilurilor care reuşiseră să țină pasul cu moda timpului. În Imperiul Habsburgic se dezvoltase o versiune sintetică a stilului "art nouveau" care a devenit cu timpul un adevărat „*stil internațional"* al acestuia, la care arhitecții cu pregătire istoricistă puteau asimila şi adopta cu uşurință elementele „*noii ortodoxii"*.[2]

• *Fațadele între baroc şi secession*

Citirea comparativă a diverselor surse grafice (mai ales fațadele concursului) şi a imaginii actuale a fațadelor bibliotecii, care nu s-au modificat substanțial de la inaugurare, mă conduce la concluzia că limbajul arhitectural al fațadelor a suferit o continuă simplificare, prin renunțarea la unele elemente. Renunțările au vizat mai ales elementele baroce (bosarea parterului şi a volumului teşit al intrării, frontoanele de peste cornişa principală şi grupurile statuare) din desenul fațadelor, care au fost înlocuite cu elemente simplificate de factură secession.

Motivele care au condus la simplificarea fațadelor sunt greu de precizat dar pot face obiectul unor supoziții pe care le-am grupat în două versiuni posibile. Prima presupunere pleacă de la ipoteza că proiectul sau execuția lui depăşea suma alocată de minister iar terminarea investiției impunea economii severe. Probabil aşa se explică de ce părți importante din proiectul de execuție (corpul locuințelor şi sălile de lectură de la etajul doi al corpurilor curbe) nu s-au executat. O

[1] MORAVÁNSZKY Ákos, *Competing Vision. Aesthetic Invention and Social Imagination in Central European Architecture*, The MIT Press, Cambridge, Massachusets, 1998, p.112.
[2] *Ibid.,* p.118.

asemenea renunțare drastică, sugera că finanțarea proiectului era într-o situație critică iar economiile ce se impuneau nu puteau ocoli elementele limbajului arhitectural ce erau atunci, ca şi acum, extrem de vulnerabile la economii.

A doua supoziție se bazează pe tendința de a fi „în pas cu moda" a arhitecților care după nefericitul incident de la Academia de Muzică din Budapesta[1] încercau să se „răzbune" pe acelaşi beneficiar prin escamotarea unei variante secession sub un proiect dominat de elemente neo-baroce. Limbajul fațadelor cu care câştigaseră concursul era unul ce mixa elemente baroce cu cele secession într-o manieră ce s-ar putea numi secession eclectic. Profitând de vigilența mai scăzută a ministerului în provincie, Korb şi Giergl re-desenaseră multe din detaliile baroce într-o manieră secession cu complicitatea reprezentatului lor pe şantier, tânărul arhitect Kappéter Geza, adept al unui secession târziu ce prefigura „art deco-ul" de mai târziu. Astfel balanța înclinase, până la urmă, spre secession mai mult decât în fațadele variantei câştigătoare.

Imaginea urbană a bibliotecii era susținută de trei fațade „de la stradă" corespunzând corpurilor principale ale compoziției. Cea mai importantă dintre ele era fațada corpului teşit al articulației, deoarece era elementul principal al compoziției şi cel mai vizibil în spațiul cadrului urban. Acest corp era cel care suferise evoluția cea mai spectaculoasă la nivelul fațadei în timpul elaborării proiectului şi execuției clădirii.

fig. 13 - Fațada dinspre piața Sf. Gheorghe (L. Blaga).

În primele versiuni ale fațadei corpului teşit, prezentate la cele două faze ale concursului, se distingea o compoziție tipică barocă. Limbajul acesteia accentua cu asize întreaga fațadă, organizată în jurul unei „travei centrale" corespunzând axului principal de compoziție. Traveea amintită era marcată de portalul intrării principale şi era flancată de doi pilaştri ce susțineau, peste nivelul cornişei, două statui feminine alegorice. Caracterul baroc al fațadei era puternic susținut de acoperişul frânt de un brâu intermediar foarte decorat. Totuşi în desenul de fațadă al corpului teşit existau şi elemente de factură secession ce fuseseră înserate în compoziția barocă. În primul rând era vorba de golurile traveii centrale, care prin dimensiuni, formă şi împărțire a tâmplăriei aparțineau secessionului. Lor li se puteau adăuga arcul decorat de peste câmpul frontonului care amintea de unele elemente utilizate de Otto Wagner la interiorul sălii ghişeelor de la Casa de Economii a Poştei din Viena.

[1] La Academia de Muzică din Budapesta (Zeneakadémia), 1904-1907, tandemul Korb & Giergl care câştigase concursul din 1902 cu o variantă secession, fusese obligat de Ministerul Învățământului să renunțe la limbajul secession al fațadelor şi să adopte o variantă neo-barocă.

Faţada executată diferă foarte mult de cele din proiectul de concurs iar modificările sunt imposibil de datat din cauza lipsei proiectului de execuţie din arhiva bibliotecii. Imaginea de astăzi mai prezintă foarte puţine elemente din limbajul baroc iniţial care au fost înlocuite total sau au primit un desen simplificat cu tentă secession. Cea mai semnificativă modificare ţine, după părerea mea, de aplicarea generalizată a unui placaj de cărămidă clincherizată[1] care a înlocuit tencuiala exterioară şi a generat o suprafaţă cu decoraţie ceramică în spirit secession.

Placajul ceramic nu reprezenta o noutate căci, la cumpăna secolelor (XIX-XX), cărămida clincherizată era materialul preferat al multor arhitecţi pentru finisarea faţadelor. În cazul faţadei noastre Korb şi Giergl asociaseră acest placaj cu elemente de piatră şi similipiatră (brâuri, ancadramente, cornişe etc.) obţinând un mixaj de elemente baroc şi secession.

Cărămida clincherizată folosită era de două nuanţe diferite (gălbuie şi roşie) cu care se realizau desene amintind de broderiile populare maghiare. La parter combinarea celor două nuanţe genera bandouri orizontale, alternativ colorate, sugerând abandonatele asize de factură barocă, iar la etajele superioare desenul devenea mai elaborat. Fundalul faţadelor era asigurat de câmpuri de cărămidă gălbuie în care fuseseră inserate accente din cărămizi roşii. Desenul era mai complicat deasupra brâului de la baza etajului întâi şi sub cornişa principală, unde lua aspectul unei broderii populare. Un model mai deosebit, bazat pe o succesiune verticală de romburi, accentua pilaştrii ce susţineau cornişa principală.

Modificări majore suferise şi portalul intrării principale, care-şi pierduse decoraţia abundentă precum şi cele două statui alegorice care încununau pilaştii ce flancau intrarea. Odată cu pierderea elementelor decorative, imaginea portalului se modificase şi prin renunţarea la arcul întreg de peste golul intrării, care va deveni în execuţie doar un segment de arc. Este o pierdere importantă care a alterat în mare parte expresivitatea secession a portalului din proiect. Pentru a încerca să contrabalanseze pierderea de expresivitate rezultată din modificările portalului, arhitecţii îi vor accentua decroşul până la 1,2 m şi vor realiza la partea lui superioară un balcon corespunzând sălii de conferinţe de la etajul întâi.

Singurele elemente păstrate din desenul iniţial al portalului intrării par să fie soclurile cu bile şi asizele bosate din piatră, corespunzătoare demisolului, de la baza pilaştrilor portalului. Supravieţuirea acestor elemente se datorează faptului că asigurau portalului o bază masivă, dar şi expresivităţii bilelor, a căror imagine era asociată la vremea respectivă cu clişeul unei intrări pe care o flancau pentru a o proteja de roţile trăsurilor.

Portalul intrării avea deasupra o replică barocă, mult mai mică şi mai firavă, cu care alcătuia un ansamblu a cărui expresivitate decurgea, în primul rând, din contrastul maselor. Prin poziţia sa, avea rolul de a accentua golul din traveea centrală ce corespunde sălii de conferinţe de la etajul întâi. Portalul cel mic nu figura în propunerile proiectului de concurs şi a apărut, probabil, ca o necesitate de a contrabalansa dispariţia decoraţiilor iniţiale ale portalului intrării.

Modificările operate la cornişa şi frontonul corpului teşit au constituit una din cele mai consistente operaţiuni de reconversie a limbajului arhitectural de la baroc la secession. Eliminarea pilaştrilor cu capiteluri, a cornişelor hipertrofiate şi a celor două statui feminine alegorice a lăsat locul unor elemente de factură secession, reprezentate de o cornişă continuă mai subţire şi a unui fronton simplificat. Acesta avea ca piesă principală un „cartuş”[2] înconjurat de brâuri tipice secession şi câmpuri de cărămidă.

În spatele frontonului se ridica masa impresionantă a acoperişului frânt care prin forma şi dimensiunile sale domina atât silueta bibliotecii cât şi contextul urban învecinat. Acoperişul era auster datorită masivităţii şi formei simple rezultate în urma eliminărilor detaliilor barocizante din timpul execuţiei dar şi învelitorii realizate din plăcuţe de ardezie gri.

---

[1] Cărămida clincherizată se obţinea prin vitrificarea materialului ceramic. Procedeul presupunea topirea parţială la o temperatură înaltă a unui amestec şi răcirea acestuia pentru obţinerea unei mase compacte şi dure cu aspect sticlos. (cf. Lexicon de construcţii şi arhitectură, Ed. Tehnică, Buc.1988, vol.1, p.328).

[2] *Cartuşele* de pe frontoanele principale ale clădirilor erau concepute pentru inscripţionarea denumirii oficiale a instituţiilor.

Imaginea de acum a acoperişului diferă de cea din proiectul de concurs datorită eliminării a o serie de detalii dar şi apariţiei, în vârf, a unui turnuleţ-foişor din lemn, amintind de arhitectura medievală transilvăneană. Motivele şi semnificaţia apariţiei acestui accent în vârful acoperişului, mai ales în condiţiile unei lipse de unitate stilistică cu restul clădirii, îmi sunt necunoscute şi orice speculaţie pe marginea lor este hazardată. Cert este că din punct de vedere funcţional, el joacă, astăzi, rolul de deflector-luminator, asigurând aerisirea şi iluminarea naturală a podului.

Expresivitatea faţadei corpului teşit era accentuată de scara monumentală a compoziţiei sale şi de hipertrofierea acoperişului care în viziunea lui Korb şi Giergl trebuia să domine piaţa Arany János (L. Blaga) şi să fie un cap de perspectivă semnificativ pentru două străzi ce convergeau în piaţă: Jókai (Napoca) dinspre est şi Trefort (V. Babeş) dinspre sud, exprimând şi pe această cale importanţa şi prestigiul instituţiei. Trebuie amintit că ei fuseseră primii care identificaseră corect, încă de la prima fază a concursului, potenţialul colţului sud-estic al amplasamentului şi adoptaseră soluţia care valorifica cel mai bine calităţile sitului.

Faţadele celor două corpuri bară, corespunzând pieţii Arany János (L. Blaga) şi str. Mikó (Clinicilor) au fost rezolvate simetric, contribuind astfel la accentuarea importanţei articulaţiei teşite. În compoziţia generală simetria era, totuşi, anihilată de prezenţa depozitului de carte şi a articulaţiei de legătură cu corpul bară. Faţada unui corp lateral avea o compoziţie clară, alcătuită dintr-un câmp central flancat de două rezalituri de dimensiuni diferite ce se înălţau pe toată înălţimea imobilului. Câmpurile centrale laterale ocupau cea mai mare parte din lungimea corpurilor bară, întinzându-se pe patru travei laterale.

Faţadele secundare, invizibile din stradă, sunt extrem de modeste, reflectând probabil economiile impuse proiectării şi execuţiei, dar şi mentalităţile arhitecţilor, care la realizările din provincie ignorau adesea spatele clădirilor. Este vorba de imaginea volumelor sălii mari de lectură şi a corpurilor curbe unde expresivitatea desenului bazat pe un limbaj hibrid ce asociază câmpurile de cărămidă cu cele din tencuială este extrem de modest şi nu merită atenţie. Totuşi o întrebare retorică este inevitabilă: cum au acceptat arhitecţi de talia lui Korb şi Giergl, secondaţi de reprezentatul lor pe şantier, arhitectul Kappéter, să proiecteze şi să realizeze o volumetrie şi nişte faţade aşa de modeste la una din cele mai importante funcţiuni ale programului – sala de lectură?

Cu totul alta este situaţia imaginii exterioare a depozitului general de carte, unde s-au realizat nişte faţade cu un desen simplu şi foarte expresiv bazat pe ferestre, de mari dimensiuni, asociate cu câmpuri de cărămidă şi bandouri orizontale şi verticale de tencuială. Adaptarea curajoasă a unui limbaj inspirat din „*arhitectura faţadelor industriale de secol XIX (pilaştri de zidărie pe suprafaţă tencuită)*”[1] a conferit acestui corp de clădire cu o funcţiune relativ industrială o expresivitate remarcabilă conformă destinaţiei.

Ultima contribuţie la ansamblul bibliotecii a fost *depozitul nou de carte*, realizat la începutul anilor '60. Arhitectul Sóvágó a reuşit integrarea noii construcţii, amplasând-o simetric cu depozitul vechi, adoptând o volumetrie adecvată şi folosind materiale decorative inspirate de prima construcţie.

• *Limbajul decorativ interior*

Biblioteca clujeană este din punct de vedere al limbajului decorativ un amalgam de stiluri lipsit de coerenţă, atât între exterior şi interior, cât şi între diferitele spaţii interioare. Această lipsă de consecvenţă stilistică ar putea fi pusă pe seama economiilor impuse în timpul execuţiei de minister, a provincialismului clădirii şi experimentelor lui Korb şi Giergl ce urmăreau să-şi însuşească lexicul decorativ secession. Totuşi exista un numitor comun al tuturor decoraţiilor interioare şi anume faptul că nu ascundeau sau mascau structura de rezistenţă a clădirii, respectând astfel unul din postulatele secessionului. Un alt element comun al decoraţiunilor interioare consta în neutilizarea elementelor ceramice, în contrast total cu expresia faţadelor realizate din cărămizi clincherizate.

[1] MORAVÁNSKY Ákos, *Op.cit.,* p.234.

O primă gamă decorativă era alcătuită de limbajul eclectic geometrizat, cu accente clasiciste şi baroce, din vestibul. Aici diverse profile de tencuială accentuau grinzile arcuite ale structurii, pilaştrii corespunzători arcelor şi ancadramentele diverselor goluri. Cele mai spectaculoase ansambluri decorative erau două portaluri laterale ce încadrau golurile care asigurau legătura cu demisolul bibliotecii. Ele reluau în tencuială o schemă geometrizată a portalurilor baroce, utilizând ca elemente principale două volute simetrice asociate cu registre de meandre şi denticuli.

Decoraţia vestibulului era completată de patru perechi de parapete decorative din piatră[1] care flancau intrarea principală şi pachetele laterale de trepte. Iniţial, în proiectul de execuţie, ele fuseseră destinate să servească drept socluri pentru nişte colonete decorative la care s-a renunţat, fapt ce a impus re-convertirea lor în parapete. Cele trei perechi, păstrate de soluţia executată, se grupau în două tipuri diferenţiate prin dimensiuni şi complexitate. Prima pereche era mai mică, mai simplă şi flanca treptele ce urcau la parter. Celelalte două perechi care încadrau treptele ce coborau la demisol erau mai mari şi fuseseră realizate prin combinarea primelor cu câte o balustradă masivă rezemată pe cinci picioare profilate. Prin dimensiuni şi proporţiile elementelor componente, parapetele degajau o senzaţie de robusteţe şi stabilitate amplificată de desenul secessionului geometrizat.

La nivelul întregii clădiri, vestibulului i s-a acordat cea mai mare atenţie în ceea ce priveşte pardoseala. Evitându-se costuri exagerate, s-a încercat ca prin combinarea marmurei roşii a treptelor şi pardoselii de mozaic să se obţină un efect de contrast cromatic. Mozaicul, aplicat în vestibul, asocia brâuri perimetrale decorative cu câmpuri omogene prin combinarea culorilor gri (ciment gri cu agregate de marmură albă) şi negru (ciment şi agregate de marmură negre).

fig. 14 - Holul etajului 1.

A doua gamă decorativă era alcătuită de elementele spaţiilor destinate circulaţiei: holuri, coridoare şi scări principale. Apelând la un limbaj foarte simplu alcătuit din profilaturi în tencuială, arhitecţii au accentuat caracterul funcţionalist al acestor spaţii. Bandourile profilate aplicate au pus în valoare stâlpii şi arcele-grinzi din beton armat iar motivele decorative pătrate au accentuat planşeele nivelelor.

Elementul decorativ cel mai remarcabil din zona circulaţiilor era parapetul metalic al scărilor principale, care prin prezenţa sa dantelată era un accent binevenit în atmosfera sobră şi funcţională a holurilor şi coridoarelor. Desenul geometric al balustradei era specific ultimei faze a secessionului, ce anunţa Art Deco-ul de mai târziu. Confecţionarea parapetului îmbinase prin sudură

[1] Probabil calcar de Viştea, materialul tradiţional al lucrărilor de pietrărie din Cluj.

şi nituirile platbande şi profile pătrate din tablă de diverse dimensiuni la care se adăugau plăcuțe dreptunghiulare metalice ce aveau ştanțate câte un romb.

Limbajul decorativ al sălii mari de lectură era destul de diferit de restul spațiilor interioare din bibliotecă, alcătuind o a treia gamă decorativă distinctă. Cu mijloacele relativ modeste ale profilelor de tencuială arhitecții urmăriseră atenuarea masivității elementelor constructive ce acopereau sala de lectură. O mare diversitate de brâuri profilate, de câmpuri texturate şi variate "farfurii" decorative se asociau configurând un limbaj decorativ abundent şi totuşi discret datorită profilelor aplatizate

Expresivitatea spațiilor interioare era susținută şi de prezența unor corpuri de iluminat foarte diferite de la un spațiu la altul. Specializarea lor era impusă de diversitatea funcțiunilor programului arhitectural, care reclama în primul rând condiții bune de lectură. Aşa se explica prezența în sălile de lectură cu program prelungit a unor veioze simple de tablă, din care ultimele exemplare funcționale se mai păstrează azi în sala de lectură a profesorilor (fostă de consiliu). Caracterul utilitar şi nevoia de rezistență la manipulare al acestor veioze era evidentă în designul simplu, lipsit de orice decorație.

Printre corpurile de iluminat păstrate până azi se remarcă o aplică de tavan cu patru brațe şi baghete de cristal la care se adăuga al cincilea braț suspendat la capătul unor lanțuri. Prin ajustarea lungimii acestora se obțineau înălțimi diferite de iluminare. Posibilitățile de adaptare au făcut ca această aplică să fie prezentă în diverse spații ale bibliotecii, dar mai ales în cele publice cum ar fi vestibulul şi sala de conferințe. Imaginea aplicei este extrem de diferită în funcție de lungimea lanțului şi de aceea este dificil de încadrat stilistic. Totuşi versiunea cu lanțul lung, întâlnită azi în vestibul, este incontestabil de factură secession.

Spațiile de circulație şi holurile de nivel erau echipate cu nişte aplice de tavan mai robuste şi mai simple decât cele dinainte. Folosind principiul amplificării luminii becului cu baghete de cristal, aceste corpuri de iluminat ofereau un iluminat general mai redus decât în sălile de lectură. Caracterul utilitar al aplicelor se reflecta în designul simplu de o eleganță sobră dată de contrastul dintre masivitatea corpului şi fragilitate baghetelor transparente dispuse circular în jurul becului.

Lampadarele din spațiile biroului şi antecamerei directorului aparțineau Art Nouveau-ul de factură franco-belgiană, a cărui eleganță fusese considerată cea mai adecvată pentru fi prezentă în spațiul reprezentativ al directorului. Configurația corpului de iluminat se baza pe trei becuri, a căror abajururi originale au dispărut, ce erau suspendate cu mici console de un inel central din tablă ambutisată, piesa cea mai prelucrată stilistic a lampadarului.

Cele patru corpuri de iluminat menționate în acest studiu sunt printre puținele care au supraviețuit campaniei de „modernizare" de la începutul anilor '60 şi reprezintă martori importanți ai tehnicii şi tehnologiei de iluminare electrică din epocă.[1] Prezența lor în spațiile bibliotecii aminteşte că echiparea bibliotecii cu corpuri de iluminat electrice reprezenta o noutate pentru oraş, deoarece era una din primele clădiri publice clujene racordate la rețeaua electrică publică.[2]

UTILAJELE

Bibliotecile „închise" de la cumpăna secolelor (XIX-XX) prezentau înconvenientul unor trasee lungi de parcurs de la depozitul general până în sălile de lectură. Pentru a evita „expunerea" excesivă a cititorului la perioade mari de aşteptare, bibliotecile erau dotate cu diverse utilaje mecanizate pentru transportul cărților şi revistelor care uşurau şi accelerau munca personalului de manipulare. La biblioteca clujeană s-a ales sistemul ascensoarelor cu troliu (cablu) acționate de motoare electrice, care funcționează şi astăzi. Ele erau amplasate în ochiurile scărilor de la capetele barei depozitului, funcționând în pozițiile strategice ale articulațiilor cu restul spațiilor bibliotecii.

Primul ascensor era destinat circulației cărucioarelor de transport şi era amplasat în ochiul scării de la capătul estic al depozitului. Prin dimensiunile cabinei permitea transportul unui cărucior fără însoțitor, asigurând legătura cu spațiile bibliotecii din corpul principal. Cabina circulă într-un

[1] Informația provine de la salariații bibliotecii.

[2] Uzina electrică fusese construită începând din 1905 iar iluminatul public electric se introdusese în centrul Clujului în 1906.

puț confecționat din profile metalice şi plasă de sârmă, care nu au suferit modificări esențiale de la inaugurarea din 1909. Cărucioarele pe care le transporta erau confecționate din lemn şi profile metalice, iar cele care s-au păstrat se remarcă şi astăzi prin manevrabilitate şi greutate redusă.[1]

fig. 15 - Depozitul de carte, ascensorul de cărți (pater-noster) cu sistemul de basculare al cărților.

Al doilea ascensor avea rolul de transportor de cărți, fiind de tip „pater-noster”[2] şi ocupând ochiul scării de la capătul vestic al depozitului, în imediata vecinătate a sălii mari de lectură. Transportul cărților se făcea cu ajutorul a 24 de cabine din lemn de mici dimensiuni, deschise, care se deplasau continuu cu o viteză mică. Fiecare cabină-cutie transporta câte o singură carte ce era încărcată-descărcată din mers de personalul nivelului respectiv. Descărcarea era mai simplă decât încărcarea deoarece presupunea doar o basculare manuală a cărții pe un plan înclinat de lemn, de unde aceasta aluneca într-un compartiment de pânză al mesei de descărcare.

Farmecul evocativ al utilajelor, încă funcționale, din atelierul de legătorie este incontestabil. O întreagă gamă de ghilotine şi prese de cele mai variate forme şi dimensiuni, pe care tronează vizibil marca firmei austriaco-germane „Krause”, amintesc de atmosfera legătoriei de acum un secol, care mai funcționează şi azi în acelaşi spațiu de la subsol.

ÎN CONCLUZIE

Este cât se poate de evident că Biblioteca Universității şi Muzeului Ardelean a fost, în plan cultural, pentru Transilvania şi Cluj un actor principal, care preluând şi dezvoltând continuu moştenirea Asociației Muzeului Ardelean a contribuit decisiv la modernizarea şi intensificarea vieții culturale a oraşului. Ca instituție universitară, a avut un rol esențial în alcătuirea unei imagini şi structuri funcționale de oraş universitar, calitate ce s-a păstrat neîntrerupt mai bine de un secol.

Din punct de vedere urbanistic, apariția bibliotecii pe o latură a pieții Arany János (azi L. Blaga) a contribuit la configurația unei zone din vestul centrului, unde apăruseră deja Complexul Clinicilor în 1888-1903 şi Palatul Comitatului (Prefectura) în 1897-97. Realizarea bibliotecii are şi meritul că impusese şi o viziune nouă vizând reconfigurarea pieții Arany János, anticipând transformarea acesteia într-un spațiu urban modern.

---

[1] Încercările din ultimii 15 ani de a le înlocui cu versiuni moderne au eşuat datorită performanțelor slabe oferite de versiunile unor producători autohtoni (cf. arhitectului bibliotecii C.Trenea).

[2] Ascensorul „pater-noster” era un ascensor multicelular, cu mai multe cabine pe un troliu şi cu funcționare continuă, ce asigura viteze mici de deplasare (0,3m/s). Putea fi pentru persoane sau materiale iar încărcarea-descărcarea se făcea din mers.

În plan arhitectural, realizarea bibliotecii marchează aplicarea pentru prima dată la Cluj şi în Transilvania a unui program arhitectural modern şi complet de bibliotecă universitară. Importul programului s-a făcut prin atragerea la Cluj a unor bibliologi reputaţi de la Budapesta, care vor întocmi tema program, dar şi prin organizarea unui concurs naţional de arhitectură la care au participat arhitecţi de primă mărime din Ungaria timpului.

Clădirea, ale cărei fundaţii s-au turnat în vara 1906 şi care a fost inaugurată oficial la 18 mai 1909, a reprezentat o variantă economică a programului arhitectural, datorită dificultăţilor de finanţare. În consecinţă, câteva părţi importante din proiectul de execuţie au fost abandonate, iar altele s-au realizat abia în 1931-34.

BIBLIOGRAFIE

*** *A Királyi Magyar Egyetemek Epületei*, vol. II, Budapest,1908.
***Magyar Életrajzi Lexicon 1000–1990 http://mek.oszk.hu/00300/ 00355/html/index.html
ASZTALOS Lajos, *Kolozsvár, helynév- és településtörténeti adattár*, Kolozsvár Társaság - Polis könyvkiadó, 2004.
GAAL György, *Kolozsvár – Mileniumi Kalauz*, Polis Könyvkiadö, Kolozsvár 2001.
GÁDOROS L., *Középületek tervezése*, Tankönyvkiadó, Budapest 1981.
GERLE János-Kovács Attila øi MAKOVECZ Imre, *A századforduló Magyar Építészete*, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1990.
GYÖRGY Lajos, *Az Erdélyi könyvtárügy és a Kolozsvári egyetemi könyvtár*, în *Erdély Magyar Egyeteme. Az Erdély Egyetemi gondolat és a M. Kir. Ferenc József Tudomanyegyetem Története*, Az Erdélyi Tudomános Intézet Kiadása, Kolozsvár, 1941.
HOFFMANN Hans-Christroph, *Die Theaterbauten von Fellner und Helmer,* Prestel-Verlag, München, 1966.
MORAVÁNSZKY Ákos, *Competing Vision. Aesthetic Invention and Social Imagination in Central European Architecture*, The MIT Press, Cambridge, Massachusets, 1998.
SAS Péter, *Mesélő Képeslapok, Kolozsvár 1867-1919*, Noran könyvkiadó, Budapest, 2003.
STRÎMBU Mihaela, *Arhitectură civilă secesionistă în Cluj-Napoca,* în Acta Musei Napocensis, XVII/1980 øi XVIII/1981.
SCHÖNFELD J., *Gebäudelehre*, Verlag W. Kohlhammer, Stuttgard-Berlin-Köln 1992
SCHORSKE E. Carl, *Viena fin-de-siècle. Politică şi cultură*, Polirom, Iaşi, 1998.
WIEBESON Dora, SISA József (sub red), *The architecture of historic Hungary,* The MIT Press Cambridge, Massachusetts, 1998.

Gyalui Farkas – fost director adjunct al Bibliotecii Universității din Cluj

Dénes Győrfi[1]
B.C.U.– Cluj

Dintre personalitățile care au marcat activitatea Bibliotecii Universității în decursul timpului, în cazul de față, ne ocupăm de personalitatea şi activitatea celui care a fost omul de litere şi bibliotecarul Gyalui Farkas, pe numele său adevărat Mendel Farkas.

S-a născut pe data de 24 noiembrie 1866, la Gilău, într-o familie de evrei. Devine apoi clujean pentru o viață întreagă, atât datorită studiilor sale începute la gimnaziul unitarian, apoi continuate şi terminate în cadrul gimnaziului reformat, dar mai ales datorită faptului că întreaga sa carieră profesională s-a desfăşurat în cadrul instituțiilor clujene. Datorită înclinațiilor sale spre lingvistică încă de la 15 ani este autorul unor traduceri din limba franceză pentru ziarul *Magyar Polgár* din Cluj. După bacalaureatul din 1883 părăseşte Clujul doar pentru o scurtă perioadă pentru a-şi continua studiile la Facultatea de Medicină din Budapesta, dar în anul următor renunță şi revine la Cluj unde se înscrie la Filologie, secția maghiară-franceză, obținând titlul de doctor în litere cu o teză consacrată omului de ştiință Apáczai Csere Janos (1625-1654). Între timp în martie 1886 este introdus aproape cu forța, de către un prieten de-al său, în redacția vestitului ziar *Kolozsvári Közlöny,* unde apoi leagă o prietenie de-o viață cu Petelei István, stâlpul de baza a publicației respective.[2] În 1889 îl întâlnim în redacția publicației matinale *Magyarság,* apoi devine colaboratorul ziarelor budapestane *Pesti Hírlap* şi *Budapesti Hirlap.* În pofida succeselor sale în domeniul ziaristicii preferă să accepte postul de bibliotecar de la Biblioteca Universității din Cluj, instituție căreia îi rămâne fidel până la sfârşitul vieții sale, refuzând să accepte ofertele venite din partea Bibliotecii Universitare din Budapesta, dar mai ales din partea British Muzeum unde i s-a propus să preia conducerea departamentului maghiar al instituției.[3] Prin intermediul gazetăriei a făcut cunoştință cu o seamă de personalități marcante ale vieții literare culturale maghiare din aceea vreme cum au fost Gyulai Pál, Jókai Mór, Mikszáth Kálmán, Gárdonyi Géza, Herczeg Ferenc, Tóth Béla, Benedek Elek, Jászai Mari, Endrődi Sándor, Fadrusz János, Jakab Ödön, Szilágyi Sándor, Szabolcska Mihály, Rákosi Viktor şi mulți alții cu care apoi a întreținut o strânsă colaborare atât personală cât printr-o bogată corespondență.

În acelaşi timp, în cadrul bibliotecii, ca urmare a unei activități susținute timp de un deceniu, a reuşit să realizeze şi să tipărească, între anii 1892/1902, catalogul sistematic al bibliotecii în 5 volume, incluzând în acesta nu mai puțin de 45.768 de opere.[4]

În anul 1897, cu sprijinul ministrului instrucțiunii publice şi al cultelor, efectuează o amplă călătorie de studii, prilej cu care vizitează bibliotecile publice din Germania, Franța, Elveția, Anglia, Belgia, Olanda şi Austria, pentru a aduna date tehnice pentru a fi folosite şi aplicate în dotarea noii biblioteci universitate ce urma a se construi la Cluj, cel mai impresionat fiind de bibliotecile din Bazel şi Strasburg.[5] Majoritatea constatărilor sale de călătorie au fost apoi relatate într-un volum ce a văzut lumina tiparului în 1900.[6] Tot cu acest prilej, la Institutul Internațional de Bibliografie de la Bruxelles, conducerea instituției l-a însărcinat cu traducerea în limba maghiară a caietului de propagandă al centrului respectiv.

In 1905, ministrul Berzevicy Antal îl trimite într-o vizită la Torino pentru a studia măsurile ce s-au întreprins la fața locului în vederea prevenirii incendiilor din cadrul bibliotecilor. Acolo face

---

[1] E-mail: denes_gyorfi@yahoo.com
[2] Gyalui Farkas, *Első és utolsó talalkozásom Petelei Istvánnal*, „*Pásztortűz”*, 1924., oct. 12, p. 184.
[3] Colecția de manuscrise a Bibliotecii Naționale a Ungariei (în continuare CMBNU), Ms. 37/796 scrisoarea lui Gyalui Farkas către Pékár Gyula, Cluj, 16.I.1934, fila 1.
[4] *A kolozsvári M.Kir. Ferencz József Tudományegyetem Konyvtárának szak-címjegyzéke*, Koloszvár, 1892/1902.
[5] Colecția de manuscrise a Bibliotecii Academiei Maghiare (în continuare CMBAM), Ms. 36/ 796, scrisoarea lui Gyalui Farkas către Ferenczi Zoltán, Paris, 18.VI.1897. fila 2.
[6] Gyalui Farkas, *Külföldi könyvtárakról*, I, Kolozsvár, 1900

cunoştinţă cu bibliotecarul A. Ratti, viitorul papă Pius al XI-lea . Dr. Ratti nu a uitat de Gyalui nici când a devenit papă şi i-a trimis mai multe cadouri.[1]

În 1900, după plecarea la Budapesta a directorului Ferenczi Zoltán, Gyalui, numit director interimar, îşi dorea foarte mult să devină director plin al Bibliotecii Universitare din Cluj, cu toata atitudinea hotărâtă a soţiei sale care se opunea din răsputeri, motivându-şi gestul prin faptul că soţul ei nici până la data respectivă nu prea a avut timp suficient pentru familie, iar cu noua sa funcţie nu va mai avea nici atâta, lucru mărturisit de însuşi Gyalui într-o scrisoare: „*Este adevărat că de săptămâni întregi nu m-am mai plimbat nici cu ea, nici cu copiii, stau aici în bibliotecă de la 7 dimineaţa şi până la 7 seara*".[2] Prin intermediul articolelor sale de ziar dobândindu-şi o apreciabilă reputaţie în cercurile liberale din Budapesta, membrii acestora l-au susţinut puternic în demersul său de a ocupa scaunul de director al bibliotecii universitare clujene, funcţie ce în final i-a revenit istoricului literar Erdélyi Pál. Deşi dezamăgit, în scurt timp a reuşit să depăşească acest moment, chiar împrietenindu-se pe parcurs cu fostul său rival în ale funcţiei de conducere, concentrându-şi eforturile în calitatea sa de bibliotecar principal în vederea apărării intereselor bibliotecii, a posturilor şi a bugetului acestor instituţii: „*Fac tot ce este omeneşte posibil pentru a apăra interesele bibliotecii, deşi în sinea mea stau şi mă minunez că pentru această cauză publică sunt nevoit să depun nişte strădanii atât de vehemente"*,[3] fiind în schimb deosebit de mândru atunci când constata performanţele ştiinţifice ale angajaţilor instituţiei.[4] Paralel a avut şi o viaţa socială deosebit de activă – a mers deseori la teatru, la operă, la vernisaje, la lansări de carte, a organizat numeroase serate literare, iar la sfârşit de săptămână mergea în excursii. Pe baza multelor sale studii şi articole de specialitate, la 10 octombrie 1901 a devenit titularul cursului de biblioteconomie de la Universitatea din Cluj, în cadrul căruia, timp de 18 ani, mai bine de 1.000 de cursanţi au beneficiat de cunoştinţe de specialitate din domeniul biblioteconomiei, a istoriei cărţii, a bibliotecilor, a bibliografiilor, a presei etc.[5] Bunul său prieten, Petelei István, remarca în context faptul că o altă persoană, nobilă, ar fi beneficiat din plin de privilegiile oferite de calitatea de profesor fără să fi făcut nici un efort, pe când Gyalui muncea fără răgaz şi în noua sa calitate.[6]

În anul 1906 încearcă înfiinţarea unei catedre de biblioteconomie, cerere respinsă însă de către Apponyi Albert, ministrul instrucţiunii publice.[7] Demersurile sale continuă însă, cu motivaţia că în Ungaria unele persoane vor să facă biblioteci fără bibliotecari, pentru că în afara câtorva biblioteci de stat în celelalte instituţii sunt diletanţi.[8]

Cursul de biblioteconomie pe care l-a ţinut până în 1919 conţinea următoarele module: I. Dezvoltarea scrisului şi a tipografiei cu privire specială la istoria tipografiilor din Ungaria. II. Istoria şi arta cărţii, în special istoricul legăturii si ilustraţiei de carte. III. Istoria bibliotecilor. IV. Biblioteconomie teoretică şi practică. Apariţia şi dezvoltarea bibliotecilor moderne. Construirea şi amenajarea bibliotecilor. Organizarea cataloagelor. Tipurile de biblioteci. Legi şi tratate cu privire la biblioteci. V. Bibliografie practică: descrierea publicaţiilor. Alcătuirea de bibliografii şi repertorii. Tehnica muncii ştiinţifice. Cele mai importante lucrări de bibliografie.[9] Începând cu anul universitar1912/1913 a iniţiat un nou curs intitulat Istoria şi bibliografia presei, care conţinea prelegeri despre istoricul presei maghiare şi internaţionale. Se pare că aceste cursuri, gratuite de altfel, se ţineau de două ori pe săptămână.[10]

După finalizarea lucrărilor de construire a noului sediu atât cursurile cât şi activităţile

---

[1] Gyalui Farkas, *A torinoi nemzeti könyvtár katasztrofája után*, „*Budapesti Hírlap*", 5.IV. 1905, p. 10.

[2] CMBAM, Ms. 326/801, scrisoarea lui Gyalui Farkas către Ferenczi Zoltán ,Cluj, 20.II.1900, fila 1.
[3] CMBAM, Ms.326/802, scrisoarea lui Gyalui Farkas către Ferenczi Zoltán, Cluj, 5.III.1900, fila 2.
[4] CMBAM, Ms. 326/807, scrisoarea lui Gyalui Farkas către Ferenczi Zoltán, Cluj, 9.V.1910, fila 1.
[5] *A konyvtári tudományok a kolozsvári M. Kir. Ferencz Jozsef Tudományegyetemen*, Magyar Könyvszemle, 1901, p. 417.
[6] CMBNU, Oct. Hung. 1823, scrisoarea lui Petelei István către Gyalui Farkas, Târgu Mures, XI.1901.
[7] *Emlekirata Gyalui Farkasnak a kolozsvári egyetemen egy konyvtári tanszék létesítese ügyében*, Kolozsvár, 1906.
[8] Gyalui Farkas, *A magyar könyvtárak ügye*, *„ Budapesti Hírlap*", 1.X.1910, p.33.
[9] „*Grafikai Szemle*", 1902, I, p.8
[10] *A kolozsvári Ferencz Jozsef Magyar Királyi Tudomany-Egyetem almanachja és tanrendje*. Kolozsvár, 1901, p. 7.

practice se ţineau în sala festivă a instituţiei. La un curs de-al său participau în medie 60-100 de cursanţi, printre ei numărându-se şi viitorii episcopi reformaţi Ravasz László şi Makkai Sándor, precum şi istoricul Lukinich Imre.[1]

În 1911 i se împlineşte parţial dorinţa şi visul. Devine director adjunct al bibliotecii clujene, calitate în care se preocupa printre altele şi de rezolvarea problemei legate de drepturile de pensionare ale angajaţilor bibliotecii, iar în anii primului război mondial are în grija sa funcţionarea cât de cât normală a bibliotecii în condiţiile vitrege de război.[2] Iar atunci când bibliografii Monoki István şi Valentiny Antal au ajuns prizonieri pe frontul rusesc, trimite o scrisoare exploratorului şi politicianului norvegian F. Nansen, laureat al premiului Nobel, care tocmai în perioada respectivă se preocupa de soarta refugiaţilor si a prizonierilor de război, rugându-l ca în măsura posibilităţilor sale să se preocupe şi de soarta celor doi bibliotecari clujeni, identificându-i în cele din urma pe cei doi prin intermediul unui deputat rus, prieten de-al său, într-un lagăr din Krasnoiarsk. Deputatul a delegat la faţa locului pe un avocat de-al său pentru a intra în contact cu aceştia, oferindu-le posibilitatea de a avea condiţii de trai mai omeneşti decât ceilalţi prizonieri, propunere refuzată însă cu hotărâre de către cei doi. Izbucnind o epidemie de tifos, avocatul a trimis în lagăr un medic, datorită căruia cei doi clujeni au scăpat cu viaţa. Mai târziu Monoki a ajuns în Suedia, iar de acolo a revenit apoi la Cluj. Împrejurările prin care Valentiny Antal a scăpat şi a ajuns la Cluj, la nivelul actual al cercetării mele încă nu-mi sunt cunoscute.[3]

În toamna anului 1916, odată cu creşterea pericolului de război, Gyalui, împreună cu Erdélyi, a făcut eforturi enorme pentru salvarea celor mai preţioase valori ale bibliotecii, organizând împachetarea manuscriselor şi incunabulelor şi transportarea lor, în împrejurări pline de peripeţii şi punerea lor la adăpost într-un seif bancar tocmai din Budapesta. Aspect îmbucurător este faptul că, după încetarea războiului valorile respective au fost readuse la Cluj.[4]

Demn de semnalat este faptul că Gyalui, încă în 1897, a publicat un volum prin care a luat apărarea legii depozitului legal [5]. Prin intermediul acestui volum a încercat să convingă tipografiile despre necesitatea şi importanţa trimiterii exemplarelor legale către biblioteci, unul dintre argumentele sale fiind acela că exemplarul legal ar avea şi funcţia de reclamă pentru tipografia respectivă, ele constituindu-se în surse valoroase, dacă nu chiar unice pentru viitoarea cercetare istorică. Iar concepţia sa despre rolul biblioteconomiei a fost definită într-un studiu dedicat rolului şi funcţiei biblioteconomiei.[6]

Una dintre funcţiile principale ale biblioteconomiei moderne – aprecia Gyalui – constă în facilitarea accesului unui public cât mai numeros, sprijinirea construirii unor biblioteci care apoi să devină adevărate ateliere culturale. Biblioteconomia ar trebui să-i înveţe pe bibliotecari care sunt responsabilităţile şi sarcinile bibliotecii şi cum ar putea fi îndeplinite sarcinile respective. Ar trebui să demonstreze şi să evidenţieze drepturile cititorilor, cartea nefiind a bibliotecii, ci a publicului cititor care o foloseşte întru formarea sa spirituală. Biblioteca păstrează cartea, dar numai pentru a fi folosită un răstimp cât mai îndelungat şi de cât mai multe persoane. O altă atribuţie a biblioteconomiei ar fi aceea de a cerceta istoria marilor biblioteci în scop mobilizator, încurajator şi de a fi exemplu de urmat.

S-a pronunţat totodată şi pentru dezvoltarea sistemului de biblioteci publice care abia în perioada respectivă au început să apară în Ungaria. În acelaşi timp a considerat că în acest demers este mare nevoie şi de iniţiativă venită din partea societăţii, centralismul excesiv, contribuind doar la agravarea situaţiei din domeniu. În context a criticat listele de cărţi propuse spre achiziţionare pentru bibliotecile rurale, alcătuite tocmai la Budapesta.[7]

În paralel cu aceasta a susţinut cu convingere şi implementarea împrumutului inter-

---

[1] Arhiva Eparhiei Reformate din Ardeal (în continuare AERA), Gyalui Farkas, *Emlékirataim* ,I, p. 65.
[2] CMBAM, Ms. 326/818, scrisoarea lui Gyalui Farkas către Ferenczi Zoltán, Cluj, 22.V.1912, f. 1.
[3] AERA, Gyalui Farkas, *Emlékirataim*, p. 38.
[4] *Ibidem*, p. 96.
[5] Gyalui Farkas, *A nyomdatermékek köteles példányai*, Kolozsvár, Minerva, 1897.
[6] Idem, *A könyvtári tudomanyok célja és feladata Magyarországon*, Kolozsvár, 1904.
[7] *Ibidem*, p. 34.

bibliotecar internațional.[1]

După schimbările intervenite în 1918 în urma cărora în fruntea Bibliotecii Universității a fost instalat ca director Eugen Barbul, Gyalui Farkas, datorită meritelor sale în domeniu, a fost menținut în cadrul bibliotecii şi de către noua administrație, care i-a încredințat funcția de director tehnic al instituției, funcție în care Gyalui – conform memoriilor sale – a colaborat foarte bine pe toate planurile cu noul şef al bibliotecii, apreciind atitudinea normală, realistă a noului director. Împreună cu Gyalui au rămas pe posturi şi majoritatea funcționarilor maghiari ai bibliotecii. În aceşti ani Gyalui a îndeplinit o sarcină culturală istorică împreună cu ceilalți colegi ai săi din bibliotecă.

Extrem de bogatele şi variatele sale scrieri literare au văzut lumina tiparului în presa din Cluj (*Magyar Polgár, Kolozsvári Közlöny, Erdélyi Híradó, Kolozsvári Hírlap*), cotidiane din Budapesta (*Budapesti Hírlap, Pesti Hírlap, Budapesti Napló, Magyar Hírlap, Fővarosi Lapok, Magyar Nemzet, Magyar Újsag etc.*), în presa din Braşov şi Oradea, în reviste clujene (*Erdélyi Múzeum, Erdélyi Lapok, Erdélyi Irodalmi Szemle, Erdély, Pasztortűz, Erdélyi Helikon*) şi budapestane (*Ország Világ, Budapesti Szemle, Irodalomtörténeti Közlemények, Magyar Nyelvőr* etc), precum şi în mai multe anuare şi almanahuri. A tradus printre altele din Carmen Sylva, Maupassant, Jules Verne, Emil Zola, Alfonse Daudet.

Operele sale literare au apărut după cum urmează: primul său volum de nuvele a văzut lumina tiparului la Cluj, în 1895, cu titlul *Nálunk vidéken.* (Pe la noi în provincie). În anul următor a publicat romanul istoric *A szabadító* (Eliberatorul). Comedia într-un act *Mézes hetek után* ,după trei ediții maghiare, a apărut şi în traducere germană şi română (După săptămânile de miere), precum şi în engleză şi finlandeză. A urmat monologul *A telefon vidéken* (Telefonul în provincie), prezentat prima oară pe scena Teatrului Național din Cluj, la 27 noiembrie 1892. Cele în total 8 piese de teatru ale sale au fost jucate pe scena Teatrului Național din Cluj, precum şi pe scenele mai multor teatre din Budapesta şi din Rusia.

Pentru meritele sale literare şi profesionale deosebite a fost decorat adeseori cu ordine şi medalii naționale şi internaționale, devenind membru al diverselor societăți ştiințifice şi culturale. Astfel, timp de 11 ani (1893-1904), a fost secretar al Erdélyi Irodalmi Társaság (Societatea Literară Ardeleană), iar din 1923 a devenit membru de onoare al societății. În anii 1890 a devenit membrul, iar ulterior preşedintele de onoare al lojei masonice Unio din Cluj. A fost de asemenea membru al Societații Literare Kemény Zsigmond din Târgu-Mureş, membru al Institutului Internațional de Bibliografie din Bruxelles, al Societății Gutemberg din Mainz, care pentru activitatea sa depusă în domeniul istoriei tiparului l-a onorat cu medalia de argint. În 1916 s-a pus în discuție ca să primească titlu nobiliar, însă Gyalui a dorit mai degrabă o creştere de salariu. În 1925 a obținut Steaua României în grad de ofițer, iar în 1924 din partea Republicii Franceze a fost decorat cu Ordinul Palmes Academiques cl. I. la care s-a adăugat şi titlul de Officier de l'Instruction Publique.

Aceste rezultate ale sale sunt cu atât mai valoroase cu cât viața sa de familie nu a fost lipsită de griji şi probleme. Soția sa, Brachfeld Gizella, o apreciată violonistă, a încetat din viață în 1914. Ca semn de iubire şi respect, piatra sa de mormânt a fost proiectată de însuşi Gyalui, în formă de vioară, fiind şi în prezent una dintre cele mai frumoase pietre funerare din cimitirul evreiesc din Cluj. Gyalui mult timp nu şi-a revenit după pierderea soției pe care o iubea enorm. Fiica sa Ilona, profesoară de literatură franceză, prin anii '30 s-a stabilit în Anglia unde a încetat din viață în 1939. Fiul său Jenő a fost scenaristul şi directorul primului Studio de film din Transilvania, din proprietatea lui Janovics Jenő, regizând mai multe filme artistice şi documentare. Gyalui Farkas a încetat din viață în anul 1952, la Cluj.

În finalul incursiunii noastre în viața şi activitatea bibliotecarului Gyalui Farkas apreciem că întreagă sa existența a fost consacrată cărții, bibliotecii, literaturii şi culturii clujene.

[1] Gyalui Farkas, *Külföldi könyvtárakról*, p. XII.

Seria filatelică multiculturală
Librariana

Vladimir F. Wertsman[1]

Partea I: Bibliotecari renumiți prezenți pe seriile filatelice emise în întreaga lume

Toate țările de pe glob, mai mari sau mai mici, se mândresc cu propria moştenire culturală, iar bibliotecile şi arhivele sunt instituții cu rol fundamental în prezervarea acesteia. Însă după cum bine ştim, bibliotecile şi arhivele nu pot exista fără bibliotecari şi arhivari. În decembrie 1999, *American Libraries*, publicația oficială a Asociației Bibliotecilor Americane (ALA), ne-a reamintit că profesia de bibliotecar îşi are originile în urmă cu mai bine de 4.000 de ani; au fost descoperite cataloage de bibliotecă ale unor texte religioase cu scriere cuneiformă, în limba sumeriană, datând aproximativ din anul 2000 î.e.n. Colectarea, prezervarea, organizarea şi împărtăşirea cunoaşterii şi realizărilor umane acumulate de-a lungul a peste patru milenii, reprezintă demersuri culturale importante. Scriitorul Archibald MacLeish nota în lucrarea sa, *A Time to Speak*, publicată în anul 1941: „*...bibliotecarii nu sunt doar păstrătorii cărților, ai tipăriturilor şi ai altor documente aflate pe rafturile bibliotecilor, ci şi ai dovezilor spiritualității umane – înregistrări ale viziunii umanității asupra lumii şi asupra ei înseşi*."

În ciuda meritelor şi a realizărilor bibliotecarilor, bibliotecilor şi arhivelor de-a lungul a atâtor milenii, şi a rolului seriilor filatelice în evidențierea elementelor geografice, istorice şi culturale unice, specifice fiecărei națiuni, este destul de surprinzător să descoperim prezența doar a câtorva biblioteci şi bibliotecari de seamă, în cadrul unor asemenea serii. Ei reprezintă un soi de *rara avis* în lumea filatelică, super-saturată de milioane de timbre ilustrând sute de teme precum regalitatea, lideri de guverne, personalități bine-cunoscute, nave maritime şi avioane, simboluri naționale, flora şi fauna, unele sporturi, ca să amintim doar câteva dintre ele. Din 191 de țări membre ale Națiunilor Unite, doar vreo douăzeci au emis ediții filatelice portretizând bibliotecari de seamă. Bibliotecile şi arhivele se regăsesc din ce în ce mai frecvent în ediții filatelice emise de tot mai multe țări, însă încă nu sunt prezente la fel de constant în peisajul filatelic ca alte subiecte sau tematici; există zeci de țări care n-au inclus în repertoriul lor filatelic nici un fel de reprezentări ale bibliotecilor, arhivelor sau bibliotecarilor celebri.

Prezentăm mai jos o listă a bibliotecarilor, arhiviştilor şi a unor importanți sponsori ai bibliotecilor care au fost reprezentați pe timbre poştale cu mențiunea țării emitente şi a datei când au apărut pentru prima oară pe astfel de timbre. În afară de a indica gradul în care bibliotecarii au găsit o anumită apreciere în cadrul reprezentărilor culturale ale țărilor lor, această listă relevă, de asemenea, faptul că anumite personalități literare şi istorice foarte bine-cunoscute, au debutat în activitatea profesională sau au lucrat la un moment dat ca bibliotecari. Timbrele marcate cu litera (S) în combinație cu anumite cifre, au fost selectate din ediția pe anul 2004 a publicației *Scott's Standard Postage Stamp Catalog*, cuprinzând cinci volume.

Statele Unite ale Americii

1847: primul timbru din lume portretizând un bibliotecar a fost acela care-l reprezenta pe **Benjamin Franklin** (1706-1790), fondator al primei biblioteci pe bază de abonament din America, predecesoare a sistemului bibliotecilor publice. (S/1). Alte ediții filatelice cu reprezentarea lui Franklin au fost emise în anii 1850 şi mai târziu.

1856: şi **Thomas Jefferson** (1743-1826), al treilea preşedinte al Americii, a fost un mare bibliofil şi colecționar. A catalogat şi clasificat materiale bibliografice pentru Universitatea din Virginia. Colecția personală a preşedintelui, de peste zece mii de cărți, a devenit nucleul din care s-a

[1] **Vladimir F. Wertsman** este preşedintele Comitetului pentru Documente Multiculturale al *Ethnic and Multicultural Information Exchange Round Table (EMIERT)* ALA şi colaborator constant al publicației *MultiCultural Review*.

dezvoltat Biblioteca Congresului. (S/12). Alte serii filatelice cu Thomas Jefferson au fost emise în anii 1860, dar şi ulterior.

1940: Henry W. Longfellow (1807-1882), poet şi profesor de limbi moderne, a lucrat ca bibliotecar la Colegiul Bowdoin din Brunswick, Maine, între anii 1829 şi 1835. (S/864)

1960: Andrew Carnegie (1807-1882), industriaş de origine scoţiană, considerat „sfânt patron al bibliotecilor", a donat 56.162.662 de dolari pentru înfiinţarea a 2.509 biblioteci în ţările vorbitoare de limba engleză şi a altor 1.679, în Statele Unite. (S/1171)

1986: John Harvard (1607-1638) a fost profesor şi pastor asistent. Bibliofil pasionat, a adunat o colecţie impresionantă de cărţi în scurta sa viaţă şi a donat peste 300 din ele, în vederea înfiinţării unui colegiu şi a bibliotecii aferente acestuia, ambele preluând ulterior numele de *Harvard*. (S/2190)

2002: serie filatelică reprezentându-l pe renumitul poet **Ogden Nash** (1891-1982), care a lucrat ca bibliotecar la Biblioteca Congresului în timpul celui de-al doilea război mondial. (S/3569)

Antigua&Barbuda
1995: Aleksandr Soljeniţin (1918 -), laureat rus al premiului Nobel pentru literatură şi important disident al regimului comunist sovietic, a lucrat ca bibliotecar al închisorii, începând cu 1947, în perioada încarcerării sale într-un lagăr de muncă din Rusia. (S/1943-1944)

Austria
1931: Franz Grillparzer (1791-1872), poet şi dramaturg, a lucrat pentru o perioadă scurtă de timp la Biblioteca Curţii Imperiale Austriece, activând ulterior, începând cu 1815, în cadrul Arhivelor Ministerului de Finanţe. În 1832 a devenit directorul aceleiaşi instituţii, funcţie pe care a exercitat-o până în anul 1856. (S/B494)

Belarus
1998:Adam Mickiewicz (1798-1855), a cărui naţionalitate este încă disputată atât de Belarus, cât şi de către Polonia, a apărut în ediţii filatelice emise de ambele ţări. Vezi adnotarea cu privire la Polonia. (S/241)

Chile
1953: Publicistul, diplomatul şi bibliograful **José Toribio Medina** (1852-1932) şi-a constituit o colecţie personală şi a donat-o Bibliotecii Naţionale din Chile. (S/273-274)

China
1950: Liderul comunist **Mao Zedong** (1893-1979) a lucrat ca bibliotecar-asistent în cadrul departamentului de periodice al Universităţii din Beijing, în anul 1918. Cultul personalităţii lui Mao Zedong a determinat ulterior generarea unor ediţii filatelice de milioane de timbre, de diverse dimensiuni şi culori, emise de China şi alte câteva ţări [asiatice, n.n.] (S/11)

Cuba
1957: Figarola Caneda (1852-1926) a fost primul director al Bibliotecii Naţionale cubaneze. (S/C167)

Ecuador
1942: Alfred Baquerizo Moreno (1859-1951), ales de două ori preşedinte al Ecuadorului, a fost director al Bibliotecii Publice Guayaquil, în anul 1890. (S/406)

Franța
1944: Jean-Baptiste Colbert (1619-1683), prim-ministru al Regelui Ludovic al XIV-lea, a avut un rol extrem de activ în dezvoltarea Bibliotecii Regale, actualmente Biblioteca Națională a Franței, asumându-şi, de asemenea, rolul de administrator al bibliotecii inițiale. (S/B183)

1953: Istoricul **Jules Michelet** (1798-1874) a fost şeful Secției de Istorie din cadrul Arhivelor Naționale din Paris, între anii 1831 şi 1852. (S/B280)

1957: Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832). Vezi adnotarea cu privire la Germania. (S/863)

Germania
1926: Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832), poet, dramaturg, om de stat şi cercetător german, a fost administratorul Bibliotecii Ducale de la Weimar între anii 1797 şi 1832, precum şi al Bibliotecii Universității din Jena, între 1817 şi 1832. (S/351) În anii care au urmat celui de-al doilea război mondial, au fost emise serii filatelice reprezentându-l pe Johann Wolfgang von Goethe, atât în Germania de Est (RDG), cât şi în Germania Occidentală.

1926: reputatul filosof **Immanuel Kant** (1724-1804) a activat ca bibliotecar-asistent în cadrul bibliotecii organizate în Castelul Königsberg din Prusia, între anii 1766 şi 1772. (S/356). În anii care au urmat celui de-al doilea război mondial, au fost emise serii filatelice reprezentându-l pe Immanuel Kant, atât în Germania de Est (RDG), cât şi în Germania Occidentală.

1926: Gotthold Ephraim Lessing (1729-1781), dramaturg şi critic de teatru, a lucrat ca bibliotecar în cadrul Bibliotecii Herzog August din Wolfenbüttell, din anul 1770 şi până la moartea sa. (S/359). După cel de-al doilea război mondial, au fost emise serii filatelice reprezentându-l pe Gotthold Ephraim Lessing, atât în Germania de Est (RDG), cât şi în Germania Occidentală.

1926: Baronul Gottfreid Wilhelm von Leibniz (1646-1716), reputat filosof, matematician şi cercetător german, a activat ca bibliotecar în cadrul Bibliotecii Ducale din Hanovra între 1676 şi 1690, precum şi în cadrul Bibliotecii Herzog August din Wolfenbüttell, din anul 1690 şi până la moartea sa. (S/360) După cel de-al doilea război mondial, au fost emise serii filatelice reprezentându-l pe Baronul Gottfreid Wilhelm von Leibniz, atât în Germania de Est (RDG), cât şi în Germania Occidentală.

1947: Johann Christian Friedrich Hölderin (1770-1843) a lucrat ca bibliotecar în cadrul Bibliotecii Contelui de Hessen-Homburg, între anii 1804 şi 1806. (S/8N2). Timbrele poştale reprezentându-l pe Johann Christian Friedrich Hölderin au fost emise atât în Germania de Est (RDG), cât şi în Germania Occidentală.

1975: scriitorul **Jacob Grimm** (1785-1863) a activat ca bibliotecar în cadrul Bibliotecii Electorale a lui Jerome Bonaparte, în Kassel, între 1816 şi 1829, precum şi în cadrul Universității Göttingen, din 1830 şi până în 1837. (S/1661-1662, DDR)

1975: Wilhelm Grimm (1786-1859), frate şi coautor al scriitorului Jacob Grimm, a lucrat în cadrul aceleiaşi universități şi a apărut pe acelaşi timbru cu fratele său. Timbrul poştal respectiv a fost emis în Germania de Est, şi este identic cu cel descris la poziția anterioară. (S/1661-1662, DDR)

Ungaria
1964: Ervin Szabó (1835-1919) a fost un activist marxist şi primul director al Bibliotecii Municipale din Budapesta, înființată în anul 1904. A introdus o modificare minoră în ceea ce priveşte utilizarea Sistemului Zecimal Dewey în țara sa.(S/1586)

India
1992: Dr. Shiri Shihali Ramarit Ranganathan (1892-1972), reputat autor, bibliotecar şi pedagog renumit pe plan internațional, a formulat cele Cinci Legi ale Biblioteconomiei. (S/1430)

Italia
1950: Istoricul **Lodovico Antonio Muratori** (1672-1750) a fost bibliotecar în cadrul Bibliotecii Ambrosiana din Milano între anii 1694 şi 1700, iar din anul 1700 şi până la moartea sa, a fost angajat ca bibliotecar particular al Ducelui de Modena. (S/540)

Olanda
1950: Politicianul **Jan van der Does**, cunoscut sub numele de Janus Dousa (1545-1604), a fost primul bibliotecar al Universității din Leyden, între anii 1587 şi 1591, precum şi curator al Universității, din anul 1575 şi până la sfârşitul vieții sale. (S/328)

Norvegia
1985: Carl Deichman (1705-1780), a fost fondatorul sistemului bibliotecilor din Norvegia, în secolul al XVIII—lea. (S/867)

Peru
1951: Ricardo Palma (1833-1919) a fost un poet peruan care a îndeplinit funcția de director al Bibliotecii Naționale din Lima, între anii 1884 şi 1912. (S/C326)

Filipine
1949: Profesorul de drept **Teodoro Kalaw** (1884-1940), a deținut în două rânduri funcția de director al Bibliotecii şi al Muzeului Național din Manila, în anii 1916-1917, precum şi din anul 1929 şi până la sfârşitul vieții. (S/B1)

1949: Trinidad H. Pardo de Tavera (1857-1925), antropolog, fizician şi scriitor peruan, a fost director al Bibliotecii şi al Muzeului Național timp de doi ani, din 1923 şi până la moartea sa, survenită doi ani mai târziu. (S/B2)

Cristobal Epifanio de los Santos (1871-1928), istoric, funcționar public şi editor**,** a fost director al Bibliotecii şi al Muzeului Național din anul 1925 şi până la moartea sa, în anul 1928. (S/B3)

Toate aceste personalități filipineze sunt reprezentate pe serii filatelice emise cu scopul de a sprijini reconstrucția bibliotecilor care au suferit distrugeri în timpul celui de-al doilea război mondial.

Polonia
1944: Konrad Celtes (Celtis) (1459-1508), umanist, profesor şi scriitor polonez care a organizat Biblioteca de la curtea vieneză între anii 1497 şi 1508. (S/NB36)

1949: Adam Mickiewicz (1798-1855), poet, profesor şi patriot, a luptat pentru independența țării sale. Exilat în Franța, a lucrat ca bibliotecar la Bibliotheque d'Arsenal timp de trei ani, din 1845 şi până în 1848. (S/415)

România
1975: Mihai Eminescu (1850-1889), cel mai important poet național, a lucrat ca bibliotecar şi ulterior a funcționat ca director al Bibliotecii Universității din Iaşi, între 1884 şi 1886. (S/2548)

Rusia (inclusiv fosta Uniune Sovietică)
1944: Ivan Krilov (1769- 1844) a fost scriitor, jurnalist, autor de piese de teatru si poet, a tradus fabule în limba rusă. A lucrat ca bibliotecar secundar în cadrul Bibliotecii Imperiale din Sankt Petersburg între anii 1812 şi 1841. (S/957-958)

1956: reputatul matematician şi profesor universitar **Ivan N. Lobacevski** (1793-1856) a reorganizat Biblioteca Universitară din Kazan. El a făcut noi achiziţii de carte şi a fost director al bibliotecii respective între anii 1825 şi 1835. (S/1822)

1956: Nadejda K. Krupskaia (1869-1939), soţia lui Lenin şi activistă comunistă independentă, a organizat reţeaua bibliotecilor Sovietului şi a contribuit la dezvoltarea reţelei de biblioteci a republicilor sovietice. (S/1831)

1989: Li Dazhao (**Li-Tachao**) (1889-1927) lider comunist chinez, profesor universitar şi director al Bibliotecii Universitare din Beijing, în timpul primului război mondial. De asemenea, l-a ajutat pe Mao Zedong să ajungă în poziţia de bibliotecar secundar în cadrul departamentului de periodice al aceleiaşi biblioteci. (S/5816) Vezi şi paragraful despre China.

Spania
1991: Maria Moliner (1900-1981) a fost un reputat lingvist şi arhivist. (S/2643)

Elveţia
1933: Jean Baptiste Girard, cunoscut sub numele de *Părintele Gregoire* (1765-1850), a fost călugăr franciscan şi pedagog. A activat ca arhivist în cadrul Ministerului Cultelor şi Ştiinţelor din Berna, între 1799 şi 1803. (S/B68)

1934: Albrecht von Haller (1708-1777), anatomist, medic, botanist şi poet, a lucrat ca şef de serviciu în cadrul Bibliotecii Municipale din Zürich în anii 1735 şi 1736. (S/B72)

Uruguay
1942: Francisco Acuna de Figueroa (1790-1862) poet şi autor al imnurilor naţionale ale Uruguayului şi Paraguayului, a fost director al Bibliotecii şi Muzeului din Montevideo, în anii 1840. (S/512-517)

Vatican
1946: Papa Marcellus al II-lea, (1501- 1555), anterior cardinal Marcello Cervini degli Spannochi, a lucrat ca bibliotecar al Vaticanului între 1548 şi 1555. Ales papă în anul 1555, a îndeplinit această înaltă demnitate timp de douăzeci şi două de zile calendaristice înainte de decesul său, survenit în urma unei boli. (S/118)

1955: Papa Nicolae al V-lea (1398-1455), anterior cardinal Tommaso Parentucelli, a fost un mare bibliofil şi colecţionar de manuscrise latine şi greceşti. A organizat Biblioteca Medici de la Mănăstirea San Marco din Florenţa, precum şi Biblioteca Vaticanului. (S/197-199)

1975: Bartolomeo Sacchi (1421-1481), cunoscut, de asemenea, sub numele de **Platina**, a fost primul bibliotecar al Vaticanului, numit fiind de Papa Sixtus al IV-lea. A fost reprezentat pe un timbru aniversar, cu ocazia împlinirii a 500 de ani de la înfiinţarea Bibliotecii Vaticanului. (S/582)

1981: Papa Pius al XI-lea (1857-1939), anterior Cardinal Ambrogio Damiano Ratti, a activat ca bibliotecar în cadrul Bibliotecii Ambrosiana între anii 1888 şi 1911, precum şi ca bibliotecar la Biblioteca Vaticanului, din 1911 şi până în 1918. (S/1681-1684)

Concluzie

Deşi suntem foarte mândri de faptul că bibliotecarii menționați în această primă parte a articolului nostru au fost reprezentați pe timbre poştale, acest subiect a fost total neglijat de către marea majoritate a statelor care fac parte din Organizația Națiunilor Unite, precum şi de către UNESCO, organizația cu profil cultural-științific a Națiunilor Unite. Este regretabil faptul că aproape toți bibliotecarii care apar pe serii filatelice sunt fie reprezentanți ai secolelor trecute, fie nu mai sunt printre noi, cu excepția lui Aleksandr Solenițin (care a apărut pe un timbru emis de statul caribian Antigua&Barbuda).

E timpul să atenționăm toate administrațiile poştale din toate statele, de pe toate continentele, inclusiv din țara noastră [SUA, n.n.], asupra necesității de a-şi îndrepta atenția asupra anumitor bibliotecari, arhivişti sau fondatori de bibliotecă valoroşi, şi a le promova imaginea în mod constant şi imparțial, prin reprezentarea lor pe serii filatelice atractive. Ca un exemplu ilustrativ în acest sens, Statele Unite nu a emis încă nici un timbru cu imaginea lui Melvin Dewey, al cărui Sistem Zecimal de Clasificare a fost adoptat de către numeroase biblioteci, în tot atâtea țări ale lumii.

Federația Internațională a Asociațiilor de Biblioteci (IFLA), Asociația Bibliotecilor Americane (ALA), împreună cu Unesco, ar trebui să stabilească anumite comitete sau grupuri operative care să se implice în problema apariției bibliotecarilor şi bibliotecilor pe timbrele poştale. (Cei care se ocupă de această problemă în Statele Unite pot contacta Comitetul Consultativ *Citizen's Stamp*, la adresa c/o Stamp Management, U.S. Postal Service, Room 4474EB, 475 L'Enfant Plaza SW, Washington, DC 20260-6756).

Ca filatelist pasionat încă din primii ani de şcoală petrecuți în România şi ca membru ALA de peste 35 de ani, consider că problema apariției reprezentării bibliotecarilor şi bibliotecilor pe timbre poştale nu este doar una de interes filatelic, sau biblioteconomic, cum ar putea părea la o analiză superficială. Este, de fapt, o problemă de interes şi orgoliu cultural pentru orice țară, e de interes până şi pentru politicieni, pedagogi, profesionişti ai culturii, artişti, precum şi pentru alte categorii care înțeleg faptul că bibliotecile şi bibliotecarii reprezintă elemente intrinseci ale patrimoniului şi moştenirii culturale ale oricărei țări şi ca atare, merită să fie reprezentate, din punct de vedere filatelic, pe acelaşi picior de egalitate cu alte teme şi subiecte din domeniul cultural.

Partea a II-a: Biblioteci şi arhive apărute pe serii filatelice în întreaga lume

E greu de imaginat, chiar şi în cele mai fanteziste viziuni ale autorilor de science-fiction, că civilizația umană ar putea exista fără biblioteci, arhive şi fără documentele pe care le prezervă şi le-au prezervat timp de milenii (cărți, periodice, microfilme, fotografii, înregistrări audio şi video etc.). Toate statele lumii, mai mici sau mai mari, indiferent că sunt sau nu membre ale ONU, demonstrează faptul că bibliotecile şi arhivele au fost, sunt şi vor rămâne piloni esențiali în contextul moştenirii culturale şi al civilizației naționale. În ciuda acestui adevăr axiomatic, din punct de vedere filatelic, perspectiva e alta, datorită faptului că se emit nenumărate serii de timbre, pe teme tot atât de variate. Timbrele ce prezintă imagini ale unor biblioteci sunt relativ rare, în comparație cu cele pe tematică diversă; de asemenea, se remarcă o discontinuitate în emiterea lor sau lipsesc cu desăvârşire din repertoriul filatelic al anumitor țări.

Totuşi, în comparație cu imaginile de arhivişti şi bibliotecari, bibliotecile şi arhivele apar mai frecvent pe asemenea timbre şi în serii filatelice emise de un număr mult mai mare de țări. Anumite state, ca de exemplu Canada, ilustrează imagini ale clădirilor care adăpostesc biblioteci, fără a oferi aceeaşi oportunitate şi în ceea ce priveşte reprezentarea pe timbre a personalităților de marcă ale domeniului. Per ansamblu, mai mult de 120 de țări au emis timbre reprezentând biblioteci şi arhive, în comparație cu doar câteva zeci dintre ele, care au emis timbre cu imagini ale unor bibliotecari şi arhivişti.

În cele ce urmează, vom face „cunoştință" în ordine cronologică, cu bibliotecile care au apărut pentru prima oară pe seriile filatelice emise de țările cărora le aparțin.

1870-1940

Statele Unite, care a emis primul timbru poştal ilustrând bibliotecari sau arhivişti (de exemplu, Benjamin Franklin, în 1847) a fost, de asemenea, prima ţară care a emis timbre reprezentând imagini ale unei biblioteci. Biblioteca Mercantile din New York a apărut pe diverse timbre între anii 1870 şi 1875. **Canada** a devenit a doua ţară care a emis timbre fiscale cu imaginea Bibliotecii de Drept Halifax din Noua Scoţie, în anul 1879, precum şi în anii următori. **Belgia** a fost cea de-a treia în această ierarhie, cu seriile sale filatelice reprezentând Biblioteca Universităţii Louvain, care au circulat între 1915 şi 1920. **Spania** a tipărit în anul 1916 timbre poştale cu Biblioteca Naţională din Barcelona. **Austria** a emis, de asemenea, în 1923, un timbru reprezentând Biblioteca Abbey din Melk, iar şase ani mai târziu, un timbru cu Biblioteca Naţională Austriacă. **Islanda** a emis un timbru reprezentând Biblioteca şi Arhivele Naţionale, în 1925, iar în 1927, regăsim Biblioteca de Stat Tartu pe un timbru **estonian.** În deceniul următor, în **Finlanda** a fost emisă o serie filatelică ce prezenta Biblioteca Universităţii din Helsinki (1932); au mai apărut pe serii filatelice similare Biblioteca Universităţii Khartoum în **Sudan** (1935); Biblioteca Centrală Municipală din Copenhaga, în **Danemarca**, în 1936; Biblioteca şi Arhivele Naţionale din Santo Domingo, **Republica Dominicană**, în 1936; Biblioteca Octagon din **Ceylon** (1938), în vremea respectivă colonie britanică; de asemenea, printre acestea s-a numărat şi Biblioteca de Stat Lenin din Moscova, **Uniunea Sovietică** (1939).

Anii 1940

În ciuda ravagiilor celui de-al doilea război mondial, bibliotecile au continuat să fie reprezentate pe timbrele poştale. Jumătate dintre acestea erau emise de ţări care nu fuseseră implicate în război, însă cealaltă jumătate vedeau lumina tiparului în mijlocul unui conflict care a lăsat multe dintre bibliotecile europene în ruină. Timbrele emise în perioada celui de-al doilea război mondial au ilustrat, printre altele, Biblioteca Publică din Morelia, **Mexic** (1940), Biblioteca Dr. José Francia din **Paraguay** (1940), Biblioteca Universităţii Jagielloniene din Cracovia, **Polonia**, la vremea aceea sub ocupaţie nazistă (1940), Biblioteca Centrală Universitară din Bucureşti, **România**, în 1941; Biblioteca Naţională a **Columbiei** din Bogota (1941) a apărut şi ea în câteva serii filatelice; la fel şi biblioteca confesională organizată în moscheea din Seiyun, protectoratul britanic **Aden-Seiyun** (acum Yemen), în anul 1942. Ca fapt divers, în 1948, **Turcia** a emis un timbru poştal reprezentând Biblioteca Universitară şi Cantonală din Lausanne, Elveţia.

Anii 1950

Frecvenţa apariţiei imaginii unor biblioteci pe timbre poştale a crescut în anii cincizeci ai secolului trecut. La doi ani după înfiinţarea sa în 1948, statul Israel a emis un timbru poştal cu Biblioteca Naţională şi Universitară Evreiască din Ierusalim. Ulterior, în anul 1951, **Naţiunile Unite** au emis o serie filatelică înfăţişând clădirea veche a aceleiaşi biblioteci, iar **Peru** a emis serii filatelice cu Biblioteca San Marcos din cadrul Universităţii Naţionale din Lima. Alte timbre din această perioadă prezintă biblioteci precum cea din Vientiane, **Laos**, cunoscută sub numele de Biblioteca Vat Sisaket (1952), Biblioteca Universităţii Saarbrucken din regiunea autonomă Saar, mai târziu parte a Republicii Federale Germania (1953); în aceeaşi categorie se încadrează şi Biblioteca Kolarov din Sofia, **Bulgaria** (1953), Biblioteca Centrală a Berlinului, din oraşul german omonim, pe acea vreme sub administraţia Aliaţilor (1954), Biblioteca şi Muzeul Naţional ale **Ungariei**, din Budapesta (1954), Biblioteca José Martí din Havana, **Cuba** (1957), Biblioteca Muzeului Naţional din Praga, **Cehoslovacia** [la acea vreme, n.n.], (1958), precum şi vechea clădire a Bibliotecii Naţionale din **Costa Rica** (1959).

Anii 1960

Mai multe biblioteci din noi ţări ale lumii au apărut pe diverse serii filatelice în anii şaizeci. Multe dintre acestea aparţineau ariei geografice a Orientului Mijlociu, Asiei şi Caraibelor. Printre bibliotecile reprezentate s-au numărat şi Arhivele Municipale din oraşul Lucerna, **Elveţia** (1960), Biblioteca Prezidenţială din Tunis, **Tunisia** (1960), Biblioteca Dietei Naţionale a **Japoniei** (1961), Biblioteca Publică Apia din **Samoa (**1962), Biblioteca Publică şi Societatea de Istorie din Hamilton, **Bermuda** (1962), Biblioteca Publică din Nassau, **Bahamas** (1962), Templul Haein-sa din Taegu, **Coreea de Sud** (1963), precum şi Biblioteca Naţională din Abidjan, **Coasta de Fildeş** (1964). Pe la mijlocul anilor şaizeci, anumite ţări din Orientul Mijlociu şi nord-africane cum ar fi **Siria** (1964), **Algeria** (1965), **Iemen** (1965), **Irak** (1965), **Kuweit** (1965), **Libia** (1965) şi **Arabia Saudită** (1866), au emis serii filatelice reprezentând incendierea din 1962 a Bibliotecii Universităţii din Alger de către trupele coloniale franceze, eveniment survenit în perioada îndelungatei lupte pentru independenţă a Algeriei. **Iordanul** a emis un timbru poştal reprezentând Biblioteca Esenienilor, Qumran Cave, în 1965, în vreme ce protectoratul britanic **Ajman,** a emis, în acelaşi an, un timbru poştal cu imaginea *British Library*. Ulterior, tot în anii şaizeci, au apărut alte serii filatelice incluzând, printre altele, o altă imagine a *British Library*, pe un timbru emis în **Bahrain** (1966). Pe asemenea serii filatelice au mai apărut Biblioteca Naţională din Doha, statul **Qatar** (1966), Biblioteca Universitară Jagielloniană din Cracovia, **Polonia** (1966) şi vechea clădire a Bibliotecii Naţionale a **Franţei** din Paris (1966); în anul 1967, Biblioteca Universităţii din Mexico a apărut inclusiv pe timbre emise în **Dubai** şi **Ras-al-Kaimah**, ambele fiind, în acea perioadă, protectorate britanice. La Moscova, Biblioteca Lenin din Kremlin a fost reprezentată pe un timbru emis în **Mongolia** în 1967. De asemenea, putem aminti prezenţa pe asemenea serii filatelice a Bibliotecii Naţionale a V**enezuelei**, în anul 1967, ilustrarea Bibliotecii Dag Hammarskjold a Naţiunilor Unite pe un timbru poştal emis în **Nepal** (1968), a Bibliotecii Casei Copiilor de pe insula **Sf. Elena** în anul 1968, pe atunci teritoriu britanic în Atlanticul de Sud, precum şi a Bibliotecii Naţionale a **Islandei**, din Reykjavik (1968).

Anii 1970

Anii şaptezeci au fost şi mai „prolifici" decât anii anteriori, din punctul de vedere al prezenţei bibliotecilor pe timbrele poştale. De remarcat faptul că în anii şaizeci, multe state au emis serii filatelice reprezentând biblioteci şi arhive care nu le aparţineau, multe dintre acestea funcţionând în afara graniţelor ţărilor respective. De exemplu, atât **Botswana** cât şi **Insulele Maldive** au emis, în anul 1970, timbre cu Biblioteca Dag Hammarskjold a Naţiunilor Unite. Printre alte serii filatelice care au apărut în anii şaptezeci se numără şi cele care includeau următoarele imagini: o bibliotecă necunoscută din **Burundi** (1970), Biblioteca Naţională din **El Salvador** (1970), Biblioteca Universităţii din Georgetown, **Guyana** (1970), Biblioteca Comercială a Gibraltarului, (teritoriu spaniol în anul 1971), o bibliotecă necunoscută din **Anguilla** (1972), o bibliotecă mobilă aparţinând Bibliotecii Centrale din Bridgetown, **Barbados** (1972), Biblioteca Centrală din Accra, **Ghana** (1972), Biblioteca Watphrajetubon Vimolman Klaram Rajvaramatraviharu (WVR), **Thailanda** (1972), Biblioteca Universitară Kim-Il-Sung din Phyongyang, **Coreea de Nord** (1973). Biblioteca Universitară din Bucureşti a fost reprezentată pe o serie de timbre poştale emise de statul **San Marino**, în anul 1973.

Printre bibliotecile ale căror imagini au apărut pe timbre poştale mai putem aminti: Biblioteca Universităţii Indiilor de Vest din Mona, **St. Vincent** (1973), Biblioteca Naţională a **Vietnamului** din Saigon, cunoscut mai târziu sub denumirea de oraşul Ho Chi Min (1974); Biblioteca Liberă din Philadelphia a apărut pe timbre emise în **Insulele Virgine** (1974), în **Guineea Ecuatorială** (1975) şi în **Liberia** (1975). Alte serii filatelice emise în aceeaşi perioadă includeau imagini precum colecţia ziarului *O Estado de Sao Paolo***, Brazilia** (1975), Biblioteca Publică Roseau, **Republica Dominicană** (1975), Biblioteca de pe Insula Alderney, Guernsey, **Marea Britanie** (1976), Biblioteca Fundaţiei Senghor, din **Senegal** (1976), Biblioteca Naţională de la

Berlin, Republica Democrată Germania (fosta RDG) (1976), Biblioteca Națională a **Irlandei**, Dublin (1977), Biblioteca Sultanului Mahmud al II-lea din Nicosia, **Cipru** (1977), Biblioteca Publică Woermannshaus, Africa germană de Sud-Vest cunoscută mai târziu sub numele de **Namibia** (1977), Biblioteca Publică J. K. Ward din Peel, **Insula Omului** (1978), Biblioteca Națională a **Insulelor Feroe** (1978), o bibliotecă pentru copii, din India, al cărei nume nu este menționat (1978), Biblioteca Poştală Guvernamentală din **Portugalia** (1978), precum şi fosta Bibliotecă Peng-Ha din **Taiwan** (1979).

Anii 1980

În această perioadă, lumea filatelică a cunoscut emergența unor noi teme şi subiecte venite din diverse țări, mai puține, însă, în comparație cu deceniul anterior. Şi în deceniul opt al secolului trecut s-au emis noi serii filatelice cu imagini ale unor biblioteci între care putem aminti următoarele: Biblioteca Colegiului Godthab pentru Formarea Profesorilor, **Greenland** (1980), Biblioteca Generală a Institutului West Indian din Kingston, **Jamaica** (1980), Biblioteca McMillan din **Kenya** (1980), Biblioteca şi Arhivele Naționale din Bairiku, **Kiribati** (1980), Biblioteca Publică Colombo din **Sri Lanka** (1980), Biblioteca şi Muzeul Institutului din insulele **Mauritius** (1980), Biblioteca Națională a Luxembourgului, din colecțiile căreia a fost aleasă o carte de secol XVIII pentru a fi ilustrată pe un timbru poştal (1981), clădirea şi curtea interioară a Bibliotecii din Nevis (**St. Kitts şi Nevis**) (1981), Biblioteca de Tehnologia Informației din **Marea Britanie** (1982), Biblioteca Lucian Bernheim din **Noua Caledonie** (1982), o bibliotecă mobilă din insulele **Seychelles** (1982), Biblioteca şi Arhivele Naționale din **Honduras** (1983), un interior de bibliotecă modernă din **Norvegia** (1985); Biblioteca Națiunilor Unite de la New York a fost, spre exemplu, ilustrată pe serii filatelice emise în Mozambique şi Bangladesh în anul 1985. Alte serii filatelice emise în lume în deceniul opt al secolului trecut, au inclus imagini ale Bibliotecii Naționale din Harare, **Zimbabwe** (1985), precum şi ale unei biblioteci mobile din Suriname (1986); clădirea centrală a Bibliotecii Publice din New York a apărut pe un timbru poştal emis în insulele **Grenadine** (1986). A existat şi o serie filatelică emisă în scopul promovării imaginii Bibliotecii Naționale din **Nicaragua** (1986); alte serii filatelice ilustrau biblioteci, arhive sau evenimente legate de acestea, precum Biblioteca Orăşenească din Asplund, **Suedia** (1987), Biblioteca Publică Victoria, din insulele **Turks** şi **Caicos** (1987), bicentenarul Bibliotecii Naționale a **Olandei** (1988), precum şi cea de-a şaptezeci şi cincea aniversare a Arhivelor Naționale ale **Senegalului** (1989).

Anii 1990

Deceniul al nouălea al secolului trecut a marcat un uşor declin în comparație cu anii optzeci., în ceea ce priveşte promovarea imaginii bibliotecilor, arhivelor, muzeelor şi a altor instituții similare, pe timbre poştale. Acest declin ar fi fost mai accentuat, dacă nu ar fi apărut noile state independente desprinse din fosta Uniune Sovietică, precum şi din fosta Iugoslavie. Unele dintre aceste țări au căutat să-şi pună în valoare clădirile care adăposteau înregistrări ale vechii lor identități naționale. Amintim aici câteva exemple de biblioteci care au fost incluse pe serii filatelice în anii nouăzeci. Printre ele se numără Biblioteca Prințului Philip din **Gambia** (1991), Biblioteca Mandapa din secolul al XIX-lea din **Cambodgia** (1992), Biblioteca Națională a **Greciei** (1993), Biblioteca Publică din St. George, **Grenada** (1993), clădirea Bibliotecii Naționale din **Malayzia** (1994); de asemenea, au fost emise serii filatelice pentru a comemora anumite evenimente, cum ar fi, de pildă, cea de-a cincizecea aniversare a sistemului bibliotecilor din **Bahrain** (1996). Şi alte biblioteci au fost reprezentate pe timbre poştale emise în întreaga lume. Printre acestea, se numără şi Biblioteca Națională a Kazahstanului (1996), Biblioteca Sarajevo, **Bosnia-Herțegovina** (1997), Şcoala Est-africană de biblioteconomie de la Universitatea Makerere din **Uganda** (1997), Biblioteca Națională din Minsk, **Belarus** (1997), clădirea unei biblioteci orăşeneşti din **Letonia** (1998), clădiri vechi şi noi aparținând Bibliotecii Publice din **Aruba** (1999), Muzeul şi Arhivele din **St. Pierre&Miquelon** (1999), precum şi Arhivele Episcopale din Lubljana, **Slovenia** (1999).

Anii 2000

În ceea ce priveşte frecvenţa reprezentării bibliotecilor şi arhivelor pe serii filatelice în anii care au trecut de la intrarea în noul mileniu, datele obţinute lasă loc interpretărilor. Până acum [primăvara anului 2006, n.n.], au apărut următoarele serii filatelice vizând această tematică: cele emise de Argentina, reprezentând Biblioteca Publică Jujuy, Biblioteca pentru Nevăzători şi Biblioteca Naţională a Argentinei (2000). Printre biblioteci, arhive şi evenimente dedicate acestora, reprezentate pe serii filatelice emise din anul 2000 şi până acum, pot fi amintite: Biblioteca şi Muzeul Morya din **Lesotho** (2000), Biblioteca Centrală şi alte biblioteci din Hong Kong (2000), Biblioteca Centrală din Castres, **St. Lucia** (2000), Arhivele de Stat din Iugoslavia (2000), cea de-a douăzeci şi cincea aniversare a Arhivelor de Stat din Andorra (2000), Arhivele Naţionale ale Macedoniei (2001), Arhivele Naţionale ale Thailandei (2001), cea de-a o sută cincizecea aniversare a Arhivelor de Stat ale Lituaniei (2002), precum şi Muzeul Naţional al Cărţilor şi al Hărţilor din Serbia (2004). Polonia, la rândul ei, a emis în 2001 trei timbre poştale întru cinstirea bibliotecilor şi muzeelor care au deservit populaţiile de etnie poloneză expatriate: Biblioteca Poloneză din Montreal, Biblioteca şi Muzeul Arhivelor Poloneze din Orchard Lake, Michigan, precum şi Muzeul Polonez din Chicago. Să sperăm că până la sfârşitul primului deceniu al mileniului, prezenţa şi frecvenţa imaginilor bibliotecilor pe timbrele poştale, nu va fi mai prejos decât în deceniile anterioare. Un alt deziderat al nostru este acela ca şi acele ţări care încă n-au făcut-o până acum, să emită serii filatelice ilustrând biblioteci, muzee sau arhive. Numărul acestor ţări este destul de semnificativ şi printre ele se numără Ucraina, Croaţia, Lichtenstein, Eritrea, Etiopia, Curaçao, Iran, Pakistan, Africa de Sud, Noua Zeelandă, Uzbekistan, Somalia, Niger, Guatemala şi Bolivia.

Câteva concluzii

Înainte de a pune punct acestui studiu, trebuie remarcat faptul că în afară de timbrele poştale amintite mai sus, ca exemple, multe ţări menţionate au emis şi alte serii filatelice ilustrând biblioteci şi arhive. După identificarea tuturor timbrelor cu această tematică, emise de fiecare ţară în parte, am constatat că Statele Unite, Rusia (inclusiv fosta Uniune Sovietică) şi Germania (inclusiv fosta Germanie de Est) sunt în fruntea ierarhiei, cu un număr de 35 de timbre fiecare. Germania este, de asemenea, lider în acest sens, din perspectiva numărului de bibliotecari şi arhivişti reprezentaţi pe asemenea serii filatelice. Printre ţările care au emis numeroase timbre cu tematică specifică studiului nostru, se numără şi Canada (35), Polonia (25), statul yemenit Aden (16), Columbia (15), România (13), Israel (10), Egipt, Brazilia, Bulgaria şi Filipine (fiecare cu câte 9 timbre), Ungaria şi St. Vincent (câte 8 timbre fiecare); Ceylon/Sri Lanka, Cuba, Mexico, Cehia/Cehoslovacia, Coreea de Sud şi Nicaragua (cu câte 7 timbre fiecare); Insulele Bermude, India, Iordan, Letonia şi Venezuela (câte 6 timbre fiecare); Argentina, Danemarca, Franţa, Spania şi Uruguay (cu câte 5 timbre fiecare), Algeria, China, Finlanda, Coreea de Nord, Mauritius, Peru, Sudan. Elveţia, Siria, Yemen şi Iugoslavia (fiecare cu câte 4 timbre) şi în fine, Anguilla, Bahrain, Bosnia, Cipru, Ecuador, El Salvador, Marea Britanie, Hong Kong, Islanda, Irlanda, Italia, Japonia, Laos, Luxembourg, Malaysia, Insulele Maldive, Olanda, Portugalia, Arabia Saudită, Suedia şi Trinidad şi Tobago (cu câte 3 timbre fiecare).

În final, înnoiesc apelul către organizaţiile cu profil filatelic ale Asociaţiei Americane a Bibliotecilor (ALA), ale Federaţiei Internaţionale a Asociaţiilor de Biblioteci (IFLA) ale UNESCO, precum şi către alte organisme similare, de a crea comitete sau grupuri operative care să se implice în problema promovării imaginilor celor mai reprezentative biblioteci, muzee şi arhive, dar şi a personalităţilor notabile ale domeniului, prin intermediul timbrelor poştale. În definitiv, multe clădiri ce adăpostesc biblioteci au o arhitectură superbă şi sunt păstrătoare ale unor colecţii de cărţi rare, artă şi muzică. E posibil ca în anumite cazuri, clădirea bibliotecii şi colecţiile pe care le deţine să nu fie atât de spectaculoase, dar să reprezinte stiluri locale specifice şi să deţină obiecte valoroase. Considerăm că şi serviciile pe care bibliotecile le furnizează diverselor comunităţi etnice şi culturale reprezintă subiecte relevante pentru iniţierea unor noi serii filatelice, după cum o arată, de exemplu, şi imaginile de pe timbrele poştale reprezentând o Bibliotecă a Copiilor din India sau

unele biblioteci mobile. În esență, timbrele sunt ambasadori tăcuți, atât pentru copii, cât şi pentru adulți, indiferent de țara din care provin. Orice țară care pune preț pe moştenirea sa culturală, trebuie să includă pe seriile filatelice pe care le emite, alături de alte subiecte din aria culturală, şi imagini ale bibliotecilor.

Bibliografie

Eberhart, G. (1982). Biblio-Philately: Libraries and Librarians on world postage stamps. *American Libraries* 13(6): 382-385.

Kloetzel, J. E. & Jones, W. A., eds. (2004). *Scott's Standard Postage Stamp Catalogue*. 160th edition. Sidney, Ohio: Amos Hobby Publishing.

Krol, H. and Richter, J. H. (1979). Libraries and archives on postal stamps. *Topical Time* 30(5): 81-83 and 30(6):28-31.

Nix, L. T. (2000). Bibliophilately Revisited. *American Libraries* 31(2): 56-58.

Nix, L. T.,& Krol, H. (2002, September, 20). O listă de timbre poştale reprezentând biblioteci şi bibliotecari. www.ala.org/ala/alonline.

Wertsman, V. F. (1996). Librarian's philately: Books, newspapers and libraries on stamps by country. In Vladimir F. Wertsman, *Librarian's companion: A handbook of thousands of facts and figures on libraries/librarians, books/newspapers, publishers/booksellers*. Second edition. (pp. 99-129). Westport, Conn.: Greenwood Press.

Wertsman, V. F. (1996). Noted librarians, past and present. In Vladimir F. Wertsman, *Librarian's companion: A handbook of thousands of facts and figures on libraries/librarians, books/newspapers, publishers/booksellers*. Second edition. (pp. 163-181). Westport, Conn.: Greenwood Press.

Traducere de Georgina Presecan.

„O scriere chineză în cifre arabe”

Meda-Diana Hotea[1]
B.C.U. – Cluj

Aşa definea, la începutul anilor ’50, „bibliotecarul” Lucian Blaga sistemul clasificării zecimale. În urma reformei învăţământului superior din anul 1948 Lucian Blaga a fost “transferat”, mai întâi, cu data de 1 ianuarie 1949 la Institutul de Istorie şi Filosofie al Academiei RPR unde a funcţionat ca profesor de institut până la 1 iunie 1951 când este „trecut” pe statul de funcţii al Bibliotecii Academiei Române, Filiala Cluj[2], ocupând funcţia de bibliotecar şef şi apoi pe cea de director adjunct ştiinţific,[3] specializându-se în clasificarea zecimală.[4]

Debutul său în activitatea de bibliotecar coincidea cu momentul declanşării unei largi campanii de introducere a clasificării zecimale în toate bibliotecile din România.[5] Aceasta a fost susţinută prin traducerea literaturii de specialitate sovietice,[6] organizarea de cursuri de formare profesională,[7] publicarea unor articole prin care se justifica necesitatea constituirii cataloagelor sistematice, precum şi a organizării tematice a fondurilor bibliotecilor,[8] dar şi motivată din punct de vedere ideologic.[9]

În acest context Lucian Blaga a redactat comunicarea *Expunere*[10] *a dezvoltării clasificării zecimale.*[11]. Conform însemnării marginale aparţinând doamnei Dorli Blaga, manuscrisul este inedit.[12] Textul manuscrisului, 12 file format A4, este scris cu creionul, nefiind datat de către autor.[13] *Expunerea* se articulează pe două segmente distincte: o primă parte, teoretică, în care Lucian Blaga trasează, succint, istoricul dezvoltării clasificării zecimale universale, pentru ca în cea de a doua parte să recurgă la exemplificări practice.

---

[1] E-mail: meda@bcucluj.ro

[2] Cf. BCU „Lucian Blaga”, Colecţii speciale, Ms. 6564, *Autobiografie. Memoriu de activitate*, Cluj, 1923, 1958, f. 15. [Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” conservă în cadrul departamentului Colecţii speciale **Fondul arhivistic personal Lucian Blaga**. Constituirea acestuia în cadrul colecţiilor noastre s-a materializat prin bunăvoinţa doamnei Ana Dorica Bugnariu (Dorli Blaga)].
Lucian Blaga marchează cronologic începutul activităţii sale ca bibliotecar de la data de 1 iunie 1951. Aceeaşi dată este indicată şi în monografia fiicei poetului, Dorli Blaga, *Tatăl meu, Lucian Blaga*, Cluj-Napoca, 2004, p.37. În schimb, Ion Bălu rectifică această datare, susţinând că Lucian Blaga şi-a început activitatea în cadrul Bibliotecii Academiei doar din 1 iulie 1951 din moment ce a semnat ultimul raport de activitate la Institutul de Istorie pentru perioada 1-30.06.1951. Cf. I.Bălu, *Viaţa lui Lucian Blaga*, vol. IV, Bucureşti, 1999, p. 103.

[3] I. Bălu, *op.cit.*, p. 104; Dorli Blaga, *op.cit.*, p. 37.

[4] Ms. 6564, f. 16.

[5] Cu privire la istoricul adoptării clasificării zecimale în bibliotecile româneşti a se vedea I. Lupu, *Introducerea clasificării zecimale în România*, în *Studii şi cercetări de documentare şi bibliologie*, Bucureşti, 1966, nr. 2, p. 191-203.

[6] *Clasificarea zecimală. Expunerea sistemului. Tabele prescurtate şi prelucrate pentru biblioteci, arhive documentare şi fişiere individuale de studii*, Bucureşti, 1949; *Clasificarea zecimală pentru biblioteci, servicii de documentare şi fişiere individuale de studii*, Bucureşti, 1952.

[7] *Cursuri de bibliotecari de la Biblioteca Universitară din Cluj*, în: *Călăuza bibliotecarului*, Bucureşti, 1950, p. 29.

[8] N. Mironescu, *În jurul problemei introducerii unui catalog unic în bibliotecile noastre*, în: *Călăuza bibliotecarului*, Bucureşti, 1951, nr. 3, p. 33-34; Eugenia Bodea, *Cum am organizat fondul bibliotecii după sistemul clasificării zecimale*, în *loc.cit*, 1951, nr. 10, p. 31-32; Zoia Dincă, *Reorganizarea tematică a fondului de cărţi şi a cataloagelor a îmbunătăţit munca de îndrumare a cititorilor*, în *loc.cit.*, 1951, nr. 10, p. 33-34; *Reorganizarea cataloagelor în bibliotecile ştiinţifice şi regionale*, în *loc.cit.*, 1952, nr. 5, p. 17-19; Teodor Mihăilescu, *Importanţa catalogului sistematic în difuzarea cărţilor cu caracter politic-social*, în *loc.cit.*, 1952, nr. 5, p.29-31.

[9] Organizarea fondurilor în funcţie de format a fost considerată drept o „rămăşiţă a formalismului burghez”, considerent pentru care se susţinea „necesitatea grupării după conţinut (...), reorganizarea fondului pe baze ştiinţifice după exemplul sovietic”. Vezi *Aşezarea fondului de cărţi după conţinut, o condiţie a îmbunătăţirii activităţii bibliotecii noastre*, în: *Călăuza bibliotecarului*, Bucureşti, 1951, nr. 9, p. 26-27.

[10] BCU „Lucian Blaga”, Colecţii speciale, Ms. 6576, 12 u.a. (în continuare Ms. 6576).

[11] Scris: *decimale*.

[12] „Inedit. Dorli Blaga”. Ms. 6576, f.1.

[13] I. Bălu afirmă că Lucian Blaga a susţinut-o în faţa colegilor bibliotecari în ianuarie 1953. I. Bălu, *op.cit.*, p. 112.

Transcriem integral textul manuscrisului:[1]

f. 1

În expunerea, ce am fost invitat s-o fac astăzi în faţa grupei noastre sindicale, voi vorbi despre una din cele mai interesante activităţi ce se desfăşoară de (...)[2] vreo câteva decenii în bibliotecile de pretutindeni, care pretind a avea nivelul cerut de necesităţile intelectuale ale timpului nostru; e vorba despre clasificarea zecimală. Din parte-mi, am început să studiez şi să desfăşor această activitate în cadrul Bibliotecii Filialei Academiei RPR din Cluj, cam de-un an şi jumătate. S-ar putea spune deci că eu însumi sunt un novice, şi-aceasta cu atât mai mult cu cât am fost cumva nevoit să mă iniţiez singur în acest domeniu, care reprezintă (...)[3] prin multe aspecte ale sale, (...)[4] echivalentul unei adevărate ştiinţe tehnice. Când mai acum un an un cunoscut m-a întrebat ce lucrez în cadrul Bibliotecii, am încercat să circumscriu în câteva cuvinte activitatea de clasificator zecimal în felul următor: învăţ, i-am răspuns, să scriu chinezeşte cu cifre arabe. Cu toate că glumeaţă în aparenţă, circumscrierea ce o făceam cuprinde un fond de adevăr. Într-adevăr, născocitorii sistemului de clasificare zecimală a materialului bibliotecăresc, porneau, poate fără a-şi da exact seama de acest lucru, de la preocuparea mai veche, şi care în Europa datează încă de pe la 1700, de pe vremea filosofului Leibniz, de a găsi <u>semne simbolice</u>[5] prin care să se designeze nu cuvinte, nu sunete, ci <u>noţiuni.</u>[6] Chinezii au descoperit, pentru uzul lor, încă (...)[7] acu câteva mii de ani, scrierea (...)[8] ideografică. Scrierea lor a ieşit însă cam greoaie, căci ei au căutat să imagineze[9] un semn grafic aparte pentru fiecare noţiune. Vă închipuiţi cât

f. 2

de puţin practică ar fi introducerea unei scrieri de acest fel, oricare ar fi avantajele ei, consistând îndeosebi în aceea că o asemenea scriere s-ar putea citi în orice limbă. Cei ce au inventat[10] clasificarea zecimală au ţinut seama de (...)[11] practicabilitatea (...)[12] scrierii ideografice, ce o căutau. A fost un spirit deosebit de ingenios acela, care a pus bazele clasificării zecimale recurgând la un sistem combinatoriu de cifre arabe. Dacă însuşirea scrierei ideografice chineze cere zeci de ani de muncă, neputând niciodată să fie cuprinsă de un singur om, clasificarea zecimală poate fi învăţată, cel puţin în principiile ei, în câteva ore. De altfel la baza acestei mari născociri [...] care este clasificarea zecimală, stă şi interesul iniţial, ce s-a acordat activităţii <u>bibliografice.</u>[13] O scriere ideografică de felul celei chineze nu s-ar fi pretat niciodată (...)[14] unor servicii bibliotecăreşti, pentru care a fost alcătuită clasificarea zecimală. Cu scrierea ideografică chineză nu s-ar putea alcătui un <u>catalog bibliografic</u>[15] de genul aceluia pe care ni-l pune la dispoziţie clasificarea zecimală, care în esenţă (...)[16] poate fi totuşi caracterizată, precum am făcut, ca o scriere chineză în cifre arabe.

---

[1] În transcrierea textului am respectat cu fidelitate textul original, intervenind doar la nivelul actualizării unor forme învechite: care – care, voi – voi. Am întregit tacit anumite prescurtări: ex. – exemplu, am marcat cu (...) părţile din text pe care autorul le-a şters. Intervenţia editorului în text a fost marcată prin [ ].
[2] Text şters.
[3] Vezi supra.
[4] Vezi supra.
[5] Sublinierea autorului.
[6] Vezi supra.
[7] Text şters.
[8] Vezi supra.
[9] Scris iniţial: *născocească*.
[10] Scris iniţial: *născocit*.
[11] Text şters.
[12] Vezi supra.
[13] Sublinierea autorului.
[14] Text şters.
[15] Sublinierea autorului.
[16] Scris iniţial: *rămâne totuşi şi ceea* ce. Text şters.

f. 3

Nu voi face o expunere istorică mai amplă a dezvoltării clasificării zecimale, ci voi reține câteva date de interes general. Întemeiat a fost acest sistem de clasificare de Melvil Dewey [1], care şi-a publicat sistemul întâia oară în 1876.[2] Sistemul a apărut în America şi a stârnit multe discuții printre specialiştii în problemele de biblioteconomie şi de bibliografie. De-o pătrundere mai masivă a clasificării zecimale, care cu fiecare nouă editare a sistemului suferea modificări şi era supus unor mari amplificări, de-o pătrundere mai masivă zic, a clasificării zecimale în uzul bibliotecilor şi bibliografilor, nu se poate vorbi decât de la 1895 încoace, când clasificarea zecimală a fost adoptată de Institutul de la Bruxelles ca bază pentru bibliografia internațională. În cursul deceniilor ce au urmat, sistemul a fost mereu corectat şi amplificat. Ediția sistemului de clasificare de la Bruxelles (în limba franceză) de la 1929 avea aproximativ[3] 1600 pagini. Apariția acestei ediții constituie o dată foarte importantă în istoria clasificării zecimale. Titlul ediției este „Classification Décimale Universelle 2-é[me] édition complète" şi este publicată la Institutul Internațional de Bibliografie din Bruxelles (de la 1927-1929)[4]. Această publicație conține Tabela sistematică principală[5], cu numerele zecimale ale noțiunilor din toate ramurile de activitate omenească, precedată de o expunere sumară a principiilor acestei clasificări. În 1933[6] apare, ca o completare indispensabilă a Tabelei sistematice principale, un

f. 4

nou volum conținând Indexul alfabetic[7] al clasificării zecimale împreună cu Tabelele sistematice auxiliare[8] dezvoltate, şi o expunere a principiilor şi regulelor clasificării zecimale universale. Această ediție e alcătuită din 4 volume şi constituie tratatul fundamental al clasificării zecimale universale[9] al Institutului Internațional de Bibliografie de la Bruxelles fiind adoptat de foarte multe țări,[10] mai ales de la 1930 încoace. Ediții ale tratatului au apărut în diverse limbi. O nouă ediție (...)[11] a apărut în limba franceză în 1941,[12] alta a început să apară în 1951[13]. (...)[14]. O utilă ediție, în broşuri pe capitole speciale, este aceea în limba germană din 1948,[15] care (...)[16] conține nu numai amplificări ale sistemului, dar şi unele utile simplificări tehnice ale acestuia. Printre cele dintâi țări care au adoptat sistemul este şi Rusia Sovietică, unde s-a căutat însă de la început să se amelioreze neajunsurile sistemului, care (...)[17] prin structura sa se resimte foarte tare de ideologia burgheză şi de împrejurarea că a fost conceput într-o țară capitalistă. Bibliotecarii şi bibliografii se găsesc însă în fața unui sistem adoptat pe plan internațional, astfel că îmbunătățirile pe care savanții sovietici le aduc sistemului în perspectiva ideologiei marxist-leniniste constituie deocamdată numai completări şi desvoltări, iar nu o refacere totală a sistemului

---

[1] Sublinierea autorului.
[2] *Classification and subject index for cataloguing and arranging the books and pamphlets of a library*, Amherst, 1876.
[3] Scris inițial: *dimensiunile unui volum (...) de*. O parte din text este ilizibil, fiind şters.
[4] *Classification décimale universelle*, vol. I-III, Bruxelles, 1927-1929.
[5] Sublinierea autorului.
[6] *Classification Décimale Universelle. Tables de classification pour les bibliographies, bibliothèques, archives*, vol. IV, Bruxelles, 1933.
[7] Sublinierea autorului.
[8] Vezi supra.
[9] Scris inițial: *internaționale*. Text şters.
[10] Scris inițial: *țările europene*. Text şters.
[11] Scris inițial: *completă*. Text şters.
[12] Nu am reuşit să identificăm această ediție.
[13] *Classification décimale universelle*, Bruxelles, 1951.
[14] Text şters.
[15] *Dezimal-Klassifikation*, Berlin, 1948.
[16] Text şters.
[17] Scris inițial: *este*. Text şters.

f. 5

după necesităţile intrinseci ale ideologiei marxist-leniniste, refacere care (...)[1] există însă în proiect şi care(...)[2] se va efectua în cursul timpului. (...)[3].

Sistemul clasificării zecimale se bazează pe o clasificare a ştiinţelor şi a domeniilor de activitate spirituală, ce se desprinde dintre ideologia burgheză[4], (...).[5] În ordinea de importanţă a acestora desigur ideologia marxist-leninistă vede multe lucruri cu totul altfel. Amintim bunăoară că cifra 2 principală indică în sistemul de clasificare zecimală problemele de religie. (...)[6] În perspectiva ideologiei marxist-leniniste religia nu poate ocupa însă în ordinea de importanţă a domeniilor spirituale un asemenea loc de frunte. În sistemul (...)[7] clasificării zecimale aşa cum a fost modificat (...)[8] şi completat de savanţii sovietici, cifra 2 principală indică încă tot lucrările în legătură cu religia,[9] dar neajunsul a fost totuşi întru câtva corectat în sensul că (...)[10] la acest indice se clasifică şi lucrările, (...)[11] în care se ia o atitudine în favoarea ateismului. (...).[12] Meritul principal (...)[13] pentru modificările şi completările sistemului clasificării zecimale în spiritul marxism-leninismului revine (...)[14] îndeosebi savantului sovietic Tropovski.[15]

f. 6

care pentru uzul provizoriu al bibliotecilor şi bibliografilor a publicat[16] în 1942, şi în 1946, manuale de clasificare zecimală prescurtate[17], dar care ţin seama tot mai mult de necesităţile intrinseci ale ideologiei marxist-leniniste. Ultimele ediţii ale sistemului de clasificare zecimală în ruseşte au adus noi[18] ameliorări şi multe amplificări. În româneşte au apărut după manualele lui Tropovski o ediţie adaptată şi la necesităţi locale din R.P.R. în 1949[19], iar acum în urmă, (...)[20] la sfârşitul anului 1952[21] o nouă ediţie mult amplificată îndeosebi la indicele principal 3, (...)[22] care cuprinde ştiinţele social-politice, (...)[23], şi la indicele 9, care ţine îndeosebi seama de noua periodizare a istoriei pusă la punct de istoriografia sovietică.

f. 7

Câteva cuvinte despre structura clasificării

Clasificarea[24] zecimală se bazează pe împărţirea tuturor cunoştinţelor omeneşti în zece clase, care corespund la zece materii principale. Acestor materii, domenii, li se dă câte un indice,

---

[1] Text şters.
[2] Vezi supra.
[3] Scris iniţial: *Putem aminti aici în parenteză că.* Text şters.
[4] Sublinierea autorului.
[5] Scris iniţial: *iar nu pe o clasificare şi că (...)*. Text şters.
[6] Scris iniţial: *Religia nu*. Text şters.
[7] Text şters.
[8] Scris iniţial: *de şi*. Text şters.
[9] Sublinierea autorului.
[10] Text şters.
[11] Vezi supra.
[12] Scris iniţial: *Savanţii sovietici au procedat deocamdată în multe cazuri astfel, modificând şi completând clasificarea zecimală, (...) internaţională, fără a (...) schimba însă radical articulaţia esenţială a sistemului adoptat internaţional*. Text şters.
[13] Scris iniţial: *al savanţi(...)*. Text şters.
[14] Text şters.
[15] Sublinierea autorului.
[16] Scris iniţial: *un manual*. Text şters.
[17] Lev Naumovich Tropovskii, *Kratkie tablietesy deseieatichnoci klassifikayetesii*, [s.l.], 1942. Şi ed. din 1946.
[18] Scris: *noui*.
[19] *Clasificarea zecimală. (...)*, Bucureşti, 1949.
[20] Text şters.
[21] *Clasificarea zecimală pentru biblioteci, (...)*, Bucureşti, 1952.
[22] Scris iniţial: *unde*. Text şters.
[23] Text şters.
[24] Scris iniţial: *Structura*. Text şters.

(...)[1] *în cifre arabe, de la 0 la 9. Clasele sunt următoarele: 0 – Generalităţi, 1 Filosofie, 2 Ateism-religie, 3 Ştiinţe sociale, 4 Filologie, lingvistică, 5 ştiinţe naturale, Matematică, 6 Tehnică, Agricultură, Medicină, 7 Artă, jocuri, sport, 8 Literatură, 9 Istorie, geografie, biografii*[2]*. La fiecare clasă sunt apoi diviziuni, de ex.: 51 Matematică, 52 Astronomie, 53 Fizică, 54 Chimie, 55 Geologie ... 59 Zoologie. După aceasta vin subdiviziunile: 51 Matematica: 511 Aritmetica, 512 Algebră, 513 Geometrie ... 519 Analiză combinatorie.*[3] *Clasificarea prin specificare poate continua indefinit şi după această operaţie, după aceiaşi metodă zecimală. De exemplu 3 Ştiinţe sociale: 33 Ştiinţe economice, 331 Sindicate, problema muncii, 331.1 Dreptul muncitoresc, 331.11 Contracte de muncă.*[4]

Indicele zecimale înşirate în cele 10 clase de clasificare de la 0 la 9 constituie tabela principală a clasificării zecimale. Pentru a se putea face clasificări şi mai amănunţite, se adaugă la aceste indice numite „principale", şi unele indice auxiliare comune[5] *sau generale,*[6] *precum sunt indicele de loc, de timp, de formă, de limbă, de relaţie, de punct de vedere (de exemplu indicele de loc este (...)*[7] *o cifră arabă pusă în paranteze: (5)Asia;*[8] *indicele de timp este anul pus în ghilimele: cartea lui Karl Marx, Războiul civil din Franţa din 1871 va fi clasificată astfel: 9(44)"1871"*[9]*; indicele de limbă este o cifră căreia îi premerge semnul egalităţii: =4 cărţi în limba franceză (83-1=4 Poesii germane traduse în limba franceză);*[10] *indicele auxiliar de relaţie este dublul punct (51 : 6 relaţiile între ştiinţele matematice şi tehnică).*[11]

f. 8

Mai există apoi şi indice auxiliare speciale sau analitice: este – (liniuţa) sau .0 (punct zero). De exemplu în literatură putem avea acest indice: 84-31 (Literatură franceză-română)[12]*. Sau indicele auxiliar special zero-punct: 75.02 tehnica picturii.*[13]

Cu aceasta n-am indicat însă decât cele mai importante operaţii de clasificare zecimală. Specificarea[14] *nu are principial nici o limită, şi ea se dezvoltă mereu ... (...).*[15] *Savanţii sovietici, care au modificat şi au completat sistemul, în frunte cu Tropovski, (...)*[16] *folosesc şi o mulţime de litere. Clasa*[17] *1 pentru filosofie are acum în frunte indicele 1M (Filosofia marxism-leninismului. Materialism dialectic şi istoric; indicele subdivizionar 1M132 înseamnă: dezvoltarea filosofiei marxiste de către Lenin şi Stalin. (S) = Uniunea republicilor sovietice;*[18] *(B)*[19] *ca indice de loc înseamnă ţările capitaliste;*[20] *(D)*[21] *înseamnă ţările din frontul socialismului*[22]*; =M ca indice de limbă este limba maghiară.*[23] *Un indice ca acesta: 413=S=R=M=3 înseamnă Dicţionar rus-român-*

---

[1] Scris iniţial: *de la cif(...)*. Text şters.
[2] *Clasificarea zecimală pentru biblioteci, (...)*, Bucureşti, 1952, p. 5.
[3] *Ibidem*, p. 6.
[4] *Ibidem*.
[5] Sublinierea autorului.
[6] Vezi supra.
[7] Text şters.
[8] *Clasificarea zecimală pentru biblioteci, (...)*, Bucureşti, 1952, p. 7.
[9] *Ibidem*.
[10] *Ibidem*, p. 8.
[11] *Ibidem*.
[12] *Ibidem*, p. 9.
[13] *Ibidem*.
[14] Sublinierea autorului.
[15] Scris iniţial: *Vreau să vă numesc acum o serie de cărţi sau publicaţii cu indicele lor*. Text şters.
[16] Scris iniţial: *au introdus*. Text şters.
[17] Scris iniţial: *Indicele pen(...)*. Text şters.
[18] *Clasificarea zecimală pentru biblioteci, (...)*, Bucureşti, 1952, p. 35.
[19] Text şters.
[20] *Clasificarea zecimală pentru biblioteci, (...)*, Bucureşti, 1952, p. 58.
[21] Text şters.
[22] *Clasificarea zecimală pentru biblioteci, (...)*, Bucureşti, 1952, p. 64.
[23] *Ibidem*, p. 179.

maghiar-german.[1] În cea mai nouă ediție sovietică şi românească a clasificării zecimale s-a introdus şi indicele auxiliar general de importanță, şi anume: (I),(II),(III)[2]; (...)[3]; indicele auxiliar (I) înseamnă clasicii marxişti despre un anumit subiect: 323(I) Stalin, Marxismul şi chestiunea națională.[4]

După aceste desigur foarte sumare lămuriri, vreau să vă (...)[5] dau indicele clasificator pentru diverse cărți sau studii din diverse domenii.[6]

f. 9

616-053.2 Boli de copii
616-002.6 Sifilis
621.794 Tratamentul chimic al suprafeței metalelor
622.323 Petrol
7.01 Teoria marxist-leninistă despre artă
8S-14 Maiacovschi, V. 3.03=R (poezii alese)
83-21 Goethe, J.W. 7.03=M (una operă dramatică)
8S.09 Puschin, Al. (studiu de critică sau istorie literară)
9(R)311 Greva generală din 1920 (istoria RPR)
9(∞) istorie universală
902.6 Arheologie, antichități
92 Biografii[7] (biografia lui Darwin Ch. : 57 Darwin, Ch. Şi complementar la 92 Darwin, Ch.
92 Eminescu (0 : 7) Eminescu reprezentat în diferite opere de artă
33 (R)-231.1 Primul an al primului plan cincinal în RPR
327.311 Ziua de 1 Mai
3C21 Lenin, Opere alese
3C1 Marx şi Engels, Opere complete
3C36 Viața şi activitatea lui Stalin
001 (S : R) Relații ştiințifice şi culturale între URSS şi RPR
215 Ştiință şi religie
297 Islamism
40 probleme generale de lingvistică

f. 10

Pentru a deveni un bun (...)[8] clasificator, cu ajutorul sistemului zecimal, se cer (...)[9] eforturi de gândire, eforturi la fiecare pas. Căci oricâtă tehnicitate intră în aplicarea sistemului, clasificatorul (...)[10] va trebui la fiecare carte sau studiu, ce urmează a fi clasificate, să (...)[11] facă întâi o operație de abstractizare, şi pe urmă o operație de specificare. Nimic nu ajută pe clasificator în aceste operații (...)[12] precum îl ajută o cultură filosofică,o vedere de ansamblu, bine organizată, asupra întregului cosmos.[13]

---

[1] *Ibidem*, p. 89.
[2] *Ibidem*, p. 160.
[3] Text şters.
[4] *Clasificarea zecimală pentru biblioteci, (...)*, Bucureşti, 1952, p. 160.
[5] Scris inițial: *arăt*. Text şters.
[6] *Clasificarea zecimală pentru biblioteci, (...)*, Bucureşti, 1952, p. 185-238.
[7] Sublinierea autorului.
[8] Scris inițial: *catalogator*. Text şters.
[9] Scris inițial: *oarecari*. Text şters.
[10] Text şters.
[11] Vezi supra.
[12] Vezi supra.
[13] Sublinierea autorului.

Ce foloase aduce clasificarea zecimală? Foarte mari. (...)[1] Catalogarea unei biblioteci după sistemul zecimal pune la dispoziția cititorilor un material organizat bibliografic[2] în legătură cu (...)[3] orice problemă, ce poate fi cercetată pe baza (...)[4] cărților şi studiilor existente în acea bibliotecă. Un cercetător, (...)[5] preocupat de-o anume problemă, se duce la bibliotecă, unde va cere să i se alcătuiască din partea unui specialist indicele (...)[6] zecimal[7], ce reprezintă direct sau indirect materialul intelectual, ce-l (...)[8] interesează. Având aceste indice, el va căuta în catalogul (...)[9] zecimal, unde va găsi fişele tuturor cărților şi studiilor, (...)[10] apărute în orice limbă, ce (...)[11] le posedă acea bibliotecă în legătură cu problema în chestiune. Cercetătorul este astfel servit în scurt timp şi nu este nevoit să înceapă a răsfoi şi a parcurge catalogul alfabetic al tuturor cărților şi studiilor, ce se

f. 11

găsesc în bibliotecă pentru a alege ceea ce l-ar putea interesa, (...)[12] operație ce ar cere muncă anevoioasă şi ar implica o penibilă pierdere de timp.

Sistemul clasificării zecimale, în uz, îşi are însă şi neajunsurile. Ele sunt îndeosebi de natură ideologică, iată, ce ni se spune în privința aceasta chiar în „Introducerea"[13] la manualul de clasificare zecimală (...)[14] apărut recent în Editura Confederației Generale a Muncii, manual utilizat acum cu precădere la bibliotecile mari din RPR: „Încercările de a alcătui o clasificare proprie sovietică pentru biblioteci datează încă din anul 1924, lărgindu-se şi precizându-se în anii dinaintea Marelui Război pentru Apărarea Patriei, dar numai de la 1945 încoace s-a pornit, pe baze noi, la muncă aprofundată în direcția întocmirii unei scheme unitare de clasificare pentru catalogul sistematic sovietic. Lucrările sunt îndeplinite de cele mai mari biblioteci din URSS în frunte cu Biblioteca V. I. Lenin din Moscova. Între 1945-1947 s-au dezbătut şi adoptat principiile generale ale schemei de lucru, precum şi cele speciale pentru anumite domenii şi a început elaborarea amănunțită a schemei de clasificare. În cursul anului 1947 toate aceste lucrări au fost unificate, ajungându-se la un proiect de clasificare, care cuprinde toate ramurile ştiințelor şi numără până acum 35.000 noțiuni. Când se va publica măreața operă a ştiinței bibliografice sovietice: sistemul socialist de clasificare, va fi posibilă

f. 12

lichidarea actualei clasificări zecimale, rămăşiță a trecutului capitalist, care îngreuiază dezvoltarea cercetărilor ştiințifice progresiste. Dar până la apariția noului sistem de clasificare suntem siliți să folosim sistemul actual, cu corecturile şi adausurile făcute de L. N. Tropovski".[15]

---

[1] Text şters.
[2] Sublinierea autorului.
[3] Scris inițial: *infinit de* multe. Text şters.
[4] Scris inițial: *materialului*. Text şters.
[5] Scris inițial: *care doreşte să*. Text şters.
[6] Text şters.
[7] Scris: *zecimale*.
[8] Scris inițial: *preocupă*. Text şters.
[9] Text şters.
[10] Scris inițial: *şi anume în ori(...)*. Text şters.
[11] Text şters.
[12] Vezi supra.
[13] Sublinierea autorului.
[14] Text şters.
[15] *Clasificarea zecimală pentru biblioteci (...)*, Bucureşti, 1952, p. 12.

Utilizarea bazelor de date ştiinţifice abonate de Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga" în anul 2005

Carmen Crişan[1]
B.C.U.–Cluj

Introducere

Colecţiile ştiinţifice online sunt din ce în ce mai apreciate şi mai mult utilizate în Biblioteca Centrală Universitară Lucian Blaga. Biblioteca noastră oferă acest gen de informaţie electronică încă din anul 1996. Dacă în acea perioadă, utilizatorii nu erau prea familiarizaţi cu cercetarea în astfel de colecţii (baze de date) online, în ultimii ani se poate spune că utilizatorii au preferat acest gen de informare. Statisticile extrase reflectă acest lucru.

Eforturile financiare pe care biblioteca le face pentru a oferi acces online la prestigioase baze de date ştiinţifice, sunt mari, de aceea, este extrem de important să ştim cât de mult, şi cum sunt utilizate ele.

Lucrarea de faţă îşi propune o analiză a gradului de utilizare a acestor colecţii, prin studiul şi interpretarea statisticilor extrase pentru anul 2005. Această analiză poate furniza, in plus, şi informaţii care să ne ghideze în achiziţiile viitoare, ştiut fiind faptul că procedeul de selecţie al produselor online ce urmează a fi abonate, ridică multe probleme. Există pe piaţa electronică o bogată ofertă, dinamica este foarte mare, editorii şi vendorii au dezvoltat cu agilitate şi repeziciune noi strategii, formând parteneriate, oferind noi produse. Rezultatul este un sortiment confuz, extreme de variat, de posibilităţi care se deschid bibliotecilor.

Copleşite de un amalgam de oferte, bibliotecile se află cu adevărat în dificultate. Care sunt cele mai potrivite colecţii pentru a fi abonate? Este necesară o analiza coerentă a tuturor aspectelor legate de oferte, cât la sută este informaţie fulltext şi cât la suta este cu abstract, în raport cu preţul produsului.

Această lucrare oferă câteva coordonate importante şi în acest sens.

Baze de date abonate în anul 2005

În anul 2005 Biblioteca Centrala Universitară Lucian Blaga a abonat următoarele baze de date ştiinţifice online:

1. **ProQuest – acces în BCU şi UBB**
2. **Chadwyck Healey – acces în BCU şi UBB**
3. **JSTOR – acces in BCU**
4. **SpringerLink – acces în BCU şi UBB**

1. PROQUEST

Colecţia ProQuest înglobează peste 10000 de publicaţii fulltext şi lucrări de referinţă. Este una din cele mai prestigioase baze de date. Cuprinde 12 module şi anume: ProQuest. ABI.Inform Global, ProQuest. Academic Research Library, ProQuest. PsychINFO Database, ProQuest. Medical Library, ProQuest. Biology Journals, ProQuest. Computing, ProQuest. Social Sciences Plus Text, ProQuest. Criminal Justice Periodical Index.

[1] E-mail: carmen@bcucluj.ro

1.1.Statistica globală ProQuest

Tabel 1. Statistica globala ProQuest pentru anul 2005

PERIOADA 01.01.2005 - 31.12.2005				
Baze de date	Nr. căutări	Cit/Abstr.	Full Text	Total rezult
ABI/INFORM Global	29033	2403	11374	13777
AMA Titles	28933	119	36	155
AMA Titles:Abstracts&Indexing	29267	5	0	5
Criminal Justice	28940	360	942	1302
ProQuest Biology Journals	28751	25	202	227
ProQuest Computing	28653	155	547	702
ProQuest Medical Library	29028	644	6546	7190
ProQuest Psychology Journals	36801	3868	10184	14052
ProQuest Social Science Journals	30421	326	1521	1847
U.S. National Newspaper Abstracts (3)	28464	574	0	574
Academic Research Library	29425	4167	11691	15858
TOTAL	327716	12646	43043	55689

Statisticile indică numărul de căutări, numărul de articole cu rezumat descărcate, şi numărul de articole fulltext descărcate din fiecare modul al bazei de date. La numărul de căutări a fost contorizat fiecare „click “ pe butonul “search”.

Numărul total de căutări 327.716, şi numărul total de articole descărcate de 55.689, indică o activitate amplă de cercetare în aceste colecţii.

Aceste date statistice pot fi ilustrate în diverse combinaţii, astfel încât să avem o imagine sugestivă a felului în care s-au utilizat colecţiile abonate.

Grafic 1. Raportul căutări/ rezultate

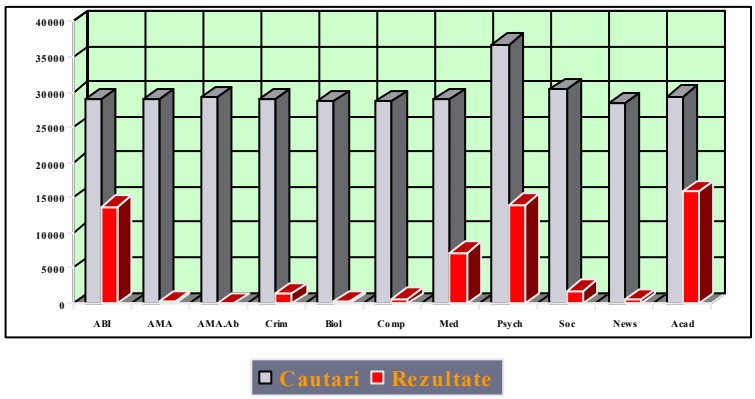

Raportul mare între căutări şi rezultate indică oarecum o nepricepere în căutare, ne sugerează faptul că se caută într-un mod imprecis, foarte general, pe subiecte mari. Acest lucru măreşte considerabil timpul de cercetare (căutare), întrucât rafinarea căutării presupune apoi o trecere în revistă a zeci, sute de articole poate.

Interfața de căutare în ProQuest este complexă, permite căutare după diverse criterii, combinarea a diverse chei de căutare, ceea ce presupune o oarecare pricepere. Statisticile prezentate mai sus dovedesc în mod clar, fie că subiecții nu au această pricepere, fie că subiectele căutate nu au acoperire în baza de date.

Grafic 2. Raportul articole cu abstracte/articole fulltext

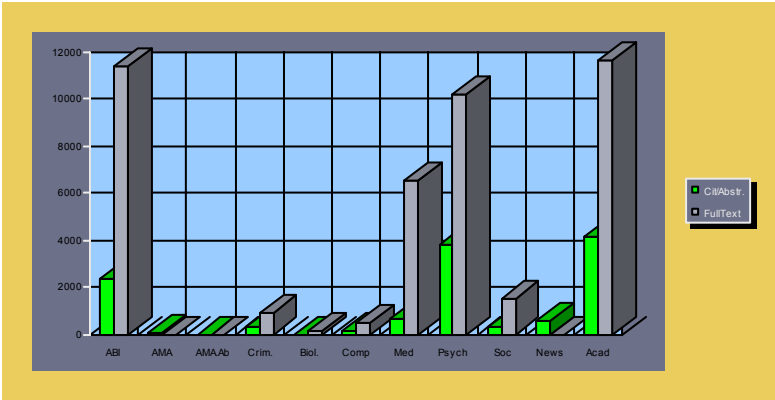

Datele (articole cu rezumat/articole fulltext) au fost prezentate comparativ pentru fiecare modul al bazei de date ProQuest. Se pot observa două lucruri şi anume:

- din fiecare modul s-au descărcat mai multe articole cu rezumat, decât articole fulltext, ceea ce sugerează faptul că, de multe ori, într-o cercetare, e suficient rezumatul unui articol (îți oferă o privire de ansamblu asupra domeniului de cercetare respectiv, fără să fie nevoie de conținutul integral al acelui articol)
- domeniile din care s-au descărcat cele mai multe articole (cu rezumat sau fulltext) sunt: *ABI.InformGlobal* (economie, business), *Academic Research Library, PsychINFO* şi *Medical Library.*

1.2.Statisticile ProQuest pe IP-urile serverelor

Tabel 2. Statisticile ProQuest pe IP-urile serverelor

	Searches	Cit/Abstr	Fultext	Total
Accesari BCU	95036	3805	12580	16385 R=5,8(caut/rez)
Accesari UBB	232213	8802	30374	39176 R=5,9(caut/rez)

Aceste statistici arată numărul de căutări efectuate din cele două locații, biblioteca şi universitatea cu toate sublocațiile ei.

Cele două categorii de date prezentate în tabelul de mai sus arată cât s-a accesat din bibliotecă (Accesări BCU), şi cât s-a accesat din universitate (Accesări UBB). Se poate observa faptul că, accesările din universitate sunt de 2,4 ori mai multe decât accesările din sediul bibliotecii, de asemenea, articolele descărcate din UBB sunt de 2,39 ori mai multe decât cele descărcate din BCU.

Este interesant faptul că raportul *căutări/rezultate* este aproape egal (5,8 în BCU şi 5,9 în UBB), ceea ce dovedeşte aceeaşi nepricepere în căutare. Putem presupune din nou, fie că interfața de căutare fiind destul de complexă, nu este bine utilizată, fie că, s-a căutat mult fără success şi deci baza de date nu acoperă subiectele căutate. Oricum numărul mare al căutarilor indica nevoia mare de cercetare .

Grafic 3. Comparație BCU/UBB

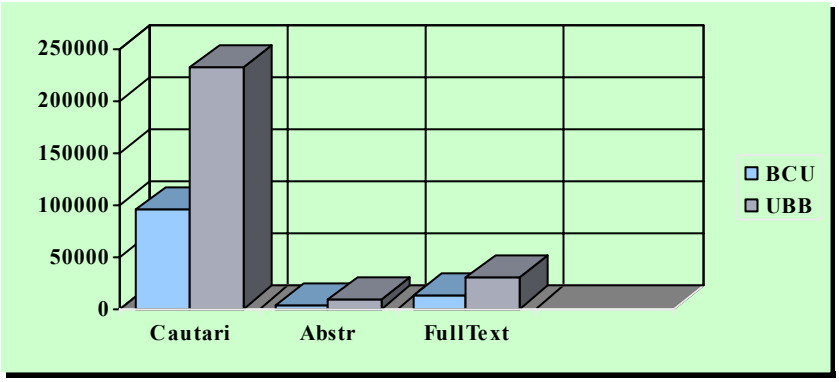

1.3. Accesări din Biblioteca Centrală Universitară Lucian Blaga

Tabel 3. Accesări din BCU

	Căutări	Cit/ Abstract	Fulltext	Total
ABI/INFORM Global	**8277**	**775**	**3301**	**4076**
AMA Titles	**8320**	**34**	**14**	**48**
AMA. Titles: Abstracts & Indexing	**8438**	**0**	**0**	**0**
Criminal Justice Periodicals	**8297**	**153**	**673**	**826**
ProQuest Biology Journals	**8196**	**15**	**64**	**79**
ProQuest Computing	**8116**	**10**	**150**	**160**
ProQuest Medical Library	**8290**	**231**	**1392**	**1623**
ProQuest Psychology Journals	**11800**	**911**	**3105**	**4016**
ProQuest Social Science Journals	**8763**	**146**	**355**	**501**
US National Newspaper	**8109**	**269**	**0**	**269**
Academic Research Library	**8430**	**1261**	**3526**	**4787**
Subtotal	**95036**	**3805**	**12580**	**16385**

Grafic 4. Fulltext BCU- aria de acoperire pe domenii

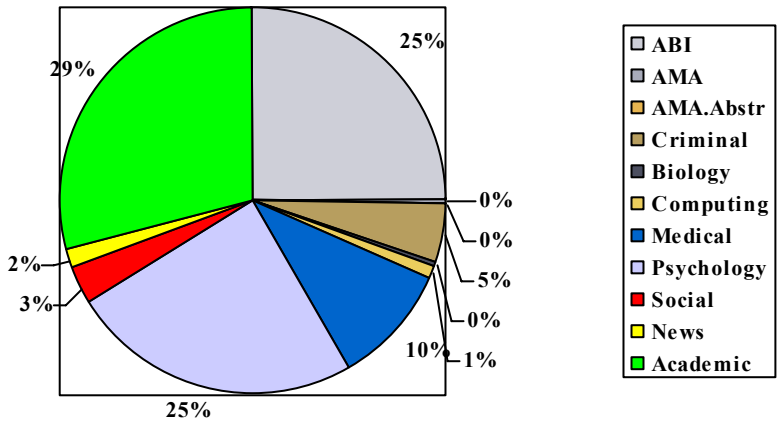

În graficul 3 sunt reprezentate, în procente, articolele fulltext descărcate din BCU, din toate modulele ProQuest. Cele mai multe articole fulltext s-au descărcat din următoarele module:

1. Academic Research Library-29%
2. ABI.InformGlobal-25%
3. PsychINFO-25%
4. Medical Library-10%
5. Criminal Justice-5%

Aceste date sugerează faptul că modulele enumerate mai sus sunt bine reprezentate în bază, numărul articolelor fulltext găsite si descărcate efectiv, fiind mare. Modulul *Academic Research* acoperă aproape toate disciplinele academice, modulul *ABI.InformGlobal* acoperă discipline de economie, business, modulul *PsychINFO* cuprinde psihologia şi tot ce este în legătură cu acest domeniu, modulul *Medical Library* acoperă disciplinele medicale.

1.4. Accesări din Universitatea „Babeş Bolyai”

Tabelul 4 prezintă, pe module, numărul de căutări efectuate din universitate (toate locațiile universității), numărul de articole cu rezumat descărcate şi numărul de articole fulltext descărcate. În graficul 4.1 sunt reprezentate, în procente, numărul articolelor fulltext descărcate din fiecare domeniu.

Tabelul 4. Accesări din UBB

	Căutări	Cit/Abstr.	Fulltext	Total
ABI/INFORMGlobal	**20714**	**1626**	**8063**	**9689**
AMA Titles	**20569**	**84**	**22**	**106**
AMA. Titles: Abstracts & Index	**20787**	**5**	**0**	**5**
Criminal Justice Periodicals	**20601**	**207**	**269**	**476**
ProQuest	**20513**	**10**	**138**	**148**
Biology Journals				
ProQuest Computing	**20495**	**145**	**397**	**542**
ProQuest Medical Library	**20694**	**314**	**5118**	**5522**
ProQuest Psychology Journals	**24958**	**2957**	**7078**	**10035**
ProQuest Social Science Journals	**21616**	**180**	**1166**	**1346**
US National Newspaper	**20313**	**303**	**0**	**303**
Academic Research Library	**20953**	**2881**	**8123**	**11004**
Subtotal	**232213**	**8802**	**30374**	**39176**

Graficul 5. Fulltext UBB – aria de acoperire pe domenii

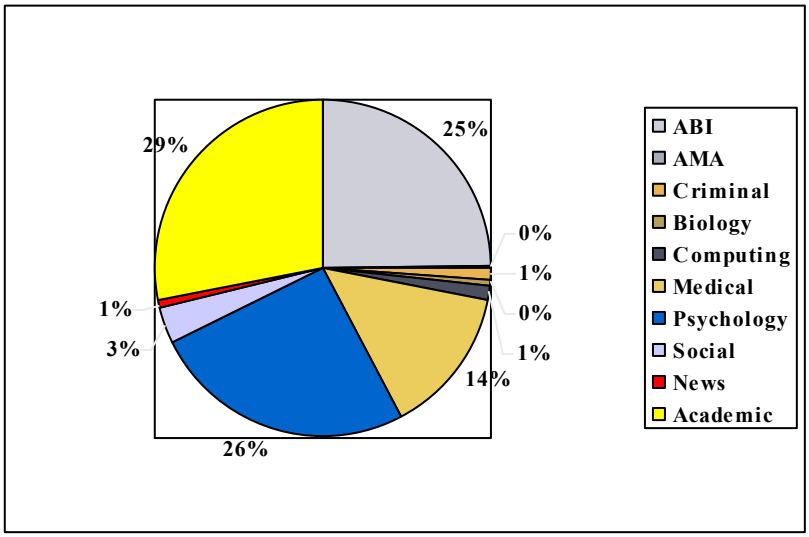

Cu uşurinţă, se poate face un clasament al domeniilor în care s-a lucrat cel mai mult în universitate, şi anume:

1. Academic Research Library- 29%
2. PsychINFO- 26%
3. ABI.InformGlobal- 25%
4. Biology- 14%
5. Social Sciences- 3%

Din nou se poate constata faptul că cel mai apreciat şi mai bine reprezentat modul ale colecţiei ProQuest este *Academic Research Library*.

Grafic 6. Fulltext – comparaţie între BCU şi UBB

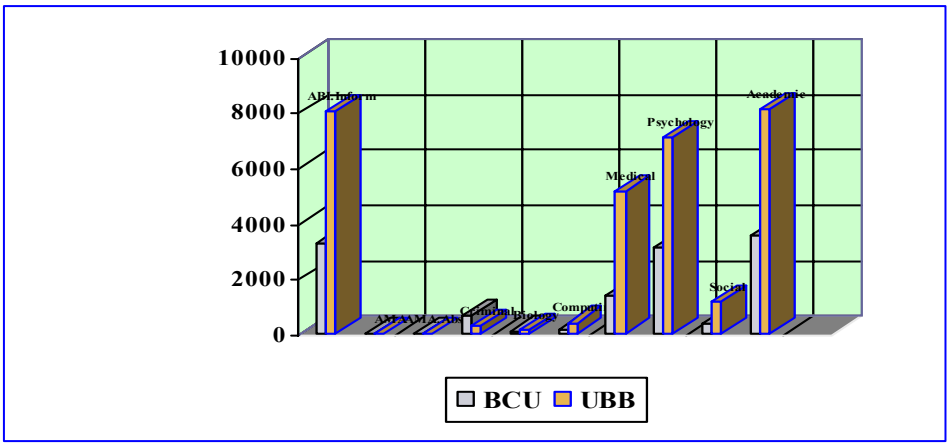

Graficul 4.2 ilustrează comparaţia pe module, la articolele fulltext descărcate din BCU şi UBB, pe baza datelor extrase din tabelele 1 şi 2. Singurul modul în care articolele descărcate din BCU sunt mai multe decât cele descărcate din UBB, este *Criminal Justice*; în toate celelalte module, numărul articolelor descărcate din UBB este mult mai mare decât cele descărcate din BCU.

1.5. Comparații cu anul precedent

Întrucât modulul cel mai utilizat al colecției a fost *Academic Research Library*, o comparație a anilor 2004 şi 2005, pentru acest modul, poate fi sugestivă.

Tabelul 5. Academic Research Library-statisticile lunare 2004

Luna	Căutări	Cit/Abstract	Fulltext	Total
Ianuarie	1113	97	754	851
Februarie	1921	321	1085	1406
Martie	3882	308	2471	2779
Aprilie	1875	147	813	960
Mai	2865	314	3226	3640
Iunie	1341	585	4402	4987
Iulie	731	80	2308	2388
August	618	48	323	371
Septembrie	826	87	448	535
Octombrie	1571	293	803	1096
Noiembrie	2228	575	1335	1910
Decembrie	1757	298	923	221

Tabelul 6. Academic Research Library-statisticile lunare 2005

Luna	Căutări	Cit/Abstract	Fulltext	Total
Ianuarie	2542	429	1235	1664
Februarie	1614	177	657	834
Martie	3279	387	1360	1747
Aprilie	3032	376	874	1250
Mai	2893	401	1012	1413
Iunie	1792	199	596	795
Iulie	1550	415	818	1233
August	1211	107	342	449
Septembrie	1199	138	373	511
Octombrie	3377	500	1521	2021
Noiembrie	5154	664	1949	2613
Decembrie	2907	550	1380	1930

Graficul 5 reflectă faptul că, au existat luni, în care activitatea în acest modul a fost mai intensă în anul 2004, decât în anul 2005, şi anume, în lunile februarie, martie, mai, iunie, iulie; în restul perioadei, activitatea anului 2005 a fost mai mare. În ansamblu, în anul 2005 s-a lucrat mai mult în aceste colecții ştiințifice decât în anul 2004, şi acest lucru este reflectat în raportul anual prezentat in Tabelul 7. Aici se pot observa creşterile față de anul anterior, de 85% la căutări, 53% la articole cu abstract, şi 7% la total articole descărcate (cu rezumat şi fulltext).

Este un aspect pozitiv ce ne îndreptățeşte să luăm în considerare şi pe mai departe această nevoie de cercetare, şi ce ne obligă să achiziționăm astfel de produse online şi în anii ce urmează.

Grafic 7. Academic Research Library 2004–2005

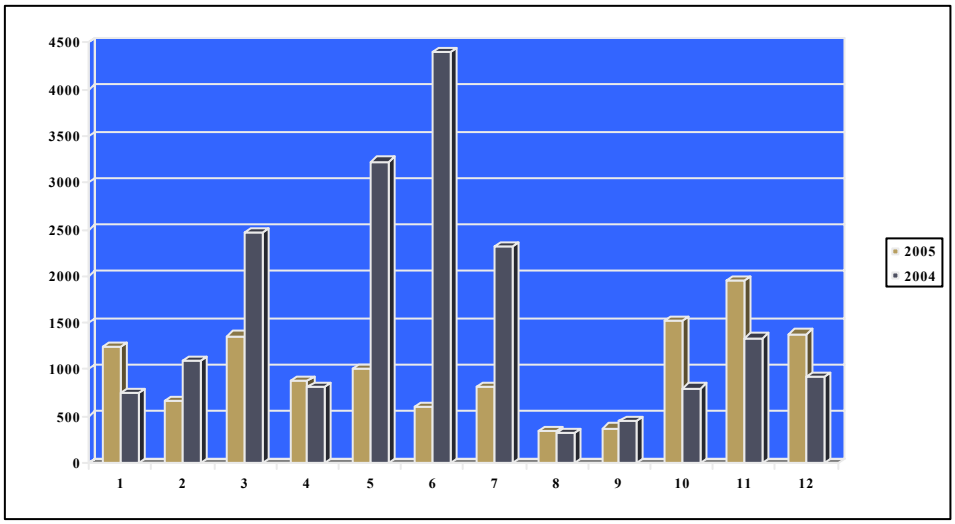

Tabelul 7. Raportul anual. Creşterile faţă de anul precedent

Time Frame - Jan 2005 to Dec 2005				
Client 65090 - CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY IN CLUJ				
Searches	Database	Cit/Abstract	Any FT Format	Total
30118	ABI/INFORM Global	2462	11743	14205
30033	AMA Titles	119	36	155
30390	AMA Titles: Abstracts & Indexing	5	0	5
30026	Criminal Justice Periodicals	373	952	1325
29853	ProQuest Biology Journals	34	223	257
29733	ProQuest Computing	155	553	708
30129	ProQuest Medical Library	654	6879	7533
38388	ProQuest Psychology Journals	3987	10901	14888
31584	ProQuest Social Science Journals	352	1588	1940
29544	U.S. National Newspaper Abstracts	616	0	616
30550	Academic Research Library	4343	12117	16460
340348	Grand Total	13100	44992	58092
183535	Previous Year	8588	45896	54484
85%	% Increase	53%	-2%	7%
43259	Total Unique Searches (Search Button Pressed)			

2. CHADWYCK HEALEY

Colecţia cuprinde 4 module : History online, Literature online, European Sources online şi PCI. Fulltext (noua denumire - Periodicals Archive).

2.1. British History online

Tabelul 8. Statisticile History online

Luna	Sesiuni	Căutari	Rezultate	Fulltext	Căutări fără rezultat
Ianuarie	103	89	34146	288	13
Februarie	59	50	45356	161	3
Martie	123	148	52210	305	20
Aprilie	171	113	41010	277	8
Mai	46	20	19720	77	1
Iunie	91	91	36832	452	11
Iulie	10	32	6156	61	0
Septembrie	4	5	722	0	3
Octombrie	33	38	11773	79	11
Noiembrie	71	58	37055	260	17
Decembrie	10	4	2066	6	0

Graficul 8. Statisticile lunare History online

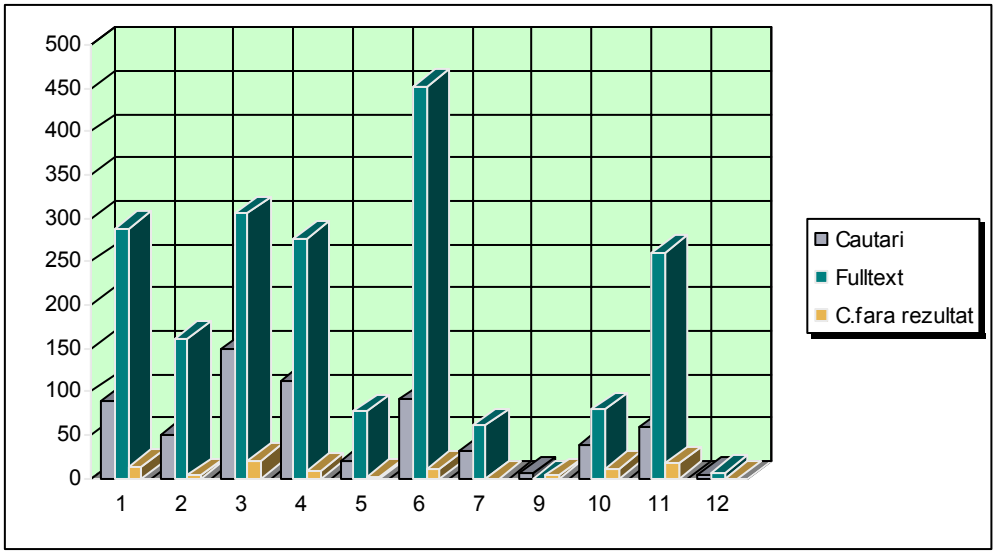

Se poate observa faptul că în această colecţie s-a căutat mult mai precis, numărul articolelor fulltext descărcate fiind mare raportat la căutări. Acest lucru se datorează faptului că, din start, se caută într-o bază de date specializată, aşa încât, o simpla cheie de căutare duce la rezultate destul de exacte. Acest fapt ne face să credem că este mai de preferat să ne orientăm spre achiziţionarea colecţiilor ştiinţifice specializate, baze de date mai mici şi focalizate pe un domeniu anume. Eficienţa căutărilor în aceste colecţii este mai mare.

Un produs mare, ce acoperă o multitudine de domenii, cu o interfaţă complexă de căutare, necesită pricepere în a utiliza operatori booleeni şi combinaţii de cuvinte cheie.

Noi suntem interesaţi să oferim utilizatorilor noştri produse online care să fie utilizate cât mai mult, cu uşurinţă, şi cu succes. De multe ori ne confruntăm cu situaţii de genul: „*nu am găsit nimic, baza de date nu e bună*”, şi asta numai pentru că acel utilizator, pur şi simplu nu ştie căuta. E

frustrant, şi din punctul lui de vedere, şi din punctul al bibliotecarilor, întrucât biblioteca alocă sume importante de bani pentru a achiziționa aceste produse, iar interesul bibliotecii este ca ele să fie utilizate cât mai eficient. Oricâte eforturi ar face bibliotecarul să asiste căutarea fiecărui utilizator, trebuie să ne gândim că acesta nu va putea îndruma niciodată întreg publicul ce accesează aceste colecții, fie din universitate, fie din bibliotecă.

2.2.Literature online

Cuprinde 350.000 lucrări în proză, dramă, poezie, 128 reviste fulltext de literatura anglo-americană şi biografii complete ale autorilor.

Tabel 9. Statisticile lunare Literature online

Luna	Sesiuni	Căutări	Rezultate	Fulltext	Căutări fără rezultat
Ianuarie	46	248	58524	135	148
Februarie	35	178	8966	131	120
Martie	57	308	145578	174	161
Aprilie	62	380	992288	220	241
Mai	56	237	22020	130	132
Iunie	36	251	514186	187	103
Iulie	10	35	1411	62	26
Septembrie	11	116	98724	58	57
Octombrie	46	524	326121	260	282
Noiembrie	57	378	8676822	153	236
Decembrie	14	156	28302	104	64

Graficul 9. Statisticile lunare Literature online

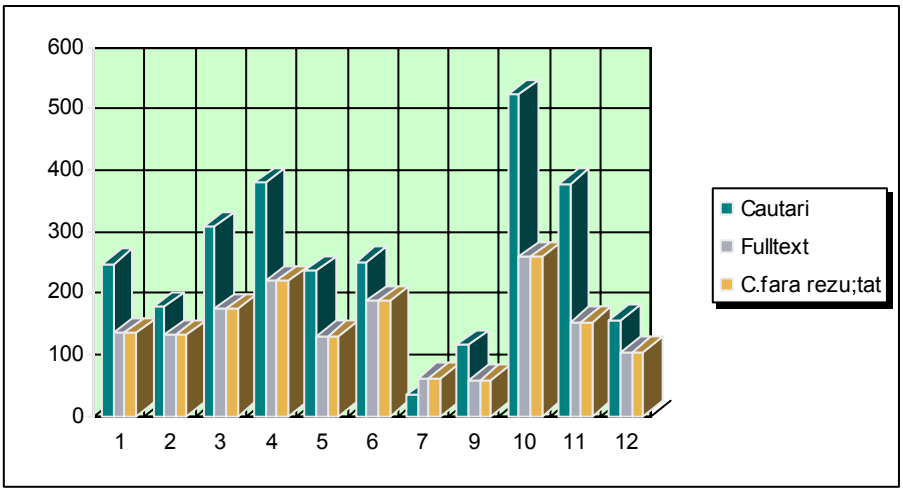

În această colecție căutările au fost cam imprecise, numărul căutărilor fără rezultat fiind destul de mare. Probabil este vorba din nou de nepricepere în căutare, interfața de căutare fiind destul de complexă, dar nu excludem faptul că, este posibil, ca baza să nu fie suficient de acoperitoare, pe domeniile de literatură (cuprinde doar literatura anglo-americană).

Graficul 10. Căutari până in luna mai

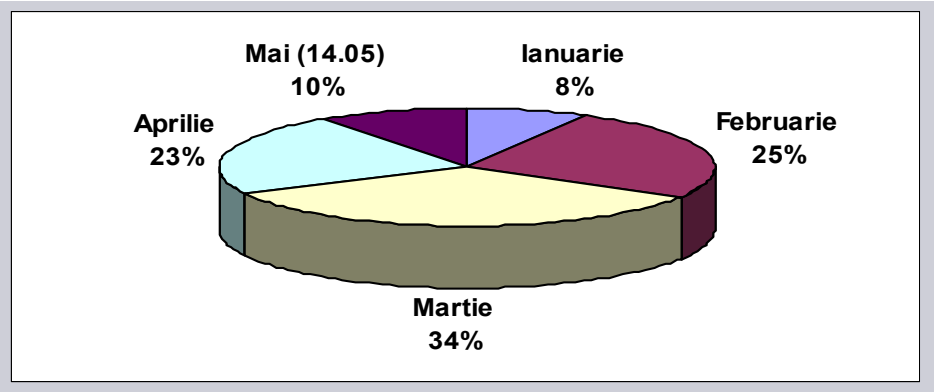

Graficul 11. Articole fulltext accesate până în luna mai

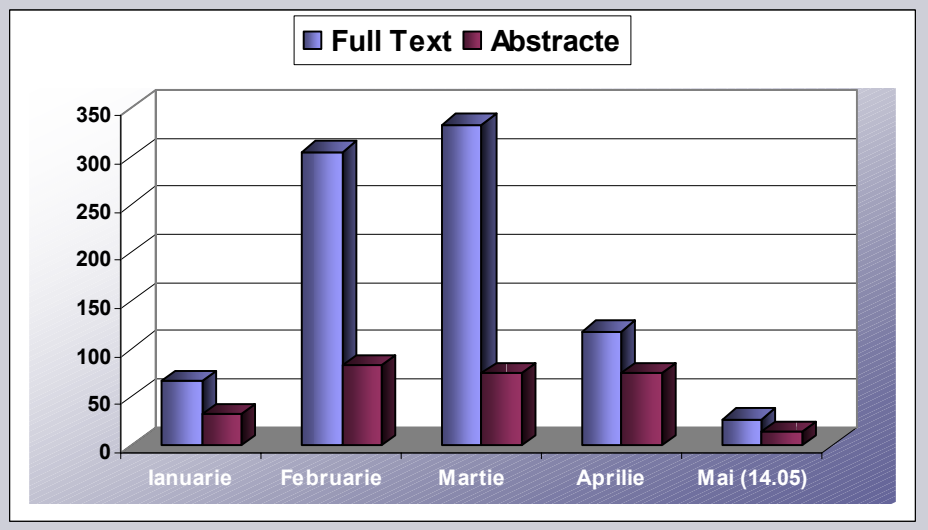

2.3.European Sources online

Tabelul 10. Statisticile lunare European Sources online

Luna	Sesiuni	Căutări	Rezultate	Fulltext	
Ianuarie	1	2	415	1	
Februarie	14	41	4061	10	
Martie	42	90	16159	106	
Aprilie	51	51	8288	58	
Mai	32	19	2028	43	
Iunie	26	10	3464	11	
Iulie	6	6	4295	3	
Septembrie	7	7	3532	2	
Octombrie	69	37	6300	48	
Noiembrie	34	83	14070	62	
Decembrie	13	41	9903	67	

În această colecție s-a căutat destul de puțin, deşi este o bază de date importantă ce oferă informație specializată, puțin accesibila altfel, din cadrul instituțiilor europene, guvernelor, administrații sau alte organizații.

2.4. PCI Fulltext (Periodicals Archive)

Colecția cuprinde 15 milioane de articole din 4700 reviste ştiințifice din domeniile artă, socio-umane; din acestea 400 sunt fulltext.

Tabelul 11. Statisticile lunare Periodicals Archive

	Sesiuni	Căutări	Rezultate	FullText	Căutări f.r.
Ianuarie	59	171	16078293	36	73
Februarie	99	167	622922	1160	54
Martie	120	252	16121959	1422	93
Aprilie	94	123	238526	359	58
Mai	69	160	509840	286	62
Iunie	44	103	239387	184	42
Iulie	24	52	7913	31	21
August	16	22	10485	73	5
Septembrie	56	322	129674	813	98
Octombrie	40	128	28628	189	50
Noiembrie	75	284	360688	428	56
Decembrie	59	105	1589338	278	39

Graficul 12. Statisticile lunare Periodicals Archive

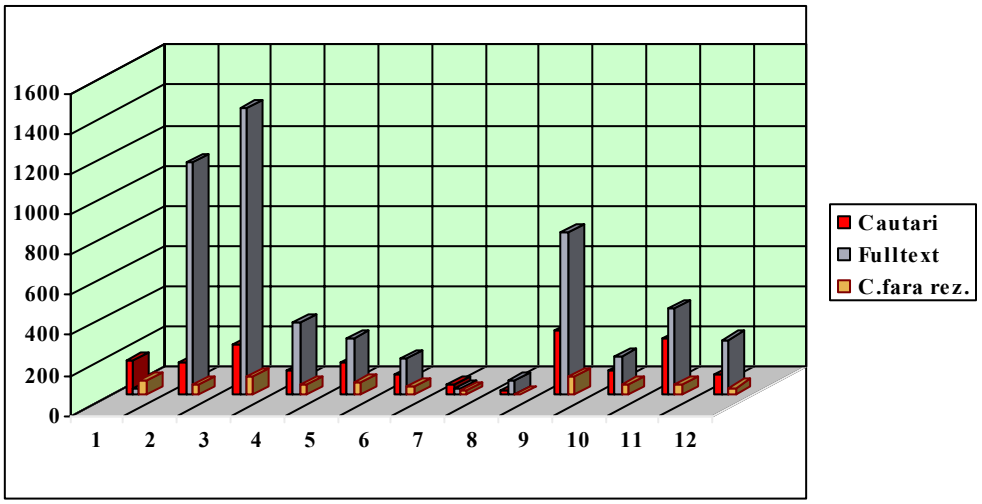

Numărul articolelor fulltext accesate este destul de mare raportat la căutări.

3. Baza de date JSTOR. Arts & Science Collection

Cuprinde articole fulltext din următoarele domenii: antropologie, ecologie, economie, educație, finanțe, istorie, limbă şi literatură, matematica, filosofie, ştiințe politice, studiul populației, sociologie, statistică.

Tabelul 12. Statistica lunară JSTOR

	browsing				viewing		printing				
	title-list	vol/ iss	TOCs	Cita-tions	pages	(artic-les)	jprint	pdf	ps	Sear-ches	total
2005/01	102	185	213	75	1,169	500	0	539	0	869	3,152
2005/02	62	68	79	5	528	320	0	327	0	422	1,491
2005/03	153	247	420	12	3,497	1,486	0	1,292	3	1,537	7,161
2005/04	172	277	359	10	1,278	708	0	879	0	986	3,961
2005/05	57	137	110	1	979	487	0	619	0	563	2,466
2005/06	65	96	234	19	1,157	435	0	638	0	563	2,772
2005/07	14	13	5	0	355	313	0	1,534	0	376	2,297
2005/08	1	0	0	0	2	2	0	10	0	31	44
2005/09	10	26	77	5	213	98	0	153	0	165	649
2005/10	29	87	78	3	821	417	0	923	1	592	2,534
2005/11	53	191	311	12	2,638	1,395	0	1,390	0	1,651	6,246
2005/12	23	61	65	27	620	314	0	288	0	319	1,403
Totals	741	1,388	1,951	169	13,257	6,475	0	8,592	4	8,074	34,176

În total, în anul 2005, s-au vizualizat 13.257 pagini şi 6.475 articole, şi s-au descărcat 8.592 articole pdf.

Graficul 13. Activitatea în JSTOR, în 2004 şi 2005

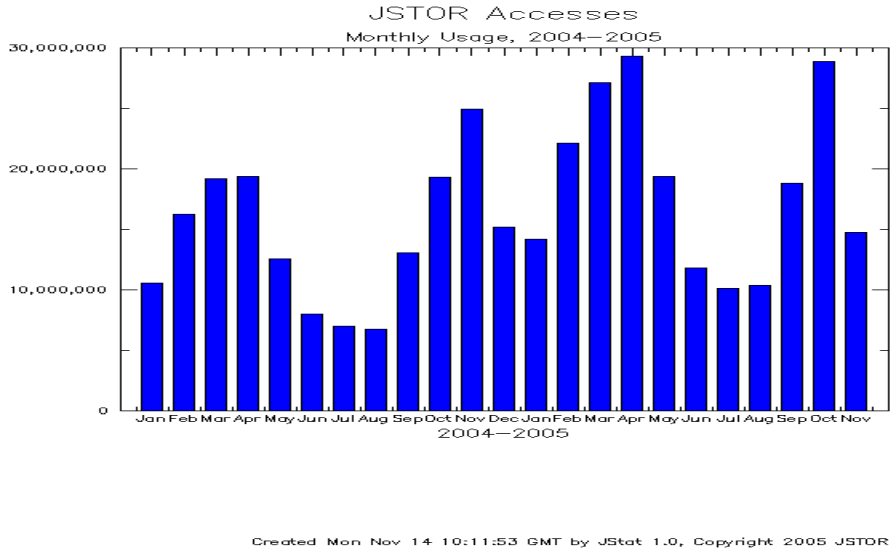
JSTOR Accesses
Monthly Usage, 2004–2005
30,000,000
20,000,000
10,000,000
0
Jan Feb Mar Apr May Jun Jul Aug Sep Oct Nov Dec Jan Feb Mar Apr May Jun Jul Aug Sep Oct Nov
2004–2005
Created Mon Nov 14 10:11:53 GMT by JStat 1.0, Copyright 2005 JSTOR

4. Baza de date SpringerLink

Oferă acces la 1200 reviste fulltext editate de Springer Verlag şi Kluwer Academic Publisher. Domenii: chimie, calculatoare, economie, inginerie, ştiințele mediului, drept, medicina, matematica, biologie, fizica, astronomie, geologie.

Tabelul 13. Statistica lunară SpringerLink

Ianuarie	145
Februarie	507
Martie	1584
Aprilie	1094
Mai	1276
Iunie	623
Iulie	1938
August	389
Septembrie	256
Octombrie	1072
Noiembrie	1083
Decembrie	625
Total html	586
Total pdf	10006
Total	10592

Graficul 14. Articole fulltext accesate din SpringerLink

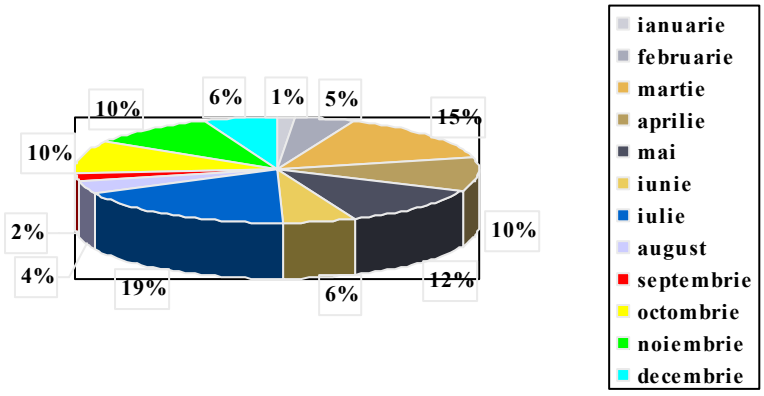

Colecţia este mult utilizată, numărul articolelor descărcate în anul 2005 fiind de 10.952. Activitatea este aproximativ uniform distribuită în cele 12 luni, cea mai intensă perioadă înregistrându-se în luna iulie.

Concluzii

Statisticile prezentate au relevat o activitate amplă în colecţiile ştiinţifice online abonate, ceea ce indică o mare nevoie de cercetare.

Bazele de date au fost accesate de cadre didactice, doctoranzi, studenţi din ani terminali, dar şi din anii mai mici. Este îmbucurător acest lucru.

Ceea ce merită subliniat este faptul că profesionalismul în căutare este esențial în utilizarea eficientă a acestor produse electronice.

Abonarea bazelor de date se impune şi pe mai departe. Acest mod de cercetare devine tot mai preferat de utilizatorii bibliotecilor. În bazele de date se caută rapid, iar informația ştiințifică este în permanență actualizată, aspect deosebit de important. Pentru o bibliotecă universitară însă, care oferă utilizatorilor săi informație ştiințifică dintr-o multitudine de domenii, rămâne ca o problemă majora, cea a selecției produselor online care să fie abonate astfel încât să satisfacă toate aceste domenii, desigur, în limita unui buget alocat.

Anul 2005 – o nouă abordare a bibliotecilor filiale

Gabriela Morărescu[1]
B.C.U.– Cluj

Starea permanentă de schimbare specifică societății contemporane, în contextul acestui început de mileniu, pe plan economic, socio-uman şi politic, duce implicit la necesitatea schimbării la nivel funcțional a organizațiilor şi instituțiilor moderne, inclusiv cel al bibliotecilor.

Pentru orice instituție confruntată cu o schimbare ar fi potrivită aplicarea metodei managementului calității totale care are în vedere respectarea anumitor principii (cele 14 principii esențiale elaborate de E.J. Deming şi adaptate pentru biblioteci de Makey&Makey) şi care este folosit ca „un instrument de explorare a unor noi posibilități organizatorice şi administrative, pornind de la premisa că rezultatul final va conduce la restructurarea unor aspecte ale organizației”.[2]

Se nasc întrebări privind rolul bibliotecilor şi bibliotecarilor în secolul 21, având în vedere că resursa–cheie a vremurilor noastre este informația, iar bibliotecile moderne utilizează intensiv tehnologiile informatizate. *Cum vor arăta bibliotecile peste 5 şi peste 10 ani, la noi în țară şi în țările dezvoltate din occident*?; c*um şi cu ce vor lucra bibliotecarii şi ce cunoştințe, deprinderi şi competențe le sunt necesare pentru a face față noilor condiții*?; c*um vor putea bibliotecarii să adauge, în modul cel mai competent, valoare la informația gestionată*?, sunt doar câteva exemple ale unor astfel de întrebări.

Parte dintr-o strategie de succes în schimbarea bibliotecarului pentru viitor, ar fi şi asumarea de către acesta a unor roluri ca: a fi un punct nodal între trecut şi viitor, educator, administrator al cunoştințelor, creator al politicilor de informație, filtru al surselor de informație, consultant individual de informație, producător de informație.

Necesitatea *schimbării* s-a făcut simțită şi la BCU „L. Blaga” şi la fiecare bibliotecă filială aparținând acesteia. O primă etapă a acestei schimbări este adoptarea noii organigrame a BCU, la începutul anului 2005, în care bibliotecile filiale sunt grupate în aceeaşi unitate organizațională.

Toate bibliotecile filiale funcționează după aceleaşi principii, personalul, publicațiile şi parțial tehnica de calcul aparținând BCU, iar locațiile, mobilierul, o parte a tehnicii de calcul şi conectarea la rețea aparținând UBB. O diferențiere între aceste biblioteci poate fi făcută totuşi după:

- *Localizarea şi organizarea sălilor de lectură*: există clădiri vechi cu săli care au sau nu ghişeu de servire al publicațiilor şi spații noi, special amenajate pentru destinația de bibliotecă modernă, în care utilizatorii au acces liber la publicații

- *Numărul şi nevoile de informare ale utilizatorilor specifici*: sunt studenții din primii ani de studiu, care preferă să studieze publicațiile la domiciliu, cu excepția perioadelor de sesiune de examene şi sunt cadrele didactice, cercetătorii, doctoranzii, studenții la Master sau din anii terminali, care studiază publicațiile mai mult în sala de lectură (în general publicații seriale de specialitate) sau în birourile personale şi preferă acces la informații electronice (de unde rezultă nevoia creării unor instrumente moderne de bibliotecă şi asigurarea unei stații de acces la Internet şi la bazele de date abonate de către BCU).

În lucrarea de față vor fi analizate activitățile desfăşurate la bibliotecile din componența nou înființatului Departament, activități desfăşurate în anul 2005, interpretând datele primite de la fiecare bibliotecă filială în parte. Deoarece la aceste biblioteci activitățile desfăşurate de personalul bibliotecar sunt foarte variate şi complexe, am stabilit şi urmărit anumiți indicatori primari care, păstrați şi în anii viitori, vor permite o analiză realistă a evoluției activităților şi serviciilor din aceste biblioteci, atât din punct de vedere cantitativ cât şi din punct de vedere al calității.

Aceşti indicatori sunt:

- fondul de publicații existent la 31 dec.2004 (situația din registrul RMF),

[1] e-mail: gabim@hasdeu.ubbcluj.ro
[2] Irene Owens: *Managementul calității totale, factor al schimbării: strategii pentru secolul XXI*.

- creşterea reală a fondului de publicaţii în 2005 (doar cărţile şi periodicele cu număr de inventar pe 2005, prelucrate până în 31 dec.2005),
- proveniența acestor publicaţii,
- circulaţia documentelor şi statistica cititorilor pentru anul 2005. Datele primite de la bibliotecile filiale au fost prelucrate şi interpretate, rezultând anumite situaţii comparative (prezentate în anexele grafice) şi anumite concluzii şi propuneri pentru îmbunătăţirea şi eficientizarea activităţilor şi serviciilor.

I. PREZENTAREA DEPARTAMENTULUI

1.1. Biblioteci componente şi personal bibliotecar

Departamentul Biblioteci filiale şi speciale este format din trei servicii şi două birouri: Serviciul Ştiinţe Sociale, Serviciul Ştiinţe Naturale, Serviciul Filologie, Biroul Ştiinţe Exacte şi Biroul Biblioteci speciale. În anul 2005 acest Departament a cuprins 25 de biblioteci (24 localizate în Cluj-Napoca şi 1 localizată în localitatea Gheorgheni, jud. Harghita), filiala de Ştiinţa mediului fiind nou înfiinţată la începutul anului 2005.

Serviciile şi birourile componente cuprind mai multe biblioteci grupate pe domenii apropiate ale ştiinţei şi sunt conduse de şefi de servicii şi birouri care fac parte din managementul operaţional al BCU.

Structura acestui departament poate fi cuprinsă în următoarea diagramă:

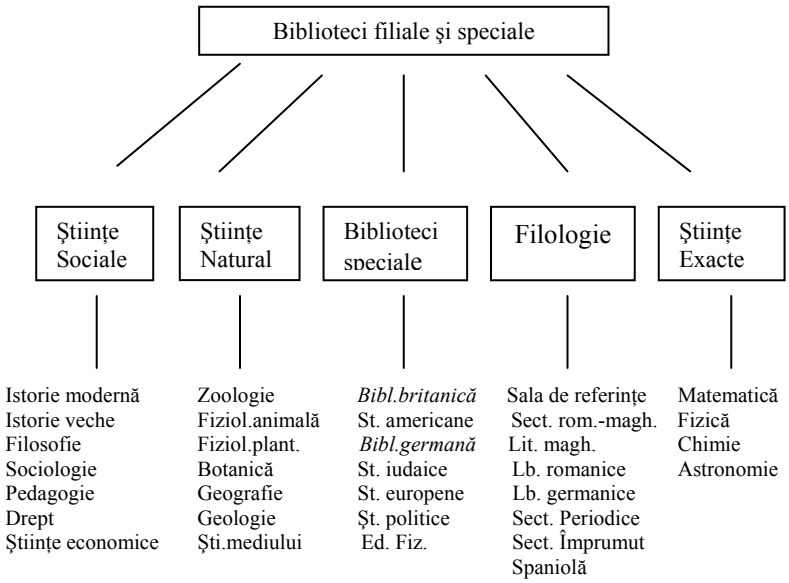

Personalul bibliotecar din bibliotecile filiale şi speciale ocupă în structura de personal a BCU, un număr de 74 de posturi, ocupate de persoane cu studii superioare de biblioteconomie (de lungă şi/sau scurtă durată), cu studii superioare în specialitatea facultăţilor deservite, cu studii medii şi atestat de bibliotecar şi un post de mânuitor de carte (la Filologie). Două posturi sunt ocupate de colegi care îşi desfăşoară activitatea la biblioteci speciale (Biblioteca Britanică şi Biblioteca Germană) patronate de alte Instituţii (Consiliul Britanic, respectiv Centrul Cultural German) care au încheiat acorduri de colaborare în acest sens cu BCU.

Tot din punct de vedere al personalului din bibliotecile filiale trebuie să amintim că la unele dintre acestea avem colaboratori angajaţi ai UBB sau ai Institutelor de cercetare ale Academiei Române: 1 persoană la Istorie modernă, 1 la Istorie veche, 1 la Sociologie şi 1 la Ştiinţe politice.

Din cauza unor concedii (de maternitate, de studii sau medicale) au existat unele schimbări şi fluctuaţii de personal şi înlocuirea cu suplinitori, din rândul studenţilor de la Biblioteconomie.

1.2. Spaţii de lectură şi depozite; utilizatori

Toate bibliotecile filiale deservesc Facultăţile Universităţii „Babeş-Bolyai" şi funcţionează în spaţii administrate de aceasta, respectiv în **24** de clădiri. Din punct de vedere al suprafeţei ocupate de biblioteci în aceste clădiri, este vorba de aproximativ **4 958 mp** (2 700 mp ocupaţi de săli de lectură şi 2 258 mp de depozite de publicaţii), iar numărul de metri liniari destinaţi depozitării publicaţiilor acestor biblioteci este de **22 603** (aici fiind incluşi şi metri liniari din depozitele din clădirea BCU). La sfârşitul anului 2005 numărul sălilor de lectură a ajuns la **45**, iar cel al locurilor destinate lecturii la **1 329**.

Biblioteca de Matematică a funcţionat în anul 2005 în noul spaţiu (din str. Ploieşti), care deşi este mult mai funcţional faţă de cel deţinut până în anul 2004, mai necesită unele modificări care sunt necesare pentru optimizarea activităţilor de relaţii cu publicul (realizarea spaţiilor de lectură cu acces liber la raft).

Noua bibliotecă filială de Ştiinţa mediului a primit spaţiu în clădirea aparţinătoare a UBB, din P-ţa Ştefan cel Mare, având pentru început doar o încăpere (cu dulapuri închise) pentru depozitarea publicaţiilor, dar se preconizează ca pe măsura creşterii numărului de publicaţii să mai primească spaţii de depozitare din partea Facultăţii.

Bibliotecile speciale deţin în general spaţii modern amenajate, care permit accesul direct al cititorilor la publicaţii, dar din păcate locurile din sălile de lectură sunt insuficiente pentru numărul mare de utilizatori ai facultăţilor deservite, spaţiile destinate garderobei nu sunt optim amenajate, iar sistem antifurt pentru menţinerea publicaţiilor în siguranţă există doar la biblioteca de Educaţie fizică.

În acest an, la Biblioteca de Istorie veche au avut loc lucrări de igienizare şi amenajare a spaţiului de bibliotecă (desfăşurate timp de 4 luni), cu această ocazie reorganizându-se fondurile şi spaţiile de depozitare şi lectură ale acestei biblioteci.

Utilizatorii bibliotecilor filiale sunt, conform Regulamentului de ordine interioară al BCU, toate persoanele care s-au înscris ca cititori ai BCU şi au intrat în posesia unui permis de bibliotecă, cu valabilitatea confirmată şi verificabilă în modulul de Circulaţie al sistemului integrat de bibliotecă Aleph. În general, principalii utilizatori ai bibliotecilor din acest departament sunt studenţii din Facultăţile aparţinătoare Universităţii „Babeş-Bolyai", cadrele didactice ai acestor facultăţi şi cercetătorii colectivelor de cercetare care aparţin UBB.

În anul 2005, la bibliotecile filiale au fost emise **4011** permise de bibliotecă (din care 141 duplicate) şi au fost vizate **7 728** de permise emise în anii anteriori.

Dacă până în acest an activitatea de înscriere a noilor utilizatori era fragmentată, înfolierea permiselor făcându-se la BCU şi filiala Filologie, începând din anul universitar 2005-2006 această activitate s-a făcut şi la alte filiale, prin achiziţionarea unor noi aparate de înfoliat.

Pentru o mai bună orientare spre serviciile oferite de BCU şi bibliotecile ei filiale a studenţilor din anii I, înscrişi la cursurile facultăţilor din UBB, s-a propus o nouă metodă de înscriere a acestora ca utilizatori ai BCU. Din păcate nu s-a obţinut şi sprijinul din partea UBB (absolut necesar pentru buna desfăşurare a acestei activităţi), fapt pentru care în anul 2006 se va supune din nou atenţiei Rectoratului UBB această propunere.

Programul de formare şi orientare a utilizatorilor va trebui să se desfăşoare într-un mod mai bine organizat şi la bibliotecile filiale, în paralel şi după aceleaşi principii aplicate şi la BCU.

1.3. Activităţi şi servicii oferite

În toate bibliotecile filiale se desfăşoară activităţi cu caracter permanent (activităţi specifice de tehnică de bibliotecă, activităţi specifice relaţiilor cu publicul, activităţi de informare bibliografică şi documentară) şi activităţi cu caracter secvenţial (reinventarieri, reorganizări şi/sau mutări de fonduri, lucrări de igienizare, etc.).

Servirea publicaţiilor în sălile de lectură şi la domiciliu se face din depozite închise sau în regim de acces liber la raft (în cazul Biroului de Biblioteci speciale, a sălii de reviste de la Biblioteca de Drept şi sălii de referinţe de la Filologie).

În capitolul care urmează se vor detalia şi analiza activităţile şi serviciile oferite în bibliotecile filiale în 2005, în funcţie de indicatorii primari amintiţi mai sus.

II. ANALIZA ACTIVITĂŢII DEPARTAMENTULUI

2.1. Fond de publicaţii existent la 31.dec.2004

Colecţiile existente în bibliotecile filiale însumau la sfârşitul anului 2004 un număr de **996.727** de volume, din care **790.871** volume cărţi, **153.414** volume publicaţii periodice şi **52.442** alte categorii de documente (STAS-uri, microfişe, hărţi, materiale audio-video).

Urmărind repartizarea acestor fonduri pe bibliotecile filiale, se observă „supremaţia" deţinută de Filologie (în mare parte cărţi), fapt datorat existenţei unei singure gestiuni pentru toate secţiile din acest serviciu. Cele mai mici fonduri le deţineau la sfârşitul anului 2004 bibliotecile de Studii iudaice şi Biblioteca Colegiului de la Gheorgheni (extensie a Facultăţii de Geografie), aici existând însă un număr mare de publicaţii în regim de custodie, de la Institutul de Iudaistică şi Istorie Evreiască „Dr. Moshe Carmilly-Weinberger", respectiv de la Colegiul din Gheorgheni (donaţii primite direct). Publicaţii ale Institutelor de cercetare ale Academiei Române mai sunt şi la alte biblioteci filiale (Istorie modernă, Istorie veche, Filologie).

După Filologie, ca pondere din totalul fondurilor de la filiale, urmează Matematica, Chimia, Ştiinţele economice. La Matematică predomină cărţile, la fel ca şi la Ştiinţe economice, dar spre deosebire de aceasta din urmă şi publicaţiile periodice sunt în număr semnificativ. La Chimie se simte numărul mare de alte documente (STAS-uri), care aproape îl egalează pe cel al cărţilor.

O privire de ansamblu pe cele cinci servicii de filiale arată că ponderea cea mai mică din totalul fondurilor de la filiale o are biroul Biblioteci speciale (3.17%), urmează Ştiinţele Naturale (19.48 %), Ştiinţele exacte (22,63%) şi Ştiinţele sociale (23.44%).

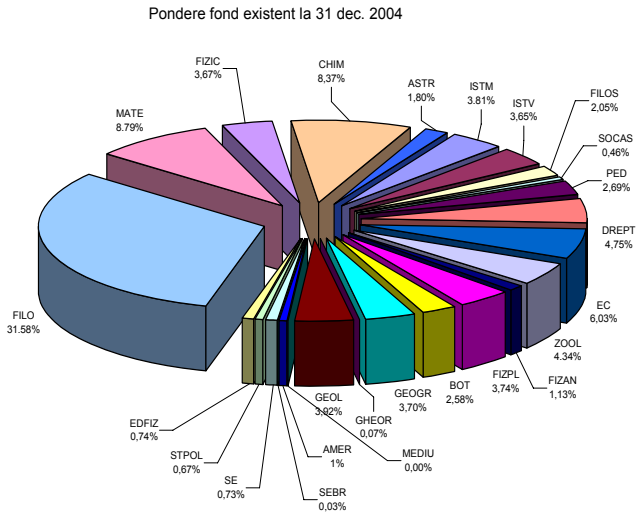

2.2. Creşteri de fonduri; Reflectarea publicaţiilor în catalogul on-line

Deşi în cursul anului 2005, până în data de 31 decembrie, s-au prelucrat foarte multe publicaţii (reflectate în activitatea personală a fiecărui bibliotecar), datorită diferenţei de timp între intrarea publicaţiei prin serviciul de Achiziţii şi regăsirea ei pe rafturile filialelor, creşterea reală a fondului de publicaţii este relevantă prin contorizarea publicaţiilor care au primit număr de inventar

pe anul 2005. Astfel, a avut loc o creştere a colecţiilor de la bibliotecile filiale cu **8.059 de titluri** (6.423 titluri cărţi şi 1.636 titluri publicaţii periodice), reprezentate de un număr total de **12.662 volume** (8.417 volume cărţi şi 4.245 volume publicaţii periodice).

Se pot observa diferenţe de creşteri ale colecţiilor, în perioada 1 ian.-31 dec.2005, de la o filială la alta, mai multe publicaţii intrând în general la bibliotecile cu profil socio-uman.

Astfel, dacă facem o comparaţie între cele cinci servicii de biblioteci filiale, se observă următoarea situaţie:

	Titluri publicaţii	**Volume publicaţii**
Şt.Sociale:	2.698	4.437
Şt.Naturale:	1.149	2.285
Bibl.spec.	961	1.379
Filologie	2.304	3.039
Şt.Exacte	947	1.522

Din aceste date se poate desprinde concluzia că este necesară o mai bună colaborare cu Serviciul de Achiziţii a bibliotecarilor filialelor de Ştiinţe naturale şi exacte, în vederea achiziţionării de publicaţii în aceste domenii.

Un prim pas de eficientizare a acestei colaborări a fost făcut în toamna anului 2005, prin acţiunea de semnalare a publicaţiilor dorite spre achiziţionare, din fondul de publicaţii primit pentru Depozitul legal şi prin reluarea acţiunilor de chestionare a cadrelor didactice pentru semnalarea unor publicaţii străine, importante în buna desfăşurare a procesului educaţional. O parte din aceste publicaţii au intrat deja în fondurile filialelor la începutul anului 2006.

La sfârşitul anului 2005 un număr de **91.406 de titluri** descrise în catalogul on-line al BCU, reprezentau şi o parte din publicaţiile existente la una sau mai multe biblioteci filiale.

Cel mai bine reprezentat fond în catalogul on-line este cel al Filologiei (44063 de descrieri în Aleph), iar cel mai slab cel al bibliotecii de Studii iudaice (18 descrieri) unde s-au înregistrat mult timp probleme tehnice de funcţionare a reţelei de comunicaţie electronică.

Pentru exploatarea eficientă a sistemului integrat de bibliotecă Aleph în activitatea de împrumut de publicaţii, este nevoie de regăsirea descrierii publicaţiilor în catalogul on-line şi semnalarea exemplarelor disponibile de la fiecare bibliotecă din reţeaua BCU. În acest sens, în anul 2005, s-au stabilit criterii clare pentru retroconversia publicaţiilor în catalogul on-line. Conform acestor criterii, s-au desfăşurat activităţi de catalogare şi de atribuire de ITEMS la toate filialele, mai puţin acolo unde s-au întâmpinat greutăţi tehnice şi încă se mai întâmpină (Studii iudaice, Ştiinţe politice, Botanică, Gheorgheni). Din Rapoartele personale de activitate se remarcă numărul mare de catalogări în Aleph la Filologie (9536 de titluri) şi numărul mare de atribuire de ITEMS la: Ştiinţe economice: 9075, Filologie – 3000, Sociologie – 2397, Chimie – 3953, Matematică – 1354, Fizică – 1408. Totalul atribuirilor de ITEMS la sfârşitul anului 2005 la filialele analizate, este de 150.290 .

La unele filiale această activitate a fost continuată din anul 2004, reuşindu-se să se înceapă şi activitatea de împrumut automatizat (Zoologie: raportate 300 de împrumuturi automatizate pentru lunile octombire-decembrie 2005). Situaţia cea mai fericită din acest punct de vedere este la Biblioteca de Ştiinţa mediului unde atât prelucrarea publicaţiilor cât şi activităţile de împrumut se desfăşoară de la început în mod automatizat.

2.3. Proveniența publicațiilor nou intrate

Referitor la publicaţiile care fac subiectul creşterilor reale de fonduri pe anul 2005 (până în dec.2005), am prelucrat datele ţinând cont şi de proveniența acestora: cumpărătură, atelier multiplicare BCU, transferuri în reţeaua BCU, schimb internaţional, diferite donaţii, iar la periodice şi abonamentele interne şi străine.

Ponderea publicațiilor provenite de la Atelierul de multiplicare este nesemnificativă, iar a celor din transferuri este relevantă doar în cazul Sociologiei, Ştiinţei mediului, Filosofiei şi Istoriei moderne pentru cărți şi numai în cazul Sociologiei pentru periodice.

Studiind mai atent celelalte trei forme de achiziție a publicațiilor de la filiale, se poate observa că predomină donațiile fiind urmate de cumpărătură (în cazul cărților) şi de schimb internațional (în cazul publicațiilor periodice).

2.3.1. Cărți

O situație aproximativ echilibrată în ceea ce priveşte cele trei forme principale de achiziție a titlurilor de cărți nou inventariate în anul 2005, se regăseşte la Ştiințe economice: cumpărate 106 titluri, donate 131 titluri, prin schimb internațional 93 titluri. În cazul multor biblioteci filiale, predomină donațiile (de remarcat fiind numărul mare de donații de la Filologie, Studii europene, Ştiințe politice, Matematică), fiind urmate de cumpărătură şi schimb internațional. Se observă o pondere mai mare a cumpărăturilor față de donații la: Istorie modernă, Filosofie, Pedagogie, Drept, Gheorgheni, Studii iudaice şi un singur caz în care donațiile lipsesc: Istorie veche (o situație deosebită din cauza reorganizării spațiului de bibliotecă). Cele mai multe cumpărături au fost la Filologie (567 titluri), iar cele mai puține la Biblioteca americană (1 titlu).

La schimb internațional se remarcă, în ordine, intrările de la Ştiințe economice, Drept, Matematică, Filologie, Geologie, Sociologie, Fizică.

2.3.2. Publicații periodice

În ceea ce priveşte noile intrări de titluri ale publicațiilor periodice, se poate observa că predomină la majoritatea bibliotecilor titlurile intrate prin schimb internațional, excepție fiind la Gheorgheni, Astronomie, Educație fizică, Fiziologie animală, Studii europene şi Sociologie. La Biblioteca americană singurele titluri sunt cele intrate prin schimb internațional, iar la Matematică, Geologie, Botanică (schimb internațional direct cu publicația Contribuții botanice), Ştiințe politice şi Zoologie acestea predomină evident.

Cumpărături se remarcă la Filologie, Istorie veche şi Istorie modernă.

Situația abonamentelor din țară este ca pondere în echilibru relativ cu schimbul internațional, la Ştiințe economice, iar cu o bună reprezentare la Filologie, Drept, Matematică, Zoologie, Geografie şi Studii europene. Nu a intrat nici un titlu prin abonament intern la bibliotecile: Istorie veche, Fiziologia plantelor, Gheorgheni, Geografie, Geologie, Ştiința mediului, Biblioteca americană şi Ştiințe politice.

Titlurile străine abonate pentru acest an au intrat în cel mai mare număr la Filologie şi Drept (unde s-a primit ajutor financiar pentru abonament şi din partea Facultății), în rest fiind în număr foarte mic sau inexistente.

Făcând o comparație între numărul titlurilor de cărți şi cel al publicațiilor periodice intrate şi prelucrate pe anul 2005, se poate observa pentru biblioteca de la Gheorgheni faptul că au intrat doar titluri de cărți, o pondere echilibrată în cazul bibliotecilor de Zoologie şi Botanică, la toate celelalte biblioteci ponderea fiind mai mare pentru titlurile de cărți. Situația diferă în cazul unei comparații între numărul de volume de cărți şi cel de periodice intrate şi prelucrate în 2005, datorită variației numerelor de volume bibliografice intrate pentru un titlu de publicație periodică.

În anul 2005 s-a continuat abonamentul la unele baze de date, consultabile şi de la stațiile din rețeaua UBB. S-a desfăşurat şi o amplă acțiune de prezentare a acestor baze (ProQuest şi Springer Link) cadrelor didactice şi studenților. Bibliotecarii de la filiale au fost instruiți în utilizarea acestor baze de date pentru a fi la rândul lor formatori pentru cititorii interesați. Tot din partea editurii Springer a fost lansată oferta unei baze de date cu cărți electronice, care în urma chestionării cadrelor didactice şi a semnalelor pozitive sosite din partea lor a fost achiziționată la începutul acestui an.

Achiziționarea acestor categorii de documente este de viitor şi este de dorit a se continua şi în anii următori.

Este necesară o creştere a fondului de publicaţii şi mai ales o creştere a cumpărăturilor de pe piaţa editorială românească, în special în domeniile Ştiinţelor naturale şi Ştiinţelor exacte.

Colaborarea cu cadrele didactice trebuie să se axeze şi pe semnalarea şi achiziţionarea publicaţiilor editate de aceştia care ar putea fi oferite la schimb internaţional, pe lângă seriile revistei Studia.

Atragerea donaţiilor din partea cadrelor didactice, a Instituţiilor colaboratoare directe cu Facultăţile UBB din ţară şi străinătate, a diferitelor personalităţi ale culturii şi cercetării ştiinţifice româneşti, va constitui o creştere substanţială a colecţiilor din gestiunea BCU.

2.4. Circulaţia documentelor

În întocmirea situaţiei referitoare la circulaţia documentelor, am prelucrat datele obţinute de la fiecare bibliotecă filială în parte, date care ar fi trebuit culese într-un mod uniform şi după aceleaşi criterii şi să corespundă cu cele date spre centralizare la BCU.

Din aceste date, reiese că în anul 2005 au fost servite de către bibliotecarii de filiale **761.850 volume** (572.682 în sălile de lectură şi 189.168 la domiciliu), la **402.118** cititori (282.056 în săli şi 120.062 la domiciliu). Datele acestea diferă însă de cele care au fost centralizate la BCU, cauzele fiind neatenţia culegerii datelor, transmiterea greşită a lor sau erori ale calculelor.

Doar atunci când tranzacţiile cu documentele se vor face automatizat suspiciunea în corectitudinea culegerii datelor va dispărea. Până atunci, este necesară revizuirea metodelor de contorizare a acestor tranzacţii, o deosebire între activităţile cu publicul din sălile de lectură cu acces liber la raft şi cele din sălile cu servire din depozite şi o foarte mare atenţie în operaţiile matematice de adunare a datelor culese.

La acest capitol am interpretat datele privind volumele servite cititorilor în sălile de lectură şi la domiciliu, numărul utilizatorilor care au frecventat sălile de lectură şi care au împrumutat publicaţii în săli şi în afara sălilor de lectură. Se pot observa filialele care au avut o activitate deosebită în servirea utilizatorilor cu publicaţii. La bibliotecile de Filologie, Drept, Istorie modernă, Pedagogie, Geografie şi Ştiinţe economice predomină servirea publicaţiilor în sălile de lectură (valori cuprinse între 29.500 şi 99 000 de volume). Aici se simte nevoia revizuirii activităţii de împrumut în sălile de lectură sau reorganizarea acestor săli în regim de acces liber la raft pentru utilizatori, care să solicite din partea bibliotecarului un efort, cel puţin din punct de vedere fizic, mai redus. Oricum, în anul 2006 s-ar putea ca aceste reorganizări să fie posibile, datorită unor lucrări de renovare (Geografie) sau mutări ale bibliotecilor (Istorie modernă, Pedagogie, Ştiinţe economice).

În general ponderea mai mare în servirea cu publicaţii o deţine servirea în sălile de lectură, iar biblioteca de Fiziologia animalelor prezintă un echilibru între servirea în sală şi cea la domiciliu. Împrumutul la domiciliu, desfăşurându-se relativ uniform la bibliotecile filiale, poate constitui un bun criteriu de comparaţie între aceste biblioteci, iar când împrumutul se va face automatizat, timpul acordat de către bibliotecar acestei activităţi va fi mult redus.

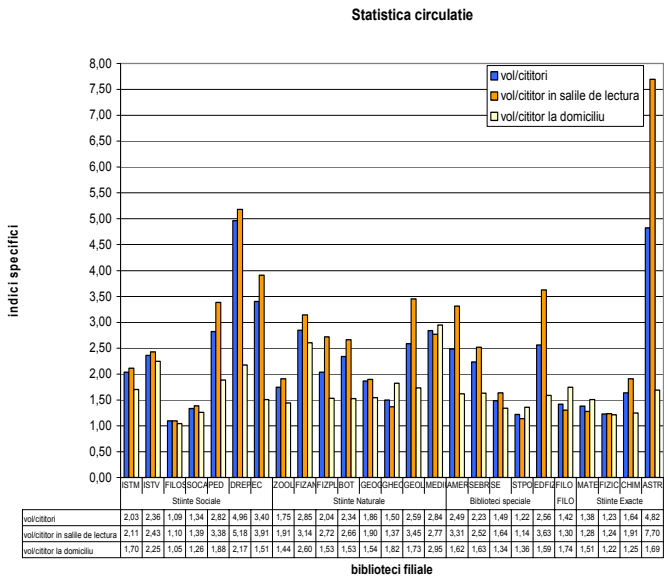
Statistica circulatie
vol/cititori
vol/cititor in salile de lectura
vol/cititor la domiciliu
indici specifici
8,00
7,50
7,00
6,50
6,00
5,50
5,00
4,50
4,00
3,50
3,00
2,50
2,00
1,50
1,00
0,50
0,00
ISTM ISTV FILOS SOCAPED DREPEC ZOOLFIZANFIZPLBOT GEOGGHEOGEOLMEDI AMERSEBRSE ISTPOEDFILFILO MATEFIZICCHIMASTR
Stiinte Sociale
Stiinte Naturale
Biblioteci speciale
FILO
Stiinte Exacte
vol/cititori 2,03 2,36 1,09 1,34 2,82 4,96 3,40 1,75 2,85 2,04 2,34 1,86 1,50 2,59 2,84 2,49 2,23 1,49 1,22 2,56 1,42 1,38 1,23 1,64 4,82
vol/cititor in salile de lectura 2,11 2,43 1,10 1,39 3,38 5,18 3,91 1,91 3,14 2,72 2,66 1,90 1,37 3,45 2,77 3,31 2,52 1,64 1,14 3,63 1,30 1,28 1,24 1,91 7,70
vol/cititor la domiciliu 1,70 2,25 1,05 1,26 1,88 2,17 1,51 1,44 2,60 1,53 1,53 1,54 1,82 1,73 2,95 1,62 1,63 1,34 1,36 1,59 1,74 1,51 1,22 1,25 1,69
biblioteci filiale

Coroborând datele primite de la bibliotecile filiale referitoare la fondurile deţinute şi la circulaţia documentelor cu datele primite de la UBB referitoare la numărul cadrelor didactice şi al cercetătorilor aparţinători UBB şi cifrele de şcolarizare pentru fiecare facultate direct deservită de filialele noastre (doar cifrele pentru studenţii de la nivelul licenţă şi colegiu) se poate determina numărul de publicaţii aferente unui student şi numărul de volume servite/cititor.

Nu s-a cuprins aici numărul studenţilor şi cadrelor didactice de la unele facultăţi care nu sunt direct deservite de către o bibliotecă filială a acestui departament (Facultăţile teologice, Business, Teatru).

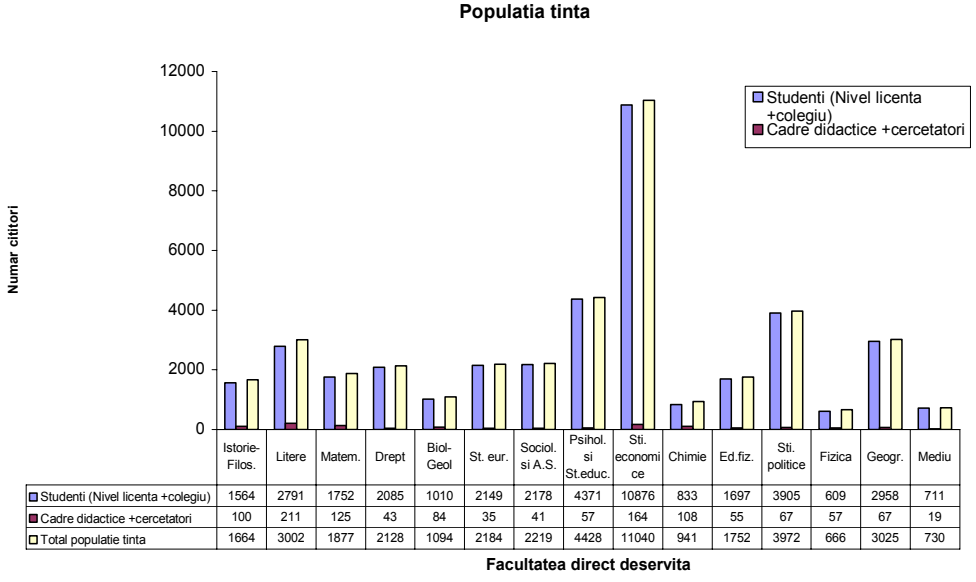

Se observă că unui student îi revin 25,56 vol. din publicațiile deținute de bibliotecile filiale, iar ca volume servite rezultatul este de 1.89/cititor activ (deținător de permis de bibliotecă şi care frecventează biblioteca). Figura următoare relevă aceste date defalcat, pentru fiecare facultate luată în calcul.

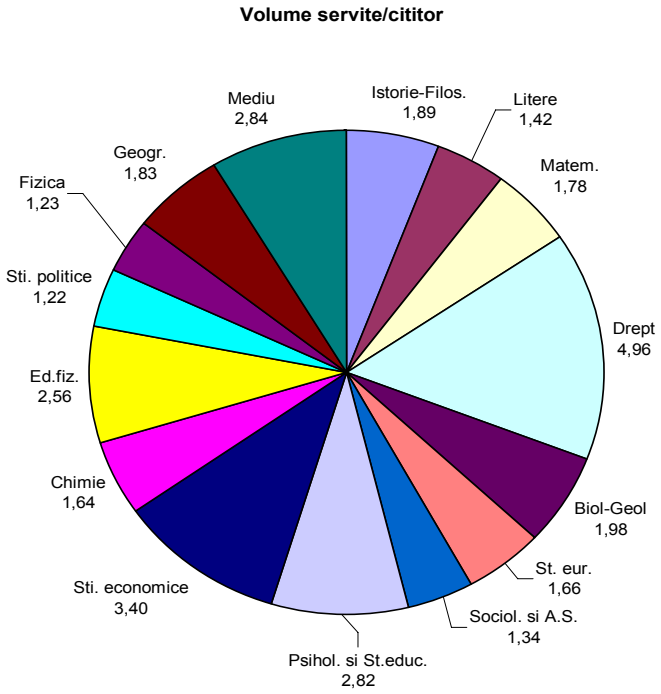

2.5. Alte activități desfăşurate la bibliotecile filiale

- Participarea la realizarea lucrării Activitatea ştiințifică a cadrelor didactice, 2004
- Actualizarea bazelor de date ProCite de la Bibliotecile speciale şi de la unele biblioteci din Serviciul Ştiințe Naturale
- Actualizarea unei baze de date bibliografice accesibilă pe Internet, la Matematică şi a lucrării *Bio-bibliografia Gabor*, la Fizică
- Colaborare în vederea realizării paginilor web ale bibliotecilor filiale, după un anumit „tipar" stabilit împreună cu Laboratorul de informatică şi actualizarea lor periodică; realizarea unor panouri informative cu date despre bibliotecă (Zoologie, Fiziologie animală)
- Rezolvarea unor probleme de evidență globală şi individuală
- Verificări şi reorganizări de fonduri, mutări masive de publicații în unele filiale (Istorie veche, Filologie, Sociologie, Geografie, Zoologie).
- Propunerea unor publicații pentru recondiționare şi selectarea celor propuse pentru casări viitoare
- Refacerea afişelor de semnalare în sala cu acces liber de la Studii europene

III. ECHIPAMENTE ELECTRONICE

Toate bibliotecile filiale sunt dotate cu calculatoare personale asigurate de BCU, iar la câteva dintre ele există şi echipament electronic donat de Facultățile UBB (calculatoare – uneori nefuncționale, imprimante, copiatoare). Totalul calculatoarelor din filiale, până la sfârşitul anului 2005, era de **96**, din care asigurate de BCU– **64**, iar provenite de la UBB – **32**. Numărul calculatoarelor destinate publicului, în general pentru căutări în catalogul on-line şi în bazele de date abonate: **39**.

În anul 2006 va fi necesară o reînnoire a calculatoarelor vechi din unele filiale, mai ales că noua versiune de Aleph va funcționa numai pe sistemul de operare Windows XP.

IV. CONCLUZII

Analizând datele primite de la bibliotecile componente ale Departamentului se pot desprinde concluzii care pot sta la baza schimbărilor necesare pentru eficientizarea şi îmbunătățirea activităților din bibliotecile filiale analizate.

- Sunt necesare noi spații de lectură dotate corespunzător cu dulăpioare şi cuiere pentru de garderobă pentru bibliotecile ale căror săli de lectură funcționează în regim de acces liber la raft şi securizarea colecțiilor acestor biblioteci.
- Pentru bibliotecile care funcționează în spații inadecvate activităților de bibliotecă din punct de vedere al mobilierului sau condițiilor de lectură (în general în clădiri vechi administrate de UBB), sunt necesare lucrări de igienizare, de refacere a instalațiilor de iluminare şi de dotare cu mobilier adecvat.
- Pentru o mai bună orientare a studenților UBB spre BCU şi bibliotecile sale filiale, se va relua acțiunea de prezentare a unei noi metode de înscriere, solicitând sprijin din partea UBB.
- Programul de formare şi orientare a utilizatorilor trebuie să fie mai bine organizat şi la bibliotecile filiale, pe aceleaşi principii pe care se desfăşoară şi cel din BCU.
- Colaborarea între serviciul de Achiziții şi colectivele de cadre didactice din Facultățile UBB trebuie mediată de bibliotecarii de la filiale pentru semnalarea publicațiilor necesare în buna desfăşurare a procesului educațional, achiziția unor baze de date cu articole de reviste sau cărți electronice pe diferite specializări. Un rol important îl vor avea în completarea colecțiilor, publicațiile provenite din donații ale unor Instituții colaboratoare ale UBB, din țară şi străinătate şi ale unor personalități ale culturii şi cercetării ştiințifice din România. Pentru atragerea acestor donații filialele şi bibliotecarii din filiale au un rol important.
- Descrierea publicațiilor în catalogul on-line va continua conform criteriilor stabilite la nivelul BCU, atribuirea de ITEMS pentru volumele existente la filiale având o mare importanță în exploatarea eficientă a sistemului integrat de bibliotecă Aleph. În acest fel utilizatorii vor avea o informație cât mai cuprinzătoare asupra colecțiilor existente în BCU şi rețeaua de filiale şi vor putea împrumuta în mod automatizat publicațiile disponibile.
- Pentru o servire a publicațiilor şi satisfacerea optimă a cerințelor utilizatorilor, este necesară revizuirea activității de servire în sălile de lectură de la unele filiale (Geografie, Drept, Istorie modernă, Pedagogie) sau, pentru că unele din acestea vor trece printr-un proces de reorganizare de spații (renovări la Istorie modernă, Geografie, Botanică, mutări la Pedagogie şi Ştiințe economice), se poate reorganiza spațiul de lectură astfel încât să existe mai multe săli cu acces liber la raft pentru cititori. Se poate lua în considerare şi redistribuirea posturilor, în funcție de solicitările existente la anumite puncte de bibliotecă.
- La bibliotecile filiale, activitățile sunt variate şi solicită din partea bibliotecarilor efort fizic şi intelectual, o atenție distributivă şi menținerea unei atitudini corespunzătoare mediului academic şi în relațiile cu publicul. Aceste activități depind şi de modul de desfăşurare a procesului educativ (specific fiecărei facultăți), de cifra de şcolarizare din anii de studiu sau de diferite schimbări de ordin administrativ survenite la nivelul facultăților deservite. De aceea, colaborarea cu colectivele de cadre didactice şi chiar cu personalul administrativ al facultăților ține uneori de diplomația demonstrată de bibliotecari.
- Echipamentele electronice din dotarea bibliotecilor trebuie menținute în stare optimă de funcționare şi înlocuite atunci când sunt depăşite din punct de vedere tehnic.

Bibliografie:

1. Irene Owens: *Managementul calității totale, factor al schimbării: strategii pentru secolul XXI.* În: Hermina Anghelescu, István Király, editori. *Management pentru viitor – Biblioteci*

şi arhive. Cluj – Napoca, Presa Universitară Clujeană; Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga", 2000, p. 49-57. (*Bibliotheca Bibliologica*. Serie nouă. 21).
2. Sally Wood-Lamont, Ioana Robu – lectori. Curs de formare: Biblioteca în mileniul III, Cluj Napoca, 23-26 octombrie 2000.

Realizări şi perspective în automatizare şi modernizare

Mariana Falup[1]
B C.U .– Cluj

I. Introducere

Problema centrală a societăţii de astăzi este managementul schimbării, in toate domeniile vieţii sociale, politice, economice şi culturale. Concepţia generală că biblioteca este doar un depozitar al informaţiei este greşită, aceasta este în primul rând un mod de regăsire şi de diseminare a informaţiei.

Modernizarea şi automatizarea bibliotecilor reprezintă un vast şi complex proces care atinge însuşi miezul noţiunii de bibliotecă. Introducerea automatizării presupune o reevaluare a întregii biblioteci, a rolului şi funcţiilor sale, precum şi adaptarea la o mare schimbare.

În acest mod s-a procedat şi cu fondul de împrumut la domiciliu al bibliotecii, care, pe lângă faptul că o bună parte a fost introdus în baza de date (OPAC – Aleph) şi-a schimbat şi posibilitatea de a fi consultat de către utilizatori. Astfel s-a avut în vedere automatizarea şi modernizarea serviciului de împrumut la domiciliu. Fiind un punct de bibliotecă cu o frecventare foarte ridicată, cu o medie de 300 cititori/350 volume/zi, un sistem bun şi flexibil de organizare şi funcţionare este esenţial, având în vedere că locurile în sălile de lectură sunt limitate şi cerinţele utilizatorilor din ce în ce mai mari.

Un pas esenţial în acest sens a fost făcut prin înfiinţarea sălii cu acces liber la raft. Aceasta, împreună cu posibilitatea de regăsire automatizată a informaţiei (OPAC), a rezolvat o mare parte din cerinţele şi necesităţile utilizatorilor, cum ar fi:

- acces la o gamă largă de documente;
- rapiditatea de a localiza şi obţine informaţia, în acest caz publicaţia.

II. Etapele reorganizării

a) Reorganizarea Secţiei de împrumut la domiciliu a început în februarie, anul 1996 printr-o selectare riguroasă a fondului existent în depozitul închis. Acţiunea fiind de mare amploare, a necesitat participarea bibliotecarilor din mai multe servicii (Relaţii cu publicul, Catalogare, Clasificare, etc.) şi a constat în lucrări cum ar fi:

- selectarea cărţilor pentru raftul liber, urmărind cuprinderea tuturor domeniilor;
- transportul publicaţiilor din depozitul închis în sala cu acces liber la raft;
- întocmirea de cupoane care au rămas la locul carţii în depozitul închis;
- selectarea publicaţiilor pentru casat şi toate celelalte operaţii legate de această activitate;
- efectuarea de mutări de carte, peste 100.000 volume;

S-au selectat iniţial aproximativ 3.800 titluri, respectiv 17.000 volume bibliografice care s-au introdus în baza de date, Vubis, existentă în acel moment. A urmat pregătirea fiecărui volum pentru a putea fi regăsit la raftul cu acces liber (stabilirea domeniilor, stabilirea cotei, lipirea barcod-ului şi a autocolantului cu cota, etc.). Practic, acţiunea de retroconversie a fondurilor bibliotecii a început în acel moment. Criteriul principal aflat la baza acestei selecţii a fost reprezentat de bibliografia recomandată la cursuri şi seminarii la care se adaugă permanent, pe măsura achiziţionării, cartea nouă, deci fondul este într-o continuă înnoire.

b) Pentru regăsirea publicaţiilor pe raft s-a procedat la o aranjare sistematic-alfabetică (de tip aproximativ Cutter) care este destul de eficientă, iar cota este o combinaţie obţinută din primele cifre din clasificare (maxim 3 cifre) urmate de primele trei litere din numele autorului sau titlul

[1] E-mail: mfalup@bcucluj.ro

publicației, în funcție de vedeta din descrierea bibliografică. S-a încercat stabilirea unei cote cât mai scurte şi mai clare pentru a uşura pe cât posibil regăsirea publicație. Cotei astfel stabilite i s-a atribuit o anumită culoare în funcție de domeniu.

Pentru a facilita şi mai mult regăsirea publicației pe raft, s-a afişat la intrarea în sală un plan al acesteia, cu domeniile existente şi culorile atribuite, precum şi indicatoare la locul domeniului, pe raft.

Imagine din secția Împrumut cu acces direct la raft

c) În anul 1999 s-a achiziționat un nou soft şi a început conversia bazei de date existente în acel moment, Vubis, într-un alt soft de bibliotecă, Aleph, mai performant. A urmat o perioadă mai dificilă legată de această conversie, datorată faptului că nu toate câmpurile din cele două softuri s-au suprapus perfect şi descrierea publicației nu apărea conform cerințelor bibliografice.

În prezent utilizatorii au la dispoziție în acces direct pentru împrumut, aproximativ 17.000 titluri în 40.000 volume care au urmărit să acopere toate domeniile de specialitate. Aceste titluri pot fi regăsite în baza de date OPAC – Aleph cu o descriere bibliografică amănunțită, inclusiv cota, numărul de exemplare, dacă este sau nu disponibilă cartea şi data până la care este împrumutată publicația (când este cazul). Împrumutul se face automatizat în modulul Circulație din Aleph, prin realizarea legăturii dintre barcodul cititorului şi barcodul publicației împrumutate, citite cu scanner-ul. Publicațiile rămase în depozitul închis al secției se pot regăsi în catalogul alfabetic tradițional (pe fişe) şi pot fi consultate pe baza *Buletinului de împrumut* completat de către utilizator şi servite de către bibliotecare.

III. Funcționarea secției în prezent

a) Orar: *Luni – Vineri: 9 – 19, Sâmbătă: 8 – 14*. Din anul 2001 s-a renunțat la pauza de 1 oră la amiază: 13 – 14, pentru a se asigura accesul continuu al utilizatorilor la informație.

b) Personalul: se lucrează în două schimburi, câte două bibliotecare cu studii medii pe schimb.

c) Dotări: 2 calculatoare şi 2 scannere pentru personal, 1 calculator pentru public.

IV. Date statistice comparative

În tabelul următor am încercat să realizez o analiză comparativă a principalelor activități desfăşurate cu publicul La baza analizei prezentate, au stat datele statistice din trei ani de referință pentru secție: 1996 – începutul reorganizării, 2000 – primul an complet de înregistrări în noul

modul Circulație - Aleph, şi 2004 – ultimul an de statistică şi modificarea perioadei de împrumut la 15 zile calendaristice.

Tabel sintetic:

Activitatea / An	**1996**	**2000**	**2004**
Fond publicații - depozit - raft liber	239.544 vol. 16.858 vol.	131.149 vol. 36.286 vol.	129.419 vol 40.000 vol
Publicații noi - titluri - vol.	876 1.499	1.245 2.286	244 399
Cititori	*15.048*	23.154	67.891
Împrumuturi - depozit - raft liber	*11.668 vol.*	13.260 vol. 32.600 vol.	*1.191 vol.* 76.013 vol.
Restituiri	12.588 vol.	35.853 vol.	71.184 vol.
Somații	352	381	351
Fişe de lichidare	4.395	6.348	9.197
Număr personal	6	7	4

Analizând datele prezentate în tabel, se observă:
- situația actuală a fondului de publicații existent în depozitul închis şi în acces direct la raft;
- publicațiile noi intrate în fondul de împrumut a scăzut la un sfert față de anul 1996, cu toate că numărul utilizatorilor a crescut masiv. Explicația ar fi lipsa fondurilor alocate achiziției de carte. Sperăm că in viitorul apropiat se vor putea achiziționa mai multe exemplare pentru fondul de împrumut deoarece este un serviciu foarte solicitat, majoritatea utilizatorilor preferând împrumutul la domiciliu;
- creşterea semnificativă a cititorilor care frecventează acest punct de bibliotecă, în anul 2000 acesta s-a dublat, iar în anul 2004 creşterea a fost de 4,5 ori;
- publicațiile împrumutate de la raftul cu acces liber, au crescut de 2,17 ori față de anul 2000, în timp ce publicațiile cerute din depozitul închis al secției au scăzut de 9 ori, deci se justifică pe deplin existența raftului liber;
- fişele de lichidare s-au dublat ca număr față de anul 1996**,** ceea ce indică creşterea numărului de studenți ai centrului universitar;
- numărul bibliotecarelor care deservesc această secție a scăzut aproape la jumătate față de anul 2000, în condițiile în care cantitatea serviciilor oferite de secție este într-o continuă creştere şi calitatea acestora trebuie să rămână exemplară. Conform Normelor aprobate de MECT privind încadrarea cu personal de specialitate pe post raportat la circulația documentelor (1 post la 15000 documente/an) şi statistica secției din anul 2004, personalul din acest punct de lucru este încărcat cu 173 % peste normativele în vigoare.

V. Eficientizarea relației utilizator-bibliotecar

Pentru a continua în acelaşi ritm cantitativ şi calitativ şi pentru a ține cont de sugestiile cititorilor, colectivul şi-a propus să aducă îmbunătățiri în ceea ce privește relația utilizator – bibliotecar, care să ducă, sperăm, la eficientizarea activităților curente şi de perspectivă legate de munca cu publicul.

Realizări:
- s-a renunțat la dubla evidentă a împrumuturilor: buletin de împrumut – calculator şi s-a optat numai pentru evidența pe calculator. Este mult mai sigură şi mai rapidă, astfel încât am scurtat timpul necesar obținerii publicației de către cititori. Evidența pe buletine de împrumut se ține numai pentru publicațiile cerute din depozitul închis al secției;

- s-au lipit fluturaşi pe dosul foii de titlu sau pe copertă, unde se notează data restituirii publicației respective. Această modalitate de evidență ne-a fost sugerată şi de către cititori, după modelul existent la Centrul Cultural Francez şi la alte biblioteci care dețin secție de împrumut;
- pentru a veni în întâmpinarea solicitărilor cititorilor, se va continua retroconversia publicațiilor din depozitul închis, în funcție de cerințele bibliografice. Astfel publicațiile foarte cerute ajung la raftul liber şi cititorii intră în posesia lor în cel mai scurt timp. Din păcate nu reuşim să eliminăm în totalitate, prin retroconversie, servirea publicațiile solicitate din depozitul închis, deoarece în fiecare an apar modificări în bibliografiile şcolare;
- datorită numărului redus de exemplare achiziționate, insuficient pentru numărul mare de cereri, s-a luat decizia scurtării perioadei de împrumut de la 30 zile la 15 zile calendaristice;
- se va continua prelucrarea la zi a publicațiilor nou intrate în fondul de împrumut, pentru a nu exista decalaje între momentul apariției cotei din fondul general şi fondul de împrumut.
- în vederea recuperării publicațiilor cu termenul de împrumut expirat, se trimit somații de două ori pe an: februarie (vacanța după sesiunea din iarnă) şi 15-30 iulie (vacanța după sesiunea din vară);
- pentru a asigura o protecție bibliotecari-utilizatori-publicații, trebuie ținut cont de importanța igienizării, conservării şi dezinsecției publicațiilor şi a sălii, având în vedere specificul acestui punct de bibliotecă;
- pentru ca toată această muncă depusă de noi, de introducere a informației în baza de date şi de înființare a raftului cu acces direct, să-şi atingă scopul propus, trebuie să se continue cu inițierea şi instruirea utilizatorilor, pentru familiarizarea acestora cu bazele de date.

Perspective:
- am putea încerca să facem rezervări de publicații, dar nu ştim cât vor fi de eficiente, deoarece publicațiile împrumutate sunt solicitate cam în aceeaşi perioadă (sesiune, referate, etc.) şi în plus necesită unele investiții materiale de care biblioteca nu dispune;
- în prezent publicațiile expuse la raftul liber nu au nici un sistem de securizare în afara vigilenței bibliotecarelor, care, fiind în număr minim nu reuşesc să supravegheze şi sala. Pentru a se evita sustragerea publicațiilor de la raftul liber, singura soluție viabila este un sistem antifurt adecvat, adică: - sistem cu cameră video; - sistem antifurt cu poartă magnetică şi sistem dezactivator.

Toată această muncă enormă pentru înființarea şi eficientizarea sălii cu acces direct la raft s-a depus numai şi numai în interesul utilizatorilor noştri pentru a fi mulțumiți de serviciile oferite de bibliotecă. Aceste schimbări în organizarea şi funcționarea secției de *Împrumut,* au dus la îmbunătățirea vizibilă, atât cantitativă cât şi calitativă, a activității desfăşurate.

Din păcate acțiunea începută acum aproape 10 ani se bazează în mare parte pe efortul depus de bibliotecari, investițiile materiale şi tehnice fiind limitate la existența a doua terminale de lucru şi a unui punct de consultare a bazei de date.

Digitizarea documentelor culturale

Maria Petrescu[1]
Biblioteca Judeţeană „O. Goga" – Cluj

***Motto*:** *Documentele numerizate se adresează Marelui Public de pretutindeni!*

„Personajul lui Molière s-a minunat când a aflat că el vorbeşte în proză. Şocul este şi mai mare la indivizii vremii noastre, când descoperă că, indiferent de limba şi alfabetul naţional, ei folosesc toţi o scriere universală cu numai două semne, care pe deasupra sunt şi cifre 1 şi 0, numite biţi sau digits".[2] „Cuvântul digital, folosit în computerizare sau electronică, are un înţeles exact: codificat sub formă de numere".[3]

Digitizarea (numerizarea, scanarea) este un procedeu de codificare a informaţiei ce permite efectuarea unei copii a documentului (manuscrise, muzică, fotografii etc.).

Numerizarea constă în transformarea paginilor cărţilor sau microformatelor în date numerice. Imaginile numerice astfel create sunt apoi trimise către un server şi publicate online oferind utilizatorilor Internetului accesul la acel document.

Digitizarea mai poate fi definită şi ca metoda de transformare în biţi a unui document de informare cum ar fi cartea, fotografia, o înregistrare sonoră sau o imagine video. „Biţii (prescurtarea de la *binary digit* – cifră binară) reprezintă cea mai mică unitate de informaţie reprezentabilă pe un calculator."[4] Pentru a putea fi utilizate sau înţelese de oameni, datele digitale sunt reconstruite în formă analogă cu ajutorul unor procesoare speciale numite convertoare numeric-analoge (DAC), ce se găsesc pe plăcile audio şi video ale calculatoarelor.

„Revoluţia digitală, care influenţează aspectele vieţii noastre, se bazează pe faptul că orice tip de dată (text, imagini, sunete, chiar şi formele obiectelor 3-D) poate fi convertit într-un şir de numere. Capacitatea de a codifica orice tip de informaţie sub forma unui şir de cifre binare a revoluţionat, începând cu anii 1980, modul în care oamenii comunică, transmit informaţii, cumpără şi vând bunuri, creează opere de artă şi divertisment şi chiar fabrică produse. În toată lumea sunt create şi procesate imense cantităţi de date digitale în fiecare secundă. Diferitele produse create din datele digitale sunt numeroase ca gamă şi ca scop şi cuprind orice, de la produse educaţionale şi de divertisment până la baze de date pentru afaceri şi medii 3-D."[5]

Scopul digitizării documentelor culturale şi nu numai, este şi să facă resursele informaţionale mai uşor şi mai atrăgător de folosit în mediul online, iar avantajele numerizării sunt multiple:

- datele digitale sunt uşor de copiat şi manipulat;
- „informaţiile sub formă numerică pot fi compactate (recodificate la dimensiuni mai mici) cu puţină sau fără pierdere de informaţie;
- datele numerizate pot fi stocate şi transmise folosind aceleaşi metode, indiferent de tipul de date (text, imagine etc.)";[6]
- aceste date sunt foarte rapide (motorul de căutare permite efectuarea în câteva secunde a găsirii unor texte de mii de pagini) şi uşor de consultat (la orice oră fără a fi limitaţi de orarul bibliotecii);
- multe lucrări necunoscute pot fi puse în valoare prin numerizare, adică pot fi prezentate publicului (exemplu lucrări de la Colecţii Speciale etc.);

---

[1] E-mail: lola@bjc.ro
[2] Malița, Mircea. *Zece mii de culturi, o singură civilizație*, Bucureşti: Editura Nemira, 1998, p. 93
[3] *Evoluția tehnologiei*, Oradea: Editura Aquila '93, 2001, p. 56
[4] Margolis, P. E. *Dicţionar P. C.*, Bucureşti: Editura Nemira, 1997, p. 40
[5] Idem. *Evoluția tehnologiei*
[6] http://www.anbpr.org.

- oferă posibilitatea de a crea imagini mai clare, mai luminoase, alb-negru sau color, mai mari (sau mai mici), în funcție de preferințele şi necesitățile utilizatorului;

- duplicatele rezistă la infinit, se pot conserva în timp, circulă incomparabil mai uşor, sunt mai comod de prezentat, arhivat, utilizat etc.;

- oferă o mai mare accesibilitate publicului, în sensul că utilizarea sistemului de stocare robotizată de mare capacitate pune la dispoziție colecțiile digitizate 24 de ore din 24, cu un număr foarte mic de personal.

Numerizarea oferă deci acces la distanță şi mai multe persoane, în acelaşi timp au acces la acelaşi document - unic şi valoros; - elimină distanțele, deplasările, pierderile de diverse tipuri; - uşurează şi face mai eficace căutarea.

Numerizarea oferă posibilitatea efectuării de căutări în cataloage bine localizate pe Web, după diverse criterii. Apoi, ea:

- asigură posibilitatea utilizării tuturor funcțiilor ediției (copierii, scurtării, lungirii, ataşării etc.). În cazul studiului comparativ se pot analiza mai multe documente, sau fragmente dintr-un document. Utilizatorul poate studia mai multe documente, scurta, ataşa sunet, muzică, îl poate adapta cum doreşte şi cum îi este necesar, fără deteriorarea originalului;

- face posibilă prezervarea şi conservarea documentului original. În cazul numeroaselor colecții, numerizarea serveşte la ameliorarea accesului la aceste documente.

Copiile numerice:

- facilitează şi salvează documentele şi reduc frecvența consultării şi deci factorii de uzură ai originalului, le protejează de intemperiile naturale, de furt etc. Astfel se pot proteja operele rare, fragile, voluminoase, prețioase, sensibile, vechi etc., îmbunătățindu-le păstrarea şi scutindu-le de deteriorare sau dispariție.

- favorizează valorificarea documentelor în sensul punerii în valoare a unor colecții deosebite, fonduri prestigioase, poate unele chiar manuscrise, care pot fi astfel puse la dispoziția utilizatorilor;

- îmbunătățeşte procesul de formare, pregătire şi educație permanentă a utilizatorilor bibliotecii;

- constituie metoda cea mai modernă de diseminare a informațiilor;

- este o modalitate mai eficientă de cunoaştere şi promovare a valorilor noastre specifice, naționale şi a celor internaționale;

- fiind o contribuție la fondul național şi apoi la cel internațional digital;

- permițând realizarea viselor savanților din trecut: crearea unei biblioteci universale (proiect la care se şi lucrează în prezent).

Dezavantajele digitizării ar fi:

- numeroase tipuri de documente şi în special imaginile ocupă un spațiu foarte mare;

- în prezent, costul pregătirii pentru digitizarea propriu-zisă este destul de ridicat;

- copia numerică realizată prin tehnologiile actuale, poate fi mai puțin fidelă tipului de document (nu este întotdeauna la înălțimea originalului).

Aşa cum reiese, avantajele numerizării documentelor sunt incontestabile, iar numerizarea însăşi nu se poate considera numai ca un procedeu de conservare, ea uşurează consultarea documentelor fragile, oferă o mai mare capacitate de stocare a informațiilor, toate acestea asigurând condiții optime de studiu celui ce-l slujim, adică Marelui Public de pretutindeni.

Pentru a realiza potențialul tehnologiilor digitale, în ceea ce priveşte diseminarea şi accesul facil la informație, Comisia Europeană recomandă următoarele trei direcții principale:

- digitizarea colecțiilor tradiționale în scopul folosirii pe scară largă în societatea informațională;

- conservarea şi stocarea pentru a asigura generațiilor viitoare accesul la materialul digital şi pentru a preveni pierderile de material valoros;

- accesibilitatea online, ca şi precondiție pentru maximizarea beneficiilor pe care cetățenii, cercetătorii şi companiile, adică utilizatorii bibliotecilor le pot obține din informații.

La noi în țară acest procedeu modern de arhivare şi prezervare a documentelor se pare că este abia în fază incipientă (un proiect-pilot la Biblioteca județeană „G. Asachi" din Iaşi) şi nesusținut, din păcate, de politicile noastre culturale.

În Europa s-a ajuns la consensul că digitizarea oferă oportunități strategice şi că trebuie continuată într-un ritm cât mai rapid. Consiliul Europei a declarat că va acționa ca şi coordonator al acestei activități vitale, afirmând printre altele: „Digitizarea este un prim pas esențial spre generarea de conținut digital ce va pune bazele unei Europe complet digitale. Este o activitate vitală pentru păstrarea moştenirii culturale colective din Europa, furnizând un acces mai uşor şi mai rapid la această moştenire, pentru promovarea educației şi turismului şi pentru dezvoltarea industriilor de e-conținut".[1] Importanța digitizării moştenirii culturale Europene şi conservarea digitală a fost deja recunoscută de Comisia Europeană în planul de acțiune „eEurope". Acest lucru a dus la naşterea în 2001 a Principiilor de la Lund şi a planului de acțiune corespondent şi la crearea unui Grup al Reprezentanților Naționali pe probleme de digitizare. „Întâlnirea de la Lund (Suedia), din aprilie 2001, a fost un eveniment foarte important în care s-a arătat că o coordonare a inițiativelor naționale este atât de dorit cât şi necesară şi s-a afirmat că digitizarea pune la dispoziție un mecanism cheie pentru a exploata moştenirea unică a Europei şi a sprijini diversitatea culturală, educația şi înființarea industriilor de conținut".[2] Amploarea provocării economice arată că ar fi necesară colaborarea la nivel European, sau măcar la nivel național, pentru a se putea ajunge la o utilizare optimă a resurselor disponibile. Această colaborare, printr-un proiect la nivel național sau european ar permite evitarea numerizării multiple a documentelor identice (s-ar face economii de fonduri), printr-o singură digitizare a aceluiaşi document, ce s-ar putea difuza online pentru toți cei interesați, indiferent de locul din lume în care se află utilizatorul.

Deşi numerizarea patrimoniului cultural şi ştiințific european este un deziderat major din punct de vedere cultural şi economic, totuşi, până în prezent mai puțin de 2% din fondurile bibliotecilor şi arhivelor sunt disponibile sub formă numerică. Majoritatea Statelor Membre ale Uniunii Europene au fost partenere în diverse proiecte europene de digitizare (Minerva, Minerva Plus etc.) şi este de apreciat faptul că toate continuă procesul numerizării în funcție de politica lor culturală, lucru ce reiese din cele declarate la diverse reuniuni internaționale. De exemplu la cea de la Alicante (Spania), din anul 2002, unde fiecare stat participant (Austria, Belgia, Danemarca, Finlanda, Franța, Germania, Grecia, Irlanda, Italia, Portugalia, Suedia etc.) a furnizat o descriere a politicii proprii în materie de numerizare a patrimoniului ştiințific şi cultural. De exemplu, după cum declară ministrul culturii, domnul Jean Jacques Aillagon: „azi în Franța sunt lansate numeroase proiecte pentru a asigura numerizarea patrimoniului cultural. Instituții mari elaborează strategii pentru a asigura prezervarea unui veritabil patrimoniu numeric. Institutul Național de Audiovizual a întreprins un plan de salvare şi de numerizare a propriului patrimoniu, iar Biblioteca Națională a Franței intenționează să digitizeze şi să arhiveze pagini Web francofone. Fiecare națiune posedă propriul său patrimoniu cultural, o istorie, instituții, specificul propriu şi se preocupă deci de a le conserva cât mai bine cu ajutorul numerizării. Acest ansamblu participă la construirea unei memorii ce trebuie păstrată pentru generațiile viitoare".[3]

Etapele unui proiect de digitizare:

A. Planificarea unui proiect de numerizare:

Fiecare proiect de numerizare are logica lui, adică scopul lui. Uneori un asemenea proiect este necesar pentru a furniza Internetului mai multă informație culturală. Alteori numerizarea se face pentru ca sursele de informare existente să fie mai mult şi mai bine utilizate şi protejate.

În alte situații proiectul este realizat de diverse instituții (în speță biblioteci) în colaborare, ce doresc să elaboreze un Web pe o anumită tematică foarte utilă, unui anumit public-țintă. Motivația proiectului este determinantă pentru a putea decide criteriile surselor ce vor fi numerizate.

---

[1] http://www.cultivate-europe.org

[2] *Linii directoare Pulman: Noi orientări în bibliotecile publice*, Bucureşti: Editura Biblioteca Bucureştilor, 2002, p. 137

[3] http://www.internet.gouv.fr.

- **Selecţia documentelor** ce vor fi numerizate reprezintă o decizie foarte importantă în cadrul unui proiect de numerizare. De obicei se digitizează o colecţie întreagă de cărţi sau obiecte rare, de mare valoare.

- **Selectarea conţinutului** (textelor şi imaginilor) trebuie făcută de către persoane ce cunosc colecţiile originale, caracteristicile lor fizice (aspectul, starea etc.) şi documentare şi se includ în proiect cele ce sunt mai utile publicului potenţial utilizator al fondului numeric şi adaptat modurilor de căutare a informaţiei. Prima dată trebuie făcută localizarea operelor, verificate originalele (pagină cu pagină, să fie complete), dacă sunt deteriorate trebuie recondiţionate, decis dacă se face direct numerizarea sau se trece mai întâi pe un suport de film intermediar, adică se face o copie de conservare (se produc nişte documente intermediare) şi apoi se digitizează.

- Stabilirea criteriilor de selecţie. Acestea depind nu numai de obiectivele proiectului, dar şi de problemele tehnice, financiare, de cele ale copyright-ului şi în şfârşit şi de experienţa altor proiecte de numerizare. Principalele criterii de selecţie a documentelor definite de Comitetul ştiinţific al Proiectului european Minerva sunt:

- unicitatea informaţiei;
- interesul fondului cultural respectiv pentru un cât mai mare public-ţintă;
- dreptul de proprietate intelectuală rezolva".[1]
- stabilirea riscurilor. Înaintea începerii unui proiect de numerizare trebuie gândite toate variantele pentru a reuşi, pentru a obţine succes şi în acelaşi timp trebuie încercat să se elimine cât mai multe riscuri.

B. Definirea cadrului juridic

Toate proiectele de digitizare ridică probleme juridice, care trebuie cunoscute şi rezolvate înaintea începerii numerizării propriu-zise.

Digitizarea presupune generarea unei copii, lucru ce ridică probleme din punctul de vedere al drepturilor de autor.

Accesibilitate online: Modelul tradiţional al serviciilor de bibliotecă, bazat pe împrumutul la sală sau la domiciliu al unităţilor de bibliotecă nu este uşor de translatat în mediul digital. Sub legislaţia actuală a Uniunii Europene şi a acordurilor internaţionale, materialele rezultate din digitizare pot fi disponibile online doar dacă acestea aparţin domeniului public, sau cu aprobarea explicită a deţinătorilor de drept. Astfel, o bibliotecă digitală Europeană, în principal, se va axa pe materialele din domeniul public.

Pentru literatură acest lucru înseamnă doar lucrările de la începutul anilor 1900, sau de mai târziu, care nu au restricţii de copyright, depinzând de anul morţii autorului. Chiar dacă lucrările nu sunt sub reglementările copyright-ului, situaţia nu este întotdeauna clară. Pot să existe drepturi ataşate diferitelor ediţii ale unei lucrări, care nu mai este protejată de copyright, de exemplu drepturi asupra prefeţelor, coperţilor etc.

„Directiva nr.2001/29/EC, privind armonizarea anumitor aspecte ale copyright-ului şi ale drepturilor corelate în Societatea informaţională prevede o excepţie pentru anumite activităţi de reproducere întreprinse în bibliotecile publice, instituţii de învăţământ, muzee, ori arhive. Această excepţie nu se aplică în mod obligatoriu şi a condus la diferite variante ce se aplică în Statele Membre ale Uniunii Europene".[2] La noi această problemă este reglementată de Legea nr.8/1996 – Legea privind dreptul de autor şi drepturile conexe.

O bibliotecă online care să ofere lucrări ce depăşesc graniţa materialelor publice nu este posibilă fără a se face modificări substanţiale în legislaţia privind copyright-ul, sau a acordurilor, pe baza unei discuţii de la caz la caz, cu deţinătorul drepturilor de autor. **În acest context, aşa cum reiese, clarificarea şi transparenţa drepturilor de autor asupra lucrărilor este de primă importanţă.**

C. Resursele umane

După rezolvarea problemelor legate de copyright, trebuie realizată instruirea personalului participant la proiect, deoarece sunt multe noţiuni şi lucruri noi, ce diferă de operaţiunile ce se execută zilnic într-o bibliotecă.

---

[1] http://www.culture.fr/culture/mrt/numerisation/fr/dll/index.html
[2] http://www.addnb.org/fr/docs/numproj.htm

D. Digitizarea propriu-zisă (Metode de desfăşurare)

Înaintea operației propriu-zise de numerizare, documentele trebuie prelucrate, deci pregătite pentru digitizare.

Această fază este indispensabilă, deoarece documentele trebuie să fie uşor identificabile.

Operațiunea de numerizare se poate realiza de către instituția însuşi, cu propriul personal instruit, sau cu o firmă specializată.

Numerizarea se poate face în două moduri (în funcție de materialele ce trebuie digitizate):

- cu ajutorul scanerului, sau
- cu ajutorul unui aparat de fotografiat numeric (digital).

Organizarea atelierului pentru producerea documentelor numerizate: Configurația atelierului în care se face numerizarea documentelor se aseamănă cu a celui de legătorie, dar mult modernizat, se bazează pe prezența personalului instruit şi a aparaturii necesare:

- o stație de numerizare formată dintr-un server, calculator IBM-PC cu scanere FUJITSU sau DUOSCAN (Agfa), unul pentru format până la A4, iar celălalt pentru formate A0, sau orice alte tipuri de calculatoare cu scanere şi soft-uri standard ;
- aparat de fotografiat digital;
- pentru retuşul imaginilor programul Photoshop;
- un program pentru crearea unor site-uri Web;
- maşina de tăiat hârtie;
- soluții şi ustensile necesare operațiunilor de recondiționare a foilor şi imaginilor deteriorate;
- discuri magnetice pentru memorarea „online” .

Tehnica digitizării: Numerizarea cărților se realizează (la stația de numerizare) cu un scaner, ideal ar fi de producție FUJITSU FI 4120 C. Acesta scanează până la 20 pagini/minut, format maxim posibil A4. Numerizarea se realizează în general cu 300 dpi (sau cum se decide la începerea proiectului), în alb-negru, sau color, în funcție de natura documentului de numerizat.

Recunoaşterea caracterelor optice este asigurată de modulul specific programului de calculator „Acrobat”, ce se pretează pentru fişierele pdf, ce se pot salva pe suport electronic, sau plasa pe Web.

Numerizarea hărților geografice, mai mari decât format A3, se realizează în aceleaşi condiții, dar cu un scaner A0.

Numerizarea fotografiilor se face cu ajutorul aparatului de fotografiat digital.

La sfârşitul operației de numerizare se obține pe un ecran reprezentarea documentelor identice cu originalul.

Imaginea obținută prin numerizare este deci imaginea conservată, adică imaginea electronică, care copiată pe suportul electronic devine **document electronic**.

E. Termenul realizării unui proiect de numerizare diferă de la caz la caz.

F. Prelucrarea documentelor electronice se face conform Normelor internaționale (ISBD-ER) a descrierii standardizate pentru a putea fi integrate în catalogul electronic al bibliotecii. „Apoi li se stabileşte cota topografică, cea care realizează integrarea fizică în cadrul colecțiilor şi dă indicațiile de format şi loc pe raft”.[1]

G. Aspectele economice: „Estimarea costurilor variază în funcție de calitatea originalului, felul imaginilor şi tratamentul necesar documentului respectiv înaintea digitizării propriu-zise.

Prețul mediu pentru numerizarea unei pagini se situează între 0,5 – 1,0 Euro.

Costul proiectului susținut de Google, ce a constat în numerizarea a 15 milioane de cărți este estimate între 150-200 milioane de dolari”.[2]

H. Linii directoare pentru practice de calitate:

„Procesul de digitizare este aparent simplu, deoarece un calculator cu scaner ieftin poate fi utilizat cu soft-uri standard pentru a crea copia digitală a oricărui document citibil de oameni. Totuşi, atunci când avem în vedere probleme precum calitatea imaginii rezultate, formatul utilizat

[1] http://www.culture.gouv.fr/culture/mrt/numerisation/fr/f04.htm
[2] http:addnb.org/fr/docs/numlyon.htm

pentru stocarea, descrierea, destinația de utilizare şi păstrarea ei, procesul devine mult mai complex".[1]

Simplitatea procesului de bază ne poate crea impresia falsă că un program de digitizare este uşor de realizat şi ieftin, dar din păcate nu este aşa şi o dovedesc ghidurile elaborate de către bibliotecile care au realizat deja documente digitizate.

Livrarea materialelor digitale se poate face relative direct, deoarece dezvoltarea Internet-ului şi site-urilor Web au asigurat infrastructura, soft-urile şi standardele tehnice necesare.

II. Prezervarea şi conservarea documentelor electronice

„Documentele electronice necesită existența unor mijloace specifice de conservare şi prezervare. În spații special amenajate se organizează o zonare a locului de depozitare. Spațiul respectiv trebuie să asigure condiții optime de climat.

Prezervarea şi conservarea sunt activități ce vizează documentele pe lungi perioade de timp, de aceea necesită o foarte mare atenție din partea noastră".[2]

Normele internaționale în vigoare pentru conservarea documentelor electronice sunt prevăzute în **ISO/CD 1611** şi sunt următoarele:

- temperatura între 5°C - 20°C;
- umiditatea relativă: 30% - 50%;
- gradientul de temperatură maxim: 4°C per oră;
- gradientul de umiditate relativă: maxim 10% per oră.

„Păstrarea documentelor electronice se face în mobilier special (închise într-un rastel special) destinat care să le protejeze de zgârieturi, şocuri mecanice, factori biologici (rozătoare), amprente.

Pentru a se asigura condiții optime de conservare trebuie ca depozitul lor (locul în cadrul depozitului) să fie foarte bine delimitat. Acest loc trebuie să asigure securizarea favorabilă acestor tipuri de documente, dar şi să protejeze suportul în raport cu altele.

Depozitul trebuie să fie unul special, având asigurată fereastră cu grilaj metalic şi storuri pentru soare din PVC, iar uşa metalică.

Factorii de mediu trebuie permanent monitorizați, iar când sunt solicitări, pentru ca informația să fie diseminată, manipularea se realizează cu precauție evitându-se amestecul cu alte suporturi, posibilitatea de a fi ciocnit violent cu o suprafață, sau de a lăsa amprente.

Manipularea acestora trebuie făcută delicat, evitându-se amestecul lor cu alte tipuri de documente în timpul transportului în şi din sălile unde se consultă".[3]

CONCLUZII:

„Conducând la realizarea unor tipuri noi de documente, numerizarea răstoarnă practicile bibliotecilor, stabilizate timp de secole şi invită profesiile bibliotecare la reorientări importante, in special în zona abilităților tehnologice. Deşi, deocamdată, numerizarea este un proces costisitor, e greu de crezut că se va găsi altă cale mai performantă pentru a reduce presiunea asupra colecțiilor mult solicitate".[4]

---

[1] *Linii directoare Pulman: Noi orientări în bibliotecile publice,* Bucureşti: Editura Biblioteca Bucureştilor, 2002, p. 136
[2] http://www.bcub.ro/continut/unibib/integrarea-doc.-electronice.php
[3] Idem http://www.bcub.ro/continut/unibib/integrarea-doc.-electronice.php
[4] Stoica, Ion *Criza în structurile infodocumentare*, Constanța: Editura EX PONTO, 2001, p.56

De la schimbul internațional de publicații la schimbul experienței
– un contact polonez –

Alina Ioana Şuta[1]
B.C.U.– Cluj

I. Schimbul de publicații – definirea conceptului

Cercetarea realizată sistematic în cadrul Bibliotecii Universității din Wroclaw, Polonia, prezintă serviciul de schimb internațional de publicații din cadrul Departamentului de Achiziții al bibliotecii şi biroul de schimb intern şi extern din cadrul Departamentului Completarea, Organizarea şi Prelucrarea Colecțiilor al Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga" Cluj-Napoca. Rezultatul cercetării s-a datorat unei burse alocate de către Ministerul Educației şi Cercetării prin Oficiul Național al Burselor de Studii în Străinătate", Bucureşti.

Prima parte are ca obiectiv punctarea aspectelor teoretice axată pe diversitatea conceptuală, necesară unei abile colaborări în cadrul activității schimbului de publicații. Cea de-a doua secțiune – intenționează expunerea unei experiențe, prezentată comparativ din prisma schimburilor de publicații ce pot să se desfăşoare atât în România cât şi în Polonia.

În general, prin schimbul de publicații se identifică şi se stabilesc diverse contacte cu universitățile şi instituțiile de învățământ superior, institute de cercetare, biblioteci centrale universitare, biblioteci naționale, societăți culturale şi ştiințifice, centre internaționale de schimb, rectorate etc. Schimbul internațional reprezintă o formă specială şi larg utilizată pentru procurarea publicațiilor străine.

Schimbul de publicații a fost promovat de UNESCO, organizație care în lucrarea *Handbook on the international exchange of publications* (prima ediție din 1950) accentuează, în detalii, necesitatea unui proces de schimb şi argumentează semnificația şi valoarea unei perspective de legături între națiuni. Inițial, schimbul internațional se dorea a fi un acord sau contract între părți, de acordare reciprocă a unei palete diverse de materiale tipărite, însă în timp întregul proiect devine o sursă prioritară în dezvoltarea colecțiilor (pentru completarea curentă şi retrospectivă).

Bibliotecile centrale universitare se numără printre instituțiile care sunt cele mai preocupate de schimbul de publicații, dar un obiectiv major rămâne schimbul cu publicații proprii: cursuri universitare, anuare, periodice, rapoarte, cataloage de manuscrise sau de expoziții, ghiduri etc.

Începând cu anii '90 pentru îmbunătățirea modului de realizare practică a activităților specifice schimbului, s-a trecut treptat, la implementarea pe suport electronic a unor aplicații speciale, pentru schimb, care încorporează module prin intermediul cărora se desfăşoară respectivele activități. Aplicațiile impuneau un fişier al partenerilor cu care se realizau schimburile de cărți şi reviste; un modul cu evidența publicațiilor trimise şi/sau primite; întreaga evidență rămâne centralizată pe instituții centrale sau filială; formarea trimiterilor, cât şi expedierea pachetelor, demers ce concretizează relațiile parteneriale şi titlurile aferente oferite la schimb. Acest proces rămâne în final cuantificat prin întocmirea unor diverse statistici.

Întregul demers privind schimbul de publicații impune aplicarea următoarelor operațiuni: întocmirea listelor cu publicațiile valabile pentru schimb între instituții; transmiterea acestora; primirea răspunsurilor cu dezideratele partenerilor cărora li s-au trimis anticipat listele; înregistrarea şi centralizarea publicațiilor trimise; întocmirea şi verificarea borderourilor; pregătirea coletelor, expedierea acestora, primirea publicațiilor de la partenerii de schimb, şi înregistrarea acestora în baza de date a schimbului.

II. Analiza schimbului de publicații dintre cele două biblioteci. Deosebiri şi asemănări

Cea de-a două secțiune a cercetării impune menționarea cadrului istoric al înființării serviciului de schimb de publicații, între cele două biblioteci universitare. Primele inițiative

[1] E-mail: ioanas@bcucluj.ro

concrete spre dezvoltarea unui schimb internațional de publicații în cadrul Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga" Cluj-Napoca au fost discutate în cadrul şedinţei din 24 octombrie 1923, proiect susținut de *Comisia Bibliotecii Universității,* la propunerea profesorului Emil Racoviță. Primele consemnării ale rezultatelor serviciului de schimb intern şi internațional, le regăsim în *Anuarul Universității,* din anul *1929-1930*, unde apar statistic următoarele amănunte: Biblioteca Universitară a întreținut relații de schimb cu 125 universități şi alte institute ştiințifice din țară şi străinătate, şi a primit, de la înființare, 103 pachete ce conțineau anuare şi teze de doctorat, cât şi 124 volume tipărite.

Revista Universității „*Babeş-Bolyai*" având titlul inițial *Buletinul Universității Victor Babeş şi Bolyai*, încă de la prima sa apariție din anul 1956, a reprezentat publicația periodică prioritară ce a deschis şi a lansat schimbul intern şi internațional de publicații trimise de serviciul schimbului internațional clujean. Din anul 1985, pentru câteva serii ale revistei *Studia Universitatis „Babeş-Bolyai",* prin inițiativa concretă de colaborare dintre cadrele didactice ale Universității şi bibliotecarii angajați în cadrul biroului de schimb, se decide redactarea conținutului şi în limbile de circulație internațională (engleză, franceză, etc.)

În *Biblioteca Universității Wroclaw*, serviciul de schimb intern şi internațional de publicații funcționează, neîntrerupt, din anul 1954. Tot în acelaşi an, îşi face apariția primul număr al revistei poloneze *Acta Universitatis Wratsilaviensis*, seria *Bibliotekoznawstwo* (biblioteconomie), tipărită şi gândită, pentru schimbul de publicații. Amănuntele consemnate mai sus reflectă o diferență de 33 de ani, între constituirea serviciilor de schimb de publicații ale celor două biblioteci.

Pătrunderea în structura de organizare a celor două birouri, dovedeşte că biroul polonez de schimb deține două secțiuni distincte: prima este destinată primirii publicațiilor, iar cea de-a doua este axată pe trimiterea publicațiilor. Precizez că structura schimbului internațional din cadrul *Bibliotecii Universitare din Wroclaw*, din perspectiva bibliotecarilor specializați în domeniul biblioteconomic care îşi desfăşoară activitatea în acel serviciu, doresc ca secțiunea să rămână specializată în cele două componente majore: trimiteri şi primiri. Comparativ, secțiunea de schimb internațional clujeană, există fără acea departajare a celor două componente, trimiterea şi primirea fiind responsabilitatea unui singur birou. Potrivit demersurilor impuse în diverse biblioteci universitare europene, de unificare a activităților schimbului internațional în cadrul unui singur serviciu, biblioteca universitară clujeană se încadrează, din această perspectivă în obiectivul acestor instituții europene. Însă, orice demers de unificare şi restructurare, incumbă o aglomerare a sarcinilor bibliotecarilor din cadrul serviciului de schimb.

În cursul anului 2005, biblioteca poloneză avea centralizate relații de schimb cu aproximativ 350 parteneri din străinătate şi aproximativ 10 parteneri din țara. Trebuie să recunosc că am fost surprinsă de numărul partenerilor activi, la început crezând că biblioteca operează cu un număr redus de parteneri în comparație cu alte instituții de acest gen. Din explicațiile personalului *departamentului de primire*, reiese că situația existentă s-a creat în urma verificării integrale a partenerilor, operațiune care s-a finalizat în urmă cu câțiva ani şi care a dus la o reducere substanțială a partenerilor care nu au respectat relațiile de colaborare, aceştia fiind transformați în lista partenerilor „*pasivi*" sau „*inactivi*". Acest demers a revitalizat cooperarea cu partenerii activi, şi reprezintă un aspect pozitiv, demn de urmat în menținerea unui schimb echilibrat.

Anul 2005, pentru serviciul de schimb al Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga", în conformitate cu datele statistice, centralizează colaborări cu 1227 de parteneri activi, în totalul acestora se regăsesc şi parteneri de la care, nu s-au primit publicații, dar pe care nu îi putem transpune în grupul partenerilor pasivi. Acest impediment este determinat de statutul următoarelor categorii: centrele culturale româneşti şi rectoratele de limbă română la care sunt furnizate publicațiile în scopul difuzării ştiinței şi culturii româneşti peste hotare. O centralizare concretă, prin care să se reflecte numărul real al partenerilor activi, va putea fi realizată după încheierea verificării partenerilor ceea ce va duce implicit şi la o reevaluare a acordurilor. La sfârşitul anului 2006, biroul de schimb, potrivit statisticii obținute, menține relații de colaborare cu 894 parteneri din 64 țări, ceea e arată o reducere a partenerilor în avantajul îmbunătățirii calității muncii efectuate.

În colaborarea partenerială dintre România şi Polonia, un rol prioritar rămâne schimbul cultural-ştiinţific. Trimiterea publicaţiilor constituie o modalitate, prin care relaţiile culturale pot cunoaşte o dezvoltare substanţială valorică pe viitor. În acest context, se doreşte o accentuare concretă a schimbul internaţional de publicaţii dintre cele două biblioteci universitare.

Parteneriatul început în anul 1985, continuă şi în prezent, chiar dacă acest demers implică declanşarea unor multiple activităţi: corespondenţa cu partenerul de schimb; transmiterea listelor cu publicaţiile destinate schimbului; înregistrarea publicaţiilor trimise; întocmirea borderourilor; pregătirea coletelor; expedierea acestora; primirea şi înregistrarea publicaţiilor de la partenerul de schimb.

În baza relaţiilor de parteneriat, din cadrul serviciului de schimb al Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga" se expediază bibliotecii poloneze, revista *Studia Universitatis „Babeş-Bolyai"* cu seriile O*economica, Biologia, Geographia, Philologia, Mathematica, Chemia, Jurisprudenţia, Historia, Philosofia, Psychologia-paedagogia etc.,* precum şi alte publicaţii periodice de pe piaţa editorială românească, la care se adaugă un număr de aproximativ 70 de cărţi, apărute la cele mai prestigioase edituri clujene: Presa Universitară Clujeană, Accent, Argonaut, etc.

Biblioteca clujeană, prin relaţia de parteneriat deschisă cu biblioteca universitară poloneză *din Wroclaw,* primeşte toate seriile din *Acta Universitatis Wratislaviensis*: *Anglica Wratislaviensis, Antiquitas, Bibliotekoznawstwo, Biblioteka Judaica, Bibliothecalia Wratislaviensia, Classica Wratislaviensia, Dramat-Tatr, Ekonomia, Estudios Hispanicos, Ethnologia, Filozofia, Germanica Wratislaviensia, Gory-Literatura-Kultura, Historia, Historia Sztuki, Hydrolologia, Jezyk a Kultura, Ksztalceanu Jezykowe, Literatura i Kultura Popularna, Logika, Musicologica Wratislaviensia, Neerlandica Wratislaviensia, Niemcoznawstwo, Nowe Media-Nowe w Mediach, PolitologiA, Prace Botaniczne, Prace Geologiczno-Mineralogiczne, Prace Kulturoznawcze, Prace Literakie, Prace Ogradu Botanicznego Uniwersytetu Wroclawskiego, Prace Pedagogiczne, Prace Pszchologiczne, Prace Zoologiczne, Prawo, Probabilitz and Mathematical Statistics, Przeglad Prawa i Administracji, Romanica Wratislaviensia, Slavica Wratislaviensia, Sociologia, Studia Antropologiczne, Studia Archeologiczne, Studia Filmoznawcze, Studia Geograficzne, Studia i Materialy z Dziejow Uniwersytetu Wroclawskiego, Studia Linguistica, Studia nad Faszyzmem i Zbrodniami Hitlerrowskimi, Studium Generale Interdyscyplinarn, Wroclawski Studia Wschodnie.* Seriile din *Studia Universitatis ,Babeş-Bolyai'* şi *Acta Universitatis Wratislaviensis*, care constituie punctul forte al schimbului, au fost amintite în intenţia de a arăta caracterul interdisciplinar al celor două reviste, precum şi interesul cercetătorilor şi a cadrelor didactice de a publica în aceste periodice. Publicaţiile trimise şi primite promovează, cu siguranţă, cultura şi ştiinţa în ambele medii universitare şi intelectuale.

Ca metodă de lucru, serviciul de schimb al *Bibliotecii Universităţii din Wroclaw* nu practică sistemul listelor de ofertă. Partenerii de schimb au posibilitatea de a selecta publicaţiile, în funcţie de cerinţele lor prioritare, doar accesând site-ul editurii universitare Wroclaw: www.wuwr.com.pl. Comparativ, biblioteca clujeană aplică o activitate axată, numai pe baza listelor de ofertă, în format *Word*. Acest argument rămâne o certă dovadă a diferenţelor ce există, între serviciul de schimb al publicaţiilor române şi poloneze.

Parteneriatul cu biblioteca poloneză a cunoscut o îmbunătăţire simţitoare după anii '90 când Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga" a aplicat noile tehnici şi tehnologii de prelucrare a publicaţiilor, schimbare ce a declanşat trecerea de la o procedură tradiţională spre una modernă.

Din anul 1996, evidenţa activităţilor schimbului internaţional este centralizată prin aplicaţia *FoxPro*, program ce încorporează patru module, prin intermediul cărora se desfăşoară activitatea de schimb. Operaţiile principale care pot fi realizate cu ajutorul aplicaţiei sunt: actualizarea datelor (parteneri, titluri, taxe poştale) permite introducerea unei înregistrări noi în fişierele de date; modificarea unei înregistrări existente; ştergerea unor înregistrări; prelucrarea datelor în vederea repartizării publicaţiilor; stabilirea relaţiilor între titluri şi parteneri şi extragerea rapoartelor şi a diverselor situaţii statistice.

Aplicaţia pentru schimbul internaţional de publicaţii a fost concepută de specialiştii de la laboratorul de informatică al bibliotecii clujene. În partea întâi a articolului, intitulat: „*Informaţii*

generale privind instituţiile ştiinţifice cu care se întreţin relaţii de schimb de publicaţii" (*Bibliorev, 2005*), autoarea subliniază că *contribuţia esenţială în demararea activităţii automatizate a avut-o încă de la început şi personalul de la schimbul internaţional, furnizând datele de intrare-ieşire şi testarea programului, astfel încât, aproape integral. activitatea schimbului internaţional este dependentă de computer"* .

Biblioteca universitară din Wroclaw, începând din anul 1994, utiliza *Sistemul VIRTUA*, construit de organizaţia americană *VTLS*. În timp, munca în *Sistemul VIRTUA* nu a corespuns cu realităţile bibliotecii, astfel s-a decis alcătuirea unei baze de date proprii.

Din 2004, noua bază de date, independentă, a bibliotecii, intitulată *Database of Acquisitions* accesibilă tuturor angajaţilor bibliotecii, permite realizarea activităţilor legate de schimb, dar şi a celorlalte activităţi biblioteconomice. Dacă în biblioteca noastră, aplicaţia *FoxPro* a fost creată de specialiştii din cadrul Laboratorului de informatică, cea cu care lucrează biblioteca din Wroclaw a fost creată de personalul angajat în *Serviciul de Informare şi Documentare Ştiinţifică* al bibliotecii.

În concluzie, putem vorbi de două baze de date proprii instituţiilor, cu deosebirea că aplicaţia bibliotecii clujene este gândită special pentru activitatea de schimb, iar în cazul bibliotecii poloneze este destinată schimbului şi prelucrării publicaţiilor intrate prin Depozitul Legal, donaţii şi altor activităţi.

Sistemul centralizat de date al Bibliotecii Universitare Wroclaw, este format din şase module, pe care intenţionez să le amintesc doar:

1 primul modul, intitulat „*wpisywanie*" are ca scop crearea sau modificarea unei înregistrări;
2 al doilea modul „*przeglandanie*" permite o revizualizare a înregistrării după: autor, titlu, editor, denumirea celui care a trimis publicaţia înregistrată şi denumirea seriei;
3 al treilea modul „*wyszukiwanie*" permite căutarea în baza de date, după următoarele câmpuri bibliografice: autor, titlu, titlul revistei, locul de apariţie, editor, *ISSN*, *ISBN*, numele titlului seriei, numărul seriei, cota, tipul documentului, etc.;
4 al patrulea modul, intitulat „*przekazanie*" are ca scop transmiterea publicaţiilor înregistrate către departamentul de catalogare al bibliotecii centrale sau instituţiilor filiale. Publicaţiile trimise către cele două locaţii sunt marcate cu *cifra „ 1"*, iar cele care nu sunt transmise departamentului de catalogare sau bibliotecilor filiale sunt marcate cu „*0"*. Accesând opţiunea, apare o listă ce conţine următoarele informaţii: anul curent; felul publicaţiei; numărul pachetului; numărul de identificare al publicaţiei respective; repartizarea către departamentul de catalogare sau institutele filiale (*0 sau 1*) şi filiala unde a fost repartizată publicaţia respectivă;
5 al cincilea modul „*udostepnianie*" este utilizat de personalul specializat pentru serviciul de schimb, responsabili cu primirile. Aceştia, aflaţi într-o strânsă colaborare cu departamentul de informare, facilitează împrumutul de cărţi primite prin schimb, fără o catalogare în prealabil. Se doreşte astfel semnalarea concretă a respectivelor publicaţii, în pagina „*web"* din *site-ul* bibliotecii, la secţiunea „*noutăţi*". Acest amănunt expune un avantaj concret şi viabil al serviciului de schimb polonez. Cu regrete, serviciul de schimb clujean, nu a instituit pana în prezent un demers similar;
6 al şaselea modul „*raporty*" permite realizarea diferitelor statistici din punct de vedere calitativ sau cantitativ (de exemplu: numărul total de cărţi primite de la un partener şi preţul publicaţiilor primite de la partenerul ales). Accesând operaţiunea „*raporty*", spre exemplificare, aflăm că în cursul anului 2005 (până în data de 27 decembrie), prin schimbul intern şi extern al bibliotecii poloneze, s-au primit *696 titluri de periodice* şi *1989 cărţi*, din care *1461 de cărţi* au fost repartizate în fondul central al bibliotecii.

Activităţile desfăşurate în cadrul biroului de schimb polonez pot fi grupate astfel:

1 corespondenţa cu partenerii de schimb care implică confirmarea publicaţiilor primite; efectuarea reclamaţiilor; selectarea şi comanda publicaţiilor din listele de ofertă (care

solicită cel mai mult timp); răspunsul la scrisorile primite de la parteneri, etc.;

2 preluarea pachetelor;

3 repartizarea publicațiilor primite prin schimb, în vederea selectării lor de către unitatea centrală sau filiale;

4 înregistrarea publicațiilor în baza de date;

5 trimiterea publicațiilor către departamentul de catalogare al bibliotecii sau direct institutelor filiale. Cărțile primite la schimb, în acelaşi timp, care au fost selectate de bibliotecile filiale, sunt transmise direct, fără catalogare, la următoarele instituții: biblioteca austriacă, biblioteca de chimie, biblioteca de filologie indiană, biblioteca de filologie clasică, biblioteca de filologie olandeză, biblioteca de informatică, biblioteca de matematică, biblioteca de microbiologie; se cataloghează manualele în departamentul de catalogare al bibliotecii centrale, celelalte de către această filială, muzeul de istorie naturală şi biblioteca de drept;

6 emiterea borderourilor în două exemplare care însoțesc cărțile ce urmează să fie transmise filialelor;

7 înregistrarea publicațiilor trimise pe fişele tradiționale şi în Word;

8 întocmirea borderourilor în două exemplare, care vor însoți cărțile ce urmează să fie expediate;

9 listarea etichetelor direct din Word;

10 pregătirea coletelor;

11 expedierea acestora.

Activitățile specifice schimbului intern şi extern de publicații, în cele două biblioteci, sunt aproximativ identice, diferă însă modul în care se operează în bazele de date.

Din experiența dobândită până în prezent, în cadrul biroului de schimb internațional, pot afirma că importanța schimbului de publicații este prioritară în completarea şi îmbogățirea colecțiilor, mai ales în actualele condiții economice prin care trec Polonia şi România, care se repercutează negativ şi asupra politicilor legate de învățământ şi cultură.

Biblioteca, subordonată Universității Wroclaw, se bucură de sprijinul direct al acestei instituții. Schimbul internațional, reprezintă o prioritate în activitatea managerială a bibliotecii. Publicațiile poloneze valabile pentru schimb promovează, cu siguranță, imaginea de ansamblu a celor două instituții, situație valabilă şi în cazul publicațiilor româneşti.

Integrarea Poloniei în structurile Uniunii Europene a impus o reconsiderare a sarcinilor schimbului de publicații, a reorganizării muncii, a identificării unor noi strategii şi tendințe de dezvoltare. Noile strategii ale serviciului de schimb din cadrul bibliotecii poloneze vizau îmbunătățirea schimbului cu partenerii din străinătate, depistarea unor noi parteneri de schimb, obținerea unor titluri noi de periodice, etc. În acest context, accentul cădea pe calitatea muncii, o echilibrare a trimiterilor şi a primirilor şi un control mai bun asupra partenerilor.

Prioritățile biroului de schimb al Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga" sunt, în prezent, verificarea integrală a partenerilor, delimitarea acestora în două grupe (pasivi/activi), depistarea unor noi parteneri, îmbunătățirea schimbului cu partenerii din țară, diversificarea listelor de oferte, ceea ce implică o bună cunoaştere a publicațiilor aflate în curs de apariție pe piața editorială românească, o reevaluare a schimbului cu unii parteneri. Primele două priorități au fost încheiate la finalul anului 2006 urmând ca în cursul anului curent să se pună accent şi pe celelalte.

În finalul acestui articol, precizăm că ambele instituții încearcă depăşirea barierelor lingvistice care sunt adesea invocate, fără să se țină seamă de valorile culturale şi ştiințifice ale publicațiilor primite sau trimise. Sper într-o colaborare activă pe viitor şi o menținere reciprocă a parteneriatului consolidat, atât din perspectiva priorităților române, cât şi a celor poloneze.

Biblioteca de Matematică şi Informatică
între ieri şi mâine

Marcela-Georgeta Groza[1]
B.C.U. – Cluj

Motto: *„Citim ca să trecem examenele (deci lectură studiu) ca să omorâm timpul (deci lectură loisir) sau citim din profesiune (deci lectură informativă). Lectura ar putea fi un mijloc de alimentare spirituală continuă, nu numai un instrument de informaţie sau contemplaţie...” Mircea Eliade*

1. Introducere

Biblioteca-colecţia de cărţi şi reviste – farmecă şi îl însoţeşte pe cel aflat pe drumul cunoaşterii, accesul la documentare fiind una din principalele dorinţe ale cercetătorului. Dacă in trecut, distanţele geografice erau cele care împiedicau în cea mai mare măsură circulaţia informaţiei, astăzi, în epoca Internetului, problema începe să-şi găsească rezolvarea.

Explozia informaţională din ultimul deceniu a impus schimbări şi în domeniul bibliotecilor. Cartea pe suport de hârtie rămâne principalul instrument de învăţare a scris-cititului. Biblioteca este păstrătoare a suportului fizic, dar şi administratorul legăturilor cu alte izvoare de cunoaştere. Cartea electronică nu o elimină pe cea clasică, ci dimpotrivă constituie o îmbogăţire a actului lecturii, o uşurare a procesului de documentare şi informare.

Dacă e să facem o incursiune a modului de exercitare a lecturii ne punem firesc întrebarea: cum se făcea ea în Antichitate, în bibliotecile mănăstireşti din Evul Mediu, dar în sec. XIX, spre deosebire de acum? Tot prin intermediul bibliotecarului jandarm?

La marile biblioteci, o consecinţă a modernizării o constituie creşterea capacităţii de informare realizată prin viteza de prelucrare a documentelor şi prin legătura on-line cu alte unităţi, dar nu e de neglijat oferta lecturării, întâlnirea dintre fonduri şi cititori. În această direcţie pornim cu o strategie de prezentare a noutăţilor, căutând să înlăturăm conservatorismul, dar şi dificultăţile de reorganizare.

Obiectivul de activitate al unei biblioteci de specialitate este acela de a fi un auxiliar principal în procesul de învăţământ al instituţiei cu care colaborează, dar fără a fi subordonată. În centrul atenţiei stă cititorul şi nevoile sale, având la dispoziţie colecţiile disponibile. Colecţia de bibliotecă poate fi definită ca un ansamblu de documente sau mijloace de informare de acelaşi tip, constituit dinamic, cu destinaţii precise, structurat şi sistematizat în vederea unui acces rapid şi simplu, având valoare documentară [1].

Utilizarea tehnologiilor informaţionale schimbă sensul care se atribuie noţiunii de organizare a colecţiilor. Beneficiarul are acces la catalogul on-line, oferindu-i-se informaţia topografică necesară. Prin intermediul paginii Web va avea acces la baza de date din BCU care cuprinde şi toate intrările noastre începând cu anul 2000, precum şi bibliografia de studiu obligatorie (ca retroconversie). Considerăm utilă această politică de implementare a accesului la raftul liber pe care am demarat-o, solicitând în acest sens mediatizarea atitudinii conştiente fata de document, precum si procurarea sistemului antifurt.

2. Organizarea bibliotecii

Biblioteca dispune din 2004 de un sediu nou, al treilea de la înfiinţarea în 1920, de un verde crud, dar sperăm nu în sens bacovian pentru cei 20000 de cititori anuali, din care 80% studenţi. Depozitele de carte (57256 volume) şi reviste (29463 volume) sunt ordonate astfel: fondul de

[1] E-mail: marcelagroza@yahoo.com

împrumut cărți cu cotă cutterizată, fondul de sală (unicatele) având semnul autorului (ex. A-29-1) si cotă numerică (ex. 7230), fonduri speciale care includ dicționare, enciclopedii, teze, congrese, colecții, cursuri litografiate şi manuale şcolare (cu cote specifice) şi fondul de reviste aranjate geografic cu cota (ex. P.250). Există o sală de lectură pentru cadrele didactice cu acces liber la raft cuprinzând fond de referință şi noutățile de la cărți şi reviste, precum şi o sală pentru studenți (63 locuri) cu acces liber la raft pentru publicații în mai multe exemplare şi la cerere, pentru unicate. Raftul cu accesul liber înglobează peste 1000 de volume, marcate cu etichetă albă, cotate şi aranjate după descriptori tematici, pe 16 module, fiecare sub-divizat în cărți litografiate şi tipărite, respectându-se ordinea cronologică. Accesul e posibil pe baza permisului de bibliotecă, urmând să se completeze un caiet de frecvență. Sala dispune de un raft pentru popularizarea permanentă a noutăților intrate în fondul de carte.

Odată implementat accesul la raftul liber, statutul bibliotecarului se schimbă : de la bibliotecarul-om printre cărți la bibliotecarul-om printre oameni [2]. Astfel, accentul cade pe aptitudinile comunicative, pe exemple de comportament corect şi adecvat, pe inovații şi luarea de decizii.

Dintre avantajele implementării raftului liber enumerăm:

- Numărul de cărți studiate la sălile de lectură într-o zi este nelimitat.
- Reprezintă un alt canal de identificare si comunicare [3] a publicațiilor
- Feedback mai exact din partea cititorilor, domeniile sau autorii solicitați constituind indicatori statistici de care bibliotecarul trebuie să țină cont
- Posibilitatea consultării în grup
- Alternarea căutării publicației cu consultarea de informații on-line sau cu consultarea bibliotecarului de contact
- Dezvoltarea unor calități ale studenților precum responsabilitatea, auto-organizarea şi capacitatea de orientare în informații, fiind un mod de dezvoltare a personalității.
- Fondul apare asemeni unei expoziții, cu amenajări estetice atragătoare, în strânsă legatură cu tendința actuală de marketing în bibliotecă
- Prezentarea de instrucțiuni clare pentru cititori referitor la aşezarea şi componența fondului [4]

Dezavantajele sunt legate de următoarele aspecte :

- Securitate prin porți antifurt şi fire magnetice
- Uzură suplimentară
- Nerespectarea condițiilor de depozitare a volumelor utilizate şi ordinea generală la raft
- Problema personalului pentru asigurarea securității pe durata schimburilor
- Problema garderobei

3. Automatizarea împrumutului

Procesul de automatizare include publicațiile intrate începând cu anul 2000, dar şi cărțile recomandate studenților în bibliografia anilor de studiu şi licență. Automatizarea efectivă s-a realizat în următoarele etape:

- retroconversia cărților din fondul destinat automatizării;
- uşurarea procesului de căutare a publicațiilor respective prin furnizarea în format electronic, pe discipline, ani de studiu si specialități, a informațiilor referitoare la existența cărții şi a cotei aferente;
- ataşarea codului de bare pe publicații şi completarea item-urilor aferente în sistemul informatic ALEPH;
- testarea modulului circulație în ALEPH.

În politica de achiziții un element important este încercarea de a anticipa schimbările din planurile de studiu sub îndrumarea cadrelor didactice, pentru a putea asigura o colecție de referințe adecvată susținerii programei de învățământ şi cercetare [5].

Pentru profesori şi cercetători oferim baze de date cu donaţiile intrate în bibliotecă, aranjate tematic, cu notiţa bibliografică completă, începând din anul 1997. Peste 70% din donaţii reprezintă carte străină, de specialitate, unicat, obţinute prin efortul cadrelor didactice ale facultăţii. Activitatea ştiinţifică a cadrelor didactice poate fi consultată şi pe site-ul bibliotecii.

Accesul liber la raft în BCU Cluj-Napoca mai este oferit la bibliotecile filiale: germană, americană, studii iudaice, studii europene, educaţie fizică şi sport, chimie. În sălile de lectură cu acces liber la raft ale Bibliotecii Centrale A.S.E publicaţiile sunt ordonate potrivit sistemului de clasificare Dewey (ex. 658.5 SHI), iar în centrele de împrumut şi în depozit conform cotei topografice (ex. 123285). La plecarea din sala beneficiarii au obligaţia sa depună publicaţiile consultate, pe mesele special amplasate.

Dacă facem o incursiune în bibliotecile germane, acolo publicaţiile cu acces liber la raft fac parte din acea secţiune de achiziţie ce nu se înscrie în regimul de depozit legal (unicatele), ci provin din cumpărătura din ţară şi străinătate.

4. Concluzii

Este important de reţinut, că noua organizare şi dotare, pe lângă faptul că va uşura foarte mult accesul cititorului la informaţie, permiţându-i să găsească într-un timp scurt cărţile dorite, având acces liber la raft şi la computer, relaţia cititor-bibliotecar nu se scurcircuitează, ci din contră ea se menţine.

În speranţa că gândurile şi preocupările personalului bibliotecii vin în întâmpinarea dorinţelor şi nevoilor de lectură ale cititorilor, aşteptăm o permanentă afluenţă precum şi sugestii, care să îmbunătăţească conlucrarea, în beneficiul ambilor parteneri. Am vrea, la început, mai modest, ca această bibliotecă de matematică şi informatică să fie un melanj între geometrie şi muzică, un ţinut iniţiatic al necunoscutelor din ecuaţiile matematice, să emane acea armonie între frumos şi funcţional, care îmbină într-un viu latura practică cu cea spirituală. Astfel, „Învăţând să iubim şi să respectăm cartea, învăţăm totodată respectul şi dragostea pentru cultură şi implicit pentru OM “ (N. Georgescu Tistu).

Bibligrafie

[1] *Direcţii şi strategii de dezvoltare în bibliotecile universitare*. Constanţa : Ex Ponto, 2001, pag. 12.

[2] Banaghiu, Tatiana *Bibliotecarul şi accesul liber la raft: exerciţii şi probleme*. În: *Magazin bibliologic*, 2005, nr.1-2, pag. 22.

[3] Denis McQuail, Sven Windahl. *Modele ale comunicării pentru studiul comunicării de masă*. Bucureşti, Editura SNSPA, 2001, pag. 19

[4] *Materialul tradiţional de bibliotecă.* Biblos, 11-12, pag.. 11.

[5] Calange, B. *Politicile de achiziţie: constituirea unei colecţii în bibliotecă.* Bucureşti : Editura Biblioteca Bucureştilor, 1999, pag. 328.

Remodelarea unei biblioteci – Remodelarea mentalităţilor

Luminița Tomuța[1]
B.C.U. – Cluj

Lucrarea de faţă prezintă şi analizează procesul remodelării bibliotecii Facultăţii de Educaţie Fizică şi Sport din cadrul Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napca. Biblioteca face parte din reţeaua de Biblioteci Filiale a Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga". Prin urmare, din start, procesul modernizării bibliotecii presupunea implicarea şi conlucrarea a două instituţii distincte ca profil, orientare, dar şi cultură instituţională diferită, dar care erau totuşi „apropiate" sub aspectul lipsei resurselor financiare.

Din aceste motive, proiectul modernizării bibliotecii a solicitat şi implicarea unor factori care erau capabili de asigurarea acestor resurse. Astfel s-a născut ideea de a încerca şi cooptarea instituţiei Primăriei municipiului, în special pentru a asigura o parte a bazei financiare necesare realizării intenţiilor noastre.

Faptul că acest proces a durat în total aproximativ patru ani..., m-a convins că, în condiţiile noastre socio-istorice, o atare iniţiativă nu reprezintă doar realizarea unor procese de îmbunătăţire, de modernizare edilitară şi tehnică, ci … şi un efort îndreptat – în toate direcţiile - a tuturor instituţiilor şi persoanelor implicate – către remodelări de mentalităţi. Altfel spus: un efort de pionierat şi de „arătare" de exemplu.

Starea iniţială

Biblioteca Facultăţii de Educaţie Fizică şi Sport, este o „filială" a Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga" din Cluj. Ea s-a format în timp cu mijloacele existente în diferite momente, fără respectarea unei gândiri structurate după metode specifice de biblioteconomie. În plus spaţiul bibliotecii era impropriu: o sală foarte mică, cu acces dintr-o sală de curs, unde servirea cititorilor s-a desfăşurat într-un mod necorespunzător.

Instituţia având astfel un rol mai mult pasiv, de depozit, se simţea, pe de o parte, nevoia unei organizări corecte, pe principii cu adevărat biblioteconomice moderne, a fondului de publicaţii – care apoi să se poată dezvolta în permanenţă, pe de altă parte a fost necesară şi conturarea instituţiei bibliotecare ca un spaţiu realmente atractiv şi dinamizator atât în ceea ce priveşte ambianţa educaţională cât şi socio-comunitară. În aceste condiţii am preluat eu, în urmă cu opt ani, această bibliotecă filială…, hotărâtă fiind să concep proiectul ei de modernizare.

Proiectul de modernizare a bibliotecii

1. Primul pas şi prima sarcină, destul de dificilă, a fost chiar convingerea conducerii facultăţii de a conştientiza în genere nevoia creării unei biblioteci într-adevăr moderne şi de a trece acest lucru în priorităţile ei de investiţii**.**
2. Pasul următor a fost găsirea şi obţinerea unui spaţiu cât de cât corespunzător, proiectarea şi realizarea, amenajarea unui ambient atrăgător atât din punct de vedere coloristic cât şi funcţional. Găsind înţelegerea necesară din partea conducerii Facultăţii, am obţinut respectivul spaţiu pe care l-am şi amenajat „din temelii": zugrăvit, parchetat, dotare cu surse corespunzătoare de lumină şi de căldură… precum şi cu mobilier special.

Din start proiectul s-a structurat în jurul a câtorva principii pe care am dorit neapărat să le aplic şi cărora, de aceea, au şi fost subordonate de fapt toate elementele şi fazele tuturor operaţiilor: accesul liber la raft, baze de date proprii, legătură Internet. Toate acestea le-au permis cititorilor sa consulte catalogul on-line şi bazele de date ale B.C.U. pentru navigare documentară. În final s-a creat un sistem performant de protejare a fondului.

[1] E-mail: lumi141156@yahoo.com

1. Accesul liber la raft

Întregul fond de carte se află astăzi la dispoziția utilizatorilor, aşezat pe rafturi cu acces liber. Pe rafturi fondul este structurat după criteriul disciplinelor, iar în cadrul fiecărei discipline, cronologic. În acest scop întregul fond a fost recotat folosindu-se şi etichete de culori diferite, încât cititorul să se poată orienta cât mai uşor în alegerea materialului pentru studiu.

2. Bazele de date pe calculator

Pe parcurs fiecare carte a fost înregistrată şi într-o bază de date creată cu ajutorul softului PROCITE, astfel încât căutarea poate fi făcută după orice câmp al înregistrării. Pentru indexare s-a constituit – în colaborare cu Biblioteca Academiei de Educație Fizică şi Sport din Bucureşti – **tezaurul descriptorilor**, care a fost înregistrat într-un fişier de autorități şi utilizat pentru regăsirea informațiilor după conținut.

3. Legătura Internet şi accesul la bazele de date a Bibliotecii Centrale Universitare

O altă preocupare în dezvoltarea şi modernizarea Bibliotecii de Educație Fizică şi Sport a fost aceea de a oferi cititorului accesul la Internet şi totodată la baza de date a BCU-lui creată prin softul Aleph. În acest scop am obținut conectarea la server-ul facultății şi în scurt timp s-au stabilit legăturile pentru consultarea OPAC-ul bazei de date a B.C.U.-lui de către studenți.

4. Sistemul de siguranță

Accesul liber la raft implică riscul sustragerii publicațiilor din bibliotecă. Supravegherea directă a sălii de lectură fiind aproape imposibilă, din cauza celorlalte activități, am considerat oportună demararea acțiunii de obținere a fondurilor pentru achiziționarea unui **sistem antifurt performant**. Biblioteca neavând fonduri pentru achiziționarea lui, a fost necesară găsirea altor resurse. Astfel am depus la Consiliul Local al municipiului Cluj-Napoca, un Memoriu justificativ prin care invitam Consiliul la participarea cu fonduri, alături de BCU şi Universitatea „Babeş-Bolyai", în vederea dotării bibliotecii noastre cu un sistem modern de protejare a fondului.

Sistemului de protejare a fondului

Sistemul de protejare a fondului este alcătuit din Sistemul antifurt SAC şi Sistemul de supraveghere video.

Sistemul antifurt SAC (sistem de antene cu controler) ne-a fost prezentat la acea dată (2001) ca fiind printre puținele din lume care are tag-uri (benzi adezive având în interior un fir metalic magnetizat/magnetizabil) ataşabile în cotorul cărții. Sistemul este, la rândul său, constituit din: sistemul de antene cu controler (aflat în mod obligatoriu la 5 m de orice mecanism electronic şi metalic), din aparatul de activare/dezactivare (care poate fi inclusiv un cititor de bar-coduri) şi din firele de senzori (adică *tag*-urile). S**istemele SAC** reduc astfel la minim pierderile cauzate prin furtul cărților.

Potrivit caietului de prezentare, printr-un studiu făcut în SUA şi Canada, s-a calculat amortizarea costurilor de achiziție a SAC-ul şi s-a stabilit a fi de cca. 18 luni. Însă, în afara rolului efectiv de detectare a cărților sustrase voit sau accidental, antenele, cu aspectul unor porți – prin simpla lor prezență – descurajează oricum intențiile de sustragere a publicațiilor.

Antenele trebuie desigur să acopere întreaga lățime a căilor de ieşire, existând în acest scop şi posibilitatea de a folosi 2 sau 3 antene legate la acelaşi *controler*. În cazul în care există mai multe ieşiri, controlerele se pot sincroniza între ele.

De aceea şi proiectarea locului de *amplasare* a antenelor, se face odată cu proiectarea spațiului având în vedere şi faptul că sistemele de radiofrecvență sunt foarte *sensibile* la smogul electromagnetic, acesta din urmă propagându-se extrem de uşor pe suprafețele metalice mari sau aflate în mişcare.

Este, de asemenea, extrem de important ca antenele să fie departe de monitoarele CRT, de sursele de lumină, de țevile metalice (apă, gaz) iar rețeaua de alimentare să fie cu priza de înpământare măsurată.

Sistemul este echipat cu o tehnologie de ultimă oră, la acea dată, numita DSP (Digital Signal Processing) care este de fapt un filtru digital de sortare a semnalului util din smogul electromagnetic. (Sistemul nu afectează pacemaker-urile.)

In momentul în care se detectează un furt, antenele pot comanda blocarea uşii de ieşire şi

începerea înregistrării la camera video care este poziționată în fața antenelor.

Activatorul/dezactivatorul este un aparat care execută funcția de activare a tag-urilor aplicate pe publicație în momentul intrării ei în bibliotecă precum şi funcția de dezactivare a tag-urilor atunci când publicația părăseşte spațiul bibliotecii cu știința bibliotecarului.

Tag- urile sunt de diferite lungimi, sunt apoi tag-uri DSA şi SSA (cu una sau cu amândouă fețele dotate cu lipici special). Există însă şi tag-uri speciale pentru CD-uri, DVD-uri, casete audio şi video.

Sistemul de Supraveghere video: Pentru ca un sistem antifurt să fie mai eficient în protejarea colecțiilor unei biblioteci este necesară dublarea lui de către un sistem de supraveghere video. Funcțiile de bază ale acestui sistem sunt: vizionarea, înregistrarea, stocarea, căutarea şi redarea imaginilor capturate. El oferă astfel şi posibilitatea de optimizare a resurselor umane aflate la dispoziție.

Camerele sunt de 0 Luxsi ceea ce înseamnă că pot lucra şi vedea perfect în întuneric. Funcționarea camerelor poate fi declanşată în mod automat la schimbarea imaginii sau pot fi programate să funcționeze între orele dorite. Dacă este necesar, placa de achiziție dispune, pentru fiecare cameră în parte, de intrări ce sunt comandate separat de detectoare de mişcare PIR.

Fiecare canal de cameră poate fi configurat separat sau pot fi toate canalele configurate deodată. Interfața este construită astfel încât poate folosi cam 90% din controlerele de mişcat camerele, existente de pe piață.

Datele cerințelor minime al plăcii de captare imagini video, selectate din manualul de utilizare al producătorului sunt:

H/W	Requirements
CPU	Celeron – 2G
Memory	256MB over
Main Board	Intel Chip Set compatible
Hard Disk Drive	40G
Video Card	Resolution: 1024X768 Color : True Color(32bit) over Memory 32MB

Menționez că e vorba de cerințe minime.

Iată câteva specificații ale sistemului de supraveghere video:

- Dacă vor fi detectate cazuri de efracție sau furt, imaginile vor fi salvate în rezoluție minimă şi cu număr minim de cadre/secundă, pentru a avea loc suficient pe hardul minim. Fiind vorba de un sistem de siguranță, în cazul utilizării lui în timp real, procesorul va ține ocupate toate resursele până când se vor salva informațiile valoroase.
- Pentru decongestionarea sistemului este nevoie de un inscriptor CD, hard disk-ul lucrând în tampon cu unitatea CD. De asemenea este indicat să se țină cont de faptul că distribuirea resurselor prin folosirea de unități centrale separate pentru aplicațiile diferite duce la nevoia de a utiliza, pentru această aplicație, un calculator separat, pentru ca în cazul în care sistemul cade, celelalte sisteme să rămână funcționale. În acest scop un Windows XP 2000 este suficient ca mediu de operare iar programele de vizualizare folosite trebuie să fie mai noi de anul 2000.

CONCLUZII

Din toate aceste experiențe se desprind, desigur, mai multe tipuri de concluzii. Cea mai la îndemână concluzie pare a fi mai degrabă una antropologică: în ciuda diferitelor imobilități şi dificultăți materiale, organizatorice, instituționale, de mentalitate… eforturile concentrate, țintite şi susținute, au totuşi şanse de reuşită. Aşadar, este posibil să modifici, să îmbunătățeşti şi să remodelezi atât instituții cât şi mentalități.

Această concluzie este întărită în mod special de faptul că toate aceste remodelări au avut sorți de izbândă tocmai la biblioteca Facultății de Educație Fizică şi Sport… adică la o facultate care nu pare a fi vestită, de regulă, tocmai pentru intensitatea şi varietatea lecturilor practicate …

De aceea, poate cel mai important efect al modernizării acestei biblioteci, reprezintă pentru mine schimbarea radicală intervenită în urma ei în comportamentul şi în obişnuințele de utilizare a bibliotecii, atât din partea studenților cât şi a cadrelor didactice. Biblioteca a devenit astfel, nu numai un „punct de deservire" informațională utilizată astăzi mult mai frecvent, dar şi un spațiu de întâlnire, de contact şi comunicare umană şi profesională pentru cititorii ei.

Aceasta reprezintă însă în mod firesc şi o modificare pozitivă şi radicală a imaginii filialei bibliotecii noastre, imagine care are astfel şi şansa de a se propaga în interiorul întregii instituții a Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga" şi nu numai.

Iar propagarea unei asemenea imagini poate afecta pozitiv şi ceea ce se numeşte cultura organizațională. Cultură a cărei modificare este cu atât mai importantă cu cât aceste instituții bibliotecare sunt organisme subvenționate în primul rând bugetar. Iar acest aspect favorizează – vrând nevrând – imobilismul şi „aşteptarea" alocărilor…

Dar exemplele şi experiențele – cum este cea relatată şi analizată în acest articol – demonstrează în acelaşi timp nu numai necesitatea, dar şi posibilitatea unor inițiative autonome şi profitabile.

Prin urmare, deşi funcția specifică bibliotecilor, de a răspunde nevoilor de informare ale cititorilor, rămâne aceeaşi, mijloacele şi serviciile trebuie să se alinieze nu numai noilor tehnologii, dar şi noilor mentalități şi noilor exigențe de cultură organizațională, contribuind atât la îmbunătățirea imaginii bibliotecii şi la eficientizarea funcționării ei, cât şi la ridicarea prestigiului ei social şi uman.

O prietenie activă pe tărâmul multiculturalității
Andrei Pippidi - Adrian Marino

Emilia-Maria Soporan[1]
B.C.U. – Cluj

Printre documentele adunate şi clasate cu atenţie şi răbdare în fondul arhivistic Andrian Marino, chiar de către marele critic literar şi dăruite Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga" din Cluj-Napoca, se află şi corespondenţa purtată de acesta cu personalităţi ale culturii româneşti şi străine, întrucât „scrisorile au marele avantaj de a-ţi îngădui să rămâi în acelaşi timp izolat şi sociabil, organizat şi adaptat unor situaţii variate, politicos şi distant, expeditiv şi eficient, cu economie de timp, gesturi şi mijloace, în contact permanent şi totuşi intermitent, selectiv şi larg disponibil".[2]

Din bogata sa corespondenţă încredinţată spre lecturare, supunem atenţiei celor interesaţi, scrisorile adresate de către istoricul Andrei Pippidi, personalitate marcantă a culturii româneşti contemporane, criticului literar Adrian Marino. Aşa cum reiese din conţinutul acestor epistole, între ei exista o lungă colaborare valorificată în plan cultural, prin schimbul permanent de idei şi informaţii, de articole şi cărţi, având la bază „încrederea, aprecierea, simpatia, cooperarea şi cointeresarea personală".[3]

Andrei Pippidi este specialist în istoria Evului Mediu şi a epocii moderne. Ca cercetător al Institutului de studii sud-est europene, a avut posibilitatea de a se documenta temeinic analizând documente din arhive străine (Anglia, Elveţia, Franţa etc.). Accesul la informaţii noi cu privire la relaţiile externe ale Ţărilor Române l-au ajutat să lămurească şi să încadreze în istoria europeană unele aspecte ale societăţii româneşti din evul mediu şi epoca modernă. Datorită temeiniciei cunoştinţelor istorice şi stilului distins Andrei Pippidi a devenit devreme unul dintre acei „prieteni" pe care Adrian Marino îi consideră părtaşi ai succesului propriu: „succesul este în bună parte rezultatul unor prietenii şi relaţii personale. (…) fără relaţii eficiente, funcţionale, bune legături de presă şi de editură, prieteni activi ai culturii noastre, nu se poate face aproape nimic".[4] Numeroasele informaţii istorice şi bibliografice prezente încă din primele scrisori confirmă acest fapt. Notabilă, în acest sens, este şi atenţia cu care d-l Marino îi mulţumeşte, nominalizându-l, în prefaţa ultimei sale cărţi *Libertate şi cenzură în România*.

În transcrierea scrisorilor s-a păstrat punctuaţia şi ortografia autorului, precum şi sublinierile pe care acesta le-a considerat necesare scoaterii în evidenţă a unor sensuri anume. Pentru mai buna înţelegere a textelor de către un public cât mai larg s-a recurs la lămuriri suplimentare prezentate sub formă de note, evident nenecesare pentru cei doi convorbitori. De asemenea, o informaţie prezentă într-una dintre scrisori a fost cenzurată: este vorba de numărul telefonului personal al d-lui Pippidi. Au fost transcrise toate scrisorile trimise de Andrei Pippidi d-lui Adrian Marino şi păstrate în Fodul arhivistic Adrian Marino din colecţiile Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga" din Cluj-Napoca.

1.[5]

Bucureşti, 14 ianuarie 1977

Stimate Domnule Marino,

Am primit cu deosebită plăcere scrisoarea Dumneavoastră şi întîrzierea răspunsului nu-i datorată decît răgazului de chibzuinţă pe care-l cerea. Sînt tot atît de bucuros de prilejul de a vă ura, la rîndul meu, ani mulţi şi rodnici, ca şi de cinstea pe care mi-o faceţi, apelînd la colaborarea mea

---

[1] E-mail: marisoporan@yahoo.com
[2] Adrian Marino, **Prezenţe româneşti şi realităţi europene. Jurnal intelectual**, Iaşi, 2004, p. 81.
[3] Idem, p.80.
[4] Idem, p. 79.
[5] **„Cahiers. Corespondenţă română, 1978"**, B.C.U. „L.Blaga", Fondul arhivistic Adrian Marino, Fd.Marino 24, f.41.

pentru unul din numerele viitoare ale revistei pe care o publicați. Acest număr n-ar putea fi decît 2/1979 şi subiectul ce-mi îngădui să vă propun ar fi Morlaques et Valaques, contributions à l'étude d'un thème littéraire du XVIII[e] siecle. E vorba de o interesantă descriere „etnografică" a românilor, popor exotic, comparabil cu populațiile sălbatice de pe continentul american, pe care am descoperit-o într-una din edițiile biografiei unui haiduc herțegovinean, tradusă din italiană în franceză şi apoi în engleză, la originea acestui curios text fiind cunoscutul Viaggio in Dalmatia al lui Fortis.[1] Mă gîndesc că prezentarea românilor ca „bons sauvages" este semnificativă pentru poziția Luminilor europene față de noi (ca să nu spun invers!).

Aşadar, v-aş fi recunoscător dacă mi-ați comunica cît timp îmi acordați ca să scriu articolul, desigur cu condiția să fiți de acord cu tema aleasă.

Nu ştiu dacă e cazul să mă angajez şi la recenzii, cîtă vreme n-am încă nici o informație despre soarta aceleia pe care v-am trimis-o anul trecut (Cantemir).

Cu rugămintea de a crede în sentimentele mele cordial respectuoase,

Andrei Pippidi

2.[2]

Bucureşti, 2 februarie 1977

Stimate Domnule Marino,

Fiind rugat de Domnul Profesor Berza[3] să scriu o recenzie pentru revista D. Voastre, îmi îngădui să vă trimit paginile alăturate. Le regret întîrzierea. Oare intenția de a publica o dare de seamă despre „Dacoromania" mai e actuală ? Am şi impresia că materialul a ieşit prea lung, dar numai în această formă mi se pare că are rost o discuție.

Mulțumindu-vă pentru interesul, nădăjduiesc, binevoitor ce-l veți arăta acestor pagini, vă rog să primiți asigurarea deosebitei mele stime,

Andrei Pippidi

3.[4]

Bucureşti, 14.II.1978

Stimate Domnule Marino,

Mă grăbesc să vă asigur că preocuparea D-voastră este de prisos. Cînd am acceptat să vă dau un articol, ştiam că voi pleca la Paris (la sfîrşitul lunii acesteia), călătorie pe care eu o fac mai rar dar care, de data aceasta, va dura, probabil, pînă în iunie. Cea mai mare parte a materialului fiind deja strînsă – rămîn numai cîteva verificări de făcut, între care cea pe care ați avut amabilitatea să mi-o sugerați, la B.N. – articolul vă va parveni la 1 mai. E prea tîrziu ? Atunci aş încerca să vi-l trimit în cursul lunii aprilie. Înțeleg foarte bine importanța precizărilor pe care mi le cereți şi sper că răspunsul meu vă va satisface. La întoarcerea mea, am de gînd să vin la Cluj pentru cîteva zile: nădăjduiesc să am atunci prilejul de a vă cunoaşte.

Mulțumindu-vă pentru bunele urări cu care mă însoțiți la începutul unui drum pe care-l aştept cu adîncă emoție, vă rog să primiți asigurarea sentimentelor mele devotate şi salutările mele cordiale,

Andrei Pippidi

---

[1] Alberto Fortis, **Viaggio in Dalmazia**, 2 vol., Veneția, 1774.

[2] **„Cahiers. Corespondență română, 1977"**, B.C.U."L.Blaga", Fondul arhivistic Adrian Marino, Fd.Marino 19, f.57.

[3] Mihai I. Berza, istoric român, specialist în istoria Evului Mediu (1907-1978).

[4] **„Cahiers. Corespondență română, 1978"**, B.C.U."L.Blaga", Fondul arhivistic Adrian Marino, Fd.Marino 24, f. 42.

4.[1]

Bucureşti, 18 septembrie 1978

Stimate Domnule Marino,

Nu ştiu cum să vă rog să mă iertaţi pentru supărarea pe care desigur v-a pricinuit-o întîrzierea articolului. Adevărul este că n-ar fi trebuit să-mi iau nici un angajament înainte de a avea articolul scris. Oh, la plecarea mea nu ştiam decît vag cum şi chiar ce voi spune. L-am scris la Paris, dar mai tîrziu decît credeam, prin aprilie-mai, a ieşit lung (26 de pagini !) şi am aşteptat întoarcerea mea, zăbovită cu încă 2 luni, deci pînă în august, ca să-i dau forma definitivă. „Copilul" se cheamă Naissance, renaissances et mort du Bon Sauvage: à propos de Morlaques et de Valaques. Este mai mult decît am făgăduit. Textul necunoscut despre români, din 1778, la care am adăugat altul despre obiceiurile morlahilor din Dalmaţia, după amintirile unui ofiţer napoleonian, nu mai e decît un pretext pentru anumite reflecţii asupra literaturii de călătorie şi de ficţiune inspirate de Sud-Estul european din vremea Renaşterii pînă la începutul sec.XIX, deşi Luminile au locul cel mai larg. Să vă trimit totuşi materialul ? Nu-mi închipui că poate intra nici în numărul de care fusese (vai, ruşine mi-e!) vorba, nici în vreun altul (prea lung, nu ?) Dar aş vrea să mă credeţi că nu m-am lăsat dus de alte ispite, pe care le cunoaşteţi bine, ci că mi-am văzut de treabă izbutind în răgazul pe care l-am avut să fac şi multe altele, pe lîngă aceasta. Fireşte, am descoperit documente, de un număr şi o varietate copleşitoare. Din acest belşug, daţi-mi voie, ca să vă îmbunez, să vă pun la dispoziţie, dacă şi cînd vreţi, scrisorile Caterinei Macedonski-Leboeuf către Barutel din 1889-1895. Poate le cunoaşteţi. Sînt amuzante: bîrfeli, amintiri despre tatăl ei, generalul, confesiuni mult prea copioase şi această caracterizare a lui Alexandru: „Mon frère est journaliste et poete trés discuté de son temps, parce qu'il a su s'atléres la hamé de tous par ses satyres (sic!). Il a écrit du mal du Roi et de la Reine, ensuite du bien et comme ça ne prenait pas, encore du mal, mais a part ces poésies qui veulent être decadentes, il a de trés belles nuits. Malheuresment, lui écrit en roumain" (adică nu, ca ea, în franţuzeşte!) În sfîrşit, prostii…

V-am văzut la Paris, în librării, cartea şi vă felicit. Un alt subiect despre care aş fi bucuros să vorbim, cu primul prilej, este episodul întîlnirii cavalerului de Oliveira cu Marie-Elisabeth de Bonffremont şi cu soţul ei, beizadea Radu Cantacuzino. Dar, mai întîi, iertaţi-mă şi scrieţi-mi două cuvinte ca să ştiu ce să fac cu articolul.

Primiţi, vă rog, stimate Domnule Marino, asigurarea consideraţiunii mele deosebite,

Andrei Pippidi

5.[2]

Stimate Domnule Marino,

Am avut o ezitare în momentul de a data această scrisoare, nu numai fiindcă nu ştiu într-adevăr în ce zi ne găsim, dar şi pentru că presimt oarecum că voi fi fiind în întîrziere. Într-adevăr, Dumneavoastră aşteptaţi titlurile pe care vi le-aş propune în schimbul cărţilor pe care, cu atîta bunăvoinţă şi încredere, mi le-aţi oferit. N-a fost uşor să mă hotărăsc, şi lista rămîne deschisă. Nu fiindcă biblioteca mea ar fi chiar atît de săracă în lucrări despre secolul al XVIII-lea, Lumini, etc., ci fiindcă mi-e greu să mă despart de ele.

Iată, provizoriu, o listă pe care vă puteţi alege, nu două, ci trei sau mai multe volume, căci am conştiinţa că încă n-ar împlini exact valoarea celor pe care vi le datorez.

1. J. Bronowski and Bruce Mazlish. The Western Intellectual Tradition (1963), o sinteză utilă de istorie a ideilor de la Leonardo la Hegel.

2. French Popular Imagery (1974), mai mult decît un catalog de expoziţie de 145 p. deoarece, în afara introducerii de Jean Adhémar şi a copioaselor comentarii, are reproduceri foarte sugestive pentru istoria culturii populare.

---

[1] „**Cahiers. Corespondenţă română, 1977"**, B.C.U."L.Blaga", Fondul arhivistic Adrian Marino, Fd.Marino 19, f.43.

[2] **„Corespondenţă internă, 1979"**, B.C.U."L.Blaga", Fondul arhivistic Adrian Marino, Fd.Marino 99, f.117.

3. Gino Damerini, Caterina Dolfin tron (Milano, 1929), biografie, puțin desuetă ca ton, a unei „femma de lettres" din secolul al XVIII-lea, dar interesantă pentru atmosfera venețiană şi cu un apendice documentar conținînd scrisori.
4. J. Segond, Le problème de génie (Paris, 1930), carte care n-ar putea nicidecum lăsa indiferent pe un estetician şi teoretician al literaturii.

Repet, dacă le aveți pe unele dintre ele sau altele nu vă atrag, vă pot sugera şi alte cărți.

Elena Siupiur scrie cu ardoare, dar ca Penelopa destramă zilnic ce a țesut, ceea ce nu înseamnă însă că veți avea de aşteptat zece ani. Mi-a citit ieri forma definitivă a primelor pagini.

Pe d-ra Holban am văzut-o zilele trecute, cînd am deschis vorba, şi am să trec pe la dînsa iarăşi. Sînt sigur că vă va da un articol frumos.

Îmi rămîne, stimate Domnule Marino, să vă mulțumesc din nou pentru buna primire şi să vă rog să-i transmiteți Doamnei respectuoasele mele omagii.

Primiți asigurarea sentimentelor mele devotate,

Andrei Pippidi

6[1].

20 mai 1979

Stimate Domnule Marino,

Viața ne dă, mi se pare, rareori ocazia să facem plăcere semenilor noştri. Socot deci o întîmplare fericită că am putut găsi cărți care să vă folosească întrucîtva, deşi mai puțin decît mie prețioasa ediție a Porfirogenetului.

Mulțumesc de asemeni pentru extras. Articolul, pe lîngă satisfacția pe care presupun că o simte orice cititor al său, mi-a oferit-o şi pe aceea, mai amară, de a constata efectele nefaste ale iluminismului (întîrziat) în cultura română: cenzura teatrală de la Alexandru Şuțu[2] pînă azi.

D-na Holban s-a mirat că nu găseşte Cahiers la raft, la Biblioteca Academiei. Vă semnalez à toutes finés utiles această scăpare a epigonilor lui Bianu.[3] D-na Siupiur nu se opreşte din scris decît ca să-mi citească, la telefon, cîte două-trei pagini. În cîteva zile va fi gata. Ceilalți colaboratori sînt în regulă? Out-ils pondu leurs oeufs d'or?

Sînt foarte încîntat de cartea polonezului.

Vă rog să primiți, stimate Domnule Marino, asigurarea sentimentelor mele devotate,

Andrei Pippidi

7.[4]

București, 26 noiembrie 1979

Stimate Domnule Marino,

Am şi eu, ca mulți alții, o slăbiciune: cînd trebuie să scriu o scrisoare dezagreabilă pentru mine sau pentru acela căruia mă adresez, las timpul să treacă, în nădejdea că, cine ştie cum, aş putea fi scutit de această obligație. Aşa că, de mai mult de o săptămînă, scrisoarea D-voastră a stat ca o mustrare pe masa mea de lucru (un fel de a zice: acest birou e acoperit de maldăre de cărți şi reviste, ca totdeauna cînd sînt în zorul unei lucrări). Îmi pare cu atît mai rău de această întîrziere cu cît se cuvenea să vă mulțumesc mai degrabă pentru apariția studiului despre „morlahi". Aşa cum este, numărul e foarte bun, deşi îndrăznesc a crede că n-ar fi fost mai puțin bun, fără „morlahi".

Acum, despre numărul viitor, cel cu „Călătorii". În septembrie, cînd credeam că mă voi putea ține de cuvînt, am fost foarte ocupat, cu încheierea tezei de doctorat, şi absența D-voastră din țară m-a încurajat! De atunci m-a prins şi mă reține în continuare altă obligație: lucrarea de plan, deci cu un sonor neînduplecat, o cercetare minuțioasă a bibliotecii Mavrocordaților, a surselor occidentale şi bizantine ale culturii fanariote. Adevărul e că pînă la sfîrşitul anului nu pot face

---

[1] Idem, f. 128.
[2] Alexandru Şuțu, domnitor al Moldovei între 1801-1802 şi al Munteniei în 1802, 1806, 1818-1821.
[3] Ion Bianu, filolog, bibliograf şi istoric literar (1856-1935).
[4] **„Cahiers. Corespondență, 1979"**, B.C.U."L.Blaga", Fondul arhivistic Adrian Marino, Fd.Marino 29, f.14.

nimic! Pe Baczko[1] l-am citit, dar ar fi o nedreptate pentru o carte atît de frumoasă să-i fac o recenzie de mîntuială.

Atunci, ce propun? Fie să vă restitui imediat cartea, ca s-o aveți la dispoziție, iar pentru prezentarea Călătorilor străini să vă adresați direct editorilor colecției (d-na Holban, Gh. Snagov, 28, sau dr. Paul Cernovodeanu, Institutul de Istorie „N. Iorga", Bd. Aviatorilor, 1). Al doilea va fi cu siguranță dispus s-o facă: e şi autorul cărții Societatea feudală românească văzută de călători străini (sec. XV-XVIII), din 1973. Fie să aşteptați luna ianuarie. A treia soluție ar fi să renunțați la cele două recenzii, cel puțin pentru sumarul numărului tematic. Cea la cartea lui Baczko şi-ar găsi probabil locul şi mai tîrziu, într-un alt context.

Vă rog să credeți că sînt dezolat de a vă pune într-o asemenea încurcătură, îmi închipui că orice zăbavă începe să fie supărătoare, de aceea, ca să primesc cît mai curînd răspunsul D-v., îmi îngădui să vă dau numărul meu de telefon, XXXXXX, şi pe acela de la Institut – secretariat, 507290 (aici, de la amiazi încolo, în fiecare zi). Încă odată, vă cer iertare.

Primiți, vă rog, odată cu omagiile mele respectuoase pentru Doamna Marino, salutări ruşinate, dar nu mai puțin cordiale,

Andrei Pippidi

8.[2]

București, 6 decembrie '79

Stimate Domnule Marino,

Mă închin înaintea hotărîrii D-voastre. Rămîne aşadar pentru luna viitoare, fie ce-o fi.

Aştept o veste de la d-na Anghelescu (ultima oară cînd am căutat-o era internată în spital!) în legătură cu drepturile de autor. Fi-vor gata extrasele în ianuarie?

Primiți, vă rog, asigurarea sentimentelor mele cordial devotate,

Andrei Pippidi

9[3].

București, 31 ianuarie 1980

Scumpe Domnule Marino,

În noiembrie am făgăduit: „în ianuarie". Şi ianuarie este (încă), deci vă expediez peste ½ de ceas recenzia – discuție – comentariu. Am încercat să fie altceva decît o prezentare bibliografică obişnuită, fiind îndemnat la aceasta de respectul pe care-l port atît revistei care mă va publica (nu-i aşa?) cît şi lucrării. Laudele sînt pornite din adevărata mea convingere că avem o lucrare bună pentru 100 de ani în colecția călătorilor. Cu Utopia ce să fac ? Cît timp o mai pot păstra ? Dacă ați decala recenzia pentru numărul următor...

N-am primit încă extrasele de la Bunul Sălbatic. Zău, e păcat, de ce ? Dar răspunsul îl bănuiesc: tipografia, etc. Desigur, D-voastră n-aveți nici o vină.

Vă rog să primiți, deci cu întîrziere, urările mele de sănătate şi spor într-un an prielnic. Alătur respectuoasele mele omagii Doamnei Marino.

Cu sentimente devotate,

Andrei Pippidi

---

[1] Bronislaw Baczko, scriitor polonez (n.1924).

[2] Idem, f.15.

[3] **„Cahiers. Corespondență, 1980"**, B.C.U. „L.Blaga", Fondul arhivistic Adrian Marino, Fd.Marino 34, f.16. Pe această scrisoare dl. Adrian Marino a notat următoarea însemnare: "Ana Spaleru 15 A Buc. I".

10.[1]

Bucureşti, 21 februarie 1980

Stimate Domnule Marino,

Nu v-am răspuns de îndată, aşa cum de cuvenea, la ultima D-voastră scrisoare care a sosit aproape în acelaşi timp cu extrasele aşteptate, un îndoit prilej de a vă mulţumi. Sînteţi gata a mă îndatora o dată mai mult ? Am şovăit să vă adresez această rugăminte, neîndrăznind să mărturisesc cîtă plăcere mi-a făcut vestea că Lionello Sozzi şi Jaques Proust au exprimat o părere favorabilă despre articolul meu. Dar, gîndindu-mă bine, cred că pot să fiu iertat să mă bucur – la vîrsta mea – de asemenea aprecieri. Am chiar nevoie de ele pentru a mă convinge că, din cînd în cînd, pot face şi eu ceva bun. De aceea, mi-aş îngădui să vă rog a-mi transcrie cuvintele binevoitoare ale corespondenţilor D-voastră, pentru uzul meu personal numai. Întîmplarea face că, dintre cei doi colegi cărora le-am oferit primele extrase, unul nu l-a citit nici pînă astăzi iar celălalt l-a găsit „slab". Eram deci destul de abătut şi sincer îngrijorat cînd am primit din partea D-voastră asigurarea altor ecouri, mai invidiabile.

Cu cele mai bune sentimente,

Andrei Pippidi

11.[2]

Bucureşti, 8 mai 1981

Stimate Domnule Marino,

Am primit azi primul semn al întoarcerii Dvs în ţară (bine aţi venit!) şi mă grăbesc să vă trimit cartea împrumutată, cum aveţi delicateţea de a spune, „de un timp oarecare". Roşesc! Nu mai vorbesc de ruşinea de a nu fi putut scrie recenzia făgăduită... De altfel, nu ştiu dacă Cahiers vor mai continua să apară. Oricum, am văzut corectura, datorită bunăvoinţei d-nei Anghelescu, care e totuşi aşa de greu de găsit, fără telefon.

Tot în legătură cu reconstituirea bibliotecii Dvs., mă aşteptam la un răspuns, după ce v-am trimis prin ianuarie ultima mea carte, Hommes et idées du Sud-Est européen.[3] Am crezut că e mai bine să o găsiţi la întoarcere. Dacă cumva s-a pierdut, vă rog fie să i-o cereţi prietenului meu, Mihai Gherman, de la Biblioteca Academiei din Cluj, care are în păstrare patru exemplare pentru orice eventualitate, fie să aşteptaţi prima mea vizită, care nu poate să mai întîrzie mult, fiindcă la sfîrşitul acestei luni sau la începutul celei viitoare ar trebui să vin să-mi susţin teza de doctorat. Voi avea atunci plăcerea să scriu pe volum o dedicaţie nouă, cu aceleaşi vechi devotate sentimente,

Andrei Pippidi

12.[4]

Bucureşti, 29 noiembrie 2000

Scumpe Domnule Marino,

Iată în sfîrşit xerocopia articolului căutat de atîta vreme. Merită sau nu osteneala, veţi judeca D-voastră. Dar onoarea e salvată: am putut găsi numărul de revistă doar în biblioteca Institutului Teologic.

În altă ordine de idei, n-am primit confirmarea pachetului expediat acum vreo zece zile pe adresa D-voastră. E cartea mea, de curînd apărută la Iaşi, în care sînt adunate o seamă de texte mai vechi şi mai noi. O fi încă pe drum…

Vă rog să primiţi, scumpe Domnule Marino, asigurarea cordială a celor mai bune gînduri,

Andrei Pippidi

---

[1] **„Corespondenţă internă, 1980"**, B.C.U. „L.Blaga", Fondul arhivistic Adrian Marino, Fd.Marino 100, f.33.
[2] **"Corespondenţă internă, 1981"**, B.C.U. „L.Blaga", Fondul arhivistic Adrian Marino, Fd.Marino 101, f. 77.
[3] Andrei Pippidi, **Hommes et idées du Sud-Est européen à l'aube de l'age moderne**, Bucureşti, Paris, 1980.
[4] **"Corespondenţa română"**, 2000, vol. II, B.C.U. „L.Blaga", Fondul arhivistic Adrian Marino, Fd. Marino 425/2, f. 67.

13.[1]

Bucureşti, 6 decembrie 2000

Scumpe Domnule Marino,

Tocmai cînd începeam să mă îngrijorez, am primit scrisoarea Dvs., vreo două ore după ce vă telefonasem ca să aflu dacă aţi primit cartea. Între timp v-a ajuns probabil şi articolul din „Raze de lumină". Chiar dacă nu mai aveţi nevoie de el, veţi constata că am făcut tot posibilul ca să vă fiu util.

Ca să răspund la întrebările Dumneavoastră, cartea lui Ţurlea, N. Iorga în viaţa politică a României,[2] e o carte conştiincioasă. Pot spune că am supravegheat fiecare pagină a textului şi autorul avea pe atunci dreptul la colaborarea mea, ca fost coleg de Facultate şi om, credeam atunci, onorabil. Mi-a fost pe urmă foarte penibil să asist la degradanta lui metamorfoză, pe care am denunţat-o chiar eu în „22", rupînd public şi definitiv relaţiile cu el. Mult mai slabă e lucrarea lui Titu Georgescu, Nicolae Iorga împotriva hitlerismului,[3] şi din cauza momentului cînd a fost scrisă (are totuşi o bună prefaţă, semnată de M. Berza). Amîndouă cărţile pot fi citite pentru conflictul cu Călinescu în legătură cu suspendarea „Neamului Românesc". Cred că aveţi Scrisori către Catinca,[4] ediţia Corespondenţei bunicilor mei, în care un capitol se referă la atmosfera apăsătoare, de suspiciune poliţienească din timpul dictaturii regale.

Cît despre „Constituţia" lui Constantin (nu Nicolae) Mavrocordat publicată în „Mercure de France", bibliografia e foarte bogată. Aş începe cu Gh. I. Brătianu, Două veacuri de la reforma lui Constantin Mavrocordat, A.A.R. în S.I., s. III, T. XXIX, 1947 (p.435-443 cuprind chiar textul francez). Alt reper este studiul lui Şerban Papacostea, La grande charte de Constantin Mavrocordato (1741) et les reformes en Valachie et en Moldavie, în Symposium. L'époque phanariote, Thessaloniki, 1974, p.365-376. Mai este şi un articol special despre această publicaţie de propagandă în Franţa, înlesnită de abatele Desfontaines,[5] unul dintre adversarii lui Voltaire, în R.E.S.E.E.[6] prin 1980, nu în 1981, XIX,4: este Anne-Marie Cassoly, Autour de l'insertion dans le „Mercure de France" de la "Constitution" de Constantin Mavrocordato. În sfîrşit, aş adăuga Remus Niculescu, Portretul unui domn din epoca luminilor: Constantin Mavrocordat, văzut de Jean-Etienne Liotard,[7] în „Studii şi cercetări de istoria artei", s. Artă plastică, T. 41, 1994, p. 43-54. Mai există şi un volumaş de Florin Constantiniu, Constantin Mavrocordat,[8] o biografie scrisă pentru seria de voievozi de la Editura Militară.

Depasta[9] era unul dintre adulatorii greci, pentru greci. Traducerea franceză a hrisovului ţintea alt public.

Îmi place să mă gîndesc ce ne preocupă în ajunul unor alegeri care nu pot fi, oricum, decît dezastruoase. Dar tata, în august 1944, era la Sinaia traducîndu-i pe Eleaţi, desigur un exemplu vrednic de imitat.

Primiţi vă rog, stimate Domnule Marino, urările noastre cele mai bune pentru sărbătorile ce se apropie. La mulţi ani!

Andrei Pippidi

---

[1] **„Andrei Pippidi"**, B.C.U. „L.Blaga", Fondul arhivistic Adrian Marino, Fd. Marino 449, f. 1.
[2] Petre Ţurlea, **Nicolae Iorga în viaţa politică a României**, Bucureşti, 1991.
[3] Titu Georgescu, **Nicilae Iorga împotriva hitlerismului**, Bucureşti, 1966.
[4] Nicolae Iorga, **Scrisori către Catinca 1900-1939**, Bucureşti, 1991.
[5] L'abbé Desfontaines, scriitor francez (1685-1745).
[6] R.E.S.E.E. = Revue des études sud-est européennes.
[7] Remus Niculescu, **Portretul unui domn din epoca luminilor văzut de Jean-Etienne Liotard**, în S.C.I.A.-A.P., 1994.
[8] Florin Constantiniu, **Constantin Mavrocordat**, Bucureşti, 1985.
[9] Petru Depasta Peloponesianul, erudit cronicar grec, stabilit în Ţara Românească, medic la curtea lui Constantin Mavrocordat.

14.[1]

Bucureşti, 25 ianuarie 2001

Scumpe Domnule Marino,

De ce vă scriu, în pofida hazardurilor poştei despre care m-aţi avertizat, cînd aş fi putut să vă transmit telefonic mulţumirile mele pentru recenzia pe care am citit-o adineauri, adusă de poştă ca un dar la intrarea în week-end ? Fiindcă simt nevoia de solemnitate atunci cînd mă adresez D-voastră. Aş vrea să rămînă cumva fixată expresia recunoştinţei mele pentru cuvintele atît de înţelegătoare şi binevoitoare pe care le-aţi scris despre cartea mea.

Vă amintiţi – eu, în orice caz, n-aş putea uita – că D-voastră mi-aţi dat acolada la doctoratul meu, acum 20 de ani. Cele două volume pe care mi le-aţi dăruit atunci au rămas la loc de cinste în biblioteca mea (Constantin Porfirogenetul, în cea mai bună ediţie, rarisimă, fiind chiar de întrebuinţare curentă pentru mine). Solidaritatea pe care v-o declaraţi cu mine, după două decenii, mi-este deosebit de preţioasă. Sîntem în bună companie: firește, prietenul meu Vlad, de a cărui pierdere nu mă pot consola, Constantiniu, desigur, deşi mi-e imposibil să înţeleg admiraţia lui pentru Ceauşescu şi Antonescu, Boia, cam superficial – pe domnul Voicu nu-l cunosc şi nu cred că e istoric. Îmi pare bine că v-au plăcut paginile despre Lăcusteanu[2] (le datoram tatălui meu care-mi pusese în mînă această carte[3] care-I plăcea). Foarte exact aţi recunoscut în pasajul despre Sabina Cantacuzino,[4] o aluzie pro domo. În sfîrşit, nu mi-aş fi putut dori un cititor mai atent şi mai dispus să-şi declare afinităţile.

Vă rog încă odată să primiţi urările de sănătate şi viaţă lungă, la fel de sincere şi după trecerea pragului dintre ani, la care îmi face plăcere s-o asociez şi pe Doamna,

Andrei Pippidi

15.[5]

Bucureşti, 1 noiembrie 2001

Scumpe Domnule Marino,

Mulţumesc pentru bunele cuvinte pe care le-aţi avut despre cartea Alinei. O las, de altfel, pe ea să vă spună plăcerea cu care a citit articolul din „Observator”.

Eu m-am apucat, vrînd-nevrînd, să caut informaţii despre Leonte Radu. Fiind „piqué” (înţepat, cum s-ar zice) în amorul propriu, am încercat să răspund încrederii pe care, ca întotdeauna, mi-o arătaţi. Ce am găsit, deci ?

Textul Sistemei, adică al documentarului de bază, este Hurmuzaki, supl. I la vol. VI, p.82-96.

Singurul articol cu privire la el este al lui Valerian Popovici[6] (tristă figură a Universităţii ieşene din epoca stalinistă) Unele date noi despre conjuraţia confederativă, în vol. Lucrările sesiunii generale ştiinţifice din 2-12 iunie 1950, Bucureşti, Ed. Acad., 1951, p. 1993-2000.

Un comentariu apare la Gh. Platon, Moldova şi începuturile revoluţiei de la 1848, Chişinău, ed. Univeristas, 1993, p. 141-143. El atrage atenţia asupra faptului că L. Radu şi grămăticul N. Ene n-au făcut decît să transcrie documentele. Acestea aparţineau, potrivit declaraţiilor lui Radu, proprietarului din Văleni, aga Alecu Roset, iar conţinutul lor nu i-ar fi fost cunoscut (contradicţie flagrantă!). Ba chiar, omul nostru insinuează că, „de s-ar iscodi poate la mai mari case, se vor găsi hârtii dupe atunci mult mai urâte”… Anul este 1839. Denumirea „conjuraţie confederativă” are în vedere intenţia de a alcătui o confederaţie Moldova-Muntenia-Serbia, cu prinţ străin ereditar, după model occidental, “ca în Europa”.

---

[1] **„Andrei Pippidi”**, B.C.U.”L.Blaga”, Fondul arhivistic Adrian Marino, Fd. Marino 449, f. 2.
[2] Grigore Lăcusteanu, senator şi ofiţer român (1813-1883).
[3] Grigore Lăcusteanu, **Amintirile colonelului Lăcusteanu**, Bucureşti, 1933.
[4] Sabina Cantacuzino, scriitoare română (1863-1941), fiica lui I. C. Brătianu şi soţia doctorului Constantin Cantacuzino.
[5] Idem, f. 3.
[6] Valerian Popovici, istoric (1908-1967).

La Traian Ichim, Alecu Russo. Cîteva date nouă cu privire la viața și familia lui, extras din „Viața Românească”, [1923], p. 25, este o referire la hotărnicia moşiei Horniceni „a destăratului comis Leon Radu”. Articolul este foarte interesant, fiindcă cuprinde lista cărților inventariate la moartea lui Alecu Russo, biblioteca sa personală. Mențiunea citată dă de înțeles că Leon Radu a emigrat după descoperirea complotului, sau că a fost exilat.

Am avut curiozitatea să văd ce spune despre Alecu Roset generalul Radu Rosetti, Familia Rosetti, I, Bucureşti, 1938, p. 134-136, n.1795, m. 1837, înmormîntat în biserica Tălpari din Iaşi, fiul lui Constantin şi al Anastasiei Beldiman, căs. Profira Miclescu. A fost un permanent opozant, spirit neastîmpărat şi aprig, în conflict cu domnii şi cu consulul Rusiei. Dacă e să credem pe L. Radu, proiectul de reformă constituțională exista deja cu „un an şi mai bine” înainte de moartea lui A. Rosetti, deci din 1835-1836. Se prea poate ca Radu să fi dat vina pe un mort, ca să nu fie tras el la răspundere.

Dintre frații lui Alecu, doi, deşi clerici, episcopul Veniamin şi egumenul Ghenadie, au participat activ la politica vremii. Veniamin şi alt frate, Scarlat au luat parte la mişcarea revoluționară din 1848.

Iată o sumară orientare în materie. Mi-a facut plăcere să am acest prilej de a vă fi util.

Cu cele mai afectuoase salutări,

Andrei Pippidi

P.S. Scuzele mele pentru întîrziere. Mereu e cîte o poveste cu corespondența noastră. Îi dădusem această scrisoare Alinei ca s-o expedieze, dar ea a plecat între timp în străinătate, aşa că am recuperat-o cu greu.

16.[1]

BUON NATALE
e un
FELICE ANNO NUOVO

Acestea sînt urările Alinei şi ale mele pentru D-voastră şi stimata Doamnă. Pentru a vă încredința de gîndurile noastre cele mai bune, am adăugat un material care va servi, poate, la scrierea marelui op despre cenzură. Un semn de prietenească solidaritate, în pragul unui An Nou pe care vi-l dorim plin de fericire şi urmat de alții mulți, la fel de buni.

Andrei Pippidi

17.[2]

Îngerul vine să vă aducă„“o, ce veste minunată” şi gîndurile afectuoase ale Alinei şi ale mele. N-am văzut încă noua carte a lui Sorin despre care scrieți în „România literară” (sau „22”, nu mai țin minte unde am văzut), dar cred că diferența este în interlocutorul ales, care, desigur, nu are aceeaşi vervă stimulentă.

La mulți ani. Sărbători fericite,

Andrei Pippidi

18.[3]

Bucureşti, 2 aprilie 2001

Scumpe Domnule Marino,

[1] **„Andrei Pippidi”**, B.C.U. „L.Blaga”, Fondul arhivistic Adrian Marino, Fd. Marino 449, f. 4, felicitare.
[2] **“Corespondența română”**, 2001, vol. II, B.C.U. „L.Blaga”, Fondul arhivistic Adrian Marino, Fd. Marino 430/2, f. 56, carte poştală ilustrată.
[3] **“Corespondența română”**, 2001, vol. I, B.C.U. „L.Blaga”, Fondul arhivistic Adrian Marino, Fd. Marino 430/1, f. 46.

Iată alte semne de respectuoasă afecțiune de la Alina – împărtăşită, nici vorbă, de mine. Deocamdată, mă îndeletnicesc cu lectura dialogurilor cu Antohi. Binențeles, simpatizez cu amîndoi convorbitorii.

Pe aici, avem şi noi distracțiile noastre. La un concurs pentru direcția Institutului Iorga, l-am avut drept competitor pe politicul Scurtu, consilier prezidențial, care m-a înscris cu 4 voturi din 5.

Primiți, vă rog, cele mai bune gînduri din partea Alinei şi a mea,

Andrei Pippidi

BIBLIOGRAFIE:

*** *Enciclopedia istoriografiei româneşti*, Bucureşti, 1978.
*** *Dicționarul general al literaturii române*, vol. I, Bucureşti, 2004.
*** *Dicționarul enciclopedic*, vol. II, Bucureşti, 1996.
Nicolae Iorga, *Scrisori către Catinca 1900-1939*, Documente literare, editate de Andrei Pippidi, Bucureşti, 1991.
Adrian Marino, *Prezențe româneşti şi realități europene. Jurnal intelectual,* Iaşi, 2004.
Adrian Marino, *Libertate şi cenzură în România*, Iaşi, 2005.

Informaţiile bibliografice sau... pe urmele cărţii în bibliotecă

Costel Dumitraşcu[1]
B.C.U."Lucian Blaga" Cluj-Napoca

Este cunoscut faptul că BCU „Lucian Blaga" este una dintre cele mai mari biblioteci din ţară. Dezvoltate pe parcursul multor zeci de ani, colecţiile bibliotecii sunt organizate într-o multitudine de fonduri, cu tot atâtea tipuri de cote, regăsibile în cataloage tradiţionale şi/sau online, aceste cataloage fiind amplasate nu doar în Sala Cataloagelor, ci şi în alte locaţii din bibliotecă, ceea ce face ca inclusiv accesul la ele să fie limitat pentru anumite categorii de utilizatori. Se mai adaugă la acestea tipurile diferite de acces la publicaţii: cu servire din depozite (în anumite săli, în funcţie de fondul solicitat) sau, în unele cazuri, direct de la raft. Complexitatea fondurilor şi a surselor de regăsire a publicaţiilor cuprinse în aceste fonduri face dificilă regăsirea informaţiei uneori chiar şi pentru bibliotecari.

Pentru a rezolva orice problema legată de regăsirea informaţiei în cataloagele BCU „Lucian Blaga", funcţionează aici punctul de *Informaţii bibliografice*, deservit de doi bibliotecari, care, sub titulatura de *bibliografi de serviciu*, au rolul de a asista utilizatorii în regăsirea informaţiei, mai precis în folosirea instrumentelor de informare ale bibliotecii, dar care se mai ocupă, de asemenea, şi de formarea utilizatorilor în scopul folosirii (cât mai) independente a serviciilor bibliotecii. Este vorba de un serviciu care implică aspecte de o complexitate nu întotdeauna suficient înţeleasă, în care bibliotecarul reprezintă poate cel mai mult legătura, intermediarul, dintre cititor şi informaţie.

Evident, o bună informare a utilizatorilor porneşte de la cunoaşterea în totalitate de către bibliotecari a resurselor bibliotecii. Fiind eu însumi *bibliograf de serviciu,* pot spune că eficienţa maximă a serviciului este asigurată, însă, doar dacă, alături de această cunoaştere a bibliotecii şi calităţile necesare activităţii cu publicul, bibliotecarul dispune de o vasta cultură generală şi, nu în ultimul rând, de o bună cunoaştere a psihologiei umane. De ce spun asta?

Putem da un răspuns corect, complet şi clar majorităţii solicitărilor şi ne putem manifesta (atât verbal, cât şi nonverbal) disponibilitatea de a răspunde acestor solicitări, dar cel care decide dacă şi în ce măsură apelează la acest serviciu este exclusiv utilizatorul. În multe cazuri acesta, necunoscând complexitatea surselor de informare pe care le are la dispoziţie, consideră că nu are nevoie de ajutor, în altele, efectiv nu ştie că poate solicita asistenţa; unii utilizatori ezită din diferite motive în a solicita asistenţa din partea bibliotecarului, alţii, din fericire puţini, sunt pur si simplu reticenţi la a primi ajutor din partea acestuia. Pe de altă parte, nu întotdeauna, după ce s-a decis să apeleze la ajutorul bibliotecarului, utilizatorul ştie să ceară exact informaţia de care are nevoie şi, pentru a ne asigura că înţelegem exact solicitarea, e nevoie de întrebări suplimentare, menite să ne dea indicii în plus.

Mai importantă decât asistarea propriu-zisă a utilizatorilor în folosirea instrumentelor de informare a bibliotecii este formarea lor în acest sens. În BCU „Lucian Blaga" formăm utilizatorii - în măsura în care, la fel ca în cadrul asistenţei în regăsirea informaţiei, există disponibilitate din partea lor în acest sens - în cadrul unor cursuri organizate special în acest scop sau pur şi simplu pe parcursul muncii de zi cu zi. Desigur, este decizia bibliotecarului dacă, în cazul unei solicitări, îi prezintă cititorului *ce* găseşte în fondurile bibliotecii sau *cum* trebuie să caute ce îl interesează, dacă îl îndrumă spre informaţia căutată sau îi explică cum să o caute. În cazul meu, atunci când nu timpul pe care îl am la dispoziţie mă face să iau această decizie, mă bazez tocmai pe gradul de interes faţă de bibliotecă şi pe disponibilitatea pe care o observ la utilizator.

Pe parcursul anilor petrecuţi în acest serviciu am observat că utilizatorii BCU „Lucian Blaga", în majoritate studenţi, folosesc, în general, serviciile bibliotecii pentru completarea cunoştinţelor necesare studiului, astfel că, de cele mai multe ori, gradul lor de interes faţă de bibliotecă este, de fapt, atât de mare pe cât de mult le este solicitată de către profesor folosirea

[1] E-mail: cstldmtrsc@yahoo.com

bibliotecii în procesul de învățare. Din această cauză, mulți dintre aceştia nu sunt propriu-zis interesați de serviciile bibliotecii, mai exact nu-şi dau seama de importanța cunoaşterii serviciilor bibliotecii şi de cât de utile le sunt aceste cunoştințe. Pe destui dintre ei bibliografia obligatorie sau vreun referat îi aduce din când în când în bibliotecă, iar scopul lor este să primească în cel mai scurt timp în sala de lectură (după ce, de cele mai multe ori, au încercat mai întâi să o împrumute la domiciliu) publicația solicitată şi eventual să xeroxeze ceea ce au de citit. Din păcate nici la mulți dintre acei care îşi petrec foarte mult timp în sălile de lectură interesul pentru lectură nu înseamnă neapărat interes pentru bibliotecă, pentru modul de funcționare a acesteia; justificat, poate, dar deloc agreabil din perspectiva bibliotecarului pus în situația de a explica lucruri elementare utilizatorului pe care îl vede în bibliotecă de 2-3 ani, aproape zilnic. Aceştia sunt acei utilizatori care, în măsura în care solicită asistență, primesc răspunsuri exacte, punctuale, în cel mai scurt timp; de formare, în cazul lor, consider că nu poate fi vorba.

Există, din fericire, şi „ceilalți", acei utilizatori, cărora, petrecând mult timp în bibliotecă, li se pare, pe bună dreptate, normal să înțeleagă ce se întâmplă în jurul lor, să cunoască biblioteca şi serviciile ei. Pentru că, evident, sunt mai dispuşi la formare, în cazul lor, odată cu derularea procesului de regăsire a informației, se pune accent pe explicarea modului în care se realizează aceasta. Formarea utilizatorilor este, în cazul acestei categorii, necesară în egală măsură pentru cititor şi bibliotecar, cititorul având satisfacția unui mai mare grad de independența în folosirea serviciilor bibliotecii, iar bibliotecarul uşurându-şi radical munca.

Concluzionând, activitatea de informare bibliografică este pentru mine, în primul rând, o provocare şi, chiar dacă nu fiecare solicitare a utilizatorilor mă face să mă simt ca un detectiv pe urmele cărții în bibliotecă, îmi ofer totuşi satisfacția de a-i face pe cititori să fie mulțumiți chiar şi de răspunsurile la cele mai banale întrebări.

ORIZONTURI

„ASTROLABIUM”

Un manuscris muzical inedit din sec. XVI

– Biblioteca Teleki-Bolyai –

Pavel Puşcaş[1]
Academia de Muzică
„Gheorghe Dima”– Cluj

În bibliotecile transilvane mai există multe documente muzicale manuscrise, tipărituri sau cărţi vechi ce se referă indirect la istoria artei muzicale în general, şi în special la aceea a Transilvaniei, la aspecte relevante pentru zona înconjurătoare sau chiar a oraşului propriu-zis în care îşi are sediul biblioteca în cauză. Subiectul lucrării de faţă îl constituie prezentarea unui manuscris muzical inedit şi – după câte cunoaştem – până acum necercetat, ce se află în posesia Bibliotecii Teleki-Bolyai din municipiul Târgu-Mureş. Am avut ocazia, în anii în care am fost bibliotecar şi

[1] E-mail: pavel_puscas@yahoo.com

coordonator al Secției de Artă, să examinez, mai aproape şi sub multiple aspecte, numeroase documente printre care şi manuscrisul original «ASTROLABIUM».

Din motive de economie a expunerii am organizat structura cercetării de față în trei segmente succesive, în care vom analiza:

I. aspectele materiale privind documentul,

II. mai apoi conținutul muzical propriu-zis al acestuia şi,

III. în final, vom aduce considerații asertorice asupra autorului sau autorilor prezumtivi ai manuscrisului, căci aceştia rămân în continuare neidentificați.

S-ar impune în acest caz o laborioasă muncă de cercetare comparată cu alte manuscrise sau antologii de piese muzicale renascentiste ce sunt deținute însă doar de marile biblioteci europene, astfel încât, în acest stadiu, concluziile noastre rămân încă sub semnul ipotezei şi probabilității ce derivă din examinarea muzicologică fundamentală. Sub acest aspect, prezenta lucrare are un caracter rezumativ, de prezentare şi studiu muzicologic, ne-constituind o cercetare încheiată, definitivă.

I. Aspecte materiale privind documentul

Manuscrisul muzical se găseşte în posesia Bibliotecii Teleki-Bolyai, aparținând, în cadrul colecțiilor bibliotecii, la ceea ce se numeşte „fondul mixt", sub cota B.f. 571, fiind cunoscut sub numele de „ASTROLABIUM".

Din punct de vedere exterior, *de visu,* el se prezintă sub forma unui coligat din care fac parte opt lucrări separate, distincte, şi anume: cinci lucrări tipărite în perioada 1501-1517 şi trei manuscrise. Dintre manuscrise, primul este o compilație după o lucrare de astronomie – care a dat de altfel şi numele atribuit ulterior întregului coligat –, iar al doilea constituie un index farmacologic eclectic cu termeni în latină, greacă dar şi arabă *[graeco-arabico et latino teutonico...]*.

În sfârşit ca enumerare dar şi la propriu – fiindcă este plasat în finalul compilației – găsim al treilea manuscris, cel muzical propriu-zis. Prezentăm succint mai jos, fiecare din lucrările cuprinse în coligat, căci în lipsa unor date directe, precise, acestea ne vor furniza cel puțin date probabile, mediate, la adresa manuscrisului muzical.

Cuprins:[1]

1. IOANNIS REUCHLIN – „De arte cabalistica", Hagenau, apud Thoma Anshelmus, 1517 / cu adnotații manuscrise posibil ale autorului manuscrisului muzical căci grafia este extrem de asemănătoare/
2. RATISBONENSIS ALEXANDRI ANDREE – „Mathemalogium", Lipsiae, 1504 / cu adnotații manuscrise… /
3. IOANNIS MARLIANI –„Questio de caliditate corporum humanorum tempore hyemis [& estatis & de antiparist], Venetiis, 1501 / octobris sic! /
4. IOANNIS PISANI – „Perspectiva anglicii communis…", Lipsiae, 1504 / cu adnotații… /
5. Manuscris „ASTROLABIUM", sec. XV / cu adnotații… /
6. Glosar de medicamente (în limba greacă, latină arabă) / foarte probabil o compilație după o lucrare de farmacologie arabă /
7. IOANNIS STÖFLER IUSTINGENSIS – „Tabula Astronomica", Tübingen per Thoma Anselmus, 1514
8. Manuscris muzical /20 de file ce cuprind în total 25 de pagini cu portative trasate manual [cu ocru] şi cu note muzicale scrise cu pana şi cerneală neagră /

[1] *[deşi indexul manuscris enumeră 7 texte – utilizând 5a şi 5b pentru 2 texte diferite –, în fapt acestea sunt 8]*

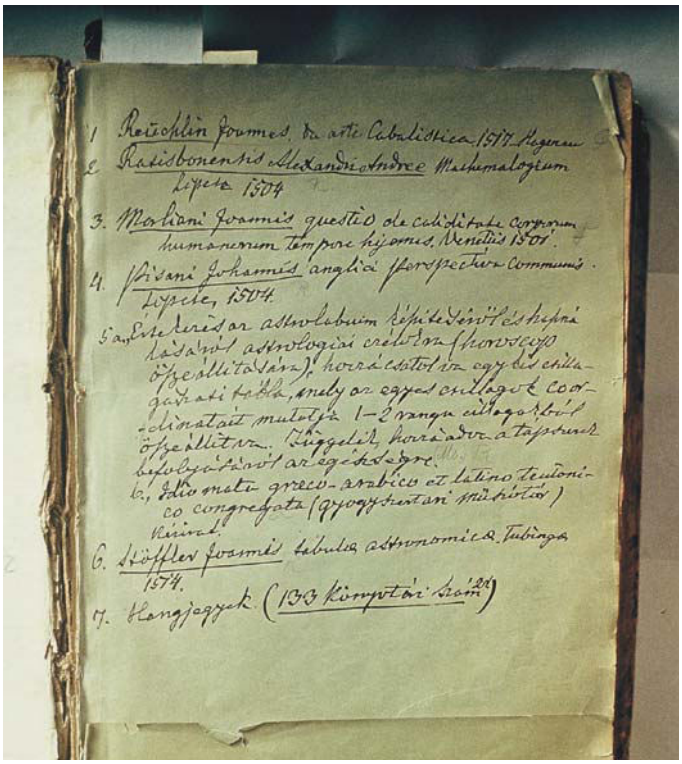
1 Reuchlin Joannes. de arte Cabalistica 1517. Hagenau
2 Ratisbonensis Alexandri Andree Mathematologium
Lipsie 1504
3. Mariani Joannis questio de calliditate corporum
humanorum tempore hiemis. Venetiis 1501.
4. Visani Johannis anglici perspectiva communis.
Lipsie, 1504.
5a, Liber de astrolabium képekkel és rajzokkal
5b, Idio mutu greco-arabico et latino teutonico
co congregata (gyogyszertani mutatók)
Kinivel
6. Stöffler Joannis tabulae astronomicae. Tubingae
1514.
7. Hangjegyek (133 Kompotári szám)

[În imagine: *pagina de gardă manuscrisă adăugată ulterior; este evident că acest index este compilat de către un bibliotecar ce a trăit probabil la sfârşitul sec. al XVIII-lea. Cercetători din cadrul bibliotecii afirmă că acesta ar putea fi Koncz József – bibliotecar şi curator al bibliotecii dar acest fapt nu este în mod clar demonstrat şi/sau susţinut documentar*]

Din cele 20 de file doar 24 (25-1) sunt scrise cu note muzicale, restul fiind libere. Probabil în intenția inițială era proiectată o culegere mai largă căci, la vremea aceea, nu se făcea risipă inutilă de hârtie. Muzica este dispusă în pagină după modelul de aşezare renascentist cu realizarea vocilor în blocuri separate pentru fiecare partidă. În general se respectă ordinea de înălțime a vocilor; *Superius[Sopran; cheia do = linia 1] - Cantus[Mezzosopran; do = 2] – Altus [sau Contratenor; do=3] – Tenor I [uneori şi Tenor II; do = 4] – Baritonus{fa = 3 – Bassus; fa=4*. Există şi excepții cauzate probabil de modalitatea de folosire a spațiului disponibil şi chiar interpolări, corectări, adaosuri, ce pun probleme la descifrare şi transcripție.

Numerotarea paginilor este multiplă şi problematică. Paginile 1 şi 2 sunt numerotate normal cu cifre încercuite. Pagina 3 (pe partea stânga) cuprinde doar discantul. Nu exista nici o adnotare despre celelalte eventuale voci, doar portative goale. Pagina 4 (pe partea dreapta) este nescrisa dar, deoarece cuprinde portative liniate, presupunem ca ar fi trebuit să cuprindă celelalte eventuale voci. Din motive ce rămân necunoscute acestea sunt nescrise.

Această pagină goală (4) va crea o numerotare alternativă pe paginile ce urmează. După p. 4 (reală) urmează din nou 4 (in cerc), apoi 5 (corectat din 4), 6 si 7; de la p. 7 (bis – căci e din nou numerotată) paginile vor avea o dublă numerotare: 7 (în cerc) cu 8, 8 (în cerc) cu 9, s a m d. până la 24 (în cerc) cu 25.

Manuscrisul muzical cuprinde 14 piese muzicale vocale, care în fapt ar fi mai corect numerotate 13+13a deoarece ultima este o altă versiune a piesei nr. 13. Pe parcursul manuscrisului sunt puse clar în evidență două grafii muzicale caracteristice: prima, pe care am denumit-o „scriitura pătrată", are un aspect regulat, ordonat, sugerând grafia unui copist muzical profesionist – iar sub acest aspect reuneşte probabil mai curând piese aparținând altor muzicieni; cea de a doua, cu grafia mai plastică, mai rapidă, nervoasă şi mai densă, „mai economică", am denumit-o „scriitură triunghiulară". (Denumirile sunt sugerate nemijlocit de grafia corpului notelor.) Este foarte probabil

ca „posesorul” celui de-al doilea scris muzical (căruia de altfel îi aparţin majoritatea pieselor) să fie şi autorul lor.
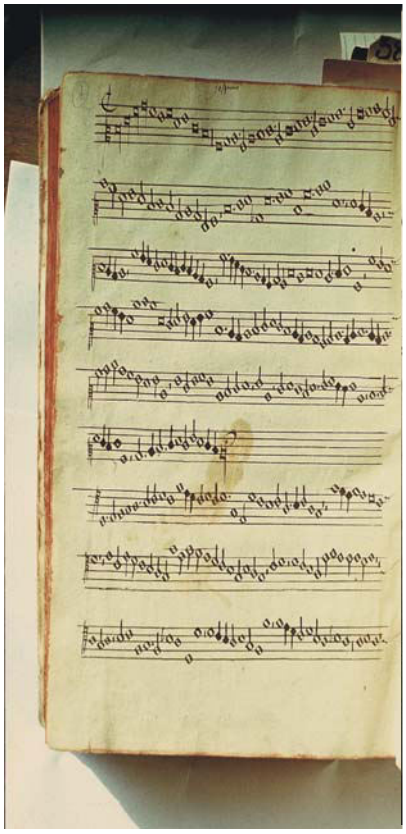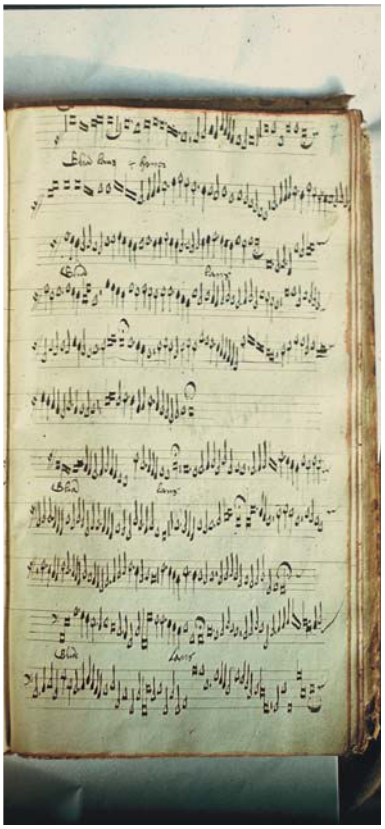
„scriitura [grafia] pătrată” „scriitura triunghiulară”

Toate cele 20 de foi ale manuscrisului aparţin aceluiaşi tip de hârtie, care poartă un filigran specific: aşa numitul „Tête de boeuf”. Catalogul Bricquet – lucrare de referinţă pentru filigranele epocii - indică faptul că marca tipografică „Tête de boeuf” este originară din oraşul Épinal, situat în estul Franţei (Lorena), pe râul Moselle, la sud-est de Nancy. Marca este datată 1514-1516. Din păcate în catalog nu se precizează numele manufacturii sau al meşterului care a fabricat hârtia cu această marcă. În acelaşi timp, se cuvine remarcat faptul că filigrane mult asemănătoare ca tipologie şi dimensiune sunt specifice pentru zona de confluenţă dintre Franţa şi Germania – regiunile Alsacia, Lorena, Saar – ale aceleiaşi perioade. Există de altfel o întreagă familie [cu variante] de filigrane „Tête de boeuf”. Totuşi, deoarece perioada de fabricaţie (1514-1516) se încadrează foarte bine în aceea de apariţie a lucrărilor tipărite citate mai sus, există o foarte mare probabilitate ca hârtia să fi fost manufacturată în oraşul Épinal, şi mai apoi folosită în Germania aceleiaşi perioade, la Göttigen sau Tübingen.

Coligatul se prezintă sub forma unui volum in 8-vo, legat în pergament, ornamentat cu motive florale în vignetă. Ambele coperte exterioare prezintă în partea lor superioară iniţiale majuscule imprimate, care se referă probabil la conţinut şi/sau posesor, după practica frecventă în epocă. Sunt marcaţi anii 1579 şi 1587, dintre care primul reprezintă în mod cert data legării în volum, şi cel de-al doilea probabil intrarea în posesia lui M.A.R.

Proveniența manuscrisului, până la punctul prim pe care l-am putut stabili cu siguranţă – expusă în mod recurent – ar fi următoarea:

[5] - Coligatul intră în posesia Bibliotecii Teleki-Bolyai în anul 1962, odată cu întreg fondul Colegiului reformat.

[4] - Biblioteca Colegiului reformat îl deține din anul 1784, fapt atestat de ex libris-ul Bibliotecii şi consemnarea anului; bibliotecarul Koncz József a alcătuit [probabil] în manuscris lista lucrărilor care stă drept frontspiciu al volumului. (Este posibil ca acest coligat să fi intrat în bibliotecă printr-o donație)

[3] - Mai înainte, el se găsea în anul 1621 în posesia lui Nicolai Gatti – medic italian de la Curtea din Alba Iulia al principelui Gabriel Bethlen (Faptul este atestat istoric de coincidența titulaturii din notația de proprietate).

[2] - Mai devreme, el a aparținut lui Andreas Rempler – preot evanghelic la Dumitra Mare (Villa Sancti Demetrii), în districtul Bistrița, care l-a achiziționat la Frankfurt pe Oder în anul 1585. Este aproape sigur că sensul inițialelor M.A.R. imprimate cu negru în legătura coligatului de la 1587 poate fi interpretat ca fiind „**Magister Andrea Remplerius”.**

[1] - **Andreea[s] Liebenthal** este punctul prim, inițial al periplului acestui coligat pe care-l cunoaştem. Acest Andreea Liebenthal l-a achiziționat în mod sigur din Germania, l-a posedat foarte probabil în deceniul 7-8 al veacului XVI şi l-a legat sub actuala formă în 1579 [de asemenea imprimat pe copertă].

Ca o paranteză, remarcăm faptul că acest coligat şi-a schimbat mereu posesorul în preajma sau chiar în timpul unor evenimente istorice, tumultoase, din trecutul Transilvaniei şi mai ales faptul – deloc întâmplător – că a poposit în centre de mare cultură şi efervescență spirituală ale Transilvaniei (semnificative chiar şi sub aspect muzical), ca Alba Iulia sau Târgu Mureş.

Acestea sunt informațiile directe pe care le furnizează documentul. În partea a treia a comunicării vom reveni cu câteva ipoteze de lucru, ce încearcă să clarifice soarta sa în Germania deceniilor de mijloc ale secolului al XVI-lea. Aceasta pentru aria spirituală germanică a fost în epocă zona de referință a spiritualității religioase, intelectuale şi muzicale pentru Transilvania aceleiaşi perioade.

II. Analiza conținutului muzical

Toate cele 13 piese (12+12a) sunt piese vocale, motete, scrise pe text religios, în limba latină. În acest sens este interesant periplul acestui manuscris de tradiție strict romano-catolică în zone de predilecție şi aparținând unor persoane de confesiune mai ales reformată. Textul este notat incomplet şi uneori indescifrabil, fie din cauză că în epocă era frecventă practica de a nota doar începutul „versus”-ului, căci restul cuvintelor erau cunoscute de interpreți, fie datorită faptului că autorul manuscrisului a intenționat să realizeze o antologie, un compendiu strict muzical, iar în acest caz textul devine pur informativ. E posibilă şi ipoteza conform căreia posesorii de confesiune reformată nu erau interesați de texte canonice latine ci doar de tehnica scriiturii vocale indiscutabil mai evoluată în spațiul de tradiție catolică. Oricare dintre aceste alternative ar fi valabilă, textul nu ne este de mare ajutor, căci confruntând temele ce au o evidentă filiație din „cantus planus” gregorian nu am găsit citat în clar decât un singur profil melodic în toate cele 13 piese. (Numărul 4 – „Aeterne Deus” – comparația s-a făcut cu o ediție contemporană: „Missale romanum”, Venetiis, 1514, p.111).

Cheile folosite în notare sunt cele tipice: cheile de do pe linia I, a III-a şi a IV-a, plus cheia de bas (fa). Apar însă frecvent şi aşa-numitele„chiavette”: cheia de *do* pe linia a II-a, cheia de bariton, şi chiar cheia *sol* pe linia a III-a. Armura utilizează frecvent *si bemol* la cheie ceea ce indică în principiu o sursă italiană unde această practică de notare era deja standardizată. Scriitura variază pe parcurs de la 3 la 5 voci, cu formule timbrale diferite. Interesante sunt, sub acest aspect, piesele 8, 9, 10, ce folosesc formula originală S, A, T, B_1 şi B_2, față de combinația tipică S, A, T_1, T_2, B. De altfel, aceste piese sunt fără îndoială înrudite între ele atât în ce priveşte materialul tematic, tehnica polifonică, cât şi ca structură formală.

Scriitura evident vocală tinde în unele piese să acceadă către turnuri şi profile ce anunță deja scriitura instrumentală. Sub acest aspect foarte interesantă se dovedeşte piesa nr.6 din manuscris. Expoziția dublă comportă o temă ce intonează o pedală ritmitizată deasupra unei teme secunde agitate, puternic diminuată până la nivel de semifusa. După două măsuri apare dubla imitație canonică la cvinta inferioară. *Stretto*-ul este mult utilizat la intervale variabile ca înălțime şi timp.

Apar intervenţii dialogate între voci, prin motive scurte bine conturate. Impresia globală este depăşirea în fapt a modalului şi tendinţa către tonal. Este în mod evident o piesă instrumentală la nivelul tendinţelor novatoare ale epocii.

Încă şi mai interesantă se dovedeşte piesa nr.9, care, după ce debutează cu o expoziţie strictă în stilul vocal renascentist, părăseşte rapid acest cadru stilistic, evoluând puternic către un stil vocal-concertant sau chiar instrumental de sorginte veneţiană. Folosirea frecventă a *stretto*-ului, apariţia secvenţelor pe spaţii largi (în module de 5 unităţi metrice!), tendinţa tonală foarte puternică, fac ca această piesă să depăşească limitele renascentiste. Dar mai ales apariţia unor aspecte care ţin de psihologia muzicală a scriiturii este cu totul remarcabilă. Alternarea pasajelor polifonice cu cele omofone, în coral, creează un puternic contrast expresiv. Apariţia unui „dublum" în care, pe aceeaşi temă în sopran, celelalte trei voci evoluează fugat în valori mici, creează deja un cadrul formal pe care l-am putea denumi un bipartit derivat (evident, incipient).

Din punct de vedere al formei, în afara excepţiei de mai sus (nr.9), toate celelalte piese au formă de lanţ [A, B, C, D,...] caracteristică motetului renascentist. Ultimele două piese evoluează diferit până la jumătate, de unde continuă în mod identic. În fapt, cea de a doua constituie o variaţie o alternativă expoziţională a celei dintâi, motiv pentru care le-am numerotat 12 şi 12a.

Concluzionând asupra acestei sumare analize, conchidem că majoritatea pieselor aparţin stilului vocal renascentist, mai puţin cele două amintite mai sus – deşi tendinţe ce ies din acest cadru se manifestă şi în celelalte piese. Notaţia nu este unitară, căci unele piese sunt notate într-o scriitură modernă adaptată epocii şi stilului, pe când în altele apar ligaturi şi mai ales ceea ce Willi Apel numeşte notaţia „neagră" – adevărate arhaisme în perioada respectivă. De altfel, tocmai aceste remanenţe ale tradiţiei grafiei medievale ne-au creat cele mai mari dificultăţi în transcriere şi, în unele cazuri, soluţiile la care ne-am oprit comportă interpretări variate şi/sau alternative mai ales de ordin ritmic. Problemele de decizie au apărut în egală măsură şi în interpretarea alteraţiilor cadenţiale [acestea nefiind exhaustiv notate, dar sunt în general subînţelese în practica de execuţie]. Oricum, o transcriere justă fiind sancţionată de punerea în partitură, ne-am ghidat mai ales după criteriile compatibilităţii verticale – ritmice şi intervalice – în cadrul limitelor specifice ale stilului.

Faptul că există diferenţe mari între piese, unele cu o scriitură stângace, de începător, chiar cu greşeli de conducere a vocilor, iar altele trădând o deosebită siguranţă şi rafinament expresiv, ar pleda pentru ideea că ne găsim în faţa unei antologii muzicale ce cuprinde alături de un compendiu de ştiinţă şi artă componistică şi încercările unor practicanţi mai modeşti.

III. Elemente pentru o eventuală portretizare a autorului

Faptele expuse până acum ne permit să inserăm câteva consideraţii asupra autorului sau autorilor acestui manuscris. Este de ordinul evidenţei că raţionamentele ce urmează nu constituie concluzii definitive, ci doar ipoteze de lucru – ce se vor confirma sau infirma, în funcţie de cercetările ulterioare -, şi numai în acest sens trebuie luate.

În primul rând este frapant faptul că acest coligat conţine lucrări de aritmetică, geometrie, muzică, astronomie. Trimiterea la vechiul „quadrivium" al universităţii medievale este foarte directă. În acest sens, este posibil ca posesorul – dacă nu chiar şi autorul manuscrisului muzical – să fi fost student la Universitatea din Göttingen sau Tübingen (de unde provin majoritatea lucrărilor tipărite), ce avea în plus preocupări eclectice de astrologie, cabalistică, medicină etc. Iar existenţă unui astfel de coligat subliniază tradiţia universitară occidentală ce alătură frecvent lucrări muzicale ştiinţelor din „quadrivium". De altfel, contextul general al epocii este umanismul renascentist – calchiat şi dezvoltat ca suport tradiţional pe fondul reformelor de diferite nuanţe specifice Germaniei contemporane –, ceea ce favoriza orientarea către multiple domenii, eclectismul gustului şi preocupărilor intelectuale.

Pe de altă parte, ţinând cont de cele două grafii prezente, putem conchide aproape cu certitudine că prima (cea pătrată) aparţine unui copist profesionist ce a compilat piese de diverşi autori, aceasta explicând şi caracterul lor foarte diferit. Posesorul celei de-a doua grafii (cea triunghiulară) s-ar putea să fie şi autorul pieselor pe care le-a notat. Ultima piesă vine de altfel în sprijinul acestei ipoteze, căci un copist ar fi copiat o piesă definitivă, încheiată, şi nu două variante

cu prescurtări şi trimiteri ale aceleiaşi piese. Nu în ultimul rând trebuie remarcat şi faptul că piesele celei de-a doua grafii au un caracter mai unitar, raportabil mai curând la o singură persoană.

În privința datării manuscrisului, acesta este în mod sigur realizat în perioada ce cuprinde ca date limită intervalul anilor 1514-1579. Prima reprezintă limita anterioară a fabricării hârtiei, cea de-a doua este data legării celor opt lucrări în coligat în forma definitivă care ne-a parvenit până astăzi. Aceasta fiind însă o datare mult prea largă, lipsită de precizie, putem avansa ipoteza că realizarea concretă a manuscrisului muzical se situează la nivelul anilor 1520-1540. Este interesant faptul că acest interval este perioada în care în marile centre italiene (Roma, Florența, Veneția) apare şi se dezvoltă exploziv genul madrigalului renascentist, pe când în manuscrisul nostru sunt doar piese muzicale aparținând tradiției motetului renascentist, oricum anterioară. Aceasta pledează clar pentru redactarea manuscrisului în spațiul germanic al perioadei de mai sus.

Recapitulând toate aspectele expuse mai sus, vom încerca să surprindem într-un tablou sintetic concluziile ce se desprind din materialul faptic. Insistăm asupra faptului că aceste concluzii – pe care le vom expune într-o ordine inversă a coeficientului de probabilitate (credibilitate) pe care-l putem acorda fiecăreia – trebuie luate ca afirmații asertorice şi/sau chiar problematice, nu ca şi concluzii definitive. Iată-le:

- există doi autori ai documentului cercetat; cel puțin la nivelul realizării grafice a manuscrisului;
- piesele aparțin în mod cert mai multor compozitori (distincți din punct de vedere istoric, stilistic ş.a.m.d.); pe o singură foaie a manuscrisului [1] apare mențiunea Josquin [de Prés n.n.] – la timpul acela un compozitor de origine franco-flamandă într-o excepțională vogă şi unanim admirat în Europa. Piesa muzicală nu este compusă de el deoarece confruntarea cu ediția operei sale complete [atestate] n-a dat nici un rezultat. Exista însă în epocă practica atribuirii unui mare compozitor a unor piese anonime sau de un alt autor.
- manuscrisul constituie un compendiu de ştiință componistică, o „antologie" muzicală, probabil folosită ca lucrare de referință de către posesor, pentru încercări muzicale proprii, sau – foarte posibil – în scopul predării artei muzicii în şcolile vremii;
- în manuscris sunt cuprinse atât piese vocale cât şi instrumentale, în stilul renascentist al epocii, dar care prezintă deja caracteristici ale stilurilor ce vor urma
- este elaborat de o persoană (sau persoane) de o mare cultură şi cu preocupări diverse în cele mai diferite domenii; (probabil un titrat luminat şi enciclopedist – în sensul general al cuvântului – al uneia din universitățile germane); în orice caz, acesta trebuie să fi fost un diletant foarte luminat, dacă nu un adevărat profesionist al muzicii;
- manuscrisul este realizat probabil în intervalul cuprins între anii 1520-1540; spre acest fapt converg majoritatea elementelor din analiza propriu-zis muzicologică a textului;
- este foarte probabil că manuscrisul acesta a schimbat mai mulți posesori până în anul legării în coligat (1579) de către Andreea Liebenthal, ori că acesta a alcătuit coligatul din lucrări achiziționate în locuri şi momente diferite.

Bibliografie

1. Apel, Willi, *Die Notation der polyphonen Musik*, Leipzig, 1981.
2. Coussemacker, Ed. *Scriptorum de musica medio aevi novam seriem ad Gerbetina alteram*, [vol I-IV], Paris, 1864-1876.
3. Jakó, Zsigmond., *Philobiblon transilvan*, Bucureşti, 1977.
4. Josquin des Pres, *Werken van...,* [Opere Complete în 54 de volume], antologie şi studiu critic de Prof. Dr. A. Smijers, Amsterdam, 1927-1963.
5. *** *Histoire de la musique,* Tome I, (Encyclopédie de la Pléiade), Paris, 1961.
5. *Missale romanum*, Venetiis, 1514

ANEXĂ
Motet 4 voci

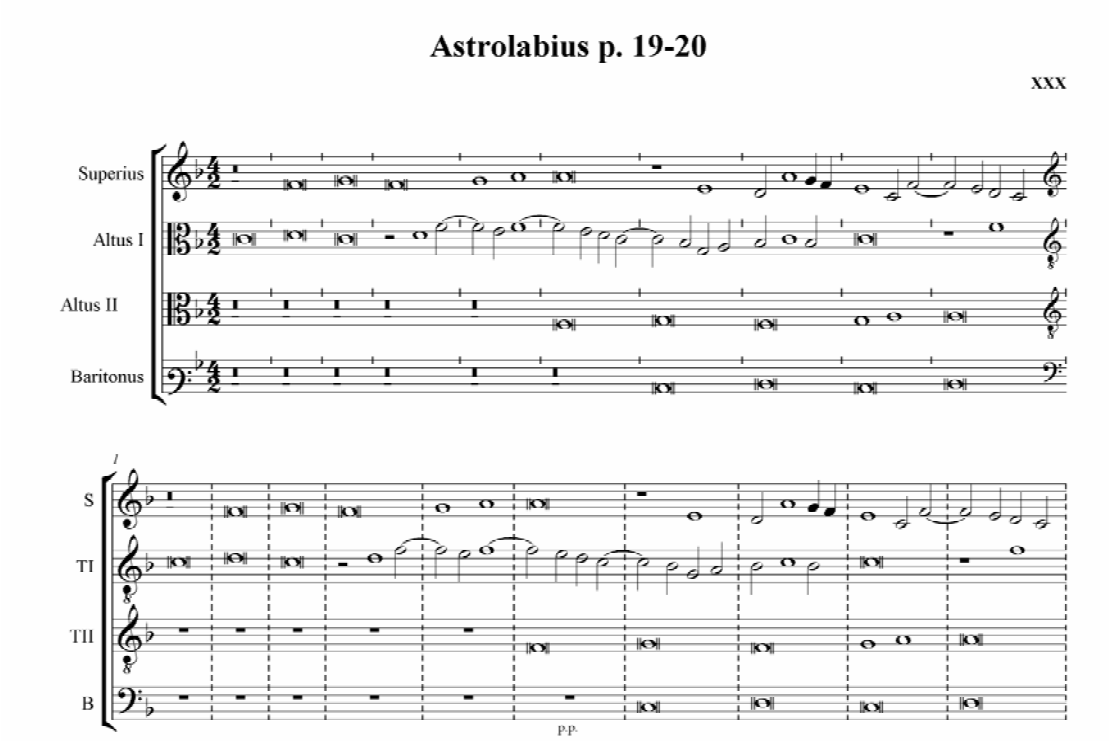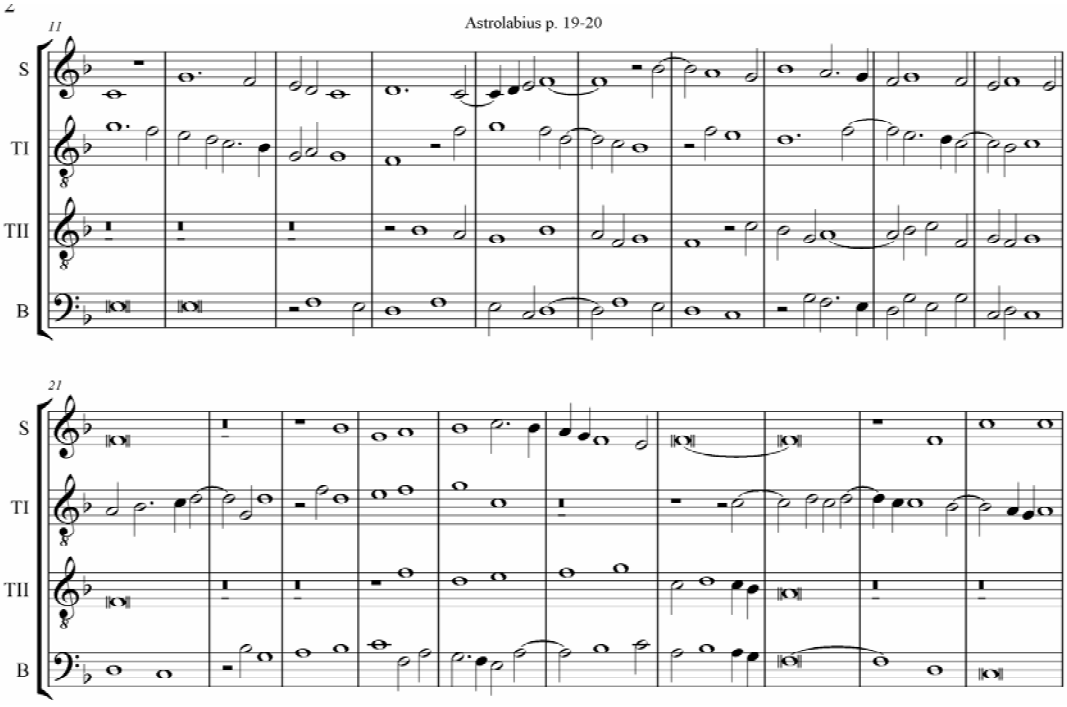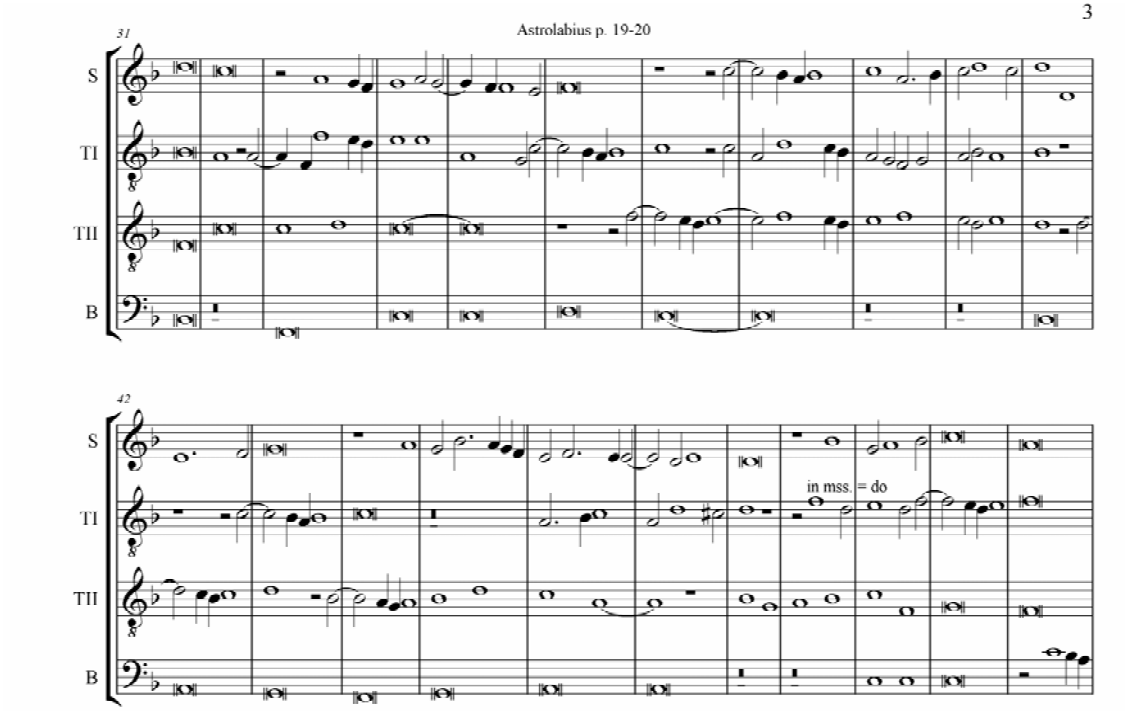

Astrolabius p. 19-20
31
S
TI
TII
B
42
S
TI
TII
B
in mss. = do
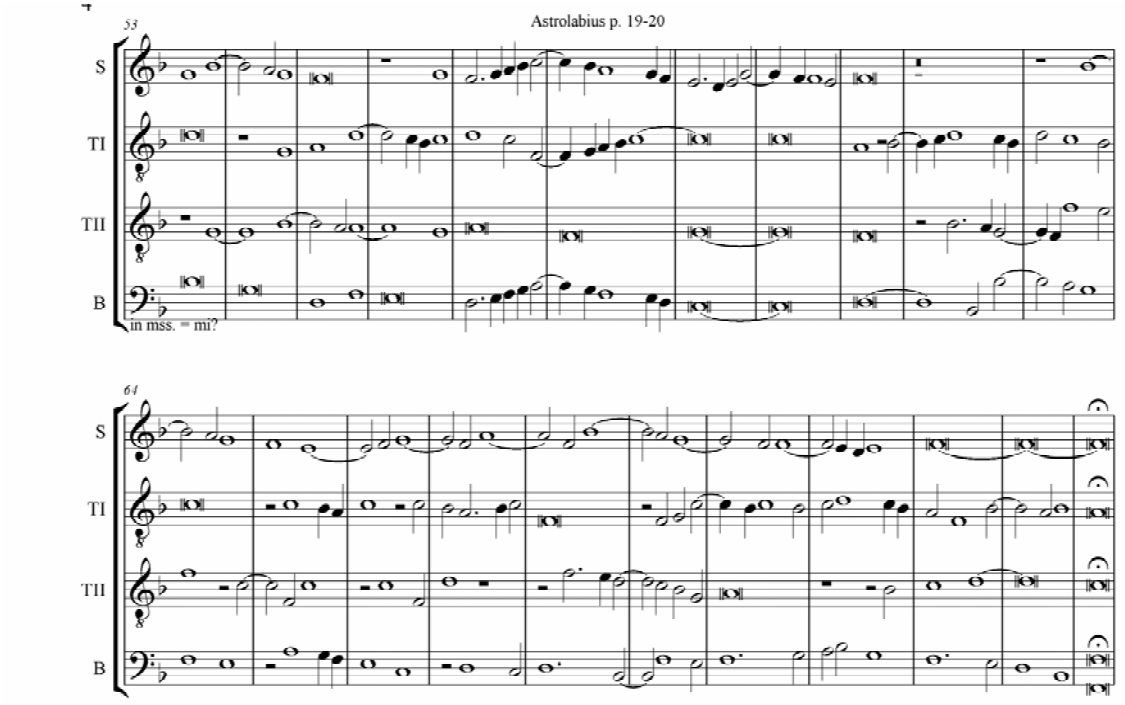
Astrolabius p. 19-20
53
S
TI
TII
B
in mss. = mi?
64
S
TI
TII
B

Alchimia şi Muzica

Ioan Mihai Cochinescu[1]
Muzicolog, Liceul de Muzică – Ploieşti

I.În preajma athanorului

„În 1459, o înaltă individualitate spirituală, încarnată în personalitatea care poartă în istorie numele de Christian Rosencreutz, a apărut ca Maestru al unui grup foarte restrâns de discipoli iniţiaţi. La această dată Christian Rosencreutz a fost ridicat la demnitatea de Eques Lapidis Auraei, adică la demnitatea de Cavaler al Pietrei de Aur, în sânul unei confrerii spirituale foarte închise, fraternitatea Rosae-Crucis."

Ce reprezintă alchimia? Este ea ştiinţă, ocultism sau filosofie? Sau este pur şi simplu un şir de poveşti şi alegorii, uneori hilare dacă nu chiar stupide sau fără sens, despre delirul fabricării aurului, a elixirului tinereţii veşnice, relatări incapabile să mai stârnească uluirea, fie măcar şi copiilor din zilele noastre? Există o legătură între alchimie şi ştiinţă? Şi, mai mult decât atât, o încă şi mai temerară întrebare: există o legătură între alchimie şi muzică? Dar, cum ne-am putea reprezenta mental fiinţa de odinioară numită alchimist? Cât ar însemna istorie? Cât fantezie? Zâmbetul nostru condescendent de mileniu trei în faţa acestui adevărat tir interogativ este rezultatul exploziei descoperirilor ştiinţifice, datorate secolelor de-abia trecute, iar bizara făptură antică sau medievală, pe care ne-o imaginăm bolborosind cuvinte de neînţeles în faţa athanorului, nu întruchipează decât personificarea ignoranţei desăvârşite. Aşa stau însă lucrurile, cu-adevărat? *Françoise Bonardel*, profesor de filosofia religiilor la *Universitatea Paris I - Sorbona*, se întreabă, pe bună dreptate, de ce filosofia nu şi-a pus niciodată problema serios în legătură cu tema noastră, citându-l pe M. Sauvage: „E limpede că filosofia noastră nu are habar de vreo înrudire cu „ştiinţa blestemată", de mult compromisă în poveşti cu alambicuri şi retorte. „Se pare că s-a uitat, mai afirmă Sauvage, că *filosofie* este un cuvânt care guvernează şi adjectivul *filosofal*. În *Minima moralia*, Adorno numea destul de pripit alchimia: „metafizica imbecililor", deşi, mai aminteşte doamna Bonardel, la vremea sa chiar Schelling afirmase că numai faptul de a fi neştiinţifice, nu descalifică aceste sisteme până la anulare, găsind chiar exigenţe raţionaliste în analiza lor mai profundă. Nu în ultimul rând, e de amintit poziţia lui Kierkegaard care scrie în al său „Jurnal": „Piatra care închidea mormântul lui Christos ar fi putut fi numită mai potrivit, cred, *piatra filosofală,* dacă este adevărat că îndepărtarea ei le-a dat atâta de lucru nu numai fariseilor, ci, vreme de optsprezece veacuri, şi filosofilor." Mircea Eliade, citat în mai toate lucrările de însemnătate privind istoria alchimiei face precizarea că interesul pentru această străveche îndeletnicire s-ar datora în mod eronat prezumţiei de prechimie, dacă putem spune aşa: „Am încercat să dovedesc că un asemenea criteriu de judecată nu este întotdeauna justificat; că alchimia nu a fost pretutindeni şi totdeauna o prechimie; că dacă din tehnicile alchimice s-a desprins la un moment dat o tehnică nouă ştiinţifică prin care s-a constituit chimia modernă - aceasta nu înseamnă că toate tehnicile alchimice erau pragmatice." Frământat de dilema pur materialistă – uneori atât de evident de reală – a lucrării alchimice, Jaques Sadoul descrie în culori destul de atrăgătoare modalitatea prin care a putut înţelege, personal, adevărul ascuns dincolo de vălul cel misterios al ştiinţelor oculte. Şi-a cumpărat douăzeci de cărţi în domeniu, le-a citit, le-a aprofundat, a priceput. Recunoaşte, de la bun început, că alchimistul îşi practica *magisterul* în scopul obţinerii Pietrei Filosofale, materie miraculoasă care putea transforma în aur orice metal prin fuziune. Călugărul englez Roger Bacon (1220-1292), supranumit „Doctorul Admirabil", definea alchimia ca „ştiinţă care te învaţă să prepari o anume doctorie sau elixir, care, aruncată peste metalele imperfecte, le transmite perfecţiunea chiar în clipa în care le atinge. „Pe de altă parte, acelaşi călugăr va găsi, cercetând, imperfecţiunea calendarului

[1] E-mail : cochinescu@yahoo.com

iulian, va anticipa ştiinţa experimentală a veacurilor viitoare şi va semnala punctele vulnerabile ale sistemului lui Ptolemeu. Adevăraţii Stăpânitori ai Artei – *Ars Magna* – numiţi şi *Adepţi* sau *Artişti*, erau o categorie total deosebită de acei oameni împinşi de lăcomie până la sacrificiu (nu de puţine ori sfârşitul lor se datora bizarului amestec din alambic sau creuzet, ca de exemplu cărbune, sulf şi nitrat, adică un fel de praf de puşcă ce producea, evident, explozie), mistuiţi de foamea aurului, *auri sacra fames,* personaje ce se numeau *Suflători* sau *Archimişti*. Mai curând acestora din urmă, ca practicanţi ai combinaţiilor de substanţe şi chiar descoperitori ai unora dintre elementele chimice, în laborator, li se poate atribui paternitatea chimiei moderne, decât Adepţilor, care nu erau altceva decât filosofi hermetici.

II. Michael Maier şi *Atalanta fugiens*

Complexitatea personalităţii lui Michael Maier, face din acesta vârful de lance al gândirii rosicruciene renascentiste, iar lucrările sale, publicate în majoritate de familia De Bry şi de Lucas Jennis, vădesc, dincolo de enciclopedismul caracteristic epocii, germenii mutaţiilor spirituale care vor recompune-redefini peste secole fiinţa umană a mileniului trei. Contemporan cu Robert Fludd, Bacon, Shakespeare, Descartes, von Helmont, Comenius sau transilvăneanul Melchior Cibinensis, lutheranul *Michael Maier* s-a născut la Rensburg-Holstein (Germania) în anul 1568 şi a murit la Magdeburg în 1622.El este autorul unor lucrări de referinţă în domeniul alchimiei şi rosicrucianismului ilustrate cu gravuri simbolice de o rară frumuseţe, dintre care amintim: *Arcana Arcanissima (1614), Lusus Serius (1616), De Circulo Physico Quadrato (1616), Examen Fucorum Pseudo-Chymicum (1617), Jocus Severus (1617), Silencium post Clamores (1617), Symbola Aurea Mensae Duodecim Nationum (1617), Atalanta Fugiens (1618), Themis Aurea (1618), Tripus Dore (1618), Viatorum (1618), Tractatus de Volucri Arborea (1619), Verum Inventum (1619), Septimana Philosophica (1620), Civitas Corporis Humani (1621), Cantilenae Intellectuales de Phoenice Redivivo (1622), Ulysses (postum, 1624)* şi *Superbes Secretiones de Subtilis Allegoria (postum, 1749).*

Tatăl doctorului Maier, Johann, sau Petrus – după cum precizează Neue Deutsche Biographie – se afla în serviciul lui Heinrich Rautzaus (guvernatorul ducatului Schleswig-Holstein) ca „Gold Embroiderer" (Maestru în broderie de aur). Severin Goebel, celebrul fizician din Gdansk şi Köenigsberg, un apropiat al mamei sale, îi va finanţa studiile, la şcolile din Rostock, Padua, Frankfurt an Oder M.A., Bologna, Basel MD, Ph.D. Nu se cunoaşte data la care şi-a luat doctoratul în filosofie, dar era doctor în medicină şi alchimie. Deşi în 1596 Universitatea din Basel îi conferea titlul de Doctor în medicină, Maier practicase chirurgia încă din 1590, dar fără autorizaţie. În această perioadă îl găsim ca scriitor în cancelaria germană şi curtean al lui Rudolf al II-lea. Din 1601 practică medicina în propriul său cabinet din Gdansk (la „Hanul Leul Alb"), iar în 1608 se întoarce la Praga ca doctor, intrând în serviciul împăratului în anul următor. Rudolf al II-lea îl numeşte Hopffalzgraf, „Conte Palatin", cu însărcinarea de a superviza universităţile, dreptul de a fi doctor şi acordarea titlurilor de poeţi laureaţi. Cinci ani mai târziu devine fizician non-rezident şi chimist la Curtea Kassel, în serviciul landgrafului Moritz de Hesse-Kassel iar peste alţi zece ani (1618-1622), îl vom găsi ca fizician al ducelui Christian Wilhelm de Magdeburg.Tuturor distinşilor săi protectori, Maier le-a dedicat cu generozitate şi respect câte o lucrare. Spre sfârşitul vieţii, a încercat o apropiere de prinţul danez Friedrich al III-lea, fără succes, dedicându-i şi acestuia, totuşi, câteva lucrări. În Anglia Michael Maier a întreţinut legături cu Robert Fludd, Sir William Paddy, fizicianul curţii regale engleze şi medic personal al lui James I şi cu primul guvernator al Campaniei Indiei de Est, trezorier al Companiei din Virginia, Sir Thomas Smith.

Editarea opusului maierian *Atalanta Fugiens* s-a făcut în 1618 pe cheltuiala lui Johann de Bry, la Oppenheim, într-un format *octavo*, adică respectând proporţiile *Secţiunii de Aur*, 2:3. Deschizând cartea, paginile din stânga şi dreapta alcătuiesc un tot unitar, în format 3:4, prin urmare formula generală se regăseşte în *octavo la quatro* (2:3/3:4), adică *de la masculin la feminin.* Unică în formă şi conţinut, *Atalanta Fugiens* („Fuga Atalantei, adică Noile Embleme Chimice ale

Secretelor Naturii", cum precizează autorul în subtitlu) reprezintă o triplă compunere: poetică, grafică şi muzicală, adresându-se văzului, auzului şi intelectului, în egală măsură. Paginile din dreapta ale cărţii au deschidere dublă, conţinând cincizeci de epigrame şi cincizeci de gravuri („embleme") alegorice, iar paginile din stânga conţin partiturile muzicale ale celor cincizeci de „fugi" compuse în mod expres, pentru întregirea originalităţii acestui Opus. Întregul ansamblu are ca punct de plecare mitul Atalantei, fiică a regelui Scheneu din Scir, care îşi alunga peţitorii sau îi provoca la întrecere în fugă, ştiindu-se de neînvins şi omorându-i fără milă în urma înfrângerii. Afrodita îl va sprijini pe Hippomenes, în încercarea lui de a o învinge pe Atalanta, cu ajutorul celor trei irezistibile mere de aur aruncate în calea crudei femei, fructe care, provocându-i ispita de a fi culese, aveau darul să-i încetinească alergarea. Încetinirea aceasta era făcută însă voit, pentru că Atalanta se îndrăgostise de Hippomenes şi dorea ca el să câştige întrecerea şi, astfel, să-i devină soţ. Victorios în dificila competiţie, tânărul îşi va poseda iubita într-o peşteră, stârnind gelozia Afroditei, care îi va transforma pe cei doi nesăbuiţi în leoaică şi leu. Michael Maier găseşte în mitul metamorfozării Atalantei şi a lui Hippomenes simbolurile cele mai potrivite alchimiei, compunând o serie de „fugi" la trei voci, care, în fapt, sunt compoziţii polifonice de factură gregoriană având la bază un *cantus firmus* peste care se suprapun *două voci în canon strict*. Deşi contemporan cu muzicieni de talia unor Giulio Caccini (1545-1618), Claudio Monteverdi (1567-1643), Michael Praetorius (1571-1621), Girolamo Frescobaldi (1583-1643) sau Heinrich Schütz (1585-1672) şi având cunoştinţă, prin complexa sa educaţie, de marile înnoiri şi cuceriri ale muzicii epocii de-abia trecute, în domeniul armoniei şi contrapunctului (di Lassus, Palestrina etc.), Michael Maier a ales *deliberat* calea severă a vechiului cantus firmus gregorian pentru demonstraţia sa alchimică, lăsând deoparte strălucirea armonică şi spectaculozitatea acelui *Deux ex Machina* atât de gustat de publicul meloman al timpului. Maier voia să spună, cu alte cuvinte, că Zeul e de aşteptat să se arate cândva omului, dar pe cale *transcendentală* (metafizică), nu *mecanică* (fizică), iar pentru aceasta e necesar un tip de ascetism şi umilinţă de care omenirea păruse a se fi îndepărtat definitiv.

Printre cărţile cele mai importante dedicate *Atalantei Fugiens* de M.Maier se numără *Atalanta Fugiens: an edition of the fugues, emblems and epigrams by Michael Maier; translated from the Latin by Joscelyn Godwin; with an introductory essay by Hildemarie Streich, Published by Phanes Press, 1989.* Cel care a cercetat însă pentru întâia oară manuscrisul maierian a fost *Adam McLean*, care l-a descris ca fiind un pergament în format 33/24 inch (83,82/60,96 cm), suprafaţa unei singure pagini a volumului fiind egală cu suprafaţa a douăsprezece pagini actuale ale unei cărţi în format A5, opusul fiind aşadar, extrem de impozant ca aspect. Pe copertă se află, central, emblema rosicruciană, cu litere tivite în aur şi roşu, flancată de patru poeme în limba latină. Gravurile manuscrisului reprezintă un punct de referinţă în domeniul creaţiei emblemelor alchimice. Deşi nesemnate, ele sunt unanim atribuite artistului *Matthaeus Merian cel Bătrân (1593-1650),* supoziţie riscantă, pentru că la data tipăririi pergamentului maierian, Matthaeus Merian abia împlinise optsprezece ani, o vârstă destul de fragedă pentru maturitatea şi forţa creatoare de care dau dovadă emblemele în discuţie. Godwin lasă în seama specialiştilor dezbaterea problemei, acesta fiind, cu toată onestitatea, şi punctul nostru de vedere. Muzica lui Maier luase forma ingenuă a compoziţiei flamande din urmă cu un veac, prin urmare gravurile emblemelor sunt compuse în acelaşi spirit, recunoscându-se cu destul de multă uşurinţă compunerea perspectivei în stilul quattrocento-ului italian, pe linia cărţilor manieriste de arhitectură ale epocii. Influenţele unor Vredemann de Vries, Giorgione, Carpaccio, de Bry sau chiar Dürer, ale peisagiştilor de formaţie leonardescă (Heidelberg sau Berg anticipându-l pe Merian) sau ale marilor pictori veneţieni sunt sesizabile pretutindeni. Deşi nu pot fi catalogate drept capodopere ale artei renascentiste, emblemele *Atalantei Fugiens* sunt rodul unei imaginaţii bogate şi al unui incontestabil profesionalism. După cum am putea presupune că structura compoziţiei muzicale a *fugilor* este de factură alchimică (ipoteză asupra căreia vom reveni), avem convingerea că grafica emblemelor conţine, dincolo de valoarea lor estetică, încriptarea unor mesaje şi formule ezoterice (încriptare extinsă desigur şi în compunerea epigramelor). În acest sens, Adam McLean analizează emblemele, în acord cu legile măsurii, numărului şi greutăţii, grupându-le în formula 7x7+1. Acest pergament (1611) precede

editarea tuturor operelor maieriene cât şi apariţia la Cassel şi Strasbourg a *Manifestelor Rosicruciene* din perioada 1614-1616. Cele patru poeme, adresate regelui James I, sunt puse în gura celor patru Arhangheli (Gabriel, Rafael, Uriel, Mihai) şi a celor doi păstori care aşteptau naşterea Mântuitorului (Menaleas şi Thirsis). De aceea, manuscrisul mai conţine o *fugă* în patru părţi unde *cantus firmus*-ul personifică păstorii iar cele *patru voci* pe cei patru Arhangheli.În *Prefaţa* cărţii sale, Joscelyn Godwin arată că Maier avea să reia procedeul apelării la compoziţia muzicală în *Cantilenae Intellectuales de Phoenice Redivivo (1622)*, (:Cântece despre Renaşterea Feniciei, adresate intelectului"), lucrare alcătuită din nouă *triade* cu versuri în ritm latin, pe care le va adapta unui *concert la trei voci*, simbolizându-i pe Venus,Cancer şi Leu. Toate aceste *compoziţii muzicale*, pe care le-am numi *metafizice, spiritualiste* („adresate intelectului", cum arătam în titlul precedent), anticipează concepţia filosofică despre muzică a trio-ului Schopenhauer-Nietzsche-Wagner din veacul XIX sau spiritualismul simfonismului mahlerian la început de secol XX. Schopenhauer de altminteri este cel care găseşte (ca şi Platon) calităţile ce fac din muzică un model pentru filosofie şi afirmă că există o îmbinare între *sensul metafizic* al muzicii şi *baza sa fizică şi aritmetică.* Această supoziţie se întemeiază pe faptul că disonanţa sau iraţionalul - ce se sustrag înţelegerii – devin „imaginea naturală a rezistenţelor ce se opun voinţei noastre; şi, dimpotrivă, consonanţa sau raţionalul, care se potrivesc fără greutate percepţiei noastre, reprezintă satisfacţia voinţei". Dată fiind importanţa subiectului abordat, prezentăm în continuare, în propria noastră traducere, paginile de debut ale *Atalantei Fugiens*, care, dincolo de unele nefericite stângăcii datorate tocmai acestei traduceri şi pentru care sperăm să avem îngăduinţa cititorului avizat, nădăjduim că vor fi lămuritoare pentru afirmaţiile precedente:

Titlul ediţiei din 1618 sună în felul următor: *Atalanta Fugiens - hoc est Emblemata Nova de Secretis Naturae Chymica*, adică *Atalanta Alergătoarea - care cuprinde Noile Embleme Chimice ale Secretelor Naturii* şi are lungul subtitlu: *destinată în parte pentru ochi şi intelect, cu figuri gravate în aramă, cu legende, epigrame şi partituri adăugate în parte, pentru urechi, în parte pentru liniştea sufletului, prin aproximativ cincizeci de Fugi Muzicale la trei voci, dintre care două compuse ca simple melodii ce se urmăresc una pe cealaltă cântând în canon cupletele, dar compuse şi pentru a fi privite, citite, trăite în meditaţie, înţelese, cântărite, cântate cu vocea şi totodată ascultate - autor Michael Maier, Conte al Comitetului Consistor Imperial, Doctor în Medicină, Cavaler Exemptus etc., Oppenheim, Tipogr. Hyeronimus Gallenus, pe cheltuiala lui Johann Theodor de Bry, MDCXVIII (1618).* Pe aceeaşi pagină apar caligrafiate ulterior, în scriere neglijentă, de-a stânga şi de-a dreapta cuvântului *autor,* înscrisurile *Jo:*, şters dintâi cu câteva linii, apoi rescris alături, în dreapta şi *Hyphantos.*, cărora nu le găsim pentru moment altă semnificaţie decât aceea a probabilei semnături a proprietarului acestui exemplar de carte.

Paginile imediat următoare conţin *Epigrama Autorului*, *Scrisoarea-Dedicaţie* şi *Prefaţa către Cititor*. Surprinzător este faptul că mitul Atalantei ocupă un loc destul de nesemnificativ ca întindere în economia opusului maierian. Astfel, doar în *Epigrama Autorului* care precede lucrarea propriu-zisă sunt făcute referiri concrete la anticul mit, celelalte cincizeci de *Epigrame* fiind relatări diverse, alambicate, ale altor legende străvechi. Nici amplele *Discursuri* care încheie lucrarea lui Maier (şi care lipsesc din cartea lui Godwin, datorită unor raţiuni editoriale, cu siguranţă) nu sunt canalizate pe detalierea acestui mit ci abundă în referiri la nume, personaje, alegorii sau personalităţi ale alchimiei, care nu au nici o legătură cu acesta.

Epigrama autorului

Din Grădina Hesperielor, viteazul cel tânăr/ luă cyprianul dar - trei preţioase mere de aur şi,/ rostogolind un prim dar, sub privirea ei,/ a fecioarei cea iute de picior, aceasta pe spate căzu./ Acum e el înaintea ei, mai iute ca vântul,/ acum ea îl întrece; astfel că tânărul aruncă al doilea dar/ de aur. Fata o clipă îşi încetineşte alergarea,/ apoi îi arată spatele, din nou fugind,/ până ce îndrăgostitul bărbat azvârle cel de-al treilea fruct-ispită în ţărână/ şi Atalanta îi cedează, învinsă, premiul./ Hippomene este virtutea Sulfului; Atalanta/ o personifică pe cea a fugarului Mercur. În competiţie/

femeia este întrecută de bărbat./ Cuprinşi de dragoste, ei se îmbrăţişează mai apoi/ în Templul Cybelei, mâniind-o pe-aceasta cumplit./ Drept răzbunare, ea îi înveşmântează în piele de leu/ înroşindu-i la trup şi făcându-i aprigi la inimă./ Pentru ca întreagă această întrecere să ia forma cea mai potrivită adevărului/ Muza mea mi-a dăruit *Fugile* pe trei voci:/ una rămâne simplă – e tocmai Mărul care are darul să o întârzie pe Atalantaş,/ a doua, Atalantaş aleargă urmată îndeaproape de a treia Hippomeneş./ Aceste embleme şi partituri sunt destinate ochiului şi urechii/ iar raţiunea va căuta descifrarea simbolurilor secrete./ Eu le-am oferit simţurilor voastre, pentru ca mintea voastră/ să poată accede către comorile ce zac ascunse în ele./ Poţi avea şi Bogăţia şi Elixirul Sănătăţii!/ Acest Dublu-Leu le poate înlocui pe toate.

Nu excludem nici probabilitatea ca Michael Maier să-şi fi extins inventivitatea până într-acolo încât dezlegarea „Secretului Secretelor" („Arcana Arcanissima") din *Atalanta Fugiens* să consiste în decriptarea misterioaselor formule alchimice ascunse în înşiruirea notelor celor cincizeci de fugi, atât sub aspectul înălţimilor sau ritmurilor acestora cât şi al duratelor lor, îmbinată - cum afirmam mai devreme – cu aplicarea unei anumite grile de decodare a ezotericelor semnificaţii conţinute în aluatul epigramelor şi al alegoriei emblemelor. Operaţiunea aceasta, pur logico-matematică, ar merita, poate, atenţia unei viitoare cercetări (Maier însuşi precizase dintru început că a adăugat lucrării sale compoziţii muzicale nu doar pentru a fi cântate sau ascultate ci pentru a fi „*trăite în meditaţie, înţelese, cântărite*" iar „*raţiunea va căuta descifrarea simbolurilor secrete./ Eu le-am oferit simţurilor voastre, pentru ca mintea voastră/ să poată accede către comorile ce zac ascunse în ele.*"). Am asista astfel, poate, la o senzaţională dezvăluire privind realizarea concretă a unui *Magnus Opus*, dar demersul nostru este de o cu totul altă factură, căci singura alchimie capabilă să dea o nouă dimensiune umanităţii, în care credem cu-adevărat, ţine de o *transmutare spirituală,* nu materială.Doctorul Maier, asemeni tuturor marilor Adepţi, nutrea o astfel de convingere şi, rosicrucian de vază al epocii, îşi expusese doctrina atât în *Discursurile* ce încheiau *Atalanta Fugiens* cât şi în alte opusuri precum *Themis Aurea* („Legile fraternităţii Rosei Cruci"), în care pleda pentru o medicină şi igienă a minţii, sufletului şi spiritului, generatoare a sănătăţii trupeşti (acesta fiind de altfel şi sensul anticei expresii *mens sana in corpore sano*).Michael Maier nu a rămas izolat cu „invenţia" sa literar-grafico-muzicală, căci documentele epocii consemnează în anii imediat următori dispariţiei sale, o istorie a celor şase provincii olandeze şi războaiele lor cu spaniolii numită *Nederlandtsche Gedenck-Clank*, editată la Haarlem în 1626 de Adriaen Valerius, lucrare decorată cu gravuri în stil rosicrucian şi cu cântece din fiecare provincie, având notat chiar şi acompaniamentul. Altă lucrare se numeşte *Tugendsterne* („Stelele Virtuţii"), semnată de academicianul din Nuremberg, Georg Philipp Harsdörffer (1607-1658) şi de Sigmund Theophil Staden (1607-1665), în care şapte planete prezentate în gravuri, fiecare având o melodie ce corespundea Virtuţii proprii, conversează cu un grup de şase umanişti ce-şi expun învăţătura lor moralizatoare. După cum arată o vastă şi populară operă din epocă, în opt volume, numită *Frauenzimmer Gesprächspiele* (Nüremberg, 1641-1649), conversaţia-joc, atât de frecvent întâlnită în mediile academice ale marilor curţi renascentiste, se baza pe o tehnică foarte simplă: se arăta participanţilor o emblemă gravată, un fragment de poem şi de muzică ce urmau a fi comentate, se explicau regulile jocului şi, în prezenţa unor distinse personalităţi ale vremii, se desfăşura un fel de talk-shaw (desigur, netelevizat). Fără îndoială, astfel de jocuri intelectuale se desfăşurau şi la *Academia Hermetică* de la curtea lui Rudolph II, încât, presupune Godwin, ne-am putea imagina că *Atalanta Fugiens* a fost supusă şi ea unor discuţii similare. Profesorul Godwin pare contrariat de faptul că Maier, cunoscător al legilor severe ale armoniei şi contrapunctului, le încalcă frecvent, utilizând cvinte şi octave paralele sau neanticipând ori nerezolvând disonanţele. El afirmă că acest comportament al ilustrului rosicrucian i se pare neclar, pentru că apar, de exemplu, „foarte capricioase semne de alteraţie" acolo unde imitaţia canonică nu o cere. Simţind nevoia unei îndreptări, propune într-un *Appendix* chiar o listă de *Note editoriale şi critice* privind scăpările de compoziţie din cuprinsul *fugilor*. Unele dintre aceste *note* sunt minuţios elaborate şi binevenite, dar, după opinia noastră, exprimată în paginile precedente, nu este nimic enigmatic în maniera nonconformistă de a compune a doctorului Maier, singurele legi valabile pentru el rămânând

regulile de încriptare a unor mesaje ezoterice şi confecţionarea unor sonorităţi capabile să stârnească nu doar simţul auzului ci şi intelectul. Astfel, putem afirma de pe-acum că, prin această manieră neconvenţională de a compune muzica, Michael Maier se poate considera drept precursor al unor concepte revoluţionare extrem de elaborate care au stat la baza apariţiei la începutul secolului XX a *noii şcoli vieneze* reprezentantă de Arnold Schönberg (1874-1951), Alban Berg (1885-1935) şi Anton Webern (1883-1945).

III.

Muzica – metafizica armoniei universale

Aleasa educaţie muzicală a lui *Joscelin Godwin* îi permite acestuia să facă în cartea sa o analiză temeinică, documentată, a istoricului celor cincizeci de *fugi* dar contribuţia substanţială, din punctul de vedere al analizelor muzicale, estetice şi psihologice o are *Dr. Hildemarie Streich*, semnatara substanţialului eseu ce consumă benefic şaptezeci de pagini din economia lucrării, sub poate prea modestul titlu generic de *Introducere*. Punctualele aprecieri analitice ale lui Godwin se opresc uneori, probabil deliberat, doar la *nivelul de interpretare sensibil (emoţional-afectiv*), privind dintr-o perspectivă ce ţine de domeniul Esteticii. El nu caută, aşadar nici nu găseşte, calea unei *hermeneutici muzicale*. Prin urmare nu se apropie nici de conţinutul subliminal al muzicii maieriene nici de cel perfect conştient, de substanţă. Godwin tratează muzica *Atalantei Fugiens* ca pe un fel de ilustraţie muzicală, un fond sonor adecvat compus în vederea concentrării sau meditaţiei lectorului asupra semnificaţiilor emblemelor şi epigramelor, ceea ce, din capul locului, aşează muzica pe un loc secundar. În triada maieriană (muzică-gravură-poezie) nu există însă o ierarhie. Îndemnul către meditaţie al autorului renascentist avea în vedere un efort al minţii egal distribuit pentru înţelegerea semnificaţiilor de profunzime a celor trei daruri oferite de el (sunet-imagine-cuvânt). Pe de altă parte, trebuie să recunoaştem că poziţia lui Godwin este conformă unei realităţi obiective: aceea că muzica posedă uluitoarea şi seducătoarea forţă de a fecunda spiritul uman, fie că acesta vrea sau nu. În acest sens aminteam proprietatea subliminală a opusului maierian. Că vrea sau nu, ascultătorul aflat cu mintea în cu totul altă parte decât ar indica partitura, *se încarcă energetic* auzindu-i muzica. De aceea Platon e foarte atent la educaţia paznicilor din proiectul cetăţii sale ideale, care ar fi necesar să primească în mod conştient binefacerile energetice ale unei muzici compuse în unicele *moduri muzicale* viguroase ce-ar trebui păstrate, *dorianul şi frigianul*. Aceste două moduri muzicale ar reprezenta, spune Platon, cele mai adecvate căi pentru realizarea „simplei" armonii generatoare de maximă şi eficientă concentrare în exercitarea funcţiei publice. Tot din acelaşi motiv credem că e foarte important să fim atenţi la *calitatea oricărei muzici* pe care o ascultăm, pentru că încărcarea ei energetică, din nefericire, poate fi nu numai de factură benefică (semnul plus, liniile suprapunându-se simbolizând crucea, având patru poli, definind ideea nemărginirii *spaţiale* în care sălăşluieşte Dumnezeu – un Tată nu doar Universal ci Omniversal) dar şi malefică (semnul minus, linia cu numai doi poli, care poate defini un univers luciferic anamorfozat, turtit, *bidimensional*, aberant). Dacă Godwin are dreptate să lase libertate deplină lectorului *Atalantei Fugiens*, faptul se datorează doar fericitei coincidenţe că armoniile muzicii maieriene (rezonanţe amintind motetele din *Ars Antiqua*, ale lui Machaut sau ale muzicii burgunzilor secolului XV, după cum chiar Godwin subliniază în *Prefaţa* sa) sunt rezultatul acelei *alchimii muzicale* despre care am vorbit în paginile precedente. Ascultătorul de circumstanţă sau cel care îşi aruncă privirea, abisal-absent, asupra partiturilor celor cincizeci de fugi *devine metafizic fără să ştie*, ca să compunem o parafrază. Armoniile celeste (*Muzica Sferelor*) sunt acelea care dictează legile Universului, aşadar şi pe cele pământene, spunea Pythagoras. Hildemarie Streich îşi începe eseul dedicat *Atalantei Fugiens* cu acest citat din *Discursul nr.6* al opusului maierian: „Adevăraţii Îngeri cântă, după cum spun Sfintele Scripturi, Planetele cântă, afirmă Pythagoras - şi aceştia toţi proslăvesc gloria Domnului, adaugă Psalmistul; Muzele şi chiar Apollo cântă, aşa spun poeţii; oamenii şi copiii cântă; păsările, oile şi gâştele cântă pe limba lor; astfel şi noi, de asemenea, cântăm, fie cu vocea, fie din strune şi o facem nu fără motiv."

Prin această concluzie („*şi noi, de asemenea, cântăm, fie cu vocea, fie din strune şi o facem nu fără motiv”*), dincolo de invitația de a cânta, Michael Maier „ne provoacă la contemplarea muzicii în întreg ansamblul ei şi sub toate aspectele: celest sau divin, cosmic, psihic sau uman şi instrumental.” Cele trei părți ale eseului amintit (*1. Semnificațiile muzicii; 2. Fugile lui Maier şi implicațiile lor alchimice; 3. Analogii psihologice*) construiesc un edificiu bine clădit, dezvăluind impresionanta capacitate analitică a autoarei. În prima parte se face o trecere în revistă a evoluției muzicii din cele mai vechi timpuri până în Evul Mediu, fiind amintit teoreticianul de secol XIV *Jacob de Liège* care a regăsit în muzică însuşirile cosmice şi transcendentale, sub patru forme: 1. *Musica caelestis vel divina* (Muzica celestă sau divină); 2. *Musica mundana* (Muzica universului, muzica sferelor); 3. *Musica humana* (Muzica omului); 4. *Musica instrumentalis* (Muzica instrumentală). Etimologia cuvântului *Harmonia* pare a conduce către una dintre rădăcinile conceptuale din limba greacă, silaba *ar* sau *har* reprezentând unitatea dintre contrariile întregului şi dând naştere unor cuvinte cu semnificație triplă: materială, ideală şi metafizică. De pildă, *ararisko* înseamnă a „pune împreună, a conecta pentru a unifica” în sens material, dar înseamnă şi „a linişti, a înmuia, a uni”, în sens ideal iar cuvântul *harmozo* înseamnă „a fi împreună”, în sens transcendental şi cosmic. Făcând conexiunile necesare, se poate stabili şi triada conceptului de Armonie: 1. *Harmonia tou kosmou* (care corespunde Muzicii Universului sau a Sferelor*, Musica mundana*); 2. *Harmonia tes psyches* (care ține de *Musica humana*, de trup şi suflet); 3. *Harmonia en organois* (corespunzătoare muzicii instrumentale, *Musica instrumentalis*, cuprinzând zona receptării şi producerii muzicii, *organon* având în limba greacă sensul de „instrument, unealtă, instrument muzical”).Ceea ce nu ne spune Hildemarie Streich este: ce se întâmplă cu prima dintre cele patru forme ale muzicii, *Musica caelestis*? Nu are corespondent în percepția şi înțelegera umană? Nu reprezintă ea, cumva, tocmai o *Harmonia alchymis*, care consună cu tainicele armonice ale Magisterului? Un posibil răspuns la această întrebare pare a se prefigura în lucrarea *De Musica Mundana* (Despre Muzica Universului) a lui Robert Fludd (1574-1637), unde este descris un „monocord al universului, al sferelor” (*Mundanae Monochord*), pe care, cu ajutorul unui sector diagramatic, sunt înscrise gradațiile majore ale energiei şi substanței dintre forțele elementare şi cele absolut necondiționate ale pământului. Începând de sus în jos, găsim cincisprezece sfere din ce în ce mai mici, în următoarea ordine: Viața Nemărginită şi Eternă ; Cetatea Zeilor – *Empyreul* Superior, Mijlociu şi Inferior; Cele Şapte Planete şi Cele Patru Elemente. *Monocordul lui Fludd* constă, în fapt, într-o coardă imaginară, întinsă, care vibrează între baza Piramidei Energiei şi baza Piramidei Substanței, cuprinse şi ele într-o diagramă. Preocupată, prin formația profesională, de psihologie, Hildemarie Streich pare a găsi, mai curând, legături între psihicul omenesc şi muzica din *Atalanta Fugiens*, în ultima parte a eseului său, deşi consacră cel mai mare număr de pagini - patruzeci şi cinci, din totalul de şaptezeci – analizei fugilor maieriene, în cea de-a doua parte a lucrării. Dar despre muzica din *Atalanta Fugiens* şi despre muzică în general vorbeşte însuşi Michael Maier în *Prefața către cititor*, într-un stil literar cuceritor: „Pentru cultivarea intelectului, Dumnezeu a ascuns infinite taine în natură, care, aidoma focului iscat prin lovirea pietrei de cremene, pot fi extrase şi puse în circulație de către nenumăratele arte şi ştiințe. Nici secretele Chimiei nu fac excepție de la aceasta, dar numai după cercetarea lucrurilor dinafara divinului. Dintre ştiințele intelectuale de acest tip, pot fi amintite acelea care vorbesc despre domeniul vizibilului, numite *Optice* (Perspectiva şi Pictura), „*considerate de unii drept mute”*. Abia mai târziu se va relata despre o „pictură care vorbeşte”, după cum în materie de muzică, atât vocală cât şi instrumentală, vechii filosofi s-ar fi considerat ei înşişi drept ignoranți dacă ar fi refuzat lyra şi ospățurile, făcând de aceea „să cânte ramura de mirt, după cum spunea Themistocles.” Maier mai aminteşte că Socrate şi Platon aveau o educație muzicală temeinică iar Pythagoras obişnuia să-şi instruiască discipolii folosind *simfonii muzicale* atât dimineața cât şi seara. Muzica avea această miraculoasă forță: să întărâte sau să calmeze afectele, care se acordau cu diferitele moduri muzicale. În acest sens, modul cel mai viguros şi războinic era socotit de vechii greci frigianul, înlocuit acum – precizează Maier – „cu modul ionian, din aceleaşi considerente.” Am reunit Opticile cu Muzica şi semnificația Intelectului, precizează Maier, pentru a cuprinde într-o singură imagine şi îmbrățişare cele trei obiecte numite într-un sens mai mult decât spiritual: *spunerea, ascultarea* şi însuşi *intelectul*. Rar sunt întâlnite

spunerea şi *ascultarea* prin intermediul *emblemelor chimice*, conchide Adeptul german, deşi alte arte pot să dea embleme moralei sau altor lucruri despre secretele naturii, dar acestea cu siguranță se înstrăinează scopului lor, deoarece doresc să fie, şi chiar sunt, atotcunoscătoare. Chimia pare mai modestă, încât, în sprijinul ei, pentru a-i colora puțin imaginea, Maier îi va destăinui Cititorului (într-un stil nu doar ezoteric ci şi poetic, alegoric, fictiv, pictural, emblematic, gravat şi, în cele din urmă, muzical) cele mai secrete lucruri despre chimie, pentru explorarea *intelectului*. Căci, promite Maier, în vremurile acestea când se spune că intelectul este o tăbliță pe care încă nu s-a scris nimic, stilul său – mai mult intelectual decât senzual – va da o nouă dimensiune acestei păreri, transformând intelectul într-un adevărat portal.

IV.

Musica Mundana – Germenii Barocului

Din punct de vedere formal-muzical, cele cincizeci de *fugi* din *Atalanta Fugiens* au o structură identică, fiind alcătuite din trei părți, fiecare *fugă* având acelaşi *cantus firmus* căruia i se suprapun *două voci* într-un canon cu imitație severă. *Cantus firmus*-ul întrupează *Mărul de aur întârzietor (Pomum morans)*, în timp ce una dintre voci o reprezintă pe *Atalanta cea iute de picior (Atalanta fugiens,* Dux*)* iar cealaltă pe *Urmăritorul Hippomene (Hippomenens sequens,*Comes*)*. Cele trei voci simbolizează, alchimic, următoarele trei substanțe: *mercurul* (Atalanta), ca mesager al zeilor (Hermes Mercurius), substanță feminină indispensabilă transmutării; *sulful* (Hippomene), substanță masculină care arde; *sarea* (Mărul), substanță catalizatoare, având rolul de a echilibra forțele (Principiul Dragostei) şi de a ajuta la desăvârşirea *Operei*. Dar corespondențele alchimice conduc şi către perechile de semnificații: mercur-spirit, sulf-suflet şi sare-trup, încât sintetizând, am putea obține în final următorul *Tablou al Simbolurilor*:

1. *Atalanta („Atalanta fugiens”)*: prima voce muzicală din canon – principiul feminin (*yin*, descompunerea, putrefacția) – mercurul (“argintul viu”) – instabilitatea – zeul Hermes – spiritul ;

2. *Hippomenes („Hippomenens sequens”):* a doua voce muzicală din canon - principiul masculin (*yang*, nemurirea, hrana spiritelor), – sulful – forța care arde – stabilitatea – sufletul ;

3. *Mărul de aur („Pomum morans”)*: a treia voce muzicală („cantus firmus”) – echilibrul – sarea catalizatoare – dragostea – trupul

Cercetând tehnicile Adepților medievali, observăm că nu există o constantă rețetă universală, prin urmare vom găsi inversări importante în textele alchimice, uneori substanțele părând a avea proprietăți contradictorii. De pildă, în *Atalanta Fugiens*, pomul (prin *produsul* acestuia, fructul) pare a genera funcția catalizatoare, caracteristică Sării, în timp ce alchimiştii chinezi atribuiau pomului (*produsului* său, răşina) principiul masculin *yang* (Sulful). Substanțe infuzate cu *yang* (în vederea „împăcării” acestuia, prin *Armonie*, cu întreg *Universul* şi pentru comunicarea directă a sa cu *Normele*, cu *Tao*), pot fi găsite în animale precum: broasca țestoasă, cocorul şi cocoşul. Dar *yang* se mai află şi în planta numită *cith* („Sesamum indicum”, „Iarba fericirii”, „Iarba nemuririi”, la chinezi), în pin, cipres şi piersic (după Pao Pu Tzu, prin răşina de piersic trupul omului ajungând *luminos*). Dacă răşinile copacilor dădeau nemurirea omului, armonia universală şi strălucirea spirituală, mai e necesar să subliniem că vechii lutieri nu puteau să fie străini de aceste precepte alchimice atunci când căutau, febril, (şi uneori chiar descopereau), secretul lacului lor de vioară? Elementul *Yin* este cel care determină continua prefacere, eterna combustie, afirmă Mircea Eliade în *Alchimia chineză şi indiană (1935).* Dacă *yang*-ul asigura (prin jad, de exemplu) *nemurirea*, fiind hrana spiritelor, *yin*-ul ajuta la *descompunerea* corpului după moarte. Citându-l pe Granet ca argument pentru definirea *yin*-ului (perla este *yin* şi „fereşte corpul de putrefacție”), Eliade se contrazice însă. Argumentul perlei face ca raționamentul său să nu mai aibă sens, de vreme ce *yin* este *provocator şi remediu* al descompunerii *în acelaşi timp* (dar

însemnătatea perlei o vom trata mai amplu într-un alt proiect). Poate că, aşa cum afirmam ceva mai înainte, acest procedeu al contradicţiilor este specific ezoterismului. Michael Maier însuşi schimbă în partiturile sale *cheile do*, artificiu care îi permite trecerea cantus firmusului la vocea din mijloc, dar nu este exclus ca şi această schimbare să ţină tot de tehnicile încriptărilor alchimice. Hildemarie Streich crede că schimbările cheilor muzicale se aseamănă transformărilor din alambic (rămânerea solidelor în partea de jos şi ieşirea la suprafaţă a substanţelor uşoare, apoi din nou solidificarea, lichefierea, evaporarea şi apariţia altor substanţe, mai grele). Deşi ipoteza cercetătoarei germane conduce la propriu (material) către *Magnus Opus*, sensul metafizic al permanentelor schimbări ni se pare mai pregnant. Astfel, considerăm că schimbarea cheilor reprezintă pendularea continuă a celor trei componente umane (materie-suflet-spirit) în sus şi în jos, în căutarea Esenţelor şi Armoniei Universale (*Musica Mundana*) prin intermediul Magisterului. Faptul că în *Fuga nr.41* cantus firmus-ul e compus în recurenţă semnifică renaşterea din moarte, apariţia unei noi forme de existenţă care constituie totodată sfârşitul procesului de dezvoltare precedent. Tehnica recurenţei (ca şi cea a oglinzii) e frecvent întâlnită în arta canonului medieval. H. Streich îl citează în acest sens pe Guillaume de Machaut (sec.XIV), autor al unui *canon-crab*: „*Ma fin est mon commencement et mon commencement ma fin”*. Însăşi moartea lui Iisus este o re-naştere. Dogmele creştine se sprijină, integral, pe această metamorfozare, care conţine în ea, atât germenele mântuirii păcatelor omenirii, prin exemplarul sacrificiu christic suprem, cât şi pe cel al vieţii-fericite-veşnice-de-după-moarte, odată obţinut mult râvnitul verdict: *nevinovat*, la necruţătoarea *Judecată de Apoi*. Recurenţa nu este singura cheie alchimică oferită de Maier pentru descifrarea metafizicii muzicii sale. O importanţă deosebită prezintă ritmul şi metrica. Bunăoară, surprinzător este faptul că patruzeci şi opt dintre fugi sunt compuse în *tempus imperfectum,* adică în măsuri de doi sau patru timpi (binare). Aşadar, aproape integral, opusul ar sta sub semnul imperfecţiunii. Ce semnifică această „scăpare” a ilustrului Adept? Desigur faptul că tot ce ţine de creaţia umană se află sub incidenţa imperfecţiunii. Doar două fugi conţin formule ritmice ternare în măsuri fie de 6/4 fie de 3/2 (ternare), alcătuind un *tempus perfectum,* iar acestea sunt fugile nr.46 şi 47.Cum se ştie, *numărul trei* este considerat *perfect*, pentru că el conţine Sfânta Treime (Tatăl, Fiul şi Spiritul), este legat de triplicitatea constituţiei omeneşti (Trup, Suflet, Spirit) şi de trio-ul alchimic (Mercur, Sulf, Sare). Fuga 46 pare a fi încărcată de semnificaţiile perfecţiunii universale : prezenţa recurenţei, a mişcărilor contrare între voci şi *măsura ternară* ca *tempus perfectum*. În muzică, *tempus perfectum* e reprezentat de scrierea măsurii sub forma grafică de cerc sau un cerc cu un punct în centrul său, care are echivalent în pythagoreicul număr Unu. Acest divin număr Unu este generator (prin însumare cu el însuşi) al infinităţii şirului de numere care îi succede, aşadar inclusiv al numărului doi care, adunat şi el cu unu, dă naştere numărului perfect trei. Dar semnul grafic sub forma de cerc conduce către un paradox de simboluri: eterna recurenţă, cea fără de început şi fără de sfârşit; şarpele Uroboros; simbolul zero (nimicul dar şi înzecirea, înmiirea); omega (sfârşitul); Luna plină; Soarele; aureola sfinţilor; Lumea, Universul; globul planetar; alumenul metalic (aluminiul), solidul platonic (sfera); cercul matematic (forma geometrică cea mai complexă); Masa Rotundă a Cavalerilor; containerul umanist al omului; domul arhitectural, casa cuptorului de uscat, Turnul Rotund, orchestra, arena, oul, circul, teatrul alchimic sau bazilica; Aurul alchimic; Perfecţiunea. Fuga nr.44 pare a fi un hibrid, vocea lui Hippomene fiind scrisă, oarecum paradoxal, în ritm ternar dar în metrică binară, ceea ce a determinat transcrierea ei în măsura de 6/4. Această opţiune a editorului nu ni se pare inspirată, deoarece Maier, chiar dacă mimează uneori neştiinţa, trebuie luat în serios în tot ceea ce ţine de amănunt. Fuga nr.44 anticipează acel *tempus perfectum* în care vor fi compuse cele două fugi „perfecte” (nr.46 şi nr.47), tocmai prin această „scăpare” strecurată extrem de subtil, am spune noi, lăsând întregul compozit sub auspiciile imperfecţiunii sale, măsurat într-un *imperfetus tempum* 2/2.Şi în fuga nr.45 găsim un element „imperfect” remarcabil: prezenţa *canonului-oglindă,* simbol încărcat de semnificaţii în perioada renascentistă. Titlul: „Soarele şi Umbra lui completează Opera” conduce la polaritatea Soare-Lună, iar H. Streich e de părere că fuga nr.45 pare a fi singura în care avem posibila reprezentare a Lunii, luminată de strălucirea Soarelui. Dar cele două *fugi perfecte* nu sunt doar precedate de „ciudăţenii” ci sunt urmate de o compoziţie încărcată de disonanţe. Fuga nr.48 este corespondentul etapei alchimice „*solve et coagula”* („dizolvă şi coagulează”), în care

Hippomene este simbolizat prin valori de note lungi, încete, iar Atalanta (cea care are rolul de a dizolva) e reprezentată dimpotrivă, prin valori divizate, rapide. *Emblema* merită şi ea o atenţie sporită, căci agonia regelui din gravură se împleteşte cu prezenţa abundentă a disonanţelor muzicale. Iată un motiv în plus să subliniem că „accidentul" ritmico-metric din fuga nr.44 şi prezenţa canonului-oglindă din fuga nr.45 nu sunt întâmplătoare, deoarece *Perfecţiunea* (46, 47) pare a fi flancată de trei flagrante imperfecţiuni: *imperfectus tempum,* canonul-oglindă şi disonanţele. Atentă la interpretarea metafizică a muzicii alchimice maieriene, H. Streich observă că în fuga nr.46 canonul este la octavă (proporţia 2:1), simbolizând legătura dintre Cer şi Pământ, dintre Pământ şi Soare. În fuga nr.47 canonul se află la dublă-octavă (proporţia 4:1), care simbolizează constelaţia unei noi plenitudini, copilul spiritual sau fructul şi promisiunea Pietrei Înţelepciunii. Desigur, întrebării noastre precedente privind explicaţiile prezenţei Perfecţiunii în doar două dintre cele cincizeci de fugi, îi putem avansa un răspuns, şi el metafizic: dacă admitem că 48 de fugi imperfecte înseamnă echivalentul uneia perfecte, suma dintre cele două amintite şi aceasta presupusă este trei (1+2=3, adică tocmai numărul perfect). Numărul 48 mai este şi rezultatul dintre 6 şi 8. Numărul 6, care este slab (7-1, imperfecţiunea, minciuna, înşelătoria, diavolul, răul pământesc etc.) trebuie înmulţit cu 8 care este puternic (7+1, perfecţiunea, deplinătatea, strălucirea, adevărul etc.) şi se purifică prin această înmulţire benefică, rezultatul fiind 48.La rândul său, 48, odată purificat („perfecţionat"), se echivalează cu 1 şi devine *Triplu Deplin* doar dacă i se adaugă cele două fugi perfecte. Numărul rezervat celei dintâi fugi perfecte (46) e compus din 4+6=**10**, care este socotit de Pythagoras *Numărul Perfect* (cf. 1+2+3+4=**10**, unde vedem că atât cifrele 4 cât şi 1+2+3=6 sunt prezente în compunerea numărului 46).Numărul 47 (care dă numele celei de-a doua fugi perfecte) generează rezultatul **11** (4+7, sau 1+(1+2+3,care înseamnă şi cifra 6 din compoziţia numărului 46)+4=**11**.Urmărind logica acestui simplu raţionament, vom constata că termenii care alcătuiesc adunările cifrelor componente ale celor două numere, 46 şi 47, par a conduce către regulile *canonului muzical*:

4+3+2+1 Fuga 46 → 4 +(3+2+1=6) → **10**

4+3+2+1+1 Fuga 47 → 4 +(3+2+1=6)+1 → **11**

Din adunarea celor două numere (10+11) rezultă **21**, număr care el însuşi este o consecinţă a înmulţirii numerelor perfecte **3** şi **7**, ceea ce ne îndreptăţeşte să calificăm cele două fugi ca fiind *perfecte*. Michael Maier, aflat la cumpăna dintre cele două lumi (Renaşterea şi Lumea Modernă), fundamentează astfel o nouă concepţie filosofică muzicală, *metafizică*, bazată pe redescoperirea *Armoniei Universale (Musica Mundana).* Fugile din *Atalanta*, deşi compuse formal în stilul *Ars Antiqua*, constituie prin noua filosofie maieriană o piatră de hotar (desigur, o *Piatră Filosofală*) din care va izvorî, metafizic vorbind, muzica epocii următoare. Iar această revoluţionară concepţie muzical-filosofică, de factură armonic-polifonică, bazată pe *sistemul temperării egale* (genial ilustrat de Johann Sebastian Bach, prin *Das Wohltemperierte Klavier, 1722-1744* sau *Arta fugii*), va da numele *Barocului muzical*.

V.

Întoarcerea la athanor

Dar roadele alchimiei muzicale se vor vedea cu-adevărat abia în veacurile următoare, cuprinse în teorii minuţios elaborate şi tehnici care vor pulveriza tonalitatea la care trudiseră cu-atâta râvnă şi speranţă fondatorii ei. Muzica va trece între timp prin filtrele critice ale unor filosofi de marcă precum Kant sau Hegel. Având o poziţie destul de rezervată faţă de arta sunetelor armonioase, Kant o compara cu subtilitatea parfumului, dar argumentul acesta, deosebit de sugestiv, îi este defavorabil: „Muzica se află într-o situaţie aproape identică cu aceea a plăcerii produse de un miros care se răspândeşte până departe. Cel care îşi scoate din buzunar batista parfumată le impune tuturor celor din preajmă mirosul, împotriva voinţei lor şi îi obligă să se desfete, dacă vor să respire.

„Hegel dezvoltă însă ideile-tezaur ale înaintaşilor săi şi vorbeşte despre *transmutarea timpului într-un tip de spaţiu* nu tocmai obiectiv. „*Interioritatea subiectivă şi timpul* ca atare, care este elementul general al muzicii" creează un raport care „suprimă *indiferentul umăr-la-umăr spaţial*, condensându-i continuitatea într-un moment de *timp*, într-un *acum*". Din vastul domeniu al sunetelor, cuprins în spectrul marii scale a radiaţiilor undelor electromagnetice între 10^2 şi 10^5 Hz, doar o cantitate sunt perceptibile de către urechea omenească şi, dintre acestea, numai unele sunt destinate muzicii: anume acelea care sunt înzestrate cu proprietăţi estetice, numite îndeobşte *sunete muzicale*. Wronski, vocea poate cea mai autorizată a veacului XIX în domeniul teoriei muzicii, este de părere că întregul univers sonor poartă numele de *sonalitate*, care este *materia prima* din care sunt extrase tonurile (sunetele) muzicale ce conduc la *Magnum Opus*-ul muzical. Se îndeplineşte prin aceasta tocmai „legea de creaţie", condiţie *sine qua non* a reglării raporturilor *sonalitate-tonalitate*. Wronski proiectase şi o „filosofie absolută a muzicii", ne spune mai departe Ch. Henry în studiul său dedicat esteticii acestui teoretician polonez, bazată pe o „lege a creaţiei", iar inspiraţia sistematică i se părea vecină cu delirul mesianic.*Joseph Marie Hoene Wronski (1776-1853)* rămâne în istorie filosoful-matematician-inginer (printre altele, este inventatorul şenilelor de tanc), dezvoltând un fel de *metafizică a energiei* care porneşte de la materie pentru a se înălţa spiritual. Pentru integrarea diferenţelor în absolut, Wronski a apelat la calculul diferenţial. Acest om de ştiinţă a dezvoltat o impresionantă estetică muzicală, care l-a plasat printre „dictatorii" de sistem ai epocii. Cercetările sale în domeniul esteticii sunetului, conduc spre „*spargerea muzicii tonale* într-un *mediu sonal* în care ar domni, în stare izolată de atomi sonori, diferitele sunete devenite tonuri pentru singurul motiv că în ele, modificarea ritmică, deşi existentă, ar fi doar staţionară sau egală cu zero." Această teorie este extrem de importantă, căci, reamintim, Wronski era o voce autorizată a vremii şi evoluţia muzicii secolului următor (dodecafonismul, muzica serială etc.) pare a fi ţinut seama de legile avansate de el. Ritmul (*timpul*) se transformă în *spaţiu* în fiecare sunet, creând un nou mediu, străin legilor tonalităţii, deoarece prin aceasta izocronismul fiecărui sunet în parte distruge relaţia tonală dintre sunetele grave şi cele acute. Astfel se distruge însăşi tonalitatea, demonstrându-se, printre altele, caracterul convenţional al diapazonului. „Oricare dintre sunete va putea fi cel care, printre sunetele conjugate despre care este vorba, îl va alcătui pe cel grav sau pe cel mai ascuţit. „Frenetica sa teorie va conduce însă către un tip de alchimie mai curând neliniştitor decât făptuitor de echilibru, deşi manifestul promitea armonia. Prin izocronismul său a demonstrat fără să vrea fragilitatea oricărei „legi de creaţie". Contradicţia aceasta va fi preluată de Schopenhauer şi Wagner. Transmutaţia alchimică datorată muzicii aşează pe primul plan, spaţiul sonor, în defavoarea vechiului concept de temporalitate, căci Wagner va atinge prin cromatismele sale subtilitatea alchimistului care îşi trimitea cultura spre „pământ", reunind pecetea materiei muzicale cu întreita pecete a spaţializării, feminizării şi naturalizării. „Muzica este femeie. Natura femeii este dragostea însăşi. Nu concep spiritul muzicii decât în dragoste". Wagner vorbeşte însă despre o femeie universală, femininul cuprins, aşa cum afirmam în paginile trecute, în conceptul chinez *yin*. Solemnitatea actului artistic wagnerian ţinea de aceea de un respect asemănător alchimistului aflat în faţa athanorului. Wagner numea jocul scenic: „solemn", *Bühnenfestspiel*, sau: „sacru", *Bühnenweihfestspiel*, căci teatrul liric nu era altceva decât locul de *iniţiere* a spectatorului prin intermediul sincretismului artei (muzică-dans-text), aşa cum strălucit a demonstrat-o în operele *Inelul Nibelungilor* şi *Parsifal.* Manifestul proiectului său, în parte naţionalist (descotorosirea nu doar de idealurile absurde ci şi eliminarea „demonilor" sosiţi din Europa în perioada *Aufklärung),* în parte patetic, în parte doctrinar, promitea poporului german redeşteptarea naţiunii prin naşterea unei generaţii noi, capabile să fundamenteze o nouă şi strălucitoare epocă. Dar s-ar părea că nu numai „el sueño de la razón produce monstruos". Dincolo de frământările metafizice (în plină raţiune sau dincolo de ea), pândesc din umbră, uneori, păsările morţii, aşa cum sugerează de altminteri gravura lui Goya. Din transmutarea prin fisiune a uraniului 235 (*materia prima* aflată la capătul *magisterului*) n-a ţâşnit raza visată a armoniei universale ci doar o înspăimântătoare *lumină de umbră*, ca să compunem un sofism . Însă Alchimia rămâne poemul universal a cărui muzică nu s-a scris încă. Iar dacă totuşi e scrisă, undeva în stele, şi nu o auzim, suntem datori a ne întoarce cu umilinţă dar şi solemnitate la flacăra athanorului.

Muzică şi literatură
– Aproximaţii şi însemnări ale unui meloman înrăit –

Alin Mihai Gherman[1]
Universitatea din Alba Iulia

Întâlnirile dintre muzică şi literatură sunt atât de numeroase şi complexe, încât o încercare de sistematizare a lor pare hazardată. Căci, pornind de la diversitatea fenomenului literar şi muzicale punctele de contact sunt atât de complexe şi conjuncturale încât o sistematizare a lor pare, dacă nu imposibilă, cel puţin inutilă. Căci ce legătură putem găsi între asocierea conjuncturală datorită contemporaneităţii între Molière şi Lully, comediile primului întâmplându-se să fie întrerupte – cu siguranţă la o comandă regală – de baletele celui de al doilea şi „lecturilor" muzicale ale unor texte literare, precum a făcut Beethoven după Shakespeare sau Schiller, ale cărui uverturi *Coriolan* sau *Egmont* erau un pretext pentru dezvoltări preponderent ideatice şi nu textuale propriu-zise.

Muzica poate fi pretextul, mai mult sau mai puţin formal, al unor opere literare: *Doctor Faustus* al lui Thomas Mann, *Concert de muzică de Bach* al Hortenziei Papadat Bengescu sau *Jean-Christophe* al lui Romain Roland prezintă doar câteva aspecte ale posibilei conjuncturi între muzică şi literatură.

Pentru a discuta legăturile posibile între muzică şi literatură credem că trebuie făcută o disociere între diferitele genuri literare şi posibilele lor legături cu muzica. Cel mai legat de muzică prin geneză şi formele sale este, cu siguranţă, genul dramatic. Similitudinile sincretice, dar şi momentele conjuncturale din istoria genului dramatic fac ca aceste legături să fie cât se poate de complexe. Căci într-un fel este relaţia între text şi muzică între comediile lui Shakespeare şi muzica renascentistă engleză, alta este între comediile lui Molière şi muzica lui Lully, şi alta între uverturile lui Beethoven (*Egmont* sau *Coriolan*) şi teatrul lui Schiller sau Shakespeare.

Cu totul altfel stă relaţia între genul epic şi muzică. *Sonata Kreutzer* redactată de Tolstoi ca un pamflet împotriva muzicii, care poate să aducă, după opinia marelui scriitor rus, tulburare în echilibrul sufletesc al omului sau *Mozart în drum spre Praga* a lui Mörike în care, după opinia romanticului german, muzica, dimpotrivă, poate să aducă echilibru şi lumină, ilustrează doar câteva ipostaze ale posibilelor relaţii dintre muzică şi literatura epică.

Nu acelaşi lucru se întâmplă în cazul interferenţei între muzică şi genul liric, poezia având o relaţie specială cu muzica. Despre această legătură specială vom încerca să aproximăm în continuare.

Bineînţeles că observaţiile noastre preliminare sunt relativ valabile, aşa cum relativă este categorisirea operelor literare în genuri şi specii fixate de teorii literare care încearcă să surprindă întotdeauna forme pure şi ideale.

Dar aproximaţia noastră trebuie să pornească de la o certitudine: există un limbaj muzical? Descrisă, de obicei, dinspre exterior, cel mai des în termeni normativi (forma de sonată, forma de rondo etc.) sau statistici, muzica pare un limbaj formal conjunctural, legat, în mare măsură, de o anume convenţie socială. Văzută astfel ea este influenţată de eventualele sincretisme (dansul) sau de structuri atavice fixate ale acestor sincretisme (pe vremea lui Bach, pavana sau badineria nu mai exprimau un dans, ci o formă structurată muzical). Privită din această perspectivă, de lanţ de stereotipii, de categorii rigide confirmate de întreaga serie de compoziţii de acel tip, muzica este interpretată ca un cod de comunicare asemănător cu cel al manierelor elegante. Dar şi al subconştientului. Căci, mai mult decât alte arte – artele decorative de exemplu –, care pun în evidenţă exact subconştientul unei epoci muzica este marcată în şi mai mare măsură de aceste straturi profunde ale spiritului uman. Şi o explicaţie a acestui fapt vine din chiar posibilităţile limbajului muzical. Având în vedere ideea sincretismului iniţial al muzicii cu textul, Roman

[1] E-mail : alinmihaigherman@yahoo.com

Jakobson spunea că muzica are sintaxă şi morfologie, ea, însă, şi-a pierdut lexicul. Acest „handicap" comunicațional este convertit într-un mare avantaj. Nemaifiind legată de un lexic limitat la un limbaj al unei etnii, muzica accede în mai mare măsură la a deveni un limbaj universal accesibil. Dar, ceea ce ni se pare mai interesant, este faptul că muzica este un limbaj în care straturi ale subconştientului se manifestă mai pregnant decât în alte arte, în acelaşi timp în care compozitorul are posibilitatea să construiască un limbaj logic al propriei sale opere. De pildă Bach. S-a constatat că marea majoritate a compozițiilor sale respectă structura de aur. Acest element este evident că nu a fost realizat conştient de marele compozitor în operele sale.

În acelaşi timp *Arta fugii* sau *Clavecinul bine temperat* sunt şi exerciții de tehnică componistică sau interpretativă. Or, acest lucru ține de voința compozitorului de a ilustra prin lucrări proprii diferite probleme teoretice. Şi, convins de unicitatea operei sale, o semnează în cadrul compozițiilor sale cu valoarea sonoră a notelor *b-a-c-h*, devenite aproape un laitmotiv. Dar, în „aplicarea" semnăturii, ne învecinăm şi cu mistica, întrucât Bach însemnează în germană „izvor, sursă", fiind evident că folosirea valorii muzicale a literelor din numele său este mai mult decât o simplă cochetărie, fiind o subliniere a autorității sale, el a fost conştient de „greutatea" numelui său.

Spuneam că Roman Jakobson a avut parțial dreptate în afirmația sa, întrucât fiecare epocă şi fiecare compozitor îşi construieşte un „lexic" individual, format din laitmotive, motive, ritmuri, sonorități instrumentale care devin elemente coerente ale discursului muzical. Şi, odată percepute ca atare de cel care ascultă, se realizează un veritabil act de comunicare.

Poate mai mult decât în majoritatea celorlalte arte – şi poate asemănător doar cu artele decorative – se creează o serie de stereotipii care, în muzică, definesc diferitele curente, autori sau epoci în creația aceluiaşi autor.

Dar, din punctul de vedere al artistului creator exact ruperea acestor stereotipii este un act care scoate opera sa din serie. Introducerea unor motive, instrumente sau ritmuri inedite este o cale. Dar şi ruperea stereotipiilor. Căci, *Simfonia în re* de Cesar Frank este o operă coerentă în trei părți, fără să respecte cele patru secțiuni ale simfoniei tradiționale.

Antrenat de studiile generale de semantică, s-a încercat, după părerea noastră cu rezultate doar parțial confirmate, o semantică muzicală. Un inventar de procedee, care au fost făcute deja în secolul al XVIII-lea, a fost absolutizat în cea de a doua jumătate a secolului trecut la nivelul de teoretizare: acordurile descendente exprimă tristețea, durerea, în timp ce cele ascendente, dimpotrivă, exprimă o atitudine energică, veselie, bucurie. Ritmurile sincopate exprimă o acțiune rapidă, în timp ce frazele ample pot avea conotații meditative, „filosofice". Inventarul acestor forme semnifiante se menține la un nivel general, fiind legat, mai mult sau mai puțin, de o perspectivă eurocentristă, fiind chiar infirmat de muzica altor zone şi de folclor.

Văzând orice limbaj din perspectivă dihotomică (imagine impusă în lingvistica modernă de Ferdinand de Saussure) şi limbajul muzical ar trebui să aibă această structură dihotomică: semnul fiind dublat întotdeauna de un semnificant. Dar în muzică semnificantul este unul preponderent emoțional şi în mai puțină măsură noțional. Chiar şi muzica programatică, mult mai legată de un text literar propriu-zis, este preponderent emoțională.

Dincolo de forme ne putem pune întrebarea dacă muzica exprimă şi sentimente. Nu printr-un element particular, ci prin ansamblul compoziției sau prin folosirea predilectă a unor elemente se creează o legătură emoțională între compozitor şi ascultător. Dar această legătură, în cazul în care compozitorul sau ascultătorul nu este şi interpret, această sugerare de sentiment este intermediată de o terță persoană, interpretul, care impune propria sa lectură a operei muzicale. Şi mai este un lucru care este tulburător: o audiție pe viu a unei piese muzicale este întotdeauna mai încărcată de emotivitate decât ascultarea aceleiaşi piese reproduse pe un CD, la fel cum, prezența în sala de concert induce o trăire emotivă superioară celei urmăririi aceleiaşi piese interpretate la radio sau televizor. Fără a cădea în teorii steineriene, credem că în momentul audiției în direct a unei piese muzicale se îmbină un complex de factori (dintre care nu de cea mai mică importanță sunt cei legați de psihologia colectivităților) care pot augmenta starea emotivă. Asemenea literaturii, unde nu cuvintele izolate, ci ansamblul acestora exprimă un sentiment, aşa şi în muzică: ansamblul elementelor constitutive reuşesc să creeze o stare emoțională.

Asemenea muzicii şi în literatură (dar, în mod special în poezie), elementul constitutiv este unul dihotomic. Aspectul sonor al textului poetic a atras atenţia cercetătorilor asupra eufoniei textului poetic. Cu termeni rămaşi încă din arsenalul criticii impresioniste, s-a vorbit despre „armonia" versurilor unui anumit poet, s-a atras atenţia asupra frecvenţei unui anumit sunet. Uneori, s-a observat chiar că repetarea unui sunet, de obicei vocală, poate să creeze efecte sonore.

O problemă asupra căreia lingviştii au încercat să dea un răspuns a fost acela al valorii semantice a sunetelor. Pornind de la mai vechea teorie că limba a fost creată ca o convenţie de comunicare sonoră într-un grup de oameni, s-a observat că în limbile indoeuropene noţiunea de rău este susţinută de cuvinte în care apar aproape întotdeauna sunetele *fl* sau *r*, s-a crezut că avem de a face cu un simbolism fonetic. Dar acest simbolism al sunetelor – şi în general discuţiile s-au concentrat asupra simbolismului vocalelor – nu este valabil la nivelul tuturor familiilor de limbi, ceea ce nu îi neagă existenţa, dar i-o limitează la situaţii circumstanţiale.

Tot în situaţii circumstanţiale, de data aceasta legată de realizarea lor fonică şi în interacţiunea mai multor sunete, se pot realiza efecte cu valoare semantică: primele două versuri cu care începe poemul *Nunta Zamfirei* a lui Coşbuc:

„E lung pământul,
Ba e lat"

realizează un efect de spaţialitate prin faptul că în primul vers se află vocale preponderent închise, în timp ce în al doilea sunt preponderent deschise.

Cu atât mai complexă este relaţia vorbirii cu muzica, cuvântul şi sunetul întreţinând relaţii dintre cele mai complexe, şi, în acelaşi timp, ambigue. În termenii structuralismului – termeni care aici ne sunt de folos în mod deosebit – avem de a face cu două sisteme de comunicare aflate în interacţiune. Dar această interacţiune se manifestă în forme unice de la o operă la alta, noi neputând decât să facem o sistematizare aproximativă a lor.

Înălţimea vocalelor poate să creeze o melodie în textul literar propriu-zis. Se pot crea adevărate monodii contextuale, în cele mai multe cazuri prin repetiţia unor grupuri vocalice, consoanele jucând un rol secundar. Dar putem să recunoaştem, în mod surprinzător, armonia vocalică a unui text în muzica instrumentală pură: în *Concerto per il Natale* a lui Arcangelo Corelli, recunoaştem, de pildă, în prima frază muzicală intonată de corzi armonia textului: *Il Natale e gia qui* şi răspunsul *E arivato il Natale*, care devine leit-motiv al întregii compoziţii.

Atunci când textul literar şi muzica se întâlnesc de facto, trebuie să observăm că posibila lor interacţiune e cât se poate de diversă: anumite texte impun prin însuşi conţinutul lor o anumită formă muzicală: imnurile lui Tirteu, *Oda bucuriei* a lui Schiller, *Hora unirii* a lui Vasile Alecsandri, *Marseilleza* lui Claude-Joseph Rouget de Lisle sau *Talpra magyar* a lui Petőfi Sándor, prin valoarea lor mobilizatoare nu se puteau converti decât în cântece de mobilizare a masei auditorilor şi, eventual, în imnuri. La cealaltă extremă aflăm nu puţine situaţii în care textul încearcă să-şi adapteze structurile la o melodie anterioară, fie una reală, fie – de cele mai multe ori – una imaginară, aflată în subconştientul poetului.

O situaţie specială o găsim în cazul variantelor poeziilor lui Eminescu, în care se poate detecta, pe parcursul definitivării textului, că unul din criteriile finisării variantelor este armonia vocalică.

În această relaţie dintre text şi muzică un loc aparte îl ocupă liedul, aici muzica şi poezia aflându-se în situaţii de egalitate a expresivităţii. Genul liedului este unul din cele mai puţin formalizate, de fiecare dată compozitorul realizând o sinteză unică.

O problemă care, după părerea noastră, nu a fost suficient cercetată este ce fel de texte sunt preferate pentru a fi materie de compoziţie a unui lied. Aici se potriveşte cel mai bine aplicarea teoriei operei deschise. Căci, în mod evident, sunt preferate textele cu mai multe posibilităţi de lectură, compozitorul făcând-o pe a sa proprie. De obicei, sunt preferate texte cu o mai mare încărcătură emoţională, sau care exprimă stări de spirit şi mai puţin textele în care greutatea noţională a unor cuvinte se topeşte în ansamblul textului.

Că aşa stau lucrurile ne este dovedit de lipsa de înţelegere a lui Goethe faţă de liedurile compuse de Schubert pe textele sale. Nu aceasta era imaginea marelui scriitor despre îngemănarea

muzicii cu propria sa creație. Dacă era vorba de muzică, scrisese o continuare – total neinteresantă, după părerea noastră –, la *Flautul fermecat*, îl aprecia pe Felix Mendelsohn Bartoldy, dar spiritul său rămas la limitele iluminismului nu putea să înțeleagă recepția romantică a propriilor sale texte.

Prin permanenta sinteză pe care o face între muzică şi text, liedul oferă forme unicat şi personale. Dar întotdeauna conducătoare este lectura textului. Şi, nu odată, liedul avansează în profunzime atunci când progresează şi înțelegerea textului. Urmărind cronologic liedurile compuse pe versurile aceluiaşi poet, Goethe sau Eminescu, de exemplu, este evident că, pe parcursul timpului se trece de la o melodicitate – uneori exterioară – la una mult mai subtilă şi profundă. Şi aceasta este în evidentă legătură cu înțelegerea textului.

Datorită posibilităților sale formale, liedul poate să ofere compozitorului posibilitatea exprimării unei varietăți de sentimente şi de nuanțe care cu greu pot să fie surprinse de alte îngemănări ale textului cu muzica. Dar aici un rol de cea mai mare importanță îl are interpretul. El este cel care realizează această sinteză şi, într-un fel, este responsabil de echilibrarea elementelor ei componente. Am avut ocazia să asist la recitaluri în care un cântăreț dotat cu o voce excepțională se lăsa dominat de aceasta, nefiind în stare să îşi subordoneze instrumentul vocal realizării actului artistic autentic. Să luăm un exemplu la îndemâna oricărui meloman: între interpretările aceloraşi lieduri ale lui Schubert realizate de Jessie Norman, Elisabeth Schwarzkopf şi Dietrich Fischer Diskau preferabilă este interpretarea ultimilor doi, cu mențiunea că, aprofunzând într-un mod personal atât textul cât şi muzica, Diskau realizează un pas înainte în înțelegerea respectivelor opere muzicale. Şi acest lucru se întâmplă datorită faptului că cei doi realizează o sinteză a cuvântului cu melodia, acordând importanță egală celor doi factori componenți.

Opera vocală, în general, şi liedul, în special, porneşte de la un sacrificiu asumat, dar nu unilateral, cele două sisteme (vorbirea şi muzica) asimilându-se într-o singură operă artistică; dar aceasta nu este numai muzică şi nici numai vorbire, ci amândouă împreună. Într-un fel, se recreează la infinit o posibilă geneză comună, în care sunetul şi expresivitatea sau mesajul erau îngemănate. De altfel, nu de puține ori în istoria lor, cele două s-au potențat reciproc.

Această permanent inedită sinteză care se face prin lied a permis o libertate totală de creație compozitorilor. Şi ea a avut o influență deosebită asupra celorlalte genuri muzicale. Căci, dincolo de teoretizările pe care le face Wagner operei, este evident că experiența sa nu s-ar fi putut realiza fără existența anterioară a liedurilor schubertiene. În toată existența sa de pe parcursul secolelor al XIX-lea şi al XX-lea, muzica vocală, indiferent de genul ei, a apelat la experiența şi libertatea de expresie pe care a realizat-o încă de la începutul secolului al XIX-lea liedul, căci puterea sa de regenerare, venită din libertatea pe care o oferă posibilitatea sintetizării într-un tot unitar a vorbirii cu muzica a fost de cea mai mare importanță pentru avatarurile ulterioare ale fenomenului muzical.

Muzica împotriva ciumei

Monica Gheț[1]
Facultatea de Litere
U.B.B. - Cluj

Din cele câteva zeci de pagini web (dezvoltate în toate limbile europene) consacrate romanului istoric *Imprimatur* al soților Rita Monaldi şi Francesco Sorti, extrem de rare sunt referințele la rolul muzicii în cadrul *thriller*-ului, deopotrivă teologic şi politic, dat la iveală în 2002, apărut în ediție română la Humanitas – 2004 – în superba (fără de cusur traducere) a lui Geo Vasile.

Europa apuseană consacră aceeaşi energie „hermeneutică" acestei opere pe care o investise în celebrarea lui Umberto Eco la difuzarea pluriculturală a *Numelui Trandafirului,* carte foarte prizată" şi în România; în schimb, *Imprimatur*, azi socotit fățiș superior „modei" lansate de Eco, are un regim mai vitreg al receptării în actualitatea românească cu excepția (după știința mea…) unei prompte introduceri, consacrată acestui veritabil „fenomen literar-interdiciplinar" în *România literară*. Deşi intriga e dinamic-subtil construită, iar miza anchetei depăşeşte cu mult pentru oamenii zilelor noastre polemica lui Eco cu Borges pe marginea cărților lumii şi a presupusului tratat despre râs al lui Aristotel, socotit pierdut, publicul „fidel" ediției Humanitas se dovedeşte mai rezervat.

Înainte de a intra în miezul observațiilor mele despre aportul muzicii în urzeala lucrării editate de Humanitas, voi risca să decantez posibilele rațiuni ale bizarei inapetențe a cititorilor/comentatorilor români (aproape nimeni dintre cunoscuții mei, oameni ai cărții, nu aveau cunoştință ori entuziasm pentru lectura acestei inedite creații) la substanța vizată de *Imprimatur*:

1. Avem destui erudiți, însă foarte puțini (nici măcar o cifră simbolică) învățați – căci despre populație nici nu poate fi vorba! – împărtăşind *în spirit şi stil* „clasicul fond" al civilizației vest-europene, care este – veritabil truism –, dincolo de artificiile Constituției UE, o tradiție iudeo-creştină pe fond greco-latin, consolidată pe putere, expansiune şi forță economică, în cea mai autentică, deloc peiorativă, transpunere practică a *Principelui* lui Machiavelli
2. Prin urmare, rari sunt istoricii stăpânind greaca şi latina în vederea elementarului studiu de specialitate (în Ardeal asemenea cunoştințe ar trebui să fie obligatorii…). Mai puțini încă sunt familiarizați cu rigorile canonice al Bisericii Romano-Catolice, la care romanul-document *Imprimatur* se referă în permanență. Erudiția filologică, istorică şi muzicală, abil şi necesar împletită în tramă (uneori excesiv exhibată), e inhibitoare pentru media comentatorilor.
3. Un capitol al cărții e dedicat bătăliei dintre turci/otomani şi Europa grav amenințată prin prezența musulmanilor la porțile Vienei în 1683. Aflăm aici, în baza unor documente greu de negat sau minimalizat, asupra cărora autorii s-au concentrat vreme de zece ani, relatări care nu flatează asimilata mitologie insuflată şcolar („Țările Române – Moldova şi Valahia/ Muntenia – drept scut al creştinătății la porțile Orientului", etc.), în zadar (şi benefic) deconstruită de către cercetători lucizi, bunăoară Lucian Boia, şi cu suplețe de către Ovidiu Pecican, Sorin Mitu ş.a. Legenda colportată (printre alții) de Constantin Negruzzi în nuvela *Sobieski şi românii*, are de înfruntat acum manuscrise, nicicând ori fragmentar consultate, din arhivele Vienei şi ale Vaticanului, care susțin justețea acțiunii lui Sobieski, în calitate de „erou al Bisericii apusene".

Există poate şi alți factori ai „indigerabilității" autohtone ale textului somptuos, baroc, muzical, de la tonul melancolic la eleganța protocolară a înaltelor cancelarii şi până la expresii de *opera buffa*, scris „la două mâini" de cuplul Monaldi şi Sorti. Spre pildă: uimeşte numărul şi amploarea citatelor latine deloc traduse de autori, deci nici de către traducători, fapt ce a indispus pe

[1] E-mail: monicaghetz@yahoo.com

unii comentatori europeni ai consistentului volum (650 pagini). De invidiat este apoi ineditul afirmării în forță a acestei lucrări bucurându-se de larg răsunet, aparținând unei jurnaliste, Rita Monaldi, totodată profesor de Istoria Religiilor la Universitatea Sapienza din Roma şi la Staatsuniversität din Viena, licențiată în Literatura Greciei Antice, şi a soțului ei Francesco Sorti, muzicolog, specialist în muzica secolului al XVII-lea, realizatorul unor emisiuni culturale la RAI şi Radio Vatican.

Pe urmele lui Boccaccio, iar mai apoi în trena *thriller*-ului britanic clasicizat de Sir Arthur Connan Doyle, Agatha Chritie, a căror rețetă e „omagiată" de Umberto Eco în romanele sale, Monaldi şi Sorti construiesc o „intrigă polițistă" pornind de la izolarea personajelor într-un han din Roma anului 1683. Eroii aventurilor se află în carantină crezându-se în pericolul ciumei care pare să fi provocat moartea unuia dintre oaspeți, Monsieur de Mourai. Însă ancheta întreprinsă de abatele Atto Melani, cu ajutorul unui slujbaş (ucenic bucătar) la hanul Donzello, unde au loc neprevăzutele evenimente, ajunge la concluzia că de Mourai a fost asasinat, iar alte crime sunt tainic plănuite.

De aici înainte, narațiunea se bifurcă, se ramifică pe căi bilaterale pentru a se întrepătrunde mai apoi pe schema unei „spirale conice" a cărei „soluție" sau „cheie" se află încifrată într-o piesă muzicală, şi doar finalul cărții ne permite să-i întrezărim forma şi semnificația prevestită la început, în motto-ul selectat de autori din lucrarea lui Oswald Wirth:

Tarot:
Învierea trecutului
Reparația nedreptăților îndurate
Dreapta judecată a urmaşilor
Nimic nu se pierde; trecutul rămâne
viu în ceea ce are înțeles pentru viitor.

(Interpretări prevestitoare din Arcanul Judecății)

Piesa muzicală e Rondoul, unde prima parte revine în cuplete şi închide compoziția, formă aflată în voga secolelor XVII-XVIII, cultivată îndeosebi în Franța şi răspândită în Anglia, Germania, Italia. Se ştie în domeniul literelor, că Rondoul, specie a genului liric, e preferat tot în Franța secolelor XV şi XVI

Ce are însă anunțatul şi mult lăudatul *thriller* politico-teologic dezvoltat în romanul *Imprimatur* cu rondoul muzical? Există pasaje, capitole ale cărții unde analogia e explicit posibilă, sau e Rondoul de-a dreptul un „semn zodiacal" al evenimentelor narate, expresia voluntar/ involuntară a intenției auctoriale? Ce are amenințarea otomană de la porțile Vienei din 1683, bătălia de pe dealul Kahlenberg, apoi intrigile de la curtea „Regelui Preacreştin", Regele Soare, Ludovic al XIV-lea, ca şi dezvăluirea maşinațiunilor economice, de-a dreptul cămătăreşti ale Papei Inocențiu al XI-lea (papa Odescalchi) împreună cu eşuat repetatele tentative de sanctificare a sa – aşadar, ce au toate acestea în comun cu rondoul? În sfârşit, care ar fi conexiunile unei molime precum ciuma izolând nouă personaje, unde nici unul nu este ce pare a fi, cu rondoul?

Cartea are un preambul, o scrisoare imaginară semnată de aidoma fictivul Mons. Lorenzzo Dell'Agio, adresată Secretarului Congregației pentru Cauzele Sfinților de la Vatican, şi datată 14 februarie 2040! Textul scrisorii conține temele, „cupletele" tratate în roman. Pe fundalul pericolului invaziei otomane, dar şi al „ereziei" religioase, Reforma, puternicii Europei occidentale, Papalitatea prin Inocențiu al XI-lea şi Ludovic al XIV-lea al Franței îşi dispută suveranitatea asupra „vechiului continent".

Din scrisoarea episcopului reiese jena de a nu putea lua parte la confirmarea datelor suficiente în vederea sanctificării lui Inocențiu al XI-lea, căruia i se atribuiseră vindecări miraculoase. Legat de acest fapt, el introduce în imaginara epistolă către Vatican şi, în cel mai pur stil postmodern (Hesse, Thomas Mann, Broch, Musil – demult istorie!) pe înşişi autorii romanului, figurând cu adevăratul lor prenume: Rita şi Francesco. Lorenzzo Dell'Agio ataşează scrisorii sale o dactilogramă, tocmai romanul *Imprimatur*, motivând imboldul irepresibil al autorilor de a-l scrie

pornind de la documente, un „manuscris" întâmplător găsit printre opt volume de corespondență ale abatelui Atto Melani, personaj real, fostă primă voce, cântăreț castrat, totodată diplomat şi spion la curtea „Regelui Preacreştin" al Franței, Ludovic al XIV-lea. Prin urmare, manuscrisul ipotetic sau real, datat 1699 este jurnalul ucenicului bucătar al hanului Donzello, consemnând evenimentele pe parcursul a nouă zile de carantină, din 11 până în 19 septembrie 1683. Timp al defilării măştilor şi a treptatei lor destrămări, adevărate „personaje în căutare de regizor/ autor", ce se adevereşte a fi, pe rând, oricare dintre ei.

(Desigur, cititorii sau diverşi exegeți ai literaturii, criticii, jurnaliştii paginilor culturale pot face cu serenitate abstracție de „arabescurile" țesăturii romaneşti, combinând ficțiune şi realitate istorică. Romanul se lasă citit strict naratologic, desluşind multiple planuri semantice ori semiotice, poate fi citit în cheie detectivistică sau memorialistică dezvăluind culisele politicii europene în zorii modernității, acea vreme identificată de Paul Hazard drept „criză a conştiinței europene" în clasicul său studiu. Dar, minima atenție a unui lector pasionat, precum şi respectul datorat străduaniei „biblioclaustre" şi laborioasei construcții a soților Monaldi şi Sorti ne face să observăm că majoritatea numelor (personajelor) introduse în carte figurează în istorii, enciclopedii, dicționare, etc. Altminteri ar fi şi greu de explicat scandalul provocat de lucrare, cel puțin la Vatican.)

Cum spuneam deja, pe fundalul „crizei europene" recunoaştem deja „cupletele" dezvoltate în compoziție. Europa nu e amenințată doar de otomani, dar şi de Reformă, apoi, variabil şi misterios apare ciuma, care dispare la fel de enigmatic pe cât se declanşase. Or, ciuma este recurentă în Europa *până la epoca Luminilor* (bizar, nu?), acționând precum actualele „arme de distrugere în masă". Vocabularul uzual al secolelor XVI-XVII reține cuvântul *ciumă* ca frecventă injurie, ori exclamație de stupoare, revoltă, disconfort (vezi Mosiere: *Dom Jian*). Ciuma e când salvare când dezastru demografic, în funcție de localizare şi – pare-se – de interesele „oculte" ale „grupurilor de presiune" politică, economică şi religioasă. Ciuma îngăduie momente de extaz erotic (în bună filiație *Eros şi Thanatos*) încurajează lungi festinuri, gen *panem et. circenses* ale recunoştinței şi supunerii (plastica ilustrare a lui Ion Ghica: *Ciuma lui Caragea*). Putea ciuma să fie controlată? Romanul *Imprimatur* ne lasă să înțelegem că da.

Alt „cuplet": Papalitatea versus Ludovic al XIV-lea, Preasfântul Scaun ori Preacreştinul Rege? Apoi: „Regele Soare" încurajând otomanii spre a-şi consolida supremația asupra Vestului european, în vreme ce, ei da, pe calea oneroasă a tuturor „ingineriilor financiare", papa Odescalchi va susține „ereticii", respectiv finanțează campania lui Wilhelm de Orania în Anglia în vederea atingerii aceluiaşi scop. Franța încearcă să manipuleze prin ciumă, iar Papa prin cămătărie. Pare cam mult pentru istoria învățată şi mitizată!

În fine, intră în scenă eminențe cenuşii ale istoriei: Nicolas Fouquet, fostul supraintendent al Finanțelor sub Ludovic XIV, dar şi rivalul său Colbert, care moare chiar în anul evenimentelor petrecute în carte, 1683. Fouquet n-ar fi murit la 1680 în fortăreața Pignerol, ci, conform unor mărturii din epocă cu trei ani mai târziu. Pe lângă gelozia regelui față de Fouquet, romanul speculează şi intenția regală de intimidare a supraintendentului în vederea obținerii secretului „difuzării ciumei" (*secretum morbi*) iar mai apoi a dobândirii antidotului (*secretum vitae*). Bătrânul asasinat din hanul Donzello, Monsieur de Mourai, pare a fi tocmai Fouquet, refugiat la Roma, otrăvit cu serul ciumei, obținut de la şoareci special infestați în galeriile subterane ale oraşului, următoarea victimă a aceluiaşi procedeu urmând a fi papa Odescalchi, Inocențiu al XI-lea pentru veroasele sale tranzacții dar şi trădarea cauzei dreptei creştinătăți, prin încurajarea, susținerea „ereticului" Wilhelm de Orania.

Or, aşa cum la Eco, trama din *Numele Trandafirului* avea drept miză ascunderea/ găsirea manuscrisului lui Aristotel, ce-ar fi distrus mitul medieval al sacrificiului creştin obligatoriu executat în imanență, aici în *Imprimatur,* cheia conflictelor şi a soluționării lor e încifrată într-un rondo interpretat de personajul-muzician *Devize,* ortografiat azi ca *de Visee* (1650-1725), ghitarist, elev al lui Corbetta, foarte agreat la curtea Franței. Numai că piesele interpretate de el sunt în maniera lui Fr. Couperin, altminteri o dinastie de muzicieni, unde rondoul apare de şaizeci de ori. Piesele lui Couperin „sunt pentru un public de elită, care înțelegea probabil ceea ce ne scapă nouă". Lucrările sale trec de la realism şi precizie la mister. Spre exemplu: *Les Barricades mysterieuses.*

Judecător ironic al societății pariziene, Couperin afişa un „dispreț melancolic" specific marilor talente în vremuri de criză.

Unul dintre vizitatorii hanului, englezul Bedford se îmbolnăveşte de ciumă în timpul carantinei. E vindecat ascultând rondoul interpretat de Devize şi intitulat: *Les Barricades Mysterieuses*… piesă în general atribuită lui Couperin.

Secretum pestis pare să fi avut un antidot: *secretum vitae* ce trebuie să depăşească *arcanae obices* adică *obstacolele misterioase.* Speculație romanescă? Fie, dar toate numele şi datele apar în documentele consultate de autori ca şi în dicționarele mai modeste pe care le-am parcurs personal.

„*Epidemia e ciclică* (….) – *Prin urmare ciuma nu poate fi răpusă în veci*(…)- *Nu e aşa, căci ciclu poate fi modificat…"*

„(…)Era cazul să punem în practică teoriile lui Robleda: ciuma englezului urma să fie tratată, de data asta, cu notele chitarei lui Devize." (…)

„Ascultasem melodia de-atâtea ori, – notează în Jurnal slujbaşul hanului –, dorindu-ne-o tot de-atâtea ori. Auzind-o pentru a patra oară, bucuria sunetelor lăsă loc unui eveniment cu totul neaşteptat. Legănat de refrenul ce revenea ciclic, m-am trezit spunând: ce afirmase Devize acum câteva zile? Strofele alternate ale rondoului <cuprind motive armonice mereu înnoite care se sfârşesc în chip neaşteptat, ca şi cum s-ar abate de şa canoanele muzicale. Iar după ce ajunge la apogeu, rondoul îşi începe subit sfârşitul>. Şi ce oare citise abatele Melani în scrisoarea lui Kircher? Că ciuma este şi ea ciclică, şi < are în replicile ei finale ceva surprinzător, misterios, incompatibil cu ştiința medicală: boala, după ce-a ajuns la apogeu, *senescit ex abrupto*, adică începe brusc să dispară.

Cuvintele lui Devize pentru descrierea rondoului erau aproape identice cu cele prin care Kircher vorbise despre ciumă…" (pp. 458-459)

Altfel spus, concluzia care li se impune celor doi anchetatori improvizați, Atto Melani şi slujbaşul, este că *Secretum vitae* e încifrat în rondo. Dar însăşi povestea rondoului istorisită în roman devine subiect de *thriller* politic, „miraculoasa melodie" conținea mistere de palat (Fouquet, Regele Soare, soția sa Maria Tereza, etc.), matematice cât şi biologice, căci maestrul lui Devize, Corbetta „era as tocmai în arta cifrării mesajelor în compozițiile lui." (p. 462) Rondoul interpretat de Devize era dedicat *a Mademoiselle*, soția lui Lauzun, dublu spion al Regelui şi al reginei Maria Tereza, întemnițat cu Fouquet la Pignerol pentru a-i smulge *secretum vitae*, – de trebuință regelui, dar şi reginei –,ce avea pe această cale posibilitatea să dejoace planurile ilustrului ei consort. Pe când era încă supraintendent, Fouquet îi ceruse lui Kircher să-l însărcineze pe Corbetta cu cifrarea melodică a antidotului ciumei. În roman, Corbetta a creat rondoul, rescriind însă o melodie deja existentă, ce i-ar fi aparținut lui Kircher. Bref, Fouquet îi încredințează în temniță partitura lui Lauzun, adăugând dedicația *a Mademoiselle*, pentru a ajunge la Maria Tereza, respectiv, la duşmanii regelui. „morbul se-ndepărtează şi se-ntoarce, şi în sfârşit îşi dă duhul chiar când atinge apogeul. Ca şi cum…muzica aceea ar fi vorbit."

Realitate ori ficțiune? Romanul se încheie ciclic printr-o nouă intervenția a personajului episcopul Lorenzzo Dell'Agio, un *Addendum* minuțios, ce comentează „dactilograma" *Imprimatur* pe care o ataşează epistolei către Secretarul pontifical. Nu încape îndoială, ambiția autorilor (Monaldi şi Sorti) a fost să dea la iveală documente vag sau nicidecum parcurse ori părtinitor relatate, de n-ar fi fost decât nevoia firească de fructificare a îndelungatelor cercetări, deloc inferioare „detectivistic" față de aventurile imaginate (?!).

Addendum e apoi urmat de *Note* asupra istoriei aşa cum a fost, citindu-se la pagină sursa informației din bibliotecile vizitate. Referitor la compoziția rondoului pomenit, amănuntele cercetării sunt redate aici, în *Addendum*. De autenticitatea „secretului muzicii", depindea confirmarea veridicității celor istorisite, prin urmare şi autenticitatea acuzelor formulate împotriva lui Inocențiu al XI-lea şi anularea demersurilor (sau încurajarea lor) în vederea sanctificării sale.

Se porneşte de la Kircher, iezuitul german în a cărui operă, foarte prețuită la acea vreme : *Magnes, sive de arte magnetica* e susținută puterea terapeutică a muzicii, propunând o melodie scrisă de el "drept antidot contra muşcăturii de tarantulă". (vezi pp. 564-565). Aşa cum spuneam

mai sus, o evidență e faptul că „între secolele şaptesprezece şi optsprezece, Europa s-a eliberat în chip misterios de cel mai inveterat flagel al său, exact cum făgăduia Kircher prin cele două secrete.”

Rondoul *Barricades mysterieuses* îi aparține, conform dicționarelor, lui Francois Couperin, dar e menită să fie executat la clavecin (*Pieces de Clavecin*) nu la chitară. Iar publicarea lucrării are loc în 1713, deci la treizeci de ani după evenimentele istorisite în carte. Aşadar, ficțiune? Şi „episcopul” nostru continuă: nici una din lucrările lui Couperin nu seamănă cu *Barricades mysterieuses*. „Couperin nu compune nimic asemănător”. (p.567) „Presărate cu disonanțe cutezătoare, cu armonii mistuitoare şi rafinate, *Les Barricades mysterieuses* n-au nimic de-a face cu stilul sobru al lui Couperin. Într-un ingenios joc de ecouri, anticipări şi amânări, cele patru voci al polifoniei se topesc în mecanica fină a unui arpegiu. Este stilul *brise*, copiat de clavecinişti de la cântăreții din lăută. Iar lăuta este ruda cea mai apropiată a chitarei…”

Ne amintim că în roman rondoul ar fi fost compus de Francesco Corbetta. Dar, încă pe timpul vieții, acestuia i se contesta paternitatea unor lucrări. Recapitulăm: Devize (De Visee) fusese elevul lui Corbetta, şi era mereu invitat să concerteze la curtea lui Ludovic al XIV-lea, unde l-a cunoscut pe Couperin. Devize interpreta la chitară compoziții de – ale lui Couperin compuse pentru clavecin! E foarte posibil ca lucrurile să se fi petrecut şi invers, respectiv, Couperin să transpună melodii interpretate de Devize, fiindcă „Pe vremea lor, muzica tipărită era foarte puțină, astfel că muzicienii îşi copiau cu mâna lor ceea ce-i interesa.” (…) „Şi poate că într-o seară, pe când Devize se lăsa îmbrobodit de vreo curtezană, Couperin i-a sustras prietenului chiar acel frumos *rondeau* cu titlu ciudat, cu gândul că i-l va da înapoi cu prima ocazie.”(p. 568)

Ambiguități şi mistere, un imbold pentru istorici şi muzicologi. Ciuma bubonică a dispărut, dar ceea ce avea de temut lua chiar atunci, în secolul al–XVII-lea alte înfățişări, azi infinit multiplicate şi rafinate. A rămas şi muzica, rondoul bizar, oricine ar fi compus-o, dar poți s-o mai asculți vindecându-te printre bombe explodate în clădiri, metrouri, autobuze şi trenuri? Apoi, există mereu pericolul idolilor falşi, mai dăunători decât molima. Dacă muzica a putut fi una din originile dispariției subite a ciumei, stârnind confruntarea puternicilor Europei de altădată, ce tămăduire se mai „compune” azi în laboratoarele civilizațiilor?

Glumind nițel, s-ar putea încerca o soluție personală în locul şedințelor de psihanaliză, un procedeu mai ieftin şi mai agreabil: audierea (de pe CD) misteriosului rondeau, semnat Francois Couperin.

Adrian Marino şi ideea de literatură din perspectivă hermeneutică

Florina Iliş[1]
B.C.U. – Cluj

Încă din 1974, când publica *Critica ideilor literare*, Adrian Marino îşi formulase o idee foarte precisă despre hermeneutică, pe care, ca un adevărat pionier al noii metode de abordare a textului literar, se străduia s-o impună în critica literară românească, opunând-o, ca metodă de studiu, atât stilului imprecis, subiectiv şi vag al criticii de factură impresionistă, cât şi stilului istoricist, de factură pozitivistă.

Un capitol întreg din *Critica ideilor literare* era dedicat hermeneuticii ca metodă de înţelegere şi de interpretare a textului literar. Fidel principiului său de a-şi elabora, înainte de a porni la drum, o metodologie adecvată, cu ajutorul căreia să întreprindă apoi actul critic, de pe poziţii cât mai obiective cu putinţă, Adrian Marino va proceda în acelaşi fel şi în cazul metodei hermeneutice pe care, înainte de a o aplica în mod concret, o va defini în diverse studii, dezvoltând o „metodologie nouă", capabilă să susţină demersul său teoretic: „În ceea ce ne priveşte, intenţionăm să readucem hermeneutica în centrul studiilor literare, prin *dezvoltarea unei metodologii noi* (s.n.), deosebită radical de *toate* metodele criticii româneşti actuale [...] şi care să constituie în acelaşi timp şi o încercare de contribuţie la teoria generală a hermeneuticii contemporane". Apoi, cu orgoliul celui care priveşte spre un lucru bine făcut, Adrian Marino, departe de a rămâne în această contemplare a soliditătii ştiinţei pe care tocmai o elaborase, îndemnându-i şi pe alţii să-i probeze eficacitatea, oferă, în *Hermeneutica lui Mircea Eliade*, un exemplu de analiză prin care „noua metodă a hermeneuticii" funcţionează în conformitate cu cele mai severe exigenţe critice.

Dar Adrian Marino atrăgea atenţia încă din *Critica ideilor literare* că noua sa metodă nu poate fi aplicată de oricine şi, cu atât mai puţin, de cineva situat în afara înţelegerii critice a ideilor: „Deci nu orice critic poate studia orice idee. În cazul ideilor literare el trebuie să aibă - sub toate formele – vocaţia ideilor, a imaginaţiei ideologice, criticul de idei fiind un adevărat *creator de idei* (s.n.)." Pentru criticul de idei sau *creatorul de idei* angajat în această „aventură a ideilor" demersul interpretativ nu se opreşte o dată cu trăirea sau interiorizarea ideii, ci continuă printr-un proces complex de „obiectivare", actul de participare la viaţa ideii desfăşurându-se sub forma unui „proces dialectic de cunoaştere", proces observabil la nivelul unui sistem teoretic bine configurat. Un astfel de sistem teoretic, construit sub formă de „model", a reuşit Adrian Marino să construiască, elaborând principiile metodologice necesare oricărei analize de natură hermeneutică. Din păcate, pentru claritatea cu care şi-a expus sistematic ideile, direcţia pe care acesta a schiţat-o pentru critica ideilor literare nu şi-a găsit în peisajul literar românesc, încă revendicabil, în acel timp, de la tradiţia critică călinesciană, un teren prea fertil.

Ceea ce a reuşit însă Adrian Marino, şi acest lucru rămâne incontestabil, a fost „îndrăzneala" cu care a reuşit să atragă atenţia criticii româneşti asupra hermeneuticii lui Mircea Eliade, deschizând astfel calea şi altor studii despre savantul român exilat în Occident şi, în plus, ceea ce era mai important la vremea aceea, a reuşit să-l încadreze într-o tradiţie filosofică românească, chiar dacă nu, explicit, hermeneutică, dar prezentând toate datele pentru o asemenea dezvoltare. Astfel, Mircea Eliade era situat, pentru prima oară în perioada postbelică, în „familia de spirite româneşti", *familie* care îi cuprindea pe Lucian Blaga, Constantin Noica şi Mircea Vulcănescu.

În cele ce urmează vom încerca să analizăm sistemul critic impus de Adrian Marino în critica literară românească, observând, mai ales, în ce măsură metoda hermeneutică, concepută ca *hermeneutică a ideii de literatură* exprimă în sensul său cel mai autentic una dintre cele mai profunde căi de interpretare şi înţelegere a textului literar. Proiectul sistematic elaborat de Adrian Marino, ale cărui direcţii esenţiale puteau fi întrevăzute încă din 1968, cu lucrarea *Introducere în critica literară*, s-a constituit într-un adevărat sistem critic pe parcursul anilor care au urmat şi în

[1] E-mail: ilis@bcucluj.ro

care au apărut, pe rând, *Modern, Modernism, Modernitate* (1969), *Dicţionarul de idei literare* (1973), *Hermeneutica lui Mircea Eliade* (1980) şi, în 1987, *Hermeneutica ideii de literatură*, pentru a nu aminti decât operele esenţiale cuprinse în acest proiect critic. Exprimarea cea mai desăvârşită a aplicării sistematice a conceptelor criticii ideilor literare dezvoltate de Adrian Marino o constituie lucrarea în şase volume *Biografia ideii de literatură* (1991-2000).

Insistând asupra ideii că „metoda hermeneutică" nu trebuie aplicată mecanic şi în orice condiţii, Adrian Marino era conştient de faptul că, pentru a nu cădea în capcanele unei grile rigide de interpretare, exterioare ideii literare analizate, e nevoie de o abordare „din interior", „progresivă", care să se constituie într-o „cale de acces" spre adevărata esenţă a ideilor literare. Această viziune, care presupune existenţa unui centru şi a unui cerc de semnificaţii constitutiv ideii, se revendică dintr-o temă binecunoscută hermeneuticii filosofice, tema *cercului*, temă exprimată întâi de Schleiermacher şi dezvoltată, apoi, de M. Heidegger. Dacă Schleiermacher, formulând una dintre regulile de bază ale hermeneuticii, care presupune înţelegerea întregului din parte şi a părţii din întreg, descrie o anumită nevoie de *identificare* a interpretului cu autorul textului, Heidegger va încerca, întâi de toate, să consolideze un fundament epistemologic pentru hermeneutica interpretării poetice. Definind existenţa ca fiind în mod necesar „interpretativă", chiar „hermenutică", în termeni metaforici, Heidegger consimte că, în acest context filosofic, arta şi literatura devin una dintre cele mai înalte forme de cunoaştere a vieţii umane, în general. Ideea lui Schleiermacher a recuperării întregului din parte şi a părţii din întreg, preluată şi de Heidegger, o regăsim definită şi de către Adrian Marino într-un fel de text program al metodei hermeneutice; este vorba despre *Herméneutique et lecture simultanée*, publicat într-un număr din *Cahiers roumains d'études littéraires*: „Il est évident que toute lecture systématique va du tout á la parties et de la parties au tout, du niveau historique actuel de la totalité aux éléments historiques composants, ramenés en bloc devant l'esprit investigateur."

La Adrian Marino însă, sensul *divinator* pe care trebuie să-l posede interpretul unui text pentru a putea accede la „viaţa interioară şi exterioară" a autorului nu prezintă, atunci când nu există nici o diferenţă între nivelul *istoric* şi cel *actual*, o condiţie *sine qua non* a interpretării. Pentru a evita capcanele oricărei interpretări de natură metafizică, riscante în epocă, Adrian Marino se va strădui să confere metodei hermeneutice o imagine cât mai „obiectivă" şi „ştiinţifică" în raport cu alte metode de analiză a ideilor şi textelor literare. Fără a neglija totuşi aceste perspective filosofice, Adrian Marino concepe, pentru hermeneutica ideii de literatură, un sistem specific de interpretare, constituindu-se într-un adevărat *model hermeneutic*, a cărui funcţionare presupune iniţial un *preconcept* (*Vorassetzung, présuposé*), termen preluat din filosofia heideggeriană. Fără înţelegerea prealabilă a acestei noţiuni, ca un fel de *centru motor al metodei* lui Adrian Marino, eşafodajul teoretic pe care criticul de idei îşi construieşte analiza îşi pierde din întreaga coerenţă. Spre deosebire însă de gândirea lui Heidegger, unde cunoaşterea lumii e condiţionată şi fundamentată existenţial, perspectiva abordată de Adrian Marino, unde *preconceptul* funcţionează într-un sistem logic, ideatic, concepe cunoaşterea lumii ca având un sens strict obiectiv.

Înainte de a întreprinde orice analiză a metodei de lucru a lui Adrian Marino se impune o precizare: această metodă de interpretare hermeneutică nu este o grilă schematică care să poată fi aplicată mecanic în cazul oricăror fenomene literare. Dimpotrivă, chiar în interiorul gândirii lui Adrian Marino există, de pildă, o diferenţă de esenţă între *hermeneutica ideilor religioase*, practicată de Mircea Eliade şi *hermeneutica literară*, care, abordând fenomene diferite în structura lor, conduc spre constituirea unor metodologii diverse de interpretare. În al doilea rând, cu toate că metoda de interpretare şi înţelegere hermeneutică pe care o descrie Adrian Marino conduce la ideea funcţionării în „cercuri" a metodei de investigare propriu-zisă, în realitate aceasta operează simultan în direcţii care presupun planuri distincte în procesul hermeneutic. Dacă *hermeneutica ideilor religioase* promovată de Mircea Eliade presupune ca impulsul „descifrării, al descoperirii de semne şi semnificaţii" să dobândească şi un statut ontologic, chiar dacă „esenţial obiectiv, textualizat, istoricizat", *hermeneutica ideii de literatură* se prezintă ca „teoria, metoda şi practica interpretării şi a înţelegerii corecte a textelor", conţinutul ontologic atenuându-se în favoarea unor practici de natură textuală, care eliberează procesul hermeneutic de orice determinări apriorice.

Conştient de faptul că, analizând hermeneutica lui Mircea Eliade, fenomenul religios necesită şi o perspectivă de abordare mai puțin agreată în epoca comunistă, Adrian Marino, cu un simț desăvârşit al obiectivității, va încerca să definească procesul hermeneutic practicat de istoricul religiilor într-o manieră cât mai „ştiințifică" posibil. Astfel, consideră Adrian Marino, urmând direcția de gândire propusă de Bultmann şi Gadamer, Mircea Eliade înțelege actul interpretării ca fiind mai mult decât o „înțelegere" a datelor propriu-zise ale textului, subliniind, în plus, şi necesitatea de a înțelege semnificațiile din „interior", printr-o transpunere „ontologică" în starea „originară" a textului sau, în speță, a fenomenului religios studiat. Descriind acest aspect, uşor suspectabil de misticism, Adrian Marino nu ezită să se întrebe în ce măsură această „participare" a hermeneutului la starea „originară" a textului, dublată de efortul de re-creere, ca „transpunere creatoare", se „învecinează sau chiar se confundă cu un tip de experiență spirituală". Dar răspunsul, în cazul lui Mircea Eliade, nu conduce nicidecum spre ceea ce s-a considerat a fi direcția urmată de Schleiermacher, Dilthey şi, mai târziu, Paul Ricoeur, pentru care demersul de înțelegere a fenomenului religios trebuie dublat de un act de trăire „mistică", ci, şi aici, Adrian Marino exprimă un punct de vedere propriu, înspre un fel de „euforie intelectuală receptivă", euforie pe care o presupune „plenitudinea vitală şi existențială a cunoaşterii şi înțelegerii". Pentru Adrian Marino sistemul explicativ al hermeneuticii lui Mircea Eliade nu este cauzal, ci „ontologic şi existențial".

Dacă hermeneutica religiilor operează cu anumiți semnificanți în planul ontologic, hermeneutica literară, revendicându-se de la mai vechea tradiție filologică de interpretare a textelor sacre, rămâne, aşa cum o concepe Adrian Marino, în zona literarității. Cunoscând foarte bine tradiția hermeneutică, de la F.D.E. Schleiermacher la Dilthey, de la Heidegger la H.G. Gadamer sau de la R. Bultmann la Paul Ricoeur, Adrian Marino îşi propune un fel de sinteză a metodelor şi tehnicilor de interpretare hermeneutică, dezvoltând însă, prin aplicarea concretă a acestora asupra „ideii de literatură" o metodologie care se revendică dintr-o viziune proprie, în esență, total diferită de practica hermeneutică literară al cărei unic obiectiv este recunoaşterea semnificației şi a intenției autorului. Pentru că, în cazul textelor de teorie literară nu exista o asemenea metodă de analiză hermeneutică, Adrian Marino inventează una, descoperind, în cazul hermeneuticii ideii de literatură „un nou sistem de lectură". În esența sa, acest nou sistem de înțelegere şi interpretare a ideilor literare urmăreşte „descifrarea, clarificarea şi interpretarea sensurilor explicite şi implicite ale ideii de literatură în mod organizat şi semnificativ".

Hermeneutica elaborată astfel „operează la un dublu nivel: terminologic şi semnificativ". Lipseşte, aşadar, din această ecuație orice aluzie la sensul ontologic al hermeneuticii ideii de literatură. Aşa cum o concepe Adrian Marino, această „nouă hermeneutică" îşi creează propria sa metodologie şi propriile sale tehnici de analiză, situându-se, în raport cu hermeneutica literară, pe un alt palier de interpretare, un palier care, în absență, se cere totuşi „inventat". „Inventând" un nou sistem de interpretare, Adrian Marino elaborează o nouă ştiință, o critică a ideilor, care, însă, din păcate, nu a fost adoptată şi de alți istorici sau critici literari din spațiul românesc. Dacă unul dintre principiile esențiale pe care se clădeşte această hermeneutică este interpretarea, obiectivul interpretării nu poate fi altul decât „înțelegerea corectă a ideilor literare". Noțiunea de „interpretare", esențială în hermenutică, constituie una din condițiile constitutive ale hermeneuticii pe care o elaborează Paul Ricoeur.

Dacă însă la Paul Ricoeur sarcina dublă a hermeneuticii trebuie să se manifeste, întâi, ca „reconstituire a dinamicii interne a textului" şi, apoi, ca „restituire a capacității operei de a se proiecta în afară", interpretarea funcționând ca un proces complex desfăşurat în plan ontologic, la Adrian Marino desprinderea de fundalul ontologic este mai mult decât evidentă. Acest lucru se datorează în mare parte diferențierii obiectului de studiu, după cum s-a putut constata, Adrian Marino însuşi făcând o diferențiere netă între studiul literaturii ca literatură şi studiul ideii de literatură în devenirea sa. Pentru a-şi putea duce cercetarea la bun sfârşit, Adrian Marino îşi permite luxul să creeze, pornind de la elementele tradiționale ale hermeneuticii, o disciplină aparte al cărei obiect de studiu să fie unul singur, în mod inevitabil, unic.

Conştient de dificultatea cu care, în absența unei cât mai explicite descrieri a metodologiei sale, ar putea fi înțeleasă hermeneutica ideii de literatură, Adrian Marino elaborează un „sistem de

interpretare" detaliat, formulând cu acurateţe mecanismele de interpretare şi înţelegere a ideii de literatură. În viziunea lui Adrian Marino atât interpretarea, cât şi înţelegerea, ca funcţii de bază ale hermeneuticii ideii de literatură, presupun un „sens obiectiv", caracterul logic şi cauzal al raportului dintre interpretare şi înţelegere generând o metodă de cercetare ce poate fi urmărită pe parcursul a trei faze. Cele trei faze de cercetare a ideii de literatură se desfăşoară în raport cu nivelul dublu în care operează acest tip de hermeneutică, adică *terminologic* şi *semnificativ*. Dacă prima fază, aceea a „recuperării întregii tradiţii istorice" poate fi încadrată nivelului *terminologic*, celelalte două, „inducţiile şi deducţiile hermeneutice", precum şi ultima, „reproiectarea acestor inducţii-deducţii asupra accepţiilor ideii de literatură analizate" se manifestă la nivelul *semnificativ*. Sistemul interpretării ideii de literatură presupune contexte interdependente specifice, cu ajutorul cărora Adrian Marino analizează ideea de literatură în spiritul unui *model hermenutic* care parcurge, în mod circular, anumite cicluri de interpretare, evoluând de la ceea ce istoricul de idei va numi *cadrul originar*, adică de la fondul etimologic al ideii de literatură, *spre stratul genetic şi autodestructiv*, adică spre mecanismele interioare de producere a literaturii, dar şi spre mecanismele care subminează ideea însăşi de literatură. *Straturile* sau *nivelele* care compun *modelul hermeneutic* se succed în logica interioară a demonstraţiei analizei de interpretare a ideii de literatură: *stratul originar, stratul cultural, stratul cantitativ, stratul specific, stratul heteronomic, stratul ierarhic* şi *stratul genetic şi autodestructiv*.

Pe acest model care funcţionează în *straturi* succesive de interpretare, urmând traseul sinuos al unei „spirale ascendente", Adrian Marino analizează conceptul de literatură, demonstrând, în mod convingător, fiabilitatea modelului său de interpretare. Susţinându-se de o documentare aproape exhaustivă a câmpului de cercetare, criticul parcurge cu o siguranţă teoretică demnă de invidiat un domeniu de cercetare vast şi adeseori greu de analizat în contextul istoric din care lipsesc mărturiile scrise, dar infailibilitatea sistemului său de cercetare se verifică, mai ales, în faţa acestor obstacole dificil de surmontat. Definirea *literaturii orale* în raport cu cea *scrisă*, precum şi a *literaturii sacre* în raport cu cea *profană* reprezintă numai unul dintre astfel de exemple.

Dincolo de rigurozitatea şi calităţile metodologice ale modelului hermeneutic configurat de Adrian Marino, ceea ce impresionează cu adevărat în *Hermeneutica ideii de literatură*, dar şi, mai târziu, în masiva *Biografie a ideii de literatură*, este atât bogatul material documentar şi bibliografic studiat, cât şi, în plus, capacitatea extraordinară de sinteză şi de abstractizare a proceselor literare analizate.

Din toate aceste puncte de vedere, volumele de critică a ideilor literare, publicate de Adrian Marino între 1968-2000, sunt de trei ori polemice. O primă direcţie polemică este recunoscută şi, implicit, asumată de Adrian Marino încă din volumul *Introducere în critica literară*, volum apărut în 1968, în prefaţa căruia criticul se situa pe poziţii polemice faţă de diletantismul de care dădea dovadă critica vremii: „[...] cartea de faţă propune o ieşire hotărîtă din improvizaţie şi diletantism, ceea ce nu vrea să spună cîtuşi de puţin că lansează invitaţii la pedanterie şi savantlîc". Spiritul critic moderat, distanţa faţă de excesele de orice natură vor caracteriza, de altfel, constituind firul roşu al criticii lui Adrian Marino, întreaga sa operă. Pe de altă parte, situându-se pe o poziţie polemică atât faţă de critica diletantistă a vremii, cât şi faţă de limbajul critic depăşit al tradiţiei critice româneşti, de la Maiorescu şi Gherea până la Lovinescu şi Călinescu, Adrian Marino făcea, în 1968, un pas de mare curaj intelectual, militând pentru înnoirea metodelor critice de analiză printr-o reevaluare a conceptelor critice şi, implicit, pentru actualizarea discursului critic la noile curente ale criticii moderne afirmate în cultura europeană occidentală. Se poate constata, încă din această epocă, cum criticul român intuieşte că şansa criticii literare româneşti ar fi aceea de a se „sincroniza" cu critica europeană, aceeaşi necesitate a „deprovincializării" culturii române fiind susţinută şi mai târziu, în plină epocă de înţepenire intelectuală, în 1987, în *Prefaţa* la *Hermenutica ideii de literatură*.

Fidel însă principiului său de originalitate asupra judecăţilor estetice, Adrian Marino se grăbeşte să sublinieze că instrumentele de analiză ale criticii europene moderne nu pot fi preluate mecanic şi fără a fi, în prealabil, *asimilate*, *confruntate* şi *sintetizate* în funcţie de principiile metodei proprii de analiză.

A doua direcție polemică în care se manifestă opera critică a lui Adrian Marino ține de idealul metodologic pe care îl urmărește în întreaga sa carieră. Acest „ideal" exprimă convingerea criticului că, dincolo de orice notă subiectivă, critica literară poate deveni o disciplină sistematică care să se fundamenteze pe concepte şi practici obiective, creându-şi metode proprii de analiză şi interpretare. În plus, ca această opțiune pentru metodă să se consolideze, ar fi nevoie, susține Adrian Marino, de un aport considerabil în direcția constituirii unei direcții *enciclopediste* în cultura română. Convingerea că instrumentele esențiale prin care se fundamentează statutul unei culturi sunt reprezentate de lucrările de tip enciclopedic sau de sinteză şi de referință va constitui pentru Adrian Marino una din liniile principale de gândire, aceeaşi idee dezvoltând-o însă, mult mai târziu, în *Politică şi cultură*, atunci când, dispărând cenzura comunistă, putea să o analizeze şi din perspectiva raportului culturii cu complexele pe care, de-a lungul timpului, cultura română, le-a dezvoltat fără să le poată depăşi. Din acest punct de vedere, capitolul ultim din *Politică şi cultură*, *O nouă cultură română* şi, în mod special, ultimul subcapitol, reprezintă un adevărat proces de conştiință al culturii româneşti în totalitatea ei. Departe însă de a fi în spiritul actual al vremii care denunță fără să încerce să găsească soluții la problemele ridicate, în spiritul său propriu, dintotdeauna, activ şi militant, Adrian Marino analizează cu extremă luciditate complexele culturii române încercând în acelaşi timp, pentru prima oară după 1989, să schițeze energic câteva direcții de dezvoltare viitoare, direcții care să permită culturii române să se afirme în circuitul european al valorilor.

Un alt aspect important al demersului *programatic* întreprins de Adrian Marino este faptul, subliniat încă din *Argument*, că ceea ce se pune în discuție prin problematizarea culturii române nu sunt atât personalitatea şi originalitatea care trebuie păstrate cât, mai ales, formele în care se organizează cultura precum şi motivarea lor ideologică. Privită astfel, integrarea culturii române în Europa nu mai este o problemă de esență sau de fond, ci una de formă, care vizează, în primul rând, structurile organizatorice culturale şi, abia în al doilea rând, expresiile de manifestare ale culturii care se cer *sincronizate* cu manifestările similare din restul Europei.

În al treilea rând, polemicile în care se angajează Adrian Marino nu sunt polemici de suprafață sau simple exerciții critice care merg împotriva valului autohton, ci, dincolo de tăria cu care criticul îşi exprimă principiile, răzbate un spirit activ, *militant*, spirit care nu-l va părăsi nici în cărțile sale de analiză a ideilor politice de mai târziu. Departe de a avea accente virulente, *militantismul* său se revendică de la principii exclusiv culturale, dar nici nu se situează în spațiul securizant al *neutralității teoretico-ideologice*. Dacă însă, în anii perioadei comuniste, militantismul lui Adrian Marino s-a păstrat la rigoare în sfera culturală, în perioada imediat următoare anului 1989, criticul de idei s-a manifestat liber, asumându-şi pe deplin latura militantă a spiritului său activ, dezinhibat, deschis dialogului fără complexe cu marile culturi europene.

Opera critică a lui Adrian Marino, deşi elaborată pe parcursul câtorva decenii, prezintă o coerență tematică şi conceptuală greu de egalat în literatura română. Dacă inițial, atunci când Adrian Marino s-a angajat pe direcția criticii de idei, demersul său avea un caracter pur cultural, încadrându-se în sfera literarului, pe măsură ce înainta în cercetările sale, aprofundând caracterul „abstract" al ideilor, criticul şi-a lărgit sfera de interes, făcând-o să cuprindă şi arii culturale complementare domeniului literar, dar care, în analiza teoretică, ajută la exprimarea unei perspective complexe asupra fenomenelor studiate. Astfel, hermeneutica ideilor a însemnat pentru Adrian Marino mai mult decât o metodă critică de evaluare şi re-evaluare a ideilor literare şi religioase, conform unui program metodologic prestabilit, permițându-i, în plus, să-şi dezvolte o disciplină sistematică care să ofere soluții de interpretare în cele mai complexe situații.

Fără îndoială, Constantin M. Popa, are dreptate atunci când afirmă, în una dintre primele lucrări monografice destinate lui Adrian Marino, că prin modelul hermeneutic conceput, criticul de idei realizează „cel de-al treilea sistem critic la noi, după Mihail Dragomirescu şi Mircea Eliade."

Bibliografie:

1. Bonati, Felix Martinez, *Hermeneutics Criticism and the Description of Form*, în *Interpretation of Narrative*, Edited by Mario J. Valdés and Owen J. Miller, Toronto, Buffalo, London: University of Toronto Press, 1976.
2. Marino, Adrian, *Biografia ideii de literatură*, vol.1, Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1991.
3. Marino, Adrian, *Critica ideilor literare*, Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1974.
4. Marino, Adrian, *Hermeneutica ideii de literatură*, Cluj-Napoca: Ed. Dacia, 1987.
5. Marino, Adrian, *Hermeneutica lui Mircae Eliade*, Cluj-Napoca: Ed. Dacia, 1980.
6. Marino, Adrian, *Herméneutique et lecture simultanée* în *Cahiers roumains d'études littéraires*, nr. 4, 1977.
7. Marino, Adrian, *Introducere în critica literară*, Bucureşti: Editura Tineretului, 1968.
8. Marino, Adrian, *Politică şi cultură. Pentru o nouă cultură română*, Iaşi: Edit. Polirom, 1996.
9. Mussner, F., *Histoire de l'herméneutique*, Paris: Les Editions du CERF, 1972.
10. Popa, Constantin M., *Hermeneutica lui Adrian Marino*, Craiova: Editura Aius, 1993.
11. Ricoeur, Paul, *Eseuri de hermeneutică*, Bucureşti: Humanitas, 1995.
12. Seung, T.K., *Semiotics and Thematics in Hermeneutics*, New York: Columbia University Press, 1982.

Tatakau Hikaku Bungaku.
Adrian Marino şi comparatismul militant în Japonia

Rodica Frenţiu[1]
Facultatea de Litere
U.B.B. – Cluj

Renunţarea la europocentrism, deschiderea înspre Literatura lumii, fără aprecieri valorice dictate de un centru ierarhic suprem, implicarea ideologică a cercetării comparatiste, confruntarea ei directă cu socialul şi politicul implică, neîndoielnic, deschidere înspre universalitate. Noua ştiinţă comparatistă propusă de René Étiemble, domeniu de cercetare ce se situează dincolo de poziţiile erudiţiei universitare pozitiviste şi istorice, aduce în atenţia studiului de specialitate toate literaturile lumii, de la Răsărit la Apus, fiecare din ele putând participa activ la masa rotundă iniţiată acum de „noul tip de comparatist".

Adrian Marino, minte lucidă a vremii sale, spirit atent la prefacerile epocii, rezonează puternic la propunerea de schimbare oferită de Étiemble cercetării comparatiste, ajunse într-o perioadă de criză, remarcată încă din anul 1958 de către René Wellek şi reafirmată, de altfel, în 1995 (vezi Bernheimer 1995: 2-17). Recunoscându-i savantului francez meritele rezultate din diferenţa de orizont, de mentalitate şi stil de muncă faţă de confraţii de breaslă, considerându-l singurul în măsură să fundamenteze un comparatism reînnoit, combativ, Adrian Marino îşi argumentează opinia într-un volum, primul de acest fel, dedicat specialistului în literatură comparată şi cunoscătorului de limbi orientale, cu titlul *Etiemble ou le comparatisme militant,* apărut la Editura Gallimard din Paris, în 1982: „La différence d'esprit, d'horizon, de mentalité et de style de travail entre Étiemble et le reste du comparatisme, ou – plus exactement – la plupart de ses collègues est donc considérable. Il importe de le préciser d'entrée: d'une part pour marquer l'apport original de cet esprit non conformiste; de l'autre, pour nous expliquer certaines positions en cul-de-sac du comparatisme actuel. Étiemble donne à ses cours et à ses interventions un tour très souvent polémique; il n'hésite pas à prendre parti sur les problèmes politiques et idéologiques les plus brûlants; il veut infléchir le comparatisme vers des prises de position concernant les nouveaux rapports idéologiques et autres (Ouest-Est, Tiers Monde, États-Unis, Union Soviétique, Chine, etc.); bref, il rêve d'un comparatisme mis à jour, complètement rajeuni, combatif. Son militantisme idéologique, culturel, littéraire est donc fondamental; le comparatisme lui-même n'est que l'une des applications possibles." (pp. 12-13). Apariţia editorială a cărţii despre comparatismul militant al lui Étiemble scrise de un autor român s-a bucurat de o bună receptare atât din partea publicului, cât şi a presei de specialitate, în Franţa, şi în afara ei, fiind recenzată în *Times Literary Supplement* (dec. 10/ 1982), *Gazetta de Lausanne* (7 aug. 1982), *La libre Belgique* (3 aug. 1982), *Rivista di Letterature moderne e comparate* (2/ 1984), *World Literature Today* (1983) (vezi Fond Marino 416) şi tradusă apoi în alte limbi.

Cartea lui Adrian Marino care apără cu energie principiul „literaturii mondiale", a relaţiilor literare Est-Vest şi Occident-Orient, a comunicaţiilor literare libere, a egalităţii între literaturi, a apărut în traducere japoneză în luna octombrie a anului 1988, la Editura Keisō Shobō din Tokyo, sub titlul *Tatakau Hikaku Bungaku* (*Comparatismul militant*). Traducerea îi aparţine lui Hiroshi Watanabe, specialist în literatura franceză, traducător a numeroase lucrări de literatură comparată ca *Literatura comparată* de H. Frentz şi N. P. Stallknecht, *Ce este literatura comparată* de P. Brunel, C. Pichois şi A. M. Rousseau, *Credinţă şi literatură* de Philip Tratford, şi lui Nobuhiro Satō, specialist în literatura japoneză.

Volumul autorului român este introdus publicului japonez ca o operă însufleţită de punctul de vedere universalist oferit în studierea literaturii comparate în prezent de către Étiemble, creatorul colecţiei „Connaissance de l'Orient", fondată în 1956, sub auspiciile Unesco şi Gallimard, unde

[1] E-mail: rfrentiu@hotmail.com

fuseseră publicate numeroase capodopere arabe, chineze, japoneze, indiene, persane, vietnameze etc. Cel supranumit „copilul teribil al comparatismului francez", René Étiemble, propusese deja în *Comparaison n'est pas raison* din 1957, tradusă şi în limba japoneză de A. Shiga sub titlul *Hikaku Bungaku no Kiken – Hikaku wa Rinarazu*, în „Hikaku Bunka Kenkyū, Tokyo Daigaku Kyōyōgakubu Kiyō" („Buletinul de literatură comparată a Universităţii din Tokyo") (IV, 1963), renunţarea la poziţia istoricistă în analizele comparatiste. Atât conservatorismul, cât şi naţionalismul sunt factori nocivi, apreciază savantul francez, în studierea fenomenului literar-cultural şi doar eliberarea de constrângerile oferite de un sistem rigid de interpretare poate facilita crearea unui tip de comparatist care să militeze pentru un nou umanism.

Traducătorii japonezi recunosc în *Postfaţa* la versiunea japoneză „simpatia" lui Adrian Marino pentru „comparatismul militant al lui Étiemble", dar remarcă, în acelaşi timp, „ideile originale ale autorului, ca teoretician şi critic literar" (p.212). De altfel, şi în corespondenţa particulară cu autorul român, cei doi traducători japonezi îşi exprimă recunoştinţa, în numele ştiinţei, în faţa lui Adrian Marino, pentru dezbaterea propusă de carte, remarcând că, celui interesat, prin această cercetare i se lărgeşte orizontul teoretic de înţelegere şi interpretare a problemelor literaturii comparate, completându-i-se bibliografia de specialitate. Nobuhiro Satō îi mulţumeşte în mod direct comparatistului român: „Cette excellente oeuvre-ci nous a éclairé sur l'état présent du comparatisme et ses problèmes. Je vous remercie des bienfaits de la science" (Fond Marino 419: 40), iar profesorul Hiroshi Watanabe, exprimându-şi dorinţa de a citi ultima apariţie editorială a specialistului din România, *Comparatisme et théorie de la littérature* (1988, P.U.F., Paris), recunoaşte că, deşi studenţilor li se pare „destul de dificil"(Fond Marino 419: 56), parcurge textul tradus în limba japoneză împreună cu ei, încercând, mărturiseşte profesorul, să înţeleagă în profunzime noul tip de comparatism adus în discuţie.

Publicarea cărţii lui Adrian Marino *Etiemble ou le comparatisme militant* în limba japoneză are însă şi partea ei de anecdotic. Traducerea a fost făcută fără avertizarea prealabilă a autorului, căruia ştirea de a-i fi apărut o carte tradusă în Japonia i-a parvenit prin Isamu Taniguchi, profesor la Universitatea „St. Andrew" din Osaka, teoretician al literaturii, estetician şi semiotician, cu care criticul român se afla în corespondenţă de mai bine de un deceniu. Participant la Cursurile de vară organizate de Universitatea din Bucureşti în anul 1974, Isamu Taniguchi este familiarizat cu literele româneşti. Îi citeşte pe Iordan, Ivănescu, Coşeriu, Marino, lectura *Dicţionarului de idei literare* (1973, Editura Eminescu, Bucureşti) a celui din urmă impresionându-l atât de puternic încât ia legătura cu autorul cărţii, cerându-i permisiunea să traducă în limba japoneză *Critica ideii de literatură*, proiect nefinalizat în cele din urmă, cu toate că în corespondenţa Marino (vezi Fond Marino 419: 43) se găsesc documente care lasă să se înţeleagă că ar fi existat chiar un contract în acest sens semnat între Editura Dacia şi Editura Jiritsu-Shobo din Tokyo, în anul 1979. Adrian Marino, „spre stupoarea sa", este anunţat, aşadar, de către Isamu Taniguchi de apariţia traducerii japoneze a cărţii publicate la Galimmard.

La rândul său, Adrian Marino îl informează pe Étiemble, care îl înştiinţează pe Gallimard de ediţia ilicită a cărţii, iar în data de 1 decembrie 1988 Adrian Marino primeşte o adresă din partea responsabilei cu drepturile străine de la editura pariziană care recunoaşte că nu primise, până la ora respectivă, nici o cerere din Japonia pentru traducerea cărţii. Se declanşează o anchetă şi, în final, se descoperă, surprinzător de repede, de altfel, eroarea. Agenţia Tuttle Mori din Tokyo făcuse o confuzie între volumele autorului român *Etiemble ou le comparatisme militant*, apărut la Gallimard, şi *Comparatisme et thėorie de la littėrature*, publicat la Presses Universitaires de France. Şi, întrucât se pare că japonezii nu obişnuiesc să citeze titlul complet, a durat timp ca cei de la P.U.F. să realizeze că este vorba, în fapt, despre cartea publicată la Gallimard (vezi Fond Marino 419: 2-11).

Volumul semnat de Adrian Marino, *Etiemble ou le comparatisme militant* a fost apreciat de cei doi traducători japonezi ca „energetic work, discussing the true way of being of Modern Comparative Literature, based on Etiemble *Theory of Literature* which is founded on worldwide point of view." (trad. engl. Isamu Taniguchi, în Fond Marino 419: 45), traducerea având în plus faţă de original un index de nume proprii şi o ultimă pagină ce introduce traducătorii, editura, indicaţiile de copyright etc.

Varianta japoneză a cărții în discuție a fost semnalată în revista „Tosho Shinbun" („Revista cărților") (nr. 619/ 3. XII, 1988) şi în „Hikaku Bungaku" („Revista de literatură comparată") (28.XI.1988), fiind întâmpinată elogios de către recenzenți (vezi Fond Marino 419: 48). Una dintre cronici, purtând titlul *Refuzul europocentrismului. O literatură actuală şi concretă* (*Yōroppachūshinshugi o kyozetsu. Konnichiteki katsu gutaiteki de ikita hikaku bungaku ga*), sub semnătura lui Eiko Imabashi, remarcă insistent noul drum propus de Étiemble în studierea literaturii comparate, perspectivă de cercetare ce şi-a câştigat deja adepți, printre care se numără şi comparatistul român Adrian Marino. Valorificarea tuturor culturilor, demetropolizarea, echivalența valorilor în universal vor regenera studiile comparatiste, se arată în studiu, cu influențe benefice asupra cercetărilor de acest tip în Europa şi Japonia.

România literară din 14 sept. 1989 va comenta cronicile apărute în Japonia, reproducând chiar un fragment din ele, şi anume cel în care se încearcă înțelegerea opțiunii unui comparatist român pentru acest tip de abordare a studiului literaturii comparate: „De asemenea, credem că originea opiniilor susținute în această carte de Dl. Marino se află în condițiile istorice unice care au dus la excluderea zonei est-europene (din care face parte şi dumnealui) din sistemul apusean, în ciuda conştiinței sale europene." Adrian Marino o va recunoaşte explicit, după câțiva ani, la cel de-al 13-lea Congres al „Asociației internaționale de literatură comparată" (1991), desfăşurat la Tokyo, unde a prezentat chiar o comunicare în acest sens: *„European" and „World" Literature: A New Comparative View, Proceedings....* Pentru Adrian Marino, studiul literaturii comparate ca o disciplină „academică" nu mai răspunde cerințelor vremii. Se impun, din perspectiva unui „nou spirit comparativist", alte obiective, alte ținte de urmărit pentru acest domeniu de cercetare care poate traversa cu o atât de mare uşurință granițele dintre națiuni.

Literatura comparată nu mai poate rămâne neutră față de ideologic şi indiferentă la politic şi social. Cercetarea propusă de această ştiință trebuie să se transforme dintr-una pozitivistă, simplu analizator de fapte ca „surse" de influență, circulația temelor literare etc., într-una implicată, „militantă", care să servească relațiile Est-Vest printr-o tablă de materii ce manifestă interes pentru *anti-naționalism*, *anti-Eurocentrism*, *anti-imperialism*, *anti-colonialism*, *internaționalism*, *cosmopolitanism*, *universalism*, *cooperare*, *comunicare liberă,* toate acestea pledând, neîndoielnic, pentru un nou umanism şi un nou pozitivism: „Here are, then, a number of themes that overtly or covertly contest the official communist ideology. We have mentioned this episode only as an illustrative instance of the new comparativist spirit that has been taking shape in the East – in our case in Romania – under totalitarian conditions. In the space where we lived, or, better said, survived." (Marino 1991: 301).

„Este prima carte de critică literară românească tradusă în Japonia, o premieră absolută în toate sensurile", mărturiseşte Adrian Marino despre *Etiembe ou le comparatisme militant*, într-o corespondență cu ataşatul cultural al Ambasadei Japoniei la Bucureşti (Fond Marino 419: 2), completând că, până în anul 1989, fusese singurul comparatist din țările din Europa de Est tradus în limba japoneză. Aceasta nu putea să nu stârnească ecouri şi în țară. În *România literară* (XXII, 10, 9 martie 1989) apare un material cu titlul *O carte românească de literatură comparată în Japonia,* semnat de Iulia Mugescu, iar *Curentul* (LX, 5996, martie-aprilie 1989) consemnează şi el evenimentul prin articolul *Critic român tradus în Japonia*, unde recenta apariție editorială a lui Adrian Marino în străinătate este apreciată ca fiind „de-a dreptul spectaculoasă". În *Luceafărul*(XXXII, 40, 7 oct.1989), A. Silvestri, în *Proiecte ale unui „nou comparatism",* remarcă intrarea produselor ideatice româneşti în circuitul mondial: „punctul de vedere românesc în dialogul universal de idei interesează din ce în ce mai mult", în timp ce *Utunk* (6/ 1989) publică materialul *Marino – Japánul*. Nici revista *Convorbiri literare* (nr. 3/ 1989) nu poate trece cu vederea momentul, publicându-l pe Viorel Cacoveanu cu *Succese ale criticii literare româneşti,* autor ce reia subiectul în *Steaua* (XL, 3/ 1989), într-un articol cu titlul *Tradus în Japonia,* unde notează: „Un autor român, locuind la Cluj-Napoca, editat la Paris şi tradus la Tokyo... Ascunzându-şi, sau mai exact, stăpânindu-şi emoția, Adrian Marino mărturiseşte că <surpriza a fost totală>".

Fundalul pe care venea traducerea acestui volum în limba japoneză era unul deschis la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea de către Tsubouchi Shoyo,

traducătorul lui Shakespeare, din perioada Meiji (1868-1912). Răspunzând spiritului epocii de „modernizare", aflat în căutarea „modelului european" (cf. Ohsawa, 2000: 37), profesorul Tsubouchi foloseşte drept susă bibliografică pentru cursul de literatură comparată pe care îl propune la Universitatea Waseda din Tokyo cartea lui Macaulay Posnett, *Comparative Literature*, apărută în 1886. Vor mai trece însă ani până când, abia după cel de-a doua conflagraţie mondială, Japonia va ieşi cu adevărat din izolarea culturală din perioada războiului şi va adopta o atitudine „deschisă" faţă de lume. În anul 1948 se înfiinţează The Japan Comparative Literature Association (JCLA) şi de acum înainte cercetările din domeniu vor căuta să găsească influenţe vestice în literatura japoneză, o atitudine puternic contrastivă cu cea din timpul războiului, când se urmărea doar evidenţierea trăsăturilor de unicitate ale culturii japoneze (vezi Ohsawa 2000: 39). Este momentul de revizuire a problemelor teoretice pe care le ridică această disciplină, de „extindere" („expanding") a conceptului de text literar, punându-se astfel bazele literaturii comparate în Japonia. Specialiştii din domeniu devin conştienţi de largul orizont cu care trebuie să vină în întâmpinarea diferitelor culturi. Nu pot fi naţionalişti, dar nici indiferenţi faţă de alte culturi, ceea ce pentru comparatiştii japonezi, aparent şi provizoriu, pare să sfârşească însă într-un impas: „Japanese comparatists often feel themselves torn between the need to employ a multicultural approach and a desire to preserve their own cultural identities. This inner conflict surfaces in the different roles comparatists play: at home, they focus on the universal aspects present in their native literatures. Abroad, they emphasize the significance of their cultural heritage. " (Ohsawa 2000: 42-43).

O propunere de ieşire din această criză semnalată şi de către cercetătorii din Japonia o face René Étiemble, cel care vorbeşte despre „noul umanism" şi „universalism", care scrie despre poezia chineză şi cea vestică şi care, continuându-i pe Y. Kagami şi Lewis W. Bush care publicau la Tokyo, în anul 1937, *Japanalia, Reference Book to Things Japanese*, aduce, la rândul său, printre altele, mărturii contemporane despre „insinuarea" Europei şi Americii în Japonia (vezi Étiemble trad.rom. 1972: 146-150).

În prelungirea ideilor savantului francez, Adrian Marino completează definiţia dată în 1969 de Owen Aldrige literaturii comparate în introducerea sa la colecţia de eseuri *Comparative Literature: Matter and Method*, pentru care obiectul de studiu al acestei discipline ar fi o literatură naţională pusă în termeni de comparaţie cu o alta/ alte literaturi naţionale : „Briefly defined, comparative literature can be considered the study of any literary phenomenon from the perspective of more than one national literature or in conjuction with another intellectual discipline or even several" (apud Bernheimer 1995: 3), adăugându-i dimensiunea contextului psihologic, istoric şi sociologic.

Atenţia specialistului este reorientată înspre relaţia literaturii cu istoria, cu societatea şi, de ce nu, în cele din urmă, cu ea însăşi. Consecinţele ar fi din cele mai benefice. Metodologic şi teoretic (vezi Marino 1975: 64-81), literatura comparată ar ieşi dintr-o localizare exclusiv geografică, devenind „mondială", iar categoria istorică ce este inevitabil, supusă evoluţiei şi dezvoltării, s-ar lărgi înspre „universalitate". Spaţiul şi timpul tind să se dilate, să se suprapună, să se transforme într-o conştiinţă culturală unitară, fără graniţe de nici un fel, iar literatura comparată propusă de „noul comparatist" poate da mărturie în acest sens: „...the new comparatist perspective proposes a new humanism without boundaries, oriented toward a unity of attidudes, preoccupations and ideas, which will certailny be predominant in the twenty-first century. So tomorrow's world will not be ‚cosmopolitan', but universal, in the plain sense of terme." (Marino 1991: 307).

„Do I have the right to speak about these cultures to which I don't belong?" (Bernheimer 1995: 9), *„Am eu dreptul să vorbesc despre o cultură căreia nu îi aparţin?"* se întreabă neîncetat comparatiştii. În aceeaşi ordine de idei, ar putea cel preocupat de literatura universală, dar născut într-un anumit orizont cultural, înţelege, în profunzime, diferenţa, spre exemplu, dintre relaţia faţă de model în Occident, unde primează noul, originalitatea şi în Orient, unde marca puternică o poartă ceea ce a fost spus anterior şi spaima reală este aceea de a nu fi „tradiţional" (cf. Miner 1987: 124, 128)?! Sau cum s-ar putea interpreta faptul că termenii de „liric" şi „narativ", cu o istorie veche în Europa, sunt recenţi în China şi cum s-ar putea explica faptul că traducerea chinezescului „fu" pare imposibilă în vreo limbă europeană?!

Dificultăţile semnalate de specialişti sunt multiple şi variate. Numai o „literatură universală" „revizuită", interpretată ca un „concept dinamic", cu un conţinut şi semnificaţie rămase deschise, în permanentă îmbogăţire, ar putea acoperi, racordat la prefacerile timpului, concepţia şi definiţia acestui domeniu de cercetare. „Comparatismul temporal (istoric)", dublat de cel „geografic" ar putea redefini ceea ce Goethe numea *Weltliteratur*, deschizându-se înspre universalitate: „La littérature universelle prend ainsi, consideră Adrian Marino (1981: 200), des allures et des *dimensions (vraiment) mondiales*. Elle est constituée par <l'ensemble des littératures nationales>, de <toutes les littératures, vivants ou mortes, dont nous avons gardé des traces écrites, ou seulement orales, et ce, sans discrimination langagière, politique ou religieuse>. Expression d'un véritable oecuménisme littéraire."

Aceasta ar putea fi şi explicaţia traducerii în limba japoneză a cărţii despre Étiemble, mărturiseşte autorul ei (vezi Gheţ 2003: 6). O carte apărută la o mare editură occidentală în care se face elogiul relaţiilor est-vest, al literaturii extrem-orientale, „exotice", inclusiv cea japoneză, nu putea trece neobservată de o mare cultură orientală, cum este cea niponă, interesată acum de schimbul internaţional de idei în varii domenii. „Lucrarea de faţă, recunosc traducătorii în *Postfaţă* (p. 214), care tratează atât de pertinent problemele actuale ale literaturii comparate, cuprinde sugestii preţioase pentru viitorul studiului literaturii comparate în Japonia. Ne-am angajat în această traducere cu convingerea că ea conţine propuneri stimulatoare pentru lumea literară japoneză. Sperăm că această carte va fi de folos în saltul pe care literatura comparată trebuie să-l facă spre a deveni o ştiinţă nouă, adecvată cerinţelor epocii." („Hikaku bungaku no konnichitekina mondai o senei ni ronjite iru gencho ga, waga kuni no hikaku bungaku kenkyū no shōrai ni taishite mo jūyōna jisa o fukumu mono de ari, nihon hikaku bungakukai e no shigekitekina teigen to nari uru ni chigai nai to kakushin shite yakushutsu o kokoromita. Honsho ga, jidai ni fusawashii atarasii gakumon to shite no hikaku bungaku no hzaku ni yakutateba saiwai de aru".)

Postfaţa continuă cu prezentarea succintă a capitolelor cărţii, traducerea titlurilor lor fiind făcută în litera şi spiritul originalului*: Echianburu no hihantekisentōshugi (Le militantisme critique d'Etiemble); Tōzai kankei (Relations est-Ouest); Hankokkashugi (Antinationalisme); Yōroppa chūshinshugi ni kōshite (Contre l'européocentrisme); Teikokushugi oyobi shokuminchishugi ni kōshite (Contre l'impérialisme et le colonialisme); Kokusaishugi, sekaishugi, fuhenshugi (Internationalisme, cosmopolitisme, universalisme); Shokankei. Kōryū. Kyōryoku. (Relations, échanges, coopération); Jiyūna komyunikēshon* (*Communications libres*); *Atarashii hyūmanizumu ni mukete* (*Pour un nouvel humanisme*); *Atarashii hikakubungakusha ni mukete* (*Pour un nouveau comparatiste*). Capitolul *Tōzai kankei* este evidenţiat în mod particular în *Postfaţa* traducerii, reproducându-se din textul original fragmentele care remarcă egalitatea valorică a literaturilor lumii („literatura clasică chineză nu este cu nimic inferioară capodoperelor literaturii europene şi americane"), influenţa, de data aceasta în sens invers, a culturii orientale asupra celei vestice („teatrul Noh a reînnoit metodele de compoziţie dramatică în Europa şi America"), sugerându-se că numai literatura comparată ar putea înţelege în profunzime complexitatea relaţiilor, a influenţelor de diverse tipuri între culturi: „De fapt, problemele complicate ridicate de relaţiile între Răsărit şi Apus, adică între literaturile şi popoarele asiatice şi europene, nu pot fi clarificate decât de literatura comparată." (pp. 213-214) („Jissai „higashi" to „nishi", tsumari ajia to yōroppa no bungaku oyobi ryōsha no kankei ga motarasu fukuzatsuna mondai o akirakani dekiru no wa hikaku bungaku o oite hoka ni nai."). Traducătorii japonezi remarcă, de asemenea, că multiplele puncte de vedere din care autorul cărţii ia în discuţie problematica sunt perspective de abordare ce par uneori tributare ideologicului, dar, completează specialiştii japonezi, având în vedere că este vorba despre un cercetător aparţinând spaţiului est-european faptul acesta pare firesc (p. 213).

Fără a fi deloc o noutate, se întâmplă şi azi ca unele voci să considere universalismul o formă deghizată de eurocentrism (vezi Yokota-Murakami, 1998: 164-168), încercându-se, astfel, să se demonstreze că „umanism", „democraţie liberală" („Liberal Democracy") şi „universalitate" sunt concepte care aparţin exclusiv culturii vestice, cu neputinţă de operat cu ele într-o alta diferită: „... these categories, normally conceived to be essential, universal, and abstract as to be applicable to non-Western cultures, are actually socioculturally and historically specific to the (modern) West."

(Yokota-Murakami, 1998: 155), întrucât faptul de a compara literaturi între ele poate duce, privit prin latura lui negativă, la o altă formă de imperialism. Adrian Marino (cf. 1975: 67-68) remarcase, la rândul său, această posibilitate de interpretare a universalității ca potențial distrugător al specificului unei literaturi naționale, naționalism care însă, exacerbat, ar putea anula orice tentativă de posibilă întâlnire a unei culturi cu o alta. Paradoxul reintră în atenția comparatiştilor şi câteva decenii mai târziu: „The more literatures you try to compare, the more like a colonizing imperialist you may seem. If you stress what these literatures have in common – thematically, morally, politically – you may be accused of imposing a universalist model that suppresses particular differences so as to foster the old humanist dream of man's worldwide similarity to man. If, on the other hand, you stress differences, then the basis of comparison becomes problematic, and your respect for the uniqueness of particular cultural formations may suggest the impossibility of any meaningful relation between cultures." (Bernheimer 1995: 9), înregistrându-se şi analizându-se din nou eterna criză a literaturii comparate.

Dezbaterile pe marginea definiției „world literature" şi a obiectului de studiu revendicat de literatura comparată continuă, nu fără însă a se vedea deja rezultate. Dacă un articol (Anderson 1956) apărut la jumătatea secolului trecut remarca lentoarea cu care „world" din „world literature" şi-a modificat semnificația din cea de „western" în cea de „western + oriental", azi nu mai este surprinzătoare o comparație între romanul japonez al lui Murasaki Shikibu *Genji Monogatari* (*Tale of Genji*) şi romanul proustian *À la recherche du temps perdu,* întrucât el se poate sprijini pe cercetările de specialitate, spre exemplu, ale lui Donald Keene dedicate literaturii japoneze. Instrumentele de lucru necesare unui comparatist, ca enciclopediile de literatură (*Encyclopaedia of Literature*) sau colecțiile de bibliografie (*Bibliography of Comparative Literature*, The *Guide to Comparative Literature*) au ajuns să conțină un material variat, incluzând capodoperele literaturii universale: „*Gilgamesh*, the *Panchatantra*, the *Arabian Nights*, the *Bhagavadgita*, the Noh plays, Chinese poetry, the *Tale of Genji*, Kalidasa's *Sakuntala*, the Wisdom of the East Series *Hafiz of Shiraz*, the *Jakata*, *All Men Are Brothers*, and *Monkey*." (Anderson 1956: 317), apropiindu-se astfel mult de ceea ce Adrian Marino (1975: 66) numea „biblioteca ideală". Canonul „multicultural" a avut câştig de cauză. Pe de o parte, este avută în vedere diversitatea producțiilor literare mondiale; pe de alta, însă, este prioritar ca această producție literară să fie reprezentativă pentru fiecare cultură, sugerându-se legătura intrinsecă între literatură şi cultura pe care aceasta o reprezintă.

Fără îndoială că problematica ridicată de cercetarea comparatistă este departe de a fi soluționată prin simple antologii sau compendii de literatură universală: „I do not think, precizează unii specialişti, that the cultivation of multilingualism and multiculturalism alone would solve the problems faced by comparative literature simply because multilingualism and multiculturalism are already part of comparative literature's constitutive, disciplinary features." (Chow, 1995: 109). Pare însă o mare deschidere de orizonturi propunerea pe care o oferă o „literatură universală" care include *toate* literaturile", cele din Vest şi din Est, cele occidentale şi orientale. Am considerat totdeauna, dezvăluie Adrian Marino (în Gheț, 2003: 5), această concepție ca adevărata bază a „comunicațiilor libere" (din punct de vedere ideologic) şi a definiției „literarității comparatiste" (din punctul de vedere al teoriei literare).

Sarcina comparatistului a devenit aceea de a revalorifica literatura pe cele două coordonate ale sale, individualitatea ei şi implicațiile ei sociale şi politice: „One of the major tasks facing literary scholars today is a renewed articulation of the value of literature which respects both its individual, subjective aspects – among them, the sensual pleasure of verbal craftsmanship; the delightfully inconsequential play of reality and illusion; the temporary liberation from time and the entry into what Maurice Blanchot calls the space of one's own death – and its social and political implications and imbrications." (Bernheimer 1995: 16). Comparatiştii, pare să conchidă Adrian Marino prin toate paginile în care ia în discuție „comparatismul militant", sunt pregătiți să îşi asume această sarcină, pe baza cunoştințelor lor despre construcția şi funcția literaturii în diferite culturi. În această eră a „multiculturalității", a „globalizării" (– „Comparatismul militant" pe care îl teoretizam, afirma cândva explicit cercetătorul român (în Gheț 2003: 6), cultiva deci un început de

„globalizare" *avant la lettre*" -), dilemele specialistului în literatură comparată par să-şi fi găsit un răspuns la întrebările care le-au generat.

BIBLIOGRAFIE:

1 Anderson, G. L., 1956, „*Cathay and the Way Thither": Oriental Literature in the World Literature Program*, în „The Modern Language Journal", Vol. 40, No.6 (Oct.), pp. 316-318.
2 Bernheimer, Charles, 1995, *Introduction. The Anxieties of Comparison*, în Charles Bernheimer (ed.), *Comparative Literature in the Age of Multiculturalism,* The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London, pp. 1-17.
3 Cacoveanu, Viorel, 1989, *Succese ale criticii literare româneşti*, în „Convorbiri literare", 3 martie.
4 Idem, 1989, *Tradus în Japonia*, în „Steaua", XL, nr. 3.
5 Chow, Rey, 1995, *In the Name of Comparative Literature*, în Charles Bernheimer (ed.), *Comparative Literature in the Age of Multiculturalism,* The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London, pp. 107-115.
6 Étiemble, trad.rom. 1972, *Japanalia*, în româneşte de Tea Preda, în „Secolul 20", nr.6-7, pp.146-151.
7 Miner, Earl, 1987, *Some Theoretical and Methodological Topics for Comparative Literature*, în „Poetics Today, Vol. 8, No.1, pp. 123-140.
8 Gheț, Monica, 2003, *„Comparatismul militant" – un început de „globalizare*". Interviu cu Adrian Marino, în „Observator cultural", nr. 186, 16.09-22.09.
9 Ohsawa, Yoshihiro, 2000, *Beyond Centrism and Regionalism: Comparative Literature in Japan*, în „Comparative Literature Worldwide: Issues and Methods", Vol.II, Montevideo, ICLA.
10 Marino, Adrian, 1975, *Où situer la „litterature universelle"?*, în „Cahiers roumains d'études littéraires", nr.3, pp. 64-81.
11 Idem, 1981, *Réviser la littérature universelle* (I), în „Synthesis", nr. VIII, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, pp. 187-200.
12 Idem, 1982, *Réviser la littérature universelle* (II), în „Synthesis", nr. IX, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, pp. 41-53.
13 Idem, 1982, *Etiemble ou le comparatisme militant*, Gallimard, Paris.
14 Idem, 1985, *Pour une* po*étique comparatiste*, în „Synthesis", nr. XII, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, pp. 63-76.
15 Idem, 1988, *Tatakau Hikaku Bungaku*, Traducere în limba japoneză de Hiroshi Watanabe şi Nobuhiro Satō, Editura Keisō Shobō, Tokyo.
16 Idem, 1991, *„European" and „World Literature: A New Comparative View*, în „Proceedings of the XIII-th Congress of the International Comparative Literature Association", ICLA'91, Tokyo.
17 Idem, 1982 -, *Corespondență*, în Manuscrise - Fond Marino 416, B.C.U. „Lucian Blaga", Cluj-Napoca.
18 Idem, *Corespondență străină*, în Manuscrise - Fond Marino 70, B.C.U. „Lucian Blaga", Cluj-Napoca.
19 Idem, *Corespondență*, în Manuscrise – Fond Marino 419, B.C.U. „Lucian Blaga", Cluj-Napoca.
20 Mugescu, Iulia, 1989, *O carte românească de literatură comparată în Japonia*, în „România literară", XXII, 10, 9 martie.
21 Silvestri, A., 1989, *Proiecte ale uni „nou comparatism"*, în „Luceafărul", XXXII, 40, 7 octombrie.
22 Yokota-Murakami, Takayuchi, 1998, *Don Juan East/ West. On the Problematics of Comparative Literature*, Suny Series: „The Margins of Literature", State University of New-York Press, New-York.

Fondul arhivistic Adrian Marino
din Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga”

Mariana Soporan[1]
B.C.U. – Cluj

Introducere

Prezentarea de față este o relatare din punctul de vedere al bibliotecarului-arhivist care urmăreşte să prezinte într-o formă de ansamblu arborele vieții social-politice a criticului, istoricului şi teoreticianului literar Adrian Marino, ilustrat de materialele care alcătuiesc fondul său arhivistic.

Constituirea fondului arhivistic a început încă din anul 1992 când Adrian Marino a donat primele dosare din arhiva sa personală, Bibliotecii noastre. Una dintre clauzele acestei donații a fost respectarea organizării interne a conținutului fiecărui dosar, organizare aparținându-i, desigur, lui A. Marino. Din această cauză un număr mare de dosare nu sunt organizate după regulile ordonării de tip arhivistic. Ulterior, mai precis prin anul 2004, A. Marino a revenit asupra acestei clauze permițând intervenția în organizarea internă a dosarelor şi aplicarea regulilor de ordonare şi clasificare de tip arhivistic.

În prezent acest fond – numit Fondul „Adrian Marino” – este alcătuit dintr-un număr de 497 de dosare în care au fost adunate cu grijă numeroase materiale care conturează întreaga personalitate a criticului, istoricului şi teoreticianului literar. De aceea şi astfel, interesul său pentru unele aspecte ale vieții culturale şi politice ale societății româneşti, se reflectă în însăşi titlurile dosarelor formulate chiar de către Adrian Marino.

Alături de părți manuscrise ale lucrărilor sale, acesta a strâns de-a lungul timpului şi materialele ştiințifice care i-au folosit ca suport în cercetare, clasate pe dosare, multe dintre acestea având specificat dacă au fost sau nu utilizate.

Activitatea literară

Cum era şi firesc, cele mai multe titluri reflectă activitatea sa literară, ilustrând încă odată, dacă mai era necesar, toate temele de interes pe care A. Marino le-a abordat în lucrările sale şi care i-au însufleţit toată viaţa scriitoricească. Ordinea de intrare în fond a titlurilor respectă întrucâtva cronologia editorială şi publicistică a criticului.

Materialele referitoare la biografia şi opera poetului Alexandru Macedonski au fost adunate în patru dosare, două dintre ele având înscrise aceleaşi titluri ca şi volumele publicate. O însemnătate aparte o are dosarul ce conţine manuscrisele originale ale pieselor lui Alexandru Macedonski *La mort du Dante*, 21 octombrie 1916 şi *Le fou?* (cele patru acte în original ale creaţie sale dramatice), precum şi o traducere făcută de fiul său Nikita Macedonski a piesei *Nebunul*, realizată la Paris în 1913.

În anul 1999 fondul a fost îmbogăţit cu 120 de dosare noi, cu titlurile: *Dicţionar de idei literare, Biografia ideii de literatură, Hermeneutica ideii de literatură, Hermeneutica lui Mircea Eliade, Ideea de modern, Critica literară* şi *Estetica literară.* Pe procesul verbal de însoţire a stocului, Adrian Marino a notat: „Materialele tematice documentare, xeroxuri, cupuri, versiuni, schiţe premergătoare ale unor lucrări personale”.

O deosebită importanţă a acordat ideii de modern, respectiv noţiunilor de modern, modernism, arte moderne, vechi şi modern, vechi şi modern în Franţa, decadenţă-moralitate, modern-limbaj, modern şi umanitate, retorică, relativism, De arte metrica etc. Toate aceste noţiuni se regăsesc ca subtitluri ale titlului generic **Ideea de modern**. Materialele privind lucrarea **Modern, modernism, modernitate** fac obiectul dosarului cu acelaşi titlu.

Lucrarea a cărui titlu acoperă cele mai numeroase dosare, 75 la număr, este şi cea care a impus un efort documentar deosebit, datorită enciclopedismului înglobat în articolele sale. Este

[1] E-mail: marisoporan@yahoo.com

vorba, desigur, de *Dicționarul de idei literare*, care a necesitat adunarea a numeroase materiale documentare, științifice, necesare elaborării unei lucrări de acest gen. Bibliografia folosită la redactarea textelor este concludentă atât din punctul de vedere al istoricului problemelor, cât şi pentru stadiul lor actual. Astfel, materialele adunate în aceste dosare îndeamnă cercetătorii să arunce o privire asupra lor prin faptul că sunt tezaurizate tematic articole şi studii contemporane ale specialiştilor din România, dar şi din străinătate. Din mulțimea subtitlurilor acestei lucrări impresionante, care reprezintă „conceptul definit sau ideea-cheie, fundamentală" vom da doar câteva exemple revelatoare: **Sacru/profan**, **Baroc**, **Imitația**, **Literatura populară** etc.

Biografia ideii de literatură, prima enciclopedie românească literară completă, lucrare publicată în mai multe limbi, ca dealtfel mai toate lucrările scriitorului A. Marino, acesta fiind criticul român cel mai cunoscut în Europa, o găsim în 11 dosare referitoare la ediția în limba română precum şi într-un dosar referitor la versiunea americană. Subtitlurile acestor dosare prezintă cronologic întreaga evoluție a ideii de literatură: **Antichitatea**, **Evul Mediu**, **Renaşterea**, **Sec. XVII**, **Sec. XVIII**, **Sec. XIX**, **Sec. XX**, **Sec. XX. Paraliteratura, Literatura de masă**. Materialele neutilizate au fost adunate într-un dosar distinct.

Alături de *Biografia ideii de literatură*, o lucrare de importanță majoră este *Hermeneutica ideii de literatură*. Cu aceste opere teoria literară occidentală s-ar putea mândri dacă le-ar poseda. *Hermeneutica ideii de literatură* este ilustrată de câteva dosare.

Lucrarea *Hermeneutica lui Mircea Eliade* cuprinsă în dosarele acestui fond reprezintă un manuscris inițial, materiale folosite la redactarea lucrării, texte de Mircea Eliade, studii despre Mircea Eliade, precum şi recenzii româneşti şi străine la numeroasele ediții ale operelor lui Mircea Eliade.

Referitor la estetica literară se regăsesc un număr 17 dosare în care sunt descrise concepte şi idei aparținând problematicii esteticii actuale: *creația*, *emoția estetică, estetism*, *puritate*, *imaginație, fantezie*, *inutilitate, lux, joc, gratuit* etc.

Ca redactor şi conducător al primei reviste de studii literare în limbi străine de circulație *Cahiers roumains d'études littéraires*, Adrian Marino a adunat numeroase articole ale unor personalități care i-au fost trimise spre publicare, autori precum Ion Hobana, Aurel Sasu, N.I. Popa, A Lăzărescu etc. Revista era puțin cunoscută în țară, dar în cercurile intelectuale din străinătate se bucura de apreciere. Adrian Marino o descrie ca fiind o culegere periodică de studii, cu orientare comparatistică, ale cărei numere monografice erau consacrate unei teme. Sumarul era tematic, după aceea urma cronica traducerilor, unde erau recenzate cărți de autori români traduşi în străinătate.

Cum este şi firesc numărul dosarelor care conțin articole pentru *Cahiers…* sunt numeroase. Alături de titlurile ce reunesc articolele tipărite se mai găsesc cele ce însumează ecourile de presă referitoare la revistă. Adrian Marino a colaborat la numeroase reviste româneşti şi străine.

Numeroase dosare au ca titlu nume de persoane, personalități ale lumii culturale româneşti şi străine precum **Constantin Noica**, **Ioan Petru Culianu**, **Matei Călinescu**, **Pavel Chihaia**, **Iordan Chimet**, **Alexandru Piru**, **Andrei Pippidi, Adrian Dinu Rachieru**, **Sorin Antohi**, **Mircea Iorgulescu**, **Vladimir Tismăneanu**, **Monica Spiridon**, **Radu G. Țeposu**, **Dorin Tudoran**, **Paul Lăzărescu**, **Nicholas Catanoy**, **Ruxandra Cesereanu**, **Corneliu Ştefanache** etc., toți eseişti, poeți şi prozatori, istorici şi critici literari, traducători, cu care Adrian Marino a colaborat în activitatea sa literară. Aceste dosare conțin corespondența purtată de aceştia cu dl. A. Marino, articole ale acestora sau materiale despre ei. Un exemplu demn de remarcat este dosarul cu titlul **Constantin Noica** în care găsim corespondența dintre C. Noica şi A. Marino, un memoriu despre Mircea Eliade semnat de C. Noica, un articol despre C. Noica semnat de profesorul francez Claude Karnooth, xerocopii şi articole de presă referitoare la C. Noica.

Corespondența bogată pe care a purtat-o Adrian Marino cu numeroase personalități este o sursă documentară importantă pentru stabilirea unei realități clare asupra culturii literare româneşti, şi chiar politice, în diverse perioade ale societății şi sub regimuri politice diferite. Scrisorile conțin opinii şi relatări asupra unor fapte care pun sub semnul întrebării atitudini insuficient înțelese în acel moment socio-politic sau aduc în fața judecății acțiuni neştiute. Dosarele cu corespondență sunt sortate după proveniența sau destinația scrisorilor. Întâlnim astfel, titluri precum: **Corespondență**

română, **Corespondență străină**, **Corespondență Elveția**, **Scrisori de la cititori**, **Scrisori de la autori recenzați** etc.

Călătoriile de studii, congrese

Adrian Marino a adunat din călătoriile sale de studii în străinătate însemnări, prospecte editoriale, articole noi, pliante. Din călătoria sa în Elveția a constituit câte un dosar pentru fiecare domeniu de interes personal: pliante şi însemnări de la Universitatea din Geneva, însemnări despre „prezența" românească în Elveția, informații despre Societatea scriitorilor elvețieni, despre scriitorii retoromâni, materiale documentare despre Elveția. Reprezentate în fondul său arhivistic sunt şi alte călătorii de studii ca cele din Belgia, Grecia, Turcia, Israel etc.

Participant la numeroase congrese naționale şi internaționale de studii neo-latine, la colocvii şi conferințe internaționale (Copenhaga, Amsterdam, Berlin) Adrian Marino a adunat materiale literare de un real interes ştiințific, buletine de participare precum şi o bogată corespondență oficială cu membrii ai instituțiilor organizatoare.

Întotdeauna interesat de răspândirea literaturii româneşti şi de imaginea României în străinătate a urmărit şi consemnat cu atenție modul în care se reflectă, atât literar cât şi politic, românii în lume.

Interesul politic

Interesul politic a lui A, Marino şi al fondului astfel constituit decurge din diversele consemnări privitoare la situația politică şi culturală a României găsite în dosarele ce conțin materiale politice. Ca fost deținut politic 1949-1957, mai apoi deportat în Bărăgan 1957-1963, s-a interesat de situația deținuților politici din perioada comunistă militând pentru drepturile omului. A făcut parte din Fundația „Memoria" Sighet. Membru al Forumului antitotalitar şi susținător al democrației în România a urmărit cu atenție toate aspectele privind problemele sensibile ale politicii româneşti: minoritățile, integrarea europeană. Adrian Marino vorbeşte despre integrarea europeană declarându-se pentru realizarea acestui obiectiv politic. De altfel titlurile dosarelor sunt sugestive în acest sens: **Europa**, **Europa Centrală, Federalizarea Europei, Integrarea**, **Revenirea în Europa**, **Europa şi românii**, **România şi Europa**, **Prezențe româneşti şi realități europene**, **Pentru Europa**, **Liga Pro Europa**.

A colaborat la posturile de radio Vocea Americii şi Europa liberă, a fost membru al Alianței Civice şi membru P.N.Ț.C.D. Din perioada cât a fost membru al P.N.Ț.C.D. a adunat în mai multe dosare materiale politice privind conducerea partidului, disidențe şi excluderi din partid, manifestații, declarații, demonstrații, sondaje, lucrări despre istoria partidului, despre relațiile externe, despre personalitatea lui Ion Rațiu (activități personale în cadrul departamentului cultural), programe, principii, manifeste, documente politice.

Premii

Referitor la premiile care i-au fost acordate, acestea le regăsim în dosarele **Premiul Herder**, **Premiul Opera Omnia**, premiile literare ale **Salonul Național de carte**, diplomele acordate de Academia Română şi Uniunea Scriitorilor din România.

Numărul mare de teme care se regăsesc în titlurile dosarelor care alcătuiesc fondul Adrian Marino nu a permis o staționare asupra fiecărui subiect, în prezentul articol fiind amintite doar temele a căror dezbatere a avut o oarecare anvergură. Astfel subiecte ca **Poezii din epoca de dictatură** sau **Materiale culturale-literare: epoca ceauşistă 1981-1985**, etc. au rămas neamintite dar care sunt de reală valoare pentru istoricul literar. De asemenea, nu m-am oprit asupra titlurilor ca **Bursa Fulbright-Rochester**, **Fundații culturale** sau **Asociația Internațională de Literatură Comparată**, etc. importante totuşi pentru biografia completă a scriitorului.

Sperăm că această prezentare în linii generale să fi oferit o viziune largă asupra informațiilor ce pot fi descoperite în cadrul fondului arhivistic privitoare la raza de interes pe care eruditul om de cultură Adrian Marino a avut-o de-a lungul vieții. Credem că cercetarea acestui fond va fi utilă oricărui biograf al personalității lui Adrian Marino, precum şi istoricilor literari şi nu numai, care se

vor avânta în scrierea istoriei literaturii româneşti contemporane.

BIBLIOGRAFIE:

Adrian Marino, *Dicţionar de idei literare*, Vol. I, Bucureşti, 1973.
Adrian Marino, *Prezenţe româneşti şi realităţi europene*, Iaşi, 2004.
Zaciu M., Papahagi, M, Sasu, A., *Dicţionarul scriitorilor români,* Bucureşti, 1998-2002.

Adrian Marino: alternativa autohtonă a culturii libere

Gábor Győrffy[1]
Doctorand, UBB Cluj

Relația dintre politică şi cultură, în sensul subordonării vieții culturale în slujba intereselor puterii, a căpătat în Europa secolului XX, prin apariția ideologiilor totalitare de dreapta şi de stânga, o dimensiune aparte. Controlul comunicațiilor umane, limitarea aproape totală a libertății de exprimare, dublată de o propagandă care tindea să uniformizeze şi să remodeleze gândirea întregii societăți constituie caracteristicile unor regimuri care au reuşit să îndrepte cursul istoriei, într-o parte însemnată a continentului, spre abandonarea tuturor concepțiilor privind libertatea individuală.

România s-a aflat în ipostaza de a fi scena ambelor experiențe totalitare, cea fascistă şi cea comunistă, într-o perioadă în care presiunile exercitate cu ajutorul unui eficient aparat de constrângere au luat forme dintre cele mai agresive şi violente. Experiența comunistă, care a durat mai bine de patru decenii, s-a constituit în spațiul românesc într-un sistem în care partidul stat a reuşit să-şi conserve, până la căderea regimului, toate pârghiile de control asupra societății şi implicit asupra culturii. Situația literaturii, sprijinită în măsura în care răspândea substratul ideologic al politicii partidului, tolerată până la un punct şi deseori interzisă dacă se abătea de la linia impusă, reflectă fidel condiția intelectualității româneşti în perioada comunistă şi formele variate ale legăturii dintre cultură şi puterea politică.

Adrian Marino a făcut parte din categoria oamenilor de cultură care au refuzat orice fel de colaborare cu regimul şi orice fel de dialog prin care ar fi recunoscut cultura oficială promovată de acesta. Formația sa cultural-ideologică i-au impus păstrarea independenței spirituale, căutarea unei modalități de supraviețuire culturală într-o perioadă a totalitarismului comunist, când existau aparent doar două alternative: „tăcerea, ratarea, izolarea, ieşirea din actualitate, deci condamnarea definitivă la sterilitate, la sinuciderea literară" sau acceptarea compromisului şi a înregimentării.[2]

Rezolvarea dilemei în cazul lui Adrian Marino s-a manifestat prin refuzul doctrinei oficiale, dar în acelaşi timp prin dorința de a construi într-o lume în care valorile culturale de bază erau pe cale de destrămare, încercarea de a găsi acele fisuri ale sistemului prin care să devină posibilă comunicarea unor idei reflectând tradiția liberală europeană. Adrian Marino a debutat la 18 ani în revista *Jurnalul literar*; licențiat al Facultății de litere la Iaşi şi Bucureşti, a obținut în 1946 titlul de doctor în litere cu teza *Viața lui Alexandru Macedonski*, operă care va apărea, din cauza interdicției de publicare, abia în anul 1965. Arestat în 1949 pentru activități „ilegale" în cadrul Tineretului Universitar Național Țărănist, este închis timp de opt ani, după care i se stabileşte domiciliul forțat în satul Lățeşti din Bărăgan, pentru încă şase ani.

După experiența traumatizantă a lipsirii de libertate, repus în drepturi în 1965, Adrian Marino se află în situația de a constata emergența unei viței literare concepute după criteriile ierarhice oficiale, bazate pe mentalități, stiluri, limbaje şi scări valorice de care este străin; în perioada de după 1948, realismul socialist şi literatura partinică au fost impuse ca modele unice de creație, arta devenind aservită în totalitate intereselor politice.

În ciuda condițiilor date, activitatea lui Marino reflectă relația de insubordonare consecventă față de putere, pe care a reuşit să o construiască şi s-o păstreze de-a lungul întregii perioade comuniste, aşa cum evocă el însuşi: „Într-un regim totalitar, cel mai dificil lucru este să te comporți în permanență normal şi egal, cât mai consecvent posibil, nu doar să te revolți o singură dată şi pe față. […] Există însă şi un alt gen de „eroism": al insubordonării, protestului şi "rezistenței" implicite continui, aş spune cotidiene, al inconformismului, ieşirii din nivelarea, dresajul şi

[1] E-mail: gyorffygabor@yahoo.com
[2] Adrian Marino: *Politică şi cultură*. Polirom, Iaşi, 1996, pp. 80.

platitudinea totalitară, ruperii şi sfidării decise a clişeelor mentale şi propagandistice. […] A nu fi, în nici un fel în serviciul puterii, o slugă literară”.[1]

Adrian Marino şi-a asumat rolul de reprezentant al culturii autohtone, cu toate că experienţele culturale de care a avut parte în anii şaptezeci, cu ocazia călătoriilor în Occident, i-ar fi deschis calea exilului. Idealul său de libertate în cadrul sistemului a exprimat speranţa că există posibilitatea unei căi aparte, în afară de cea a exilului sau a colaborării cu regimul, în ciuda îngrădirii circulaţiei libere a ideilor, a blocajul cultural şi presiunii ideologice, care făceau din actul independent de creaţie un gest de nesupunere. Această speranţă va fi confirmată prin opera sa, care exprimă independenţa de spirit şi libertatea profesională în epoca culturii dirijate.

Concepţia sa despre creaţia literară în România comunistă se bazează pe crezul existenţei unei alternative literare, a unei „a treia culturi româneşti”, care se distinge de cultura exilului şi a diasporei, respectiv de cea oficial acceptată, propagandistică, aflată în slujba regimului: „ea a existat deci, deşi nu pot încă să dovedesc acest fapt: o cultură românească alternativă. Pentru mine e fundamental. Nu este adevărat, nu întreaga cultură românească a fost nivelată. […] A fost, în cea mai mare parte, dar a existat şi o minimă pătură de intelectuali total diferită”. El însuşi reprezentant al acestei a treia forţe, mai puţin cunoscută în ţară, Adrian Marino delimitează în studiul său *Situaţia culturii române actuale*[2] caracteristicile culturii independente româneşti, neînregimentată din punct de vedere politic, care creează pe cât posibil liber, în limitele impuse de regim.

Menţionează în acelaşi timp şi existenţa conflictului tacit, din ce în ce mai acut în anii optzeci, dintre cadrele de conducere culturală şi adevăraţii creatori care se încăpăţânează să înfrunte „planurile, ierarhiile, mediocritatea şi aroganţa suficientă a culturnicilor actuali”.[3] Pe măsură ce sistemul devenea mai rigid, în interiorul ei era tot mai nesigur de sine; funcţionau o serie întreagă de complicităţi, simulări şi toleranţe tacite, care amortizau şocurile venite de sus. Disociindu-se de cultura oficială şi străduindu-se să elaboreze o structură paralelă, Marino a încercat de fapt să realizeze o utopie culturală, ale cărei puncte de sprijin erau legăturile sale externe. Publicaţiile sale din Franţa, Italia şi Japonia, cărţile de idei literare, hermeneutică, teorie literară şi comparatistică, au apărut datorită unor iniţiative şi relaţii strict personale, fără a avea implicarea statului sau a editurii româneşti.[4]

Încercarea de a realiza o evaluare lucidă a psihologiei sociale din perioada dictaturii, conturată pe baza distincţiei dintre cultura oficială şi cea alternativă, revine sistematic în lucrările sale. Capitolul care tratează acest subiect în volumul *Politică şi cultură* este o radiografie a principalelor trăsături care definesc cele două tipuri de culturi.[5] Esenţa celei oficiale este ierarhizarea strictă, într-un circuit închis, a unor valori promovate de către regimul comunist, cu ajutorul unor instituţii tipice ale statului centralizat, aşezate într-o structură piramidală, de la Ministerul Culturii, Academia Română, Uniunea Scriitorilor, până la sistemul publicistic şi editorial; toate aceste instituţii depind de bugetul de stat, printr-un mecanism al şantajului, care devine o pârghie a controlului asupra culturii. Marino nu ezită să constate totodată că unele mecanisme de comandă au fost preluate şi de puterea de după 1989, prin implicarea factorilor de decizie politică în viaţa culturală.

Ierarhia caracteristică ordinii totalitare dă naştere la un monopol al opiniei literare care se vrea definitivă şi inatacabilă. În lumea comunistă românească, ca de altfel în toate regimurile comuniste, ierarhiile literare culturale copiau, cel puţin în principiu, ierarhiile politice. Sistemul autoritar îşi crea propriile valori, esenţa acestora fiind adeziunea şi fidelitatea politică, care ţineau locul valorii literare, factor considerat neglijabil. Pe de altă parte a intervenit şi fenomenul lipsei unei diferenţieri valorice reale: fiind încadraţi în aceeaşi uniune de creaţie şi slujind acelaşi regim, ierarhia oficială de valori consacra fără excepţie pe toţi cei care acceptau pactul cu regimul. Astfel, nu mai exista o delimitare între calitatea de membru al Uniunii Scriitorilor şi simpla calitate de

---

[1] Adrian Marino*: Evadări în lumea liberă*. Institutul European, Iaşi, 1993, pp. 5–6.
[2] Studiul a fost scris în anul 1982, fiind inclus în volumul *Politică şi cultură*.
[3] Adrian Marino: *Politică şi cultură*, pp. 54.
[4] Adrian Marino: *Pentru Europa*. Ediţia II-a, Polirom, Iaşi, 2005, pp. 107.
[5] Vezi capitolul *Cultura oficială, cultura alternativă* (pp. 256–299).

„scriitor", care ar aparține unui sistem radical deosebit de valori. Odată intrat în circuit, scriitorul își accepta rolul de funcționar de stat a cărui avansare pe scara ierarhică depinde de „dedublarea continuă dintre acceptarea publică a dogmei și percepția realității imediate, autocenzura perfect asumată, […] în plină impostură a fidelității ideologice și partinice".[1]

Tocmai din această cauză, conform crezului său în cultura alternativă, expresie a unei conștiințe culturale independente, Marino a refuzat să se încadreze în sistem, să accepte funcțiile culturale care derivă din calitatea de „scriitor oficial", rămânând neaservit unor instituții, obediențe politice sau ideologice. Nu a beneficiat din această cauză nici de recompensele și avantajele personale atribuite prin „sinistra" instituție a Fondului literar, care a devenit un mijloc de coagulare a literaturii oficiale. Nu a acceptat să facă parte nici chiar după 1989 din Academia Română, pe care a considerat-o ca fiind o continuare a instituției de tip sovietic modelată la sfârșitul anilor `40.

Libertatea ca stare de spirit, ca trăire personală și confesiune este reflectată în jurnalele sale de călătorie purtând titluri ostentativ europene, scrise în urma vizitelor făcute în țările Europei de vest.[2] Sensul ideologic explicit prezent în substratul textului exprimă o insubordonare constantă față de orice limite impuse libertății de gândire. Sistemul de percepție al lumii libere se opune în mod radical tendințelor totalitare de omogenizare, demascate astfel prin comparații implicite care transmit un mesaj liberal de solidarizarea cu valorile europene.

Rămânând totuși lucid în fața culturii occidentale, Adrian Marino refuză ideea superiorității sale necondiționate, încercând o „permanentă subminare a admirației latente, o demistificare continuă a capodoperelor și valorilor consacrate, o contestare lucidă, din interior, a marilor mituri și ierarhii".[3] Aflat în contact cu așa numitele culturi libere, Marino caută în substanța acestora acele constante universale înrădăcinate în tradiția europeană, care sunt independente de o ierarhizare arbitrară, interpretându-le în funcției de un sistem de referință atemporal, general valabil. Din această cauză, jurnalele sale corespund unui program cultural care vizează acumularea continuă, sistematică și selectivă a valorilor esențiale. În plină perioadă de izolare ceaușistă, mizează pe nevoia enciclopedismului, a unei gândiri totalizante care să echilibreze decalajele intelectuale în raport cu un Occident ajuns în stadiul specializărilor înguste. Acest program cultural cu o largă perspectivă refuză situația politică concretă, aceea a unei țări aflate sub dictatură comunistă, risipește „mitul situației ireversibile", conform căreia comunismul ar fi definitiv instalat la putere, reafirmând crezul în cultura descătușată de constrângerile puterii politice.

Neputând să își exprime public ideile radical anticomuniste și antimarxiste, salvarea morală pentru Adrian Marino a constituit-o refugiul în formule libere de creație care puteau fi tolerate în epocă. Critica literară, precum comparatistica și teoria literaturii au fost practic măștile criticii de idei, care ea însăși era o formă de evadare din canoanele impuse[4]. Perspectiva istorică din *Critica ideii lor literare* sau *Biografia ideii de literatură* era singurul mod de racordare la ideile corespunzătoare europene: „am făcut comparatistică și teoria literaturii […] ca o formă de supraviețuire intelectuală – evocă Marino. Nu uitați că eu veneam de unde veneam și trebuia să mă fac suportat și tolerat în limitele publicistice ale epocii. […] Era pentru mine o metodă de a ieși din izolare. Pentru mine comparatistica a reprezentat o metodă de a sparge gheața, de a ieși în lume, de a sfida cenzura, pe căi oarecum semilegale și în același timp de a mă exprima liber."[5]

Însă nici aceste lucrări ale lui Adrian Marino nu a fost scutite de atacurile celor care controlau viața literară: cu prilejul consfătuirii din 1980 a cadrelor filozofice din învățământul superior, Pavel Apostol a declanșat un atac violent împotriva studiului *Hermeneutica lui Mircea Eliade*, apărut în același an și tradus imediat în franceză la Editura Gallimard, acuzându-l pe autor de trădarea ideilor marxiste, promovarea idealismului și a misticii.

---

[1] Adrian Marino*: Politică și cultură*., pp. 272.

[2] *¡Ole! Espana* (1974), *Carnete europene* (1976), *Prezențe românești și realități europene* (1978), *Evadări în lumea liberă* (1993).

[3] Adrian Marino: *Carnete europene*. Editura Noul Orfeu, Buc., 2003, pp. 32.

[4] Vezi Sorin Alexandrescu: *Un european: Sir Adrian Marino*. In: S.A.: *Identitate și ruptură. Mentalități românești postbelice*. Editura Univers, București, 2000, pp. 104.

[5] *Adrian Marino la optzeci de ani*. Caietele Echinox, vol. I, 2001, pp. 243–254.

O altă formă de manifestare liberă şi un alt mod de găsi o fisură în sistemul cenzurii, al literaturii dirijate, de a profita de conjuncturi favorabile pentru a impune spiritul literaturii libere a constituit-o revista *Cahiers roumains d`études littéraires*, publicată de Editura Univers. Acesta a fost prima revistă românească de studii literare de nivel european, redactată într-o limbă străină, pe care a întemeiat-o şi a condus-o între 1973–1980, în deceniul „revoluţiei culturale" de tip comunist, perioada de rupere brutală a legăturilor culturale cu lumea occidentală. Având statutul de culegere periodică de studii, revista a fost totuşi tolerată de puterea care se străduia să-şi creeze o imagine pozitivă în exterior. Operaţia nu ar fi fost posibilă fără colaborarea la diferite nivele de complicitate ale unor persoane cu putere de decizie. Revista a fost practic necunoscută în ţară, fiind privită cu suspiciune de doctrinarii literaturii oficiale şi având din această cauză o circulaţie foarte restrânsă. A fost însă foarte bine primită în străinătate, unde s-a bucurat de prestigiu în faţa cercurilor comparatiste internaţionale, fiind unica revistă românească care în acele vremuri avea la Biblioteca Naţională de la Paris o casetă individuală.[1]

Având în vedere formele de presiune la care a fost supusă creaţia literară românească în perioada comunistă, precum şi modalităţile de a refuza literatura oficială, propagandistică, Adrian Marino schiţează imediat după căderea comunismului o analiză a relaţiei dintre putere şi cultură, prin prisma termenului de *rezistenţă literară*, care este dilatat apoi în conceptul de *rezistenţă prin cultură*.[2] Încercând totodată un examen de conştiinţă personală şi colectivă, Marino propune o grilă de definire a conceptului de rezistenţă literară, care să acopere realităţile complexe ale epocii.

Tipologia sa distinge rezistenţa pasivă, tacită şi lipsită de asumarea unor angajamente ideologice sau politice declarate, respectiv cea activă, care presupune refuzul explicit de a colabora, de a accepta ordinea totalitară. Din necesitatea de a reevalua în mod obiectiv termenul de rezistenţă literară, Marino atrage atenţia asupra tendinţelor de mitizare şi idealizare a noţiunii şi specifică patru aspecte definitorii care o caracterizează: spiritul critic liber, manifestat prin ignorarea, eludarea şi contestarea sistematică a normelor, dogmelor, directivelor şi a ierarhiilor oficiale; folosirea unui limbaj critic independent, diferit de limba de lemn a criticii oficiale; punerea în circulaţie a valorilor literare liberale; introducerea în discuţie a unor teme literare necanonice. În cadrul aceleiaşi tematici, fără a avea intenţia de a propune o sinteză exhaustivă a manifestărilor atestate ale rezistenţei culturale – imposibil de realizat din cauza lipsei unui dosar complet al acestora –, Adrian Marino prezintă o clasificare a formelor de opoziţie, de la literatura de sertar până la textele scoase clandestin din ţară şi colaborarea cu publicaţii sau posturi de radio considerate drept periculoase de către regim.

Lucrările ideologice ale lui Adrian Marino se bazează pe definirea unor antinomii structurale dezvoltate în jurul unor concepte cheie. Abordarea relaţiei dintre putere şi cultură apare pregnant în lucrările sale despre cenzură şi libertate de expresie. Prima dintre ele, *Cenzura în România. Schiţă istorică introductivă*, se doreşte a fi o trecere în revistă a fazelor şi aspectelor esenţiale ale evoluţiei cenzurii, de la începuturile sale până în secolul XX, studiu ce a constituit versiunea de bază a capitolului românesc din vasta enciclopedie de limbă engleză *Censorship*: *A World Encyclopedia*, publicată sub redacţia lui Derek Jones în 2001.

Lucrarea se prezintă ca parte a programului de critică a ideilor, surprinzând formulele de cenzură din spaţiul românesc, asemănările cu practicile europene corespunzătoare, cât şi particularităţile specifice. Începând cu cenzura religioasă a evului mediu, autorul consemnează momentele care au marcat antagonismul permanent dintre exprimarea liberă şi „gândirea captivă": cenzura iluministă laicizată a secolului XVIII, mişcarea de rezistenţă şi represiunile de la 1848, regimul presei după unirea Moldovei cu Ţara Românească. Este prezentată de asemenea o retrospectivă istorică asupra controlul publicaţiilor în Transilvania.

Capitolul referitor la secolul XX abordează structurile cenzurii totalitare în cele două ipostaze ale sale: fascistă şi comunistă. Cu toate că practica cenzurii s-a născut încă din cele mai

---

[1] Vezi *Al treilea discurs. Cultură, ideologie şi politică în România. Adrian Marino în dialog cu Sorin Antohi*. Polirom, Iaşi, 2001, pp. 27.

[2] Scrise în 1991, respectiv 1995, ambele studii au apărut în volumul *Politică şi cultură* (1996), sub titlul *Rezistenţa* literară (pp. 21–27), respectiv *Rezistenţa prin cultură, o problemă deschisă* (pp. 28–40).

vechi timpuri, nimic nu egalează controlul strict de inspirație sovietică şi perfecționarea metodelor sale în perioada de după 23 august 1944. Baza ideologică a intervențiilor represive suferă în cursul vremii modificări esențiale, deseori bruşte şi intempestive, culminând cu desființarea oficială a instituției de profil în 1977, care a dus la instaurarea arbitrarului în materie de control al publicațiilor şi al autocenzurii. Metodele practicate de regimul comunist sunt reflectate în relațiile specifice ale autorilor români cu instituția cenzurii. Sunt prezentate opt situații tipice, în ordinea gradată a intervențiilor asupra textului, de la scoaterea unui pasaj, capitol sau titlu, până la interzicerea totală a operei unui scriitor.[1]

Propria experiență a lui Adrian Marino este de altfel edificatoare în acest sens: a fost interzis şi lipsit de drept de semnătură timp de două decenii, pentru care *Viața lui Alexandru Macedonski*, anunțată editorial în 1946 a părut doar în 1965; articolul *Decadentismul* din *Dicționarul de idei literare* (1973) a suferit multiple intervenții; capitolul *Autonomia literaturii* a fost scos din volumul *Hermeneutica ideii de literatură* (1987), apărând totuşi fragmentat şi cu titluri improvizate în acelaşi an în revista *Transilvania*, fără a menționa cuvântul autonomie, riguros interzis în acea vreme. Lucrarea cu textul integral a fost publicată numai în străinătate, în versiunea italiană.[2]

În ultimii ani ai vieții, Adrian Marino a avut preocupări legate cu precădere de ideologie. Proiectul început prin schița despre cenzură este continuat prin lucrarea *Libertate şi cenzură în România. Începuturi*, care reprezintă de fapt o extindere a studiului asupra unei tematici complementare, istoria ideologiei liberale în spațiul românesc. Elaborat ca volum de deschidere al unei sinteze asupra libertății de gândire, lucrarea înglobează perioada de la începuturi până în primele decenii ale secolului XIX. Următoarele două volume, care ar fi prezentat consolidarea ideologiei liberale după momentul 1848, respectiv confruntarea dintre liberalism şi totalitarismele de dreapta şi de stânga, nu au fost finalizate din cauza dispariției autorului în martie 2005.

Opera lui Adrian Marino, rezultată în cea mai mare parte în perioada regimului comunist, constituie un exemplu de independență culturală față de puterea politică, o soluție individuală care a contracarat antiintelectualismul promovat de cadrul instituțional perfid al vremurilor. Lucrările sale ideologice apărute după 1989 constituie o mărturie a relației dintre putere şi cultură în epoca comunistă, o alternativă a reflectării situației literaturii române sub regimul totalitar comunist.

[1] Adrian Marino: *Cenzura în România*. Editura Aius, Craiova, 2000. 70–81.
[2] Adrian Marino: *Teoria della letteratura*, Bologna, Il Mulino, 1994.

Între spații ale amintirii şi locuri ale memoriei
– Comemorarea a 15 ani de la revoluție, în Timişoara –

Sidonia Grama[1]
Doctorand, U.B.B. – Cluj

Introducere

Comemorările sunt practici sociale recurente care fac posibilă amintirea în comun, articulând astfel, memoria colectivă a unor evenimente istorice fondatoare. Din această perspectivă am ales să analizăm a-XV-a „ediție" a comemorării revoluției române.

Literatura destinată comemorărilor – în special edițiilor jubiliare ale comemorării revoluției franceze – propune o perspectivă dual, care ia în considerare atât „practicile simbolice" prin care se celebrează trecutul, cât şi „mizele strategice din câmpul politic" al prezentului. Comemorarea, departe de a fi doar gestionare a trecutului în prezent, este şi demers critic, reflexiv asupra prezentului, ca şi proiecție a unui viitor comun.

Studiul nostru subscrie acestei perspective focalizând însă, mai atent, practicile sociale prin care sunt transmise şi reactivate semnificațiile unui trecut recent şi prin care se negociază sensurile memoriei colective, în dialectica dintre ceea ce este memorabil şi ceea ce este dat uitării. Accentuăm, aşadar, latura performativă a comemorării, cea care, în argumentul lui Connerton, face posibilă transmiterea şi susținerea memoriei sociale.

Comemorarea se desfăşoară într-o densitate semantică configurată de locuri ale memoriei şi de gesturi comemorative. Din genul vast, vag definit al locurilor memoriei ca entități concrete sau abstracte, constitutive memoriei colective, ne oprim în acest studiu mai ales asupra monumentelor revoluției, asupra edificării şi semnificării lor.

Încercăm să aflăm cum se constituie locurile memoriei revoluției române şi prin ce practici sociale sunt ele consacrate astfel. Ipoteza cu care lucrăm este aceea că spații ale amintirii (adesea traumatice, în cazul revoluției române) sunt convertite în locuri ale memoriei, numai atunci când există o voință de memorie care să le edifice şi practici sociale recurente care să le reactiveze sensurile.

Astfel de practici sunt comemorările, celebrările în comun ale trecutului. Urmărim desfăşurarea gesturilor comemorative în secvențialitatea lor, identificând actorii sociali ai comemorării şi relevând destine ale revoluției, analizând practici discursive şi non-discursive, ritualuri religioase şi civile. Circumscriem spațiul şi timpul comemorării după coordonatele lui *atunci* şi *acolo*, ale momentelor şi locurilor celebrate, din perspectiva lui *acum* şi *aici*, ale spațiului şi timpului celebrării. Practică recurentă care afirmă continuitatea cu trecutul, comemorarea implică o istoricitate, o dimensiune diacronică specifică.

Descrierea densă a comemorării revoluției, pe care o propunem în acest studiu, prilejuieşte aşadar, o raportare la evenimentele din decembrie 1989, prin prisma mizelor sfârşitului de an 2004. A cincisprezecea ediție a comemorării revoluției se petrece în proximitatea unui context politic particular – cel al recentelor alegeri parlamentare şi prezidențiale din noiembrie – şi al celui religios, peren, al ajunului Crăciunului. Vom urmări pe parcurs modalitățile prin care aceste proximități interferează cu semnificațiile comemorării. Perspectiva pe care o oferim asupra comemorării revoluției în Timişoara se hrăneşte din faptul de „a fi fost acolo", ca observatori participativi. Narațiunea noastră încorporează reflexiv şi critic discursuri şi practici sociale specifice acestei celebrări, pe care le-am obținut prin metode de cercetare calitativă: observație participativă, interviuri semi-structurate, înregistrări audio şi video ale desfăşurării evenimentelor, monitorizarea presei scrise şi audiovizuale din acea perioadă. Această relatare foloseşte persoana I plural, mai puțin ca un emfatic plural al majestății şi, mai degrabă, în numele experienței de teren comune, a unei mici echipe de cercetare pe care am coordonat-o în cadrul unui proiect itinerant desfăşurat între

[1] E-mail: sidgra@yahoo.com

15-22 decembrie 2004, în Timişoara, Bucureşti şi Cluj. Studiul de faţă valorifică cercetarea de teren a comemorării din Timişoara, între 16-19 decembrie 2004 şi ramificaţia ei în Bucureşti, în 20 decembrie.

Prin faptul de „a fi fost acolo", în buna tradiţie a antropologiei culturale, ţintim spre o cunoaştere intimă, din interior a unei realităţi sociale, care să înfrunte naraţiunile dominante despre revoluţie – ca versiuni despre trecut, simplificatoare şi instrumentalizate politic – şi urmărim, în buna vocaţie a istoriei orale, să dăm glas acelor naraţiuni care ar fi altfel, mai degrabă istorii nespuse sau discursuri prea puţin vizibile pe scena publică

Logica internă a comemorării

„Program aniversar - comemorativ"

În Timişoara evenimentele din decembrie 1989 sunt celebrate într-o alternanţă de zile comemorative şi aniversare, prin practici simbolice care fac distincţia între zile de doliu şi zile de sărbătoare, între moartea violentă şi victoriile repurtate atunci de timişoreni, singuri împotriva opresiunii concertate a regimului ceauşist. Gesturile comemorative prezervă o anume simetrie între *atunci* şi *acum* structurând astfel, memoria colectivă locală. Reiterată anual, organizarea manifestărilor fiecărei zile revine acelor asociaţii de revoluţionari care reunesc participanţi remarcaţi în anumite momente şi locuri cheie din trama evenimentelor.

Astfel, ceremonia zilei de 16 decembrie este organizată de societatea A.L.T.A.R., (Asociaţia Luptătorilor Timişoreni Arestaţi în Revoluţie), împreună cu Primăria. Timişorenii aniversează în această zi bucuria începutului revoluţiei şi deznodământul fericit pe care l-au trăit în final cei arestaţi politic în acele zile. Instituită încă din 1990 ca zi de doliu, 17 decembrie este o zi a ritualurilor funerare, care revine Primăriei, în colaborare cu Memorialul Revoluţiei şi Asociaţia 17 Decembrie (formată din răniţii şi urmaşii martirilor revoluţiei). În aceeaşi tonalitate sobră, următoarea zi din calendarul comemorărilor este ziua „pelerinajului la locurile de martiraj", marcate prin edificarea de către Memorial, de-a lungul celor 15 ani, a 12 monumente ale revoluţiei. Zilele aniversare de 19 şi 20 decembrie, organizate de Asociaţia Victoria (care reuneşte în principal protagoniştii din balconul Operei), marchează chemarea la grevă generală a platformelor muncitoreşti şi celebrează transformarea revoltei în revoluţie, prin instituirea atunci a primei formaţiuni politice necomuniste, Frontul Democratic Român. Ciclul comemorativ timişean se închide în 20 decembrie cu marcarea prin sunet de sirenă, a momentului în care Timişoara a devenit primul „Oraş liber".

Însă spiritul Timişoarei nu rămâne încapsulat în propria-i memorie. Aproape în fiecare an, în noaptea de 19 spre 20 decembrie, unii participanţi (urmaşi ai martirilor, mai ales) pleacă la Bucureşti, într-un pelerinaj care reface discret şi dureros un traseu tragic, în timp ce alţii (în special oficialităţi) continuă în capitală, în 21 şi 22 decembrie, seria comemorărilor naţionale. Mai mult, la Timişoara, printre actorii sociali ai manifestărilor comemorative sunt şi persoane venite din alte oraşe ale ţării, membrii ai diverselor asociaţii de revoluţionari, care participă apoi, la comemorările din capitală şi din localităţile proprii, în Reşiţa, Lugoj, Arad, Craiova ş.a. Există aşadar, un aspect itinerant al comemorărilor, care reflectă ramificarea evenimentelor din decembrie 1989 pe cuprinsul întregii ţări.

În virtutea experienţei de observatori participativi, relatarea noastră încearcă să configureze un univers de sensuri şi semnificaţii pe care gesturile comemorative şi locurile memoriei Timişoarei le degajă. Nu vizăm semnificaţii atemporale, structurale, general valabile, ci încercăm să le relevăm pe acelea care se nasc din tensiunea proximităţii unor contexte culturale, politice, sociale în care aceste practici sunt imersate.

Comemorarea ca bilanţ

„Faţă de aşteptările de atunci, împlinirile de azi sunt prea puţine"

Deschiderea festivă a "Programului aniversar - comemorativ 15 ani de libertate. Decembrie 1989 - decembrie 2004", poartă semnul datoriei de a nu uita: „Timişorenii nu au voie să uite", „uitarea este cel mai periculos lucru ce ni se poate întâmpla". Participarea publică tot mai redusă an

de an, este simptomul îngrijorător al dezinteresului şi al epuizării premature a energiei mobilizatoare de celebrare în comun a evenimentului fondator al democraţiei româneşti postcomuniste. De aceea, organizatorii încearcă în această ediţie să se adreseze unui public mai larg, inserând în program şi elemente de spectacol, potenţial atractive pentru generaţia tânără. De altfel, în sfera publică există prea puţine tentative de a transmite şi de a coagula memoria generaţională a revoluţiei române. Aceasta continuă să fie fragilă, fragmentată, eliptică.

Ediţie jubiliară, la 15 ani de la revoluţie este timpul pentru un bilanţ pe care liderii timişoreni nu îl găsesc „nici pe departe pe măsura aşteptărilor noastre de atunci". Un context politic agitat, marcat de recenta schimbare de putere, ca şi aspectul juridic al intrării în vigoarea a prescrierii crimelor, grefează comemorarea cu o amprentă dramatică, în care este reiterată nevoia de adevăr.

> „(...)Faptul că, aici în Timişoara, există o problemă extrem de sensibilă, cea a responsabilităţii celor care au ordonat să se tragă în populaţie, faptul că din punct de vedere juridic procesele trenează, faptul că ne aflăm la 15 ani, când există acest termen de prescripţie (...), cred că ridică multe semne de întrebare (..)".

Proprie temporalităţii comemorative este o „sincronie ciudată între trecut, prezent şi viitor".

Timpul comemorării revoluţiei din 1989 este un timp al reflexivităţii critice asupra prezentului, din perspectiva evenimentului fondator comemorat. În aura exemplară a acestuia persistă o forţă proiectivă. Faţă de viitorul imaginat atunci, imaginea retrospectivă a societăţii româneşti din ultimii 15 ani este discordantă.

> „(...) Ceea ce ne-a însufleţit *atunci* trebuie să continue şi *astăzi*, (...) şi în *viitor*, până când vom avea certitudinea că România va fi pe măsura *aşteptărilor* noastre de *atunci*".

Invocată an de an, la 15 ani de la evenimente nevoia de adevăr este cu atât mai imperioasă, întrucât intervenţia termenului de prescriere scoate de sub incidenţa legii toate cazurile de crimă săvârşite în zilele revoluţiei, pentru care nu s-a făcut până acum sesizare de urmărire penală. Astfel că, în timp ce responsabilitatea penală este evacuată, responsabilitatea morală rămâne evanescentă. Oamenii au nevoie de a-i vedea la faţă pe cei care sunt responsabili pentru moartea apropiaţilor lor. Există o expectanţă socială a dezavuării publice a criminalilor, ca ritual comemorativ sui-generis:

> „(...)Doream doar atât; să-i arate poza, să apară în faţa naţiunii şi să spună: îmi cer scuze public poporului român şi familiilor îndoliate pentru greşeala care am săvârşit-o în decembrie '89".

Discursurile de deschidere ale programului comemorării vehiculează tema identităţii revoluţionare. Problema deteriorării constante a imaginii publice a celor care „au avut un curaj nebun în 89" de a ieşi în stradă, este efectul compus pe de o parte, al disensiunilor interne dintre „adevăraţi" versus „falşi revoluţionari", şi pe de alta, al discursului negativ al presei. Revoluţionarii cer dreptul de a avea recunoaşterea de care se bucură veteranii de război sau deţinuţii politici, legitimitatea lor de categorie socială respectată şi recompensată material. Tema identităţii revoluţionare este recurentă discursiv; am regăsit-o şi în 2002, într-o altă ediţie a comemorărilor de la Timişoara la care am participat şi o vom regăsi ulterior, mult mai acută, printre revoluţionarii de la Bucureşti.

Căci comemorarea implică, de fiecare dată, şi un exerciţiu identitar, o construcţie a lui noi. În ciuda apelurilor la consensualitate pe care orice comemorare le impune, semne ale disensiunilor interne între revoluţionari nu se feresc să apară încă de la început. Momentul vizionării unui film documentar produs de Memorialul Revoluţiei din Timişoara, generează dispute aprinse printre spectatorii participanţi la revoluţie. Reprezentarea vizuală propusă este controversată. Se obiectează în principal asupra câtorva aspecte: Menţionarea generalilor Chiţac şi Stănculescu printre cei care

„au făcut revoluția", aşa cum reiese implicit din retorica filmului, li se pare celor de față inadmisibilă; în schimb, numele lui Ion Iliescu este acceptat necondiționat. Pe de altă parte, faptul că nici un timişorean nu este amintit, denotă un dezechilibru al reprezentării. În al doilea rând, spectatorii participanți la evenimente fac observația că în Timişoara, în 20 decembrie 1989, armata nu a fraternizat, aşa cum titrează filmul, ci, de fapt, s-a retras, fraternizarea producându-se în 22 decembrie, în Bucureşti. Acesta este un aspect punctat, de altfel, şi de alți interlocutori în interviurile pe care le-am înregistrat. Timişorenii participanți la revoluție rețin faptele individuale de fraternizare a armatei, la nivelul eşaloanelor inferioare, datorită relației față-în-față pe care au avut-o cu soldații pe parcursul acelor zile:

> „(...) Fraternizarea, (...) prin acel Consiliu Superior al Armatei, a avut loc în data de douăzeci şi doi. Dar pentru noi acest lucru, deja, nu mai era important pentru că, la nivel individual...(...), deci, vă dați seama că o sută şi ceva de mii de oameni au avut *în față* mii de soldați. Sigur că deja *îi cunoşteam după față*, după atâtea zile deja ne recunoşteam şi (...) în sensul ăsta, pot să spun că a fost o fraternizare".

Disputele provocate de film sunt în sine semnificative, pentru că ilustrează un proces de negociere a sensurilor memoriei colective. A pleda pentru acuratețea informației vehiculate de astfel de reprezentări poate avea ca miză, nu doar adecvarea la o realitate trăită, ci şi impunerea unor versiuni de grup care, în ultimă instanță, ar urma să fie consemnate de istorie. Intervine aici problematica raporturilor complexe între film şi istorie, ca şi între film şi memorie colectivă. Este evident că, între mărturiile participanților – ele însele supuse schimbării, mutării accentelor în funcție de configurația prezentului şi amenințate de dispariție – şi reprezentările vizuale – chiar şi inevitabil infidele unor experiențe trăite – acestea din urmă au şansa de a se grefa mai pregnant ca urme ale unei „memorii-istorii".

De altfel, în toate aceste zile, o serie de filme documentare sau de ficțiune pe tema revoluției române au fost difuzate de posturile naționale de televiziune sau ca premiere cinematografice, constituindu-se aşadar, în gesturi comemorative. Ele pot fi astfel, un suport adecvat de transmitere a memoriei generaționale. Acest lucru au avut în vedere şi organizatorii când au inclus în program, încă de acum câteva ediții, proiecții de filme documentare vizionate în aer liber, pe un ecran în Piața Operei. În fiecare din cele 5 zile de comemorare în Timişoara, seara în acest spațiu simbolic se aprind lumânări şi se proiectează filme. Un cocteil de sunete şi imagini domină piața invadată de însemnele comerciale ale apropierii Crăciunului. În timp ce, pe un fond sonor grav, imaginile ilustrează momente inefabile de solidarități umane, interetnice şi interconfesionale, în jurul celebrului balcon al Operei, spectatori tineri, singuri sau în grupuri mici, izolate, privesc în tăcere scene de groază şi de exaltare dintr-un trecut apropiat, aproape incredibil, al propriului oraş.

Starea originală de *comunitas* experimentată în timpul revoluției de populația Timişoarei, nu se mai regăseşte în zilele comemorării. Am intrat în vorbă cu câțiva adolescenți care priveau aparent ireverențioşi față de tragismul unor scene, sau poate față de limbajul cinematografic uneori neizbutit în a reprezenta ne-reprezentabilul unor morți absurde. În 1989 aveau trei-patru ani, nu au amintiri coerente de atunci, părinții nu le-au povestit despre ce s-a întâmplat, iar la şcoală, în orele de istorie subiectul este tratat evaziv. Cu toate că lasă impresia de indiferență, în mintea lor persistă totuşi, imagini şoc legate de moartea violentă a tinerilor pe străzile oraşului. Reprezentările lor despre revoluție vehiculează elemente de imaginar cu apariții ale chipului Fecioarei Maria, dar şi verdicte categorice față de vina armatei de a trage în populație. Pe parcursul itinerarului nostru am surprins câteva momente de participare a unor tineri la evenimentele comemorative. Chiar dacă discrete sau disparate, acestea se referă la practici sociale de transmitere generațională a memoriei revoluției.

A-XV-a ediție a comemorării revoluției din Timişoara interferează cu accentele, uneori stridente, ale contextului politic. Ecourile mediatice ale unor gesturi politice controversate inoportunează gestul comemorativ. Încă din prima zi, vestea grațierii de către preşedintele încă în exercițiu, Ion Iliescu, a lui Miron Cozma – liderul mineriadelor care au deturnat prin violență sensul democrației româneşti instituite în decembrie 1989 – este bulversantă. Ea se înscrie de altfel, într-o

suită de astfel de gesturi reprobabile: după numirea în fruntea Armatei, cu câteva luni înainte, a generalului Eugen Bădălan – ofițer implicat în reprimarea revoluției din Timişoara şi Arad –, ulterior, în zilele comemorării, ştirea că în lotul celor grațiați împreună cu Miron Cozma, se află şi ofițerul de miliție Ioan Corpodeanu – notoriu pentru implicarea sa în reprimare şi în operația infamă de furt al cadavrelor din Timişoara - aduce o undă cinică, revoltătoare.

Tensiunile contextului politic intern aruncă un spectru sumbru asupra comemorării. Partea luminoasă însă, a acestei ediții este aducerea Luminii Sfinte de la Bethleem, care înscrie simbolic comemorarea revoluției din Timişoara pe orbita unui ritual creştin universal. Participarea internațională prestigioasă anunțată (ambasadorii Germaniei şi Franței în România, alți reprezentanți ai consulatelor străine) contrabalansează absența oficialilor de la Bucureşti şi dau manifestărilor prestanța cuvenită. Mai mult, afirmația mediatizată a ambasadorului Franței la Bucureşti, Phillipe Etiènne – „Momentul Bruxelles se datorează revoluției din decembrie 1989"– exprimă sintetic recunoaşterea internațională a continuității între proiectul revoluționar al anului 1989 şi agenda politică actuală, între Timişoara şi integrarea României în Uniunea Europeană.

Comemorare şi travaliu al doliului

„Remus, mamă,... tot ce-ai fi putut fi"

Ziua de 17 decembrie 2004 prilejuieşte aducerea aminte în comun, a momentului tragic în care s-au produs primele victime şi-i venerează în registru religios şi civil, pe toți eroii-martiri ai Timişoarei. O serie de practici cu valoare de cult al morților sunt săvârşite acum: *Te Deum* la Catedrală, mese de pomenire şi depuneri de coroane la Cimitirul Eroilor, momente de reculegere, concerte de muzică sacră, ridicarea în bernă a drapelelor îndoliate. Locurile memoriei acestei zile sunt marcate de pelerinajul la Biserica Martirilor, Cimitirul Eroilor şi Cimitirul Săracilor. Edificarea lor vorbeşte despre voința politică de memorie. Biserica Martirilor, ridicată într-un cartier muncitoresc în care, în 1989 a avut loc una dintre „bătăliile timişorenilor cu dictatura", am regăsit-o în construcție, în aproape aceeaşi stare ca acum doi ani. Pe treptele ei, participanții la slujba de pomenire au întins steagul găurit cu un semn mare de întrebare, cusut cu pânză neagră pe conturul fostei steme comuniste extirpate. În biserică, înainte de slujba de pomenire, printre participanți, revoluționari din Timişoara şi din alte colțuri ale țării, întâlnim un personaj pitoresc cu care facem o fotografie de grup.

Un bărbat în vârstă, îmbrăcat în costum de Moş Crăciun, cu cocarde tricolore şi medalii. Ni se spune despre el că în zilele revoluției era şofer de ambulanță care ducea răniții şi morții spre spitale. Dezvelind trupurile transportate, şi-a găsit neînsufleții propria soție şi copilul. De atunci a albit complet şi-şi spune „Arlechinu', moşul care aduce jucării copiilor". Schimonosindu-şi vocea ca un păpuşar, ne oferă şi nouă câte un breloc. Reîntâlnindu-l în Bucureşti, în 21 decembrie la depunerea oficială de coroane, îmi va da numărul de telefon al soției sale, doamna Ana, pentru a-mi oferi detalii despre revoluție. Amuzant şi tragic, el este unul dintre actorii sociali ai comemorării. Legenda poveştii lui de viață este o mostră de destin al revoluției. După cum, în acelaşi registru aparent ludic, semnul de întrebare cusut pe simbolul revoluției exprimă căutarea, încă incertă, a unui sens.

Următoarea destinație a pelerinajului este Cimitirul Eroilor. Aici a fost ridicat în 1990 un complex memorial format dintr-o capelă, un monument al eroilor şi o suită de pietre funerare de marmură neagră, alineate în ordine alfabetică, pe care este trecut numele, anul naşterii şi data decesului. Este un ansamblu arhitectural ritmat cromatic în alb şi negru, care sugerează, în viziunea arhitecților, succesiunea zilelor şi a nopților acelora de tensiune, a vieții şi a morții. Complexul Eroilor este locul care transfigurează moartea violentă de atunci facilitând astfel, travaliul doliului. Dar locul morților nu este acolo, sunt morminte goale ridicate laolaltă pentru a face posibil ritualul amintirii în comun. „Au fost împreună, au murit împreună, îi cinstim împreună." Există o intenție artistică ca pietrele funerare de aici să trimită cu gândul la „ practicile din vechime când oştenilor căzuți în luptă, departe de casă (...) li se construiau morminte simbolice, care marcau prezența lor în continuare în sânul comunității pentru care s-au jertfit".

Mormintele propriu-zise sunt risipite undeva în spatele complexului, acolo unde fiecare

familie şi-a îngropat atunci, aşa cum a putut, pe cei ucişi, în vremurile acelea tulburi tanatofanice, când îşi căutau disperaţi morţii prin spitale şi gropi comune şi când înmormântările se săvârşeau în pripă, de frica teroriştilor.

Faptul că acest complex al Eroilor Timişoarei, care au luptat cu regimul comunist ceauşist, a fost dezvoltat arhitectural în proximitatea monumentului Eroului Sovietic – aşa cum este, de altfel şi Cimitirul Eroilor din Cluj – exprimă implicit, potenţialul de coabitare în spaţiul simbolic, a unor semnificaţii contradictorii.

În cimitir este o zi luminoasă, despre care oamenii spun că „e exact ca atunci". Pe aleea din faţa monumentului femeile îndoliate au întins mese îmbelşugate de pomenire, cu fructe, colivă, cozonaci şi vin pentru sufletele morţilor.

Deşi discursurile oficiale pronunţate aici afirmă explicit preeminenţa religioasă a acestui moment al comemorării, după slujba de pomenire mize politice ale momentului sunt readuse în atenţie. Există un capital simbolic al revoluţiei române din decembrie 1989, care continuă să fie revendicat politic, chiar dacă memoria evenimentului fondator şi-a epuizat capacitatea de mobilizare, iar reprezentanţii conducerii ţării nu mai găsesc răgazul de a participa la comemorarea de la Timişoara. Însă ecourile gesturilor politice din capitală se răsfrâng şi aici. Astfel, în starea tranzitorie post electorală de coabitare la conducerea ţării a vechiului şi a noului preşedinte, în timp ce fostul preşedinte, încă în funcţie, recurge la medalii şi graţieri reprobabile, lezând memoria victimelor revoluţiei, noul preşedinte ales promite, în inerţia discursului electoral, aflarea adevărului despre revoluţie. Mesajul celui din urmă este citit în contextul comemorării de la Timişoara, ca o promisiune de voinţă politică.

Totuşi, dincolo de registrul discursiv care favorizează instrumentalizarea politică a comemorării, felul în care oamenii îşi amintesc în comun în acest loc al memoriei, este cu predilecţie ritualic. Căci, asemenea argumentului lui Connerton din *How societies remember*, memoria socială este transmisă şi susţinută prin interpretări rituale, iar acestea includ o dimensiune corporală. Astfel, reverenţa faţă de cei care au murit se lasă exprimată prin gesturi care alternează registrul ritualului religios cu cel civil. Oamenii aprind lumânări la morminte, oficialii care depun coroane de flori la monumentul eroilor îşi descoperă capul în semn de respect, îşi fac semnul crucii ori salută milităreşte. Se cântă colinde sau acorduri de fanfară militară. Limbajul şi comportamentul sunt formalizate, sobre. Prin ritualitate se construieşte cultural pragul lumii de *dincolo* şi „locul morţilor", se elaborează „angoasa în faţa finitudinii, a temporalităţii şi a rupturii". În acest spaţiu de rememorare, relaţiile cu morţii sunt puse în ordine, la distanţă.

Cu toate acestea, naraţiuni informale vehiculează ideea unor încălcări ale spaţiului strict de dincolo, într-o zonă intermediară a visului, în care cei morţi obişnuiesc să se arate apropiaţilor şi uneori, să le dezvăluie secrete. Astfel de poveşti ne sunt spuse de un domn profesor respectabil, care vine în fiecare an la comemorare purtând aceleaşi haine cu care a fost îmbrăcat atunci, în zilele revoluţiei. Semn că memoria se foloseşte de diverse suporturi, iar hainele, ca obiecte apropiate de corp, mediază probabil, reactivarea memoriei senzaţiilor trăite. În faţa unei pietre funerare ni se povesteşte că cel pomenit aici i-a apărut în vis mamei sale, la mult timp după ce acesta dispăruse fără urmă. În vremea când, după ani de căutări, oamenii încercau fără nădejde să mai găsească cele aproximativ 40 de persoane dispărute din spital în zilele revoluţiei din Timişoara, el îi dezvăluie în vis mamei sale odiseea de neconceput a trupurilor furate şi arse şi locul straniu în care le-a fost aruncată cenuşa. Morala în cheie creştină a poveştii, spusă fără emfază, dar cu certitudine, este aceea că nici o crimă nu poate rămâne nepedepsită. Căci, în absenţa unor procese penale sau morale echitabile şi în condiţiile prescrierii, celor care au trecut prin traumele acelei perioade le rămâne recursul la instanţa divină infailibilă.

Raporturile celor vii cu morţii instituite prin ritualitatea funerară, sunt reinterpretate cu ocazia comemorărilor. Ne raportăm la morţii revoluţiei printr-o atitudine reverenţioasă, însă distantă, impersonală pe care o implică în general, sintagma „ei au murit pentru...", specifică monumentelor. Iar locurile memoriei revoluţiei române tind să consacre o formulă cu un grad încă mai mare de impersonalitate: „s-a murit pentru...". Cauza pentru care au murit ei este de fapt, cauza noastră, a tuturor. Căci „sensul lui *a muri pentru...,* aşa cum este înscris pe monumente, este fondat

de supraviețuitori”.

Plasăm „locul morților” revoluției în continuitatea istorică a eroilor neamului, pe diverse filiații cu aceştia. Îi numim fie eroi, fie martiri, fie eroi-martiri, contopindu-i în marea familie a înaintaşilor creştini şi a celor istorici. Bunăoară, Timişoara cultivă, prin plăcuțe şi prin gesturi comemorative, filiația luptătorilor anticomuniști. Aceasta este şi semnificația continuării slujbelor de pomenire la Cimitirul Săracilor, fosta groapă comună a oraşului destinată marginalilor sociali, dar şi insurgenților politici din perioada totalitară. Între soarta „luptătorilor din rezistența anticomunistă din Banat, executați sumar în Pădurea Verde şi îngropați acolo” şi morții de pe străzile Timişoarei, ale căror trupuri au fost făcute să dispară în acelaşi loc, memoria colectivă a timişorenilor prezervă şi cultivă această similitudine de destin istoric. Gesturile comemorative săvârşite aici circumscriu sensurile trecutului recent, unei memorii istorice şi restituie relațiilor dintre cei vii şi cei morți, distanța necesară. În schimb, doliul celor care au pierdut pe cineva apropiat în revoluție nu a încetat. Pentru că „doliul nu este un episod care se încheie mai mult sau mai puțin bine, nu este o cicatrice”, ci o ruptură care „modifică privirea asupra existenței”.

Cu atât mai mult cu cât, moartea pe care ei o deplâng este o moarte violentă, săvârşită de mână umană necunoscută şi nepedepsită. Pentru unii dintre aceşti oameni relațiile cu cei morți se exprimă cotidian, în gesturi şi în convorbiri, în a reface zilnic drumul la morminte pentru a le îngriji, în a purta mereu fotografia celui decedat, în a lua aminte la visele în care acesta i se arată. Privind spre trecut, ei îşi imaginează uneori, viitorul pe care viața stinsă a celui apropiat l-ar fi putut avea şi continuă să numere anii pe care acesta i-ar fi împlinit. Precum în geamătul acelei mame care rosteşte câteva cuvinte la Cimitirul Eroilor: „Remus, copilul meu, (...) mă gândesc la tot ce ai fi putut fi”.

Locurile memoriei

”Am ridicat aceste monumente şi ca să protestăm”

Pelerinajul din 18 decembrie la „locurile de martiraj”, pe care Memorialul din Timişoara a edificat monumentele revoluției, cartografiază locurile memoriei oraşului. Pe o ploaie persistentă, ne alăturăm celor câțiva pelerini, urmaşi ai eroilor-martiri, elevi de gimnaziu împreună cu profesoara lor de educație civică, organizatorii şi câțiva jurnaliști locali. În autobuzul ticsit cu coroane de flori mă aşez în față, să pot filma, lângă o femeie în vârstă, cu un handicap la picior. Este mama lui Remus. Îmi arată fotografia lui. „Anul ăsta împlinea 38 de ani”. Este ultima fotografie. Pe verso, femeia a prins poza de la înmormântare, chipul lui Remus cu urme de glonț la cap, iar între ele, prinse într-un tot, o felicitare mai veche cu mesaj pascal. Fotografia dublă, urmă materială a unei absențe, îngheață imaginea unei vieți şi semnele unei morți neelucidate şi mărturiseşte implicit speranța învierii. Fiul său a fost împuşcat în 17 decembrie, în Piața 700, pe când se întorcea din Piața Operei. Se pare că fusese şi în Piața Maria, încă de la începutul revoltei. Mama a reconstituit ulterior traseul având poza lui Remus şi întrebând pe toată lumea, în toate limbile vorbite în spațiul multicultural bănățean. Fiind rănit în zona cervicală, prietenii l-au însoțit în salvare spre spital pentru îngrijiri. Acolo un alt prieten, brancardier, l-a găsit mort, *„rănit la gât şi împuşcat în cap”*. Îi va povesti ulterior mamei*: „cu aşa ochi mari o murit”*. Brancardierul a ascuns trupul lui Remus şi al altor cunoscuți, printre morții spitalului, ca să nu fie furați.

> „Ca să nu-l ducă şi pe el să-l ardă, (...), [spune mama sa, căci, altfel] şi el era la Bucureşti, nu-l aveam aici în mormânt. Nu-l aveam pe Remus în mormânt, nu-l mai vedeam nici mort”.

În tot acest răstimp, mama l-a căutat pe la porțile spitalului cu fotografia lui în mână. L-a găsit de abia în 21 decembrie şi s-a străduit din răsputeri să-l îngroape creştineşte, cu toate că în cimitir, în 23 decembrie, „cu o zi înaintea ajunului Crăciunului (...) se trăgea de prin toate părțile, (...) ş-o fugit toată lumea, care-ncotro”.

În februarie 90, prietenul care îl ascunsese în spital a murit şi el, în condiţii suspecte.

„Şi atunci, după două luni l-or omorât şi pe el, l-or aşteptat într-o dimineaţă de-acasă unde-o locuit şi i-o băgat o piatră pe gât, să se simuleze că s-o-necat cu ea şi l-o aruncat într-un canal aşa adânc, că el era iară mai înalt ca Remus, avea doi metri."

Iar, la câtva timp, prietena lui Remus – cu care nu se putuse căsători, fiindcă trebuia să-şi întreţină părinţii bolnavi, cu handicap – „s-a spânzurat după el". Aceste morţi în lanţ o fac pe femeie să spună că „io am pierdut trei vieţi în revoluţie". De atunci, merge săptămânal la cimitir (mergea zilnic până anul trecut, când sănătatea sa precară s-a deteriorat şi mai mult), aprinde lumânări şi pune flori în Piaţa 700 şi la spital, ori de câte ori trece pe acolo. Şi-a construit din aceste zone ale oraşului un spaţiu cotidian intens simbolic, care concentrează amintiri dureroase. Spitalul Judeţean la care este trimisă frecvent pentru a-şi îngriji sănătatea îi provoacă retrăiri chinuitoare.

„(...) E dureros (...) să nu se afle acolo-n judeţean, (...) cine l-a-mpuşcat pe copilul meu...e dureros...". „Zâce că să iertăm, da' pe cine să iertăm, dacă nu ştim cine i-a omorât?"

Astăzi, fiindcă l-a visat pe Remus cu o noapte înainte, a venit cu „inima mai uşoară" la pelerinaj, presimţind că ar putea fi ultimul. Când ne apropiem de Piaţa 700, îmi arată locul în care a fost rănit fiul său, alături de alţi demonstranţi, şi monumentul ridicat în cinstea lor. Lucrarea din bronz, intitulată „Omul Ţintă", reprezintă în manieră expresionistă trupul tensionat, dezarticulat al unui bărbat pe care îl lasă puterile, genunchii i se înmoaie, dar în cădere ridică îndârjit pumnii spre cer. Mesajul artistic al monumentului se vrea a fi o acuză nevorbitoare şi, în acelaşi timp, o implorare a milei divine. În jurul pieptului, statuia are încrustate o ţintă şi urme de gloanţe. Reprezentarea artistică transfigurează mărturii şi naraţiuni de viaţă ale evenimentelor petrecute în acest spaţiu, într-un filon ale cărui nervuri am încercat să le surprindem în acest pelerinaj. Pentru mama lui Remus, monumentul acesta consacră moartea fiului său. Ea îşi apropriază „omul ţintă", ca reprezentare personalizată, ca memorie obiectivată a acestuia:

„Tot aşa îndoit [a fost şi el], că o trebuit să-l ridicăm de genunchi, că n-o-ncăput în sicriu că el o fost mare, un metru nouăzeci şi opt (...)"; „exact aşa era cu mâinile. Am spus, o fost şi pe piept tot ars cu ţâgări...ş-o bătut joc de ei...într-un hal fără de hal...".

Paradoxal, materialitatea monumentului, care se oferă percepţiei noastre senzoriale, despietrifică memoria şi face palpabile amintirile. După pelerinaj, în timp ce continua să ne povestească în faţa reproducerii statuii omului ţintă, expuse în incinta Memorialului, femeia mângâia reprezentarea urmelor de rană. Aceasta este una din trăsăturile distincte ale monumentelor revoluţiei din Timişoara. Anume, faptul că memoria pietrificată a monumentelor vizând perenitatea, coexistă cu amintiri vii, întreţesute în poveşti de viaţă ale contemporanilor noştri. Departe de a fi fost expulzate într-o memorie istorică sau istorizată „din care s-a sustras valoarea emoţională a amintirii", aceste monumente concentrează trauma unor semeni ai noştri.

Însă, monumentele nu vorbesc de la sine. Ele trebuie re-învestite periodic cu sens, prin practici sociale. Pelerinajul la monumentele revoluţiei vrea să reactiveze şi să transmită generaţiei tinere semnificaţiile şi memoria locurilor pe care le consacră. Chiar şi în absenţa unei mobilizări şi a unei audienţe mai largi, grupul restrâns de oameni care depune coroane şi aprinde lumânări, săvârşeşte discret ritualul aducerii aminte în comun şi al ofrandei. În faţa grupului statuar de bronz intitulat „Pietà" (sculptor Petru Jecza), pelerinii ascultă relatarea didactică, stăpânită, uşor evazivă pe care organizatorul o face în special pentru elevii adunaţi aici. Monumentul este un „omagiu adus tuturor femeilor care au murit în zilele revoluţiei". Reprezentarea artistică, care renunţă la metafora modernă a soldatului căzut în braţele patriei-mame, redă monolitic silueta unei femei sprijinite pe umărul unui bărbat. În zona aceasta, în jurul Pieţei Decebal, în 17 decembrie 1989 au căzut printre primele victime, atunci când s-a tras indistinct în femei, copii, bărbaţi neînarmaţi. Tacit, printre cei

care sunt de față se ştie că acest monument reproduce o ipostază reală consumată acum 15 ani şi că persoana care le vorbeşte azi copiilor, şi-a purtat atunci pe brațe soția împuşcată.

Pe Calea Martirilor a fost ridicat în 1991 monumentul intitulat „Deschidere" (creația sculptorului german Ingo Glass). Într-un alt registru artistic, non figurativ, două panouri verticale, din oțel de nave maritime, aşezate față în față unesc un fel de mormânt din piatră. Panoul frontal este compact, având pe latura interioară încrustate, între două cruci, numele fiecăreia dintre cele 43 de persoane ale căror trupuri neînsuflețite au fost furate din Spitalul Județean şi arse în Crematoriul din Bucureşti. Cel de-al doilea panou este despicat printr-o fantă verticală de lumină, întredeschisă spre apus. Oțelul masiv din care este construit monumentul, nevopsit este lăsat să-şi trăiască viața proprie şi să primească patina timpului.

> „În primul an o fost o culoare aşa, ruginie, mai maroniu-gălbui, după aceea s-a maturizat culoarea şi a primit acea patină maro-închis şi arată frumos. Acuma se mai văd nişte urme de cretă, dar întotdeauna se curăță singure."

Reprezentarea artistică, prin fanta din metalul greu, trimite către o semnificație politică: ridicarea cortinei de fier şi deschiderea existențială la care au contribuit cei care, atunci, în aceste locuri, au încercat să oprească înaintarea tancurilor prin oraş. În polisemia sa, monumentul este, în acelaşi timp, şi un mormânt simbolic cu alură verticală, pentru cei care nu odihnesc în pământ. Aici este depusă, într-o urnă mică, parte din cenuşa celor incinerați la Bucureşti. O altă parte a fost depusă la Catedrală, după ce ani la rând urmaşii au încercat să dea de urma celor făcuți să dispară de o mână criminală în complicitate. Urna cu cenuşă depusă aici este o destinație provizorie dintr-o odisee tragică, încă în desfăşurare. Prin prezența ei monumentul este sanctificat, morții fără mormânt şi-au găsit deocamdată, un loc. În „Deschidere" se contopesc astfel, semnificații politice şi religioase, calități sacre şi profane, ritualuri funerare şi civile.

Cele 12 monumente ale revoluției, fondate de-a lungul anilor de Memorialul din Timişoara, în toposuri simbolice ale oraşului, formează un proiect unitar, ambițios, care a reuşit să mobilizeze resurse comunitare. Vernisarea şi sfințirea lor s-au constituit în gesturi comemorative ale edițiilor anterioare. Autorii fiecărui monument au extras din mărturiile despre revoluție, elementele de exemplaritate pe care le-au transfigurat artistic. Temele predilecte sunt reprezentări corporale, în manieră expresionistă, ale suferinței şi schilodirii (ca în „Omul Țintă", „Eroica", „Învingătorul"), ale morții în masă (imaginile şocante ale cadavrelor aruncate în groapa comună au fost transfigurate în monumentul „Martirii", din parcul Muzeului Banatului). Abundă teme creştine: lupta cu răul („Sf. Gheorghe", copil ucigând balaurul totalitarismului, monument închinat vieților de copii stinse absurd în revoluție), judecata de apoi („Fântâna Martirilor", „Clopotul Libertății"), învierea (chiar şi în metafora vegetală a seminței încolțite, pe care o sugerează monumentul „Evoluție", de la Continental); dificila iertare creştină („Biserica Plângătoare"). Monumentele au fost ridicate pentru a marca locurile unde au murit oameni, ca un semn în calea uitării, dar şi pentru a protesta. Edificarea lor înseamnă o ofrandă pe care cei vii o aduc celor dispăruți. Ele exprimă şi catalizează o voință de memorie care le transformă astfel, în locuri ale memoriei. Forța de expresie artistică are funcție de catharsis pentru traumele prin care a trecut populația Timişoarei. Ceea ce le caracterizează însă, este interogația persistentă din nucleul lor de semnificații, căutarea unui sens în extramundan, pentru moartea violentă din stradă şi toate ororile adiacente, după ce orice sens politic sau existențial a dat faliment. Astfel, ele se înscriu în tendința semnalată de Reinhardt Koselleck, caracteristică monumentelor morților (cele care comemorează o moarte violentă, provocată de mână omenească în scopuri politice): „de a nu mai reprezenta moartea în luptă decât ca pe o interogație, şi nu ca pe un răspuns; ca pe ceva care nu mai este fondator de sens, ci al cărui sens rămâne de găsit. Ceea ce rămâne este identitatea morților cu ei înşişi".

Re-trăire şi re-semnificare

„Astăzi e la fel ca atunci”

Perioada comemorării stârneşte timişorenilor, participanţi sau nu la gesturile comemorative, amintiri proteice. Naraţiuni despre atunci, oricât de puţin provocate prin întrebări, se revarsă spontane, fragmentare, caleidoscopice, într-un amalgam de date factuale şi elemente de imaginar, de anamneze ale experienţelor proprii şi informaţii ori mize vehiculate ulterior.

Oamenii îşi amintesc firesc temperatura ridicată pentru acea perioadă a anului, iar coincidenţele meteo de acum le provoacă o uluire plină de satisfacţie. „E exact ca atunci”, sunt replici aproape stereotipe pe care le surprindem în fiecare zi în oraş. Un fenomen meteo mai puţin obişnuit petrecut atunci, fulgerele globulare, şi ploaia care a spălat sângele scurs pe străzi în noaptea de 17 spre 18 decembrie 1989, confirmă retrospectiv valoarea extraordinară a acelor momente. Un om rănit atunci îşi aminteşte senzaţia picăturilor de ploaie pe rană. Este o memorie senzorială de lungă durată, care „sedimentează trecutul în corp”. În naraţiunile despre revoluţie ale participanţilor se contopesc şi istorii ale propriilor răni, ale îngrijirilor medicale îndelungate de care au avut nevoie, ale neplăcerilor încă resimţite. Comemorarea reactivează amintirea bătăilor, a fricii, a picăturilor de ploaie, a suferinţei. Or, urmele acestora sunt acum expuse discret, cu un soi de mândrie. Zilele acestea revoluţionarii îşi poartă ca pe o decoraţie handicapurile fizice cu care au rămas de atunci, însemne în propriul corp ale identităţii lor sociale.

Totuşi, comemorarea nu este doar reactivare, retrăire afectivă a evenimentelor de atunci, ci, mai degrabă, reconstrucţie, resemnificare, organizare socială a memoriei colective, care implică indisolubil şi uitarea. Amintirea în comun pe care o prilejuieşte această celebrare se concentrează în jurul câtorva momente, aspecte, locuri, întâmplări de atunci, cărora le este atribuită memorabilitatea. Calitatea de a fi memorabil nu înseamnă neapărat şi inteligibil. Întâmplările de atunci care acced la statutul de memorabil şi se regăsesc de 15 ani în programul de comemorare sunt, unele dintre ele, semnificative, integrabile într-o viziune comprehensivă a revoluţiei din Timişoara, pentru că pot fi explicate, analizate, justificate raţional. Altele, însă, rămân neinteligibile, nejustificabile, fără sens, absurde. Printre acestea, uciderea unor copii care cântau colinde pe treptele Catedralei, în 18 decembrie 2004. Întâmplarea tragică, frizând diabolicul, este marcată an de an prin aşezarea sub formă de cruce pe treptele catedralei a unor candele aprinse, la ora când atunci s-a întâmplat tragedia.

> „Au fost ani în care am umplut treptele catedralei de lumânări, au fost alţi ani în care acolo a avut loc o piesă de teatru, în care (…)s-a refăcut acel moment. Da, efectiv acel moment.” [Copiii de la orfelinat veniţi la catedrală, printre alţi oameni adunaţi aici]
> „(...) au strigat: „*Libertate!*”, (...) şi... erau cu lumânări (...) erau, de fapt, copii care veneau în Catedrală, făceau repetiţii de cântece pentru Crăciun. Şi s-au oprit pe treptele Catedralei (...) pentru că momentul din şaptesprezece i-a impresionat, probabil, şi au stat cu lumânări acolo pentru cei care au fost împuşcaţi cu o zi înainte”.

Dintre cei care au murit atunci, acestor copii de la orfelinat nu le-a mai dat nimeni de urmă, pentru că nu aveau aparţinători care să revendice în acele zile tulburi, trupurile lor neînsufleţite.

Aşadar, asemenea monumentelor sale, gesturile comemorative ale revoluţiei din Timişoara nu doar exprimă un sens comun al evenimentelor, aşa cum este în general rostul comemorărilor politice, ci mai ales, perpetuează o interogaţie şi un protest. Prin comemorare timişorenii încearcă să gestioneze memoria colectivă a unor evenimente traumatice din trecutul lor recent. Pe de altă parte, în programul aniversar comemorativ, zilele de 19 şi 20 decembrie celebrează în notă festivă victorii şi exercită un demers critic, reflexiv, de analiză a evenimentelor din decembrie 1989 şi de prospectare a viitorului. De 15 ani la Timişoara s-a format o tradiţie de a sonda trecutul recent, prin adunarea de mărturii şi documente, prin investigarea unor aspecte încă neelucidate, prin confruntarea unor opinii, producând astfel un efect cumulativ de cunoaştere, care ţinteşte ştiinţificitatea. În acelaşi timp, este un exerciţiu de a imagina viitorul, prin acţiuni concrete, precum şi o încercare de a coagula asociaţiile de revoluţionari, ca voce distinctă a societăţii civile. Sesiunea

de comemorări *Revoluția Națională Română din decembrie 1989 – semnificații şi implicații*, ținută în Sala de Consiliu a Consiliului Județean Timiş şi organizată an de an de Asociația Victoria, se înscrie în acest efort. La această ediție, prezentată chiar în deschidere, o acțiune inițiată în forță de Asociația 21 Decembrie din Bucureşti, de împiedicare a efectelor iminente ale prescrierii, primeşte asentimentul asociațiilor de revoluționari din Timişoara. În urma unor proteste insistente în stradă şi a campaniei de audiere la sediul acestei fundații, de către generalul Dan Voinea a membrilor tuturor asociațiilor din Bucureşti, s-a obținut începerea urmăririi penale pentru crimele din 16-28 decembrie 1989, care se va desfăşura din ianuarie anul următor. În semn de susținere, Asociația Victoria din Timişoara va anunța această inițiativă în şedința solemnă din 20 decembrie, când aniversează transformarea revoltei în revoluție şi declararea Timişoarei ca primul oraş liber. Mai mult, reprezentanții timişeni îşi propun să solicite într-o manieră radicală, neprescrierea crimelor din perioada comunistă, invocând criteriul imposibilității exonerării crimelor împotriva omenirii.

Liderul asociației Victoria şi unul din liderii recunoscuți ai evenimentelor declanşate în Timişoara în 1989, susține un discurs în care – supralicitând comparația între revoluția franceză din 1789 şi revoluția română din decembrie 1989, cu toată confuzia conceptuală pe care o implică termenul de revoluție în cazul celei de-a doua – apreciază consecințele revoluției din Timişoara ca pe „un eşec parțial, în sensul că nu au putut fi înfăptuite toate prevederile programului revoluționar reprezentat de către Proclamația Frontului Democratic Român din data de 21 a XII-a 1989, enunțat însă la nivel principial în chiar ziua declanşării revoluției la Timişoara, adică în data de 20 a XII-a 1989".

Timişorenii atribuie acestor proclamații valoarea de programe revoluționare care au transformat mişcarea de masă din zilele de 16-20 decembrie 1989, în revoluția din Timişoara. În viziunea lor, consecințele acestei revoluții sunt încă în desfăşurare, iar liderii revoluționarilor timişoreni se simt îndreptățiți să încerce să influențeze cursul acestora. Discursul susținut aici şi axat în principal pe semnificații ale evenimentelor, şi mai puțin pe reconstituiri şi nominalizări de persoane, a fost prezentat anterior într-un prim simpozion al Institutului Revoluției Române, proaspăt inaugurat la Bucureşti. Identic ca denumire cu Institutul Revoluției Franceze, demersul acesta de instituționalizare a memoriei revoluției române cultivă astfel o filiație incertă cu evenimentul fondator al modernității europene, într-o retorică specifică gesturilor comemorative, care „schematizează metaforic legătura dintre evenimente şi configurații istorice."

Acestea sunt aspecte evaluative şi prospective ale comemorării. Ele circumscriu, de asemenea memoria instituționalizată a revoluției române, în contrast cu memoria spontană, fluidă, afectivă. Gestul politic comemorativ de decorare a unor revoluționari se înscrie şi el în acest tip de instituționalizare a memoriei revoluției române. Într-o efervescență confuză de simbolism politic, la care fostul preşedinte al țării recurge în ultimele zile ale mandatului său – acordând clemența prezidențială unor persoane reprobabile, revocând apoi, grațierea, sub presiunea societății civile, în acelaşi timp oferind indistinct medalii, atât unor personalități culturale recunoscute, cât şi unor persoane notorii pentru valorile nedemocratice pe care le propagă, provocând astfel returnarea în lanț a acestor decorații –, 115 revoluționari sunt şi ei nominalizați pentru decorații.

În aceste zile aniversare, revoluționarii timişoreni, unii dintre ei tocmai întorşi de la festivitatea de decernare a decorațiilor din capitală, vor celebra în 20 decembrie, victoria revoluției din Timişoara, închinând cupe de şampanie în balconul Operei. Vor pleca apoi, spre ceremoniile oficiale din capitală, marcând astfel drumul riscant pe care şi l-au asumat atunci unii colegi de luptă, pentru a duce în Bucureşti, încă din 19 decembrie 1989, vestea transformărilor radicale care aveau loc în Timişoara. Răspândirea acestei veşti, vitale pentru a scoate Timişoara din izolarea impusă atunci de regimul ceauşist, este rememorată acum şi prin ritualul citadin al împărțirii pâinilor. Coşuri pline cu pâine sunt aduse pe stradă şi oferite trecătorilor. Gest esențial creştin, el evocă în acelaşi timp întâmplări concrete de acum 15 ani, când muncitori din Oltenia îmbrăcați în uniforme de gărzi patriotice, obosiți după tura de noapte, au fost îmbarcați în trenuri speciale şi aduşi pentru a înăbuşi ceea ce propaganda comunistă cataloga drept provocări ale agenturilor străine şi gesturi huliganice. Aceşti oameni manipulați au fost primiți de timişorenii adunați în număr impresionant în Piața Operei, cu pâine şi hrană. Înțelegând ce se întâmplă cu adevărat aici, ei au răspândit mai

departe „adevărul şi flacăra revoluției”.

În timp ce Timişoara se pregăteşte de celebrarea victoriei, un alt grup de participanți la comemorare, format în principal din urmaşi ai eroilor martiri, pornesc noaptea spre Bucureşti într-un pelerinaj discret şi tragic, care urmează traseul cadavrelor furate din spital în noaptea de 19 decembrie 1989.

Traumă şi transfigurare

„Iar la locul unde s-a aruncat cenuşa, dacă reuşim să facem o biserică...”

Despre soarta pe care au avut-o unii din primii martiri ai Timişoarei, împuşcați în 17 decembrie 1989 şi duşi la Spitalul Județean pentru îngrijiri, s-a aflat târziu, în primăvara anului următor. Până atunci, rudele persoanelor dispărute îşi căutau morții prin gropile comune ale cimitirelor, în care fuseseră aruncate în grabă, pe ascuns, o parte din victimele represiunii. Întrucât printre cadavrele deshumate aici, peste 40 de persoane nu puteau fi găsite, oamenii continuau să bată istovitor la uşile instituțiile abilitate ale statalului, între Procuratură, Miliție şi Institutul de Medicină Legală. Disperați şi revoltați, timişorenii au organizat o serie de marşuri de protest în capitală. Lor li s-au alăturat bucureşteni şi oameni din alte oraşe ale țării, în semn de solidaritate în aflarea adevărului despre morții revoluției. De abia în martie 1990 s-a făcut publică ştirea cutremurătoare că trupurile a patruzeci şi două de persoane din Spitalul Județean Timişoara au fost transportate în secret la Bucureşti, într-o dubă frigorifică şi arse la crematoriul Cenuşa.

Pe baza fişelor medicale găsite la morga Spitalului Județean, oamenii au întocmit o listă cu numele celor care ar fi putut să se afle printre cei incinerați la Bucureşti. Faptul că le-au dat în sfârşit de urmă, după căutări chinuitoare, a fost doar un pas în aflarea unui adevăr ocultat prin complicitate. Or, chiar procesul de identificare a celor dispăruți implica o marjă de arbitrariu în care persista insidios incertitudinea.

> „(...) Şi atunci s-a stabilit lista cu cei care au fost duşi la Bucureşti şi arşi. Noi am crezut în acest adevăr dar, poate,... nici în momentul de față eu nu-s ferm convins că soția a fost printre ei, dar cred nouăzeci la sută în acest adevăr.(...) am mers pe această variantă şi... soția e scrisă şi ea printre cei patruzeci şi doi de martiri care au fost împuşcați în şaptesprezece, deci primii... eroi ai Timişorii au fost împuşcați în şaptesprezece şi au fost făcuți să dispară din ordinul lui Elena Ceauşescu pentru ca ulterior, dacă Ceauşescu rămânea la putere, ei să fie declarați c-au fugit peste hotare şi să nu se spună niciodată adevărul”.

Incertitudinea era cu atât mai mare cu cât, în Timişoara, încă sub ecoul traumelor evenimentelor din decembrie 1989, se aflase că alte victime ale represiunii, aproximativ 20 de cadavre ar fi putut fi arse în acele zile în incendiul de la Freidorf provocat la un C.A.P din apropiere.

Or, pentru cei care nu şi-au găsit apropiații uciși în zilele revoluției, asumarea căutării adevărului şi ritualul de a comemora aceste morți tragice, devin modalități de a transcende marja de incertitudine şi de angoasă. Mai mult decât responsabilizarea celor implicați în această crimă infamă, omenii luptă încă să restaureze ritualic demnitatea unei morți „batjocorite”. Nevoia de a le da de urmă, în sensul cel mai propriu, de a găsi rămăşițele lor pământeşti şi fire din cenuşa risipită pentru a le construi în sfârşit, un mormânt, este primordială. De aceea, anii următori au încercat să se organizeze într-un grup de presiune şi să continue marşurile de protest în capitală. Demersului lor de aflare a adevărului li s-au alăturat şi reprezentanți ai asociațiilor de revoluționari recent constituite în țară. În aprilie 1991, în timpul uneia dintre cele mai ample manifestații de acest fel, într-un context politic măcinat de tensiuni, manifestanții timişoreni au fost întâmpinați de generalul Voinea, procurorul militar care instrumenta dosarele revoluției, care le-a dezvăluit locul în care a fost aruncată cenuşa. Timişorenii au mers cu două autobuze în comuna Popeşti-Leordeni, la un canal unde se deversau în apele Dâmboviței resturile menajere ale Bucureştiului.

„(...) ne-am deplasat împreună cu procurorul Dan Voinea, la Popeşti-Leordeni şi ne-a dus la acea gură de canal; era ... iarnă, era zăpadă... dar se vedea clar că zăpada era peste mormane de gunoaie. Acolo, la acea gură de canal, vă daţi seama, noi am făcut o rugăciune, am dus o cruce care era... crucea revoluţiei de la Timişoara, (...) şi acea cruce din lemn am fixat-o acolo, pe canal şi am *sfinţit locul* pentru ca *acolo* ulterior să se facă un *monument.*"

Cenuşa celor arşi în secret la crematoriul din Bucureşti, adunată în tomberoane şi aruncată în canal la marginea oraşului, este veriga finală dintr-un lanţ de acţiuni care ţin de o „criminalitate raţională", organizată politic. Întrucât, de la furtul cadavrelor din spital până la ştergerea oricăror urme ale acestora, au fost implicate persoane şi instituţii ale statului, într-o complicitate care a făcut posibilă această operaţiune secretă. Semnificaţia ei trimite la fenomene notorii de exterminare în masă din istoria recentă a crimelor impardonabile ale totalitarismelor, care au constituit răul secolului XX.

Dar, dincolo de calculul politic reprobabil din spatele acestei acţiuni care trebuie deferită culpabilizării criminale sau morale, practicile de exterminare a cadavrelor constituie un act profanator de neimaginat. Acestor morţi le-a fost anulată calitatea de defunct şi le-a fost refuzat ritualul funerar prin care sunt confirmaţi ca fiinţe umane decedate, cărora li se datorează un ultim gest de respect. Pentru a anula efectul acestui sacrilegiu – „batjocura ce s-a făcut cu cenuşa", urmaşii lor au recurs la încercări repetate de sanctificare a locului şi a rămăşiţelor pământeşti. O întreagă odisee a practicilor simbolice şi a acţiunilor de protest dă seama despre efortul asumat de urmaşii acestora pentru a recupera urmele materiale ale celor decedaţi, integrându-le pe orbita comemorativ religioasă şi, în acelaşi timp, pentru a marca locul infam în care a fost aruncată cenuşa, prin edificarea aici a unui monument. În 1993 un alt marş în capitală, de astă dată un cortegiu funerar, cu preoţi şi oficialităţi timişorene, a venit să preleveze într-o urnă funerară urme de cenuşă, pe care să o depună într-un loc sacru. Cu o grijă remarcabilă oamenii au încercat să recupereze fire de materie din rămăşiţele pământeşti ale celor apropiaţi şi să le consacre prin ceremonial religios.

„(...)Am adunat de acolo, de la gura de canal, praf care se găsea în exterior şi în interiorul canalului, fiindcă apa era undeva adânc (...), o intrat cineva în canal şi o adunat praf de pe margine, de acolo şi am presupus noi că, [aşa]cum s-a aruncat din tomberoane, acea cenuşă **(...)** s-a risipit pe margini; şi chiar dacă în urnă nu este numai cenuşă, dar există şi molecule de cenuşă, în mod sigur, *molecule de cenuşă ale eroilor* există în acea urnă."

Procesiunea a continuat la Timişoara, unde localnicii s-au alăturat la slujba de sfinţire a urnei cu cenuşă, depuse provizoriu la Catedrală, până la ridicarea unui monument. Şi fiindcă ridicarea monumentului pe locul canalului de la Popeşti-Leordeni a fost amânată indefinit, din motive care trădează lipsa voinţei politice de memorie la Bucureşti, traseul urnei cu cenuşă a continuat. Într-una din ediţiile comemorării revoluţiei, la vernisarea şi sfinţirea monumentului „Deschidere", o parte din cenuşă a fost depusă aici; o altă urnă a fost depusă la Biserica Martirilor, cu ocazia unei alte comemorări. Periplul acesta continuu al urnelor este semn că morţii incineraţi la Cenuşa nu şi-au găsit încă locul. Gest recurent comemorativ, el transmite nelinişti încă vii, semnificaţii încă incerte şi neacceptarea ca un episod atât de tragic să fie abandonat uitării premature şi complice.

Miza eforturilor pe care şi le-au asumat urmaşii celor incineraţi în secret la Bucureşti, este transformarea acestor locuri ale amintirii dureroase, în locuri ale memoriei. Ei încearcă să provoace astfel, voinţa de memorie. Or, aceasta este în mod esenţial influenţată politic. În timpul preşedinţiei lui Emil Constantinescu – liderul opoziţiei susţinut de timişoreni şi pentru că în campania electorală din 1996 a folosit drept capital simbolic aflarea adevărului revoluţiei – la Popeşti-Leordeni a fost ridicat în cele din urmă, un monument în memoria acestor martiri. Monumentul comemorativ, plasat la stradă, a fost sfinţit în 1999, fără ca familiile îndoliate să fie anunţate şi să poată participa. Pentru aceste familii însă, important este exact locul unde a fost aruncată cenuşa apropiaţilor lor.

„La Popeşti-Leordeni există acea gură de canal pe care noi o considerăm că e un loc *sfânt*, fiindcă acolo au fost aruncate sufletele primilor martiri ai revoluției.”

Între timp, zona respectivă a intrat în proprietate privată, fiind îngrădită, iar accesul interzis. De atunci, timişorenii îşi doresc să înalțe aici o biserică sau o mănăstire ecumenică. Acesta este proiectul pentru care luptă acum, la 15 ani de la evenimente.

Anul acesta, grupului de pelerini timişoreni ajunşi în 20 decembrie în Bucureşti – revoluționari, femei îndoliate şi adolescenți peste 15 ani – li se alătură câțiva reprezentanți ai Asociației 21 Decembrie, din capitală. Pelerinajul începe cu gesturile de reverență în fața eroilor din Bucureşti, urmând în avanpremieră traseul comemorativ ce va fi săvârşit oficial în 21 şi 22 decembrie. Depunem coroane şi aprindem lumânări la crucea de piatră din Piața Universității şi la troița de la Cimitirul Eroilor. Ajunşi la crematoriu, locul unor fapte macabre care provoacă trăiri dureroase, oamenilor care au pierdut pe cineva apropiat le este greu să îi treacă pragul: „nu mai pot intra,... m-am săturat”. Dar miza acestui pelerinaj este şi transmiterea memoriei generaționale. Reprezentanții administrației, care inițial interzic filmarea în incintă, renunță stânjeniți la această interdicție după ce află că vizitatorii sunt copii, soți, frați ai acelor aproximativ 42 de persoane incinerate pe ascuns în zilele revoluției. Numele fiecăreia este înscris pe o plăcuță comemorativă de marmură, în camera principală a crematoriului. Pentru colegii şi prietenii ce-i însoțesc pe adolescenții ai căror părinți uciși au fost aduşi aici, câțiva dintre adulții prezenți încearcă să ofere informații, disparate, despre ceea ce s-a întâmplat atunci:

În secret, în noaptea de 19 spre 20 decembrie 1989, în camera cuptoarelor s-a lucrat continuu; muncitorii, se pare sub amenințarea securității, au ars deodată câte două trei cadavre, „ca să meargă mai repede”; i-au tranşat ca pe nişte... bucăți de carne” şi i-au băgat în cuptoare. Iar „cenuşa a fost pusă la grămadă (...) în nişte tomberoane de gunoi care (...) în data de 20, au fost duse la Popeşti-Leordeni () şi aruncate într-o gură de canal pentru ca ()...să nu fie nici o urmă.” Se spune că „muncitorii care au participat la arderea cadavrelor au decedat pe rând, unul câte unul. Anul trecut a apărut în ziare (...) că ultimul care era pe patul de moarte, a vrut să se destăinuie”; „Fiecare muncitor care a lucrat aicea.....a murit aşa, într-un chip foarte misterios...”.

Profanarea cadavrelor, desconsiderarea trupurilor neînsuflețite ale unor persoane şi reducerea lor la categoria de carne, nu poate rămâne nepedepsită. Oamenii prezenți aici țin să reamintească aceste lucruri. Or, altfel, nerecunoaşterea umanității semenului decedat s-ar sustrage oricărei inteligibilități. Atmosfera este apăsătoare. Adolescenții privesc şi tac adânc; unul dintre ei filmează continuu, fetele plâng înăbuşit. Un băiat şi-a pierdut astfel mama, un altul, tatăl. În autobuz, în drum spre canal, unul dintre ei îşi ascunde la răstimpuri capul în mâini, un altul priveşte în gol pe fereastră. În comuna Popeşti-Leordeni, coborâm pe o stradă desfundată, în dreptul unui monument funerar simplu de marmură albă, ridicat în apropierea unui teren viran. Stâlpul din fața gardului ce împrejmuieşte locul canalului este încă acoperit de afişe cu surâsuri electorale. Un localnic ne deschide o poartă de sârmă şi înaintăm cu toții printre ierburi uscate spre o gură de canal ordinară, acoperită cu o lespede de beton. Câțiva bărbați trag lespedea care se deschide cu un scrâşnet sec. Aprindem cu greu lumânările, pentru că e vânt şi le rezemăm de piatră. Un preot şi un dascăl din comună țin o slujbă scurtă de pomenire. Ne închinăm şi spunem cu toții „Dumnezeu să îi ierte şi să-i odihnească”. La monumentul ridicat în stradă, femeile împart cozonaci, vin şi colivă câtorva localnici săraci care aşteptau acolo, în timp ce un bărbat stropeşte cu vin placa orizontală de marmură pe care este scris numele celor morți, care nu au mormânt. La final, facem acolo o fotografie de grup.

Comemorare la care am luat parte, restrânsă, fără vizibilitate publică, împlineşte o datorie creştină de pomenire a morților. Şi de asemenea, o datorie civică, de memorie. Este un exercițiu dificil împotriva abuzului de uitare, întrucât numele persoanelor ucise, locurile şi faptele infame petrecute aici sunt marginalizate, dacă nu cumva expulzate din narațiunea dominantă despre revoluția română şi din comemorările ei oficiale. Miza acestui exercițiu pe care şi l-au asumat în principal familiile îndoliate, este să redea morților identitatea de persoane defuncte, prin înscrierea numelor lor în piatră, şi să restabilească relațiile lor cu cei vii, cu alții semnificativi şi cu generațiile

viitoare. Mai mult decât un monument, biserica pe care vor să o ridice aici – ecumenică, pentru a cuprinde toate confesiunile religioase ale celor dispăruți - va fi spațiul sacru în care întâmplările tenebroase petrecute atunci, ar putea fi transfigurate. Şirul lung de practici simbolice şi acțiuni de protest pe care acest grup şi le-a asumat de-a lungul a 15 ani, ar putea metamorfoza acest loc al anamnezei dureroase, într-un loc al memoriei. Ceea ce mai rămâne de adăugat în această alchimie, este voința politică de memorie.

Concluzii

Dacă ar fi să caracterizăm succint trăsăturile definitorii ale comemorării a 15 ani de la revoluția română din Timişoara, ar fi de remarcat, în primul rând, finalitatea dublă a acestei comemorări. Pe de o parte, ea reprezintă o modalitate de gestionare a unor evenimente traumatice în memoria colectivă, având funcția de travaliu al doliului. Pe de altă parte, ea este celebrare, aniversare a unui proiect revoluționar început în 1989 şi care rămâne de îndeplinit. La 15 ani de la evenimente, recenta schimbare de putere este percepută ca o continuare a acestui proiect. Din această dualitate derivă celelalte trăsături. Astfel, ca gestionare în prezent a trecutului recent, monumentele şi practicile comemorative perpetuează mai degrabă, aşa cum am văzut, interogațiile, căutările şi încearcă să influențeze voința politică de memorie. În acelaşi timp, ca aniversare, comemorarea implică coexistența a două tipuri de reprezentări ale revoluției. Timişoara celebrează în aceste zile atât un proiect revoluționar propriu, care a prins contur în 20 decembrie 1989 şi care a impus un ritm distinct de dezvoltare locală, cât şi filiația cu evenimentele din capitală, care, în cea de-a doua versiune, au împlinit ceea ce Timişoara a inițiat în 16-20 decembrie 1989.

Ca demers teoretic, studiul nostru asupra comemorărilor a prilejuit investigarea practicilor sociale locale prin care se constituie locurile memoriei din Timişoara şi prin care se organizează memoria colectivă a revoluției române. Am deconstruit astfel, conceptul vag şi mereu problematic de memorie colectivă, în aspecte particulare, eterogene şi am încercat să surprindem articulațiile dintre ele. De asemenea, descriind gesturile comemorative, am relevat modul în care spațiile amintirii sunt învestite cu voință de memorie, iar monumentele edificate sunt învestite cu sens şi convertite astfel, în locuri ale memoriei. Prin descrierea densă a ritualului comemorativ, am încercat să acoperim un hiatus teoretic din literatura de specialitate despre monumente şi locuri ale memoriei, care credem noi, nu dă seama tocmai despre modalitățile concrete prin care se produce reactivarea şi transmiterea semnificațiilor sociale. Am surprins prin acest studiu, aspecte ale unei memorii colective a revoluției române în facere, în procesualitatea ei, în dialectica sa cu uitarea.

REFLEXII

Cea de-a 10-a Conferinţă a Asociaţiei Europene pentru Informare şi Biblioteci Medicale (EAHIL)

Ioana Robu[1]
Director
Biblioteca UMF, Cluj

Sally Wood-Lamont[2]
Bibliotecar Consultant
Biblioteca UMF, Cluj

Cea de-a 10-a Conferinţă a Asociaţiei Europene pentru Informare şi Biblioteci Medicale (EAHIL) a avut loc la Cluj, între 11-16 septembrie 2006, la **Collegium Academicum al Universităţii „Babeş-Bolyai".** Este unul din cele mai importante evenimente ştiinţifice din Europa în domeniul ştiinţei informării medicale. Ea se desfăşoară din 2 în 2 ani, cu participarea a peste 300 de bibliotecari medicali, specialişti în informatică medicală, medici şi alţi specialişti în ştiinţa informării din toate ţările europene, precum şi din Statele Unite, Canada şi Australia. Pentru prima dată de la fondarea EAHIL, acum 20 de ani, conferinţa bi-anuală s-a ţinut într-o ţară est-europeană.

Conferinţa s-a bucurat de prezenţa a 330 de participanţi din peste 36 de ţări (doar 35 din România) şi a fost unul din cele mai ample evenimente internaţionale de acest gen desfăşurate vreodată în Cluj-Napoca şi în România. In plus au fost 21 firme din 15 ţări care **au organizat** o mare expoziţie de cărţi, soft şi reviste adresate bibliotecilor de medicină.

Programul ştiinţific

Au existat 6 sesiuni plenare, 51 de prezentări orale, 34 de prezentări de postere şi 6 sesiuni de instruire. Ideea unor sesiuni de instruire a fost propusă de Eva Alopaeus (Suedia) şi Patricia Flor (Norvegia) ocazie pentru participanţi de a discuta în profunzime anumite subiecte, într-un mediu interactiv. Scopul celor 6 sesiuni de instruire a fost acela de a oferi o privire de ansamblu participanţilor cu diferite niveluri de experienţă, privind subiectul în cauză. Prin urmare sesiunea de instruire a luat forma unui curs de educaţie continuă, a unei prelegeri sau a unei combinaţii între aceste forme de prezentare şi a avut un caracter mai degrabă practic decât teoretic. Formatorii au fost toţi specialişti binecunoscuţi în EAHIL, cu o excelentă competenţă în subiectele alese. În plus, s-au ţinut 9 cursuri de educaţie continuă de către lectori internaţionali, la care au asistat 140 de participanţi, între 11-12 septembrie, la Catedra de Informatică a Universităţii de Medicină şi Farmacie. În prima seară, s-a introdus un eveniment în premieră pentru conferinţele EAHIL: seara noilor veniţi, unde toţi noii membri EAHIL au fost încurajaţi să participe, să-şi facă prieteni şi să întâlnească alte persoane, ideea dovedindu-se un mare succes.

Programul social

Programul social, care a intenţionat să prezinte cultura şi tradiţia românească, a constat dintr-o seară de operă cu o selecţie de arii cunoscute, cu participarea minunatei soprane Stefania Barz, şi a inclus un bufet de bun-venit în frumoasa clădire a Teatrului Naţional din centrul Clujului. După-masă, s-au organizat trei vizite, *Turul Clujului, Vizitarea Muzeului Satului* şi *Vizitarea Salinei din Turda*. La Muzeul Satului, participanţii au fost întâmpinaţi de doi călăreţi îmbrăcaţi în costum naţional şi un grup de copii a oferit un excelent program de cântece şi dansuri tradiţionale româneşti. În Salina din Turda, patru studenţi de la Academia de Muzică din Cluj au susţinut un minunat concert de o jumătate de oră. Excursiile de o zi au oferit incursiuni interesante în istoria şi cultura Transilvaniei: Alba Iulia şi Mănăstirea de la Râmeţi, castelul de la Hunedoara şi lacul Cinciş, Biertan şi Sighişoara. Aceste excursii s-au bucurat de participarea a 240 de persoane. Evenimentul final a fost Dineul de Gală de la Hotelul Belvedere, situat în vârful unuia din dealurile care înconjoară Clujul, cu o vedere panoramică a oraşului, oaspeţii bucurându-se din nou de o excelentă selecţie de dansuri şi melodii româneşti interpretate la vioară, care au ridicat întreaga asistenţă în picioare.

[1] E-mail: irobu@umfcluj.ro
[2] E-mail: swood@umfcluj.ro

Preşedintele EAHIL, Arne Jakobsson, Directorul Bibliotecii Universitare de Ştiinţe Medicale din Oslo a afirmat cu privire la conferinţă: *Pentru a descrie succesul celei de-a 10-a Conferinţe EAHIL de la Cluj, ar fi nevoie de mai multe superlative decât există chiar şi în limba engleză. O să mă limitez la Remarcabil! Superb! Sper că Sally, Ioana, Benoît şi întregul Comitet Local care au ajutat la organizarea conferinţei au primit toate superlativele pe care le-au meritat cu siguranţă, de la participanţii la conferinţă. Organizatorii au reuşit de asemenea să ne deschidă inimile spre Cluj şi România. Calitatea întregului program ştiinţific a fost excelentă. Această ameliorare a calităţii de la o conferinţă la alta este extrem de promiţătoare pentru viitor. Conferinţa de la Cluj a introdus noi idei de succes. Recepţia în onoarea noilor-veniţi a fost un imens succes, la fel ca şi sesiunile de instruire în cadrul cărora am putut pătrunde în profunzimea unei teme. Sper ca acestea să continue şi în viitor. Programul social a fost remarcabil. Operă, dineu de gală şi excursii! Organizatorii nu au lăsat nici o piatră neîntoarsă. Ei au adus chiar şi un cvartet de corzi în mină. Acustica a fost fantastică. În numele consiliului EAHIL şi al tuturor membrilor EAHIL, doresc să mulţumesc tuturor celor care au ajutat la organizarea celei de-a 10-a Conferinţe EAHIL la Cluj.*

Un alt fel de discurs – Adrian Marino

Felix Ostrovschi[1]
B.C.U.– Cluj

A găsi un titlu potrivit pentru un anumit material mi s-a părut întotdeauna parcă mai greu decât însăşi redactarea materialului în sine. Întotdeauna acesta trebuie să fie...aşa cum ştim cu toţi că trebuie să fie, fără a ne mai adânci în speculaţii deontologice. Una din lucrările apărute în 2001 ce conţine dialoguri între Adrian Marino şi Sorin Antohi purtând titlul de „Al treilea discurs. Cultură, ideologie şi politică în România" îşi justifica astfel titlul: „Pentru a reduce totul la esenţial, formula urmăreşte depăşirea relaţiei de adversitate prin găsirea unei soluţii de colaborare şi de sinteză între cele două orientări ideologice fundamentale ale culturii române: autohtonism şi europenism." Definiţie şi titlu, cred eu, sugestive pentru toată lumea. Materialul de faţă a primit titlul *Un alt fel de discurs – Adrian Marino* pentru că, în interiorul lui, vom căuta şi noi o formulă nouă, renunţând atât la tentaţia omagierii, cât mai ales la cea a criticii partinice şi rău intenţionate. Formula nu ştim dacă este corectă şi va duce la reacţia scontată. Mai importantă este, poate, prezenţa şi prezentarea aditivilor aduşi în acest experiment – personalitatea lui Adrian Marino, spaţiul care îi poartă numele în cadrul bibliotecii noastre şi nu în ultimul rând, Fondul „Adrian Marino".

Adrian Marino s-a născut la Iaşi, la 5 septembrie 1921. În intervalul anilor 1941-1943 urmează studiile ca student al Facultăţii de Litere din Iaşi, continuate în intervalul 1943-1945 la Bucureşti. Anul 1939 marchează şi debutul său publicistic în *Jurnalul literar*. În 1947 îşi susţine doctoratul în litere cu teza *Viaţa lui Alexandru Macedonski*. După numai doi ani, în 1949, este arestat pentru participarea la „Cercul ilegal de studii al tineretului universitar ţărănist". După opt ani de detenţie politică este deportat în Bărăgan, având în intervalul 1957-1963 domiciliul forţat în satul Lăteşti. După aceşti ani grei de deportare se stabileşte la Cluj. Debutează editorial în 1966 cu volumul *Viaţa lui Macedonski*, volum care a şi fost distins cu premiul Academiei Române. Va desfăşura o activitate laborioasă de critic şi istoric literar, colaborând la numeroase reviste româneşti şi străine, publicând în acelaşi timp o serie de cărţi, atât în ţară cât şi în străinătate. Dintre lucrări putem aminti: *Opera lui Alexandru Macedonski* (1967), *Introducere în critica literară* (1968), *Modern, modernism, modernitate* (1968), *Dicţionar de idei literare* vol. I (1973), *Carnete europene* (1976), *Prezenţe româneşti şi realităţi europene* (1978), *Hermeneutica ideii de literatură* (1987), *Evadări în lumea liberă* (1993), *Politică şi cultură. Pentru o nouă cultură română* (1996), *Cenzura în România. Schiţă istorică introductivă* (2000), *Al treilea discurs. Cultură, ideologie şi politică în România* (2001).

Sigur că o caracterizare a personalităţii lui Adrian Marino, atât în viaţa particulară, cât şi în cea ştiinţifică, este o întreprindere dacă nu imposibilă, cel puţin foarte dificil, pentru noi, de făcut. De aceea, am apelat la un subterfugiu, decupând din textele domniei sale fragmente în care el însuşi se caracterizează.

„*Nu sunt trac, deşi familia mea are prin ascendenţa sa paternă o origine sud-dunăreană şi este, cred, macedoneană. O ipoteză, în orice caz, destul de plauzibilă."*

„[...] *Eu care eram format într-un alt tip de societate, eu, care am intrat la 27 de ani în puşcărie, eram deja format – în bine şi în rău. Aveam o altă noţiune despre societate, o altă concepţie despre relaţiile sociale, o altă `idee` despre scriitor. În al doilea rând, neregăsindu-mă în societatea de tip comunist, nu aveam nici un impuls de a face carieră. Trebuie să mai spun că la început a fost extrem de greu. Extrem, extrem de greu. Economic. Dar, treptat, fiind mai productiv, am putut să rezist. La început eram atât de sărac, încât vezi rafturile acestea ? – soţia mea, Lidia Bote, a trebuit să împrumute trei mii de lei de la un văr ca să-mi facă nişte rafturi.* [...] *În acelaşi*

[1] E-mail: ostrovschifelix@yahoo.com

timp, asta m-a ferit de compromisuri grave. Nu am putut fi strâns cu uşa, nu am texte de regretat. Nu o să mă găseşti pe mine în sumarele volume omagiale, unde, dacă vei arunca o privire – şi cred că ai făcut-o – vei afla foarte multă lume „bine”. Încă o dată, nu îi acuz. Trebuiau să-şi salveze poziţiile, catedrele, mă rog, ierarhiile şi palmaresurile oficiale”, ne mai aminteşte Adrian Marino în aceiaşi lucrare.

„Nu pozez nici în patriarh al literaturii române, nu mă cred nici un „far” luminos al literaturii române. Nu pretind să mi se facă nici numere omagiale, nu pretind nimic. Pretind însă altceva: pretind să se recunoască statutul scriitorului liber şi independent în România, fiindcă eu aparţin unei culturi de tip alternativ, liberal, independent, care crede în iniţiativa particulară, crede în păturile mijlocii, în independenţa economică.

„Sunt, dacă vrei, un mic burghez, plat, total lipsit de sentimentul tragic al vieţii, nu am trăiri spiritualiste [...] *Sunt, după cum vezi, un personaj cu totul şi cu totul „mediocru”, „mediu”. Deci am toate şansele să devin pentru unii simpatic, pentru alţii obiect de insultătoare ironie şi, pentru cei mai mulţi, de profundă antipatie”*, găsim în aceiaşi lucrare.

„Fără a concepe viaţa literară în mod idilic sau sentimental-fratern, a dori un mediu colegial, corect, în cadrul unui cod minimal de comportare onestă nu mi se pare o exagerare. Regret faptul că experienţa mea personală nu mi-a confirmat aceste aşteptări pe care continuu să le consider minime şi legitime. Nu pot să cred într-o `viaţă literară` unde nota dominantă este invidia, carierismul, intriga, `lucrătura`, lipsa de colegialitate, impolitețea gravă. Oricine simte nevoia unei ambianţe elevate, a unei anume solidarităţi şi comunicări reale, a unui sprijin moral în momente dificile, pe care eu, neşansă reală, n-am avut-o. Două aspecte irită în permanenţă şi în mod deosebit, de altfel nu numai pe mine. În aşa-zisa `viaţă literară` nu se munceşte foarte mult şi uneori nu se munceşte chiar deloc.

Prea multă boemă, prea multă pierdere de vreme şi viaţă descusută. Şi se vorbeşte în aceste medii mult prea mult, cu preocupări materiale şi de vedetism oral, de aplauze la scenă deschisă, mult prea insistente. Scrisul – probabil o prejudecată – presupune disciplină, concentrare, tenacitate, o anume formă de asceză şi izolare creatoare. Plăcerea de a vorbi şi plăcerea de a scrie, două `plăceri` contradictorii, semnalate încă de Maiorescu. Deliberarea constructivă, serioasă este una, formalismul verbal şi gol, alta. Entuziasmul, elanul, dăruirea şi abnegaţia, nu blazarea, cinismul şi egoismul individualist definesc adevăratul spirit de litere. În unele cercuri, a discuta despre teorii, programe şi mesaje literare devine, din nefericire, o preocupare stridentă, dacă nu de-a dreptul ridicolă. În schimb, intrigi, cancanuri, combinaţii, preocupări materiale, câte vrei. În opoziţie directă cu aceste fenomene negative, cred cu tărie în superioritatea muncii organizate şi concentrate, tenace, îndârjite, inevitabil obscure pe perioade lungi de elaborare, dar de mare randament final.

În schimb, acest refugiu în studiu şi muncă te smulge din atmosfera infectată a unei anume `vieţi literare`, unde nu recoltezi decât decepţii, amărăciuni şi umilinţe, redându-te adevăratei tale vocaţii şi fiinţe spirituale. Încetezi – într-adevăr – să mai fii băiat de viaţă, simpatic, băiat de treabă pentru X şi Y, dar devii om de carte, de studiu şi, mai ales, om onest pur si simplu. Şi – curios! – cu cât te sustragi mai mult `vieţii literare`, cu atât câştigi alte relaţii, alte simpatii şi alte adeziuni, în alte sfere, la alte niveluri, care-ţi deschid noi orizonturi şi-ţi oferă alte compensaţii şi satisfacţii. Dar cine crede că acest stil de viaţă spirituală este comod se înşeală grav. El este făcut adesea din învoieli şi nelinişti cumplite, din crispări şi seisme interioare teribile, din amărăciuni, refulări şi înfrângeri de moarte, din dureri într-adevăr mute, din sentimentul unor nedreptăţi atroce şi nerecunoaşteri îngrozitoare, care te umilesc la sânge şi te aduc în pragul furiei, disperării şi revoltei. Până la explozia catastrofală nu mai este decât un pas. Această viaţă este dramatică, nu o dată tragică şi, uneori, eu am cunoscut-o...

Nu-mi revendic, dacă pot să mă exprim astfel, decât o anume pseudo-`poezie futuristă`. Fiindcă totdeauna aştept ceva, aştept ceva nou, sunt un om modern *care proiectează totul în viitor,*

nu în trecut. Starea mea specifică de spirit este aşteptarea dinamică, anticiparea, antrenat de o viteză potențială tot mai mare, mai accelerată de realizare. Sunt deci un permanent obsedat al „plecării" viitoare, fiindcă întreaga mea viață spirituală este proiectată şi orientată spre viitor. De aceea m-am şi despărțit atât de uşor şi pentru totdeauna de trecutul meu (sub toate formele sale). El a fost – obiectiv – adesea neplăcut, plin de nedreptăți şi suferințe, dar pe care – subiectiv vorbind – le-am uitat definitiv şi irevocabil. Să le rememorez? Ar însemna să sufăr de două ori. Eu privesc mereu numai înainte şi aştept totul, inclusiv în ceea ce mă priveşte, numai de la viitor, de la marele viitor.

Patriotism mai înseamnă, între multe altele – definiția mea, repet, este departe de a fi completă – , a construi cât mai solid şi fundamental posibil, cât mai durabil şi monumental. Patriotismul presupune a rezista şi învinge tentația retoricii goale, superficialității, improvizației, aproximației, fuşerelei sinistre, pe care o detest şi o combat pe cât pot, în mica mea sferă de activitate. Că o astfel de atitudine incomodă devine ici şi colo „antipatică", uneori chiar „odioasă", faptul este inevitabil. Trebuie să plătim acest preț în luptă cu facilitatea, cu salvarea aparențelor, impostura şi bluful intelectual, cu uşurătatea, care ar constitui o normă inevitabilă de conduită „la Porțile Orientului". A construi riguros, aparent „inactual", dar permanent prin rezultate, un studiu, o carte, o revistă, o bibliotecă, presupune multe privațiuni şi umilințe, o mortificare aproape continuă.

Într-o scrisoare primită de la Dan Chiachir, expediată în 14 noiembrie 1987, acesta îi spune: „Să gândesc liber şi sincer – chiar greşit uneori; inevitabil – a fost îndemnul lui Nae pe care am dorit să-l realizez. [...] Avem nevoie de opinia dumneavoastră: ştiu şi ştiți că nu există la ora actuală o opinie critică de instanță mai înaltă. [...] Am văzut că sunteți realist şi dezinteresat. Nu în sensul – sau sub aspectul – omului care nu are nimic de pierdut – ipostază amar-balcanică, ci în sensul atitudinii intelectuale."

Se stinge din viață în martie 2005, pentru ca în decembrie 2005, să apară post-mortem lucrarea *Libertate şi cenzură în România. Începuturi*.

În continuare, să încercăm descrierea noului spațiu creat în cadrul Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga" în vederea consultării Fondului „Adrian Marino". Situată la etajul al doilea al clădirii amintitei biblioteci, sala care de altfel poartă numele donatorului fondului dispune de un număr de 32 de locuri. După operațiuni de renovare totală şi dotarea cu mobilier nou şi modern, spațiul de lectură a fost dat în folosință din luna octombrie a anului 2005. Accesul studenților, dată fiind importanța fondului, este permis doar în vederea consultării, sub supraveghere, a fondului de publicații „Adrian Marino". Ne referim, bineînțeles, la fondul de carte. Şi dacă tot am amintit de fondul de carte, trebuie precizat că până la ora actuală acesta cuprinde cca. 1700 de volume gata prelucrate şi aşezate în raft, urmând ca pe parcursul prelucrării, şi celelalte câteva mii de volume să li se alăture. Volumele de carte, primite prin donație, au intrat în depozitele bibliotecii încă din anii `90. Însă, masiv – din punct de vedere cantitativ – acestea au intrat în ultimii doi ani. Aici – şi oriunde se va ivi prilejul – este şi locul de a sublinia şi aprecia contribuția Florinei Iliş, de altfel şi coordonatoarea acestui centru de documentare, care a efectuat personal selectarea volumelor şi, în mare parte, chiar şi transportul acestora. De altfel, mulțumirile noastre i se cuvin şi doamnei Lidia Bote (soția lui Adrian Marino), care deşi la o vârstă înaintată, ne-a ajutat la transportul manual a valizelor (tot de dânsa puse la dispoziție) cu volumele de cărți donate, ne-a protejat de eventualele atacuri ale câinilor din curte şi ne-a bine dispus cu glumele domniei sale şi tonus-ul său de viață. Oricâtă modestie ne-ar încărca, nu trebuie să ne împiedice a ne exprima aprecierea şi mulțumirea.

Şi pentru că tot suntem la o încercare de descriere a spațiului interior al sălii, trebuie să remarcăm că, pe pereți, se regăsesc etape importante din viața lui Adrian Marino, imortalizate în fotografii, înrămate şi aşezate cronologic (copilăria, revenirea din detenție, deportarea, atelierul de lucru etc.). Am creat chiar două mini-expoziții. Într-una din vitrine sunt aşezate diferite premii primite de-a lungul vieții ca apreciere a activității ştiințifice de către d-l Adrian Marino. În cea de-a doua vitrină am aşezat o parte din colecția de timbre, pusă la dispoziția noastră de către Lidia Bote,

încercând să le aranjăm tematic.

Am spus undeva mai sus că accesul în această sală este studenților în mod oarecum condiționat. Și asta din două motive, care ușor le putem comasa într-unul singur. Pe de o parte, s-a dorit crearea unui spațiu destinat doctoranzilor și tinerilor cercetători (tineri nu mă refer neapărat și ca vârstă), sălile destinate lor până acum fiind deja foarte aglomerate. Pe de altă parte, noua sală amenajată se dorește a fi nu atât o sală de lectură, cât mai ales un centru de documentare și cercetare științifică. Și am să vă explic de ce.

Pe lângă importanța de netăgăduit a volumelor de carte, Fondul „Adrian Marino" conține și alte surse de documentare, ce oricând pot constitui bazele unei cercetări științifice riguroase. Haideți să dezvăluim doar câteva din aceste surse. Precizez încă o dată, cele care le prezentăm sunt doar câteva, de-ajuns cred totuși pentru a stârni curiozități și dorințe intelectuale. Astfel, regăsim în acest fond dosare (câteva sute), prelucrate deja, cu un conținut variat, plecând de la corespondență internă sau internațională și ajungând până la elemente din arhiva personală a d-lui Adrian Marino. Undeva, în finalul materialului, am să vă și exemplific câteva din aceste dosare. De asemenea, în acest fond, sunt incluse și lucrări manuscrise a d-lui Adrian Marino, corectate și adnotate, manuscrise care pot oferii căi pentru alte cercetări științifice. Deși le-am lăsat la urmă, aceasta nu înseamnă că sunt mai puțin importante: e vorba de cutii care conțin fișele de lectură – cu citate, note și trimiteri bibliografice – care oricând rămân izvoare de informații pentru orice cercetare care s-ar dori riguroasă.

„În perioada când eram în Comitetul Internațional pentru Literatură Comparată am întreținut o destul de vastă corespondență cu scriitori străini, pe care am depus-o integral la Biblioteca Centrală Universitară din Cluj. Este un fond documentar unic în țară, cu tot felul de corespondenți legali și ilegali. Dosarele sunt atât de numeroase, încât se pot extrage din ele multe texte interesante. De pildă, corespondența mea cu Ioan Petru Culianu, care are două etape. Una, să zicem așa, din perioada bună a lui Mircea Eliade și o etapă mult mai delicată, din perioada când în străinătate începuse să se contureze o campanie anti-Eliade. În legătură cu trecutul său cu orientări legionare, totalitare."

De altfel, însăși existența lor în forma donată este un exemplu de muncă științifică profundă și mai mult decât serioasă. Aceste fișe strânse de-a lungul unei vieți de cercetare fac dovada perenității metodei compilării – ca metodă așa-zis științifică – atât de mult utilizată astăzi. Prin punerea la dispoziție și folosirea acestui fond în viitoarele cercetări sperăm să scăpăm de ceea ce Adrian Marino numea *„tentația retoricii goale, superficialității, improvizației, aproximației, fușerelei sinistre"*. Dispunând de atâtea surse originale de informații, reunite în fondul „Adrian Marino", acest spațiu se dorește a fi înainte de toate un centru de documentare și cercetare științifică.

Promiteam mai sus prezentarea, pe larg, cu titlul de exemplu, a conținutului unor dosare. Luând oarecum, la întâmplare într-unul din dosarele cu tema „corespondență internă" regăsim:

1) Scrisoare primită din partea lui Lucian Boia, datată 10 iunie 1999: „Cât despre experiența prin care ați trecut, ea nu poate decât să pună în evidență strălucirea unei cariere și a unei opere care au reușit să se impună în ciuda adversităților".
2) Scrisoare primită de la Dorel Vișan, la 17 mai 1999: „Ca o atitudine în fața lipsei de atitudine, propun un Marș Simbol de Protest... marșul nostru se dorește a fi o acțiune culturală demnă, sensibilă".
3) Felicitare cu ocazia Sărbătorilor de Paști, trimisă de președinția României și semnată de Emil Constantinescu, în 1999
4) Scrisoare din partea lui Paul Cornea, București, 23 martie 1999, care cuprinde și invitația de a participa la un colocviu: „Vei fi întâmpinat cu vie simpatie și respect de toți participanții. Cred că nu e nimeni în micul nostru cerc care să nu nutrească pentru d-ta cea mai aleasă prețuire pentru tot ce ai făcut pentru cultura română și pentru ceea ce reprezinți".

5) Scrisoare din partea Ruxandrei Cesăreanu, expediată la 16 ianuarie 1999: „Primiți vă rog, mulțumirile mele pentru tot ajutorul teoretic acordat şi pentru răbdarea cu care m-ați sfătuit să iau taurul de coarne în ceea ce priveşte tema mea". În P.S. găsim semnătura Ruxandra Cesăreanu, „poreclită parcă de D-voastră şi contesa de Báthory".
6) Scrisoare din partea Smarandei Vultur, în 1999: „Ne bucurăm de fiecare dată când sunteți vizibil în viața publică, pentru că asta ne mai dă puțină încredere şi puțin curaj în aceste vremuri derutante."

Toate aceste scrisori cuprinse în acest dosar sunt mărturii ale unor ani trecuți, surse de reconstituire a vremurilor tulburi pentru activitatea literară, dovezi ale colaborării şi diversiunilor din spațiul cultural românesc. Ca şi un alt exemplu, putem aminti cele câteva dosare referitoare la ceea ce Adrian Marino numea „Cazul Noica". Acestea conțin articole din presă, alte materiale şi corespondență. Referitor la conținutul lor citim că în *Carnet literar*, din septembrie 1992 suntem anunțați, printr-un articol semnat de Adrian Marino: „În colecțiile manuscrise ale B.C.U. au intrat de curând 112 dosare de manuscrise şi materiale documentare. Fondul „Adrian Marino", (corespondență internă) cuprinde întreaga corespondență primită de la Constantin Noica". Tot aici mai găsim şi scrisori, care de altfel au şi fost publicate de domnul Adrian Marino în diferite reviste literare, cum ar fi *Carnetul literar*:

- scrisoare primită din partea lui Constantin Noica, pe 10 decembrie 1976, expediată din Bucureşti: „Vă mulțumesc călduros pentru cartea trimisă atât de repede. O voi citi cu interesul pe care mi l-a trezit întotdeauna un cărturar cu pregătirea şi deschiderea dumneavoastră. Vă socotesc în clipa de față unul din primii cinci, să zicem, cărturari ai țării". [...]

- scrisoare expediată de la Păltiniş, de C. Noica, datată 25 ianuarie 1977:

[...] „Spre ce mergeți? [întrebare cinică pe care o găsim şi la Marin Preda în finalul romanului „Moromeții"].Mă interesează destinul dumneavoastră cărturăresc. Al meu se rezolvă într-o <<metafizică>>, sub chinurile căruia stau şi scriu, în retragerea mea".

- scrisoare expediată de la Păltiniş în 9 aprilie 1987, în care acesta răspunde invitației adresate de Adrian Marino la lansarea de la Sibiu a cărții *Hermeneutica ideii de literatură*: „Particip deci cu toată bucuria la ceremonie şi vă cer numai scuze că nu aş lua cuvântul la lansare. [...] Având – în chip straniu – timidități în fața unui public restrâns. Cu cel mare stau mai bine. În schimb, între prieteni, voi ştii ce să spun despre interesul pe care îl port activității D-voastră".

Cu puțin interes ştiințific, iată cum, cu ajutorul acestor materiale, putem reconstitui o parte din mucegaiul comunist înghițit de scriitorii acelei perioade, cenzura şi uzura, tocirea psihicului elitelor, claustrofobia spațiului literar. Bineînțeles, că fiecare cercetător, luat în parte, va ştii ce anume să extragă pentru a-şi nuanța studiul. Un ultim exemplu, spre a încheia acest maraton menit să stârnească studiul, l-ar constitui acele dosare ce conțin activitatea politică a d-lui Adrian Marino în cadrul Frontului Antitotalitar sau în cadrul PNȚCD.

Revenind la Frontul Antitotalitar, mi-am dat seama că lumea nu avea preocupările acestea. Am fost chiar şi furați, devalizați; aparatura, calculatoarele cu care eram dotați au fost pur şi simplu sustrase de un anumit individ. Am numai amintiri penibile despre Forumul Democratic Totalitar. Totuşi el a reprezentat ceva: un embrion, repet, o primă formă de coagulare a opoziției în România. Acest lucru se va putea urmări şi în cele şapte mari dosare pe care le-am predat Bibliotecii Centrale Universitare din Cluj. În dosare sunt tot felul de manifeste, liste de foruri democratice din țară, adeziuni, scrisori, amenințări, înjurături, chitanțe, tot ce vrei, doar că nu sunt foarte bine clasate. Dosarele fac parte dintr-un fond documentar pe care l-am înființat la B.C.U., Fondul documentar „Adrian Marino". Deja, la ora actuală, are cam patru sute de dosare. Este un fond – cred – unic în țară, de documentare ideologică, politică, culturală şi literară, corespondențe de scriitori etc. Aceste dosare conțin:

1) Articole din presă:

- octombrie 1991, articol din „Dreptatea", care anunță numirea lui A. Marino în comitetul de conducere al PNTCD;

- articol din 3 septembrie 1992, în care A. Marino declină oferta de a candida la alegerile

din 27 septembrie 1992;

2) Există dosare care conţin şi activitatea politică personală a lui A. Marino:

- articole de ziar care reflectă participarea lui A. Marino la manifestaţiile din P-ţa Libertăţii, din august 1990;
- într-un art. apărut în ziarul local „Adevărul în libertate", din 18 decembrie 1990 găsim atacuri lansate la adresa Alianţei Civice şi Frontului Antitotalitar: „ Alianţa Civică şi Frontul Antitotalitar nu pot prin mijloacele nedemocratice pe care le utilizează, să dea garanţii poporului român cu privire la respectarea principiilor democratice şi a ordinei de drept". [...] „Actualele acte de destabilizare a ţării întârzie adoptarea Legii fondului funciar şi a Constituţiei, constituind un pericol potenţial pentru integritatea teritorială a României". Iată, reminiscenţe de limbaj şi comportament reflectate în decupajele din presa vremii.

3) alte materiale, cum ar fi:

- prima convenţie naţională a Alianţei Civice;
- ecusoane şi invitaţii de participare la diverse manifestări cu caracter social-politic;
- schiţa – program a Departamentului de Cultură şi Artă din cadrul PNŢ, a cărui coordonator era Adrian Marino, publicată de altfel şi în ziarul *Dreptatea*, la 6 noiembrie 1990;
- manifestul PNŢ-CD adresat muncitorilor;
- proiect de constituţie redactat de PNŢ, în martie 1991;
- diferite documente care reflectă luptele intestine şi divergenţele din interiorul PNŢ;
- afişe electorale;
- liste electorale, fie cu anumiţi candidaţi propuşi, fie cu cei ce candidau efectiv;

Se poate astfel reface, cu ajutorul acestor materiale, starea de angoasă, cataracta care afectase mulţimea, vag termen – e drept, a românilor, imediat după evenimentele din decembrie 1989.

Orice material, orice prezentare îşi are plusurile şi, bineînţeles riscurile iminente. Ni le asumăm atât pe primele, cât mai ales pe cele din urmă. Însă, această prezentare nu s-a dorit a fi de o eclipsantă profunzime ştiinţifică. Ceea ce ne-am propus, şi timpul o va demonstra dacă am şi reuşit, a fost să prezentăm valoarea unui mare om al culturii româneşti, care a creat şi donat un valoros fond cercetării româneşti. Sperăm că am stârnit interesul pentru cercetări, de valoare şi profunde, atât de rare azi în spaţiul românesc. Şi cred, că cel mai potrivit ar fi să încheiem tot cu un fragment din reflecţiile domnului Adrian Marino.

„Dar nu uita că eu am un handicap imens, sunt un permanent marginal social. Nu am ocupat niciodată nici o poziţie redacţională, universitară, academică. Deci totul se transmite pe cale publicistică, în măsura în care aceste cărţi ajung la anumiţi cititori. Nu am însă nici veleităţi, nici posibilităţi de a fi „şef de şcoală". În `89, Paul Cornea, prietenul meu, pe atunci ministru adjunct al învăţământului, mi-a făcut o numire de profesor consultant la Universitatea din Cluj. Facultatea de Litere a trimis-o la Senat, la Rectorat, unde s-a „pierdut". Ei, ce sentimente mai pot avea eu pentru un oraş, pentru o facultate ce se comportă astfel? Din acest motiv, am întrerupt toate relaţiile cu Universitatea. [...] Sunt tratat cu mult dispreţ. Am de altfel şi sentimentul că aparţin unei „alte" culturi. Cu ajutorul soţiei mele, am trecut peste foarte multe şocuri. Nu e oraşul meu, Clujul. Aici am al doilea „domiciliu forţat"! Din fericire, există o oază de civilitate şi intelectualitate – B.C.U. Cluj. [...] Trebuie să spun că am făcut un testament bibliotecii din Cluj, ca imediat după deces, să vină să ridice toată biblioteca. Nu vreau să fie vândută la anticari de nepoţi, rude şi aşa mai departe. Mulţumind pentru flatantele aprecieri, sperăm să putem menţine această „oază de civilitate şi intelectualitate".

Într-un articol apărut în revista Tribuna, în decembrie 1992, Adrian Marino spunea: Sunt mai convins ca niciodată că spiritul critic, asemenea Iluminismului secolului XVIII – este chemat să reziste oricând şi oriunde, împotriva tuturor miturilor, tuturor fanatismelor, tuturor fetişizărilor,

tuturor cenzurilor posibile. Oricare ar fi ele. [...] Suntem pentru libertatea de cercetare, contra oricăror interdicţii, de orice natură. Irevocabil şi cu orice risc. Orice şi oricine cade sub critică. Suntem pentru libertatea de spirit, de analiză, de cercetare. Să n-o pierdem încă o dată".

Radio, presă, carte – Iancu Tiberiu – şi după

Liana Iancu[1]
BCU "Lucian Blaga"

„Vestea am primit-o prin telefon: a murit prietenul tău, Tibi"...Şi atunci am ieşit să mă mişc pe malul Rinului, convins că va începe să plouă...Şi m-am întâlnit cu domnul Iancu, precum altădată pe malurile Someşului. M-a privit cu ochii săi îngălbeniţi de tutun, dar uimitor de vii, şi mi-a spus cu vocea sa blândă, lasă, Radule, sunt pe lumea asta necazuri şi mai mari! Apoi s-a topit cu un gest vag, parcă cerându-şi scuze pentru deranj. Am rămas consternat. Şi-a bătut joc de mine?... Dar domnul Iancu nu şi-a bătut joc de nimeni niciodată. Nici nu s-a plâns ori lamentat, precum o facem cu toţii deseori. Şi-atunci am înţeles. Din nou, el s-a referit la necazurile mele, din nou m-a bătut pe umăr pentru a-mi da o ultimă încurajare... Domnul Iancu a fost toată viaţa lui o uşă deschisă... Mulţi au profitat de pe urma sa. Chiar şi doar câştigând un simplu sfat...Mi-am spus că de acum încolo, ori de câte ori voi mai auzi un post de radio, voi citi un ziar, îmi voi aminti de domnu' Iancu. Cel puţin o vreme... Dar Domnul Iancu începe să alunece în legendă. Cineva trebuie să aibă grijă de asta." Radu Ţuculescu, Basel, mai 1999.

„La doar 60 de ani, un mare jurnalist şi un caracter de exemplară verticalitate a fost chemat...în lumea umbrelor. Şi-a închinat viaţa Radioului, marea lui dragoste. A vegheat drumul jurnalistic al multor generaţii, nu rareori trădat de cei cărora le ocrotise drumul, sacrificându-şi propriile proiecte" – Constantin Mustaţă.[2]

Destinul unor oameni se cere consemnat: o datorie dificilă pe care mi-o asum în pas cu strădania de a păstra o privire lucidă, obiectivă asupra evenimentelor, uneori dând cuvântul altor voci mai informate sau cu evocări mai plastice.

Iancu Tiberiu Vasile s-a născut la 12 oct.1938 la Satu Mare. Un accident stupid din timpul copilăriei îi curmă vederea la un ochi. Trecut prin avatarurile unei maturizări precoce, câştigându-şi existenţa de student la Facultatea de Matematică a Universităţii clujene (1955-1958) prin colaborări la publicaţiile *Făclia, Steaua, Sportul, Urzica* şi la Studioul de Radio Cluj, cu articole despre viaţa studenţească, schiţe umoristice, foiletoane satirice, reportaje, cronici sportive, făcând radioreportaje, a împărţit spaţiul de dormit pentru o perioadă cu o familie de gunoieri care lucra pe timp de noapte.

Din corectura ziarului *Făclia* unde a lucrat ca angajat temporar (1959-1961) a fost cooptat în calitate de corector-şef de către redacţia *Tribuna* (1963-1966). În acest răstimp a publicat recenzii şi însemnări şi a debutat cu proză. După ce a activat câteva luni (1968) ca secretar de redacţie al cotidianului *Unirea*, a fost angajat în acelaşi an ca redactor în secţia agrară la Studioul de Radioteleviziune Cluj.

Studioul de Radio Cluj, pe care l-a cunoscut aproape de la înfiinţare: travaliu de redactor, secretar de redacţie (1969-1981), emisiuni, transmisiuni directe, scenarii de teatru radiofonic – bariere ideologice, adevăruri trunchiate, cenzură – a făcut atât cât s-a putut, cât au făcut şi ceilalţi. Studioul Cluj, structurat atunci ca un radio de factură culturală, cu 3-7 ore de emisie, asigura pluralitatea ardeleană, un soi de rebut de normalitate, fiind şi arenă de fotbal, scenă de muzică populară, operă, filarmonică şi teatru, canale pe care circula şi valoarea (vezi Fonoteca de aur cu sute de înregistrări muzicale din arealul etno-folcloric transilvan, înregistrări cu statut de fond documentar: Lucian Blaga, Ion Agârbiceanu, Emil Isac, Iuliu Haţieganu). Era perioada când toată lumea asculta Radio Cluj.

În tot acest timp, preocuparea pentru matematică rămâne vie, precum şi acea rigoare, exigenţă faţă de sine care l-au determinat să îşi ardă un volum nepublicat de proză. În 1975 urmează un curs intensiv de informatică în urma căruia obţine calificarea de ajutor programator calculatoare electronice, curs urmat în vederea abordării lucrării de diplomă la Facultatea de Ziaristică (1976). Nedezminţindu-şi înclinaţiile, în cadrul Laboratorului de Informatică din Cluj, unde a activat

[1] E-mail: iancu@bcucluj.ro
[2] Constantin Mustaţă , *A plecat Tibi Iancu*, În: *Amintiri pentru Mileniul III*, Cluj, Editura Leda, 2000, p.6

voluntar, a fost redactorul coordonator al publicației *Display* (1975-1981) al cărui almanah, *Display informatic* – primul almanah de informatică românesc – a apărut în mai multe volume cu prilejul simpozioanelor naționale de informatică şi conducere.

Neclintit de geroasa iarnă 1985, care avea să răstoarne destine atunci când nimic nu mai părea a mai fi de răsturnat: „Studiourile teritoriale (radio) cu aproape 600 de oameni fuseseră sacrificate la o toană a cabinetului 2, chimista diavolului fiind impresionată – negativ – şi iritată de numărul mare al lucrătorilor din Radiodifuziunea Română. Reducerea a fost cerută imperativ şi grosolan, fără nici un licăr de idee asupra consecințelor, mărind diametrul gulagului spiritual."[1] Unii angajați au ajuns funcționari la serviciul personal, administratori de cinematografe, inspectori cu protecția muncii sau la „cimitirul elefanților", cum erau denumite bibliotecile şi muzeele. Destinul a decis pentru Iancu Tiberiu: Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga", serviciul Achiziții, bibliotecar la depozitul legal de carte: ani de muncă de rutină pentru care nu avea reperele profesiunii, la care continua să se adauge mii de pagini parcurse ca lector corector pentru toți cei care îl solicitau în acest sens.

22 decembrie 1989: fuga cuplului Ceauşescu – momentul limită decisiv pentru repunerea în circuitul național al postului clujean de radio. Printre primii sosiți s-a numărat şi Iancu Tiberiu. Aproape anonimă, vechea echipă reîncepe emisia la ora 18. „În 22 decembrie noi nu ştiam ce se va întâmpla şi în mod sigur nu ştiam dacă vom scăpa cu viață."[2] „Echipa era aproape completă. Dintre câți am fost înainte de desființare, majoritatea au venit şi au rămas din prima zi...alții nu au mai vrut să revină. Dintre aceştia din urmă, l-am regretat mult pe Tiberiu Iancu, fost secretar de redacție, profesionist de clasă...peste câteva luni, când într-un birou al Studioului l-am întrebat de ce nu rămâne, a zis: „Pentru că nu mai vreau să mai fac politică."[3] Constantin Colhon (*Primăveri herziene*). Conjunctura, vremurile, vârsta au fost hotărâtoare pentru stabilirea lui la Biblioteca Centrală Universitară până la pensionare.

Iancu Tiberiu nu s-a afirmat prin râvna de a-şi realiza norma de prelucrare a publicațiilor legale. Biblioteca i-a găzduit visul născut din uriaşa şansă de a-i trece prin mână tot ce se publică în țară în materie de carte şi grupuri (prospecte, cataloage, reclame, afişe, anunțuri, etc.); informație triată şi repliată ulterior pe veacul abia încheiat din istoria intelectuală a Clujului. Aşa a prins contur ideea dicționarului *Clujeni ai secolului 20*,[4] idee spectaculoasă şi greu de atins (inexistența băncilor de date), alimentată şi de efervescența spirituală gen „totul e posibil, totul e permis", de după evenimentele din 1989. Aceeaşi efervescență care l-a determinat să contribuie cu articole şi la tehnoredactarea unor publicații locale precum *Piramida*, *Gazeta de Cluj-Napoca*, *Magazinul pompierilor*.

Precum el însuşi relata în 1994, într-o cerere de sponsorizare adresată lui Alin Teodorescu, preşedintele Fundației Soros (pentru o Societate Deschisă): „Am alcătuit un dicționar enciclopedic de personalități clujene ale secolului XX; la început singur dar, dându-mi seama că o asemenea întreprindere mi-ar absorbi câțiva ani de lucru, am recurs la colaboratori – oameni de calitate, recunoscuți în profesiune – care mi s-au alăturat voluntar, deci fără a aştepta vreo recompensă din partea cuiva, preluând fiecare sarcina de a „mătura" câte unul sau mai multe domenii... Dicționarul cuprinde în momentul de față, peste 1500 de nume, cu date despre viața şi activitatea fiecăruia, prezentate mai mult sau mai puțin succint, ajungând la o pagină şi jumătate de manuscris dactilo în cazul eminențelor. Domeniile cuprinse sunt cam toate... Criteriul fundamental în alcătuirea dicționarului a fost valoarea contribuției aduse la prestigiul ştiințific, cultural, universitar ş.a. al Clujului, dincolo de orice prejudecăți (politice, etnice, religioase)... menționând date strict obiective, verificabile. controlabile, ferindu-ne de ierarhizări şi comentarii subiective – cât a fost omeneşte posibil, desigur."

---

[1] Cornel Udrea, *Hiatus '85*, în: *Primăveri hertziene*: Radio Cluj 45, Cluj, Editura Napoca Star, 1999, p.51
[2] Ne-a fost teamă. Emisiunea *Cei care au fost, cei care au rămas*, 22 dec. 1996, în: *Primăveri hertziene*, p.56
[3] Constantin Colhon, *Clipa cea repede*, În: *Primăveri hertziene*, p.53
[4] Cluj-Napoca, Casa Cărții de Ştiință, 2000.

Dintre colaboratorii ce numărau bibliotecari cu studii superioare, cadre didactice universitare, cercetători, redactori, publicişti, studenți, trei au fost cei care, în opinia mea, cu o inexplicabilă îndărătnicie, o putere de muncă ieşită din comun şi un instinct al valorii, au făcut posibilă materializarea lucrării până în faza de dischete pe masa editurii Casa Cărții de Ştiință. Ei sunt: **Teodor Mihăilescu** (1909-1998) – publicist, bibliolog, fost director al Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga" şi al Bibliotecii Centrale al Institutului Politehnic, minte enciclopedică uimitor de tânără, perfect mulată demersului: a baleiat ştiințele tehnice şi parte din ştiințele exacte şi a supervizat ansamblul împreună cu Iancu Tiberiu; **Zoe Buz**, doctor in biologie, bibliotecar şef la acea vreme la biblioteca Facultății de Biologie: a coordonat transferul informației din faza de fişe manuscrise în memoria calculatorului, ținând permanent legătura cu coordonatorul lucrării; a mediat preluarea dicționarului de către Casa Cărții de Ştiință după decesul coordonatorului; **Stelian Mândruț,** cercetător, doctor în istorie: m-a sprijinit moral şi însoțit în peregrinările pe la edituri după dispariția soțului. Nu se poate trece cu vederea nici munca anevoioasă de tehnoredactare computerizată (cu atât mai mult cu cât unele fişe erau scrise de mână) efectuată de către colegele **Gabriela Morărescu** (atunci bibliotecar şef – Facultatea de Biologie) şi **Nicoleta Irimuş**.

Drept urmare a acestor deosebite eforturi, lucrarea „era gata", fiind predată, în 1995, editurii Dacia şi sperând într-o sponsorizare din partea Fundației Soros (pentru o Societate Deschisă). Volumul ar fi urmat să cuprindă (selecții existente în manuscris) ilustrații cu edificii vizând diferite etape din istoria Clujului, ilustrații opere de artă ale pictorilor şi sculptorilor clujeni de secol XX, precum şi o Anexă cu instituții, societăți, asociații clujene din acelaşi secol.

Manuscrisul a aşteptat 3 ani la editura Dacia. A existat o promisiune de publicare şi din partea Editurii Studia, dar tot nematerializată. Din aceeaşi cerere de sponsorizare amintită anterior, citez: „Am contactat autoritățile locale şi am primit asigurarea întregului lor sprijin. În principiu. Atât de în principiu şi atât de sigur, încât d-nul primar Funar a şi a >>comandat<< lucrarea altui colectiv, condus de d-nul Bobină, şeful său de cabinet... Concurența, chiar dacă neloială, nu ne sperie nici nu ne deranjează. Suntem de părere că una-două sau mai multe asemenea lucrări ar putea fi, prin complementaritate, utile, întregind împreună o imagine a Clujului secolului XX apropiată de cea efectiv reală. Şi nu ne temem, în plus, pentru că bănuim că dicționarul >>lor<< va fi oricum tributar viziunii lor politice." Teama de cenzură, teamă mai mult sau mai puțin justificată... dar reală. Ulterior, precum o ştim, lucrarea a apărut şi prin sprijinul financiar al Consiliului Local şi al Primăriei Municipiului Cluj-Napoca, fără a interveni pe criterii etnice în conținutul ei. Aceleaşi temeri l-au făcut să refuze colaborarea cu Biblioteca Județeană „Octavian Goga", colaborare care s-a dovedit a fi benefică, odată dicționarul ajuns la Casa Cărții de Ştiință.

Descumpănit, retrage manuscrisul (1998) de la editura Dacia, dar nu abandonează proiectul, continuând să lucreze la noi descrieri pe fişe aproape ilizibile (slăbindu-i mult vederea).

A fost şi redactorul volumului *Primăveri hertziene* prilejuit de sărbătorirea a 45 de ani de ființare a Radioului Cluj şi a contribuit cu articole în vol. I din *Reviste româneşti de cultură din Transilvania interbelică*.[1]

În urma decesului (30 aprilie 1999), au rămas 2 dischete cu conținutul dicționarului, un „volum" imprimat (438 p.) cu adnotări pe dosul unor pagini şi un maldăr imens de fişe, manuscrise şi dactilografiate, care, unele, nu erau identice cu cele de pe dischete sau erau complet noi (nume noi). Multe fişe erau nesemnate sau semnate doar cu inițiale, aşa cum apăreau şi în dicționar. Nu cunoşteam decât pe câțiva dintre colaboratori: pe cei mai asidui. Am hotărât să duc munca până la capăt, atât cât depindea de mine. Am început prin a îndosaria maldărul de fişe în ordine alfabetică pentru a putea fi comparate cu conținutul dischetelor şi am alcătuit astfel mai multe dosare. Între timp am descoperit „documentul salvator" cu Colectivul de redacție în care figurau colaboratorii cu locul lor de muncă, domeniile abordate şi inițialele cu care semnau descrierile, uneori chiar şi numere de telefon!

Cam la doua luni am fost contactată de Primărie şi apoi de către Biblioteca Județeană „Octavian Goga": o mare răspundere simțeam că îmi apasă umerii. Aceleaşi temeri care l-au

[1] Cluj, Presa Universitara Clujeana, 1999

cuprins pe fostul meu soț m-au încolțit şi pe mine. Aşa că am spus nu, încercând să pornesc „o inițiativă pe cont propriu", contra cronometru, dar începând totuşi să realizez că manuscrisul era în stare „brută". După tentativa eşuată cu editura „Paralela 45", în septembrie 1999 manuscrisul se afla la Casa Cărții de Ştiință cu prima promisiune de a fi „luat în seamă", „cântărit", „evaluat". Irina Petraş s-a pronunțat în favoarea publicării. Aveam de contactat vechea echipă, de a-i explica situația, de a o „convinge" să reia munca la dicționar cu un nou coordonator şi reguli stricte de revizuire a descrierilor. Din lista cu Colectivul de redacție, doi dintre colaboratori, şi cei mai importanți (mai mult de jumătate din material era alcătuit de ei) erau dispăruți (Teodor Mihăilescu, Tiberiu Iancu), unii erau în incapacitate de muncă sau părăsiseră urbea, alții nu colaboraseră, dar doreau să o facă şi, în fine, aproximativ 10 persoane s-au prezentat la prima „întâlnire de lucru" cu Irina Petraş – noul coordonator al dicționarului – şi cu Mircea Trifu – Directorul editurii.

Ulterior am reuşit să cooptez noi colaboratori care să revizuiască descrierile lui Mihăilescu, urmând ca de cele ale lui Iancu Tiberiu să se ocupe Irina Petraş. Cum au decurs lucrurile în continuare, se poate citi in Argumentul dicționarului iar peste un an de zile, lucrarea se afla în vitrina Librăriei Universității.

În tot acest timp, m-am simțit îngrozitor de umilită când: am fost lăsată să aştept o oră şi jumătate în picioare, înghiontită de cei ce foloseau spațiul de trecere, înainte de a mi se respinge cererea de sponsorizare (Mikotronic). M-am simțit nedreptățită, tristă şi foarte singură atunci când, neîncheind un contract în prealabil, mi s-a refuzat în final unica cerință formulată încă de la prima „întâlnire de lucru", în prezența tuturor, aceea de a fi considerați coordonatori de drept ai lucrării ambele persoane (Iancu Tiberiu - Irina Petraş), cu o reflectare scriptică neechivocă a acestei situații. M-am simțit tristă să constat că atunci când, în faza finală a lucrării, au existat două descrieri aproape identice (provenite probabil din consultarea aceleiaşi surse), a fost preferată cea a noului venit. M-am simțit ruşinată să constat că, fără acord personal, am fost inclusă pe nemerit printre personalitățile urbei, laolaltă cu ceilalți colaboratori „fără operă'. M-am simțit din nou tristă să zăresc pe superba copertă a dicționarului, nume mutilate de personalități clujene.

Cu toate acestea, ieşind pe poarta editurii, cu exemplarele sub braț, m-am simțit cumplit de uşurată: aveam de umblat prin ploaia mocănească de noiembrie, atât şi nimic mai mult.

(noiembrie 2004)

Váczy Leona (1913-1995)
Biblioteca, spaţiu intelectual al omului
sau,
„Trecut pentru viitor”

„Iubesc această muncă, şi dacă ar trebui să încep viaţa din nou, aş fi tot bibliotecar, adică bibliograf la Biblioteca Universitară din Cluj.”
(Váczy Leona)

Kinga Tamás[1]
B.C.U. – Cluj

În secolul al XX-lea biblioteca reprezenta de fapt principalul loc de studiu, de cercetare pentru toţi cei care erau însetaţi de ştiinţă, de cunoaştere. Azi, în secolul al XXI-lea, biblioteca nu mai este neapărat principalul loc de studiu, deoarece şi acasă sau la birou – datorită tehnicii electronice moderne (Internet, cărţi electronice, baze de date on-line etc.) – putem regăsi informaţia dorită. Nu sunt însă de acord cu opinia că biblioteca modernă, unde accentul este pus pe tehnica modernă şi nu pe carte, ar putea prelua cu totul locul bibliotecii tradiţionale. Poate mai suntem câţiva aşa numiţi „nostalgici”, cărora ne face plăcere să ţinem în mână o carte, să răsfoim o revistă. Noi, cei care „simţim" în continuare pe deplin profesia de bibliotecar, venim zi de zi, în acest minunat spaţiu intelectual, Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca…

Iar când ne amintim – pentru istoria instituţiei noastre – de foştii colegi, (din vremuri trecute), de contribuţia lor ca bibliotecari specialişti, trebuie să reconştientizăm importanţa şi responsabilitatea pe care o avem faţă de carte, faţa de cultură şi nu în ultimul rând faţa de biblioteca, a cărei „specialişti” suntem.

Am găsit mărturia Leonei Váczy – fostă angajată a instituţiei noastre – şi pe care am aşezat-o la începutul acestei lucrări, răsfoind printre manuscrisele ei. Căutând să găsesc mai multe amănunte despre viaţa şi activitatea ei, am cunoscut-o şi pe fiica cea mare, pe Katalin Bartók. În fiica ei am identificat-o pe Leona Váczy. Simplitatea, amabilitatea şi prietenia cu care m-a primit în casa ei, şi mi-a pus la dispoziţie manuscrisele mamei sale, mi-au confirmat mărturiile colegilor care au cunoscut-o pe Leona Váczy, o colegă de care toţi îşi amintesc cu drag. În memoria colegei noastre, voi trece în revistă activitatea sa intelectuală, atât în cadrul instituţiei noastre, cât şi pe cea din afara ei.

Un prim aspect pe care l-aş evidenţia este faptul că Leona Váczy a lucrat timp de 29 de ani (1941-1970) la Biblioteca Universitară din Cluj-Napoca, singurul loc de muncă pe care şi-l putea imagina, datorită pasiunii pentru carte şi pentru cultură. Puţini colegi au fost şi sunt, aceia care şi-au ales biblioteca ca singur loc de muncă în toată cariera lor, mai ales datorită faptului că biblioteca a fost şi este o instituţie bugetară de stat, iar salariile nu se comparau cu cele de la alte instituţii. Doamna Váczy a fost deci un caz atipic, care – conform mărturiilor – până la vârsta de 80 de ani zilnic venea la bibliotecă, şi tot zilnic lucra şi acasă, la maşina de scris. Doar un om cu o mare pasiune pentru carte şi pentru cultură putea face acest „sacrificiu intelectual”.

Înainte de a se angaja la bibliotecă, Leona Váczy a obţinut în anul 1940 titlul de *doctor în drept*. Cu acest titlu – de doctor –, ea continua tradiţia colegilor doctori în diferite ştiinţe, începută încă din primii ani ai înfiinţării bibliotecii până spre anii '60-'70 când, datorită influenţei şi apartenenţei la Partidul Comunist Român, scade numărul titlului academic de doctor, dar care va reapare apoi ca un fel de „modă intelectuală” la sfârşitul secolului XX.

Despre funcţia şi pasiunea ei mărturiseşte în manuscrise: „*înainte de toate aş dori să lămuresc ceva. Titlul de bibliograf este o funcţie în bibliotecă. Cu această denumire am fost şeful Biroului de Clasificare şi, din propria pasiune, am desfăşurat munca de bibliograf.”* Cu această

[1] E-mail: tamask@bcucluj.ro

mărturie am reuşit să descifrez că Leona Váczy a fost **şeful Biroului de Clasificare, încadrată ca bibliograf principal.** Ea a continuat şirul marilor bibliografi ai bibliotecii noastre (adică: **trecutul nostru pentru viitor**), pe care i-a considerat nu numai înaintaşii sau contemporanii ei, ci chiar „idoli": Szabó Károly, Valentiny Antal, Entz Géza, Ion Muşlea, Monoki István, Dumitru Petruțiu, Réthy Andor, Victor Cheresteşiu, Teofil Bugnariu, Ioan Domşa, Dénes Gábor ş.a.

Înainte de a prezenta în ordine cronologică toată activitatea intelectuală (volume, studii şi articole, traduceri, recenzii etc.) aş sublinia câteva lucruri care i-au marcat toată viața.

Ca rezultat al unor eforturi îndelungate, în anul 1964 apare *Repertoriul alfabetic al clasificării zecimale: Medicină, Biologie.* Lucrarea va fi utilizată la nivel național (deci, iarăşi **trecutul nostru pentru viitor**) de oamenii de specialitate. Iar instrumentele de lucru, fişele le-a transmis drept „moştenire" unei alte persoane remarcabile din biblioteca noastră, Mária Újvári.

În cea mai mare parte a timpului liber Leona Váczy s-a dedicat însă **bibliografiilor.** Drept mărturie a acestei pasiuni stau atât lucrările publicate cum ar fi *Contribuții la bibliografia bibliografiilor personale, aflată la Biblioteca Centrală Universitară din Cluj* etc. (vezi lista publicațiilor de mai jos) cât şi zecile de pagini de bibliografii (ex. la cerere) care au rămas nepublicate.

Răsfoind în continuare manuscrisele şi însemnările doamnei Váczy, am găsit şi câteva întrebări adresate ei în legătură cu activitatea de bibliograf: „*munca de bibliograf pare uşoară, dar în realitate necesită multă atenție şi perseverență, este o muncă amănunțită şi obositoare*." Întrebată fiind de modelul ei, a răspuns: „*Modelul? Recunosc, Szabó Károly. Îl iubesc ca om. Îl respect ca bibliotecar şi ca om de ştiință…".* Szabó Károly a fost primul director al Bibliotecii Universitare din Cluj, autorul operei în trei volume *Régi Magyar Könyvtár (Biblioteca Veche Maghiară),* iar doamna Váczy a „ştiut" probabil cel mai mult despre viața şi activitatea lui, intenționând să-i dedice o carte.

Printre manuscrisele ei am găsit adunată toată corespondența lui Szabó Károly, dar şi zeci de pagini despre el care – cum am spus – urmau a fi publicate. Fiica doamnei Váczy îşi aminteşte că mama ei povestea acasă atât de mult despre Szabó Károly încât „*cu toții credeam în casă, că este un om care mai trăieşte*." Pasiunea doamnei Váczy pentru bibliografii cât şi pentru marele bibliograf, Szabó Károly, i-au marcat toată activitatea intelectuală de la începuturi până la colaborarea ei la *României magyar irodalmi lexikon (Lexiconul Literaturii Maghiare din România)*, una din lucrările de referință cele mai importante din spațiul transilvănean, la care şi-a adus contribuția ca bibliograf de specialitate, în ultimii săi ani de viață.

Cei peste 50 de ani (anii 40- 90) de activitate intelectuală se reflectă în:

- lucrări de specialitate (bibliografii istorice, personale; indicele C.Z.U. folosit la nivel național)
- lucrări din domeniul culturii (literatură, etnologie)
- recenzii
- traduceri
- participări la simpozioane

Bio-bibliografie Leona Váczy:

1. *Tájékoztató munka a tudományos könyvtárban,* în „Előre", 1954
2. *Népköztársaságunk egyik kiváló botanikusa. Nyárádi Erasmus Gyula,* în „Előre", 25 martie 1954
3. *A Kolozsvári Egyetemi Könyvtár,* în „Előre", 8 aprilie 1955
4. *A Kolozsvári Egyetemi Könyvtár támogatja a vizsgák eredményét,* în „Előre" 15 mai 1955
5. *Importanța microfilmelor în biblioteci,* în „Călăuza Bibliotecarului", 1955, nr.12, p.35-36
6. *Ismét benépesült az egyetemi Könyvtár,* în „Igazság", 17 nov. 1955
7. *Din activitatea bibliotecilor sindicale,* în „Călăuza Bibliotecarului", 1955, nr.1, p.44-45
8. *Cărți pentru orbi, în biblioteca noastră,* în „ Călăuza Bibliotecarului", 1956, nr. 7, p.25-26
9. *Új dokumentációs segédeszköz a Kolozsvári Egyetemi Könyvtárban,* în „Előre", 6 nov. 1956

10. *A Kolozsvári Egyetemi Könyvtárban levö „Régi Magyar Könyvtár",* în „Könyvtárosok tájékoztatoja", 1957, nr.2, p.23-25
11. *Cântec despre Lupu Vodă,* în „Călăuza Bibliotecarului", 1958, nr.5
12. *Jó könyvtáros, jó pedagógus,* în "Könyvtárosok tájékoztatója ", 1958, nr.3, p.25-27
13. *Szabó Károly könyvtárosi munkássága,* în „Könyvtárosok Tájékoztatja", 1958, nr.3, p. 39-42
14. Turnowski, Sándor; Vita, Zsigmond, *Könyv a nagyenyedi Bethlen Könyvtárról,* recenzie în „Előre", 11 iun. 1958
15. *Elkészült Kolozsvár és Kolozsmegye helyismereti bibliográfiája,* în „Előre", 7 ian. 1958
16. *Operele necomplete,* în „Călăuza Bibliotecarului", 1959, nr.3, p.43-45
17. *Bibliotecarul şi legătoria de cărţi,* în „Călăuza Bibliotecarului", 1960, nr.5, p.41-42
18. *A földrajzi jelzettek katalógusának szerkesztése,* în „Könyvtárosok Tájékoztatója", 1962, nr.3, p.94-95
19. *A boritólapok megőrzése a Kolozsvári Egyetemi Könyvtárban,* în „Könyvtárosok tájékoztatója", 1963, nr.3, p.94-95
20. *Repertoriul alfabetic al clasificării zecimale: Medicină, Biologie*, Bucureşti, 1964
21. *Preţuirea muncii ştiinţifice. Catalogul colectiv al revistelor ştiinţifice străine intrate la bibliotecile din Cluj. 1945-1958,* în „Călăuza Bibliotecarului", 1965, nr.10, p.444-445
22. *40 éves a „Korunk",* în „Könyvtári Szemle", 1966, nr.2, p.85-86
23. *Az „Erdélyi Múzeum" repertóriuma,* în „Korunk", 1966, nr.4, p.1354-1356
24. *Könytári katalógusok,* în „Könyvtári Szemle", 1966, nr.4, p.170-172
25. Domokos, Sámuel, *A román irodalom magyar bibliográfiája*. Recenzie „Könyvtári Szemle", 1966, nr.2, p. 138-148
26. *Egyetemes tizedes osztályozás,* în „Könyvtári Szemle", 1967, nr.2, p.75-78
27. *Clasificarea zecimală a bibliografiilor la Biblioteca Centrală Universitară, în* „Probleme de bibliologie", vol.II, Cluj, 1967
28. Dima-Drăgan, Corneliu, *Egy román humanista könyvtára. Constantin Cantacuzino.* Recenzie în „Könyvtári Szemle", 1968, nr.3, p.139-140
29. Fochi, Adrian, *Egy új román néprajzi bibliográfiáról,* Recenzie în „Korunk", 1968, p.643-644
30. *Contribuţii la bibliografia bibliografiilor personale aflată la Biblioteca Centrală Universitară din Cluj*, Cluj, 1969
31. *Bibliografia istorică a României, vol. I, 1944-1969*, Recenzie în „Anuarul Institutului Istoric şi Arheologie", Cluj, 1971, nr.3, p.317-319
32. *Organizarea bibliotecilor din antichitate,* în „Biblioteca şi învăţământul", vol.II, 1971, p.909-918
33. *A bibliográfiák bibliográfiája a kolozsvári Egyetemi Könyvtárban,* în „Könyvtári Szemle", 1971, nr.2, p.61-63
34. *A legifjabb olvasó nevében,* în „Igazság", 12 ian. 1972
35. *Könyvet mindenkinek,* în „A Hét", 10 mart. 1972
36. *Réthy Andor 1904-1972. Könyvészeti munkáinak jegyzéke,* în „Könyvtári Szemle", 1973, nr.3, p.124-126
37. *Az „Erdélyi Helikon" költészeti anyagának repertoriuma,* în colaborare cu Kelemen Ilona, Réthy Andor, în *Az „Erdélyi Helikon költői",* Bucureşti, 1973
38. *Kalotaszeg helyismereti könyvészete,* în „Korunk", 1973, nr.3, p.1752-1765
39. *A „Korunk Évkönyv" tanulmányaiban szereplő fontosabb sajtótermékek bibliográfiája,* în „Korunk Évkönyv", 1974, p.313-332
40. *Un mare bibliofil şi bibliograf maghiar: Szabó Károly,* în „Târgovişte, cetate a culturii româneşt. Lucrările Sesiunii ştiinţifice din 21-23 dec. 1973", Bucureşti, 1974, p.445-454
41. *Organizarea bibliotecilor din antichitate,* în „Biblioteca şi învăţământul", 1974, p.909-919

42. *Observaţii asupra listei de autori a lui Plinius Secundus. Contribuţii la istoria bibliografiilor antice,* în „Biblioteca Universităţii din Bucureşti. 75 de ani de activitate", volum jubiliar, Bucureşti, 1975, p. 72-75
43. Rhédey, Ádám*, Însemnările călătoriei mele,* transcris din limba maghiară de V.L., în „România literară", 1976, nr.53, p.8
44. *Rhédey Ádám utazásai,* în "A Hét", 1977, nr.11, p.5
45. Váczy, Leona; Stirban, Marcel, *Contribuţii la bibliografia bibliografiilor istorice, aflate la B.C.U. Cluj,* Cluj, 1978
46. *Caius Plinius Secundus mint bibliográfus,* în „Művelődés", 1979, nr.4, p.19-20
47. Váczy, Leona, *Az „Erdélyi Múzeum" tárgy és névmutatója 1938-1946,* Cluj, 1980
48. *A Kolozsvári Egyetemi Könyvtár Ősnyomtatványai,* în „Művelődés", 1980, nr.3, p.8-9
49. *Templomot a tudománynak. Mikó Imre és Szabó Károly,* în „A Hét", 1981, nr.6, p.11
50. Réthy, Andor; Váczy Leona, *Magyar irodalom románul*, Bucureşti, 1983
51. *Könyvboritó régen és ma,* în „A Hét", 1983, nr.34, p.VIII
52. Busa, Margit, *Kazinczy Ferenc bibliográfiája,* Recenzie în „Foaia Noastră", Budapest, 1984, nr.26, p.6
53. *A román - magyar kulturkapcsolatok egy fontos dokumentuma. Szabó Károly: „Régi magyar könyvtár" I-III,* în „A Hét", 1984, nr.7, p.VIII
54. *Csak kinyitjuk az újságot. Egy kis sajtótörténet,* în „A Hét", 1985, nr.6, p.11
55. *Dokumentumok a levelesládában,* în „A Hét", 27 mai 1985, p.8
56. *Könyvgyűjtés, könyvgyűjtők…*, în „A Hét", 10 apr. 1986
57. *A vakok könyvéről,* în „Korunk", 1986, nr.12, p.928-930
58. Sebestyén, Géza, *Útmutató a tanszéki könyvtárak számára,* tradus de Váczy Leona, Cluj, 1986
59. *Nem jótékonyság, hanem emberség,* în „A Hét", 1987, nr.41, p.4
60. *Könyvtár és társadalom,* în „Korunk", 1989, nr.5, p.357-358
61. *Romániai magyar néprajzi könyvészet 1919-1944*, összeállitotta Váczy Leona, în „A Kriza János Néprajzi Társaság értesitöje", Cluj, 1998, nr.1/2

Aş încheia cu o dorinţă a doamnei Váczy Leona: „*cred, că ar fi bine, dacă această muncă ar fi continuată…*"(din trecut un mesaj pentru viitor). Deci, ca generaţii următoare de bibliotecari, avem obligaţia de a păstra amintirea colegilor noştri, dar şi responsabilitatea de a continua munca profesionistă desfăşurată de ei. Cred că este foarte greu să ne ridicăm la nivelul de profesionalism de care a dat dovadă Váczy Leona dar trebuie să o considerăm ca o provocare pentru **viitor**.

Emil Pintea (16 decembrie 1944 - 6 ianuarie 2004)
– polivalența unui destin –

Adrian Grănescu[1]
Biblioteca Județeană "O. Goga" – Cluj

Prin anii optzeci (ai secolului trecut) un onorabil critic român (din Bucureşti) fiind în vizită în oraşul Cluj, oaspete al rectorului Universității Babeş-Bolyai (unul dintre cei mai importanți profesori de la Filologie) a fost întrebat de acesta, cu o falsă umilință în glas (pe care noi, foştii săi studenți, ştiam să o traducem prin ironie):

- Cum vi se pare Clujul? Provincial? Nu-i aşa? Un biet oraş provincial…!

- Provincial? Provincial, a răspuns folosind acelaşi ton interogativ onorabilul critic? Nu! Nicidecum! Dimpotrivă! Nu este provincial (este o metropolă) ! Un oraş cu o universitate care îşi poate permite să aibă astfel de asistenți şi lectori (numindu-i pe cei mai de vază, pe cei mai faimoşi – azi cu toții ajunşi profesori universitari după 1990 –, publicişti, autori de cărți, nepromovați din stupide motive birocratice şi financiare ale sfârşitului de orânduire şi, probabil în opinia bucureşteanului, chiar şi din vina convorbitorului), Clujul nu este, în nici un caz, provincial!!? (Aşa, prin aceste două semne de punctuație mult folosite şi de Ion Luca Caragiale, s-a manifestat surpriza, perplexitatea ilustrului rector.)

Paradoxal, descopăr că este destul de greu să scrii despre cineva care ți-a fost apropiat, cu care ai întreținut relații colegiale şi profesionale, care ți-a fost, fără nici o îndoială, un prieten, şi fără ca între voi să se fi interpus funcția (de serviciu) care până la urmă, orice ai face, perturbă echilibrul, normalitatea unei prietenii. Cînd[2] vrei s-o faci, de-adevărat, constați că nu-ți găseşti cuvintele, că propozițiile de-abia se încropesc iar frazele nu se leagă… Ne-au apropiat afinitățile comune legate de scris, legate de preferințe comune, legate de problemele profesionale care ne preocupau, uneori, aproape identice. În biroul său plin de plante luxuriante de la filială sau la *Arizona*, studenției noastre. Îl ştiam „din vedere" încă din anii '60 poate din parcul sportiv (fost Victor Babeş, actualul Iuliu Haţieganu), poate de la facultate, poate (de ce nu) de la bibliotecă (cea de la Filologie sau B.C.U.). Pe atunci, ce-i drept, nu ne cunoşteam, el era student în ultimul an, eu de-abia în primul… Acum, până mai ieri ne întâlneam în fața unei cafele: oare îşi aduce cineva aminte felul inconfundabil al lui Emil de-a-şi pune ceaşca de cafea înclinată pe farfurioară…? Şi câte nu ne găseam să povestim, exasperând eventuala asistență: începând de la modul de scriere a unei bibliografii (atunci când fuseserăm martorii exprimării unor păreri contradictorii), despre importanța şi obligativitatea (discutabilă) a noii ortografii introduse în mare grabă, la începutul anului 1990, de nişte „personalități" politice fără nimic în comun cu filologia, comentând importanța şi necesitatea unor lucrări bibliografice, a unor monografii, apreciind noi apariții monumentale (seria de scriitori români aparținînd *Academiei Române* şi editurii *Univers Enciclopedic*) căinîndu-ne starea materială precară (de bibliotecari) care nu ne permitea să ni le cumpărăm, povestind despre Asia Centrală…

Mai apoi de-a dreptul amical, privat, neprotocolar, neprofesional trecând la comentarii legate de viața literară (ascunsă), la politică (unde aveam puncte de vedere identice dar, constatasem că şi dacă nu ne-am fi înțeles el mi-ar fi fost un interlocutor corect, elegant). Emil era un partener de discuție plin de respect pentru partenerul de dialog, gata să-şi alăture propriile contribuții, făcînd adaosuri, completări, în fond transpunînd în conversația noastră (sau a celorlalți) caracteristica principală (munca în echipă) a profesiei (nobile, în concepția sa) de bibliotecari.

Aşadar de Emil m-a legat o prietenie discretă, foarte fragilă, foarte sensibilă, cu o „creştere" abia simțită – motiv pentru care foarte greu mă îndemn să aştern pe hârtie fapte sau amintiri despre el, sentimente – ca să-l înviu pentru câteva clipe – față de ceilalți confrați despre care am scris – chiar în rândurile acestei publicații – cu mai mult spor şi folos căci la ceilalți legătura se definea fie

[1] E-mail: adig@bjc.ro
[2] Autorul utilizează din proprie decizie „vechiul" sistem ortografic. (Nota red.)

printr-un respect datorat vârstei, experienței îndelungate (Vasile Turdean)[1] fie prin regretul că o veche prietenie (începută în anii de facultate) nu s-a împlinit până la capăt – prin moartea prematură şi, mai ales, prin distanța funcției – (Traian Brad).[2] Să scriu despre el mi se pare la fel de greu ca şi reconstituirea, din cîteva cioburi, a unui vas antic. Putem să spunem, "înțelepți", că toate acestea țin de viață, că asta-i viața…

*

Elev şi student, Emil Pintea a practicat sportul de performanță, a fost atlet, realizînd cîteva recorduri.

A scris şi a publicat poezie.

A pictat, de asemenea, expunînd în expoziții personale şi colective.

A fost un pasionat călător (nu „în cadrul serviciului" ca o îndatorire profesională, în „delegații", „burse de studii", „schimburi", nu gratuit ci pe cont propriu, atât cât îşi putea permite un om obişnuit, un salariat la stat), dar călătoriile sale, traseele fiind studiate şi (oricând) explicate doritorilor geografic, cultural etc. Şi aceste experiențe, Emil le-a conceput, le-a perceput ca pe ceva complementar pregătirii sale (unele dintre acestea au constituit chiar şi subiect de note sau însemnări publicate).

Despre Emil Pintea am putea spune că a fost un profesionist (adevărat) al meseriei de bibliotecar, dornic de perfecționare continuă (şi multilaterală), utilă şi profitabilă în favoarea îndeletnicirii sale. Toate aceste activități, toate aceste atracții au fost concepute ca şi complemente, ele se întrețes, fac parte din vocația celui care a fost Emil. CV-urile sale erau compuse respectînd acest „amalgam" – în concepția sa, multilateralitatea pe care trebuie să o aibă un om (de carte), un cercetător (al cărților). Mi-a fost dat să le citesc şi mărturisesc că inițial din aceste schițe am vrut să disociez pe domenii: bibliotecar (meserie făcută conştiincios), scriitor (*violon d'Ingres*), pictor (*hobby)*, sportiv şi spectator de competiții sportive (avizat)… Mi-a fost imposibil căci Emil era (cîte ceva) din toate, la fel de desăvîrşit. Culmea „etichetările" pe care I le-am făcut între paranteze ar putea fi schimbate, amestecate ca într-un joc de cărți, fără să schimbe ceva… Un bibliograf, un bibliotecar este necesar să aibă cunoştințe cât mai ample, cât mai largi sau mai cuprinzătoare, indiferent de domeniul în care activează. Emil Pintea a răspuns pozitiv la toate cerințele acestea.

Bibliotecarii şi evident bibliografii (care se aleg dintre ei) de cele mai multe ori sînt considerați doar nişte slujitori (nu voi comenta mai mult, căutați explicația cuvîntului în orice dicționar), ai „forurilor" de deasupra lor. Universitate, Academie, (azi) Consilii Județene (pe vremuri, Partidul unic). Ba, mai mult, tendința este ca aceştia, rezultatul concret al muncii lor, să fie subclasificat comparativ cu „produsul" unui universitar. Între două lucrări biografice de cele mai multe ori observatorul „imparțial" va prefera pe cea a universitarului, a profesorului… „Riscuri" ale meseriei. Deşi, cel puțin noi bibliotecarii, ştim foarte bine cum stau lucrurile… Abstracție făcând, obiectiv, de calitatea lucrării în cauză, de faptul că ea a fost o întreprindere colaterală, printre alte lucrări mai importante, ba că de multe ori, autorul (preferat colegului nostru), a fost ajutat (de bunăvoie, din datorie profesională, sau, pur şi simplu, printr-o dispoziție altruistă) de bibliotecari (biografi). Chiar şi în lucrările de specialitate (a se vedea şi dicționarul din cartea lui T. B.) multe lucrări ale unor nespecialişti în bibliografii (în biblioteconomie) trec, cel puțin alături, egal, lîngă lucrări foarte serioase, profesional scrise de bibliografi, ca să nu mai vorbim de situații cînd aceştia din urmă sînt omişi, lucrările lor fiind considerate necredibile…

*

[1] A se consulta articolul nostru, *Vasile Turdean (14 noiembrie 1926 - 21 februarie 2003)*, În *Hermeneutica Bibliothecaria (II.) – Antologie Philobiblon*, Cluj-Napoca, 2004, pp. 494-500.

[2] De asemenea, articolul nostru *Traian Brad (31 august 1946 – 8 june 2002)*, În *Philobiblon, vol. IV-V-VI-VII, 1999-2002*, Cluj, 2002, pp. 481-483.

La începutul anilor ’60 liceele Clujului îşi aveau o ierarhie bine stabilită (în frunte cu cele trei: Emil Racoviţă, Gheorghe Barițiu şi George Coşbuc) foarte vizibilă şi prin calitatea absolvenților. Toate aceste licee erau de cultură generală (cu secție reală şi umanistă), nu existau clase speciale sau supraspeciale aşa cum au apărut peste un deceniu. Singura excepție, în ce priveşte pregătirea principală, o constituiau liceele de sport, muzică, coregrafie şi arte plastice. Absolvent al liceului de sport, Emil Pintea a practicat atunci şi mai apoi atletismul de performanță.

El a urmat apoi Facultatea de Filologie a Universității Babeş-Bolyai din Cluj pe care a absolvit-o în 1968 susținînd teza *Rondelurile lui Alexandru Macedonski*. După absolvire a devenit bibliograf la *Biblioteca Filialei Cluj a Academiei Romîne.* O astfel de muncă, o astfel de specializare cere pe lîngă calități deosebite şi o serioasă cultură – ce se acumulează în timp îndelungat –, o cunoaştere bună a vieții culturale. Venit la bibliotecă odată cu terminarea facultății aşteptările puse în el s-au dovedit întemeiate. Un obicei al bibliotecilor universitare sau academice a fost şi acela – ca în limitele posibilităților şi a legilor nu foarte îngăduitoare, deloc ospitaliere – de-a angaja absolvenți merituoşi fie pentru a-şi crea buni profesionişti, fie ca o escală (profitabilă ambelor părți implicate) pentru un viitor cadru didactic. „Politică” foarte folositoare în ambele cazuri: mai ales pentru faptul că „profesorii” care au făcut stagiu în bibliotecă devin oameni de bibliotecă, deschişi (dacă va fi cazul) tuturor problemelor acestei instituții. Ca să nu mai vorbim despre importanța „disciplinării” muncii de cercetare (în bibliotecă), a „deprinderii” căutării etc. a viitorului cercetător cadru didactic.[1]

Un bibliotecar creat, de la început, „altoit” pe un absolvent dedat muncii de cercetare, absolvent strălucit, cu preocupări (chiar diferite) pe tărîmul literaturii (şi nu numai) are toate perspectivele să ajungă un bun profesionist. Un bibliograf trebuie să fie un om foarte „deschis”, receptiv (la orice), un om cu o cultură de (bun şi adevărat) gazetar, un om care să cunoască „lume”, istorie, geografie (natural, aici, exagerez puțin…), un om care să fie capabil de conexiuni, incapabil de confuzii. Să ne gîndim – noi bibliotecarii – numai la numele identice (omofonic) de autori diferiți unde ignoranța, amestecul din ignoranță poate crea în cel mai bun caz ilaritate pentru cunoscător. În cazuri particulare (ex. **Steaua***)* tocmai pentru a se evita confuzii e bine (este necesar dacă nu chiar obligatoriu) să cunoşti (la, propriu, adică la „fața locului”) redacția, colaboratorii importanți, să întreții un dialog cu toți aceştia şi, de ce nu, să publici alături de ei? Dacă aparent munca de bibliograf înseamnă o îndeletnicire statică, prin faptul că eşti obligat la cercetare (seacă, rece) „cu revistele pe masă, cu documentele pe masă, cu cărțile pe masă”, ea are, prin cele arătate mai sus, şi o componentă activă, dinamică. Cam aşa s-au petrecut lucrurile şi cu Emil Pintea.

Ar mai trebui să adăugăm că momentul angajării sale a concis cu timpuri de mare „dezgheț” (politic) după o perioadă ultradogmatică, cînd oamenii (românii) îşi puneau foarte mari speranțe în viitor. Era momentul în care nume ale culturii noastre erau „reabilitate”, „scoase de la index”. Iluzia aceasta a ținut cîțiva ani marcîndu-i definitiv pe cei care au traversat-o. Această stare de lucruri a ținut doar pînă în iulie 1971, data „celebrelor” teze ceauşiste, cei care au absolvit după această dată, aveau o atitudine mult mai ponderată. Totuşi paşii începuți continuau, drumul fusese întrezărit, direcțiile trasate, jalonate… Se încerca, în continuare, aducerea la suprafață a tot ceea ce (cu bună ştiință) fusese îngropat de dogmatismul „noii” orînduiri înscăunate după 1944… O prefață, foarte documentată, un studiu care să “dovedească” caracterul național şi „progresist”, al celui studiat, un citat bine ales, dintr-un clasic (pe cît posibil al marxism-leninismului) putea salva o operă… Cărțile „înaintaşilor” cu probleme nici nu puteau apare fără studii introductive de „reconsiderare”. (Existau, s-au „născut” chiar şi cîțiva „maeştri” ai acestor studii, oameni cu greu cuvînt „sus” fiind membri de vază ai “aparatului”).

Emil Pintea s-a specializat în domeniul bibliografiei literare. S-a pretins, aşa cum a şi fost, un cercetător foarte asiduu şi serios, un „expert” al revistei *Gândirea* (Cluj-Bucureşti, 1921-1944),

[1] Credem că ar fi interesant de propus, pentru viitor, un articol care să se ocupe de personalitățile care au „trecut” (inițial) prin bibliotecă (unde s-au „format”), alături de bibliotecarii merituoşi, autori de importante lucrări. A se vedea şi articolul lui Stelian Mândruț, *Virgil Vătăşianu şi B.C.U. din Cluj*, publicat în *Hermeneutica Bibliothecaria (II.)*, pp.297-314.

aşa cum se va vedea, parte din intenţiile sale fiind atinse. A fost un colaborator frecvent al revistei clujene *Steaua*. A fost membru al *Uniunii Scriitorilor din România*. A debutat publicistic în revista *Luceafărul* în 1968. A semnat, publicînd numeroase poezii, studii de istorie literară, istoria cărţii, biblioteconomie, proză scurtă, recenzii, tălmăciri (în colaborare), interviuri, note şi impresii de călătorie în revistele: *Tribuna, Echinox, Familia, Tomis, Biblioteca şi cercetarea, Apostrof, Napoca universitară, Academica, Minerva, Noesis, Renaşterea, Excelsior, Transylvanian Review***.**

Pictor, a avut expoziţii personale de pictură în 1986 şi 1988 fiind frate cu pictorul Laurenţiu Pintea (Lao Pi).

A fost consultantul de specialitate al proiectului arhitectural românesc înscris la concursul mondial de la Paris, organizat de ONU şi UNESCO în 1989, pentru construcţia noii Biblioteci din Alexandria (Egipt).

A fost distins cu premiul întîi la Concursul naţional de poezie şi eseu „Octavian Goga" (Cluj-Ciucea 1997) pentru eseul său *O raritate bibliofilă: volumul de debut al lui O. Goga* **(1905)**.

A conceput textul şi macheta plăcii de pe peretele restaurantului Continental (fostul „New York") din Cluj, cu prilejul aniversării a 80 de ani de la întemeierea revistei *Gândirea* (amplasată de primăria municipiului în ziua de 2 mai 2001).

Iată volumele, cărţile rămase în urma sa: *Blajul 1934-1936*. Indice bibliografic adnotat (1972); *Steaua 1949-1974*. *Indice* bibliografic adnotat (în colaborare), volumele I-III (1979); *Boabe de grâu 1930-1935*. Indice bibliografic adnotat (1986); *Alpha '87*, (volum colectiv al concursului naţional de debut în poezie, 1987); *Gândirea. Antologie literară* (1992); *Bibliografia literaturii române. 1961-1965* (în colaborare), volumele I-V (1996-2002); Radu Dragnea, *Supunerea la tradiţie*, eseuri, cronici, articole, ediţie critică, 1998; *Gândirea 1921-1944. Indice bibliografic adnotat* (1998); *Rare ploi rare. 77 poeme*, (volum propriu de versuri), 2000.

A rămas, în urma lui, pregătită pentru tipar o masivă lucrare concepută în două volume, *Gândirea. Antologie. Dicţionar. Bibliografie*, cuprinzînd circa 2000 de pagini cu numeroase ilustraţii şi cu o prefaţă de Nicolae Balotă. De asemenea mai avea „pe şantier" (în colaborare) *Bibliografia literaturii române. 1966-1970* (prevăzut în circa 7 volume).[1]

Numele său a fost inclus în *Clujeni ai secolului 20 – dicţionar esenţial;* (în) *Contribuţii clujene la dezvoltarea ştiinţei bibliologice – Dicţionar esenţial* (2001) şi în *International Directory of Distinguished Leadership*, 11 ed. (ABI, Raleigh, N.C.,2003).

*

Acesta a fost Emil Pintea. Acesta a fost omul de bibliotecă Emil Pintea. Aceasta a fost activitatea lui, viaţa sa pămîntească. Gîndindu-mă la el, la prietenia ce ne-a legat tîrziu (ce-i drept…) mi-am adus aminte de întîmplarea de altădată, de dialogul rectorului universităţii clujene cu onorabilul critic bucureştean. Ferice de „ţara" ce se poate lăuda cu astfel de „slujitori", umili şi fără pretenţii… Ferice de „ţara" care nu simte nevoia de-a face dascăli, pentru noile generaţii, dar are astfel de oameni. Ferice de „ţara" care poate să-şi permită astfel de luxuri… Atîta doar că, vedeţi dumneavoastră, sacul atît de plin (incomensurabilul geniu şi „izvor nesecat" al poporului nostru) poate ajunge pînă la urmă la „fund" Aşa se întîmplă, de obicei, cînd tot iei fără să pui nimic… Şi atunci pe spatele căror truditori dezinteresaţi se va mai sprijini „ţara" ? Cine o va mai ajuta ?

---

[1] Aici ar mai trebui făcută o observaţie tristă… Este foarte păcat că (în ţara noastră) marea majoritate a lucrărilor bibliografice apar în ediţii proprii ale bibliotecilor care le „produc". Cărţi mari, nu foarte frumoase, unele parcă ar fi făcute în Braille, pentru nevăzători, realizate după precarele condiţii poligrafice ale acelor instituţii. Tipărite la edituri (adevărate) sub formă de cărţi (şi nu de cursuri litografiate sau, mă rog, foarte asemănătoare) ele şi-ar avea cu totul altă soartă. Evident s-ar putea replica (pe bună dreptate) că aceste lucrări ar fi foarte costisitoare (tiraj mic, volum mare, multe şi repetate corecturi, acribie maximă, căci orice greşeală nu poate fi corectată, presupusă, descoperită de cititor ca şi în cazul cuvintelor cu litere greşite, schimbate din neatenţie…). Aceste lucrări fac parte din cultura noastră, egale şi alături de alte cărţi de referinţă, alături de literatura originală (clasice, moderne sau contemporane), alături de ediţiile critice de autor. Şi spre aşa ceva, spre astfel de cărţi ar trebui să se îndrepte subvenţiile venite de la stat.

Mai mult ca în timpul vieții sale Emil îmi lipseşte. Îmi lipsesc lungile noastre conversații, comentarii (uneori) ale unor ediții deosebite (ex. fiecare nouă ediție de autor „făcută" de Academia Română în colaborare cu editura Univers Enciclopedic era subiect de discuție, de trecere în revistă). Simt lipsa multelor comentarii pe care le făceam legate de fişarea lucrărilor, clasificarea lor pentru ca, în final, această informație să poată să fie, uşor şi operativ, regăsită – țelul oricărei munci de bibliotecar. Mi-e dor de dialogurile prelungite despre redactarea lucrărilor… Îmi povestea, la fiecare întîlnire, mersul culegerii manuale (făcute de el pe calculator) la antologia sa despre *Gândirea*. Mi-e dor să mai beau, cu Emil, o cafea la *Arizona* şi să comentăm *Vuelta d'España, Tour de France Il Giro d'Italia…*

Aş vrea să-l mai aud pe Emil recitîndu-şi unul dintre poemele sale (probabil drag şi lui): *Suprazbor* (*Rare ploi rare*, secțiunea *Apocrifa gramatică*) „Numai creația / e sinonimă libertății pure. / Chiar regii martori ei / sînt gîrbovi şi umili, săraci – împovărîndu-i demnitatea, / desigur, nu a lor… /Ea, libertatea ultimă e chin, / un spasm / mai metafizic decît ruga, / dar sus, acolo, cui să mă închin, / cînd tuturor stăpîn e sluga ?"

*

Într-o țară normală, un om cu pregătirea sa, cu interesul său pentru munca sa, pentru serviciul său ar fi ajuns manager – poate nu chiar un manager general – extrem de eficient. Pentru aceasta avea prea multă blîndețe, răbdare. Ar fi putut crea, „creşte" pe lîngă el viitori specialişti. Îi plăcea să fie responsabil de tot ceea ce făcea, nu i-ar fi plăcut să arunce în cîrca altora (mai „mici") muncile pe care le îndeplinea. Multilateralitatea lui era, în fond, ceva absolut normal, nu era multilateral, era un om interesat de tot ce era complementar, adiacent, muncii de bibliotecar, de specialist în informație, de scriitor, de autor de lucrări „instrument de lucru"…

Avea mare dreptate „onorabilul" nostru critic: Clujul, în nici un caz, nu este provincial !

Pasiune pentru carte şi artă
- Dénes Gábor -

Melinda Éva Szász[1]
B.C.U. – Cluj

Anul 1972 a fost proclamat de către UNESCO *Anul internaţional al cărţii,* iar cu această ocazie, în cadrul simpozionului *Arta cărţii în România*, s-a deschis în holul Bibliotecii Centrale Universitare din Cluj o expoziţie de ex libris-uri, prima de acest gen din oraşul nostru şi a doua din ţară. Organizarea acestei expoziţii a fost meritul lui Dénes Gábor, bibliotecar al acestei instituţii. Numele lui era deja cunoscut în rândul bibliofililor din întreaga ţară, nu numai datorită pasiunii sale pentru colecţionarea de însemne de carte, dar mai ales datorită numeroaselor articole de specialitate apărute încă de la sfârşitul anilor şaizeci, scrieri care au avut o contribuţie însemnată la renaşterea interesului pentru ex libris-uri şi pentru bibliofilie în general.

Dénes Gábor s-a născut la Braşov, în anul 1936, a absolvit liceul în „oraşul natal adoptiv", Odorheiu Secuiesc, iar între anii 1954-1958 a urmat cursurile Universităţii Bolyai din Cluj, secţia biologie-chimie. După absolvirea facultăţii, fiind proaspăt căsătorit, iar soţia fiind clujeancă, a dorit să se angajeze la Cluj. A ajuns să lucreze la biblioteca universitară clujeană, după cum el însuşi mărturiseşte, „pe uşa din dos". A cunoscut biblioteca universitară nu numai ca şi utilizator; în timpul studenţiei a făcut parte din comisia de ilustrare a cursurilor litografiate, aşa a avut prilejul să aibă mai multe contacte cu biblioteca şi să-l cunoască şi pe directorul adjunct al instituţiei, Kálmán Tóth. Acesta l-a angajat în septembrie 1958 pe post de mânuitor în depozit, cu promisiunea că va primi şi numirea oficială de îndată ce vor fi locuri vacante. În anul următor au avut loc mai multe concedieri în bibliotecă, astfel în iunie 1959 a reuşit să primească numirea pe postul de bibliotecar. Între timp a participat la cursurile de biblioteconomie organizate pe plan local şi, încă din anul 1960, a fost numit bibliotecar principal. La început a lucrat în cadrul serviciului relaţii cu publicul, apoi în cadrul serviciului de periodice din bibliotecă. Începând din anul 1962 şi-a desfăşurat activitatea de bibliotecar şi bibliograf la Biblioteca facultăţii de zoologie - până în anul 1986, anul pensionării de boală. A urmat apoi o mare încercare în viaţa lui: o serioasă operaţie cardiacă, efectuată cu succes în străinătate, urmată de perioada de refacere. În anul 1990, atunci când revista culturală *Művelődés* (revistă care a găzduit numeroasele sale articole încă din anii şaptezeci) reapare la Cluj, după o absenţă de patru ani, el este rugat să accepte postul de redactor al acestei publicaţii. De atunci şi până astăzi este redactorul revistei şi al suplimentului acestuia, *Könyvesház*.

Pasiunea lui pentru bibliofilie a început încă din anii studenţiei, apoi s-a documentat în acest sens încă din perioada când lucra în depozitul bibliotecii. A început să colecţioneze însemne de carte, la începutul anilor şaizeci, iar impulsul cel mai mare i l-a dat faptul că a reuşit să ia legătura cu profesorul Rezső Berei Soó (botanist, fost profesor la catedra de botanică a Universităţii „Francisc Iosif " din Cluj), cel mai apreciat expert şi colecţionar maghiar de ex libris-uri şi care, pe lângă faptul că l-a îndrumat şi l-a sfătuit, a fost şi primul partener de schimb. Dénes Gábor a comandat ex libris-uri de la graficieni tineri talentaţi (Ferenc Deák, Gusztáv Cseh, István Árkossy), lucrările lor constituind primele file de schimb. Datorită unei activităţi neobosite de schimb, el a devenit unul dintre cei mai cunoscuţi colecţionari din ţară, la mijlocul anilor şaptezeci colecţia lui număra peste 10.000 de însemne de carte. Actualmente posedă cea mai mare şi cea mai valoroasă colecţie cu peste 30.000 de file.

Între timp, la îndemnul colegului său L. Nussbaum, a publicat primul său articol în ziarul local *Igazság* şi, nu după mult timp, au apărut şi primele articole legate de marea lui pasiune, ex libris-urile. Cel dintâi a apărut în revista *Korunk,* nr. 6, din anul 1968, cu titlul *Az ex libris múltja, jelene és jövője* (Trecutul, prezentul şi viitorul ex libris-ului"), urmat apoi de o serie de articole publicate în *Könyvtári Szemle, Revista Bibliotecilor, Művelődés*, tot legate de această temă. În

[1] E-mail: melinda_szasz@yahoo.com

aceste scrieri a prezentat mica grafică a unor artişti de seamă (Béla Gy. Szabó, Laszló Debreczeni, Gyula Reschner, Károly Radványi-Román, Ferenc Deák), a relatat despre expoziţii, congrese, simpozioane, din ţară şi din străinătate, dedicate ex-libris-urilor, a scris despre istoria şi importanţa însemnului de carte, a prezentat portretele unor mari colecţionari. În anul 1972 a participat, împreună cu colegul şi bunul său prieten, Szigety Rudolf, la simpozionul de la Târgovişte, unde au prezentat două lucrări având ca temă ex libris-ul. Între anii 1977-1981 Dénes Gábor a avut o rubrică proprie în revista *Könyvtár*, suplimentul revistei *Művelődés*, cu titlul *Periszkóp*, ce avea ca scop „redescoperiri bibliofile". După organizarea primei expoziţii din Cluj din anul 1972, au urmat altele, organizate la Miercurea Ciuc, Sfântu Gheorghe, Satu Mare, Odorheiu Secuiesc, la Galeriile Korunk din Cluj (1976), etc.

„În zilele noastre cultul ex libris-ului trăieşte categoric o renaştere, nu numai în străinătate, ci şi în ţara noastră, tabăra adepţilor crescând din ce în ce mai mult" – scria Dénes Gábor, în prefaţa catalogului editat cu ocazia primei expoziţii din Cluj –, iar acest lucru nu s-ar fi putut întâmpla fără entuziasmul şi munca neobosită a unor oameni ca şi el.

Prima lucrare bibliografică a lui Dénes Gábor a apărut în anul 1966 în *Magyar Könyvszemle*, cu titlul *Kurrens nemzeti bibliográfiák Romániában* (Bibliografii naţionale curente în România). Au urmat apoi o serie de lucrări bibliografice publicate în *Könyvtári Szemle, Revista Bibliotecilor* şi în *Könyvtár*, suplimentul revistei *Művelődés*, el întocmind bibliografia unor scriitori de seamă ai literaturii maghiare din Ardeal (Károly Kós, Sándor Kacsó, Edgár Balogh, ş. a.). El a scris bibliografia cărţii *Móricz Zsigmond közöttunk* (1979), iar în anul 1992 a publicat lucrarea *României magyar könyvkiadás: 1944-1949* (Publicaţiile maghiare din România: 1944-1949). Numele lui îl regăsim şi în colectivul de redactori al Lexiconului literaturii maghiare din România – *României magyar irodalmi lexikon* (1981-2002), iar în calitate de redactor la revista *Művelődés* a contribuit la redactarea unor antologii ale revistei.

În prezent Dénes Gábor, pe lângă faptul că este redactorul revistei *Művelődés*, el continuă să organizeze cu succes expoziţii de ex libris-uri, lucrează la al cincilea volum al Lexiconului literaturii maghiare din România şi scrie o monografie amplă despre trecutul şi prezentul însemnului de carte – cu aceeaşi pasiune şi avânt ca la începutul carierei sale.

Bio - bibliografie Dénes Gábor

1. Articole

- Kurrens nemzeti bibliográfiák Romániában. În: Magyar Könyvszemle, 82, nr. 4.,1966, p. 397-399.
- Noi file de ex libris din biblioteca doctorului Nicolae Igna. În: Revista Bibliotecilor, 22, 1969, nr. 5, p. 296-299.
- Kisgrafikai seregszemle. În: Utunk, 25, nr. 1., 1969, p. 10.
- Miedzynarodwe Biennale. Ex librisu. Wspoleczesnego. În: Korunk,28, nr.12, 1969, p. 1875-1876.
- Achiziţii noi de ex libris-uri la Biblioteca centrală universitară din Cluj. În: Revista Bibliotecilor, 23, nr. 11-12, 1970, p. 714.
- Gy. Szabó Béla. Grafika, kisgrafika, ex libris. În: Előre, 24, nr. 197, 1970, p. 3-4.
- Hazai színek a XII. Nemzetközi Ex Libris Kongresszuson: Budapest `70. În: Könyvtári Szemle, nr. 1, 1970, p. 296-299.
- Váczy Leóna köszöntése. În: Könyvtári Szemle, nr. 2., 1971, p. 60-61.
- Az ötszáz éves Albrecht Dürer (1471-1528). În: Könyvtári Szemle, nr. 2, 1971, p. 87-89.
- Könyvjegy-művészek. Gy. Szabó Béla. În: Könyvtári Szemle, nr. 3, 1971, p. 135-138.
- Könyvtárak és az ex libris. În: Könyvtári Szemle, nr. 4, 1971, p. 180-182.
- Ex libris-uri ale Universităţii din Vilnius. În: Revista Bibliotecilor, 25, nr. 5, 1971, p.300-301.
- Könyvjegy-művészek. Debreczeni László. În: Könyvtári Szemle, nr. 1, 1972, p. 38-39.
- Szakirodalmi tájékozódás és tájékoztatás. În: Könyvtári Szemle, nr. 2, 1972, p. 56-68.
- Tízéves a Kisgrafika Értesítő. În: Könyvtári Szemle, nr. 3, 1972, p. 129-131.

- Kisgrafikánk nemzetközi sikere. [Interjú dr. Emil I. Bologaval.]. Lejegyezte Gábor Dénes În: Igazság, 23, nr. 222, 1972.
- Ex libris-uri create de Dürer. În: Revista Bibliotecilor, 27, nr. 3, 1973, p.173-174.
- A XIV. Nemzetközi Ex Libris Kongresszus. În: Könyvtári Szemle, nr. 1, 1973, p. 35-36.
- Reschner Gyula. În: Könyvtári Szemle, nr. 2, 1973, p. 89-91.
- Élménybeszámoló a komárnói járási könyvtárból. În: Könyvtári Szemle, nr. 4, 1973, p. 189-190.
- Activitatea ştiinţifică a Universităţii din Cluj-Napoca 1919-1973. Bibliografie selectivă. Cluj-Napoca, /f.e./, 1974. Fasc. Biologie [Colaborator].
- A XV. Nemzetközi ex libris kongresszus után. În: Könyvtár, nr. 4., 1974, p.116-117. Supl. al Rev. Művelődés, 27, nr. 12, 1974.
- Kós Károly. [Bibliografia]. În: Könyvtár, nr. 3., 1974, p.29-30. Supl. al Rev. Művelődés, 27, nr. 12, 1974.
- Deák Ferenc. Könyvjegyművészek. În: Könyvtár, nr. 4., 1975, p.43-44. Supl. al Rev. Művelődés, 28, nr. 12, 1975.
- Radványi-Román Károly. Könyvjegyművészek. În: Könyvtár, nr. 1., 1975, p.22-23. Supl. al Rev. Művelődés, 28, nr. 3, 1975.
- Aspecte din activitatea de informare şi documentare la biblioteca Facultăţii de biologie-geografie, cu referiri la biblioteca de zoologie. [În colaborare]. În: Biblioteca şi învăţământul. Direcţii de modernizare şi perfecţionare. Vol. 1. Lucrările simpozionului din 5-7 septembrie 1974.Cluj-Napoca, Biblioteca centrală universitară, 1976, p. 237-247.
- Kacsó Sándor 75 éves. [Bibliografie selectivă]. În: Művelődés, 29, nr. 2, 1976., p. 40-41.
- Balogh Edgár [Válogatott életműbibliográfia]. În: Művelődés, 29, nr. 10, 1976., p. 52-55.
- A tanár és grafikus Mottl Román Pál, aki lám, 85 éves. În: Könyvtár, nr. 2., 1977, p.16-17. Supl. al Rev. Művelődés, 30, nr. 6, 1977.
- Érteni az élet nyelvét. [Recenzie la: Kis Zoltán. Ember, természet, XX. század. Bukarest, Tudományos és Enciklopédiai Könyvkiadó, 1976]. În: Hét, 8, nr. 5., 1977, p.4.
- Note despre ex-libris-uri cu referiri la colecţia Bibliotecii centrale universitare. În: Biblioteca şi învăţământul. Vol. 3. Cluj-Napoca, Biblioteca centrală universitară, 1977, p. 61-70.
- Szó és kép összhangja.[Periszkóp]. În: Könyvtár, nr. 2., 1977, p.16-17. Supl. al Rev. Művelődés, 30, nr. 6, 1977.
- Túl a formán – szép rendben. [Periszkóp]. În: Könyvtár, nr. 4., 1977, p.18. Supl. al Rev. Művelődés, 30, nr. 12, 1977.
- Útjelzők ex-libris gyűjtőknek. În: Könyvtár, nr. 1., 1977, p.40-41. Supl. al Rev. Művelődés, 30, nr. 3, 1977.
- A nyomdászat dícsérete – három nyelven. [Periszkóp]. În: Könyvtár, nr. 2., 1978, p.20-21., Supl. al Rev. Művelődés, 31, nr. 6, 1978.
- A „Tizenegyek" antológiája. [Periszkóp]. În: Könyvtár, nr. 1., 1978, p.22, Supl. al Rev. Művelődés, 31, nr. 9, 1978.
- Svájci nyár, kisgrafikai díjjal. În: Könyvtár, nr. 4, 1978, p.20-21, Supl. al Rev. Művelődés, 31, nr. 12, 1978.
- Szép könyvet házilag [Interjú Eugen Cristoreanuval]. În: Könyvtár, nr. 2, 1978, p.23-25, Supl. al Rev. Művelődés, 31, nr. 6, 1978.
- Évtizedek távlatából a hasznos könyvtárról. [Periszkóp] În: Könyvtár, nr. 3, 1978, p.22., Supl. al Rev. Művelődés, 31, nr. 9, 1978.
- A bárányka – és a többiek. [Periszkóp] În: Könyvtár, nr. 1, 1979, p.14., Supl. al Rev. Művelődés, 32, nr. 3, 1979.
- A könyvművész. [Periszkóp] În: Könyvtár, nr. 2, 1979, p.28., Supl. al Rev. Művelődés, 32, nr. 6, 1979.
- A festőművész linómetszet gyűjteményei. [Periszkóp] În: Könyvtár, nr. 3, 1979, p.18, Supl. al Rev. Művelődés, 32, nr. 9, 1979.
- Herman Ottó és Apáthy István levelesládájából. Egy tengerbiológiai állomás ürügyén. În:

Művelődés, 33, nr. 8-9, 1980., p. 71.
- A Kőrösvidéki Múzeum kisgrafika gyűjteményéről. În: Művelődés, 35, nr. 8, 1982, p. 40.
- Kiss Jenő hetvenéves. Válogatott életműbibliográfia. În: Művelődés, 35, nr. 10, 1982, p. 32.
- Meditáció a Korunk Galériában kiállított Buday-grafikák ürügyén. În: Könyvtár, nr. 1, 1982, p. 25.
- Balogh Ferenc: Debreczeni László. În: Művelődés, 37, nr. 5, 1984, p. 38
- Grafika és festészet szimbiózisa (Árkossy István ex librisei) În: Könyvtár, nr. 1, 1984, p. 37.
- Kikapcsolódás a könyvjegyekben. În: Művelődés, 38, nr. 8, 1985, 39. p.
- Kisgrafikai seregszemlék. În: Művelődés, 38, nr.10, 1985, 35. p.
- Az Erdélyi Múzeum-Egyesület nagyenyedi vándor-gyűlései. În: Helikon, nr. 25, 1991, p. 4.
- Közművelődési gond(olat)ok a könyvtárban. În: Könyvesház., 2, nr. 1, 1992, p. 6-7.
- Egy folyóirat odisszeája. În: Művelődés, nr. 10., p. 7-8., 1993, p. 7-8
- Látogatás a Batthyáneumban. În: Könyvesház, 3-4, nr. 1., 1993-1994, p. 9.
- Erkel az ex librisen. În: Könyvesház, 3-4, nr. 1., 1993-1994, p. 72.
- Elment a nyomtatott betű karmestere. (Kéki Béla emlékezete). În: Helikon, nr.12, 1993, p. 22.
- A könyvgrafikus. În: Művelődés, nr. 11, 1993, p. 24-26.
- Kós Károly, az erdélyi könyv- és könyvjelzőművész. În: Művelődés, nr. 12, 1993, p.6-8.
- Öreg iskola ünnepén. Művelődés, nr. 8-9, 1993, p.1-4.
- Könyvtári helyzetkép az erdélyi (romániai) magyarság szempontjából vizsgálva. În: Könyvt. Jegyz., nr. 1, 1994, p. 21-24.
- Főhajtás az úttörő előtt. (Száz éve húnyt el Ács Károly, a román népköltészet első magyar fordítója). În: Művelődés, nr. 3., 1994, p. 42.
- Szécsi András palettája. În: Művelődés, nr. 4, 1994, p. 10-11.
- In memoriam Szabédi László - negyedszerre. (1994. április 29-30.) În: Művelődés, nr. 7-8., 1994, p. 4-5.
- Emlékek a Gulágról. În: Művelődés, nr. 11., 1994, p. 31-33.
- Centenáriumi tűnődések. Varga Nándor Lajos (1895-1978). În: Művelődés, nr.12, 1994, p. 9-11.
- Hűség a hűségeshez. În: Művelődés, nr. 1, 1995, p. 1-2.
- Kié Orbán Balázs? În: Művelődés, nr. 4-5, 1995, p. 7-8.
- Szent György-napi ünnnepi játékok. În: Művelődés, nr. 6., 1995, p. 5-7. o
- Palinódia. A romániai magyar könytárosok folyóiratáról. În: Művelődés, nr.1, 1997, p. 39-40.
- A Székely Himnusz forrásvidékén. În: Művelődés, nr. 12.,1998, p. 18-19.
- Egy folyóirat odisszeája. În: Művelődés. Antológia 90-94, nr. 5-6, 1998, p. 20.
- Centenáriumi tűnődések. Varga Nándor Lajos (1895-1978). În: Művelődés. Antológia 90-94, nr. 5-6, 1998, p. 68-70.
- Hermann Ottó és Apáthy István levelesládájából. Egy tengerbiológiai állomás ürügyén. În: Művelődés. Antológia. (1976-1989), 1999, p. 103-106.
- Meditáció a Korunk Galériában kiállított Buday-grafikák ürügyén. În: Művelődés. Antológia. (1976-1989), 1999, p. 56-59.
- Kolozsvár egyetemi könyvtára az ezredforduló küszöbén. În: Könyvesház, nr. 1, 1999, p. 2.
- Hepehupás vén Szilágyban – nótázva. În: Könyvesház, nr. 1, 1999, p. 37.
- Sajtóbibliográfia – olvasmányos sajtótörténetbe ágyazva. În: Könyvesház, nr. 1, 1999, p. 37.
- Sas Péter: A kolozsvári Szent Mihály templom. În: Könyvesház, nr. 1, 1999, p. 39.
- Vademecum bibliotecarium. În: Könyvesház, nr. 1, 1999, p. 40.
- Kifestőkonyvek – régi és új gyermekversekkel. În: Könyvesház, nr. 1, 1999, p. 41.
- Komáromi féniks. În: Könyvesház, nr. 1, 1999, p. 41.

- Gondolatok a Könyvesházról. În: Könyv, Könyvtár, Könyvtáros,9, nr. 7., 2000, p. 52-55.
- Könnyvkiállítás a budai várban. În: Könyvesház, nr.1., 2000, p. 38.
- Könyvtárosok kézikönyve. În: Könyvesház, nr.1., 2000, p. 40.
- Beke Sándor versei eszperantóul. În: Könyvesház, nr.1., 2000, p. 40.
- Szentek ünnepei. În: Könyvesház, nr.1., 2000, p. 40.
- Új székelyföldi monográfia. În: Könyvesház, nr.1., 2000, p. 40.
- Vetró Artúr arcképcsarnoka. În: Művelődés, 54, nr. 1., 2001, p. 16.
- Elek bácsi kenyerén, În: Művelődés, 54, nr. 2., 2001, p. 27.
- A szép univerzuma. În: Művelődés, 54, nr. 3., 2001, p. 24.
- Kései útitársként Németh Lászlóval. Művelődés, 54, nr. 5., 2001, p. 7.
- „Móduvának sűrű vize". În: Művelődés, 54, nr. 5., 2001, p. 29.
- Ipó László festőművész- post mortem Székelykeresztúr díszpolgára. În: Művelődés, 54, nr. 12., 2001, p. 6.
- Az erdélyi magyar könyvillusztráció 1994-től napjainkig. În: Könyvesház, supliment al revistei Művelődés, nr. 1., 2001, p. 16.
- Kongeniális találkozások (Miklosovits László) În: Művelődés, 55, nr.1.,2002, p.16
- Centenáriumi tűnődések. Varga Nándor Lajos (1895-1978). În: Művelődés, 55, nr. 6/9, 2002, p.19.
- Meditáció a Korunk Galériában kiállított Buday-grafikák ürügyén. În: Művelődés, nr. 6/9, 2002, p. 48.
- Makoldy József műemlékrajzai. În: Művelődés, 55, nr.6/9., 2002, p. 52.
- Mohy Sándor köszöntése. În: Művelődés, 55, nr.6/9., 2002, p. 72.
- Vetró Artúr arcképcsarnoka. În: Művelődés, 55, nr.6/9., 2002, p. 78.
- Deák Ferenc. În: Művelődés, 55, nr.6/9., 2002, p. 100.
- A reveláció erejével. Feszt László 50 éves. În: Művelődés, 55, nr.6/9., 2002, p. 104.
- Grafika és festészet szimbiózisa. În: Művelődés, 55, nr.6/9., 2002, p. 108.
- A szép univerzuma – akvarelleken. În: Művelődés, 55, nr.6/9., 2002, p. 118.
- Ipó László festőművész – Székelykeresztúr post mortem díszpolgára. În: Művelődés, 55, nr. 6/9, 2002, p. 60.
- Szavak nélküli színes poézis. În: Művelődés,55, nr.6/9., 2002, p. 112.
- Ki vagy te, DÉMOL – a grafika mindenese? În: Művelődés,55, nr.6/9., 2002, p. 114.
- Centenáriumi köszöntő. Mátéffy Béla lelkiségének arcképvázlata. În: Művelődés, nr. 10, 2002, p. 19.
- Cseh Gusztáv megújhodásai. În: Könyvesház,supliment al revistei Művelődés, nr. 1-2, 2002, p. 16.
- Monográfia a kisvárosról – olvasmányosan. În: Könyvesház, supliment al revistei Művelődés, nr. 1-2, 2002, p. 74.
- Az ötéves egri Dsida Jenő Baráti Társaság emlékkönyvébe. În: Könyvesház,supliment al revistei Művelődés, nr. 1-2, 2002, p. 77.
- Új Stradivari-utód a Nagy-Küküllő partján. În: Művelődés, nr. 3., 2003, p. 11.
- Gy. Szabó Béla fametszetei Háromszéken (1998). În: Művelődés, nr. 6/9., 2003, p. 48.
- Pasztellkrétával és festőecsettel írt poézis. Ferenczy Júlia művészetéről.(1997) În: Művelődés, nr. 6/9., 2003, p. 40.
- Román Viktor plasztikai világa. (1996). În: Művelődés, nr. 6/9., 2003, p. 44.
- XXXI. Országos Honismereti Akadémia.– Nyíregyháza. În: Művelődés, nr. 10., 2003, p. 16.
- Hogyan lettem ex libris gyűjtő? Tollvonások Berei Soó Rezső arcéléhez. În: Művelődés, 57, nr. 1., 2004, p. 14.
- Világok és virágok. Starmüller Katalin kiállítása elé. În: Művelődés,57, nr. 3, 2004, p. 14.
- Kettős Balassi-évforduló Esztergomban. În: Művelődés, nr. 11, 2004, p. 24.

- Százéves a Kolozsvári testvérek- Márton és György – Sárkányölő Szent György kolozsvári szobra. În: Művelődés, 57, nr. 12., 2004, p. 19.
- IV. Károly boldoggá avatása Rómában. În: Géniusz, nr. 29., 2004, p. 30.
- Kell-e irtózni a póktól? În: Géniusz, nr. 31., 2005, p. 24.

2. Publicații, redactări, traduceri

- Móricz Zsigmond közöttunk: tanulmány. Válogatta, az előszót és a jegyzeteket írta Kántor Lajos; a bibliográfiai adalékot összeállította **Dénes G**. Bukarest, Kriterion, 1979.
- Romániai magyar irodalmi lexikon. Főszerkesztő: Balogh Edgár; szerkesztő bizottság: Benkő Samu, Dávid Gyula, **Dénes G**, Sütő Ferenc és Szatmári László. Bukarest, Kriterion, 1981-2002.
- Herman Ottó: Az Adriától a Jeges- tengerig. Válogatta, az előszót és a jegyzeteket írta **Dénes G**. Bukarest, Kriterion, 1982.
- Haeckel, Ernst: Biológia és természetfilozófia. Válogatta, fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta **Dénes G**. Bukarest, Kriterion, 1989.
- Tóth Kálmán; **Dénes G**: Romániai magyar könyvkiadás: 1944-1949. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület, 1992.
- Gábor Dénes: Mítosz és valóság: gondolatok a székely himnuszról. Kolozsvár, Művelődés, 2000.
- A közművelődés szűkülő (t)erei: antológia a Művelődés 1976-1989-es évfolyamaiból. Szerkesztette: **Dénes G**, Sütő Ferenc és Szatmári László. Kolozsvár, Művelődés, 1999.
- A kibontakozás igézete: antológia a Művelődés 1968-1975-ös évfolyamaiból. Szerkesztette: **Dénes G**, Sütő Ferenc. Kolozsvár, Művelődés, 2000.
- Közművelődés, de minek?: antológia a Művelődés 1995-1998-as évfolyamaiból. Szerkesztette: **Dénes G**, Sütő Ferenc. Kolozsvár, Művelődés, 2003.

Bibliografie

- *Romániai magyar irodalmi lexikon.* Főszerkesztő: Balogh Edgár; szerkesztő bizottság: Benkő Samu, Dávid Gyula, Dénes G,... 2. köt., Bukarest, Kriterion, 1991, p. 26-27.
- Balogh József: *A mágus mosolyog: ex libris élet*. În: Művelődés, 29, nr. 6., 1976, p. 59-60.
- Aniszi Kálmán: *Összenő, ami összetartozik*. În: Szabadság, 16, nr. 267, p. 10.
- Meister Róbert: *A romániai magyar társadalomtudományi irodalom bibliográfiája 1989-1999 között.* www.transindex.ro

„Lumină din lumină" : primăvară pascală
Expoziție (07 aprilie - 03 mai 2005)

Meda-Diana Hotea[1]
B.C.U. – Cluj

Cronologia calendarului ecleziastic pune anotimpul primăverii sub semnul unui timp de reflexie, a unei *via crucis* care transcende spațiul bisericesc spre cel laic, punându-ne pe fiecare dintre noi în proximitatea misterului Învierii. Pregătirea pentru întâmpinarea sărbătorii pascale, dincolo de valențele ecleziastice statuate, credem că poate fi abordată şi din perspectiva unui alt fel de itinerariu spiritual: unul din perspectivă istorică şi anume cel al apropierii de cuvântul prins în grafia manuscriselor sau a cărților tipărite. Este ceea ce ne-am propus să realizăm prin intermediul acestei expoziții.

Din punct de vedere tematic expoziția s-a articulat pe trei mari segmente:

1. timpul pascal însemnat cu roşu în calendarele ecleziastice şi laice, ilustrat cu ediții rare ale calendarelor ce provin din fondurile „Muzeul Ardelean" şi „Gh. Sion"[2];
2. sărbătoarea pascală în spațiul ecleziastic; remarcăm aici **Liturghierul slavon de la Feleac** şi codicele consacrat sub denominația de **Codex Piccolomini**[3];
3. sărbătoarea pascală ca şi dimensiune a vieții private reflectată în jurnale şi cărți de bucate[4].

Fiecare temă în parte s-a circumscris unei cronologii riguroase, documentele expuse încadrându-se într-un segment temporal larg, derulat pe parcursul secolelor XVI-XIX.

Hic incipit catalogus:

1. **Kalendarium**, Kolosvarat [Cluj-Napoca], 1633.
2. **Kalendarium**, Kolosvarat [Cluj-Napoca, 1634.
3. **Kalendarium**, Colosvarban [Cluj-Napoca], 1641.
4. **Kalendariom**, Bechben [Viena], 1642.
5. **Kalendarioma**, Varadon [Oradea], 1655.
6. **Kalendarioma**, Varadon [Oradea], 1656.
7. **Kalender**, Kronstadt [Braşov], 1664.
8. **Kalendariom**, Szebenben [Sibiu], 1668.
9. **Kalendariom**, Colosvaratt [Cluj-Napoca], 1674.
10. **Kalendariom**, Colosvarat [Cluj-Napoca], 1675.
11. **Kalendariom**, Kolosvaratt [Cluj-Napoca], 1685.
12. **Kalendariom**, Kolosvaratt [Cluj-Napoca], 1690.
13. **Kalendariom**, Kolosvaratt [Cluj-Napoca], 1692.
14. **Kalendariom**, Kolosvaratt [Cluj-Napoca], 1694.
15. **Kalendariom**, Kolosvaratt [Cluj-Napoca], 1698.
16. **Sfânta şi Marea Vineri a patimilor**, Bucureşti, s.a.
17. **Calendariu pe anul de la Hristos 1817**, Buda, s.a.
18. **Calendariu pe anul de la Hristos 1817**, Buda, s.a.
19. **Calendariu pe anul de la Hristos 1828**, Buda, s.a.
20. **Calendariu romanescu pe anul de la Cristos 1829**, Buda, s.a.
21. **Calendariu pe anu de la Christos 1822**, Oradea Mare, s.a.
22. **Calendariu romanescu pe anul de la Cristos 1830**, Buda, s.a.

[1] E-mail: meda@bcucluj.ro
[2] Vezi Catalogul expoziției, nr.1-15 ; 17-24.
[3] Vezi Catalogul expoziției, nr.26-27.
[4] Vezi Catalogul expoziției, nr.49-56.

23. **Calendar pentru români pe anul 1852**, Iaşi, s.a.
24. **Calendar pentru români pe anul 1855**, Iaşi, 1855.
25. **Apostol slavon**, s.l., sec.XIV.
26. **Liturghier slavon**, Feleac, 1481.
27. **Codex Piccolomini**, s.l., sec.XV.
28. **Tetraevanghel slavon**, s.l., sec.XVI.
29. **Tetraevanghel slavon**, s.l., sec.XVI.
30. **Răstignirea**. Icoană pe sticlă.
31. **Cazanii**, s.l., 1650-1660.
32. **Octoih**, Rucăr-Făgăraş, 1717.
33. **Liturghii**, s.l., 1720-1730.
34. **Răstignirea**. Icoană pe sticlă.
35. **Triodul săptămânii mari**, Răstoci-Dej, 1792.
36. Joannes Vercellensis, **Sermones vademecum de tempore et de sanctis**, Strasbourg?, 1492?
37. Laskoi Osvát, **Sermones dominicales**, Hagenau [Haga], 1498.
38. **Missale Ecclesiae Strigoniensis**, Venetiis [Veneția], 1507.
39. **Tetraevanghel românesc**, Braşov, 1561.
40. **Noul Testament**, Bălgrad [Alba Iulia], 1648.
41. **Uj Testamentoma**, Amstelodàmban [Amsterdam], 1687.
42. **Biblia**, Bucureşti, 1688.
43. **Triodul săptămânii mari**, Bucureşti, 1726.
44. **Strastnic**, Blaj, 1753.
45. **Liturghii**, Blaj, 1756.
46. Aaron Vasilie, **Patima şi moartea Domnului şi Mântuitoriului nostru Isus Hristos**, Sibii [Sibiu], 1808.
47. Petru Maior, **Prediche sau Învățături la toate duminecile şi sărbătorile anului**, Buda, 1810.
48. **Cuvântare despre posturile Besearicii greceşti a Răsăritului**, Buda, 1828.
49. Nemes János, **Néhai hidvégi idõsb Nemes János jegyzõkönyveibõl**, s.l., 1793.
50. **Napló és jegyzõkönyv**, s.l., 1832-1833.
51. Halmágyi István, **Naplója**, vol. I, s.l., 1762.
52. **Szakácskönyv**, s.l., sec.XVIII.
53. **Szakácskönyv**, s.l., sec.XVIII-XIX.
54. Szatmári Zsuzsa, **Szakácskönyv**, s.l., 1805.
55. **Szakácskönyv**, s.l., sec.XIX.
56. Gyulai Ferenczné, **Koch Buch**, s.l., sec.XIX.
57. C.S.Nicolaescu, **Ouă încondeiate**, Craiova, 1927.
58. Tészabo Júlia, **Nagy húsvéti képeskönyv**, Budapesta, 1990.
59. Maria Panaitescu, **Colecție de ouă încondeiate**, s.l., s.a.

Explicit hic totum!

Expoziția de manuscrise de sec. XVI-XVIII în Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga”

Homo scribens: genurile memoriei si tipologia scrierii
în secolele al XVI-XVIII-lea
(Homo scribens: emlékezéskultúra és íráshasználati-szokások
a XVI-XVIII században.)

Judit Kolumbán[1]
B.C.U. – Cluj

Expoziția a fost organizată cu ocazia conferinței *Memorialistică şi devoțiune în secolele XVI-XVIII (Emlékirat-irodalom és devóció a XVI-XVIII században)*, inițiată de către Catedra de Literatură Maghiară Veche şi a fost menită să ofere suport ilustrativ tematicii conferinței.

Expoziția deschisă la departamentul de Colecții Speciale a Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” aduce în atenția vizitatorilor ei manuscrise şi tipărituri cu însemnări, aparținând genurilor memorialisticii.

Au fost expuse 53 de piese, între care manuscrise originale şi copii, precum şi materiale ilustrative, organizate în trei categorii:

În prima categorie am inclus: cronici, jurnale, memorii, ordonate cronologic, prezentând, în ansamblu, genurile literaturii memorialistice. Printre ele aş accentua cronica *Asediul Oradei,* a lui János Szalárdi, care relevă date importante referitoare la evenimentele din 1662. Tot în această categorie este expus jurnalul lui György Wass, memoriile lui Frenenc Szakál (1657-1726 után), şi ale lui György Rettegi (1718?-1786), memoriu care constituie o reprezentare fidelă a opiniei nobilimii de mijloc, din provincie, referitoare la evenimentele istorice contemporane, imediat următoare instaurării regimului habsburgic în Transilvania.

A doua categorie de documente s-a axat asupra clasicilor memorialisticii transilvănene. În aceasta categorie sunt expuse autobiografiile lui János Kemény, Miklós Bethlen, Mihály Cserei şi Kata Árva Bethlen. *Historia* şi B*iographia* lui János Kemény (1607-1662) sunt de fapt lucrări identice, copiate în perioade diferite. Exemplarul, intitulat *Historia* este o copie realizată în sec. al XVIII-lea iar însemnarea de posesor pe coperta interioară a manuscrisului: „Ex libris est Sigismundi Enyedi ab A(nn)o 1756.” relevă o informație semnificativă referitoare la apertenența volumului iar *Biographia* a fost copiată în anul 1807.

Din lucrările lui Miklós Bethlen sunt expuse trei copii manuscrise datând din secolele al XVIII-lea şi al XIX-lea. Primul este *Autobiographia* contelui, un coligat care cuprinde atât biografia cât şi unele dintre lucrările lui M. Betlhlen şi este o copie realizată în sec. al XIX-lea.

Un alt exemplar demn de menționat este o copie din 1770, cu pagina de titlu ornată cu mâna şi cu însemnarea decoratorului acestuia: „Franciscus Domokos De Also-Tsernaton,”, precum şi un ex-libris tampon al posesorului ulterior, “B. Horváth J.”

Lucrarea intitulată *Historia* a lui Mihály Cserei (1668-1756) a fost scrisă în exil la Braşov şi prezintă evenimentele istorice ale Transilvaniei între anii 1661-1712. În lucrare se conturează totodată şi profilul istoricului protestant, pro-habsburgic. Exemplarul nr. 30 din anexă este o copie realizată de către „Petrus Istvánffi de Csik Sz Király”, însemnare de posesor, lângă care se regăseşte şi o „însemnare-testament” referitoare la soarta manuscrisului, după decesul lui. Prin acest testament el lasă manuscrisul drept moştenire fiului său László Istvánffi, iar în cazul lipsei acestuia, din motive de serviciu, proprietarul decide ca următorul posesor să devină fratele lui, Tamás Istvánffi.

Descrierea propriei vieți a lui Kata Árva Bethlen este o lucrarea începută în 1744 şi continuată până la decesul autoarei (1759). După o viață zbuciumată autoarea îşi scrie autobiografia din care reiese drama unei persoane care îşi pierde doi soți şi cinci copii. Acestor drame li se alătură

[1] E-mail: mihalyiudit@yahoo.com

şi conflictele interconfesionale. Din cauza religiei protestante pe care o susține cu fermitate ea ajunge să fie privată de către rudele ei catolice de cei doi copii ai săi, născuți din prima căsnicie. Prima ediție a acestui manuscris este din anul 1762. Exemplarul expus are mai puține pagini decât varianta publicată în 1762 şi este transcris de către Péter Bod.

A treia grupă a documentelor expuse este formată din calendare cu însemnări, referitoare la viața personală şi familială a autorilor, însemnări care sunt concepute mai ales după tipologia jurnalelor.

În *Calendarul din 1551* a lui *Eberus Paulus* – un posesor al calendarului din sec. al XVIII-lea – ne informează despre naşterea fiicei sale: „Hoc die nascitur Anna Tetsi circa horam noctis 1am, Anno 1760". Iar într-un alt calendar găsim chiar numele instituției posesoare: „Tanacze", (adică: „al Consiliului").

Însemnările omului politic, Mihály Cserei se regăsesc în mai multe calendare expuse. Însemnările se referă mai ales la viața personală, la activitățile uzuale şi călătorii ale posesorului care sunt, deci, relevate pe paginile acestor calendare.

Toate aceste manuscrise aparținând genurilor memorialisticii sunt surse istorice importante, fiind grăitoare cu privire la viața culturală, socială ale secolelor respective, permițându-ne şi explorarea lor ştiințifică mai aprofundată.

Hic incipit catalogus:

1. Székely István, **Krónikájának folytatása 155̃81601**, s.l., s.a.
2. Borsos Sebestyén, **Krónikája Erdély történeteiről 1490-1584,** s.l., XVIII.sz.
3. Mikó Ferencz, hidvégi, **Erdélyben maga életében történt dolgokrul írt historiája 159̃41613, Bíró Sámuel folytatásával, 1613 augusztus végéig,** s.l., XVIII.sz.
4. Borsos Sebestyén, **Krónikája Erdély történeteiről 1490-1584,** s.l., XVIII.sz.
5. Toldalaghi Mihály, **Követségi naplója és jelentései Bethlen Gáborhoz,** s.l., 1627.
6. Rhédei László, gr., **Naplókönyve 1653-1656**, s.l., 1653-1656.
7. Lipcsei György, **Naplófeljegyzései,** s.l., XVII. sz.
8. Enyedi István, **II. Rákóczi György fejedelem veszedelmeiről 165̃71660,** s.l., 1720-1743.
9. Rosnyai Dávid, **Diáriuma 1667-től,** s.l., XVII. sz.
10. **Description exacte des royaumes de Hongria et Dalmatie, etc. :** et gravees en cuivre par Gaspar Bouttats, Anvers, 1668.
11. Szalárdy János, **Várad ostroma. 1662,** s.l., XVIII. sz.
12. Rosnyai Dávid, **Diáriuma 1667-től,** s.l., XVIII. sz.
13. Bornemissza Anna, **Gazdasági naplója 1667–1672,** s.l., XVII. sz.
14. Thököly Imre, **Naplója 1676–1678,** s.l., XVIII. sz.
15. GönczRuszkai Kornis Gáspár, **Naplója 167̃81683,** s.l., 1678-1683.
16. Inczédi József, **Emlékirata 168̃81710.** s.l., 1688-1710.
17. Apaffy Mihály II, **Diarium de anni 1690–1694**, s.l., XIX. sz.
18. Komáromi János, **Diariumja és Experientiáji 1697. okt. 8. – 1705. szept. 13**, s.l., 1856.
19. Wass Georgius, **Diarium Viennense 1698–1702,** s.l., 1698-1702.
20. Szakál Ferenc, **Naplója 169̃81718,** s.l., 1847.
21. Rettegi György, **Emlékirata 1718-1777,** s.l., 1718-1777.
22. Ikafalvi János,**Vegyes naplójegyzetei 1747–1759,** s.l., XIX.sz.
23. Tekerőpataki Gáborfi István, **Naplója 1744–1764**. s.l., 1744-1764
24. Kemény János fejedelem, **Históriája,** s.l., XVIII. sz.
25. Johannis Kemény, **Biographia**, s.l., 1807.
26. Johannis Kemény, **fotografie,** s.l.,s.a.
27. Gróf Bethlen Miklós, **Önéletírása, Sudores et cruces Nicolai Bethlen**, s.l., XIX. sz.
28. Bethlen Miklós, **Mûvei**, s.l., 1770.
29. Bethlen Miklós,gr., **Élete**, s.l., XVIII. sz.
30. Cserei Mihály, **Históriája,** s.l., XVIII. sz.

31. Cserei Mihály, **Históriája,** s.l., XVIII. sz.
32. Bethlen Kata**, Életének rövid le irása**, s.l., XVIII. sz.
33. Bod Péter, **Narratio de vita**, s.l., XVIII. sz.
34. Eberus Palulus, **Calendarium historicum.** Vitebergae, 1551.
35. Eberus Palulus, **Calendarium historicum.** Vitebergae, 1571.
36. Eberus Palulus, **Calendarium historicum.** Vitebergae, 1559.
37. Eberus Palulus, **Calendarium historicum.** Vitebergae, 1551.
38. Cluj-Napoca, **litografie,** s.l., sec. XIX-lea.
38. **Erdélyi Kalendárium, 1798. esztendőre**, Szeben, Kolozsvár, s.a.
39. **Erdélyi Kalendárium, 1800. esztendőre**, Kolozsvár, s.a.
40. **Erdélyi Kalendárium, 1797. esztendőre**, Szeben, Kolozsvár, s.a.
41. **Kalendárium az 1632-es esztendőre**, Kolozsvár, s.a.
42. **Kalendárium az 1678-as esztendőre,** Lőcse, s.a.
43. **Kalendárium az 1681-as esztendőre,** Lőcse, s.a.
44. **Kalendáriom az 1692-es esztendőre**, Lőcse, s.a.
45. **Kalendáriom az 1690-es esztendőre**, Kolozsvár, s.a.
46. **Kalendáriom az 1691-es esztendőre**, Lőcse, s.a.
47. **Kalendáriom az 1692-es esztendőre**, Kolozsvár, s.a.
48. **Kalendáriom az 1693-as esztendőre**, Kolozsvár, s.a**.**
49. **Kalendáriom az1694-es esztendőre**, Koloszvár, s.a.
50. **Kalendáriom az 1695-ös esztendőre**, Kolozsvár, s.a.
51. **Calendariom az 1697-es esztendőre,** Kolozsvár, s.a.
52. **Calendariom az 1698-as esztendőre,** Kolozsvár, s.a.

Hic explicit totum !

Bibliografie:

- Kovács Kiss Gyöngy: *A Habsburg-uralom erdélyi kiteljesedésének folyamata a korabeli magyar irodalom láttatásában, Erdélyi Múzeum Egyesület, Kolozsvár, 2000.*
- Tóth Zsombor: *Homo scribens: Megjegyzések a kora újkori magyar és latin kalendáriumokba feljegyzett élettörténetekhez (* manuscris.)

„Cartea cărților" – Memoria credinței
Expoziție (10.02-25.02.2005)

Meda-Diana Hotea[1]
B.C.U. – Cluj

Tema expoziției ne-a fost sugerată de reiterarea clasicei sintagme din **Evanghelia Sfântului Apostol Ioan, 1,1**: *La început era Cuvântul şi Cuvântul era la Dumnezeu şi Dumnezeu era Cuvântul*", acel cuvânt pe care încercăm să-l pătrundem, să ni-l aducem aproape, iar pentru a-l „proteja" şi păstra îl „îmbrăcăm" în carte. Este un efort în care oamenii s-au identificat pe parcursul secolelor, iar expresia lui cea mai elocventă este **Biblia**, cartea cărților.

Mesajul pe care am dorit să-l transmitem, dincolo de invitația la aplecarea spre exegeza biblică, este unul ce vizează apelul la memorie: să vedem **Biblia** aşa cum şi-au imaginat-o predecesorii noştri. Drumul pe care l-am propus spre a fi parcurs s-a derulat la nivel cronologic de-a lungul secolelor XV-XXI, timp în care **Biblia** ni se înfățişează sub diverse aspecte: copiată sau imprimată pe suporturi tradiționale (pergament, hârtie) sau inscripționată pe suport electronic; de la formatul *in folio* al incunabulului la cel liliput al exemplarului bibliofil sau ultracontemporanul CD-ROM. Diversificarea formatului şi evoluția acestuia spre o mărime care facilitează utilizarea textului reflectă lectura **Bibliei** ca segment al vieții private, dincolo de citirea fragmentară a textului în cadrul oficiilor liturgice. Acest fapt a fost facilitat sub impactul Reformei care a inițiat traducerea cărții sfinte în limbile vernaculare. Astfel, putem identifica un traseu lingvistic larg: ebraică, latină, germană, maghiară, română, franceză, engleză.

Expoziția a întrunit 54 piese şi am dori să menționăm cu precădere ediția facsimil a **Bibliei** lui Gutenberg cunoscută şi sub denominația de *Biblia cu 42 de rânduri* sau *Biblia Mazarin*; edițiile rare ale **Bibliei** traduse de Martin Luther; prima ediție integrală a **Bibliei** în limba română tipărită la Bucureşti în 1688 sub patronajul domnitorului Şerban Cantacuzino, în traducerea fraților Şerban şi Radu Greceanu.

Atenția deosebită de care s-a bucurat **Biblia** este exprimată şi de legăturile artistice care îmbină caietele textului. Amintim aici emblema legătorilor atelierelor clujene reprezentată de motivul garoafei sau ferecătura în colțari de argint a exemplarului **Noului Testament** imprimat la Amsterdam în 1687.

Un loc aparte îl ocupă gravurile care însoțesc textul şi ne oprim îndeosebi asupra exemplarului tipărit la Nürenberg în anul 1692 ilustrat cu gravuri în oțel executate în atelierul lui Nicolai Vischer din Amsterdam după desenele lui Rubens, Jordaens, Bryn, Pieter de Jade.

Hic in incipit catalogus:

1. **Biblia scholia**, s.l., sec.XV.
2. **Novum Testamentum**, s.l., sec. XV.
3. **Biblia latina**, s.l., 1450-1455. Ediție facsimil.
4. **Biblia latina**, Nurenbergae [Nürenberg], 1478.
5. **Biblia sacra**, Norembergae, [Nürenberg], 1527.
6. **Biblia alphabetica**, Coloniae [Köln], 1535.
7. **Uj Testamentum**, Uj Szigethben [Ujsziget], 1541.
8. **Biblia**, Colosvarba [Cluj], 1552.
9. **Heilige Schrift**, Wittemberg, 1567.
10. **Biblia latina**, Venetus [Veneția], 1571.
11. **Nouum Testamentum**, Lutetiae [Paris], 1569.
12. **Biblia**, Wittemberg, 1589.

[1] E-mail: meda@bcucluj.ro

13. **Az Szent Biblia**, Vizsoly, 1590.
14. **Szent Biblia**, Oppenhemiumban [Oppenheim], 1612.
15. **Testamentum Novum**, Hanoviae [Hanau], 1602.
16. **La Bible**, Geneve [Geneva], 1622.
17. **Biblia Sacra**, Lugduni [Lyon], 1613.
18. **Biblia Sacra**, Venetiis [Veneția], 1627.
19. **Biblia Sacra**, Londini [Londra], 1640.
20. **Szent Biblia**, Amstelodamban [Amsterdam], 1645.
21. **Noul Testament**, Bălgrad [Alba Iulia], 1648.
22. **Noul Testament**, Bălgrad [Alba Iulia], 1648. Ediție facsimil.
23. **Uj Testamentoma**, Amstelodamban [Amsterdam], 1687.
24. **Szent Biblia**, Varadon [Oradea], 1661.
25. **Biblia**, Bucureşti, 1688.
26. **Biblia**, Bucureşti, 1688. Ediție facsimil.
27. **Heilige Schrift**, tom II, Nürnberg [Nürenberg], 1692.
28. **Biblia hebraica**, Amstelaedami et Ultrajecti [Amsterdam, Utrecht], 1705.
29. **La Sainte Bible**, tom I, Amsterdam 1707.
30. **La Sainte Bible**, tom II, Amsterdam 1707.
31. **Astvadzaşunci [Biblia armeană]**, s.l., 1735.
32. **Biblia**, Bugel [Biella], 1751.
33. **Biblia Sacra**, Venetiis [Veneția], 1763.
34. **Szent Biblia**, Basileaban [Basel], 1764.
35. **Szent Biblia**, Basileaban [Basel], 1770.
36. **Biblia**, Blaj, 1795.
37. **Biblia**, Blaj, 1795. Ediție facsimil.
38. **Noul Testament**, Sankt-Petersburg, 1817.
39. **Noul Testament**, Mănăstirea Neamțul, 1818.
40. **Biblia**, Sankt-Petersburg, 1817.
41. **Noul Testament**, Sankt-Petersburg, 1819.
42. **Szent Biblia**, Pesten, 1837.
43. **The Holy Bible**, Glasgow, 1896.
44. **Biblia**, Sibiu, 1856-1858.
45. **Biblia Sacra**, Paris, 1858.
46. **Les grandes heures de la Bible**, Paris, 1973.
47. **Die Bibel**, Frankfurt am Main, 1988.
48. **Biblia**, Bucureşti, 1988.
49. **La Bible de Jérusalem**, Paris, 1988.
50. **Biblia**, Rimini, 1990.
51. **Hebrew Bible**, Jerusalem, 1990.
52. **Noul Testament**, Oradea, 1995.
53. **Biblia**, Bucureşti, 2001.
54. **Biblia**, Bucureşti, 2004. Ediție pe suport electronic – CD-Rom.

Explicit hic totum!

Clădirile clujene sau martorii tăcuți

Raluca Soare[1]
B.C.U. – Cluj

Teatrul Național și Opera Română, Complexul Clinicilor, Teatrul și Opera Maghiară, Biserica și Mănăstirea Franciscană, Biserica Reformată, Biserica Sf. Mihail, Palatul Bánffy, Bastionul Croitorilor, Sinagoga Neologă, Palatul Justiției, Muzeul Național de Istorie a Transilvaniei, Clădirea Universității Babeș-Bolyai, Biblioteca Centrală Universitară sunt asemenea unor martori tăcuți, nepăsători pentru trecătorii grăbiți, obișnuiți și saturați de același peisaj, dar revelatori ai istoriei locale, ai istoriei mentalităților pentru aceia care vor să vadă „în ele" nu doar simple clădiri.

Biblioteca Centrală Universitară din Cluj reprezintă un astfel de martor, iar volumul cu același nume, apărut la Editura Alma Mater, sub semnătura arhitectului Gheorghe Vais[2], captează atenția oricărei persoane pentru care clădirea situată pe latura vestică a fostei *Piețe Arany János*, aflată la intersecția străzilor Clinicilor și Babeș nu reprezintă o necunoscută sau un monument-obiectiv turistic ci, din contră, un element al vieții cotidiene, un element al vieții studențești, unul al amintirilor, o „informație" care așteaptă să fie valorificată.

Trecând însă peste nota de subiectivism pe care receptarea unei astfel de lucrări o impune, cred, oricărui angajat al instituției pe care o găzduiește clădirea, descrisă în cele 142 de pagini ale cărții, pot afirma că, încă de la început cititorul este atras în atmosfera arhitecturală a începutului veacului XX, o dată cu prezentarea detaliată a celor opt proiecte propuse inițial pentru construirea unei clădiri ce urma să adăpostească atât biblioteca Universității cât și biblioteca Muzeului Ardelean. Trebuie precizat faptul că inițial clădirea a fost gândită cu o funcționalitate specifică de bibliotecă, printre puținele la aceea vreme și în special pe teritoriul actual al României construite drept biblioteci de acest gen, exceptând locații precum Biblioteca Teleki din Tg. Mureș și Biblioteca Batthyaneum din Alba-Iulia. Prima a fost construită între anii 1799-1808, după planurile arhitectului vienez Ignatz Schlaff, de către contele Samuel Teleki, iar cea de-a doua clădire a fost preluată în anul 1792 și transformată în bibliotecă și sediu al Institutului Cărturăresc de către episcopul Batthyányi. Nici măcar Biblioteca Academiei Române nu avea un spațiu special destinat unei biblioteci, construcția acestuia începând abia în 1927-1928[3], deci la aproape două decenii după începerea construcției pentru Biblioteca Universității din Cluj.

Proiectul Kesselbauer Ágoston, Proiectul Kismarty-Lechner Jenő – Warga László, Proiectul Korb Flóris – Giergel Kálmán, Proiectul Komor Marcell – Jakob Dezső, Proiectul Láng Adolf, Proiectul Orth Ambrus – Somló Emil, Proiectul Sebestyén Artúr, Proiectul Villányi János – Hajós Alfréd sunt titlurile proiectelor inițiale propuse pentru construcția clădirii și totodată subtitluri pentru *Concursul de Proiecte*, prin intermediul căruia autorul comentează, folosind într-o mai mică măsură, un limbaj arhitectonic și tehnic, funcționalitatea planurilor propuse în cadrul concursului, fără a neglija impactul vizual al acestora. Imagini care conțin planurile pe diferite etaje și din diferite unghiuri de vedere sunt postate cu generozitate pe parcursul capitolului, ca de altfel și pe parcursul întregii lucrări, cititorul reușind în acest fel să înțeleagă importanța care a fost conferită acțiunii de construire a bibliotecii. Această „atmosferă arhitecturală" este completată însă de autor de una istorică, în care sunt explicate și motivele pentru care se impunea construirea unei astfel de clădiri, motivația amplasării sale în acel spațiu al orașului.

Considerate insuficiente sau mai exact inadecvate pentru o clădire ce urma să adăpostească această bibliotecă, planurilor propuse li s-au succedat alte trei, dintre care 2 sunt descrise în volumul de față. Etapa a doua a concursului a fost susținută de planurile tandemurilor Orth – Somló și Korb

[1] E-mail: ralusoare@bcucluj.ro
[2] Gheorghe Vais, *Biblioteca Centrală Universitară Cluj 1906-1909*. Editura Alma Mater: Cluj-Napoca, 2006.
[3] Sîrghie Anca, *Pagini din Istoria bibliotecilor – Sibiu*: Ed. Alma Mater, 2003, p. 164

– Giergl. Alegerea proiectului ultimilor doi probabil că nu este chiar întâmplătoare, având în vedere că ei proiectaseră şi Complexul Clinicilor, lucru de altfel subliniat în cadrul lucrării.

Modificările pe care le-a suferit proiectul din momentul acceptării lui drept câştigător al concursului şi până la finalizarea sa, sunt descrise în două capitole distincte, obiectiv intitulat *Proiectul de Execuţie* şi *Execuţia clădirii.*

Pornindu-se aşadar de la exerciţii de imaginaţie, în care lectorul îşi poate închipui cum anume ar fi arătat clădirea bibliotecii în condiţiile unei alte alegeri a factorilor de decizie de la acea vreme, se ajunge într-o fază a comparaţiilor, o dată cu studierea funcţionalităţii spaţiilor bibliotecii, aşa cum au fost ele concepute iniţial, în cadrul capitolului *Unităţile Funcţionale:* unitatea funcţională a spaţiilor de lectură, a spaţiilor de depozitare, a celor conexe, administrative, auxiliare, de primire şi de circulaţie, toate constituind descrieri distincte în cadrul volumului.

Chiar dacă predomină descrierile tehnice însoţite de imagini şi scheme, deşi există un capitol destinat elementelor de limbaj arhitectural, de îmbinarea stilului baroc şi seccession, de amprenta pe care cei doi arhitecţi Korb şi Giergl şi-au impus-o, cred ca această lucrare nu este destinată doar celor care studiază arhitectura, ci şi celor care studiază istoria, celor care sunt interesaţi de peisagistica urbana, în special a Clujului. Lucrarea nu se doreşte însă a fi o prezentare istorică a locului şi a faptelor, a personalităţilor, decât în măsura în care numele lor se leagă de construcţia clădirii bibliotecii, iar valoarea sa este constituită tocmai prin ipostaza privirii unei biblioteci dintr-un alt punct de vedere al spaţiului său.

Analiza construcţiei bibliotecii realizată într-o perioadă scurtă, anii 1906-1909, perioadă reliefată prin titlul lucrării, pare a fi un inconvenient, peste care însă se poate trece prin compensare, avându-se în vedere că modificările pe care biblioteca le-a suferit de-a lungul vremii sunt observate şi evidenţiate cu ajutorul unor comparaţii

Datorită informaţiilor pe care le aduce, dar şi segmentului de istorie a bibliotecii clujene proiectate de Korb şi Giergl, care nu fac intenţionat obiectul analizei lucrării şi care invită la noi cercetări, *Biblioteca Centrală Universitară Cluj 1906-1909* este o lucrare care merită consultată, merită citită şi studiată, tocmai datorită perspectivei din care biblioteca este privită.

„Istoric", este de fapt o istorie a conturării ideii arhitectural-instituţionale a bibliotecii şi o istorie a contracţiei sale. Adică o „istorie" a procesului prin care – arhitectural şi instituţional – „clădirea" şi „instituţia" Bibliotecii se întemeiază şi inserează în timpul spaţiului.

(Despre) Managementul construcţiilor de biblioteci[1]
- recenzie şi marginalii –

Adrian Grănescu[2]
Biblioteca Judeţeană „O. Goga" – Cluj

Lucrarea doreşte să fie exact aşa cum o anunţă titlul ei,[3] o carte adunînd[4] sintetic toate „problemele" ce pot apărea (unui conducător, unei echipe manageriale) din momentul apariţiei oportunităţii unei construcţii, a desfăşurării ei, a finalizării. Nimeni nu se îndoieşte însă de faptul că pregătirea teoretică a unui specialist în biblioteconomie trebuie să conţină şi astfel de lucrări. Despre utilitatea ei, despre modul în care a fost sau nu de ajutor (practic sau, cel puţin, teoretic) alţii decît noi, ar putea da mărturie. Este şi părerea noastră pentru care am salutat de la început publicarea acestei cărţi.

Într-o „dedicaţie" intitulată *Note preliminare,* Doina Popa, preşedintele asociaţiei sub a cărei egidă s-a publicat traducerea românească, spune: „Cartea de faţă se constituie într-o pledoarie documentată şi convingătoare – singulară în peisajul biblioteconomic românesc – pentru mai justa valorizare a spaţiului de bibliotecă şi a importanţei acestuia. Ea continuă seria lucrărilor din literatura de specialitate traduse şi publicate de către Asociaţia Naţională a Bibliotecarilor şi a Bibliotecilor Publice din România spre folosul bibliotecilor şi a profesioniştilor lor."

Cîteva pagini mai departe, Victoria Dumitrescu, traducătoarea cărţii o caracterizează: „Unele dintre primele întrebări, pentru care orice proiect de construcţie, modernizare sau extindere de biblioteci trebuie să găsească răspunsuri adecvate, sunt următoarele: Există, în lumea bibliotecară sau în administraţia serviciilor publice, suficiente informaţii sau surse de informaţii referitoare la acest tip de operaţiuni Există expertiza necesară, în acest scop? Se pot angaja consultanţi, cu suficientă experienţă în materie? Există asemenea specialişti, în zona respectivă Se pot obţine fonduri suficiente pentru finalizarea unor asemenea proiecte şi pentru exploatarea lor ulterioară? Sunt pregătiţi bibliotecarii să-şi asume responsabilităţile presupuse de calitatea de parteneri şi beneficiari ai rezultatelor acestor proiecte? La aceste întrebări, cartea de faţă formulează răspunsuri relevante, bazate pe experienţa concretă a autoarei [...] ea însăşi bibliotecară, implicată în proiecte de construcţii, renovare sau extindere de biblioteci."

Managementul construcţiilor de biblioteci este o lucrare ce constituie o foarte plăcută lectură (în ciuda titlului care anunţă un subiect de obicei „sec", „îngust") pentru toţi cei care se apleacă asupra ei este *Managementul construcţiei de biblioteci* : „vom întîlni şi conflicte de opinii, unii bibliotecari făcînd afirmaţii pe care alţii le contrazic. Aceasta se datorează marii diversităţi de roluri, pe care biblioteca trebuie să le joace în lumea modernă. Biblioteca de azi este locul de întîlnire al comunităţii, centru de informare, depozit de cărţi şi materiale audio şi video, realizatoare a unor produse de informaţii sau programe culturale importante pentru localitate." Tocmai pentru că această carte adună concluzii de o „viaţă" ale unor bibliotecari experimentaţi o face şi mai interesantă, captivantă pentru orice slujitor al cărţii. Ne aflăm în faţa unui ghid, a unei călăuze

---

[1] Jeannette Woodward, **Biblioteca secolului XXI. Managementul construcţiilor de biblioteci**, traducere dr. Victoria Dumitrescu, consultanţi de specialitate: dr. Emil Barbu Popescu, arhitect, dr. Hermina G. B. Anghelescu, Grinta, Cluj-Napoca, 2005, 204 pag.

[2] E-mail: adig@bjc.ro

[3] Autorul utilizează din proprie decizie „vechiul" sistem ortografic. (Nota red.)

[4] Spre deosebire de această carte teoretică, generală, şi o altă lucrare a inspirat bibliotecarii noştri de la *Biblioteca Judeţeană „Octavian Goga"*; colega noastră Tatiana Costiuc a adus versiunea rusească a unei cărţi franţuzeşti: Jaqueline Gascuel, **Un espace pour le livre. Guide à l'intention de tous ceux qui construisent, aménagent ou rénovent une bibliothèque, Пространство для книги [...],** „Rudomino", Moskva, 1995, 303 pag. Această carte este cît se poate de „concretă". Am putea-o numi, fără să greşim, un ghid practic. A fost concepută să conţină ilustraţii (fotografii, desene, scheme) şi, în general, soluţiile sînt gîndite şi exemplificate prin cazuri deja finalizate. Nu vrem să ne întrebăm aici care tip de carte este mai apropiat, mai dorit de cititor (indiferent de pregătire). În fond, pentru cei interesaţi, considerăm că ar fi o lucrare complementară celeilalte.

pentru un bibliotecar (neapărat bibliotecar, adică specialist, cu „vechime”, cu studii suplimentare de specialitate) manager pus în situaţia (rară dar fericită) de a-şi conduce, de a-şi regiza construcţia (pentru care va binemerita, mai tîrziu, de la semenii săi). Totul este ca cei cărora le este dedicată să prezinte interes, să aibă curiozitatea (vie) pentru conţinutul cărţii, în cel mai rău caz, s-o accepte ca pe un simplu schimb de experienţe (ce trebuie ascultat sau chiar, de ce nu, urmat), dacă nu vor s-o ia ca pe un bun şi sincer îndrumător. Căci ea este scrisă şi din dorinţa de-a transmite cunoştinţe, pentru ca cei care vor fi confruntaţi cu experienţe identice să nu purceadă de la capăt (inventînd, sau, mai corect, reinventînd, cum se spune, „mersul pe jos”), ci să „construiască” pe un fundament deja existent.

Primul capitol: *Pregătirea unui proiect de construcţie pentru o bibliotecă* începe cu toate activităţile preliminare ce trebuie să ducă la conştientizarea importanţei proiectului, la o argumentaţie foarte bogată, la o cunoaştere din toate unghiurile şi punctele de vedere a demersului. Fiecare subcapitol este un pas ce trebuie străbătut (iată-le, să le amintim: Sfera de autoritate a bibliotecarului; Distribuţia responsabilităţilor; Identificarea persoanelor cheie şi comunicarea cu acestea; Cum trebuie argumentată cererea de fonduri necesare construcţiei unei noi biblioteci; Continuitate şi consecvenţă în pregătirea şi finalizarea proiectului; Funcţionarea eficientă într-un mediu cu mare încărcătură politică; Stabilirea liniilor de comunicare; Proiectul construcţiei unei biblioteci este o realizare de grup; Pregătirea aptitudinilor necesare implicării în proiect; Cunoaşteţi pe cei ce finanţează instituţia; Cunoaşterea complexităţii unei clădiri moderne) spre a se ajunge la momentul următor, cel de-al doilea capitol: *Lumea arhitecţilor şi antreprenorilor*. Acesta conţine subcapitolele: Derularea construcţiei; Ce trebuie să ştie arhitecţii ?; Ce trebuie să cereţi arhitecţilor; Lumea antrepenorilor; Sistemul de furnizare a proiectului de construcţie; Alegerea echipei de proiectare-execuţie pentru renovarea sau modificarea unei structuri existente; Angajarea unui supraveghetor specialist în construcţii; Urmărirea derulării proiectului.

În al treilea capitol, *Pregătirea proiectului,* se ajunge (finalmente) la primele rezultate palpabile, proiectul, planul desenat al viitorului edificiu – în fond, un document „istoric”, peste timpuri, probînd „începuturile” clădirii, eventual, variante arhitectonice, care au fost părăsite sau schimbate etc. Temele tratate în acest capitol sînt: Tendinţe actuale în organizarea şi funcţionarea bibliotecii; Planificarea pentru viitor; Planificarea în condiţii de restricţii bugetare; Amplasamentul construcţiei; Utilizarea în comun a unor complexe de servicii; Cerinţele organizării spaţiului interior; Planificarea unui proiect de renovare, extindere sau modificare a bibliotecii existente.

Al patrulea capitol se referă la *Exteriorul clădirii*, forma (exterioară) în care va intra edificiul în conştiinţa comunităţii, a tuturor celor care o vor cunoaşte... Subcapitole: Materialele exterioare; Proiectarea acoperişului; Toată lumea doreşte un atrium, cu excepţia bibliotecarilor; Intrarea în bibliotecă. În următorul capitol (al cincilea) se vorbeşte despre *Cerinţe ale mediului şi factorului uman* (Instalaţii de iluminat; Randamentul instalaţiei electrice în noile construcţii; Eficienţa energetică în clădirile vechi; Facilităţi de acces pentru persoanele cu handicap; Bibliografie). Apoi în cel de-al şaselea capitol *Tehnologia şi infrastructura clădirilor moderne* se ia cunoştinţă cu aspectele cele mai importante care definesc o bibliotecă modernă (teme tratate: Tehnologia în bibliotecile de astăzi; Planificarea pentru evoluţiile viitoare ale IT; Telecomunicaţiile şi biblioteca modernă; Sistemul electric; Sistemele de climatizare (încălzire/răcire/ventilaţie); Controlul umidităţii; Mucegaiul şi sporii; Izolaţia fonică).

Un capitol important şi care nu poate fi neglijat este: *Problematica securităţii şi siguranţei în biblioteci* (Siguranţa împotriva incendiilor; Prevenirea şi intervenţia în caz de dezastre). Antepenultimul capitol se ocupă de *Pardoseli, tapete şi mobilier* (Selectarea materialelor pentru pardoseli; Tapete. Zugrăveli; Selectarea mobilierului). Urmează apoi un capitol important *Depăşirea fazei de construcţie a noii biblioteci* (Programele de renovare sau extindere; Sistemele de orientare în bibliotecă). Ultimul capitol, la fel de interesant, ca şi celelalte tratează despre *Mutarea şi instalarea bibliotecii în spaţiul nou construit* (Mutarea în noua clădire; Aspecte referitoare la sănătatea noii clădiri; Acomodarea cu noul spaţiu; Evoluţia clădirii spre o stare funcţională; Coordonatorul clădirii; Mucegaiul şi igrasia). Cîteva capitole conţin bibliografie (americană) de

specialitate, un semn, o dovadă despre preocuparea multor profesionişti ai cărţii şi a informaţiei pentru acest important „segment" al vieţii bibliotecare.

Aşa cum spuneam mai înainte lectura cărţii, întreprinsă şi numai din simplă curiozitate profesională, este plăcută sistematizînd puncte de vedere existente, ajutînd, ordonînd, credem noi, problematica ce i se deschide celui confruntat cu construcţia edificiului cultural. Aşa cum arăta traducătoarea, cartea: „este rodul unei munci în echipă, guvernată de spiritul de asociere, iniţiativă şi responsabilitate ce caracterizează lumea americană. Ea este, în acelaşi timp, rodul dialogului şi comunicării între participanţii la conceperea şi finalizarea unor asemenea proiecte (bibliotecari, arhitecţi, constructori, planificatori urbani, cetăţeni, administraţie, politicieni), în jurul unei formule, în care se regăsesc idei, experienţe, soluţii şi situaţii specifice lumii bibliotecarilor."

Considerăm că bibliografia românească de specialitate s-a îmbogăţit cu această nouă apariţie, chiar dacă, din păcate, nu vor fi puse în practică învăţăturile, sfaturile ei, lectura va fi profitabilă.

De-a lungul timpului – chiar cu mult timp înainte de-a şti că voi ajunge bibliotecar – am fost în apropierea unor întîmplări ce se interferează sau devin complementare cărţii despre care discutăm.

La sfîrşitul anilor '50 s-a început construirea unei noi aripi (adăpostind viitoare depozite) a Bibliotecii Centrale Universitare din Cluj. Copil la şcoala primară fiind am auzit discuţiile celor mari în care se vorbea despre creşterea (continuă) a numărului cărţilor din zestrea bibliotecii, o situaţie „obiectivă", a faptului că ea a fost prevăzută, gîndită la nivelul începutului de secol (al XX-lea). Am reţinut observaţiile maliţioase ale celor mari legate de faptul că noua construcţie trebuia să iasă în evidenţă (vizibil), mai ales ca o realizare a vremurilor noi (fapt relevat şi prin placarea ei cu cărămizi aparente roşii şi nu galbene şi roşii, ca vechea clădire). Nepotrivirile continuă şi pot fi văzute de orice privitor contemporan: o altă înălţime a clădirii, lipsa (supărătoare a) unui acoperiş identic cu cel al bibliotecii propriu-zise, ca să se poată armoniza. Astfel ea apare cu un acoperiş plat identic cu cel al blocurilor din cartiere, sau ca şi în cunoscuta glumă cu Dr. Petru Groza care n-a mai avut bani din cauza crizei economice să-şi finalizeze casa din Deva. Depozitul cel nou este, însă, funcţional şi asta contează pînă la urmă. Totuşi noua construcţie, în opinia unor contemporani care au lucrat nemijlocit în incinta sa, n-a fost o realizare din cele mai fericite, soluţiile adoptate creînd „probleme" nu o dată… Nu este neapărat nevoie să reţineţi aceste amintiri personale înregistrate prin „ochi de copil" căci, de fapt, am fost dus, la faţa locului, ca să văd primul escavator din oraşul nostru...

Cu puţini ani în urmă am avut ocazia să descopăr frunzărind o lucrare[1] un alt exemplu, mult mai fericit (arhitectonic, dar, în mod sigur, şi funcţional): extinderea Bibliotecii Universitare din oraşul Bergen – Norvegia. În monografia dedicată acestei instituţii se poate vedea (într-o reproducere foto) imaginea iniţială a bibliotecii în anul 1867: o clădire înaltă (centrală) mărginită de două corpuri mai mici. Faţada privită este o litera „T" aşezată invers… În anul 1898 acestei construcţii i s-au mai adăugat două corpuri identice celui central, forma clădirii, privită din acelaşi loc, devenind o litera E culcată. Clădirea în forma ei finală are un aspect unitar fără ca cel care o vede (dacă nu este avizat) să-şi poată da seama că a fost extinsă în etape diferite, la mai mult de treizeci de ani distanţă…

Mai tîrziu, pe la mijlocul anilor '70 însoţit de profesorul nostru, din anii de facultate, Mircea Zaciu, eu şi cîţiva scriitori (tineri) debutanţi (ai Editurii Dacia) ne îndreptam prin strada Mihail Kogălniceanu spre Liceul Ady-Şincai ca să participăm la o lansare de cărţi a editurii (la care lucram pe acea vreme). În dreptul construcţiei deja terminate a Bibliotecii Academiei, domnul profesor ne-a vorbit foarte critic despre organele judeţene care au „tăiat" din start un etaj (sau cîteva etaje?) la această clădire, în ideea că „vă ajunge atîta", ignorîndu-se *ab initio* necesitatea existenţei unui spaţiu de creştere, obligatoriu într-o bibliotecă ce se respectă. De altfel clădirea este amplasată (geografic) foarte bine, în „centrul" oraşului, în apropierea Universităţii, în drumul studenţilor, a cadrelor didactice, a cercetătorilor. Arhitectonic n-are nimic în comun cu strada pe care este

[1] *Amor librorum nos unit. Universitetbiblioteket i Bergen 1825* – 1996, Bergen, 1996, pag. 17 şi 19.

amplasată, cum ar fi, de exemplu, *Arhivele Naţionale* (din proximitatea sa) care se încadrează perfect.

Mulţi ani mai tîrziu am aflat că edificiul (a cărei amplasare nu ştiu cum s-a făcut sau dacă aceasta a stîtnit sau nu controverse) s-a ridicat pe locul unei case istorice: casa ilustrului învăţat iluminist ardelean Apáczai Csere János. Azi (ca şi atunci) nimic nu indică acolo (sau prin jur) acest fapt.[1]

Un publicist clujean pomenea într-un articol, apărut (deloc întîmplător) abia după moartea lui Traian Brad, despre faptul că acesta i-a declarat că amplasamentul noii clădiri a Bibliotecii Judeţene „Octavian Goga" din Cluj (marginal şi nu central) nu-i aparţine.[2]

În general multe biblioteci judeţene (sau de ranguri mai mici) create în regimul comunist în localităţile în care nu existau (vechi) biblioteci publice (cum ar fi fost *ASTRA* din Sibiu), moştenite de la vechiul regim s-au înfiinţat în foste palate de justiţie (în special) cu o activitate restrînsă sau chiar desfiinţată, adaptîndu-se după condiţiile existente (improprii de multe ori).

În urmă cu puţini ani, bibliotecii *ASTRA* din Sibiu i-a fost atribuită o clădire (neterminată) construită în chiar continuarea ei. Noua clădire (cu etaje nestructurate pe săli şi încăperi) este foarte susceptibilă de-a fi adaptată necesităţilor unei biblioteci. În final rezultatul (inedit dar interesant) va fi o construcţie monumentală, istorică adăpostind biblioteca (veche), „lipită" de o construcţie nouă, modernă adăpostind secţiile moderne ale acestei biblioteci. Arhitectonic vechea clădire îşi va păstra (nealterată) personalitatea sa, cea nouă (de o arhitectură vădit modernă) va conviețui cu cea inițială. Este şi aceasta o posibilitate, o ipostază a creării (prin extindere) a unei biblioteci, exact aşa cum susţine încă din titlu lucrarea citată de noi la subsol: bibliotecile se construiesc (gîndite, create de la „zero"), se amenajează (în spaţii oferite, distribuite, mai mult sau mai puţin adecvate) sau se renovează.

Biblioteca Judeţeană din Cluj a avut o situaţie „mixtă". Întîi şi-a creat o sală de lectură, separată, mutîndu-se din Palatul de Justiţie din Piaţa Ştefan cel Mare, pe strada Kogălniceanu, într-o clădire istorică, adecvată. Aceasta a fost recondiţionată creîndu-se o ambianţă potrivită lecturii. Ea este amplasată în plin centru al oraşului, lîngă Universitatea Babeş-Bolyai, pe o stradă cu mai multe licee, foarte repede a reuşit să-şi creeze un public (adesea depăşindu-i capacităţile) compus din elevi şi studenţi. A fost şi continuă să fie o „soluţie" cu adevărat miraculoasă. Celelalte secţii s-au mutat în momentul finalizării (parţiale) a clădirii (centrale) din Calea Dorobanţilor (zona Mărăşti).

Am avut ocazia să vizitez biblioteca judeţeană din oraşul Szolnok (pe numele ei, *Verseghy Ferenc Könyvtár)*, un exemplu de bibliotecă care s-a mutat într-un spaţiu „amenajat": o clădire de sfîrşit de secol XIX, modernizată din toate punctele de vedere. Ea este amplasată în plin centru (civic) al oraşului (vechi) într-o ambianţă deosebită.

Cu ceva ani în urmă TV5 a transmis un film documentar despre mutarea Bibliotecii Naţionale a Franţei în noul său sediu. Filmul era o modalitate specifică acestui limbaj (imagine-sonor) de-a transmite concluzii asemănătoare conţinutului celor două cărţi pomenite mai sus.

---

[1] Actuala clădire a fost terminată şi „predată" în 1975. Pe locul ei, pînă atunci, pivniţa casei a fost cea mai veche mărturie a străzii, fiind construită în secolul al XVI-lea. Deasupra ei s-au construit noi pereţi. Pe la mijlocul secolului al XVI-lea aici a fost casa lui Szakács István. Între anii 1656-1659 aici a locuit Apáczai Csere János. Şi-a trăit o parte din viaţa de familie şi de aici a fost înmormîntat. Casa a rămas Parohiei Reformate şi Colegiului pînă la mijlocul secolului trecut. După naţionalizare şi pînă la demolare ea a fost folosită de Arhivele de stat. Demolarea ei a stîrnit multe proteste, încercîndu-se salvarea clădirii, din păcate, fără rezultatele scontate. A se vedea lucrarea: Vincze Zoltán, *A Kolozsvári Farkas utca: müvelödéstörténeti barangolás (Strada Kogălniceanu [Farkas] din Cluj), Kolozsvár (Cluj): o plimbare prin istoria sa culturală,* Stúdium Könvkiadó*, 2003, p. 59.* Într-un articol publicat în *Clujeanul* (Nr. 341/39;25 septembrie-1 octombrie 2006, Cluj, pag.18) arhitectul Vasile Mitrea spune: „Pentru construirea clădirii filialei Bibliotecii Academiei au fost demolate două construcţii baroce [...]".

[2] Constantin Mustaţă, *Traian Brad. Cînd plîng cărţile… II*, în *Adevărul de Cluj,* vineri 10 noiembrie 2006, pag. 4. În acest interviu fostul director al Bibliotecii Judeţene „Octavian Goga" arată, prezintă toate amplasamentele (dacă doriţi, „locaţiile" propuse şi refuzate) pentru sediul (nou) al bibliotecii. De bine, de rău a fost acceptat şi primit ultimul, adică cel din Calea Dorobanţilor, fiindcă era de dorit să se înceapă grabnic construcţia... La rugămintea lui Traian Brad, reporterul i-a promis că va „peria" interviul, căci n-ar fi dorit să supere pe cei responsabili de această alegere… Acesta este motivul acestui interviu tardiv, inedit…

Înainte de-a încheia (dar nu în cele din urmă) cred că există şi la noi suficientă experiență (în sensul tripletei: a construi, a amenaja, a renova) pentru a se putea scrie (cel puțin) o culegere de articole (dacă nu o „operă” de unic autor) sub acest titlu. Atît laudativ dar şi critic. Dacă nu pentru a fi urmată, atunci cel puțin pentru o istorie românească a construcției, a managementului construcției de biblioteci.

Mircea Popa: Andrei Veress – un bibliograf maghiar, prieten al românilor
(Recenzie)

Maria-Stela Constantinescu-Matiţa[1]
B.C.U. – Cluj

Cartea începe cu un cuvânt înainte al autorului, pentru a ne introduce mai apoi într-o lume istorică şi literară fascinantă, al celui care a fost marele istoric, erudit şi bibliograf maghiar Andrei Veress: cel care „şi-a trăit întreaga viaţă sub semnul colaborării româno-maghiare". Cuvântul înainte – sau cum îi spune autorul: *Cuvânt lămuritor* – face o atrăgătoare descriere a unui loc, pe care el îl cunoaşte din diferite scrieri şi chiar din drumurile lui în acel colţ de lume, Budapesta, cu arhitectura şi istoria ei remarcabilă. Budapesta este un loc special destinat studiului, meditaţiei şi scrierii, unde autorul a petrecut un timp, datoria unei burse de studii, amintindu-şi că: aici „nu mă socoteam un străin, ci, dimpotrivă, îmi însoţeam strămoşii în prezent, îi invitam să ia parte, împreună cu mine, la victoria lor prin timp, în virtutea acelei miraculoase metempsihoze prin care puteam – măcar, chiar şi imaginar – să trăim mai multe vieţi deodată". Descoperirea fondului de manuscrise şi de corespondenţă a istoricului maghiar Andrei Veress, omul care a fost atât de apropiat deopotrivă de români, cât şi de neamul căruia îi aparţinea a fost pentru cercetătorul român o adevărată revelaţie. Cu siguranţă trebuie să fii un om cu o vastă cultură, educaţie şi inteligenţă pentru a te putea apropia cu o inimă atât de deschisă şi generoasă de semenii tăi, indiferent cărei naţii, religii, sau culori îi aparţii. De asemenea, este remarcabil faptul că, autorul cărţii, mergând pe urmele predecesorului său, elogiază bunele relaţii, aşa cum ar trebui ele să fie, între diferite naţiuni şi etnii. Aceste relaţii de prietenie trebuie încurajate, pentru că sunt baza solidă a colaborării, conviețuirii paşnice, înţelegerii şi progresului. Fără deschidere, fără înţelegerea dorinţelor şi cerinţelor celorlalţi, fără toleranţă nu se poate merge pe/spre un drum al culturii europene.

Portretul cărturarului maghiar, care deţine cheia în uzanţa relaţiilor prieteneşti, cu câştig atât pentru români, cât şi pentru maghiari, ni se înfăţişează pe tot parcursul acestei cărţi, lucru care se va vedea de altfel atât din viaţa, cât şi din opera preţioasă pe care ne-a lăsat-o. Dacă trecem dincolo de viaţa şi opera lui Andrei Veress ajungem la bogata lui corespondenţă pe care a purtat-o cu oameni de seamă, reprezentativi ai timpului în care a trăit. Această vastă şi laborioasă corespondenţă l-a ajutat în desăvârşirea operei, dar, prin care, a ajutat şi el la rândul său pe alţii şi, de asemenea, tot prin intermediul acesteia şi-a stabilit multe prietenii pe viaţă.

Cu atât mi se pare mai uimitor faptul că, deşi volumul a fost predat tocmai editurii Kriterion, totuşi, şi după ce au trecut „trei ani încheiaţi" – cum spune autorul Mircea Popa, –redacţia nu s-a arătat cu adevărat interesată de publicare. Uimirea, surprinderea vine desigur din faptul că această editură este de "origine maghiară", iar lucrarea însăşi tratează un subiect ce vizează un om de cultură de acelaşi neam, despre care scrie atât de frumos nu un maghiar de această dată, ci un român. Îmi pun de aceea întrebarea, de ce atâta lipsă de interes? Nu era suficient de incitant şi de antrenant subiectul? Nu era de actualitate? Cartea nu este suficient de comercială? Personajul în cauză „tratat" era prea ataşat de cei cu o altă culoare politică sau de alt neam?! Este o anume formă de cenzură? Seria întrebărilor şi supoziţiilor pot continua, dar esenţial este faptul că, deşi la altă editură, a văzut în sfârşit lumina tiparului.

Lăsând la o parte dificultăţile legate de apariţie, trebuie să spun, că avem în faţă o restituire valoroasă din trecut, atât în planul cultural, cât şi cel istoric şi biblioteconomic, prin faptul că neiniţiatul face cunoştinţă cu opera pe care ne-a lăsat-o Andrei Veress, iar pentru cel cunoscător este nu numai o rememorare, dar şi un prilej de a accede la noi cunoştinţe.

Sunt pe deplin în asentimentul lui Mircea Popa, care spune: „fie ca exemplul istoricului de faţă să servească de îndreptar în derularea relaţiilor româno-maghiare la nivelul de astăzi, în aşa fel

[1] E-mail: stelamariaro@yahoo.com

ca ele să-şi câştige vechea valoare şi noblețe. Sub semnul acestei speranțe aşez cartea pe care o propun astăzi semenilor mei de orice naționalitate, religie şi partid politic."

Cartea vizează deci şi apropierea celor două națiuni, române şi maghiare prin ariile de cultură, istorie şi civilizație. Ea este structurată în şase capitole, la care se adaugă o bibliografie a operei lui Andrei Veress, şi ca anexe, scrisori din corespondența purtată de acesta cu diverşi oameni de cultură.

În capitolul I – *Repere biografice*, ni se oferă o vedere biografică de ansamblu asupra aceluia care a fost marele istoric şi cărturar Andrei Veress. El s-a născut la 15 febr. 1868 la Békés, în Ungaria fiind fiul lui Alexandru Veress – inginer de căi ferate, hidraulic şi hotarnic, cu studii la Viena şi Debrețin, participant la luptele revoluționare din 1848-'49 – care a făcut parte din emigrația maghiară din Orient. Astfel Alexandru Veress ajunge mai înainte (în 1858) la Londra şi apoi la Paris, unde îşi termină studiile politehnice, după care se stabileşte la Bucureşti, unde a trăit 25 de ani. Aici el devine şi cronicarul emigrației cu lucrarea: *A Magyar emigráció a keleten*.

Andrei Veress a făcut şcoala primară la nemți, a urmat gimnaziul românesc „Dimitrie Cantemir" din Bucureşti şi apoi Facultatea de Litere a Universității din Cluj, la terminarea căreia, în 1894, este trimis la studii de specializare la Viena ca bursier al Institutului de Paleografie. Cariera de publicist şi cercetător şi-o începe, alături de tatăl său, încă din perioada studiilor la Bucureşti în cadrul Societății culturale a maghiarilor din Bucureşti şi şi-o continuă apoi la Deva şi Cluj.

La Viena audiază cursuri de istorie şi lucrează în vechile arhive, ceea ce va face ca el să opteze pentru studiile istorice. La întoarcerea în Transilvania, în 1898, este numit profesor de istorie şi geografie, şi tot aici întreprinde cercetări arhivistice sistematice din care se vor naşte lucrări de referință. În 1902 întreprinde cercetări la arhivele din Roma. Din 1903 este arhivar şi bibliotecar la Biblioteca Universitară din Cluj, unde desfăşoară o bogată activitate de cercetare. 1905– se căsătoreşte cu Maria Méhelyi din Kis-Apşa, jud. Maramureş, cu care va avea doi băieți. Tot în 1905 se mută la Budapesta, unde va lucra ca profesor şi arhivist, iar apoi va îndeplini şi funcția de consilier la Ministerul de Externe şi la cel al Culturii.

Întreprinde cercetări de anvergură în arhivele europene precum: Boemia, Italia, Polonia, Rusia, Germania, Austria, Țările de Jos, Anglia, Spania, etc. Este atras de tot ceea ce se leagă de Transilvania, Moldova şi Țara Românească, în secolele 16-18.

Are o activitate remarcabilă, ceea ce nu a trecut neobservat de personalitățile vremii, printre care: N. Iorga, I. Bianu – un prieten până la moarte, Z. Pâclişanu precum şi numeroşi intelectuali ardeleni.

În 1911, Andrei Veress elaborează un proiect de activitate ştiințifică în vederea editării unei serii de *Fontes Rerum Transylvanicarum*. Din 1919 e numit raportor şef pentru România la Ministerul de Externe de la Budapesta. Deschide şi un birou particular de traduceri, fiind numit „interpret jurat român" pe lângă Tribunalul din Budapesta. La 1 iulie 1922 se pensionează.

Opera pe care ne-a lăsat-o este deosebită, atât cantitativ, cât şi ca valoare ştiințifică, istorică şi culturală, dar din tot acest şuvoi informațional, două sunt operele de mare complexitate, renume şi valoare. Este vorba de *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei şi Țării Româneşti,* din care au apărut 11 volume şi *Bibliografia româno-ungară. Românii în literatura ungară şi ungurii în literatura română,* în 3 volume.

În întreaga lui existență, Andrei Veress şi-a pus puterea, priceperea, dăruirea, munca, calitățile umane, profesionalismul în slujba istoriei românilor, a adevărului istoric, a colaborării, a bunei înțelegeri şi relații între români şi maghiari. A fost un adevărat prieten pentru toți cei care l-au solicitat, chiar dacă firea şi acțiunile lui i-au adus uneori critici de ambele părți. Nu a fost membru al nici unei Academii. Moare la 24 noi. 1953, la vârsta de 85 de ani la Pécs. Este admirabil acest prin capitol al cărții prin aportul de date şi informații furnizate.

Capitolul II intitulat *Preocupări de istorie românească* se referă la un valoros şi important amalgam documentar, din care se remarcă faptul, că preocuparea de bază al lui Andrei Veress îi vizează atât pe români, cât şi pe maghiari, istoria şi spiritualitatea acestora devenind inseparabili în acest tumult cultural şi istoric. El, Andrei Veress, ne oferă tocmai exemplul unei deschideri spre bunele relații de înțelegere şi conviețuire paşnică. Autorul Mircea Popa ne vorbeşte despre

„nostalgia mediului cultural de la Bucureşti” pentru Andrei Veress, unde începe chiar formarea sa şi unde este atras de istorie şi de cercetarea trecutului cultural comun. Istoria celor două comunităţi şi popoare îl atrag din tinereţe. Istoria poate fi un factor unificator sau unul destabilizator, ne poate face mai buni, mai toleranţi, mai înţelepţi, mai respectuoşi *vis-à-vis* de ceilalţi, sau dimpotrivă, mai disprețuitori, mai falşi, mai nechibzuiţi, mai intransigenţi. Aş cita în acest sens autorul cărţii, care spune extrem de firesc: „căci istoria dacă ne desparte, ne şi apropie şi moştenirea trecutului nu trebuie să fie o piedică, nici o tară în calea colaborării, ci o cale spre înţelegere şi depăşirea stării de fapt.”

Seria celor 11 volume de *Documente…* se referă la un timp istoric de mare întindere şi furnizează date, informaţii privite dintr-o altă perspectivă, dintr-un alt unghi de vedere, ce completează şi corectează datele deţinute după evenimentele timpului, constituindu-se, în final, în elemente deosebit de valoroase pentru istoria noastră, ceea ce a însumat o muncă uriaşă, laborioasă şi a presupus colaborarea cu numeroşi „parteneri”. Munca lui Andrei Veress se traduce şi prin colaborarea cu o serie de reviste concretizată în articole, studii, memorii publicate aici, şi la care autorul Mircea Popa face referire în acest capitol.

O altă remarcă ce trebuie făcută, este contribuţia lui A. Veress la *Bibliografia românească veche* a lui Nerva Hodoş şi Ioan Bianu care este o lucrare de excepţie.

Opera manuscrisă şi postumă, următoarea parte a cărţii ne prezintă complexele şi cuprinzătoarele preocupări şi proiecte pe care le avea istoricul şi bibliograful Andrei Veress, „un cercetător cu deschideri multiple spre fenomenul istoric.” Impresionant prin volum şi de un real folos şi documentaţie pentru munca lui de cercetare este numărul mare de scrisori, în care sens stau mărturie Fondul Andrei Veress de la Arhivele budapestane şi fondul de manuscrise de la Biblioteca Academiei de Ştiinţe Ungare. Toate întregesc şi ilustrează încă o dată aria de preocupări şi înclinaţia deosebită spre cultivarea relaţiilor româno-maghiare.

Un element de seamă al acestui capitol face referire şi îşi consacră lucrarea despre istoria Tipografiei de la Buda, o lucrare ce însumează 563 de documente în limbile latină, maghiară, germană şi română, apărută însă din păcate nu sub numele direct al lui Andrei Veress. Mircea Popa ne oferă o paletă largă de nume sonore ale vieţii literare şi culturale, care s-au adresat Tipografiei din Buda, şi la care au colaborat sau şi-au desfăşurat activitatea, dintre care îi putem aminti pe corifeii Şcolii Ardelene. Alte informaţii interesante care ne parvin pe această cale, sunt cele legate de practicile de cenzură uzitate asupra unor lucrări, despre amânarea tipăririi şi promovării cărţilor româneşti. De remarcat, tot pe tărâmul interconectării la spiritualitatea românilor şi maghiarilor, este colaborarea dintre tipografia de la Buda şi tipografiile româneşti din Moldova şi Ţara Românească.

Andrei Veress a avut şi o serie de proiecte care nu s-au finalizat sau au rămas doar în fază de început. Avem o serie de manuscrise pregătite pentru tipar, dar care nu au apărut în timpul vieţii sale, şi care ne oferă imagini de istorie, viaţă politică şi economică, diplomaţie, genealogie, heraldică, personalităţi reprezentative. A colaborat, cu studii scrise în româneşte, la o serie de publicaţii ştiinţifice de la noi, cum ar fi: *Analele Academiei Române*, *Revista Arhivelor*, *Anuarul Institutului de Istorie* din Cluj, *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, *Revista istorică română*, *Noua revistă istorică română, Academia Română* şi a avut chiar ideea coordonării unei serii de traduceri în româneşte a principalelor capodopere ale literaturii maghiare.

Din lucrarea de faţă nu putea lipsi, bineînţeles, un capitol dedicat operei majore a istoricului şi omului de cultură Andrei Veress, şi anume *Bibliografia Româno-Maghiară*, operă structurată în 3 volume, de o valoare excepţională şi un instrument de lucru foarte util cercetării şi cercetătorilor.

Preocupările ample ale istoricului vizează istoria Transilvaniei în secolele 16-17 şi relaţiile ei cu Moldova şi Ţara Românească. Această lucrare aduce o lumină nouă şi caldă în istoria relaţiilor româno-maghiare, atât culturale, cât şi politice.

Un element esenţial este colaborarea, prietenia şi corespondenţa uriaşă cu personalităţile şi instituţiile reprezentative ale epocii respective. De aceea, Capitolul V închinat corespondenţei, este, aş îndrăzni să spun, şi o radiografie a personalităţii şi a psihologiei lui Andrei Veress. Mircea Popa îl caracterizează ca un bun vorbitor de limbă română, cu popularitate în cercurile ştiinţifice şi

culturale, admirat şi apreciat, un istoric erudit, cu vaste cunoştinţe, obiectiv, elegant în gestionarea problemelor delicate, educat, cu un comportament normal şi atent, generos atunci când îi sunt solicitate diverse informaţii şi date.

Lista celor cu care a corespondat însumează mii de persoane, între ei fiind italieni, francezi, germani, cehi, polonezi, englezi, belgieni, spanioli, maghiari şi români. Este suficient să-i amintim doar pe următorii pentru a putea trage concluziile: I. Bianu, N. Iorga, A. Bunea, Z. Pâclişanu, Ioachim Crăciun, P. P. Panaitescu, Elie Dăianu, Iorgu Iordan, Moricz Zsigmond, Babics Mihály, Mikszáth Kálmán, Jakó Zsigmond şi foarte, foarte mulţi alţii.

„Sub această emblemă nobilă a prieteniei şi-a desfăşurat întreaga activitate, pură, cu devoţiune în slujba a două culturi şi popoare. Rar de găsit alt exemplu de spirit confratern care să ilustreze într-un grad mai înalt ideea de colaborare, de dăruire sinceră pentru progresul ştiinţific comun."

Ultimul capitol al cărţii lui Mircea Popa, intitulată *Portret în timp sau între acceptare şi contestare* face referire la diferite aspecte ale vieţii lui Andrei Veress care de foarte multe ori a fost aspru criticat, blamat, suspectat, ostracizat de oameni pe care i-a considerat prieteni şi în slujba cărora şi-a pus practic întreaga creaţie şi de ce nu, chiar întreaga viaţă. În alte etape ale cursului destinului său, deosebit de-altfel, a fost elogiat, aprobat, recunoscându-i-se astfel multitudinea de competenţe, erudiţia, priceperea şi munca plină de sudoare.

Pentru că trebuie să o recunoaştem, o asemenea contribuţie istorică, culturală şi biografică deosebită necesită multe „investiţii". Dar, în final tot ceea ce a realizat, a fost şi este în folosul românilor şi maghiarilor fără deosebire. El a simţit întotdeauna că aparţine celor două popoare şi culturi de care s-a ocupat şi, în acest context, pare a-şi fi impus ca de la sine o regulă imperativă şi anume acela al adevărului, al bunei credinţe, al slujirii ştiinţei.

În sprijinul celor de mai sus este suficient să amintim episoade care se leagă de Andrei Veress şi de marele istoric N. Iorga. Iorga i-a apreciat la un moment dat atât de mult munca şi strădaniile, încât îi propune lui Veress să devină membru al Academiei Române, ceea ce el refuză, aceasta fiind de fapt o ocazie unică pentru el. Acelaşi Iorga într-o altă situaţie îl critică şi-l acuză de părtinire istorică, intervenind în acest sens la Academie pentru sistarea publicaţiei de *Documente*…

Un lucru rămâne cert, şi anume acela, că el şi-a adus o mare contribuţie, chiar istorică, în slujba prieteniei româno-ungare.

Celor şase capitole ale volumului li se adaugă o biografie ce însumează creaţia uriaşă a lui Andrei Veress, împărţită în opera în limba română, în limba maghiară, precum şi scrierile despre el. Cartea se încheie cu scrisori extrase din vasta corespondenţă pe care a purtat-o pe diverse probleme şi domenii de interes cu personalităţile marcante ale timpului său, corespondenţă care a avut o mare contribuţie la realizările sale impunătoare. Din scrisorile publicate în această ultimă parte a cărţii apar printre corespondenţi nume ca: D. Bodin, Gr. Conduratu, I. C. Filitti, C. Marinescu, V. Papacostea, I. Sârbu, D. Şandru, Ilie Bărbulescu, Gh. I. Brătianu, R. Cândea, M. Costăchescu, I. Iordan, S. Ştefănescu, M. Ştefănescu, I. Ursu. Dar, cea mai valoroasă este corespondenţa dintre Andrei Veress şi Ioan Bianu prin căldura umană şi prietenia pe care o degajă.

Nu pot trece cu vederea cele observate atunci când am citit această carte, şi anume numărul nepermis de mare de greşeli de culegere şi tipar, element căruia orice editură, care se respectă, ar trebui să-i acorde importanţa cuvenită. Greşelile observate, din fericire, nu ştirbesc cu nimic mesajul transmis cititorului, iar textul poate fi înţeles chiar şi cu aceste inadvertenţe.

Mircea Popa s-a aplecat cu drag şi pasiune asupra vieţii şi activităţii acestui istoric şi bibliograf maghiar, asemenea acestuia din urmă, care nu a stat nici o clipă pe gânduri atunci când a fost vorba de a lega, a înnoda, a re-înnoda şi a înnobila sentimente şi trăiri umane calde şi fireşti. Cartea ne înfăţişează ardoarea şi munca unui om, care şi-a pus destinul, munca şi cunoştinţele doar în folosul oamenilor pe care i-a iubit cu adevărat: români şi maghiari alături. Această carte, aş îndrăzni să spun, este o „investigaţie" a modului cum poate fi privită realitatea istorică – un alt unghi de vedere, o altă perspectivă, dincolo de patimi, de ură, de rătăciri politice, de ranchiună, o refulare şi o dezaprobare a tot ceea ce contravine bunului simţ.

Activitatea Ştiinţifică a Universităţii „Babeş-Bolyai” – 2005 sau, de la povara… la demnitatea istoriei

István Király V.[1]
B.C.U. – Cluj

Textul de faţa se referă la o, în aparenţă, „simplă” bibliografie – *Activitatea ştiinţifică la Universitatea „Babeş-Bolyai” Cluj-Napoca în anul 2005 – Bibliografie* (Volumul I-III, 938 p. Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga”, Cluj-Napoca, 2006, ediţie publicată şi pe CD-ROM) – dar care, în realitate, prin tematica şi implicaţiile ei, atinge raţiunile de a fi şi afirmă imaginea şi prestigiul a două instituţii emblematice pentru ştiinţa şi cultura clujeană şi nu numai – Universitatea „Babeş-Bolyai” şi Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga”.

Or, în ceea ce priveşte biblioteca… acumularea, prelucrarea, evidenţierea şi valorificarea publicaţiilor universităţii şi a universitarilor pe care le deserveşte face – sau ar trebui să facă – parte din misiunile esenţiale ale oricărei biblioteci universitare. În ciuda acestui fapt, biblioteca universitară clujeană este singura din România care, de ani în şir – mai precis începând cu anul 1974 şi cu rezultate destul de fluctuante – face eforturi sistematice pentru elaborarea şi editarea unei asemenea bibliografii. Căci, instrumentul principal al îndeplinirii misiunii mai sus menţionate este, de regulă şi fără îndoială, prelucrarea şi valorificarea **bibliografică** sistematică a acestor publicaţii. Iar, la rândul lor, şi aceste activităţi bibliografice se materializează desigur în nişte publicaţii… care ajung însă să îndeplinească funcţii mult mai complexe şi decisive decât inventarierea contabilă a activităţilor de cercetare şi de publicare a universităţii.

Dimpotrivă, aceste bibliografii devin – nu numai „cu timpul” ci chiar în momentul elaborării şi publicării lor – instrumentele principale, extrem de sensibile şi grăitoare ale „lecturii” esenţiale nu numai a unei universităţi, dar şi a bibliotecii care le editează. O lectură care oferă deci, de fiecare dată, posibilitatea şi chiar şansa de a trece dincolo de „cifre”, dincolo de conţinuturile rapoartelor administrative şi conjuncturale şi dincolo de faţadele clădirilor şi a vitrinelor nou achiziţionate sau renovate… Fiindcă ele vizează şi ating **oamenii**, personalitatea şi activităţile lor esenţiale. Adică tocmai activităţile de cercetare, fără de care nici o altă activitate din nici o universitate nu ar mai putea avea loc sau nu ar avea de fapt suport.

Toate acestea capătă, desigur, o importanţa deosebită şi din perspectivă **istorică**. Atât din punctul de vedere al istoriei instituţiilor în cauză, cât şi – poate mai ales – din cel al contextului general al istoriei ştiinţei şi culturii de pe aceste meleaguri. Căci nici acestea nu prea pot fi separate de instituţiile universitare şi nici de cele bibliotecare.

De aceea, ni se pare important să subliniem faptul că intervenţia de faţă este de fapt **continuarea** unei investigaţii întreprinse de autor acum aproximativ trei ani şi care, practic, a avut în vedere **toate ediţiile de până atunci** ale bibliografiei în cauză... şi ale cărei rezultate au şi fost atunci publicate în numerele din noiembrie-decembrie 2004 ale revistei *Tribuna.* Iar ediţia din anul trecut a bibliografiei a fost analizată şi ea tocmai sub aspectele sale esenţiale, într-un text care, însă, a rămas nepublicat. Prin urmare, cel puţin sub acest aspect, şi analiza de acum se situează în acest orizont **exhaustiv**.

Toate acestea trebuiau spuse cu atât mai hotărât, cu cât acum putem afirma cu bucurie şi încă de la început, că „ediţia” actuală a bibliografiei nu este în nici un chip o simplă continuare a ediţiilor anterioare… ci una realizată pe baza şi în urma **regândirii** şi **restructurării** ei fundamentale! Regândire şi restructurare realizată de un colectiv numeros şi condus, de acum, de către Ana Maria Căpâlneanu şi care, pe deasupra şi ca orice gest autentic de acest gen, restabileşte şi legăturile esenţiale cu exigenţele şi performanţele **tradiţiei**. Iar aici nu este vorba despre „orice fel” de tradiţie ci despre una într-adevăr impresionantă şi poate chiar „apăsătoare” prin exigenţele şi realizările greu de egalat ale iniţiativelor, în multe privinţe fondatoare, ale unui Ioachim Crăciun.

[1] E-mail : philobib@bcucluj.ro

Nu ne referim doar la revenirea cu această ultimă ediție la titlul inițial dat de I. Crăciun lucrării sale, ci mai degrabă la o veritabilă **actualizare** a spiritului, a **nivelului** şi a orizontului în care el şi-a conceput, la vremea respectivă, cercetarea. Actualizare care se remarcă nu numai prin faptul realizării unei ediții în versiune electronică – sub formă de bază de date – dar mai ales prin regândirea şi remodelarea **lipsită de precedent** a ediției tipărite.

Este astfel, pentru prima oară când această ediție tipărită apare ca fiind însoțită de un **indice tematic** clar, curat şi orientativ. Căci, chiar realizarea inițială a lui I. Crăciun nu foloseşte indici tematici orientativi decât la modul implicit şi oarecum subînțeles. Începând însă, cu reluarea în 1974 a publicării bibliografiilor activităților ştiințifice ale universității clujene, toate edițiile tipărite de până acum nu au fost de fapt decât nişte liste amorfe de nume de persoane şi de titluri de lucrări… ordonate exclusiv după „criteriul" facultății ai cărei angajați au fost autorii „bibliografiați". În care, deci, practic nimeni nu s-a putut orienta şi regăsi vreo informație concretă... decât eventual din întâmplare. Şi care, astfel, au fost mai degrabă realizări lăudăroase de evidență contabilă decât instrumente de cercetare.

Un alt element nou, valoros şi important al bibliografiei pe care o recenzăm aici este faptul că ea cuprinde acum şi **tezele de doctorat** elaborate – dar nepublicate încă – susținute la Universitatea „Babeş-Bolyai". Or, se ştie, cercetările doctorale fac nu numai „parte integrantă", dar constituie tocmai palierele de vârf ale activităților de cercetare desfăşurate într-o universitate. De aceea, nici până acum – cel puțin după 1989 – nu a existat vreun motiv serios pentru ne-includerea lor în bibliografiile publicate. Şi sub acest aspect, este deci limpede faptul că ediția referitoare la anul 2005 nu „continuă" pur şi simplu practicile de până acum, ci îşi regândeşte rosturile de la temelii!

De aceea, inițiativa de a edita – începând de fapt cu anul 2004 – bibliografia activității ştiințifice a cadrelor didactice şi cercetătorilor Universității „Babeş-Bolyai" şi în versiune electronică pe CD-ROM şi cu indexările tematice aferente, în sine n-ar putea fi decât lăudată… Desigur, doar dacă ea n-ar fi constituit atunci un eşec profesional şi intelectual total! În raport cu această primă tentativă deci, ediția electronică de acum reprezintă şi ea o evoluție incontestabilă.

Progresul se datorează, în primul rând, sistemului corect şi coerent de descriptori tematici. În plus – ca şi la prima ediție electronică, de altfel – toate problemele informatice ale bazei de date au fost soluționate, şi acum, în mod excelent şi exemplar de către Olimpia Curta, creând astfel posibilitatea ca înregistrările ei să nu mai fie regăsibile, de exemplu, doar după numele autorilor, după descriptori tematici şi cuvinte din titlurile lucrărilor etc., ci şi după „fraze" şi expresii întregi din titlul lor. Şi combinat. Toate acestea fac ca baza de date – şi aici nu mă refer, în mod exclusiv, la chestiuni de tehnică şi de metodologie informatică – să se ridice deja efectiv la nivelul celor practicate în domeniu pe plan internațional.

Nemaivorbind despre faptul că, astăzi, o asemenea lucrare, care înmagazinează competențe superioare în domeniul ştiinței informării şi documentării, şi (niciodată) nu numai…, se poate chiar valorifica prin vânzări. Iar B.C.U. Cluj este tocmai instituția bibliotecară care a asumat un rol de pionierat – şi nu doar în România – în acest sens, acolo existând, de mai mult timp, chiar un mic dar eficient departament de marketing. Sunt apoi convins că şi baza de date cuprinzând bibliografia Activităților ştiințifice ale Universității noastre ar putea fi, de fapt, comercializată, dar şi valorificată mai profitabil, prin schimb internațional interbibliotecar. În felul acesta şi o parte din cheltuielile producerii ei poate fi deja recuperată şi reinvestită în diferite lucrări utile şi valoroase.

Nu pot fi, însă, neglijate nici dificultățile considerabile ale întocmirii unei asemenea bibliografii, şi care constau (şi) astăzi în dificultăți privind culegerea şi verificarea datelor. Mă gândesc nu doar la dinamizarea şi la diversificarea remarcabilă a activităților de cercetare şi nu doar la creşterea accentului pus pe aceste activități în complexul activităților universitare, dar şi la multiplicarea posibilităților de comunicare şi de publicare. Libera circulație a cadrelor didactice şi a cercetătorilor, ca şi circulația liberă a „textelor" au creat şi în România postdecembristă, o situație cu totul nouă şi pentru bibliotecile universitare. Mă refer la dificultățile sporite cu care trebuie să se confrunte acum o asemenea bibliotecă pentru a putea într-adevăr colecționa, prelucra şi valorifica tocmai publicațiile cadrelor didactice şi ale cercetătorilor universității pe care o „deserveşte". Iar,

evident, fără aceste colecţii nici bibliografia activităţilor ştiinţifice nu poate fi de fapt întocmită şi realizată cu seriozitate deplină!

Or, rezolvarea unei asemenea probleme nu stă doar în puterea bibliotecii şi cu atât mai puţin în cea a documentariştilor, ci este necesară implicarea mai responsabilă chiar a Universităţii. Iar în acest sens, aş evoca experienţa Universităţii „Comenius" din Bratislava, care nu recunoaşte oficial din partea angajaţilor ei alte liste şi rapoarte de publicaţii, decât cele întocmite, semnate şi ştampilate de către biblioteca universităţii. Ca urmare, aici primul drum al fiecărui cadru didactic, cu ocazia apariţiei vreunei cărţi sau a unui studiu etc., pe care le semnează, duce – cu un exemplar sau, în cazul studiilor etc., cu o solicitare de copiere – tocmai la biblioteca universităţii, unde documentul este preluat şi prelucrat bibliografic în regim de misiune. Iar listele cu activităţile lui ştiinţifice publicate efectiv sunt actualizate şi eliberate, de fiecare dată şi numai de către bibliotecă… Se înţelege că astfel şi bibliografia cumulată a acestor publicaţii se realizează aici, în condiţii care favorizează un deplin profesionalism bibliografic. Oricum, este limpede că nu trebuie mers foarte departe pentru a vedea că, acolo unde există seriozitate, se pot eventual găsi şi soluţii ce, în ciuda dificultăţilor administrative, se dovedesc a fi „pe măsură".

Este însă adevărat şi faptul că, la ora actuală, eforturile de regândire şi de elaborare ale acestei bibliografii se confruntă şi cu efectele, cu „reculurile" propriei sale istorii recente. Cum am arătat şi în studiul deja pomenit din revista *Tribuna* (nov.-dec. 2004), istoria post-decembristă şi până de acum a acestei bibliografii nu putea fi descrisă altfel decât printr-o *Diagramă a declinului...* Desigur, toate acestea nici nu s-au putut constitui – pentru cadrele didactice şi pentru cercetătorii universităţii – în nici un fel de motivaţie sau imbold pentru a pune la dispoziţia documentariştilor datele bibliografice ale propriilor lucrări publicate, pentru ca – de fapt – acestea să fie apoi incluse şi aruncate în labirinturile unor liste lipsite de orice structurare şi articulaţie.

Cu siguranţă că, în principal, acest fapt explică şi astăzi lipsa – mult mai redusă – a lucrărilor unor cadre didactice sau cercetători din bibliografia în cauză.

De aceea, cred că este una dintre misiunile de onoare ale acestei recenzii aceea de a scoate în evidenţă modificările pozitive şi esenţiale intervenite acum în acest sens, dar şi de a lansa cu acest prilej chemarea şi asigurarea că: DATELE DESPRE LUCRĂRILE PUBLICATE ALE CADRELOR DIDACTICE ŞI ALE CERCETĂTORILOR UNIVERSITĂŢII „BABEŞ-BOLYAI" SE AFLĂ ACUM, DEJA, ÎN MÂINI BUNE ŞI DE ÎNCREDERE ŞI CĂ ELE NU VOR MAI FI DECÂT APRECIATE ŞI VALORIFICATE! ADICĂ AJUTATE SĂ CIRCULE DAR ŞI SĂ RĂMÂNĂ REGĂSIBILE PENTRU POSTERIORITATE.

Pe urmele unei biblioteci pierdute

MĂLINAŞ, Constantin; CĂLUŞER, Iudita: *Biblioteca Gimnaziului Greco-Catolic de băieţi din Beiuş (1828-1918).* Oradea : Logos 94, 2006.

Róbert Bodnár[1]
B.C.U. – Cluj

„*Fondul de carte deţinut de acest lăcaş de cultură românesc este valoros prin conţinut, prin numărul de volume deţinute, prin diversitatea informaţiilor cuprinse şi deschiderea înspre publicul larg dornic de cultură, dar mai ales suflul naţional ce-l emana, fiind un sprijin şi îndemn în susţinerea luptei naţionale*" declară autorul, Constatin Mălinaş, despre biblioteca Gimnaziului Greco-Catolic din Beiuş.

Realizăm importanţa acestei instituţii de cultură, numai dacă citim aceste rânduri, iar cu cât aflăm mai mult despre istoria bibliotecii, cu atât mai mult putem spune că ea a avut un rol incontestabil în istoria culturală a zonei, în perioada discutată.

Cea mai bună cale de a afla cât mai multe despre biblioteca aceasta, este răsfoirea cărţii: *Biblioteca Gimnaziului Greco-Catolic de băieţi din Beiuş (1828-1918),* semnată de Constantin Mălinaş şi Iudita Căluşer.

Lucrarea, rodul unei munci de peste două decenii, cum afirmă autorii, este cea mai amplă şi cea mai completă prezentare dedicată trecutului acestei biblioteci.

Din păcate, putem vorbi numai de câteva realităţi trecute pentru că biblioteca a fost risipită şi distrusă în jurul anului 1950 după instaurarea regimului comunist. În conformitate cu legea de atunci toate publicaţiile cu caracter aşa zis „fascist" trebuiau scoase din circulaţie şi distruse. Aplicarea în abuz a legii a avut ca rezultat final eliminarea unor biblioteci întregi, care găzduiau publicaţii neavând nici o legătură cu ideile fasciste.

Ca şi multe biblioteci din ţară, biblioteca Gimnaziului Greco-Catolic din Beiuş a ajuns pradă „genocidului cultural anticreştin şi anticultural". Cea mai mare parte a colecţiei de circa 40000 de volume (în 1918) a fost arsă, iar cealaltă parte a fost mutată în depozitele centralizate din Bucureşti.

„Puţini ştiu că, după război, s-au dat câteva legi de epurare a bibliotecilor şi că s-a lucrat cu îndreptare de sute de pagini, privitoare la titlurile care trebuiau scoase din circulaţie. După un simulacru de „prelucrare a problemei", când s-a permis unor profesori şi bibliotecari responsabili să selecteze la repezeală şi să salveze astfel o mică parte din fondul-tezaur, s-a procedat la distrugerea acestuia, la Beiuş, la fel ca în alte părţi. Ca şi cum, după ce câştigaseră războiul cu nemţii, bolşevicii mai purtau unul, la fel de hotărâtor pentru Rusia, cu cărţile învinşilor...", scrie Tudor Octavian în articolul intitulat *Năprasnica risipire a Bibliotecii din Beiuş* din Jurnalul Naţional (6 Iunie 2006).

Aici amintim şi eforturile autorilor de a forma un fond documentar din cărţile salvate din această bibliotecă. Prima carte a fost predată de un fost elev al acestui gimnaziu, chiar la evenimentul de lansare a acestei cărţi, fiind vorba de un Dicţionar al autorilor Maxim şi Laurian, tipărit în 1871, ascuns la sân de către respectivul elev, atunci când se transportau cărţile la locul amenajat pentru arderea lor.

Foşti elevi ai acestui gimnaziu, autorii încearcă să reconstruiască istoria constituirii şi dezvoltării fondului de carte, aparţinând bibliotecii gimnaziului, care era una dintre cele mai vechi instituţii de învăţământ din România.

După afirmaţiile autorilor, există câteva articole care abordează unele momente din istoria bibliotecii însă considerăm că lucrarea aflată spre recenzare este cea mai completă prin subiectele pe care le tratează.

Primul capitol, aşa cum spune şi titlul său, *Scurt istoric al bibliotecii gimnaziului greco-catolic de băieţi din Beiuş. Constituirea şi dezvoltarea bibliotecii, 1828-1918*, este dedicat

[1] E-mail: bodnar_robert@yahoo.com

prezentării istoricului bibliotecii, bazându-se mai ales pe inventarele rămase din secolul al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea , dar aminteşte şi alte surse cum ar fi scrisorile profesorilor, donatorilor, hotărâri ale conducerii şcolii, descrieri etc.

Cel mai important aspect verificat de autori pe baza surselor consultate este îmbogățirea colecțiilor de-a lungul anilor. Prima listă de inventar conține numai 80 titluri, 141 de volume, ajungând în jurul anului 1918, la 40000 de volume! Cea mai importantă modalitate de creştere a colecțiilor s-a realizat prin donațiile efectuate de diverse persoane, printre care menționăm donațiile reprezentative ale lui Iosif Vulcan, Teodor Roşiu şi Ioan Munteanu.

Primele două donații a lui I. Vulcan şi a lui T. Roşiu sunt dezvoltate în două capitole din conținutul cărții, unde regăsim informații despre viața şi activitatea celor doi donatori. De asemenea, precizăm că în capitolul destinat donației lui Iosif Vulcan există şi o anexă cu toate cărțile donate de acesta, clasificate după principiile C.Z.U. Din listele cu donațiile respective, aflăm şi alte amănunte referitoare la preferințele oamenilor de cultură în materie de cărți care s-au citit în acea perioadă.

Un alt capitol al cărții ne prezintă un document important pentru orice bibliotecă, respectiv un fel de regulament de organizare, intitulat: *Proiect de regulament pentru conservarea colecțiunilor Gimnaziului greco-catolic român de Beiuş*. Documentul, scris cândva între anii 1884-1888, dezbate cele mai importante chestiuni legate de bibliotecă: împărțirea bibliotecii, folosirea instrumentelor de evidență, prelucrarea cărților, etc.

Ar fi interesant de văzut dacă pentru alte biblioteci din aceea perioadă s-au păstrat sau nu documente similare şi ce elemente ar fi asemănătoare sau diferite de regulamentul acesta.

Autorii, pe lângă prezentarea şi analizarea celor mai importante documente găsite, anexează, în cea de a doua parte a cărții, conținutul integral al acestora.

Publicația conține şi două rezumate în limbile de circulație internațională, franceză şi engleză.

După bibliografia vastă, lucrarea de față se încheie cu un şir de ilustrații ce reprezintă fotografii ale câtorva dintre documentele prezentate în carte.

Lucrarea aduce o considerabilă contribuție la cunoaşterea culturii române din Transilvania, precum şi la istoria biblioteconomiei țării, prezentându-ne o bibliotecă excepțională, care era deschisă nu numai elevilor şi profesorilor acestui gimnaziu, ci şi tuturor locuitorilor oraşului.

Un om, o carte, o bibliotecă
Traian Brad – un slujitor al cărți

Raluca Soare[1]
B.C.U. – Cluj

Scrisul te duce cu gândul la carte, iar cartea te îndrumă nu numai la imaginație, dar şi la biblioteci, atât ca entități arhitectonice de sine stătătoare, cât şi ca instituții, împreună cu simbolistica pe care cuvântul bibliotecă îl are. Dar lumea bibliotecilor nu poate fi închipuită fără bibliotecari, fără acele persoane care îți pun la dispoziție cunoştințele, cultura lor vastă, pentru a te ajuta pe tine ca cititor să găseşti o informație care îți este necesară, sau, alteori, te ajută să găseşti, printre rafturile ample, cartea de suflet pentru o după-amiază de relaxare. Iar această lume, a bibliotecarilor, nu se rezumă doar la a face bine cititorului care calcă pragul bibliotecii, ci prin eforturile lor continue reuşesc de multe ori să producă modificări pozitive, să aducă beneficii unei întregi comunități, şi chiar să schimbe peisagistica oraşului în care trăiesc, prin scopul răspândirii cunoaşterii.

Un astfel de bibliotecar, de „slujitor al cărții" care s-a dedicat culturii, cărții şi bibliotecii a fost fără îndoială Traian Brad, de a cărui nume este legată şi noua clădire a Bibliotecii Județene a oraşului de la poalele Feleacului, precum şi instituirea Asociației Naționale a Bibliotecarilor şi Bibliotecilor publice din România (ANBPR), printre a cărui fondatori s-a numărat.

Destinul a făcut ca viața cotidiană a personalului din Biblioteca Județeană „Octavian Goga" să nu mai fie intersectată de prezența fizică a celui care a fost Traian Brad, dar prezența sa spirituală, amintirea sa, continuă să o intersecteze, şi rămână în amintirea celor pe care i-a îndrumat profesional, dar şi prin exemplul său personal. O dovedeşte acest lucru volumul, sugestiv intitulat *Traian Brad – un slujitor al cărții*, apărut la Casa Cărții de Ştiință, Cluj-Napoca 2005, 296 p.

Lucrarea a fost editată în cadrul manifestărilor comemorative, prilejuite de împlinirea a 60 de ani de la naşterea lui Traian Brad, sub forma unei antologii menite să reflecte întreaga activitate publicistică a regretatului director al Bibliotecii Județene „O. Goga". Totodată reuneşte şi gândurile celor care l-au cunoscut, l-au iubit şi l-au apreciat, interviuri şi corespondență, reuşind să devină un veritabil volum omagial, prin paginile căruia cititorul poate desprinde contururile personalității acestui îndrumător în lumea cărților, care şi-a pus amprenta în viața culturală şi biblioteconomică a Clujului, a Transilvaniei şi nu numai.

Volumul este structurat în trei părți distincte, la sfârşitul cărora se găseşte o anexă *„fotografică",* aranjată cronologic, cu Traian Brad în diferite momente: în biroul său de studiu, la întâlniri profesionale, simpozioane, conferințe, „întâlniri de suflet".[2]

Lucrarea debutează prin prezentarea datelor biografice a celui care a fost Traian Brad – absolvent al Facultății de Filologie, Cluj 1972, director al B.J. „O. Goga", inițiator şi coordonator pentru România a mai multor programe europene în domeniul bibliotecilor publice – trecând apoi la prezentarea activității publicistice, cu studii de istorie literară publicate anterior în *Tribuna* şi *Lectura,* despre Iosif Pervain, *Ideea națională la Octavian Goga* pe care îl prezintă ca pe un înflăcărat luptător pentru reîntregirea teritoriului românesc în granițele fostei Dacii prin intrarea României în război; *Haşdeu şi istoria critică a românilor* căreia îi face o prezentare amănunțită, prin cuprins, dar şi prin adnotările prezente pe unul din exemplarele cu autograf ale acestei lucrări, existent la biblioteca „O. Goga".

De la articolele de critică literară, se trece la evidențierea bogatei activități în planul cercetărilor destinate informării biblioteconomice, prin antologarea studiilor de biblioteconomie şi ştiința informării ale cărui autor a fost Traian Brad. Astfel: *Programul Phare la Cluj* în care sunt descrişi paşii programului şi implicațiile materiale ale acestuia, importanța pe care o are dezvoltarea surselor de informare; *Modele de organizare a bibliotecilor* prin care se efectuează un studiu

[1] E-mail: ralusoare@bcucluj.ro
[2] Sărbătoare de suflet la Pănade, august 1999.

comparativ între bibliotecile din Belgia, Olanda şi Grecia, cu particularităţile lor şi elementele comune, interesele pentru nevoile utilizatorilor, centralizarea unor servicii şi lupta continuă pentru fonduri; *Managementul pentru bibliotecă: o abordare personală a stării bibliotecii publice româneşti şi clujene,* prin care sunt reliefate problemele cu care bibliotecile publice se confruntă, lipsa unor organisme de responsabilitate, importanţa pe care biblioteca publică o are pentru mediul cultural local, imposibilitatea stabilirii unor strategii de dezvoltare pe termen lung; *Noi suntem cei care vom extinde centrul oraşului* – eseu ce evidenţiază rolul pe care urma să îl aibă deschiderea unei noi clădiri a bibliotecii publice, fiind vorba de un nou centru cultural al oraşului, nu neapărat de unul geografic, sunt doar câteva din titlurile şi conţinuturile acestui corpus al activităţii publicistice. Nu lipseşte din această parte prezentarea activităţii Asociaţiei Naţionale a Bibliotecarilor şi Bibliotecilor Publice din România (ANBPR), prin rapoartele întocmite sau prezentate de Traian Brad în calitate de preşedinte al acestei asociaţii, precum şi interviurile, realizate de Dan Damaschin, Constantin Mustaţă, etc. şi publicate în *Biblioteca, Adevărul de Cluj, Piaţa de Cluj* dar şi corespondenţa cu Hermina Anghelescu.

Ultima parte a volumului e destinată recenziilor la lucrările lui Traian Brad – *Pănade 700 de ani, Lectura şi biblioteca publică la Cluj*, realizate de Ion Buzaşi, Mircea Popa, Dimitrie Poptămaş, Ionuţ Ţene, Săluc Horvat, etc., şi articole omagiale şi comemorative ale colegilor săi din lumea biblioteconomică, a familiei, ale celor care l-au stimat, din paginile cărora rezultă o imensă admiraţie, apreciere şi regretul că nu mai este printre ei.

Traian Brad a fost unul dintre acei oameni care „*au ştiut să administreze cultura, să o pună în valoare, fiind un extraordinar director de bibliotecă*”, un om „*pătruns de importanţa cărţii şi instituţiei care o conservă şi o pune la îndemâna cititorului*” după cum era caracterizat într-un articol publicat în revista *Apostrof,* caracterizare prezentă de altfel pe ultima pagină a volumului.

Probabil că atunci când ne vom gândi la biblioteci, la centrele de informare ale comunităţii clujene, de câte ori vom trece prin dreptul clădirii Bibliotecii Judeţene „Octavian Goga”, vom arunca o fărâmă de gând şi spre cel care a fost Traian Brad., iar volumul omagial realizat de către cei care i-au fost prieteni, subalterni şi apropiaţi, ne va ajuta să îi descoperim personalitatea.

Lidia Kulikovski: ***Accesul persoanelor dezavantajate la potențialul bibliotecilor (Manual pentru bibliotecari)*** **Chişinău, Editura Epigraf, 2006, 288 p.**
(Recenzie)

Ildikó Bán[1]
B.C.U. – Cluj

O carte de excepție merită câteva cuvinte introductive despre autorul ei. Lidia Kulikovski, născută în satul Nicoreni, Drochia (Republica Moldova) în 1951, este Director general al Bibliotecii Municipale „B.P. Haşdeu", conferențiar universitar doctor la catedra de Biblioteconomie şi Asistență Informațională din cadrul facultății de Jurnalism şi Ştiințe ale comunicării. În cei 33 de ani de experiență a publicat peste 200 de articole de specialitate, numeroase bibliografii şi monografii, dintre care menționăm: *Cartea, modul nostru de a dăinui: contribuții la dezvoltarea domeniului biblioteconomic*; *Servicii de bibliotecă pentru persoanele dezavantajate*: *istoric, prezent, tendințe; Monografii bibliografice Iurie Colesnic*: *bibliografie*; *Mihai Cimpoi: bibliografie*. În prezent este directorul revistei de biblioteconomie şi ştiințe ale informării BiblioPolis, membru al colegiului de redacție al publicației *Symposia*.

Lucrarea *Accesul persoanelor dezavantajate la potențialul bibliotecilor: Manual pentru bibliotecari* este scrisă într-o maniera accesibilă, fiind structurată pe 11 capitole, fiecare capitol începând cu un *motto* menit să sensibilizeze cititorul, încheindu-se printr-o activitate practică de consolidare a cunoştințelor. Volumul se bazează pe informațiile adunate în cadrul studiului „Servicii de bibliotecă pentru persoane dezavantajate", tema centrală urmărită fiind accesul omului dezavantajat la potențialul bibliotecii.

În primul capitol sunt definite conceptele de „includere socială", respectiv „excludere socială", sunt identificate ariile de acțiune a bibliotecii în vederea asigurării includerii sociale. Pe parcursul capitolului doi *Grupuri sociale: caracteristici, statistici, tendințe* autoarea caracterizează şi identifică următoarele tipuri de deficiențe, subliniind importanța cunoaşterii terminologiei şi specificului fiecărui handicap: deficiențe senzoriale (cum sunt deficiența vizuală, deficiența de auz), deficiențe motorii (artrite, paralizii, anchiloze, malformații etc.), deficiențe mintale (includ disabilități intelectuale, tulburările de limbaj şi tulburările de comportament), disabilitățile multiple sau deficiențele asociate (include persoanele cu diferite asocieri de deficiențe, surdocecitate etc.). În categoria persoanelor dezavantajate sunt incluse şi persoanele înaintate în vârstă, persoanele private de libertate, minoritățile culturale şi lingvistice. Cunoaşterea tipurilor şi a specificului fiecărui categorii de deficiență ajută bibliotecarul la organizarea corectă a activităților cu persoanele dezavantajate, la oferirea de servicii speciale în funcție de necesitățile şi nevoile fiecărui grup.

Problema accesibilității arhitecturale este dezbătută în capitolul 3 al lucrării, autoarea încercând să sistematizeze cerințele înaintate bibliotecilor pentru a răspunde pozitiv la necesitățile de acces ale diferitelor grupuri de persoane dezavantajate. Pentru a asigura accesibilitatea, bibliotecile trebuie să țină seama de legislația internațională, de nevoile persoanelor cu deficiențe, să consulte organizațiile acestora atunci când examinează planuri de renovare, construire sau extindere.

În capitolul *Colecții şi formate accesibile* sunt analizate problemele specifice, legate de constituirea unei colecții de bibliotecă, care să respecte criteriul accesibilității. Astfel de colecții trebuie să corespundă nevoilor de informare a diferitelor categorii de utilizatori şi trebuie să conțină pe lângă documentele tradiționale şi „formate alternative" (formate accesibile), cum sunt: casetele audio, CD-ROM, servicii informaționale bazate pe telefon, cărți Braille, formate electronice, cărți cu tipar mărit, cărți vorbitoare, cărți tactile, etc.

Autoarea trece în revistă câteva „principii inclusive" pe care trebuie să le respecte colecția unei biblioteci. Colecțiile bibliotecii trebuie să reprezinte persoanele cu deficiențe, clar si fără

[1] Email: bnildiko@yahoo.com

stereotip, informațiile de referință despre disabiliăți/deficiențe, servicii şi drepturile persoanelor dezavantajate trebuie să fie actuale, exacte, corecte fără prejudecăți sau stereotipuri.

Capitolul 5, *Societatea informațională inclusivă: tehnologii informaționale şi de comunicare a persoanelor cu handicap* analizează modul în care tehnologia influențează relațiile dintre bibliotecă şi persoane dezavantajate. Informatizarea produce o serie de mutații la nivelul bibliotecilor, se îmbunătățesc şi se diversifică serviciile oferite persoanelor dezavantajate. Tehnologiile sunt promițătoare pentru persoanele dezavantajate, întrucât ele pot contribui la surmontarea dezavantajelor, cu condiția înlăturării barierelor tehnice în utilizarea echipamentelor. Astăzi, există o gamă largă de aparate (în funcție de particularitățile handicapului) pentru facilitarea utilizării resurselor bibliotecilor, acestea incluzând: maşini de scris şi tastaturi de computer modificate, stații controlate de voce, modificări ale telefonului etc.

Cel mai lung capitol al lucrării (capitolul 6) tratează serviciile de bibliotecă. Asigurarea unor servicii accesibile presupune, pe lângă cunoaşterea necesităților de informare ale utilizatorilor, şi cunoaşterea barierelor de studiu şi lectură cauzate de condițiile de handicap. Serviciile obişnuite de bibliotecă trebuie extinse în funcție de nevoile şi interesele persoanelor dezavantajate prin includerea unor servicii noi ca servicii la domiciliu, servicii la locul de instituționalizare, servicii multiculturale, echipamente speciale de lectură pentru persoanele cu handicap fizic sau senzorial, materiale speciale pentru persoanele cu dificultăți, servicii de comunicare electronică.

Toate aceste servicii sunt accesibile cu adevărat persoanelor dezavantajate dacă respectă cele 5 principii de furnizare a serviciilor. Aceste principii sunt: orientarea spre beneficiari, incluziunea socială; utilitatea, eficiența şi disponibilitatea permanentă. Un serviciu este eficient dacă este accesibil din punct de vedere fizic şi intelectual. În evaluarea programelor şi serviciilor de bibliotecă trebuie să fie implicați, alături de personalul bibliotecii, şi utilizatorii dezavantajați. O atenție deosebită este acordată şi persoanelor înaintate în vârstă, care constituie un grup foarte divers ca nivel de educație, profesie, etnie, handicap. În colecțiile bibliotecii trebuie să fie prezente şi materiale referitoare la interesele speciale ale vârstnicilor (informații despre sănătate, medicină, legislația specială, informații despre organizații şi fundații care ajută vârstnicii să-şi găsească de lucru). În ceea ce priveşte minoritățile, bibliotecile susțin acțiuni de promovare a culturii, sprijinirea diversității culturale şi accesibilitatea ei pentru toți, sprijină coeziunea printr-o varietate de acțiuni, politici şi programe.

Din categoria persoanelor dezavantajate care beneficiază de servicii de bibliotecă fac parte şi persoanele lipsite de libertate. Biblioteca în închisori este un suport de oferire a programelor educaționale, recreaționale şi de reabilitare. Diversitatea, extinderea şi nivelul serviciilor de bibliotecă pentru deținuți trebuie să se bazeze pe profilul demografic, social, educațional al acestora.

Bibliotecile oferă programe şi servicii şi copiilor defavorizați, la baza acestor programe fiind principiul incluziunii, care înseamnă adaptarea posibilă a tuturor programelor, serviciilor de bibliotecă încât copiii să participe la cele pe care le doresc. Autoarea enumeră câteva programe pentru copii: *Ora poveştii, Teme de acasă, Lecturile verii*. Alte forme de activitate cu copiii în dificultate sunt taberele de lectură. În activitatea cu persoanele dezavantajate poate fi folosite şi biblioterapia, melanoterapia, terapia de expresie grafică şi plastică, ludoterapia. Acest capitol este un adevărat ghid în interacțiunea cu persoanele dezavantajate, care ne învață cum să ne purtăm cu persoanele afectate de diverse disabilități.

Capitolul „Management" evidențiază rolul central al managementului în furnizarea unor servicii de bibliotecă pentru persoanele dezavantajate. Managementul inclusiv asigură cadrul instituțional, structural şi politic de susținere a incluziunii în bibliotecă.

Următorul capitol din această carte aparține marketingului *Marketingul serviciilor informaționale pentru persoanele dezavantajate*. Marketingul face parte din politica bibliotecii referitoare la persoanele dezavantajate şi are ca scop includerea celor excluşi, fiind instrumentul care reuneşte ansamblul tehnicilor utilizate pentru atragerea persoanelor dezavantajate prin promovarea serviciilor, a programelor bibliotecii. Activitatea cu persoanele dezavantajate impune „instruirea accesibilă" a bibliotecarilor. Programele de instruire trebuie orientate spre conştientizarea importanței serviciilor pentru acest segment de populație, spre evitarea atitudinii de

etichetare față de persoanele dezavantajate.

În penultimul capitol *Cu mijloace mici... şi timp puțin* autoarea oferă, ținând cont de categoriile de handicap, câteva sugestii practice de îmbunătățire a accesului pentru persoanele cu disabilități. Lucrarea se încheie cu Anexe cuprinzând un ghid ALA şi lista organizațiilor persoanelor dezavantajate.

Având drept obiectiv prezentarea şi analiza complexă a accesibilității persoanelor dezavantajate în biblioteci, această lucrare se adresează studenților şi bibliotecarilor, constituind un valoros suport în pregătirea şi perfecționarea lor profesională.

Meda-Diana Hotea, *Catalogul cărții rare din colecțiile B. C. U. „Lucian Blaga” – Donația Gh. Sion Vol. I (sec. XVI-XVIII)*, Cluj-Napoca, “Argonaut”, 2006 (165 p.)

Iacob Mârza[1]
Universitatea „1 Decembrie 1918” – Alba Iulia

Apărută în Seria *Myrobiblion* (coordonată de Valentin Orga) şi cu sprijinul Ministerului Culturii şi Cultelor, prin Administrația Fondului Cultural Național, noua lucrare, alcătuită de Meda-Diana Hotea, continuă, printr-o metodă constantă şi specifică de manifestare, amplul program de valorificare bibliofilă superioară a tezaurului de carte românească şi străină veche, care se conservă în fondurile venerabilei Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca[2]. Beneficiind de un convingător *Cuvânt înainte* (p. 5-6), redactat, în cunoştință de cauza şi în stilul cunoscut, de Doru Radosav, directorul instituției, care stabileşte coordonatele interioare ale Colecției Gheorghe Sion, reprezentativă pentru aşa-zisul aristocratism intelectual al elitei nobiliare din Țările Române în secolele XVIII-XIX (p. 6), catalogul debutează efectiv cu mai multe pertinente *Considerații preliminare* (p. 7-29), traduse şi în limbile franceză şi germană. Parcurgerea lor este necesară pentru a lua contact cu concepția şi metoda, care au stat la baza alcătuirii catalogului.

De fapt, *donatio librorum*, datorată boierului moldovean Gheorghe Sion (1855-1944), însumează, aşa cum reiese din catalogul de față, 104 titluri din cartea rară tipărită în secolele XVI-XVIII, în centre culturale precum Veneția, Paris, Viena, Leipzig, Frankfurt şi Amsterdam. Majoritatea dintre cărți pledează pentru un adevărat „[…] fond documentar şi iconografic cu privire la istoria Țărilor Române” (p. 10), cărțile fiind descrise după o metodă clară şi eficace. De fapt, vom da cuvântul autoarei catalogului, Meda-Diana Hotea, care precizează: „[…], cele 104 titluri sunt ordonate cronologic, iar în cadrul cronologic, alfabetic. Am adoptat o schemă de descriere care se articulează pe patru segmente cu scopul de a evidenția, cât mai detaliat, caracteristicile proprii fiecărei publicații în parte. Zona descrierii propriu-zise este urmată de cea a notelor cu privire la particularitățile de exemplar: legătură, marca tipografică, mențiuni de proprietate, observații cu privire la istoricul bibliografic al ediției etc. Am considerat relevant, din perspectiva interesului bibliofil, să menționez doar legăturile originale, nu şi pe cele ale exemplarelor relegate. Pentru o reconstituire cât mai pertinentă a istoricului colecției am optat pentru transcrierea însemnărilor. Însemnările care au ridicat dificultăți de descifrare au fost doar semnalate. Ultimul segment este rezervat trimiterilor bibliografice în care sunt menționate atât cataloagele de specialitate consacrate, cât şi cele care pun în valoare colecțiile de carte rară deținute de bibliotecile din țară. Forma de citare este una prescurtată care se rezumă la a indica numele autorului, volumul şi pagina la care se găseşte descrisă tipăritura respectivă.” (p. 12-13)

O lectură folositoare a catalogului şi mai ales consultarea lui, care trebuie efectuată în congruență cu aceste precizări, ne oferă şansa să observăm o utilă listă cu *Abrevieri* (p. 31), după care urmează propriu-zis *Catalogul* (p. 33-134). Ca şi în cazul altor cataloage reprezentative de profil, şi aici găsim *Indice de autori, responsabili de ediție şi traducători* (p. 135-142), *Indice de titluri* (p. 143-149), *Indice de centre tipografice* (p. 150-152), *Indice de tipografi, editori, librari* (pp. 153-158), *Indice de gravori* (p. 159-160) şi *Bibliografie* (p. 161-163).

Lecturat şi, mai ales, consultat ca un veritabil instrument de lucru, *Catalogul cărții rare din colecțiile B. C. U. „Lucian Blaga” Donația Gh. Sion (Sec. XVI-XVIII)*, datorat experienței Medei-Diana Hotea, ridică problema valorificării superioare, respectând mai multe norme ştiințifice naționale şi europene, a colecțiilor de carte străină veche, conservate în România, neintrate încă în

[1] E-mail: iacob_marza@yahoo.com

[2] Cf., de pildă: Biblioteca Centrală Universitară Cluj-Napoca, *Catalogul incunabulelor*, Cluj-Napoca, „Dacia”, 1979 [Lucrare alcătuită de Elena Mosora şi Doina Hanga]; Elena Mosora – Doina Hanga, *Catalogul cărții vechi româneşti din colecțiile Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” Cluj-Napoca,* 1991. Vezi şi Iacob Mârza, în *Apulum*, XXVII-XXX, 1990-1993, pp. 648-649.

circuitul cultural firesc şi necesar. Mai mult decât atâta, volumul de faţă pledează, convingător şi raţional, pentru o anumită *geografie culturală*, asupra căreia insista, în urmă cu câţiva ani, Alexandru Duţu. Din acest punct de vedere, există o evidentă concordanţă culturală între invitaţia la lectura catalogului, pe care ne-o propune, cordial şi neformal, Doru Radosav şi „baza de date" nelipsită de conotaţii culturale şi politice, oferită cu generozitate de cărţile străine vechi cuprinse în investigaţia Medei-Diana Hotea, ale cărei informaţii trebuie lecturate cu creionul în mână.

Adrian Marino între *unit-ideas* şi *Zeitgeist*

Ruxandra Cesereanu[1]
U.B.B. – Cluj

Istoric al ideilor şi gânditor de orientare liberală, pasionat de cercetarea ideologiilor (fascinație clamată adesea după căderea comunismului), Adrian Marino revine în forță la mai puțin de un an de la moartea sa cu o lucrare de anvergură, chiar dacă neterminată, consacrată nu doar cenzurii în România, ci şi libertății[2]. Cei doi termeni l-au captivat pe autor în ultima perioadă, el punându-i împreună într-un cuplu antitetic, tocmai pentru a evidenția plusurile şi minusurile societății şi culturii româneşti, analizate într-un *racourci* studios şi minuțios, cu aplicație pe secolele ale XVIII-lea şi al XIX-lea.

Adrian Marino lucrează elegant cu bisturiul pe gândirea politică şi pe cultura română premodernă, fiind fascinat de evoluția unui spirit critic. De aceea, în calitate de analist migălos, nu parcurge doar structurile vizibile ideatice legate de temele respective, ci şi zone mai puțin cunoscute, marginale. Obsedat de procesul lent de europenizare al culturii române, Adrian Marino ia în vizor mai cu seamă conceptul de modernitate aplicat în sfera gândirii politice. Există o tradiție românească în acest sens? A fost gândirea liberală de la noi doar un epigon? Întorcându-se la izvoare, la origini, la surse, Adrian Marino s-a angrenat într-o documentare sisifică, din dorința de a respecta fidel adevărul istoric.

Autorul îşi asumă militantismul demersului său, care are chiar accente misionare „în apărarea şi afirmarea libertății de conştiință, de gândire şi exprimare". Pentru cenzură, preferă sinonimic şi termenul *constrângere*, considerat uneori mai adecvat tocmai pentru nocivitatea evidentă a sensului său. Dispariția fizică l-a împiedicat pe Adrian Marino să realizeze capitolul final al lucrării, anume „Confruntarea dintre liberalism şi totalitarismele de dreapta şi stânga"; ar fi fost un capitol imperios pentru a despărți apele conceptuale (şi nu numai), în mod profesionist, în confuziile ideologice care au bântuit în România, după prăbuşirea regimului comunist.

În mod firesc, la începutul cărții sale, autorul îşi defineşte metoda: este un reprezentant al istoriei ideilor, disciplină pentru care nu există un model românesc. Istoria ideilor este văzută, ca metodă, a fi singura potrivită pentru radiografia culturii şi ideologiei româneşti de-a lungul secolelor. Adrian Marino admite că acceptă parțial varianta americană a respectivei metode prin intermediul termenului *unit-ideas* care mizează pe analiza unei teorii, a unei doctrine, a unui program etc. Prin intermediul termenului *unit-ideas* poate fi detectată relația dintre diferite idei politice, indiferent de timp sau spațiu. În ciuda nuanțelor multiple care pot surveni în astfel de cazuri, ceea ce autorul numeşte „construcția mentală ideologică" rămâne o constantă de analiză. Interesante sunt, apoi, invariantele ideologice care participă şi ele, esențial, la portretul unei culturi şi al unei gândiri politice. Schimbările de perspectivă depind, adesea, de aceste invariante.

Adrian Marino nu mizează pe o metodă cantitativă a istoriei ideilor, ci pe una calitativă. Şi, în acest punct, autorul dă în vileag revelația avută pe parcursul documentării sale: ierarhiile culturale sau literare consacrate vor suferi modificări capitale; opere catalogate a fi drept minore vor deveni majore strict prin intermediul istoriei ideilor. Adrian Marino vorbeşte chiar despre o anumită voluptate a defrişării în desobscurizarea figurilor unor scriitori din pre-paşoptism, ignorați pe nedrept. Pentru respectiva defrişare, autorul a apelat la varii surse: memorii, corespondență, rapoarte oficiale din epocă etc. Revelația sa, printre altele, o constituie „Noul *Geist* al Şcolii Ardelene" care depăşeşte, ca importanță, în sensul de *unit-ideas*, prestația culturală tradițională din epocă. În esență, contraatacul lui Adrian Marino este împotriva primatului esteticului, analiza sa dovedind că ideea politică a fost prioritară, în cultura română premodernă, față de ideea literară, şi că aceasta din urmă a dominat în spațiul românesc doar de la sfârşitul secolului al XIX-lea până la începutul secolului XX. Printr-un asemenea demers, autorul rezolvă un complex cultural românesc obsedant: conținând

[1] E-mail: ruxces@yahoo.com
[2] Adrian Marino, *Libertate şi cenzură în România,* Polirom, Iaşi, 2005, 299 p.

valori ideologice, politice, sociale imposibil de negat, cultura română, la începuturile ei, a fost una performantă şi deloc minoră. Adrian Marino o reabilitează cu voluptate şi ne oferă o soluție explicativă inedită, care satisface orgoliul național.

Cu privire la titlul cărții de față, trebuie precizat că interesul şi fascinația autorului se îndreaptă mai cu seamă față de ideea de libertate, şi nu față de cenzură. Adrian Marino consideră ideea de libertate a fi „primul principiu românesc de gândire", dar înțeles în definirea afirmării şi revendicării libertății voinței. Impulsul libertății este unul „uman fundamental", de aceea libertatea nu a fost teoretizată inițial în cultura română. Nu a existat o apărare ideologică *pro domo* pentru libertate, decât în momentul în care a apărut constrângerea. Transilvania a fost primul teritoriu românesc unde ideea de libertate a început să fie discutată profesionist, având un *background* ideologic. Discuția a rămas, însă, în spațiul elitist şi nu a pătruns în România profundă, a maselor. Ideea de libertate are diferite nuanțe în Transilvania şi în celelalte Țări Româneşti – dar acest lucru este previzibil şi chiar pe deplin justificat. Observația principală a lui Adrian Marino este, însă, alta: aceea că ideea de libertate, aşa cum apare în Transilvania, este întru totul contemporană cu mişcările de idei din Europa, cel puțin acest punct dovedind că, la nivelul secolului al XVIII-lea, eram perfect simultaneizați cu Europa şi integrați în ea. Atâta doar că Europa nu ştia de noi!

O cronologie a ideii de libertate este, de aceea, necesară; aflăm astfel că Paul Iorgovici, în 1799, este cel dintâi care exprimă limpede ideea cu pricina, urmat îndeaproape de Samuil Micu şi de celelalte voci ale Şcolii Ardelene. Analiza lui Adrian Marino este făcută pas cu pas, în detaliu, pentru a panorama complet *Zeitgeist*-ul epocii. Majoritatea intervențiilor legate de ideea de libertate apar în dezbateri teologale ori lingvistice, apoi în cele istorice şi social-politice. Ideea de libertate este, însă, în mod decisiv angrenată în Transilvania de aspirația spre libertate religioasă, de-abia apoi de libertate politico-socială (ideea națională) şi de libertate a presei. *Supplex Libellus Valachorum* este o chintesență mai ales a primelor două puncte. Ideea sau ideile europene pătrund în Țările Române prin Transilvania, aceasta este demonstrația lui Adrian Marino: Transilvania este cel dintâi spațiu românesc care asimilează modelul european şi descoperă Europa, prin intermediul circulației de idei. Călătoriile învățăceilor la Viena şi la Roma (mai puțin în Franța sau Anglia) erau esențiale în acest sens.

Studii de caz la fel de aplicate le sunt dedicate Moldovei şi Munteniei, dar Transilvania rămâne, cel puțin pentru secolul al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea, campioana europenizării spațiului românesc şi a familiarizării cu ideile care circulau în Europa. Celelalte două țări româneşti sunt considerate a fi mai puțin impetuoase în a promova ideea de libertate, cel puțin pentru perioada exactă pe care o investighează autorul. Avânturile din Moldova şi Muntenia sunt individuale, şi nu colective (precum în Transilvania), iar influențele vin pe filieră fanariotă şi rusească, iar nu occidentală. Totuşi, dezvoltarea spiritului critic şi procesul de modernizare sunt urmărite progresiv şi benefic în cazul Moldovei şi al Munteniei, ambele, spații mai tradițional-patriarhale decât Transilvania. Curiozitățile nu lipsesc: în Moldova, francmasoneria inculcă un curent de idei liberal-occidentale; importante sunt, apoi, lipsa cenzurii şi importul masiv de cărți străine, agreate de domnitorii străini cosmopoliți; nu în ultimul rând, esențial este impactul şi mai ales ecourile revoluției franceze. La nivelul Moldovei, Adrian Marino urmăreşte şi „începutul complexelor ‹‹istorice›› româneşti de inferioritate şi de superioritate". „Suntem, într-adevăr, inferiori europeni, dar avem şi o mare capacitate de recuperare", constată optimist autorul.

Cazul Munteniei este aproape identic cu al Moldovei; autorul remarcă totuşi un proces mai intens de europenizare decât în Moldova, chiar dacă riscul este declanşarea unor "„forme fără fond": Europa este mitizată, dar ea nu are un conținut limpede care să fie preluat şi asumat de intelectualitatea munteană. Europa este vidă (ca fond preluabil), dar imitabilă. Dezbaterea lui Adrian Marino este provocatoare, întrucât țintește inclusiv spre polemicile pe aceeaşi temă obsedantă, care au avut loc din 1990 încoace, după prăbuşirea comunismului şi racordarea mai mult sau mai puțin forțată a României la Europa. Până aici a fost vorba despre secolul al XVIII-lea. Un alt calup impresionant este dedicat începutului de secol al XIX-lea în Transilvania, adevărată obsesie a autorului, aş spune, de a fixa originile procesului de europenizare a culturii române în spațiul transilvan, şi nu în cel sudic. Demersul este fără *parti-pris*, însă, profund ştiințific, la fel ca

întreaga carte care consacră, dacă mai era nevoie, în Adrian Marino pe cel mai fecund istoric şi biograf al ideilor din România.

Filozofia evreiască: între Ierusalim şi Atena

Sandu Frunză - *Filosofie şi iudaism – Un răspuns la întrebarea „Ce este filosofia evreiască?”*

Iulia Grad
Doctorand - U.B.B. – Cluj

Sandu Frunză propune, prin intermediul volumului *Filosofie şi iudaism. Un răspuns la întrebarea „Ce este filosofia evreiască?”* (apărut la editura Limes, Cluj-Napoca, 2006, p. 159), perspectiva extrem de elaborată a specialistului, asupra gândirii filosofice evreieşti antice şi medievale.

Volumul este primul dintr-o serie de trei, în care autorul schiţează posibile răspunsuri la dificila întrebare formulată încă din titlu. Unul dintre răspunsuri, cel oferit în acest volum, are ca punct de plecare două figuri reprezentative ale filosofiei antice şi medievale, şi anume Philon şi Maimonide. Un alt răspuns, care va constitui subiectul volumului următor din acest proiect, poate fi dat utilizând operele unor nume sonore ale gândirii filosofice iudaice moderne, iar un al treilea răspuns, oferit într-un al treilea volum, va avea drept bază filosofia de după Holocaust.

Autorul anunţă de la bun început că un rol esenţial în logica acestei cărţi îl deţine metafora oraşelor Ierusalim şi Atena, sau a ţinuturilor Israelului şi Greciei, metaforă care descrie dinamica raportului dintre filosofie şi religie, raport care suportă o mare diversitate de forme şi care are un rol decisiv în conturarea sferei filosofiei evreieşti. „Filosofia evreiască, spune Sandu Frunză, propune o modalitate privilegiată de înţelegere a Iudaismului prin întâlnirea dintre filosofie şi religie ca polaritate fondatoare a unei tradiţii creatoare.”

Prima parte a volumului este o introducere generală în subiectul propus. Mai întâi, autorul prezintă soluţiile clasice, propuse de perspectivele formalistă şi esenţialistă, la problema circumscrierii sferei filosofiei evreieşti, aşa cum sunt ele analizate de Raphael Jospe.

Perspectiva *formalistă* indică un criteriu precis, cum ar fi limba sau apartenenţa la comunitatea lui Israel, pentru circumscrierea sferei filosofiei evreieşti. Se stabileşte astfel o viziune oarecum fără complicaţii asupra filosofiei evreieşti, însă cade în capcana simplificării excesive.

Abordarea *esenţialistă* presupune existenţa unei esenţe a iudaismului, în funcţie de care un sistem filosofic este sau nu iudaic. Această perspectivă nu oferă, însă, un model explicativ coerent, fiind, după cum afirmă Raphael Jospe, mai degrabă, prescriptivă, decât descriptivă. Încercarea de a stabili anumite criterii sau elemente care să se constituie în esenţă a filosofiei evreieşti este sortită eşecului în faţa diversităţii oferite de gândirea filsofică evreiască.

În acest punct, Sandu Frunză afirmă că una dintre marile provocări formulate de filosofia evreiască este tocmai „depăşirea divergenţei formalism-esenţialism, prin analiza diverselor sisteme de gândire ce oferă o serie de modalităţi particulare de instituire a raportului dintre filosofie şi religie.”

Un alt nivel care este discutat în încercarea de a creiona cadrul necesar formulării unui răspuns la întrebarea „Ce este filosofia evreiască?” este perspectiva cronologică. Sandu Frunză analizează mai multe abordări, cum ar fi cea a lui Issac Husik, conform căruia filosofia evreiască poate fi identificată numai în trecut, sau opinia lui Daniel H. Frank, care susţine că nu se poate vorbi de filosofie evreiască decât începând cu secolul al XX-lea, când a apărut această disciplină academică. În ceea ce priveşte locul filosofiei evreieşti în cadrul filosofiei în general, autorul aminteşte analizele propuse de Warren Zev Harvey asupra perspectivelor istoriografice ale unor gânditori precum Hegel, Wolfson, Strauss sau Pines.

Este adusă în discuţie, mai apoi, posibilitatea existenţei unei teologii iudaice, amintindu-se mai multe opţiuni: pe de-o parte, cele care susţin că teologia este o invenţie creştină, care nu îşi găseşte corespondent în gândirea evreiască; pe de altă parte, cele care consideră, cum face şi Louis Jacobs, că există o teologie evreiască şi că aceasta se bucură azi de o tot mai mare atenţie. Un spaţiu mai larg este acordat de către Sandu Frunză analizei, critice într-o oarecare măsură, perspectivei

asupra teologiei în contextul evreiesc propusă de Manfred H. Vogel, care redefineşte ca teologie autentică a iudaismului, ceea ce modernitatea prezintă ca reflecţie filosofică.

Metafora Ierusalimului şi a Atenei, metaforă care îi este cititorului „tovarăş de drum" pe parcursul întregii cărţi, revine în atenţia acestuia atunci când este prezentată poziţia lui Leo Strauss faţă de relaţia dintre cele două.

Strauss consideră că particularitatea Atenei constă în opţiunea pentru individual, pentru independenţă şi cunoaştere, în timp ce particularitatea Ierusalimului rezidă în dependenţă şi afecţiune, în referinţa biblică la cinstirea tatălui şi a mamei. Se conturează astfel ideea unui permanent conflict între filosofie şi religie şi imposibilitatea convieţuirii într-o construcţie culturală coerentă. Secretul civilizaţiei occidentale constă tocmai în încercarea de a pune împreună gândirea şi credinţa. Metafora celor două oraşe exprimă tensiunea fundamentală dintre Dumnezeul filosofilor şi Dumnezeul lui Avraam, Isac şi Iacob, izolarea de nedepăşit în care se află raţiunea şi credinţa.

Autorul introduce, în acest punct, maniera în care A. J. Heschel propune depăşirea imposibilităţii împăcării dintre raţiune şi credinţă. Şi el apelează la metafora celor două oraşe simbolice, Atena şi Ierusalimul, la întâlnirea cărora ar trebui să se constituie filosofia evreiască. Ţinerea în echilibru a celor doi poli este posibilă dacă întâlnirea lor este imaginată sub forma unei elipse. Filosofia evreiască apare ca o „gândire eliptică", deoarece orbitează în jurul a două focare: filosofia şi religia. „Tensiunea rezultată din competiţia celor două puteri face ca această gândire cu orbită eliptică să genereze o continuă îmbogăţire de sensuri a întâlnirii dintre filosofie şi religie." (p. 53)

Sandu Frunză consideră că această perspectivă este preferabilă în raport cu altele deoarece propune o posibilitate de evitare a conflictului dintre Ierusalim şi Atena prin relaţionarea dialogală a raţiunii şi credinţei.

În continuare, autorul prezintă, prin analiza pe care o face filosofiei lui Philon din Alexandria, unul dintre răspunsurile posibile la întrebarea care dă subtitlul volumului.

Pentru început, Sandu Frunză aminteşte periodizarea obişnuită a filosofiei evreieşti: perioada antică, care durează până la distrugerea Templului şi are ca figură emblematică pe Philon din Alexandria; perioada medievală, care se sfârşeşte o dată cu Uriel da Costa şi îl are ca figură exemplară pe Maimonide; epoca modernă, cuprinsă între Spinoza, după alţii Mendelssohn şi Holocaust; perioada contemporană, care începe o dată cu formarea statului Israel.

O altă periodizare este cea propusă de Wolfson şi care are drept criteriu relaţia cu Scriptura. Astfel, istoria filosofiei se împarte în: filosofia care nu cunoaşte Scriptura, filosofia care slujeşte Scriptura şi cea care vrea să se elibereze de sub influenţa Scripturii.

Sunt analizate, mai apoi, diferite abordări ale raportului dintre filosofie şi tradiţie la Philon, abordări propuse de diferiţi gânditori, cum ar fi Wolfson, Shlomo Pines, Cohn-Sherbok sau Guttmann.

Autorul consideră că, pentru Philon, filosofia este darul divin dat grecilor pentru a descoperi, pe calea raţiunii, ceea ce evreilor le-a fost dat prin revelaţie. În acest sens, este util să amintim metafora celor două chemări, metaforă ce sugerează de fapt religia şi filosofia: chemarea lui Moise, cel care iubeşte virtutea şi este iubit de Dumnezeu, care i se arată şi chemarea lui Beţaleel, care a fost ales ca meşter al cortului lui Dumnezeu şi al tuturor celor aflate în el şi care nu îl cunoaşte pe Dumnezeu decât prin intermediul creaţiei sale. În acest context, se concluzionează că atât credinţa, cât şi raţiunea, atât religia cât şi filosofia aparţin unei realităţi, numită de Philon, Înţelepciune.

Relaţia dintre filosofie şi înţelepciune poate fi integrată paradigmei celor două oraşe, spune Sandu Frunză. În cazul lui Philon, aceste două oraşe-simbol sunt integrate de „mediul virtuţii, a unei virtuţi care este valorizată ca evlavie şi ca experienţă mistică." Este esenţială luarea în considerare a acestei „ritualizări a gândirii ce presupune adecvarea tradiţiei în câmpul filosofiei şi reîntoarcerea reflecţiei filosofice şi religioase pe o treaptă creatoare a tradiţiei".

Un rol important în analiza filosofiei lui Philon îl are prezentarea lecturii creştine a gândirii filosofului evreu. Sandu Frunză face aici referire, printre alţi autori, şi la exegezele filoniene ale teologului creştin Ioan Chirilă, care, afirmând că opera lui Philon nu este o „intuiţie precreştină", ci este „o înălţare spre Logos", reuşeşte să se ferească de capcana şi tentaţia unor lecturi subtextuale

sau înrudiri exagerate.

O altă figură emblematică a gândirii iudaice, Moses Mimonide, face subiectul analizei care conturează cadrul necesar circumscrierii sferei filosofiei evreieşti.

Sandu Frunză constată că analizele privind locul filosofiei în cadrul gândirii evreieşti pun în evidență caracterul preponderent hermeneutic al acesteia. În acest context este situat un alt aspect important pentru înțelegerea filosofiei evreieşti, şi anume, întâlnirea dintre filosofie, mistică şi tradiția iudaică. Un moment decisiv în acest sens este, spune autorul, întâlnirea dintre Maimonide şi acei exegeți ai operei sale preocupați de redefinirea relațiilor dintre filosofie şi gândirea esoterică, în speță cea a cabalei.

Autorul diferențiază între două tipuri de atitudini față de Maimonide şi de *Ghidul rătăciților*. Pe de-o parte, acceptarea posibilității cuprinderii filosofiei şi tradiției religioase într-un exercițiu de gândire unic. Pe de altă parte, accentuarea caracterului esoteric al filosofiei. Astfel, sfera mistică este mediul care oferă echilibrul între filosofie şi iudaism.

Referindu-se la raporturile complexe în care se situează filosofia cu gândirea mistică evreiască, autorul aminteşte analiza pe care o face acestui subiect în lucrările sale, Moshe Idel, care, spune Sandu Frunză, reuşeşte să privească fenomenul în întreaga sa complexitate, ținând cont de varietatea nuanțelor. De asemenea, autorul insistă şi asupra perspectivei propusă de Moshe Halbertal, care acordă o importanță sporită preocupărilor pentru esoteric ale lui Maimonide. Frunză afirmă, în urma complexelor analize făcute, că „Maimonide şi exegeții săi investesc filosofia cu statutul de practică ce ne orientează în lumea secretului şi a secretizării".

Un alt subiect tratat este controversa dintre perspectiva maimonidiană, care pretinde inventarea unei alternative la esoterismul antic, şi cabalişti, controversă care duce, conform lui Moshe Idel, la o puternică dezvoltare a tradiției esoterice.

Sandu Frunză face, în continuare, o amplă analiză a efectelor şi controverselor pe care le generează revoluționara concepție maimonidiană, care, prin reinterpretarea rațională a tradiției ebraice, realizează o ruptură netă şi stârneşte o mulțime de reacții care dintre cele mai diverse.

Receptarea generală a lui Maimonide în mediile intelectuale creştine este una variată, dar se încadrează, totuşi, într-un tipar specific, căruia i se conformează şi Etienne Gilson, a cărui atitudine față de filosoful evreu este, de asemenea, analizată.

În ciuda reacțiilor extrem de diverse față de Maimonide şi a minimalizării importanței operei acestuia (în acest sens, autorul aminteşte faptul că Hegel îi acordă mai puțin de o pagină în celebra sa istorie a filosofiei), Sandu Frunză îl consideră „cel mai semnificativ personaj al filosofiei evreieşti medievale", personaj a cărui operă reprezintă un subiect de analiză indispensabil în încercarea de a contura un răspuns la întrebarea „Ce este filosofia evreiască?".

Ultimul capitol al cărții este intitulat foarte sugestiv *De la Ierusalim la Atena şi înapoi* el se constituie ca şi concluzie a cărții şi, în acelaşi timp, ca deschidere înspre subiectul care va constitui baza următorului volum al proiectului pe care autorul intenționează să îl continue.

Sandu Frunză susține că influența pe care o are tradiția religioasă asupra gândirii unui autor care îi aparține este profundă şi imposibil de ignorat. În ciuda elementelor aristotelice sau a celor neoplatonice vehiculate, filosofia evreiască antică şi medievală, spune autorul, se identifică cu conținuturile tradiției evreieşti. Discuția asupra a ceea ce conferă unei opere caracterul de evreiesc este foarte complexă, dovadă stând, în acest sens, analiza pe care o face Alexander Broadie.

Raportul dintre tradiție şi meditația filosofică, specific contextului antic şi medieval evreiesc, este de asemenea amintit de Sandu Frunză, atunci când spune că, în ciuda situării filosofiei sub semnul exigențelor Scripturii, autoritatea religioasă nu este una dogmatică, iar filosofia nu are o situare ancilară în contextul gândirii. Filosofii antici şi medievali evrei vor să arate, în primul rând, că „filosofia şi religia au un conținut comun, iar în formula a ceea ce putem numi *filosofie evreiască* cele două se integrează, în formule şi grade diverse, unei tradiții comune a iudaismului." Exemple precum cele ale lui Philon şi Maimonide dau seama de o relație mult mai complexă între filosofie şi religie decât schema situării ancilare a filosofiei, o relație în care „forța integratoare a tradiției" asigură echilibrul între cele două cetăți.

Sandu Frunză, făcând apel din nou la metafora celor două oraşe-simbol, sesizează faptul că

filosofii evrei, practicând o „gândire eliptică”, rămân în sfera unui „între”, ca o formă de gândire auto-exilată din ambele cetăți. El nu se mulțumeşte cu această „paradigmă a exilului” şi merge mai departe, introducând o altă paradigmă, oferită de „dinamica exil-mântuire”. Aceasta, presupunând călătoria dinspre Ierusalim înspre Atena, dar şi întoarcerea acasă, permite evitarea înstrăinării de ambele cetăți.

Distanțându-se de concepția lui Leo Strauss, Sandu Frunză vede în filosofia evreiască fenomenul care reuşeşte să diminueze semnificativ tensiunea dintre Ierusalim şi Atena.

Maniera în care subiectul este abordat, volumul impresionant de cunoştințe care ne este oferit şi felul original în care autorul le montează în demersul formulării posibilelor răspunsuri la întrebarea „Ce este filosofia evreiască?” fac din studiul, extrem de dens şi erudit, propus Sandu Frunză, un instrument indispensabil celor interesați de cultura evreiască.

De-o parte şi de alta a cărţilor – de Adrian Grănescu
(Recenzie)

Raluca Soare[1]
B.C.U. – Cluj

Un simbol al culturii, cartea, ca obiect fizic dar şi ca valoare spirituală, a fascinat societăţi diferite, fiind instrumentul prin care informaţiile păstrate de generaţii erau transmise posterităţii. Deşi a cunoscut o modificare continuă până sa ajungă accesibilă oricărei persoane şi, chiar dacă urmează un traseu al transformării atât a suportului material cât şi a importanţei, nu ne putem imagina o societate contemporană în care să nu existe cărţi.

Despre acest obiect fizic dar şi simbolic ne vorbeşte Adrian Grănescu în lucrarea sa intitulată „ De-o parte şi de alta a cărţilor". Beneficiind de o bogata experienţă acumulată în preajma cărţilor, fiind scriitor, absolvent a Facultăţii de Filologie a Universităţii „Babeş-Bolyai", fost redactor la editura Dacia şi actualmente bibliotecar la Biblioteca Judeţeană „Octavian Goga", autorul reuşeşte în lucrarea sa să ne prezinte o lume în care subiectul principal îl reprezintă acest adevărat *forum* al culturii şi tot ce ne duce cu gândul la el, toate elementele conexe – scriitorul, biblioteca şi bibliotecarul, colecţionarul, anticariatul şi anticarul, editorul şi editurile, târgurile şi saloanele de carte, etc.

Structurată în două părţi distincte, *De-o parte şi de alta a cărţilor* atrage pasionatul de lectură, încă de la început. *Amor librorum nos unit* sunt cuvintele cu care cititorul este întâmpinat atunci când îşi purcede lectura. Este de altfel maxima care dă titlul unei prefeţe în care ne sunt descrise câteva din amintirile şi experienţele trăite de autor în preajma cărţilor, pe când era redactor la editura Dacia, dar şi câteva din trăirile cotidiene ale profesiei de bibliotecar. Vă puteţi imagina o bibliotecă în care cititul este interzis? Cu siguranţă că nu! Aceasta este şi impresia autorului care descrie ironic situaţia dintr-o biblioteca românească în care directorul le sugerase angajaţilor sa nu mai citească, în timpul serviciului. Formarea profesională continuă în cazul bibliotecarilor presupune documentare, deci implicit lectură. A interzice bibliotecarului să citească, chiar şi în timpul serviciului, e ca şi cum ai condamna pe cineva sau ceva la mediocritate. Cultura acumulată de acesta prin lectură se poate dovedi cu adevărat importantă pentru instituţia din care face parte.

Oare *Amor librorul nos unit* e doar o maximă alături de altele care fac referire la cărţi, lectură şi cititor precum: *Libri multi magistri sunt*, *Lectio quae placuit decies repetitia placebit*, *Lectori salutem*? Este întrebarea la care se încearcă găsirea unui răspuns în această prefaţă.

Aceeaşi maximă este folosită de altfel şi pentru titlul primei părţi a cărţii unde sunt reunite articole publicate în reviste precum *Vatra, Apostrof, Complement* şi *Tribuna.* „Cartea maghiară în România", „Profesorul Mircea Zaciu", „Scriitori evrei din România", „Hasid hasidimi, hasidism şi poveşti hasidice", „Sărbători fericite", sunt doar câteva din titlurile unor articole ce ne descriu momente din copilărie, perioada adolescenţei, studenţiei, gânduri, dar şi sentimente trăite la un moment dat în evoluţia spirituală şi profesională a autorului.

În articolul „Cartea maghiară în România" este subliniată ideea conform căreia o cultură nu poate fi considerată cunoscută fără a avea acces la literatura acesteia. Nu este neapărat necesar să cunoşti limba unui popor pentru a-i înţelege cultura, dar este necesar să-i fie cunoscute valorile. Iar dacă în limba propriului popor nu apar traduceri ale lucrărilor de valoare din alte limbi, în cazul articolului de faţă maghiara, poţi trece cu uşurinţă pe lângă o carte valoroasă, poţi ignora numele unui autor reprezentativ pentru poporul vecin.

Plecând de la o anchetă realizată de revista *Vatra*, cu tema „Cum poate fi cineva scriitor român evreu" autorul încearcă să găsească un răspuns în articolul *„[Nimeni nu m-a lămurit] scriitori evrei din România*". Printr-o comparaţie între scriitorii evrei, autorul evidenţiază că cei din România scriu în limba română, încercând prin aceasta să îşi manifeste apartenenţa naţională, iar în

[1] E-mail: ralusoare@bcucluj.ro

momentul în care scriu în diferite alte limbi precum ebraica veche, ladino, idiş, îşi manifestă apartenenţa religioasă. În cadrul articolului aminteşte de asemenea de înţelepciunea rabinică, iar ulterior revine cu un articol mult mai complex în care lămureşte termeni precum hasid, hasidimi sau. hasidism. Nu scapă din vedere nici poveştile hasidice, recomandându-i cititorului câteva volume ce cuprind mesajul hasidic.

Pentru un scriitor existenţa unei persoane care să îi ghideze paşii în drumul creaţiei, a unui mentor, poate fi extrem de importantă. Dar sunt scriitori care în evoluţia lor literară au norocul sa fie călăuziţi de astfel de persoane, uneori chiar de personalităţi, iar alţii pornesc singuri pe acest drum. Cea de-a doua situaţie se potriveşte şi autorului care şi-ar fi dorit un părinte spiritual în persoana unuia din foştii săi profesori. În articolul sugestiv intitulat „[Ca un maestru] Profesorul Mircea Zaciu" ne sunt expuse câteva din gândurile legate de profesorul său, pe care şi l-ar fi dorit ca îndrumător profesional.

Dar profesorul Zaciu ne este singurul scriitor care îi trezeşte amintiri. La sugestia Martei Petreu a fost scris articolul „*Buick*-ul negru şi Teatrul de păpuşi" în care ne sunt istorisite câteva întâmplări din copilăria autorului legate de episodul clujean al lui Petru Dumitriu.

Despre cartea care este citită în anumite momente ale anului ne vorbeşte în articolul *Carte de vacanţă, sau cartea pur şi simplu*, iar despre cărţile de referinţă şi cele în limba franceză, în ultimul articol al primei părţi – *Les Livres Français. Pre limba lui Voltaire.*

Ce-a de-a doua parte a cărţii poartă titlul lucrării *De-o parte şi de alta a cărţilor* şi cuprinde şase teme: „Plimbându-mă prin Cluj pe strada Echinoxului", „De-o parte şi de alta a cărţilor I.", „De-o parte şi de alta a cărţilor II.", „Saloane de carte, târguri, iarmaroace", „Casele scriitorilor – memoria nealterată a înaintaşilor", „Preliminarii legate de carte între modernizare şi globalizare."

Unele cuvinte au un impact important asupra noastră, asupra amintirilor noastre, simple nume putând duce la extragerea din memorie a unor seturi întregi de evenimente petrecute în trecut, din perioada copilăriei, a studenţiei, a tinereţii, dar nu numai. Pentru autor cuvântul *Echinox* deţine o conotaţie deosebită, reprezentând un început. În „Plimbându-mă prin Cluj pe strada Echinoxului", îşi descrie primele impresii pe care le-a trăit când a trecut în clasa a V-a a Şcolii Medii Emil Racoviţă, situată pe strada care, în imaginaţia scriitorului, purta numele redacţiei unde, ulterior, avea să-şi facă ucenicia ca redactor, atunci când i-a cunoscut pe cei care aveau să ii devină prieteni şi colegi. De fapt prin acest capitol se face o incursiune în tinereţe, nelipsite fiind informaţiile despre şcoala generală, admiterea la facultate, urmată de intrarea în redacţia revistei Echinox, despre atmosfera din aceasta redacţie, amintirile din perioada studenţiei când îşi împărţea timpul cu prietenii săi Vasile Sav şi Ioan Marcoş Livian, gafele profesionale atât de caracteristice oricărui început, evoluţia în munca la editura Dacia.

Şi, dacă cu prima temă a celei de-a doua părţi cititorul este pus în ipostaza unui *auditor* tacit la o „mărturie" despre momentele de formare a autorului, dar şi a altora, cu cea de-a doua temă, *De-o parte şi de alta a cărţilor I*, lectorul pătrunde tot mai mult în universul real sau imaginar pe care cartea îl reprezintă. Se poate vorbi despre acesta ca despre o fiinţă vie? – se întreabă autorul. Oare cartea are o dată de naştere? Si dacă da, care este aceasta - momentul creaţiei sau cel al publicării? Dacă până înainte de 1990 evoluţia unei cărţi era una fixă, în sensul că ea trecea de la stadiul de manuscris la cel de editare, în prezent, datorită tehnologiei, manuscrisul este posibil să nu mai existe. Totuşi aceste etape ale cărţii, „cum se scriu cărţile", „cum se fac cărţile", „cum trăiesc cărţile" şi „cum se citesc cărţile" formează patru subteme prin care se face o analiză din diferite unghiuri. Informaţiile despre lumea scriitorilor, a relaţiilor dintre aceştia şi redactori, a anticarilor, a colecţionarilor, a librarilor, a bibliotecarilor, a editorilor, a bibliotecilor publice sau particulare, despre cititul aleatoriu sau cititul programat, cititul de plăcere, despre rezultatul lecturii – cultura personală, sunt ordonate în aceste patru subteme ajutând cititorul să realizeze o privire de ansamblu asupra cărţilor şi elementelor sale conexe.

În *De-o parte şi de alta a cărţilor II* autorul îşi pune cititorul la un exerciţiu de imaginaţie. Cartea poate fi privită atât din faţa unui raft cât şi din spatele său, ca şi cum te-ai afla în faţa unui ecran sau în spatele său, şi nu numai pe orizontală ci şi pe verticală. Cititul este diferit, raportat la cel care citeşte, ambele ipostaze putând fi întâlnite doar la persoanele care exersează lectura. La

această temă sunt descrise unele situații din care unele ilare, altele ironice, altele paradoxale dar şi simple situații. Este luat în discuție momentul în care începi lectura şi importanța a ceea ce citeşti. Dar un cititor experimentat nu poate fi imaginat fără o bibliotecă. Modul în care acesta o creează şi o dezvoltă diferă, putându-se vorbi de biblioteci specializate şi de cele generale. Iar alături de bibliotecile particule cititorul experimentat intră într-un contat permanent cu bibliotecile publice, ca instituții care ajută la formarea sa. Pornind de la importanța formării cititorului, autorul analizează şi cazul formării bibliotecilor indicând faptul că sunt foarte puține cazurile în care o bibliotecă porneşte de la zero, cum a fost biblioteca *Muzeului limbii române* din Cluj, creată de Sextil Puşcariu. De cele mai multe ori fondurile acestor instituții culturale şi de cercetare sunt alcătuite din donații succesive, de importanță crescută sau mai puțin importante, la care s-au adăugat noi achiziții, devenind în felul acesta biblioteci de tip enciclopedic.

Nelipsite din viața unui cititor sunt saloanele de carte şi târgurile, ce existau şi înainte de 1990 şi după, autorul realizând în *Saloane de carte, târguri, iarmaroace...* o analiză comparativă între ceea ce însemna atunci un astfel de eveniment şi ceea ce presupune el în prezent. Importanța pe care aceste organizări periodice o au, participarea editurilor reprezentative, caracterul lor național sau, din contră local, provincial, eficacitatea şi utilitatea sunt elementele pe care se bazează analiza întreprinsă.

Uneori viața ne pune în situații în care credeam că nu vom ajunge niciodată, iar apoi constatăm însemnătatea acestora. Vizitarea casei familiei Petrescu, după moartea acestora, trezeşte unele amintiri legate de foştii săi profesori, iar în *Casele scriitorilor – memoria nealterată a înaintaşilor?* vorbeşte tocmai despre moştenirea pe care aceştia ne-o lasă alături de creațiile lor culturale. Locuri reprezentative precum casa memorială din Humuleşti a lui Ion Creanga, casa din Ciucea a lui Octavian Goga sau casa memorială Emil Isac, sunt doar câteva din exemplele pe care le evocă autorul.

O lucrare dedicată cărților s-ar putea încheia fără anumite previziuni, sugestiv intitulate *Preliminarii legate de carte (şi de bibliotecă) într*e *„modernizare" şi „globalizare"*. Deşi încearcă să evite clişeul de „previziune", autorul nu renunță la a spune modul în care îşi imaginează viitorul cărților şi al bibliotecilor şi de ce nu al bibliotecarilor. În concepția sa modernizarea aduce noi suporturi pentru carte, etalând aşa-numitele ediții hibride în care textul este însoțit de imagini grafice, audio sau video, aduce accesul rapid la informație prin Internet, dar acest lucru nu va duce la înlăturarea cărții din suportul său tradițional.

În ceea ce priveşte globalizarea, aceasta este văzută cu ochi buni. Granițele culturale pot dispărea, iar universalitatea nu pare a aduce ceva rău. Pentru autor conceptul de „globalizare" a fost implementat odată ce a fost acceptat cel de „literatură universală". Asemenea cum în artă există un limbaj comun, o lucrare transmițându-şi mesajul indiferent de apartenență lingvistică a celui care o priveşte, tot astfel poate fi înțeleasă cultura şi cartea.

În concluzie *De-o parte şi de alta a cărților* este o lucrare care-i incită pe cei atraşi de lumea cărților şi prin titlul său, continuând pe tot parcursul lecturii, presupunând multe analize calitative şi cantitative. Interpretările care se pot extrage din rândurile celor 286 de pagini sunt multiple şi fațetate, recenzia de față limitându-se doar la câteva aspecte.

Literatura germană pentru copii apărută în România între 1944-1989 – O bibliografie –

Boglárka Daróczi
B.C.U. – Cluj

Rumäniendeutsche Kinder- und Jugendliteratur 1944 – 1989. Eine Bibliographie. [Editori:] Annemarie Weber, Petra Josting und Norbert Hopster. Köln, Weimar, Wien: Editura Böhlau 2004 (=Schriften zur Landeskunde Siebenbürgens, vol. 29). XIV, 415 pag., € 34,90. ISBN 3-412-19003-9 [inclusiv un CD-ROM cu peste 500 pag. şi numeroase reproduceri]

Bibliografia literaturii germane pentru copii din România apărută sub îngrijirea a trei germanişti de la Universitatea din Bielefeld este prima lucrare de sinteză despre literatura minorităţii germane din România de după apusul comunismului. Totodată ea se dedică unui segment îndeobşte prea puţin apreciat al literaturii: cel adresat tinerilor cititori.

Bibliografia cuprinde 1290 de titluri cu informaţii bibliografice complete, la care se adaugă trimiteri la recenziile apărute în presa germană a vremii. Pe CD-ROM-ul care însoţeşte volumul, bibliografia este reprodusă *in extenso*, ceea ce înseamnă că trimiterile la critica literară sunt completate cu ample citate din recenziile cărţilor, interviurile realizate cu autorii lor etc. Tot pe CD-ROM se pot vedea şi reproducerile color a peste 200 de coperţi.

Lucrarea este rezultatul unei cercetări a peste doi ani în numeroase biblioteci din Germania şi România (biblioteca judeţeană ASTRA din Sibiu, Biblioteca Academiei şi Biblioteca Naţională din Bucureşti precum şi Biblioteca Centrală Universitară din Cluj care au avut drept de depozit legal în perioada de referinţă a bibliografiei).

Introducerea scrisă de autorul principal al cărţii, Annemarie Weber, de altfel absolventă a Universităţii „Babeş-Bolyai" promoţia 1976, tratează foarte detaliat trei probleme ale literaturii germane pentru copii din România.

În primul rând autoarea analizează conceptul „literaturii germane din România" (*rumäniendeutsche Literatur)*. Conceptul este greu de definit şi deloc unanim interpretat în teoria literaturii germanilor de pe teritoriul României, deoarece după unii este vorba doar de literatura germanilor având aceeaşi istorie, după alţii este vorba însă de literatura şi istoria tuturor naţionalităţilor vorbitoare şi scriitoare de limbă germană de pe teritoriul României.

A doua problemă este legată de însuşi conceptul „literaturii pentru copii şi tineret". Aş remarca faptul că autoarea face o analiza comparată a diferiţilor termeni folosiţi pentru descrierea fenomenului în literatura din R.F.G., în literatura din R.D.G., în spaţiul anglo-american, în literatura română şi desigur în literatura germană din România. Analiza nu are în vedere însă, din păcate, analogiile cu problematica destul de „apropiată" legată de literatura maghiară din România, care este totuşi a doua ca dimensiune şi importanţă după literatura română.

Dar, până când în literaturile germane s-au dezvoltat numeroase teorii despre literatura dedicată tinerilor cititori, în România aceasta nu este o temă atât de dezbătută şi analizată. Se pare că aici s-a trecut fără mari probleme de la „literatura pentru copii" la „literatura pentru copii şi tineret" şi viceversa. Unii autori consideră copiii persoanele sub 14 ani şi care, prin urmare, ar fi „consumatorii" de literatură pentru copii, iar tinerii peste 14 ani cititorii de literatură pentru tineret.

A treia problemă semnalată şi analizată în introducere constă în însăşi componenţa bibliografiei. Autorii limitează corpusul bibliografiei lor la cărţile extraşcolare, deci în ea nu includ şi manualele. În schimb sunt cuprinse şi traducerile în germană din alte limbi şi de asemenea opere scrise iniţial pentru un public adult, în cazul în care acestea sunt publicate în ediţii dedicate tinerilor (de ex. ediţiile operelor clasicilor, destinate şcolarilor). Astfel, cititorul bibliografiei va descoperi sau redescoperi cărţile de poveşti ilustrate după operele marilor scriitori cum ar fi Hans Christian Andersen, Tudor Arghezi, Benedek Elek, Mihail Sadoveanu, Josef Haltrich, Lotte Berg, Ion

Creangă, Majtényi Erik, frații Grimm şi alții; poveşti populare turceşti, englezeşti, norvegiene, româneşti; poezii (de Lucian Blaga, Bertolt Brecht, Goethe, Schiller, Lenau ş.a.). Întâlnim şi cărți cu jocuri şi de lucru manual.

În urma epurărilor de după cel de al Doilea război mondial, librăriile şi bibliotecile din România duceau o lipsă enormă de literatură germană în general şi de literatură pentru copii în special. Mai târziu (după 1948) prin înființarea Editurii Tineretului situația se mai ameliorează. Dar sistemul centralizat al difuzării publicațiilor spre librării împiedica, în majoritatea județelor, satisfacerea corespunzătoare a nevoilor de carte germană a comunităților din toate localitățile cu populație germană. În anul 1970 directorul pe atunci nou investit al Centrului de librării Sibiu a găsit totuşi o metodă de contracarare a penuriei de carte germană (inclusiv a cărții pentru copii) prin crearea unui sistem de livrare a cărților prin poştă şi în localitățile mai mici. La îmbunătățirea acestei situații au contribuit şi numeroasele edituri înființate tot în anul 1970: Editura Ion Creangă, Kriterion, Albatros, Facla etc. Aceste edituri au contribuit, şi indirect, la dinamizarea ofertelor de carte, prin organizarea diferitelor concursuri de literatură cu premii, motivând astfel şi scriitorii de a-şi continua munca literară.

În promovarea literaturii pentru copii un rol important l-au avut şi revistele şi ziarele germane: *Neue Literatur, Volk und Kultur, Neuer Weg, Volkszeitung, Hermannstädter Zeitung* (ulterior *Die Woche,* azi din nou *Hermannstädter Zeitung*), *Karpaten Rundschau, Die Wahrheit* (ulterior *Neue Banater Zeitung*). Studiul introductiv al bibliografiei prezintă, pe cât de succint pe atât de pregnant, toate aceste publicații, precum şi principalele edituri care au publicat, în limba germană, carte pentru copii.

Cercetând această bibliografie şi, prin prisma ei, perioada pe care o „reflectă“, vom remarca bogăția şi varietatea literaturii în limba germană din România, din perioada comunismului. Ea poartă, desigur, amprenta regimului comunist. Din această cauză, cu siguranță, nu toate operele prezente în această bibliografie vor rezista în timp.

De aceea, mi se pare foarte interesantă strădania prin care s-a realizat această bibliografie, care, desigur, reprezintă valorile cele mai frumoase ale literaturii de copii, în limba germană, din România, chiar din perioada comunismului.

La prima vedere o bibliografie nu reprezintă decât un morman de date şi care nu sunt interesante decât pentru foarte puțini. Mai în profunzime însă – aceasta este şi cazul bibliografiei pe care o recenzăm acum – bibliografiile sunt în măsură să ilustreze şi să documenteze perioade întregi ale istoriilor culturale şi sociale. Dincolo de „datele” şi informațiile oferite şi această bibliografie „pune deci la cântar” valorile, pentru a putea fi utilizat azi în serviciul libertăților democratice.

În colecția
BIBLIOTHECA BIBLIOLOGICA
au apărut:

I. Prima Serie.
Sub îngrijirea lui Ioachim CRĂCIUN:

1. I. Crăciun, **O ştiință nouă, Bibliologia, în învățământul universitar din România**, Cluj, 1933, 26 p.

2. C. Gölner, **Anul revoluționar 1848 în Principatele Române. O contribuție bibliografică**, Cluj, 1934, 18 p.

3. I. Crăciun, **Activitatea ştiințifică la Universitatea „Regele Ferdinand I" din Cluj în primul deceniu, 1920-1930**, Cluj, 1935, 321 p.

4. Teodor Onişor, **Bibliografia geografică a României în 1929 şi 1930. Cu o introducere asupra bibliografiei geografice româneşti până în 1936**, Cluj, 1936, 186 p.

5. I. Crăciun ; I. Breazu, **Bio-Bibliografia lui Gheorghe Bogdan-Duică 1866-1934**, Cluj, 1936, XIV + 45 p.

6. Ernest Roth, **Bibliografia publicațiilor Institutelor Medico-Legale din România, 1920-1935**, Cluj, 1936, 55 p.

7. I. Crăciun, **Bio-Bibliografia D-lui Alexandru Lapedatu cu ocazia împlinirii vârstei de 60 ani. 1876-1936**, Cluj, 1936, Cluj, 1936, 40 p.

8. Valeriu Bologa; Lia M. Dima, **Bibliografia tezelor de la Facultatea de Medicină şi Farmacie din Cluj. 1923-1936 (No. 1-1000)**, Cluj, 1936, II + 107 p.

9. I. Crăciun, **Doi bibliologi români, Ioan Bianu 1856-1935 şi Al. Sadi-Ionescu 1873-1926**, Cluj, 1937, 49 p.

10. I. Naghiu, **Bio-Bibliografia P. S. Episcop Nicolae Colan, cu ocazia instalării în scaunul vlădicesc din Cluj, 1893-1936**, Sibiu, 1936 <1937>, 36 p.

11. I. Crăciun, **Bio-Bibliografia D-lui Sextil Puşcariu, cu ocazia împlinirii vârstei de 60 de ani, 1877-1937**, Cluj, 1937, 36 p.

12. Iosif E. Naghiu; Teodor A. Naum, **Bio-Bibliografia lui Vasile Bogrea, 1881-1926, cu ocazia comemorării a zece ani de la moartea lui**, Cluj, 1937, 34 p.

13. I. Crăciun, **Contribuții româneşti privitoare la istoriografia universală. Bibliografie 1927-1936**, Bucureşti, 1938, 47 p.

14. Tiberiu Morariu, **Bio-Bibliografia lui George Vâlsan. 1885-1935. Cu o caracterizare a vieții şi a operei lui, de Vintilă Mihăilescu**, Cluj, 1937, 55 p.

15. I. Crăciun, **Bibliografia Transilvaniei româneşti. 1916-1936**, Bucureş-ti, 1937, 366 p.

16. I. Naghiu, **Bibliografia filosofiei şi pedagogiei româneşti până la 1860**, Cluj, 1940, 80 p.

17. I. Crăciun, **Bio-Bibliografia D-lui Ioan Lupaş cu ocazia împlinirii vârstei de 60 de ani. 1880-1940**, Bucureşti, 1943, 61 p.

18. Nicolae Comşa, **Manuscrisele româneşti din Biblioteca Centrală de la Blaj**, Blaj, 1944, 231 p.

19. I. Crăciun, **Catehismul românesc din 1544 urmat de celelalte catehisme româno-luterane: Bârseanu, Sturdzan şi Marţian**, Sibiu-Cluj, 1945-1946, 168p.

II. Serie Nouă.
Sub îngrijirea lui Nicolae EDROIU:

1(20). Ioachim Crăciun şi Bibliologia românească. Studiu şi bibliografia operei de Nicolae Edroiu, Cluj-Napoca, 1994, 110 p.

2(21). Doru Radosav, **Catalogul cărţii tipărite şi manuscrise din nord-vestul Transilvaniei (sec. XVII-XIX),** Cluj-Napoca, 1995, 114 p.

3(22). Cornelia Gălătescu, **Contribuţii bibliologice şi cercetări de arhivă**, Cluj-Napoca, 1995, 236 p.

4(23). Susana Andea; Avram Andea, **Cartea românească veche în Transilvania în inventare bisericeşti**, Cluj-Napoca, 1996, 211 p. (ISBN 973-977535-0-0)

5(24). Ioan Hentea, **Repere bibliologice**, Cluj-Napoca, 1996, 162 p. (ISBN 973-97535-7-4)

6(25). Stelian Mândruţ, **Istoria modernă şi contemporană a României reflectată în periodicele maghiare de specialitate (1945-1995). Bibliografie selectivă**, Cluj-Napoca, 1996, 90 p. (ISBN 973-97783-1-3).

7(26). Silvia Dumitru, **Tezele academice editate de Casa Tipografică Elzevier în secolul al XVII-lea, existente în bibliotecile din Transilvania** (în curs de apariţie).

8(27). Zoe Buz, **Indice bibliografic tematic al revistei „Studii şi cercetări de biologie" – Seria Botanică-Biologie vegetală (Academia Română) 1948-1994**, Cluj-Napoca, 1996, 308 p. (ISBN 973-97783-3-X).

9(28). Zoe Buz, **Indice bibliografic tematic al revistei „Studii şi cercetări de biologie" – Seria Zoologie-Biologie animală (Academia Română) 1948-1994**, Cluj-Napoca, 1996, 246 p. (ISBN 973-97783-3-X).

10(29). Zoe Buz**, Index bibliographique thématique du périodique „Revue Roumaine de Biologie" – Série de Botanique-Biologie végétale (Academie Roumaine) 1956-1995**, Cluj-Napoca, 1997, 186 p. (ISBN 973-97783-3-X).

11(30). Bio-Bibliografia Profesorului universitar doctor Camil Mureşanu, Membru corespondent al Academiei Române, cu ocazia împlinirii vârstei de 70 de ani. Introducere de Nicolae Edroiu. **Bibliografia operei (1955-1997)** de Maria Pagu şi Károlyi Iolanda, Cluj-Napoca, 1997, 68 p.

12(31). I-II. Veronica Turcuş, **Bibliografia istorică româno-italiană (Bibliografie selectivă). Evoluţia publicaţiilor istorice româno-italiene până în 1996**, Cluj-Napoca, 1997, 805 p. (ISBN 973-97783-2-1).

13(32). Lucia Turc**, Bibliografia istorică a Transilvaniei (1936-1944). Bibliografie selectivă**, Cluj-Napoca, 1998, 350 p. (ISBN 973-9354-37-8).

14(33). Veronica Turcuş, **Alexandru Marcu (1894-1954) şi cultura italiană în România interbelică (Profil bio-bibliografic),** Cluj-Napoca,1999, 456 p.(ISBN 973-9354-19-X)

15(34). Zoe Buz, **Indice bibliografic tematic al revistei „Lucrările Institutului de Speologie «Emil Racoviţă»" – „Travaux de l'Institut de Spéologie «Emile Racovitza»" (Academia Română) 1962-1995,** Cluj-Napoca, 1997, 93 p. (ISBN 973-97783-7-2).

16(35). Monica Codruţa Roman; Zoe Buz, **Indice Bibliografic Tematic al revistei „Revue Roumaine de Biologie" – Série Zoologie-Biologie animale (Académie Roumaine). 1956-1996**, Cluj-Napoca, 1998, 207 p. (ISBN 973-97783-7-2).

17(36). Gabriela Morărescu; Nicoleta Irimuş; Zoe Buz, **Indicele bibliografic tematic al revistei „Studii şi Cercetări de Biochimie" (Academia Română). 1958-1996,** Cluj-Napoca, 1998, 533 p. (ISBN 973-97783-7-2).

18(37). Silvia Onac; Zoe Buz, **Indice bibliografic tematic al revistei „Studia Universitatis «Babeş-Bolyai». Biologia" 1957-1997**, Cluj-Napoca,1998, 251p. (ISBN 973-97783-7-2).

19(38). Hermeneutica Bibliothecaria – Antologie Philobiblon – Volum îngrijit de Florina Iliş şi Ionuţ Costea, Cluj-Napoca, 1998, 282 p. (ISBN 973-9354-69-6).

20(39). Mircea Popa; Viorica Sâncrăian, **Eminescu în Transilvania. 1866-1918 (Bibliografie adnotată)**. Cluj-Napoca, 2000, XXIV + 163 p. (ISBN 973-595-079-0).

21(40). Management pentru viitor – Biblioteci şi arhive – Editori G. B. Anghelescu şi István Király, Cluj-Napoca, 2000, 216 p. (ISBN 973-595-010-3).

22(41). Veronica Turcuş, **Bibliografia arhitecturii cisterciene. Abaţiile europene şi cazul transilvan – Bibliografie selectivă,** Cluj-Napoca, 2003, 192 p.

23(42). Studia Universitatis Babeş-Bolyai – Indice bibliografic tematic, 1991-1995. Vol.I-II, Cluj-Napoca, 2000, XX + 166 p. ; XIV + p. 167-320 (ISBN 973-595-060-X).

24(43). Keller Alice, **Consorţii în biblioteci: o iniţiere practică**. Cluj-Napoca, 2003, 104 p. (ISBN 973-610-193-3).

25(44). Căpâlneanu Ana Maria, **Lucrări de biblioteconomie şi ştiinţa informării în colecţiile Bibliotecii Centrale Universitare „L. Blaga" Cluj-Napoca**, Cluj-Napoca, 2003, XVII + 213 p. (973-610-193-2).

26(45). Nicolae Edroiu, **Bibliografia istorică româno-slovacă, 1918-2000,** Cluj-Napoca, 2004, 120 p.

27(46). Moraru Elena, **Indice bibliografic tematic al Revistei de chimie**. Cluj-Napoca, 2003, (ISBN 973-610-193-5).

***Olimpia Curta. **Metode tradiționale şi moderne de regăsire a informației în biblioteci**, Cluj-Napoca, 2004, 118 p.+Anexe (ISBN 973-619-250-5).

28(47). Hermeneutica Bibliothecaria (II.) – Antologie Philobiblon – Editori Viorica Sâncrăian şi István Király V., Cluj-Napoca, 2004, 523 p. (ISBN 973-610-311-0)

29(48). Hermeneutica Bibliothecaria (III.) – Antologie Philobiblon – Editori Carmen Crişan, István Király V., Cristina Popa, Viorica Sâncrăian şi Raluca Soare, Cluj-Napoca, 2007, 433 p. (ISBN)

Revista PHILOBIBLON[1]
– Volume apărute –

Volumul I, Numerele **1-2/ 1996, 134 p. (Cultură, Carte, Societate:** Europenism şi europenizare; **Bibliologia: O profesie în schimbare o societate în tranziție:** Date – Stări – Posibilități; **Colecțiile speciale ale bibliotecii)**

Volumul II. Numărul **1/ 1997 136 p. (Cultură, Carte, Societate:** Închideri şi deschideri axiologice; **Bibliologia: O profesie în schimbare o societate în tranziție:** Date – Stări – Posibilități; **Varia: Colecțiile speciale ale bibliotecii; Miscellaneous)**

Volumul II. Numărul **2/ 1997 237 p. (Cultură, Carte, Societate:** Dispoziții existențiale; **Bibliologia: O profesie în schimbare o societate în tranziție:** Date – Stări – Posibilități; **Varia: Colecțiile speciale ale bibliotecii; Miscellaneous)**

Volumul III. Numărul **1-2/ 1997 319 p. (Cultură, Carte, Societate:** Dicționarele – Fundal şi Orizont; **Bibliologia: O profesie în schimbare o societate în tranziție:** Starea profesiei şi educația bibliologică; **Varia: Colecțiile speciale ale bibliotecii; Miscellaneous)**

Volumul IV-V-VI-VII. 1999-2002 538 p. (Cultură, Carte, Societate: Istorie şi Memorie; **Bibliologia: O profesie în schimbare o societate în tranziție:** Date – Stări – Posibilități; **Varia: Colecțiile speciale ale bibliotecii; Miscellaneous)**

Volumul VIII-IX. 2003-2004 571 p. (Cultură, Carte, Societate: Libertatea şi piedicile ei; **O profesie în schimbare o societate în tranziție: Hermeneutica Bibliothecaria:** Date – Stări – Posibilități; **Varia: Colecțiile speciale ale bibliotecii; Miscellaneous)**

Volumul X-XI. 2005-2006 603 p. (Cultură, Carte, Societate: Muzică şi Existență; **Hermeneutica Bibliothecaria:** Date – Stări – Posibilități; **Varia: Colecțiile speciale ale bibliotecii; Miscellaneous)**

Volumul XII. 2007 aprox. **500 p. (Cultură, Carte, Societate: Adrian Marino – Hermeneutica – Europa**; **Hermeneutica Bibliothecaria:** Date – Stări – Posibilități; **Varia: Colecțiile speciale ale bibliotecii; Miscellaneous)**

[1] Revista *Philobiblon* apare în întregime în limba engleză. Pentru informații privind concepția publicației cât şi pentru detalii despre posibilitățile de achiziție etc. vă rugăm să accesați pagina de Internet a Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga" din Cuj-Napoca: www.bcucluj.ro, sau la adresa e-mail: philobib@bcucluj.ro